ۋالڭ مبڭ

چولپانستانڭ كۆچمەنلىرى

مىللەتلەرنەشرىياتى

ۋالۇ مېك

چولپانستاڭ كەچۈرمىشى

(ھېكايە - پوۋېستلار)

تەرجىمە قىلغۇچى: ئەخمەت پاسار

民族出版社

مىللەت نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىر: ئوسمان موللەك
مەسئۇل كوررېكتور: ساۋۇت سالاھىددىن
مۇقاۋىنى ئىشلىگۈچى: ئىسمائىل ئىبراھىم

مۇندەرىجە

بىمالال ئۆزۈش (مۇقەددىمە ئورنىدا) 1
توپچى چولپاننىڭ ئاجايىپ كەچۈرمىشى 4
يازدىكى ماجىرا 129
قۇراشتۇرما 153
بىر چۈشكۈرۈكتە سىڭ جىلۋە 176
كرېست دارىدا 255
ئە ھۋالى چاغلىقكە نغۇ 300
تاللاش مۇساپىسى 345
8679 - نومۇرلۇق مۇھىم دېلو 374
ھويلا ئىچىدە ھويلا 435
ئوقۇنتۇچى شىچىنشن 458
ئاۋاز يالغۇنى كېسلى 467
ئىككى مەۋزۇلۇق ھېكايە 486

بىمالال ئۇزۇش

— مۇقەددىمە ئورنىدا

غەملىرىگە مەن ئەسرار، مەردلىكىگە بولۇپ يار،
ئۇزدۇم سېنى كەڭ دېگىز بۇلتۇر يازدا بىمالال.
قالدىم شۇ چاغ تەمتىرەپ پىكرو ھالىم بولۇپ لال،
ئوكيان بىلەن قۇرۇقلۇق پاسىلىدا بىمەھەل،
ئىككىمىزگە بىر نەپەس نېسىپ بولدى شۇ ۋىسال.

كىچىككىنە قېيىقتا چايقىلاتتىم قويىنىڭدا،
ئاچچىق مۇنچاق ياشلارنى چاچراتقانتىڭ بويۇمغا.
جېڭ خې بىلەن كولومبو سېنى قىلغانىدەك ئاداش،
بولۇپ قالدىم سەن بىلەن ئۆمۈرلۈك جان قېرىنداش.
كۆزۈم سەندە، چۆرەگىدە يۇرۇپ يازسام ناخشامدا،
ئايان قىلاي قانداقمۇ خىسلىتىڭنى داستاندا.
ئۆز پېتىڭدا سەن خالاس،

دېكىزدۇرسەن سەن خالاس.
ئېچىلىشىڭ، كۆلۈشۈڭ، ئۇن-تېۋىشسىز تۇرۇشۇڭ،
ئارتۇق ئەمەس، كەم ئەمەس،
مۇت ئۆزى دېگىزغا خاس.
ئاجىز، يوقلۇق دېمەستىن كۆتۈرۈسەن بېرىنى،
ئېسىگىدىدۇر ۋە بەلكىم ئۇنتۇغانسەن ھەممىنى،
ئەرۋاھىنى ئۇچۇرۇپ، ئەس-ھوشىدىن ئايرىغان
يۇمشاقلىقىڭ قورقىنىچ توخۇ يۇرەك بەندىنى.
سېنى قۇياش قانچىلىك نۇرلاندۇرۇپ تۇرسىمۇ،
مەيلى ئايدىڭ ھۆسنۈگىگە قانچە مېھر قوشسىمۇ،
بوران يالاپ يۇزۈگىنى ياكى قوزغاپ قەھرىگىنى،
چايقاپ سېنى قانچىلىك داۋالغۇشقا سالسىمۇ،
ئۆز پېتىگىدىن ئۆزگەرمەي
دېگىز پېتى تۇرسەن،
حالى-پىنھان ماكانىدەك ئەركىن ئۆمۈر سۈرسەن.

باللارنىڭ چۈشىدەك باش-ئاخىرىڭ بىپايان،
خالىس، سەبى-ساددىسەن ھەرقاچانۇ-ھەرقاچان.
ھېچنەرسىنى قىلچىلىك پەرۋايىڭغا ئالمايسەن،
ھۆرمەت-ئىززەت، سۆيگۈنى ئەلا بىلىپ يايرايسەن.
مەگگۈ تىنماي بۇلۇقلاپ تۇرسەنكى شارقىراپ،
ھەممە سىرنى ئىچىگىدىن چىقارمايسەن چىڭ ساقلاپ.
گويا چوڭلار يۇزىگە چۈشكەن قورۇق ئىزىدەك،
ئۆسمۈرلەرنىڭ ئۆزىلا بىلىدىغان سىرىدەك،
تامچىلىرىڭ قوشۇلۇپ، بارغانسېرى ئۇلغىيىپ،
باش-ئۇچى يوق قىرغاقتىن قىرغاقلارغا سوزۇلۇپ،
ئاقسەنۇ-ئاقسەن ئۇيان-بۇيان قۇيۇلۇپ.
چوڭقۇرلۇقۇڭ قانچىكىن.

زادى تەكتىڭ بارمىكىن،
كۆڭۈل يەتكەن يەرلەرگە
ئۆمۈر يەتمەس نە ئۈچۈن؟
بەلكى ئەۋزەل ئۇنىڭدىن سۆزلىرىمنى بەس ئېيتىش،
ساڭا تالىق مەدھىيە-ھەسرىتىمنى دەپ كېتىش.
شائىر ئۈچۈن كۆپايە
يەلكىنىڭنى، مەۋجەڭنى قىلماق بىر پەس تاماشا،
كېيىنكى ھاۋارايىڭنىڭ گاھى ئەدەپ، پەسىيىپ،
تۇرۇشىنى پەم بىلەن بىلۈالسا بايقاشتا.

1986-يىل 5-ئاي

يەنتەي — جىنەن

توپچی چولپانىنىڭ ئاجايىپ كەچۈرمىشى

نېمە ئۈچۈن شۇ قىتئەدىكى شۇ دۆلەتكە قاراشلىق شۇ ۋىلايەتنىڭ شۇ شەھىرىگە يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ مەدىكارلىق قىلىپ ئوقۇشقا چىقىش، پىكاپ سېتىۋېلىش، ئۆيى ئىجارىگە ئېلىش، دوست تۇتۇش، يەر-جاي ۋە پاي چېكى ئېلىپ-سېتىپ ھاينىغا پۈل تېپىش پىلانلىرى بار ئىدى. ئۇنىڭ مۇشۇ ئۈمىدىدىكى ئەڭ ئاخىرقى ئۈلۈغۋار غايىسى كىنو ئارتىسى بولۇپ، دۇنياۋى بەش چوڭ كىنو فىستىۋالىدا ئالتۇن مېدالغا ئىگە بولۇش، ئۈچار قانائاتلىق ئادەمگە ئايلىنىپ، 2000-يىلدىكى دۇنيا ئولىمپىك تەنھەرىكەتنى يغىنىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىدا ئاسماندىن پەرۋاز قىلىپ چۈشۈش ئىدى. ئۇنداق بولماي قالسا، ھېچ بولمىغاندىمۇ تۇرمىگە، ئۈرۈشتا قولغا چۈشكەن ئەسىرلەر لاگېرىغا، جازا لاگېرىغا، پالاندىلار لاگېرىغا چۈشۈپ قالماسلىقنى، بولۇپمۇ ھېچنېمىدىن بەخەۋەر قارىسىغا ئېتىلىپ كەتمەسلىكىنى ئىستەيتتى.

بىراق، ھازىر ئۇنىڭغا ھەممىدىن مۇھىم بولۇۋاتقىنى چىنە-قاچا يۇيۇش، ئەۋرەز يوللىرىنى تازىلاش، خەنزۇ يۈكىنى توشۇش، ئايغىنى مايلاش، ئاشخانا دېرىزىلىرىنى سۈرۈتۈش، چىم قىرقىش، چېركاۋغا بېرىپ قوتتۇزۇش تەلەپ قىلىش، مەشىنكە ئادىتى بويىچە يەكشەنبە كۈنلىرى ئائىلە ئاپتوموبىل گاراژىغا بېرىپ بىر قۇر كونا كىيىم-كېچەك سېتىۋېلىش ئىدى.

ئۇ ئەمدىلا ئويغانغاندا، قاتتىق سۆرەن كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى، خورچىلار «ياشا، شاھىمىز!» دېگەن ئاھاڭنى چاڭ كەلتۈرۈپ ئورۇندىۋاتقان بولسا، قوللىرىغا يەلتىراق گۈللەرنى ئېلىپ، رىتىملىق تەتەنە قىلىۋاتقان باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى «ھەي-ھەي — ئېنتر، ھەي-ھەي

— ئېنتر» دەپ كىشىنى چۆچۈتكۈدەك ۋارقىرىشاتتى. ئېنتر باشتا بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، ھەقچان بۇ يەردىكىلەر مېنى دۈشمەن جاسۇسى ھېسابلاپ تۇتۇشقا كەلگەن ئوخشايدۇ دېگەن خيال بىلەن قورقۇپ تىترەپ كەتتى. بىراق بېشىغا يالغان ئاق چاچ كىيۈالغان، يۈز تېرەكتەك كىلەڭسىز سەمرىگەن شەھەر باشلىقى ئالقىنىدا كۈمۈش تەخسە كۆتۈرۈۋالغان ئالتە مۈلازىمنى ئەگەشتۈرۈپ، دۈخۈۋوي ئورکستىر ئورۇنلىغان «توي مارشى» ساداسى ئىچىدە ئۇنىڭغا قاراپ كېلىۋاتاتتى.

— مۆھتەرەم ئېنتر جانابلىرى، — دېدى شەھەر باشلىقى شەك كەلتۈرۈشكە بولمايدىغان قوگۈراقتەك بوم ئاۋازى بىلەن گاراڭلاپ، — سىز جاھانىنىڭ ئاتاقلىق پۈتبول نادىرى، سىز ياشلىق ۋە قۇدرەتنىڭ ساھىبى، سىز رومانتىكلىق ۋە ماھارەتنىڭ تۇغرا مىزانى، سىز ئەۋلادتىن-ئەۋلاد ئىززەتلىنىدىغان زاتلارنىڭ گۈزەللىك ئەينەكى، سىز يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى ھېلىن بىلەن جۇڭگو ئەپسانىلىرىدىكى جۇباجيېنىڭ بىر-بىرىگە قوشۇلغان نەسلى ۋە كامال تاپقان تەگدىشى! سىز ئىززىتىنى ساقلىماي ئۇسالللىق قىلغان خەلقئارا رېپېرى ئارىس دىدۈكۈسنىڭ ئەدىبىنى بېرىپ بىر قۇلقىنى كېسۈۋەتكەندىن كېيىن، خىزمىردەك غايىب بولۇپ كەتكەن ئىدىگىز. دۇنيا جامائەتچىلىكى ۋە ساغلام ئەقىل ئىگىلىرى ئىزىگىزنى پەملەپ كەلگەن بولسا، دۇنياۋى جامائەت پىكرى ۋە ئىپتىدائىي قاياناق ھېسسىيات يولىگىزنى بايقاشقا قارىتىلغانىدى. بۇنىڭدىن بىر يىل ئىككى ئاي ئىككى ھەپتە ئىلگىرى جەنۇبىي قۇتۇپ مۇنەججملرىنىڭ قۇرئەندازى بوگا ۋە پەۋقۇلئاددە پىر ئۇستازى ل. دابلېۋلار جانابىگزىنىڭ ئېلىمزگە، ۋىلايىتىمزگە كېلىدىغانلىقىدىن بېشارەت بەرگەنىدى. بۇ كۆتۈلمىگەن خۇشخەۋەر پادىشاھ ئالىيلىرى، شاھزادە جانابلىرى، ۋەزىر ھەزرەتلىرىدىن تارتىپ ھەربىر مۆتىۋەر ۋە مەرتىۋىلىك خېنىملارغىچە ھەممىنى بەك خۇشال قىلىۋەتتى. بۇ خۇددى ئىتنى ئۇرىمەن دەپ مانتا تاشلاپ بەرگەندەك، ئاسماندىن

شاكىلات مۆلدۈر ياغقاندەك قالتىس ئىش بولدى. خەلقئارا مالىيە گۇرۇھىنىڭ ۋىلايىتىمىزگە سالغان دەسمايىسى بىردىنلا 2400 پىرسەنت كۆپەيدى. يۇقىرى پالاتا بۇ خەۋەرنى ھەربىي ئىدارە قىلىشنى بەلگىلەپ، دېگىز، قۇرۇقلۇق، ھاۋا توك يوللىرىنى ۋە سىمسىز تېلېگراف يوللىرىنى ئۆزۈپ تاشلىدى. بىراق بۇ ئەيىبسىدى (A.B.C.D) دەك شۇ قەدەر ئاددىي ساۋاتقا ياتىدىغان ئىش بولسىمۇ، لېكىن ئىگەمنىڭ گۇناھكار بەندىلىرى، مۇقەددەس مەريەم ئانىنىڭ ئەركە بالىلىرى بولغان بىز ئېتى ئۇلۇغ سىز جانابىي ئېنتر ئەزىمەتنىڭ پۇتۇنلەي ئىختىيارىگىز بىلەن ئەركىن يول تاللاپ، مەسئۇلىيەتتىن باش تارتماي، قامەتلىك كاتتا دەرىخىگىزنىڭ يىلتىزىنى شەھرىمىز تۇپرىقىغا تارتىشىگىزنى ئويلاپ باقمىغان ئىدۇق!

خورچىلار چاك كەلتۈرۈپ ناخشا توۋلىدى:

شەھرىمىلىك بىز، شەھرەپلىك بىز، زوق-شوقتا تولدى يۈرتىمىز!

بەختلىك بىز، بەختىيار بىز، ئاشماقتا چەكتىن پەيزىمىز!

ئېنتر ھودۇقۇپ ئۆزىرە ئېيتقىلى تۇردى:

— ھەر بىرلىرىدىن تىلەي، ئۇقۇشماسلىق بولۇپ قالمىسۇن، پىقىرنىڭ پۇتىولدىن خەۋرىم يوق!

— پەملىشمىچە، — دېدى شەھەر باشلىقى مېھرىبانلىق بىلەن كۆلۈپ، — جانابىگىز ئۈچ يىل مابەينىدە شەھرەتتىكى كۆڭزىچىلىق ئەدەپ-ئەردەم مەملىكىتىگە بىرىپ يۈرۈپ كەمتەرلىككە بەكمۇ ئۆگىنىپ قالغانىدەك تۇرىسىز!

ئۆزىنىڭ گېپىنى باشقىلارنىڭ چۈشەنمەيۋاتقانلىقىدىن ھەيران بولغان ئېنتر ئەلەم بىلەن قوشۇمسىنى تۇردى.

— ئېنترنىڭ پۇتىولدىن خەۋىرى يوق دېسە كىم ئىشىنىدۇ؟ پۇتىولدىن خەۋىرى يوق ئادەمنى ئېنتر دېسە ئەقلگە سىغامدۇ؟ سىز تازىمۇ قىزىقچى ئىكەنسىز! — دېدى شەھەر باشلىقى ۋە قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. ۋال-ۋۇل نۇر ياغدۇرۇپ، فوتو مۇخبىرلىرىنىڭ ئاپپاراتى چىكىلداشقا باشلىدى.

— مېنىڭ ئېتىم ئېنتر، ئەمما مۇقەددەس مەريەم ئانىنىڭ ۋە ئۇنىڭ مۇقەددەس پەرزەنتى ئەيسا پەيغەمبىرنىڭ نامىدىن قەسەم قىلايكى، توپچى چولپان ئېنتر مەن ئەمەس، — دېدى ئېنتر ئۆزىنى ئاقلاپ.

— بىراق، — دېدى شەھەر باشلىقىنىڭ بىرىنچى مۇلازىمى قولئوقىدىكى ئالاقە خالتىسىدىن بىر ھۆججەتنى ئوقۇپ، — بۇيرۇنىڭ ئىگىزلىكى 1,87 مېتر، ئېغرلىقى 200 قاداق، قول-پۇتلىرى ناھايىتى ئۆسكىلەڭ. مېڭىسى ئۆتكۈر، ھەرىكىتى چاققان، سېزىمى تېز، توي قىلمىغان دېيىلگىنى دەل سىلىغۇ...

— بۇنىسى راست، — دېدى ئېنتر، — بۇلارنى مەن ئاھالە كۆچۈرۈش ئىدارىسىنىڭ چېگرىدىن كىرىشتە تولدۇرىدىغان ئانكىتىغا شۇنداق تولدۇرغان، لېكىن پۈتبولدىن خەۋىرىم يوق!

— لېكىن دېمىسلە، پۈتبولدىن خەۋەرلىرى بار! — دېدى مۇلازىملار-نىڭ ئىككىنچىسى بىر ھۆججەتنى ئوقۇپ، — دادىلىرى جانابىي بارت دېگىز ئارمىيە شاۋۇپي، دېگىز ئارمىيە پۈتبولچىلار كۇلۇبىنىڭ ئەزاسى بولغان ۋە ئالىيجاناپ تەنتەربىيە ئىشىغا 200 مىڭ دوللار ياردەم قىلغان، بۇنىڭدىن مەلۇمكى، سىلىنىڭ بەدەن-بەدەنلىرىگە پۈتبول ئامىللىرى سىڭىپ كەتكەن! ئانىلىرى ئېنىيپ نالىجاۋا تورتوپ، بوكسېر ھەربىكەتلىرىگە قاتناشقان...

— مېنىڭ ئانام بوكسېرچىلىق قىلىپ باقمىغان...

— ھا، ھا، مانا شۇنىڭدىن باشقا ھەممىسنى ئېتىراپ قىلغان بولدىلا، مەن سىلىگە ھازىرلا سىنالغۇ قويۇپ كۆرسىتىمەن، بىز سۆرەتكە ئېلىنغان كۆرۈنۈشنى ئەڭ يېڭى تېخنىكىنىڭ ياردىمى بىلەن ئەينى بويىچە كۆرسىتەلەيمىز، ئۇنىڭدىن سىلى جانابىي ئانىلىرىنىڭ دادىلىرى بىلەن بوكسېر مەشقىنى قانداق قىلغانلىقىنى ۋە قانداق ئېلىشقانلىقىنى كۆرىلا. ئانىلىرى ۋىجىكرەكلىكىگە قارىماي، بىر ئېلىشىتا ساپ 44 نومۇرغا ئېرىشكەن، دادىلىرى بولسا ئاران 12 نومۇرغا ئېرىشكەن. ئىسلزادە ئانىلىرى يېڭىپ چىققان! شان-شەرەپ ئېنىيپ

نالىجاۋا خانىمغا مەنسۇپ بولغان! — دېدى شەھەر باشلىقى مۇلازىملىرىنىڭ ئۇچىنچىسى.

— بەلكىم بۇ دەۋاتقانلىرىڭىز توغرىدۇ، لېكىن مېنىڭ پۈتبولدىن بەرىبىر خەۋىرىم يوق! — دېدى ئېنتر.

— مانا سىلىنىڭ پۈتبول مەيدانىدىكى كارامەتلىرىدىن قالدۇرۇلغان شانلىق خاتىرە، — دېدى مۇلازىملارنىڭ تۆتىنچىسى بىر ھۆججەتنى ئوقۇپ، بەش ياش چاغلىرىدا باللارنىڭ سەرخىل كومانىدىسىغا قاتنىشىپ ئالتۇن بېلىق مېدالىغا ئېرىشكەن؛ يەتتە ياشلىرىدا جۇپ ئويناش دۆگلەك ئۇستەل مۇسابىقىسىغا قاتنىشىپ، يالغۇز ئۆزلىرى 11 توپ كىرگۈزۈپ ئالتۇن زەمبىرەك مېدالىغا ئېرىشكەن؛ 11 ياشلىرىدا كاتتا ماھىرلار كومانىدىسىغا قاتنىشىپ ئالدىنقى مەيدانىدا 40، كېيىنكى مەيدانىدا 56 پاسىنى تارتىۋېلىپ، چوڭ ئالتۇن بۇرگە مېدالىغا ئېرىشكەن؛ 15 ياشلىرىدا ئىنجىمارۇقلار 3-كومانىدىسىغا قاتنىشىپ، ئالتۇن چۈسى مېدالىغا ئېرىشكەن؛ 16 ياشلىرىدا قارامالار كومانىدىسىغا قاتنىشىپ، ئالتۇن داس مېدالىغا ئېرىشكەن؛ 17 ياشلىرىدا خانقىزلار كومانىدىسىغا قاتنىشىپ، ئالتۇن تۈك مېدالىغا ئېرىشكەن...

— ياق، ياق، بۇ پۈتۈنلەي خاتا، سىلەر تاپ تاينىلىق مېنىڭ ئارخىپىمنى ئېنتر ئىسمىلىك باشقا بىر توپچى چولپانىنىڭ ئارخىپى بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ قويۇپسىلەر...

— خاتاسى يوق، — دېدى مۇلازىملارنىڭ بەشىنچىسى گەپ قىستۇرۇپ، بىز پايدىلانغان « B.P.303 » ماركىلىق ئېلېكترونلۇق مېڭە خەلقئارا مۇتەخەسسىسلەر ھەيئىتىنىڭ ئۇچ قېتىملىق باھالاپ بېكتىشىدىن ئۆتكەن، ئۇنى پارىژدىكى بىر تۇتاش پىلانلاش كومىتېتى كومپيۇتېست دۆلەتلەرگە چېقىرىشنى چەكلىگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇ دۆلەتلەرنىڭ ئاخبارات سىستېمىسى ئۈنىڭ تەقلىد قىلىپ ئىشلەنگەن نۇسخىسىنى پۈلنى ئايماي سېتىۋالغان. دوكتور بىللې سېۋستونى ئىمزا قويۇپ، ۋارشاۋا شەرىتنامىسىغا ۋە ئاتلانتىك ئوكيان ئەھدىگە قاتناشقان دۆلەتلەر ئېتىراپ قىلغاندىن كېيىن، ئۇ ئېلېكترونلۇق

مېڭە چوڭ قامۇس كىتابىنىڭ 4838-بېتىگە كىرگۈزۈلگەن، ئۇنچۇالا تۇزۇت قىلىپ كەتمىسلە!

مۇرىسىگە ئارتىلدۇرۇپ قىزىل ئوردىن لېنتىسى باغلۇغان ئەدەب-قائىدە ئەمەلدارى مىكروفونىنى چوكا ياغاچ بىلەن توكىلدىتىپ ئۇرغىنىدا ئۇنىڭدىن كانىنون زەمبىرەكتىنگىكەدەك ئاۋاز چىقىپ، ئېنتىرنىڭ يالۇڭۇرۇش بىلەن قايتۇرغان رەددىيىسىنى بېسىپ كەتتى.

— جاھانىنىڭ داڭدار چولپىنى ئېنتىرغا سالام! — دەپ ۋارقىرىدى ئەدەب-قائىدە ئەمەلدارى.

— سالام، سالام! — دەپ ئاۋاز قوشتى خالايىق بىر ئېغىزدىن.

— ئېنتىر چولپانىنىڭ شەھرىمىز توپ كوماندىسىغا قاتنىشىنى قارشى ئالايلى! — دەپ ۋارقىرىدى ئەمەلدار.

— قارشى ئالىمىز، قارشى ئالىمىز! — دەپ ئاۋاز قوشتى ئەتراپتىكى ھەممەيلەن.

— ئېنتىر چولپان بىلەن دىلمىز بىر!

— دىلمىز بىر، دىلمىز بىر!

— ئېنتىر چولپاندىن ئايرىلمايمىز! — دەپ قوشۇپ قويدى كىمدۇ بىرى ۋارقىراپ.

— ئايرىلمايمىز. ئايرىلمايمىز. زادى ئايرىلمايمىز! — دەپ ئاۋاز قوشتى ھەممەيلەن.

ئورکستىر جۇگگونىڭ «قەد كۆتۈرۈش مەدھىيە ناخشىسى» دېگەن شىمالىي شەنشى خەلق كۈيىنى ۋە ئامېرىكىنىڭ «توخو فېرمىسدا» دېگەن مۇزىكىسىنى ئۇرۇنلىدى، پەلەككە ياگىرغان كۈي ئېنتىرنى قاتتىق مەپتۇن قىلىپ، شىرىن كەيپ بولغاندىكىدەك ھالەتكە كەلتۈردى، شەھەر باشلىقى ئۇنى ئۈچ قېتىم قۇچاقلىدى، چەت ئەل پۈرىقى قويۇق ۋە زامانىۋى چاكىنا تۈستىكى مۇزىكىدىن ھاياجانلانغان ئېنتىرمۇ ئەمدى تەنتەنىگە قوشۇلۇپ:

— شەھەر باشلىقىغا رەھمەت، شەھەر خەلقىغە رەھمەت! شەھەر باشلىقى ياشاپ كەتسۇن، شەھەر خەلقى ياشاپ كەتسۇن!

بىز بىر-بىرىمىزدىن ئايرىلمايمىز! — دېدى.

ئېنىتر خۇددىنى بىلەلمەي قالغان شۇ پەيتتە، باشلىقلار ئۇنىڭ كونا كېيىملىرىنى سالدۇرۇپ تاشلاپ، ئۇرنىغا شەھەرلىك پۇتبول كوماندىسىنىڭ كېيىمىنى كىيدۈرۈپ قويدى، شەھەرلىك پۇتبول كوماندىسىنىڭ بىردىنبىر بەلگىسى بولغان ئۆمچۈك سۈرتىتىدە زەر باسقان قارا گالىستۇكىنى تاقاپ، بېشىغا شىلەپە كىيدۈرۈپ قويدى، ئاندىن كېيىن ئۇنى ئولاش-چولاش يۈلەپ «بېنىسى — 800» ماركىلىق، ئۇستى ئۇچۇق ياسىداق پىكاپقا چىقاردى، ئۇنى شەھەر باشلىقىنىڭ خانىمى بىلەن قىزى ئارىغا ئېلىپ، شەھەر باشلىقى كەينىدىن يۈلەپ تۇرغان پېتى، شەھەر رايونىنىڭ ئاساسىي كوچىلىرىنى ئايلاندۇرۇپ، ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپ ياپراۋاتقان ھەر ساھە، ھەرخىل تەنلىك خەلقتە كۆرسىتىپ ماڭدى، ئېنىتر كۆلۈمسىرەپ، ئۇزمەي قول يۆلاڭلىتىپ باراتتى، نەچچە يەردە توت كوچا ئېغىزلىرىغا كەلگەندە پىكاپنى توختىتىپ، يىگىت-قىزلار تەقدىم قىلغان گۈللەرنى ئېلىشقا، ئۇلار بىلەن سۆيۈشۈپ كۆرۈشۈشكە مەجبۇرلىدى، تولا سۆيۈشۈپ، يۈزى قىزىل بوياق يۇقۇندىسىدا بويۋالغاندەك قىزىرىپ، پۈتۈن ئەزايى جۇغۇلداپ كەتتى.

مۇراسىم ئايىغلاشقاندىن كېيىن، ئېنىتر خەلقىارا بەش يۈلتۈزلۇق مېھمانخانىغا جايلاشتۇرۇلدى. قالغان كوللېكتىپ پۇتبولچىلار ئۈچ يۈلتۈزلۇق مېھمانخانىدا. بىرلا ئېنىتر بەش يۈلتۈزلۇق مېھمانخانىدا ياتتى. ئاندىن كېيىن ئېنىتر ئاق، سېرىق، قارا ۋە قوڭۇر تەنلىك ئايال كۆتكۈچىلەرنىڭ كۆتۈشى بىلەن شۇتلاندىيە مۇنچىسىدا، پار مۇنچىدا، سۇغەت چۈشى بىلەن چۈشتىن مۇنچىسىدا ۋە ئۆركەشلىك سۇدا ئۇۋلاپ داۋالىنىش مۇنچىسىدا يۇيۇندى. ئاندىن پۈتۈن ئەزايىنى كەسلەنچۈك مېيىدا مايلاپ، ئىنفرا قىزىل نۇر ۋە ئۇلترا پىنەپشەنۇر بىلەن قۇرۇتقاندىن كېيىن، ئاشۇنداق مايلاش ۋە قۇرۇتۇشنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى، ئۇنىڭدىن كېيىن پۇتبولچىلارنىڭ سالامەتلىكىنى

ئاشۇرىدىغان، ئاغرىقنىڭ توختىتىدىغان، مۇداپىئىلە ندۇرىدىغان ئاكتۇاتورنى ۋە ئىسپىرتسز قەھۋە ئامىللىق گورمونىنى ئۆكۈل قىلىپ سالدۇردى، شۇنىڭدىن كېيىن پۈتبولچىلارنىڭ تىرىشچانلىقىنى تەلەپ بويىچە قوبۇل قىلدى. ئۇزايىدىن كەسكىنلىك چىقىپ تۇرغان، چاچلىرى ئاقارغان، تەلەتى سۇرۇن، بويى ئىگىز كەلگەن، كۈچ-قۇۋۋىتى ئېشىپ-تېشىپ تۇرغان بۇ تىرىشچانى كۆرۈپ، ئىنتىرنىڭ ئەرۋاھى 40 گەز ئۇچتى، تىرىشچانى ئونىڭغا بۈگۈن ئاخشاملا مۇسابىقىگە قاتنىشىش كېرەكلىكىنى، ئۇلار ئۆزلىرى بىلەن كونىدىن ئادەتە، ئۆچمەنلىك ساقلاپ كەلگەن ھەم كونا دوست، يېقىن قوشنا بولۇپ كەلگەن قۇشنا شەھەر كوماندىسى بىلەن مۇسابىقىغە چۈشەندىلىقىنى، ئىنتىرنىڭ ژاراتار بولۇپ، ژىزانتىيىچە 4-2-3 لىك ھەم ئەركەك-جىشى بېلىقتەك كىچىك ئايلانما ھاسىل قىلىش تاكتىكىسىنى قوللىنىشى كېرەكلىكىنى، مۇبادا ئۇتۇۋالسا كوماندا ئەزالىرىنىڭ ھەر بىرسىگە 5000 دوللار بېرىلىدىغانلىقىنى، ئىنتىرغا يەنە 5000 دوللار ئاشۇرۇپ بېرىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ئۇتتۇرۇۋەتسىڭۇ؟ — دەپ سورىدى ئىنتىر دەككە-دۈككىگە چۈشۈپ.

— ئۇتتۇرۇۋەتسە، خەمىيگە يەم بولىدۇ! — دېدى تىرىشچان قاتتىق تەلەپپۈزدا، — يەنە سوئالىگىز بارمۇ؟

ئىنتىر «خەمىيگە يەم بولىدۇ» دېگەننىڭ مەنىسىنى چۈشىنەلمەي، بېشىنى چايقىدى. كىسلاتا كۆلچىكىگە تاشلامدىغاندۇر؟ ئېلېكترولىزلامدىغاندۇ؟ كىرسىن چېچىپ تېز ئوكسىدلاشتۇرامدىغاندۇ؟ ياكى مىكرو ئېلېمېنتقا ئايلاندۇرامدىغاندۇ؟

ئىنتىرنىڭ ئالدىدا تاللىغۇدەك باشقا يول قالمىغانىدى. ئۇ بەدىنىنى مايلىغاندىن كېيىن پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ باشقا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانىدى. پۈتبول دېگەن قانچىلىك نېمىدى؟ پۈت بىلەن تەپسەك، ئارقىدىن يۈگۈرسەك، يەرگە يېقىلىپ تۇرماي يېتىۋالساك، ئاندىن چاچراپ ئورنىڭدىن تۇرۇپ، شاققىدە رۇسلانساك ئىش

يۇتىدۇغۇ. ئۇ شۇلارنى ئويلىغىنىدا، غەيرەت-جاسارىتى ئېشىپ، گويا غالىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان لەشكەر باشلىقىدەك، ئۆزىنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن بۇياققا گۈس-گۈس دەسسەپ مېڭىشقا باشلىدى.

بىراق ئۇنتۇرۇۋەتسەكچۇ؟ توساتتىن قانتىق سوغۇق ھاۋا ئۇرۇلۇپ تېنى شۇركۈندى، ئېنتر «خميېگە يەم بولدۇ» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى چۈشىنىپ يەتتى. ئەگەر ئۇنتۇرۇۋەتسە ئۇنى دېۋىرقاي رەڭگىدىكى خميېۋى بېيىشتۇرغۇچقا ئايلاندۇرۇپ قويۇشى تۇرغان گەپ ئىدى. بېيىشتۇرغۇچقا ئايلانغان ئادەم پىكىر قىلىشتىن، سېزىمدىن، ئازابلىنىشتىن، ئىنتىلىشتىن مەھرۇم بولمىسۇ لېكىن بەدەن كۆرۈنۈشىدىن، ئۆزگىچىلىكتىن ۋە تەنھا مەۋجۇتلۇقتىن مەھرۇم بولۇپ قالاتتى. نېمىدېگەن دەھشەت. ئېنتر قورقۇپ غال-غال تىترەپ كەتتى. قېچىشىم كېرەك! قىلچە كېچىكسەم ئىش چاتاق! دېگەن خىيالغا كەلدى ئۇ. ئۇ ئۇدۇل دەرۋازىدىن چىقىپ كېتەلمەيتتى، چۈنكى، ئامانلىق ساقلىغۇچى ئورۇن ئۇنى قوغداشقا ئۆچ قەۋەت پوس قويغانىدى. شۇڭا ئۇ بالكونغا چىقىپ، يامغۇر سۈيىنى ئېقىتىدىغان قەلەي نوكەشكە يامىشىپ پەسكە سىيرىلدى. پوكلا قىلىپ. بىرسىنىڭ ئىسسىق قوينىغا چۈشتى.»

— جېنىم ئامرىقىم! مېنى كۆرۈپ قاپسىز — ھە؟ مەن سىزگە سەجدە قىلمەن، سىزنى سېغىنىمەن، سىزنى سۆيىمەن، سىزنى ياخشى كۆرىمەن، بارلىقىمنى سىزگە ئاتايمەن گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، سىز ئالتۇن بىلىق مۆكاپاتىغا ئېرىشكەن چاغدىلا سىزگە كۆيۈپ قالغانىدىم! مەن سىزگە ئەگىشىپ جاھاننى بىر ئايلىنىپ چىقتىم! سىز قەدەم باسقانلىكى تۆپراقنى سۆيىدۇم! باسقان ئىزىڭىزنىڭ توپىسىنى ئەتىۋالاپ يېغدىم، بىر مۆزېي ياسىتىپ، ئاۋازىڭىزنى كۆرگەزمە قىلغۇم بار! سىزگە بولغان مۇھەببىتىمنى داستان قىلىپ يازدۇرۇش ئۈچۈن ئىلان سودىگىرىدىن بىرىنى يالليۇالدىم! مېنىڭ ئىشقى ئوتۇمنى دېگىز ئاستى ئېنېرگىيىسىگە ئايلاندۇرسۇن دەپ بىر ئىنژېنىر تەكلىپ قىلدىم. مەن سىزنى

تالاي قېتىم شەپەرەڭگە ئولتۇرۇپ ئىزدىدىم! ئاخىرى سىزنى تاپتىم! كاتتا ناخشىچى چولپان كېيۇتانىمى مەن بولىمەن. مەن كىچەيۇ كۈندۈز خىزمىتىگىزدە بولۇشقا تەييار ئىدىم! سىزنى ئەڭ ئالىي خىزمەتكارىم، ئەزىز مېھمىنىم قاتارىدا كۆرۈپ، چەكسىز ۋاپادارلىق كۆرسىتىپ رازى قىلىشنى خالايتتىم! بىراق زىممىگىزگە ئالغان ۋەزىپە مۇھىم! يۈكىگىز ئېغىر، يولىگىز يىراق! كۆزلىگەن نىشانىگىز ئۇزاق! سىزنى يىراققا سوزۇلغان قىسمەت يېپى باغلاپ تۇرىدۇ، كېيىن قالغان ئىشقا قار ياغىدۇ، ئالدىرىمىسىگىز ئامەت قاچىدۇ! تېز قايتىڭ، چاپسان بولۇڭ! ئىككىمىز ئۈمۈربويى بىر-بىرىمىزنى بوزەك تاپماسلىق ھەققىدە ۋەدە قىلىشايلى! سىز ئۇياقتا كۈچ-قۇۋۋەت توپلاپ، جاسارىتىگىزنى ئاشۇرۇپ ھەممىنى يېڭىپ چىقىڭ! مەن بۇياقتا ئوتىگىزدا كۆيگەن كۈلىگىز بولۇپ پورەكلەپ ئۇچلاي! چاپسان بولۇڭ، تېز قايتىڭ! مۇھىم ۋەزىپىگىزنى ئەستىن چىقارماڭ، ھەببەللى، ھەببەلى، ئۈكەي، ۋاھ ئۈكەي؟

بارا-بارا شۇنىسى ئايدىڭلاشتىكى، قوشنا شەھەر بىلەن بۇ شەھەرنىڭ زېمىنى تۇتاش، يەر مەيدانى ۋە ئاھالىسى ئوخشاش، يەر تۈزۈلۈشى، تەلەپپۇزى، ئۇرۇپ-ئادىتى ۋە كەسىپلىرىمۇ ئوخشاش ئىكەن. پادىشاھ ئالىيلىرى كۆزدىن كەچۈرگەندە، بۇ ئىككى شەھەرنى «بەئەينى قوش كىزەك ھەمشىرىلەرنىڭ ئۆزى!» دەپ نەچچە قېتىم ئېيتقانىكەن. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككى شەھەر بىر-بىرى بىلەن قاتتىق ئۆچمەنلىشىپ، بىر-بىرىنىڭ يېيىگە چۈشۈپ، ھەممىلا ئىشتا بەس تالىشىپ كەلگەن پادىشاھ ئالىيلىرى تەختكە چىقىپ 7-يىلى مۇشۇ شەھەر خان جەمەتىنىڭ ساياھەت تەرەققىياتى بويىچە كاتتا مۇكاپاتقا ئېرىشكەندە قوشنا شەھەرنىڭ مۇتئەمىر-مويسىپىتلىرى غەزەپكە چىدىمايى ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغان. پادىشاھ ئالىيلىرى تەختكە چىقىپ 9-يىلى قوشنا شەھەر خان جەمەتىنىڭ يېزا ئىگىلىكىگە ياردەم بېرىشنى خۇشاللىق دەپ بىلىش كاتتا مۇكاپاتىغا

ئېرىشكەندە، بۇ شەھەرنىڭ مۇتۇەر-مويسپىتلىرى غەزەپكە چىدىماي ئۆزىنى ئۇلتۇرۇۋالغان. قىسقىسى، بۇ ئىككى شەھەر گۇل تېرىش، كۆكتات يېتىشتۇرۇش، ئوكۇل سېلىش، دورا سېتىش، خميىۋى سانائەت بىلەن شۇغۇللىنىپ مۇھتتىنى بۇلغاش، ئامانلىق ساقلاش، ئەنزە پاش قىلىش، پاھىشۋازلىق، قمارۋازلىق، زەھەرلىك چېكىملىك سېتىش، ئەتكەسچىلىك قىلىش، ئۆزاق ئۆمۈر كۆرۈش، سەتەلۈك تاللاش. سەتەلەرنى ئىلغاش، نەيزىۋازلىق، راكېتا ئېتىش، ئەخلەت دۆۋىلەش، قەبرە بېشىغا چىقىش، بىنانى ئىگىز سېلىش، ئورىنى چوڭقۇر كولاش، يوتقان ئىچىدە ماھارەت كۆرسىتىش... دېگەنگە ئوخشاش ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە رىقابەتلىشىپ، ئۇنى ئالغا يۆكسىلىشنىڭ ھەربىر كەتلەندۇرگۈچى كۈچىگە ئايلاندۇرغان، رىقابەت ئارقىلىق ئۇنۇم ھاسىل قىلىشتا بىر-بىردىن قېلىشماي، پادىشاھ ئالىيلىرىغا شان-شەرەپ كەلتۈرگەن. بىرلا يۇتىولغا كەلگەندە، بۇ شەھەر قوشنا شەھەرگە بەش نۆۋەت ئۇتتۇرۇپ قويۇپ، ھەممەيلەن ئەلەم بىلەن چىشىنى غۇچۇرلىتىپ، قانتتىق ئۇياتقا قالغان. ئۆز-ئۆزىدىن خميىگە يەم بولغان يۇتبولچىلار يۇزدىن ھالقىغانۇ، لېكىن يەنىلا ئۇتۇشتىن ئۇمىد بولمىغان. ئەنە شۇنداق پەيتتە، ئۇلار ئەبەدىي نۇقسانسىز ھەقىقەتنىڭ تىمسالى بولغان كىشىلىك ئارخىپى دەپ دۆلەت مۇداپىئەسى بېكىتىشىدىن ئۆتكەن « B.P . 303 » ماركىلىق ئېلېكترونلۇق مېڭىنىڭ ياردىمى بىلەن غايىپتىن كەلگەن ئېنتىرنى بايقىغان، شۇڭا خۇددى خاسىيەتلىك يامغۇرغا ئېرىشكەندەك، خۇددى پارىزدىكى مۇقەددەس مەريەم ئانا ئىبادەتخانىسىنىڭ پوپى، ھۆسنى گۈزەل سىگان قىزلىرىغا ئېرىشكەندەك، پۈتۈن شەھەر قانداقمۇ تەنتە نگەن چۆممەي تۇرالسۇن؟ شەھەرلىك مالىيە ئىدارىسى مەخسۇس كۆتۈۋېلىش راسخوتى ئۆچۈن شۇ يىللىق خامچوتتىكى پۇلنىڭ 41 پىرسەنتىنى ئاجراتتى، چېركاۋ ئېنتىرغا بەخت تىلەش يۈزىسىدىن مەخسۇس تالاۋەت ئۇيۇشتۇردى، ئايالار ھوقۇقى تەشكىلاتى كېچە-كۈندۈز خىزمەتتە بولۇش ئۈچۈن 120 سەتەگىنى تەيىنلىدى، خەلق ئاۋىئاتسىيەسىنىڭ يېمەكلىك شىركىتى ئېنتىرنى بىر

يىلغىچە نورمىسز كەڭتاشا تەمىنلەش ئۈچۈن دانىيە قايماق مېيى ۋە فرانسىيە ئىرىمچىكى بەردى، ئاپتوموبىل شىركىتىنىڭ خوجايىنى ئېنترغا ئەمدىلا ئىشلەپچىقىرىلىشقا باشلىغان يېڭى تىپتىكى پىكاپنى سوۋغا قىلىدىغانلىقىنى — ئەگەر مۇسابىقىدا يېڭىپ چىقسا — جاكارلىدى.

17 مىڭ تاماشىچى سىغدىغان شەھەرلىك تەنتەربىيە مەيدانىدا بىرەرمۇ بوش ئورۇن قالمىدى. ھەممە ئورنىدىن تۇرۇپ، «پادىشاھىمىز تۇمەنمىڭ يىل ياشاڭ، خانىشىمىز تۇمەنمىڭ يىل ياشاڭ» دېگەن ناخشىسىنى ئېيتتى، شەھەر شېئىرى ئوقۇلدى، شەھەر بايرىقى چىقىرىلدى، شۇنىڭدىن كېيىن ھەممەيلەن جايىغا ئولتۇردى. باللار گېمناستىكا ئويۇنى كۆرسەتتى، ياشلار گېمناستىكا ئويۇنى كۆرسەتتى. چۈنچە چەمبىرەكلەر كۆرسىتىلدى. شارلار قويۇپ بېرىلدى، داقا-دۇمباق چېلىندى ھەمدە تىرىك ئادەمنى شارتلا بېرىپ تاشلايدىغان نەپەس گۈمپىسى ئويۇنى كۆرسىتىلدى، ئويۇن كۆرسىتىلۇاتقاندا رادىئودىن: شەھەر باشلىقىدىن شەھەر خەلقىغە نەسىھەت، دوختۇرلارنىڭ رەھبەرلىكىسىز نەپەس گۈمپىسىنى مەشق قىلماڭلار، دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى مۇسابقە باشلاندى.

مۇسابقە باشلىنىپ تۆت مىنۇت ئۆتە-ئۆتمەيلا خەتەرلىك ئەھۋال يۈز بەردى. قارشى تەرەپنىڭ سول يان ھۈجۈمچىسى — ئۇستۇنكى بىر چىشى تۆۋەن كالىپۇكىدىن دېگىسىپ چىقىپ تۇرغان، قۇلاقلىرى سالپاڭ كەلگەن، «قارا ئېشەك» لەقەملىك بىر شۇم تەلەت توسقانغا يول بەرمەي، ھېچكىمنى يېقىن كەلتۈرمەي، توپنى پۈتىدا ئۇدۇل ئېلىپ كېلىۋاتاتتى. بۇ تەرەپنىڭ ئارقا مۇداپىئەچىلىرى «قارا ئېشەك» كە كەينىدىن سوقۇلۇپ ئۇيان-بۇيان تىك موللاق چۈشۈۋاتاتتى. توپ 12 يارد لىق ① جازا توپ رايونىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، ۋاراتاغا يېقىنلا كېلىپ قالدى. قورقۇپ پۈتۈن ئەزايىنى

① يارد — ئەنگلىيە ۋە ئامېرىكىدا ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى، بىر يارد 0,9144 مېترغا تەڭ.

تىرەك باسقان ئېنتر پالاقتەدە يەرگە يىقىلدى. دەل شۇ پەيتتە «قارا ئىشەك» توپىنى تازا كۆچەپ بىر تېپىۋىدى، ئۇدۇل كېلىپ ئېنترنىڭ بۇرنىغا تەگدى. ئۇنىڭ بۇرنى يانغا قىيسىيپ قالدى-يۇ، لېكىن ئادەتتىكى كىشىلەرنىكىدىن چىڭ بولۇپ چىقتى، ئۇنىڭ بۇرنىغا تەگكەن توپ كەينىگە قايتقىچە كەتتى ۋە ھېلىلا توپىنى قاتتىق تېپىپ تېخى پۈتىنى رۇسلىۋېلىشقا ئۈلگۈرمىگەن «قارا ئىشەك» كە سوقۇلۇپ ئۇنى تېك موللاق چۈشۈردى، پۈتۈن مەيداندا گۈلدۈراس ئالقىش ياگراپ، چوقان كۆتۈرۈلدى، غەرب شامىلىدەك ھۇشقىتىش باشلاندى، ئۆز كوماندىسىدىكىلەر گۈرىدە كېلىپ، كۆزلىرىگە لىق ياش ئالغان پېتى ئېنترنى قۇچاقلىدى، بۇرنى ئېچىشىپ ھېچنېمىنى سەزمەس بولۇپ قالغان ۋە بۇرنىدىن شۇرقىراپ قان ساقۇاتقان ئېنترنى چاپۇتلاپ كۆتۈرۈۋېلىپ، يۇقىرى تاشلاشقا باشلىدى، مەيدان سىرتىدىن دوختۇر بىلەن سېسترا قىزلار يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئېنترنىڭ بۇرنىنى تېڭىپ، قان يۇقىنى تازىلاپ قويدى. «قارا ئىشەك» ئاچچىقىدا جار-جار ۋارقىراپ كەتتى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆز چېچىنى تال-تال يۇلۇپ، جەمئىي 49 تال چېچىنى يۇلۇۋەتتى. ھە-ھۆچى قىزلار تاش كېيىملىرىنى، يوپكىلىرىنى ۋە بېشەك پايپاقلىرىنى سېلىپ، رەڭگا-راڭ كېيىملىرىنى بايراقتەك يەلپۇللىتىپ، رىتىم بىلەن:

— ئېنتر، بىز سىزنى سۆيىمىز! — دەپ ۋارقىراشتى.

ئەمدىلا ئېسىنى يىغىپ تۇرغان ئېنتر قول پۇلاڭلىتىپ ئېھتىرام بىلدۈردى ۋە:

— مۇنچۇالا جىق قىزنى سۆيۈشكە چولام تېگەمدىغان! ئۇنداق ماغدۇر مەندە ئېمىشقىلسۇن! — دەيتتى.

بۇنىڭدىن پۈتۈن مەيداندىكىلەر كۈلۈشۈپ، ئېنترنى ئۇستا قىزىقچىكەن دەپ قېلىشتى.

مۇسابىقە يەنە داۋاملاشتى. قوشنا شەھەر كوماندىسىدىكىلەرنىڭ روھى چۈشۈپ، توپىنى ئالدىنقى مەيدانىدىن نېرىغا ئۆتكۈزەلمىدى. ئېنتر ئاردىكى بوش قالغان ۋاقتىتىن پايدىلىنىپ، بىلەكلىرىنى

سوزۇشتۇرۇپ، مۇرىسنى قىسىپ، پۈتلىرىنى ئازادە كېرىپ، ئىككى قولى بىلەن بېلىگە گىرە سېلىپ تۇراتتى ھەمدە سىزنى سۆيىمىز دەپ ۋارقىراشقان قىزلارغا بىر-بىرلەپ سەپسېلىپ، كۆز قىسىپ، قاش ئۇيۇپ بەكمۇ شوخلۇق قىلىۋاتاتتى.

كېيىنكى بېرىم مەيداندىكى مۇسابىقىدە قوشنا شەھەر كوماندىسىدىكىلەر ئۆزلىرىنى ئوڭشاپ ھەيۋىسىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. «قارا ئېشەك» يەنە بىر قېتىم توسقانلارنى چەتتە قالدۇرۇپ، ۋاراتاغا يېقىنلا كېلىپ توپنى تېپىشكە تەمشىلدى. بۇرۇنغا يەپ بىرىنچى ساۋاقتا ئىگە بولغان ئېنتر «قارا ئېشەك» نىڭ يېقىنلا كېلىپ قالغانلىقىنى كۆرگىنىدە ئەرۋاھى ئۇچتى-دە، دەرھال ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ، بەشىنى قۇچاقلاپ قۇيرۇقىنى پۇسكايىتىپ جىم تۇرۇۋالدى. بۇ قېتىم تېپىلگەن توپ ئويلىمىغان يەردە توپتوغرا ئۇنىڭ قۇيرۇقىغا تەگدى. بەلكىم ئۇنىڭ قۇيرۇقى ناھايىتى چىڭ بولسا كېرەك، بەلكىم ئۇنىڭ قۇيرۇق سۆڭىكى بەك قاتتىق بولسا كېرەك، بەلكىم توپنىڭ ئېتىلىپ بېرىپ چۈشۈش نۇقتىسى توغرا كېلىپ قالغان بولسا كېرەك، بەلكىم ئېنترنىڭ ئۆزىمۇ ھېچقاچان بايقاپ باقمىغان بىرمۇ ئالاھىدە گۈمپىسى ئىشلەپ قالغان بولسا كېرەك ۋە بەلكىم ھېچبىر سەۋەبتىن بولمىغان بولسا كېرەك، ئىشقىلىپ 3—4 ئۇلچەملىك ماكان دائىرىسىدە سېزىش ۋە چۈشىنىش مۇمكىن بولمىغان قانداقتۇ بىر قۇدرەت، قانداقتۇ بىر كۈچ تەسىرىدە، پەقەت 6-سەزگۈ ئەزاسىنىڭ يوللىرى ھەققىدىكى سىرلىق تەلىمات، يېڭىچە تەپەككۇر ئىلمى ئارقىلىقلا چۈشىنىشكە بولىدىغان. كەمدىن-كەم كۆرۈلىدىغان تەسىرنىڭ كۆچىدە دۇنياۋى پۈتبول تارىخى بويىچە بىر مۆجىزە يۈز بەردى: ئېنترنىڭ قۇيرۇقىغا تېگىپ كەينىگە قاققىغان توپ پۈتۈن مەيداندىن ھالقىپ ئۆتۈپ، نىيۇتونچە مېخانىكا قانۇنىدىن ھاسىل بولغان تۇرلۇك فورمۇللارنى ئۆزگەرتىپ، قىل ئۇيان-بۇيان كەتمەي، توپتوغرا قارشى تەرەپنىڭ ۋاراتاسىغا چۈشتى (ئىشەنمىسىڭىز ئۆزىڭىزنىڭ شورى!).

توپ يەرگە چۈشكەندىن كېيىن، پۈتۈن مەيدانىدىكى پۈتبولچىلار، رىپېرلار، نومۇر خاتىرىلىگۈچىلەر، ۋاقىت خاتىرىلىگۈچىلەر، ساقچىلار، تازىلىق ئىشچىلىرى ھەمـھۆچلاردىن تارتىپ پۈتۈن تاماشىچىلارغىچە ھەممەيلەن داڭقېتىپ، دېمەك ئىچگە چۈشۈپ كەتتى، پۈتۈن مەيدانىنى جىمجىتلىق قاپلىدى، ھەتتا يەر شارىمۇ ئايلىنىشتىن 15 سېكۇنت توختاپ قالدى.

15 سېكۇنتتىن كېيىن، ھەممىدىن بۇرۇن شەھەر باشلىقى ھۆكۈمەپ يىغىلىۋەتتى. خۇشاللىق، ھەيرانلىق دەستىدىن پۈتۈن مەيدانىكىلەرمۇ ھۆكۈمەپ يىغىلاشقا باشلىدى، يىغلاپ بولۇپ ھاـھالاپ كۈلۈشتى، كۈلكىدىن كېيىن ۋارىلداپ يىغلىدى. ھەتتا تېلېۋىزور ئالدىدا مۇسابىقىنى ئۈدۈللۇق كۆرۈپ ئولتۇرۇشقان تاماشىچىلارمۇ يىغا ھەم كۈلكىسىنى باسالماي قېلىشتى.

شەھەر بويىچە، دۆلەت بويىچە، دۇنيا بويىچە مۇشۇ مۇسابىقىنى تېلېۋىزوردا ئۈدۈللۇق كۆرۈپ تۇرغانلىكى بەندىلەرنى ئەسەبىلىك چىرمۇالدى. بولۇپمۇ «قارا ئېشەك» ئاچچىقىدا چىشىنى قاتتىق چىشلەپ، يەردە ئېغناق ئېشىكە باشلىدى، ئۇنىڭدىن كېيىن، ھەسرەت چەككەچ ئۆز ساقلىنى يۇلۇشقا باشلىدى، جەمئي 36 تال ساقلىنى يۇلۇۋەتتى.

ئارىدىن ئون مىنۇت ئۆتكەندىلا تەرتىپ ئىزىغا چۈشۈپ مۇسابىقە داۋاملاشتى، بىتچىتى چىققان قوشنا شەھەر كوماندىسى يېڭىلىپ ھالدىن كەتتى.

شۇنىڭدىن تارتىپ ئېنتر كاتتا توپچى چولپانلىق ھاياتىنى باشلىدى، تۇغمەس-پۈتمەس تاج-دۆلەتكە، ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز شانۇ-شەۋكەتكە، ئويلاپ يەتكۈسىز مەسلىي جەننەتكە، ھەددى-ھېسابسىز بايلىق-نېمەتكە ئېرىشتى. ئۇنىڭ سۈرىتى كوچا-كوچىلارغا چاپلاندى. باج ئىدارىسى ئۇنىڭ ئۆلچەملىك سۈرىتىگە بىر قاتۇالغان ئەرلەردىن بەش تېسىن، ئاياللاردىن 55 تېسىن

يۇقىرى روھىي ھالەتنى تەڭشەش بېجى ئېلىشنى بەلگىلىدى؛ قۇۋۋەت دورىسى تەشۋىق قىلىنغان بىر ئېلانغا ئۇنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلدى ھەمدە ئۇنىڭغا ئېلان شىركىتى ئارقىلىق 50 مىڭ دوللار ھەق ئاۋانس قىلىپ بېرىلدى. بۇنىڭدىن كېيىن دۇنيا بويىچە ئەركىلىكنى كۆچەيتىدىغان قۇۋۋەت دورىسىدىن بىر تال سېتىلسا، ئۇنىڭدىن كىرگەن كىرىمنىڭ تۆتتىن بىرنى ئېنترنىڭ ھەققى ئۈچۈن بېرىلىدىغانلىقى ئاشكارا جاكارلاندى. ئېنترغا پىكاپلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ «پەۋقۇلئاددە ھەرىكىتى ۋە تەقى-تۇرقى» ئۈچۈن سايا ھەتچىلىككە خاس ماتورلۇق قېيىقتىن بىرسى قوشۇپ تەقدىم قىلىندى. خەلق ئاۋازىتسىيە شىركىتى تەقدىم قىلغان، ۋاقتى ئۆتكەن قايماق ماي ۋە ئىرىمچىك يەپ تۇگىتىش مۇمكىن بولمىغاچقا، ئېنتر ئۇنى ئالاھىدە قول ھۇنەر سەنئىتى شىركىتىگە ئۆتۈنۈپ بەردى، قايماق ماي ياكى ئىرىمچىكنىڭ كىچىككىنە بىر پارچىسىغا بۇددا نومىنىڭ، ئىنجىلنىڭ، قۇرئاننىڭ ۋە مۇشتېرىلار مەجمۇئەسىنىڭ پۈتۈن تېكىستىنى ئويۇپ پاتقۇزۇش مۇمكىن ئىدى، ئۇ سېتىلسا، جۇڭگونىڭ ناسىۋال قۇتىسىغا چۈشۈرۈلگەن سۈرەتلەردىنمۇ بەكرەك بازار تېپىپ، كۆپلەپ چەت ئەل پۇلى كىرىم قىلىشقا بولاتتى. ئېنترنىڭ ئىككى قېتىم ۋاراتار بولۇپ كۆرسەتكەن ئالاھىدە خىزمىتى ھەققىدە شەھەر بويىچە، دۆلەت بويىچە ۋە يەر شارى بويىچە 73 نۆۋەت ئىلمىي مۇھاكىمە يېغىنى ئۆتكۈزۈلدى. «ئېنتر پۇتبول ئىلمىي جەمئىيىتى»، «ئېنترچە ئۇنۇم تەتقىقات جەمئىيىتى»، «ئېنتر قانۇنى ئىجادىيەت جەمئىيىتى»، «ئېنترنىڭ پۇتبول ماھارىتىنى ئومۇملاشتۇرۇش جەمئىيىتى». «ئىشتىن چېكىنگەن پىشقەدەم پۇتبولچىلارنىڭ ئېنترغا ئېھتىرام بىلدۈرۈش دوستلۇق جەمئىيىتى» ... دېگەن ئوخشاش تەشكىلاتلاردىن مىڭ نەچچىسى قۇرۇلدى. تۇرلۇك گېزىت-ژۇرناللاردا تەنتەربىيە مۇخبىرلىرىنىڭ، تەنتەربىيە پروفېسسورلىرىنىڭ، تەنتەربىيە ئوبزورچىلىرىنىڭ ۋە ھەۋەسكار تەنتەربىيە ئىلمىي خادىملىرىنىڭ ماقالە، ئۇچېرىك، زىيارەت خاتىرىسى، ئاخبارات ئەدەبىياتى،

هۆججەتلىك ھېكايىلىرى بولۇپ ئۇچ مىڭ پارچىدىن ئارتۇق بېسىلدى. تۈرلۈك تىللار ئارا قىلىنغان تەرجىمىلەر، تەرجىمىدىن تەرجىمىلەر، تۈرلۈك تىللار ئارا تۈزۈلگەن لۇغەتلەر، نەشرىياتلار- نىڭ نامىنى سېپىپ نەشر قىلىنغان كىتابچىلار ھەددى-ھېسابسىز. دۇنياغا كەڭ تارقالغان ئۇسسۇللار «ئىنتېرنېت چاتما ھەرىكىتى» نى، يەنى ئاۋۋال ئۆزلەپ چىقىش، ئاندىن باشقا تاشلىنىپ يەرگە يېتىۋېلىش، بۇرۇنىنى ئالدىغا چوقچايتىش، كەينىگە بۇرۇلۇش، سەكرەش، بۇرۇلۇپ كەينىنى قىلىۋېلىش، ئۇچ قېتىم قۇيرۇق پۈسكايتىش ھەرىكىتىنى قوبۇل قىلدى. بۇ ھەرىكەت پۈتۈن يەر شارىغا پۇر كەتتى، شىمالىي ئامېرىكا ۋە جەنۇبىي ئامېرىكىدىكى سەتەڭ تاللاش مۇسابىقىسىدە، نامزاتلىققا تاللانغان قىزلارنىڭ ھەممىسى شۇ ئۇسسۇلنى ئويناپبەرگەن بولدى، بۇ ئۇسسۇل ئەنئەنە قىلىپ ساقلىنىپقالغان نوموزغا ئايلاندى. ئىنتېرنېتنىڭ ئۆزى خەلقئارا ئۇسسۇل تەتقىقات ئاكادېمىيەسىنىڭ پەخرىي ئاكادېمىكى بولۇپ قوبۇل قىلىندى ھەمدە ھەددى-ھېسابسىز تارتۇققا ئېرىشتى، ئۇنىڭدىن كېيىن «ئىنتېرچە كېسىم تەتقىقاتى»، «ئىنتېرنېت يوموزلىرىنىڭ ئاساسى ئۇستىدە ئىزدىنىش»، «ئىنتېرنېتنىڭ خىسلىتى ھەققىدە مۇلاھىزە»، «ئىنتېرنېتنىڭ سەنئىتە تۇسىنى ئالغان توپ ماھارىتىگە بىر نەزەر»، «ئىنتېرنېتنىڭ بۇرنى ۋە قۇيرۇقى ئۇستىدە ئومۇمىي سېپلىشتۇرما تەھلىل» دېگەنگە ئوخشاش يېڭى تېمىتىكى پەنلەر ئوتتۇرىغا چىقتى ھەمدە بۇلار تالانت مەزھىپى، مەيداننىڭ ئۆزىدە كارامەت كۆرسىتىش مەزھىپى، ستراتېگىيە مەزھىپى ۋە ماھارەت مەزھىپى دېگەن توت مەزھەپكە ئايرىلدى.

يەنە ئىنتېرنېتنىڭ بۇ قېتىمقى مۇسابىقىدە ئالاھىدە خىزمەت كۆرسىتىشگە مۇھىمى، ئا- تالانتى، ب- مەيداننىڭ ئۆزىدە كارامەت كۆرسىتەلىشى، س- ستراتېگىيىلىك ئىدىيىدە ئۇستۇن چىقىقانلىقى، د- ماھارىتىنى كامالىغا يەتكۈزۈپ جارى قىلغانلىقى سەۋەب بولدى دەپ ھېسابلاندى. ئەمدى ئىنتېرنېت تاپشۇرۇۋالغان سالام خەتلەر، ھال

سوراش خەتلىرى، ئىمزا قويۇلغان سۈرىتىنى تەلەپ قىلىپ يېزىلغان خەتلەر ۋە مۇھەببەت ئىزھار قىلىنغان خەتلەر ئۇستى-ئۈستىگە دۆۋىلىنىپ كەتتى. ئېنىتر خەت-چەكلەرنى رەتلەپ بېرىشكە بىر كاتىپ ياللىۋالدى، كاتىپ ئېنىتر بىلەن مۇھەببەتلىشىش ئارزۇسىدىن بېشارەت بەرگەن نازىنىن خېنىم-قىزلارنىڭ خەتلىرىگە نومۇر قويۇپ، ئۇنى ئىلبىكترون مېڭىگە قاچىلاپ بەردى، ئېنىتر ئۇنى بىر-بىرلەپ ئىكرانغا چىقىرىپ ئوقۇپ لەززەتلەندى ھەمدە ھەممىسىگە ئۆز قەلىمى بىلەن جاۋاب يازدى، قالغان خەت-چەكلەرنى كاتىپنىڭ تاغارغا قاچىلاپ ئەسكى-تۈسكى يىغۇۋېلىش پونكىتىغا سېتىۋېتىش ئىختىيارىغا تاپشۇردى، بۇ خەتلەرنى سېتىۋالغان ئەسكى-تۈسكى يىغۇۋېلىش پونكىتىنىڭ خادىمى شۇ يىل پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ «قەدىرلىك كەسىپ مۇكاپاتى» غا ئېرىشتى.

ئېنىترنىڭ ئۆزىلا مۇكاپاتلىنىپ قالماي، شەھەر باشلىقى ۋە ئۇنىڭ مۇلازىملىرىمۇ تالانت ئىگىسىنى ئىزدەپ تاپقانلىقى، قەدىرلىگەنلىكى ۋە ئىشلەتكەنلىكى ئۈچۈن پادىشاھ كابېنتىنىڭ تارتۇقىغا ئېرىشتى. شەھەر باشلىقى خانىش مېدالغا ئىگە بولدى ھەمدە ئۇنىڭ ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ ئۆدۈل كەلگەن يەرگە سىيگەنلىكى ئۈچۈن توختىتىپ قويۇلغان گرافلىق ئۇنۇانى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. بەش مۇلازىمنىڭ ھەربىرى مىڭ دوللاردىن پۇل ۋە دەرىجىسىنى بىر بالداق ئۆستۈرۈش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

ئېنىتر گويا قاناتلىنىپ ئۇچۇپ نەگە قونۇشىنى بىلمەي قالغان ھالەتتە ئىدى. ئۇ بۇنى كۆرۈۋاتقان چۇشۇم ئەمەس دېيىشكە ئىشىنەلمەي. ئىككى بىلكىنى تولا چىشلەپ يارا قىلۋەتتى، جەينىكىنى چىشلەشكە ئېغىز يەتمىگەنلىكىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، چوڭ-كىچىك بىلكىنىڭ ھەممە يېرىنى چىش ئىزى قىلۋەتتى. بۇ خەۋەر بىردەمدىلا تارقىلىپ. مودىغا ئايلاندى. بولۇپمۇ ياشلار بۇنىڭ بىلەن ئۇ، ئۇنىڭ بىلەن بۇ بىر-بىرىنى چىشلىشىپ، بىلەكلىرىگە چىش ئىزى چۈشۈرگەنلىكى بىلەن پەخىرلىنىشتى. ئەتىگىنى كەچلىگىچە كۆز

يه تكۆزەلمەي تۆگشه يلا دەپ قالغان بىر شەھۋانىي ژۇرنال ئەنە شۇ بىلەكلىرىگە چىش ئىزى چۈشۈرگەن يىگىت-قىزلارنىڭ سۈرىتىنى بېسىپ چىقارغانلىقى ئۈچۈن، تىراژى بىردىنلا كۆپىيىپ، زىيان تارتىش ئورنىغا پايدا ئېلىپ، كاتتا ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئىگە بولدى. بۇ ژۇرنال ئۈدا ئۈچ سانغا ئېنىرنىڭ ھەرخىل كۆرۈنۈشتىكى سۈرىتىنى مۇقاۋا قىلىپ باستى.

ئېنىتر ئۆز ئۆمرىدە مۇشۇنداق بىردىنلا توپچى چولپان بولۇپ قېلىشنى ۋە توپچى چولپان بولغان كىشىنىڭ مۇنداق ھەشەمەتكە ئىگە بولۇشنى، ئىگە بولغاندىمۇ كىنو ئارتىسى بولۇپ ئاسماندىن پەرۋاز قىلىپ چۈشسەم دېگەن شېرىن خىيالدا كۆتكىنىدىن يۇز ھەسسە ئارتۇق دۆلەتكە ئىگە بولۇشنى ئۇخلاپ چۈشىدىمۇ ئويلاپ باقمىغان! ئۇ ساند ۋىگ① سېنىپ قاملاشتۇرالمىغان، ئۇ كىرا ماشىنىسى ھەيدەپ قاملاشتۇرالمىغان، ئۇ خەقنىڭ پىكابغا ماي قاچىلاپ بېقىپ قاملاشتۇرالمىغان، ئۇ تازىلىق ئىشچىسى بولۇپ بېقىپ قاملاشتۇرالمىغان، ئۇ خوجايىنلارنىڭ يۆكتاقلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ بېرىپمۇ قاملاشتۇرالمىغان ئىدى. ئۇ ئىشسىزلىق، ئىش تەلەپ قىلىش، قەرزگە بوغۇلۇش، يېرىم ئاچ، يېرىق توق يۇرۇش، ئۇچىسىنى يېقۇدەك كىيىم كىيەلمەسلىك بىلەن ئۆتكۈزگەن تالاي كۈنلىرىنى، بولۇپمۇ جامائەت سورۇنلىرىدا خەقنىڭ يامان كۆزىگە يولۇققان، يۇقىرى مەرتىۋىلىك خوجاملارنىڭ بېرى تۇر، نېرى تۇر دەپ دۇشكۇشلە شلىرىگە ئۇچرىغان ئېچىنىشلىق كۈنلىرىنى ئېسىگە ئالغان ھامان غەزەپتىن چىشلىرى غوچۇرلاپ، ئەلەمدىن ياشلىرى تارامليتتى، ئۇ شۇ ئۆلۈك بىلەن تىركىنىڭ ئارىلىقىدا ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىدىن ھەسرەتلەنسە، بۈگۈنكى ئامىتىدىن شادلىنىپ خۇدىنى يوقىتىپ قويۇۋاتاتتى. ئۇ ئۆمرىدە مۇشۇنداق كۈنلەرگە ئىگە بولۇشنى زادى ئويلاپ باقمىغانىدى. مانا يا بىمەكتىن غېمى يوق، يا كىيىمدىن، يا ياتاقتىن غېمى يوق،

① بىر خىل تاناس.

یا پىكاپتىن، یا دوستىدىن غەمى یوق، یا خۇشاللىقتىن، یا لازىمە تلىكتىن، یا تاماشىدىن غەمى یوق، مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئورۇن سېلىپ ۋە ئورۇن یېغىپ بېرىدىغان ئادەمى تەییار، بەخت-سائادىتى، ھۆزۈر-ھالاۋىتى بېتىپ ئاشقىچە بار، ئۇ ئۆزىنى بارغانسېرى جامائەت سورۇنلىرىدا سۆرلۈك تۆتۈشقا ئۆگەتتى، خەۋەر بېزىش ئۈچۈن ئەھۋال ئىگىلەشكە كەلگەن مۇخبىرلارغا بېنىشلاپ-بېنىشلاپ: «نېمىدېگەن تېنىقسىزلىق» دەپ‌دىغان بولدى. ئۇ ئۆزىنى سۆرلۈك توتقانسېرى، چارچىغانسېرى ۋە زېرىككەنسېرى كاتتا ئەربابلارغا ئوخشاپ قېلىۋەردى، قەدىر-قىممىتى یۈز ھەسسىلەپ ئېشىۋەردى!

ئۆزى تەنها جىمجىتلىقتا چۆككەن چاغلىرىدا — مۇھەببەتلىشىپ بولۇپ ئوخلاش ئارىلىقىدا، كۆزىنى ئاچقاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇش ئارىلىقىدا، تاماق یەپ بولۇپ قەھۋە ئېچىش ئارىلىقىدا، مۇنچىدىن چىقىپ كىيىنىش ئارىلىقىدا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش چاغلاردا، ئۇنىڭ تەپەككۇرى ئىختىيارسىز بىروئون ھەرىكتىگە بەنت بولاتتى. بۇ ئىشلار زادى نېمە سەۋەبتىن بولۇۋاتىدۇ؟ ئۇ راستىنلا پۇتبول تېپىشنى بىلەمدۇ؟ ئۇ راستىنلا توپچى چولپان ئېنتىرمۇ؟ كىشىلەر ئۇنىڭدەك بىر سەرگەردانغا ئەقىل یەتكۈزگۈسىز شۇنچە ھۆرمەت-ئىززەتنى، شۇنداق ئۇلۇغ پۇرسەتنى چىندىن بەخش ئېتىۋاتامدىغاندۇ؟ ئۇ ئانسىدىن پۇتبول تېپىدىغان تالانت ۋە تەقدىر بىلەن تۇغۇلغانمۇ؟ ئۇ ئانسىنىڭ بالىياتقۇسىدا ئاپىرىدە بولغان چېغىدىلا پۇتبول تېپىدىغان ئېرسىيەت گېنىنى ھازىرلىغان بولۇپ، كۆزى یورغاندىن كېيىنكى 20 نەچچە یىل مابەينىدە ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالماي كەلگەنمۇ؟ ئۇ راستىنلا قاتتىق تەنتەربىيە مەشقى، ساغلاملىق مەشقى، ئاساسىي ماھارەت مەشقى، تاكتىكا مەشقى، قارشىلىق مەشقى دېگەنلەرنى باشتىن كەچۈرگەنمۇ؟ ئۇ راستىنلا ھەكمە تلىك بالا پۇتبولچى بولۇپ، ئالتۇن بۇرگە، ئالتۇن چۈسى، ئالتۇن بېلىق، ئالتۇن توگە، ئالتۇن دىنوزاۋۇر مۇكاپاتلىرىغا ئېرىشكەنمۇ؟ ئۇ ۋاراتالىق قىلىشنى، توپ ئېلىپ مېڭىشنى، پاس بېرىشنى ۋە

ژاراتاغا قارىتىپ تېپىشنى راستىنلا بىلەمدۇ؟

ئەنە شۇ سوئاللار ئۇنى بىر تۇرۇپ زەھەرلىك يىلاندەك چاقسا، بىر تۇرۇپ لاۋۇلدىغان ئوتتەك كۆيدۈرۈپ ئازابلايتتى. پۈتۈن ئەزايى ئوتتەك قىزىشىپ كېتەتتى. بىرقانچە رەت تېمپېراتۇرىسنى ئۆلچىگەندە، تېرمومېتىرنىڭ سىماب تۈۋرۈكى بەك ئۆرلەپ كەتكەچكە ئەينەك نەيچىسى پېرىلىپ كېتىپ، توغرا پارامېتىرىنى بىلىش مۇمكىن بولماي قالدى.

شۇ سوئاللارغا كەسكىن ۋە ئېنىق جاراڭلىغان بىر ئاۋاز جاۋاب بەردى: ياق! ياق! ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس! ئۇ پۈتبولچى ئەمەس! توپچى چولپان ئېنتر ئۇ ئەمەس! مۇنچۇالا ئىززەت ئۇنىڭغا ياراشمايدۇ، زايا كېتىدۇ! ئۇنىڭ بۇساھەدە مەشق قىلىپ باققان پېرىمۇ يوق، تالانتىمۇ يوق! راستىنى ئېيتقاندا ئۇنىڭ پۈتبولدىن قىلچە خەۋىرى يوق! پېقىندىن بۇيان يۈزبەرگەن ئىشلار ئەقىلغە سىغمايدۇ، ئېھتىمالدىنمۇ يىراق!

ئۇنداقتا ئۇ كىم؟ ئۇنىڭغا قانداق ئامەت كەلدى؟ ئۇ نېمە ئۈچۈن ھازىرقى ھالەتكە يەتتى؟ بولۇۋاتقان ئىشلارنىڭ تېگى زادى نېمە؟ ئۇ ئالدامچىمۇ؟ ئۇ پادىشاھ ئالىيلىرى، شەھەر باشلىقى، مۇلازىملار ۋە ئەل-جامائەتنىن تارتىپ ئۆز جىسمىنى ئىختىيارى بىلەن تەقدىم قىلغان جەزبىدار قىزلارغىچە ھەممىنى ئالدىدىمۇ؟ شەھەر باشلىقى ئالدامچىمۇيا؟ شەھەر باشلىقى پادىشاھ ئالىيلىرىنى، شەھەر خەلقىنى ئالداش بىلەنلا قالماي، مۇشۇ بىگۈناھ پېقىر ئېنتر سولتەكنىمۇ ئالدىدىمۇ؟ مۇلازىملار ئالدامچىمۇ؟ ئېلېكترونلۇق مېڭىنى لايىھىلىگۈچى ۋە ئۇنى باشقۇرغۇچى تېنىك ئالدامچىمۇ؟ ئېلېكترون مېڭىنى باھالاپ بەرگەن دوكتور سىۋىستونى ئالدامچىمۇ؟ تەتقىقاتچىلىرى ۋە تەتقىقاتچىلىرىنى مۇتەخەسسىسلىرى ئالدامچىمۇ؟ قوشنا شەھەر كوماندىسى ۋە «قارا ئېشەك» ئالدامچىمۇ؟ چوڭ-كىچىك ئىلمىي جەمئىيەتلەرنىڭ باشلىقلىرى ئالدامچىمۇ؟ ئۇتتۇرۇۋاتقانلار «خىمىيىگە يەم بولىدۇ» دەپ تەھدىت سالغان تېنىر ئالدامچىمۇ؟

خورچىلار ئالدامچىمۇ؟ ھۆرمەت قاراۋۇللىرى ئالدامچىمۇ؟ گەمناستىكا كوماندىسىدىكىلەر ئالدامچىمۇ؟ پۇتبول توپىنى ئىشلەيدىغان فابرىكا سودىگەرلىرى ئالدامچىمۇ؟ ئۇنىڭغا يېڭى پىكاپ سوۋغا قىلغان زاۋۇت خوجايىنى ئالدامچىمۇ؟ خەلق ئاۋىئاتسىيە شىركىتىنىڭ جىگلىسى ئالدامچىمۇ؟ مېخانىكا قانۇنىنى كەشپ قىلغۇچى ئالدامچىمۇ؟ ئۇنىڭ داڭقىغا قىزىقىپ خەت يازغانلار ئالدامچىمۇ؟ ئۇنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتقان ۋە ئۇنى ناۋاتتەك شۆھرەتكۆسى كەلگەن خېنىم-قىزلار ئالدامچىمۇ؟ ئۇنىڭ باسقان ئىزىنىڭ توپىسىنى قەدىرلەپ يىغماقچى بولغان ئىشقۇاز خېنىم كىيۈتانمى ئالدامچىمۇ؟

ئەنە شۇلارنى ئويلىغىندا، ئېنىتر ئەمدى گويا مۇزدەك سوغۇق سوغا چۆمۈلگەندەك سۆڭەك-سۆكچىلىرىگىچە مۇزلاپ چىشلىرى كاسىلداپ كەتتى. ئۇ بۇ ئىش ئاخىر بىر كۈنى ئۈجۈر-بۈجۈرىگىچە پاش بولىدۇ، يۈت-قولۇمغا كويزا-ئىشكەل چۈشىدۇ، سوتقا ئېلىپ بېرىپ سوراققا تارتىلىمەن، سۆزسىز ئىقرار قىلماي تۇرالمايمەن، گەرچە بۇ ئىشنى ئۆزۈم خالاپ، ئۆزۈم باش بولۇپ، ئۆزۈم ھەم-ھۇ دەپ قىلمىغان بولسامۇ، باشتا توساتتىن بېشىمغا قونغان بۇ چاقچاق پەدىسىدىكى ئىزىزەت-ئابرويىنى — چوڭ ئۇقۇشماسلىقنى بار ئامالار بىلەن رەت قىلىشقا تىرىشقان بولسامۇ، بۇ بەربىر ئاقمايدۇ دېگەنلەرگە ئىشەنىدى. ئۇ شۇ ئۇقۇشماسلىقنىڭ ئاسمانىدىن چۈشكەن كەربالادەك ھېچبىر قۇتۇلۇشقا ئىمكان بەرمەي مۇتلەق ئىشقا ئايلىنىپ كېتىشىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغان. خوش، بۇ ئىشلارغا كىم جاۋابكار؟ ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ئۆزى جاۋابكار ئىدى، ئەمما بۇ ئۇنىڭ ئۆز ئىختىيارى بىلەن بولغان ئىش ئەمەس ئىدى. بۇ دۆلەت نەچچە مىڭ يىللاردىن بېرى ئۆزىگە راستچىللىقنى تۇۋرۇك قىلىپ كېلىۋاتقان، ئالدامچىلارنى قاتتىق جازالاپ كېلىۋاتقان دۆلەت، ئېنىتر ئاخىر بىر كۈنى جازا مەيدانىغا ئېلىپ بېرىلىپ، ئۆلۈمگە مەھكۇم بولۇش ئاقۇبىتىدىن قۇتۇلالمايدۇ.

بىردىنبىر يول قېچىپ كېتىش ئىدى. ھازىر قاچسا كېچىكمىگەن،

پاتقاقتا چوڭقۇر پاتمغان، بۇنىڭدىنمۇ يامان ئاقىۋەتتىن — مەسىلەن: خانلىق پۇتبولچىلار كۇلۇبىنىڭ ئۇنىڭغا ئاتاپ مىس ھەيكەل ئورنىتىشىدىن، پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ قوبۇل قىلىشىدىن، بىرەر سىنىڭ ئۇنى ئۆز جىسمىنى بەخشەندە قىلغان سەتەگلەرنىڭ قورسىقىدا بالا قىلىپ قويىدى دەپ قېلىشىدىن خالىي بولالايتتى. ئۇ بۇ يەردىن خالىغانچە چىقىپ كېتەلەيتتى، تۇنجى ئۇنى باشقۇرالمايتتى، ئۇ غايىبتىن ئېرىشكەن خانلىق پىكاپغا ئولتۇرۇپ، سائىتىگە 330 مىل تېزلىكتە ھەيدىسە، دۆلەت مۇداپىئە ئارمىيىسىنىڭ موتسىكلىتلىرىمۇ قوغلاپ يېتىشەلمەيتتى، ئۇستىگە ئىنچىكىلىك بىلەن خەت ئويۇپ دېنىي دەستۇر ۋە ئوقۇشلۇقتا ئايلاندۇرۇلغان ئېرىمچىكلەرنىڭ سۆيىتى ئۆزگىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ بىلەن قوساق تويغۇزالايتتى، ئۇ كېچىلەپ يولغا چىقىپ، يالىڭاچ تانسا ئويناۋاتقان كېچىلىك كۇلۇبتا ھېرىڭالسلا، قىلچە گۇمان قوزغىمايتتى. «قارا ئۇردەك» دەپ ئاتالغان ئاشۇ كۇلۇبتىن ماشىنا بىلەن ئۇچ مىنۇت ماڭسىلا تېنچ چېگرىغا يېتىپ، ھەممە ئادەمگە ئوچۇق، ھەممە ئادەم ئۇچۇن ئەركىن-ئازادە جۇمھۇرىيەتكە ئۆتۈپ كېتەلەيتتى، ئۇ ئەركىن جۇمھۇرىيەتتە مۇخبىرلارنى كۆتۈۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزسە، ئۆزىنىڭ ئاجايىپ كەچۈرمىشلىرىنى شۇ يەردىكى ئاممىباب، ھۇججەتلىك ھېكايە يازغۇچىلىرىغا سېتىپ بەرسە بولۇپبرىدۇ، ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرى ئەدەبىي ئوبروچىلارنىڭ ئەنئەنىۋى ھېكايىچىلىق كۆز قارىشىنىڭ غەلىبىسىنى تەنتەنە قىلىشىغا يەتكۈدەك دەرىجىدە قىزىقارلىق جەلپ قىلارلىق بولۇپ چىقىدۇ، ئۇ ئۆزىنىڭ جاۋابكارلىقى بىلەن ئەمەس، بەلكى قارىسىغا ئېرىشكەن پىكاپ، دوللارلارنى جۇمھۇرىيەتنىڭ دىپلوماتىيە مىنىستىرلىكى ئارقىلىق پادىشاھ ئالىيلىرىغا ۋە ئۇنىڭ پۇقرالىرىغا قايتۇرۇۋېتىشى كېرەك. ئۇنىڭدىن كېيىن، «ماگا كۆيگەن قىزلارغا» دېگەن مۇھەببەت ناخشىسىنى ئېيتىدۇ، ناخشىسىنىڭ تېكىستىنى ھۆررىئو ئىدرىسىياس تولا ئېيتىپ داڭق كەتكۈزگەن ئەسلىدىكى ناخشا تېكىستىگە ئۆخشىمايدىغان قىلىپ يېڭىلىسا بولىدۇ. ئۇ مەن ھېچكىمنى ئىزىقتۇرغىنىم يوق دەپ ئۆزىنى

ئاقلسا بولۇۋېرىدۇ. يەنە كېلىپ ئۇ توپچى چولپان بولمىسمۇ، لېكىن ئەرلىك مىجەزى، ئەرلىك ئەزاسى توپچى چولپانلارنىڭكىدىن زادى كەم ئەمەس، ئۇ ئەشۇ خېنىم-قىزلارغا يۈز كېلەلەيدۇ ۋە ئۇلارنى مەڭگۈ ئېسىدىن چىقارمايدۇ...

ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟ ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ جۇمھۇرىيەتتە ئەركىن ۋە ئادىل رىقابەت ئېلىپ بارالايدۇ. ئۇ مەدىكارچىلىق قىلسا، چىم قىرقسا، ئەۋرەز يوللىرىنىڭ لېيىنى چىقارسا، قاچا-قۇچا يۇسا بولۇۋېرىدۇ، پىت بازىرغا بېرىپ ئەسكى-تۈسكى كىيىم-كېچەكلەرنى ھاينىغا ساتسا بولۇۋېرىدۇ، جىقراق پۇل تاپاي دېسە، ئەر بىلەن ئەر، ئايال بىلەن ئايال مۇھەببەتلىشىدىغان ئۆزى قېرى، پۇلى جىق زەردارلارنىڭ خىزمىتىنى قىلسمۇ، دوختۇرخانىلارغا بېرىپ ئەيدز كېسىلىگە مۇپتىلا بولغانلارنى كۆتسمۇ بولۇۋېرىدۇ، ئۇ ئاغزىغا ماسكا تارتىپ، قولىغا پەلەي كىيىپ، ئاشۇ كېسەللەر بىلەن مۇھەببەتلىشىشتىن ساقلانسلا، ئۇنىڭ ئاشۇ كېسەللەرنى يۇقتۇرۇۋېلىش ئىمكانىيىتى بۇئېن مارکىلىق يولۇچىلار ئايروپىلانىنىڭ يەرگە چۈشۈپ كېتىپ پاچاقلىنىش ئىمكانىيىتىدىنمۇ كۆپ ئاز بولىدۇ... ئۇنىڭدىن كېيىن، ئەگەر خۇدا ئامان قىلسا، ھەممە ئىشى يۇرۇشۇپ كېتىدۇ، ئۇ كىچىككىنە بىر چەرچىن مال دوكىنى ئېچىپ سېغىز كەمپۇت، تاھارەتخانا ئەۋرىنىنى تازىلايدىغان سۇيۇقلۇق، ئايالالارغا كېرەكلىك تەۋرەتكۈچ ۋە «سۆلەتلىك بەگزادە» دېگەن شەھۋانىي ژۇرنالنى ساتسا بولىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن، قارا تەنلىك بىلەن ئاق تەنلىكنىڭ ئارىلاش نەسىلىدىن بولغان قېرى قىزدىن بىرنى خوتۇنلۇققا ئالسا بولغىنى...

بىراق... ئۇ قايتا-قايتا بەل باغلاپ، پىلان قۇرغان بولسمۇ، لېكىن قۇرغان پىلانلىرىنىڭ ھەممىسنى بوش كەتكۈزۈپ، قېچىپ كەتمىدى. ئۇ قېچىپ كېتەلمەسلىكىگە ھېچقانداق سەۋەب كۆرسىتەلمەيتتى. ئۇ ھەربىر قېچىشقا تەمشەلگىنىدە، پىكاپنىڭ ماتور تەپكىسنى تېپىشكە پۇتى بارماي قالدى، ئۇ قانچىكى قاچقۇسى كەلسە، شۇنچە قاچالماي قالدى. بۇنى ھەققەتەنمۇ پسىخولوگىيىنىڭ

بىر سىرى دېيىشكە بولىدۇ.

لېكىن ئۇ ھاياتىنىڭ كۆپرەك ۋاقتىدا، بولۇپمۇ شتىلىسى قوزغىلىپ مۇھەببەتلىشىش ئارىلىقىدا، ئۇسسۇزلۇق ئىچىپ بولۇپ رەسمىي تاماق يېيىش ئارىلىقىدا، مال تاللاپ بولۇپ، پۇل تۆلەش ئارىلىقىدا، توپتا يەڭگەندىن كېيىن يېگىلىش ئارىلىقىدا، ئاشۇ سوئاللار دەستىدە بەزگەكتەك تىترەپ، بىردەم ئوتتا كۆيگەندەك، بىردەم مۇزغا چۈشكەندەك ئۆزىنى ئازابلاپ يۈرگىنى يوق. پۈتۈنلەي ئۇقۇشماسلىقتىن بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇ توپچى چولپانغا، كاتتا زاتقا ئايلانغاندىن كېيىن، كۈنى سولتەك ۋاقتىدىكىدىن كۆپ ياخشى بولۇپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنى ھېچقاچان بولۇپ باقمىغان دەرىجىدە كۆڭلى توق، ئالدىراش، خۇشال ۋە كۆڭۈللۈك سەزدى. ئۇ ھېچقاچانمۇ مۇنداق گۈزەل تۇرمۇش كەچۈرۈپ باقمىغان، ھاياتتا كىشىنى شۇنچىۋالا جەلپ قىلىدىغان گۈزەللىك بارلىقىنى بىلىپ باقمىغان. ئۇ ئادەمزاتنىڭ سەرخىلى بولغان پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ئەتىۋار پۇقرالىرىنىڭ، ئاللانىڭ سادىق بەندىلىرىنىڭ، ئاق سۆڭەكلەر جەمئىيىتى جەۋھەرلىرىنىڭ ۋە شۇ جەۋھەرلەرگە يېقىن يولىيالغان كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشى شۇ قەدەر ئالىيجانابلىق، پاراغەتلىك ھەمدە نازاكەتلىك بولىدىغانلىقىنى بىلىپ باقمىغان. بۇنىڭ ئۈستىگە ھەممىدىن مۇھىمى ئۇ ھەر مىنۇت، ھەر سېكۇنت ئۆزىنىڭ ھەققەتەن مۇھىملىقىنى، نى-نى مۇھىم ئىشلار ئۆزىنى كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى. بۇ غايىبتىن كەلگەن ئامەت ئۇنىڭغا شۇنداق بىر ھەققەتنى — ئۆزىدەك بىر ئادەمنىڭمۇ مۇھىم ئادەم بولالايدىغانلىقىنى، يەنە كېلىپ ئۆزىنىڭ مۇھىم ئادەم ھەتتا ئالىي دەرىجىلىك ئادەم بولۇشقا لايىق، يارىملىق ئىكەنلىكىنى، ئۆزىگە ئوخشاش غېرىپ-غۇرۇپا كۈن كەچۈرگەن، بېشىدىن ئۇششاق-چۈششەك ئىشلار جىق ئۆتكەن نەسلى پەسىنىڭ ۋۇجۇدىدىنمۇ ئېسىل ئاق سۆڭەك ئۇرۇقىدىن بىرەر تال بارلىقىنى، ئىسسىقلىق ئۆتكۈزۈلسە، سۇغىرىلسا، خىمىيىۋى ئوغۇت ۋە ئورگانىك قوتان قېغى بېرىلسە، بۇ ئۇرۇقنىڭ كۆكلەپ، غول تارتىپ چېچەك

ئاتىدىغانلىقىنى بىلدۇردى!

بىردەمدىلا ئاربىدىن يېرىم يىل ۋاقىت ئۆتتى. ئېنىتر دېرىزىلىرىگە ئەڭ رىشىم پەردە تارتىلغان، ئاۋاز ئۆتكۈزمەيدىغان ئوبدانلا بىر ئۆيدە ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ ھەمىشە مۇشۇنچىۋالا ياخشى ئۆينى بىرلا ئادەمنىڭ خورەك تارتىپ ئۇخلىشىغا بېرىشى ئىسرايىلىققۇ دېگەن ھېسقا كېلەتتى. ئۇنىڭ كېچىلىك ئۆيقۇسى ئانچە ياخشىمۇ ئەمەس، يامانمۇ ئەمەس ئىدى. ئۆزىنى ھەمىشە خىرگاي ھالەتتە سېزەتتى. خىرگايلىق ئىچىدە تۇرۇپ خۇشاللانسا، قانائەتلەنسە، ھۆزۈرلانسا، تۇرۇپ قورقاتتى، كۆڭلى ئېلىشاتتى، ئومىدسىزلىنەتتى، ئۇخلىغىنى بىلەن ئۇخلىيالمىغىنىڭ پەرقىمۇ ئونۇق ئىدى. كەچ كىرىپ ئورنىغا تاشلىنىپ بىرنەچچە سائەت ياتقاندىن كېيىن، قانداق تاڭ ئېتىپ قالغانلىقىنىمۇ بىلمەي قالاتتى. ھەمىشە دېگۈدەك ئۆزىنىڭ قاراڭغۇ ئەمما خاتىرجەم ياللىق ۋە ياشلىق چاغلىرىنى، مومىسىنىڭ ئۆزىگە يەھۇدىلار قولىدىن كاشتان ئېلىپ يىگۈزگەنلىرىنى، ئۆزىنىڭ يېزىنىڭ توپا يوللىرىدا يۈگۈرۈپ يېقىلىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ يەنىلىغانلىرىنى، يىغىسىنى توختاتقانلىرىنى، مۆتىۋەر زاتلار چېكىپ يولغا تاشلىۋەتكەن تاماكا قالدۇقلىرىنى تېرىپ يۈرگەنلىرىنى ئەسلەپ قالاتتى. ھېلىمۇ ئېسىدە، بىر كۈنى ئۇ تاماكا قالدۇقلىرىنى تېرىۋاتقاندا، بىرسى بىرنى تەپكەچكە ئۇ ۋاررىدە يىغلىۋەتكەن، ئېسىنى يىغقاندىن كېيىن، قۇيرۇقىنى سىلاپ بېقىپ، ئۆز قۇيرۇقىنىڭ باشقىلارنىڭكىدىن قاتتىق ھەم چىگلىقىنى ھېس قىلغان. بىر كۈنى ئۇ ئۆيقۇسى كەلمەي ياتقاندا، يېقىنقى كۈنلەردىكى ناھايىتى مەنىلىك مۇھەببەت سەرگۈزەشتىلىرى بىر-بىرلەپ ئېسىگە كېلىپ، خېنىملارنىڭ ئىنجىقلاشتىكى پەرقلىرىنى سېلىشتۇرۇپ چىقتى. توساتتىن ئۆزىنىڭ ياشلارنىڭ ئالتۇن بىلىق لوڭقىسى يۆتىۋىل مۇسابىقىسىگە قاتناشقانلىقى يادىغا چۈشۈپ قالدى. ئۇ بەش ياش چاغلىرى ئىدى، ئۇ توپ دېگەننى تېپىپ پىر-پىر ئايلاندۇرۇۋاتقىنىدى. ئۇ ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن مۇشۇ ئىشنى بۇرۇن قانداقلارچە ئونتۇپ كەتكەن-ھە؟ بۇ گەپچە بولغاندا، ئۇ

دەل توپچى چولپان ئېنتىرنىك ئۆزى ئىكەنغۇ! ئۇنىڭ ئەمدى ئىشەنمەيدىغان، ئېتىراپ قىلمايدىغان، خاتىرجەم بولالمايدىغان نەرى بار؟ ئۇ بىر مەزگىل خاتىرىلەش ئىقتىدارىنى يوقتىپ، يېقىندىلا ئەسلىگە كەلگەن بولمىسۇن يەنە؟ ئۇ بىر توپچى چولپان تۇرۇپ، قانداقلارچە مۆتىۋەر زاتلار كۆتىگە تېپىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغان-ھە؟ ئۇ «ۋاھ-ۋاھ» دەپ قاتتىق ۋارقىرىۋەتتى، ئۇنىڭدىن كېيىن يا چۈشىدىن ئويغىنغانلىقىنى، يا ئويغاق تۇرۇپ چۈش كۆرۈۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالماي قالدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئورنىدىن قوپۇپ، چوڭ تاھارەتكە كىردى. تازىلىق ئۆيىدىكى پەرداز ئەينىكى كۆز چاقنىۋەتكە نۇر چېچىپ تۇراتتى. تۇرلۇك پەرداز بۇيۇملىرىنىڭ خۇشبۇي ھىدى كىشىنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرەتتى. چىراغنى يانداۋرغان ھامان شامالدۇرغۇچ پىرقىراشقا باشلايتتى، بۇ ئۆينىڭ ھاۋاسى قارىغايلىق ئارىسىدىكى ساناتورىيىنىڭكىدىنمۇ سايراق ئىدى. يۇز يۇيۇش سايمىنمۇ، ئەۋرەز قاچىسىمۇ، ۋاننىمۇ ئاق قاش تېشىدەك ئاپئاق ئىدى. ئېنتىر چوڭ تاھارەتنىمۇ شۇنچە راھەتلىنىپ، شۇنچە مەدەنىي، شۇنچە ئازادە قىلىشقا بولىدۇغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغان. ئاشۇ تازىلىق سايمانلىرىدىن ھۆزۈرلىنىۋاتقان ئېنتىر خۇددى ئۆزىنىڭ غالىپ چىققان ئەسكەرلىرىنى كۆزىدىن كۆچۈرۈۋاتقان لەشكەر بېشىدەك خۇشال كەيپىياتقا چۆمدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ مۇنچىغا چۈشتى. ئۇ توپچى چولپانغا ئايلىنىشتىن بۇرۇن ياتقان ياتقىدا مۇنچا بولمىغاچقا، ھەپتىسىگە ئىككى رەت توپچى مۇنچىسىغا بېرىپ پاسكىنىچىلىق ئىچىدە يۇيۇنۇشقا مەجبۇر بولغان ئىدى. مانا ئەمدى ئېلىپ قويۇشقىمۇ بولىدىغان، ئېلىپلا ئىشلىتىشكىمۇ بولىدىغان پۈركۈگۈچى بار مۇنچىغا ئىگە بولغانىدى. مۇنچىدا توك كۈچى بىلەن ھەرىكەتلىنىدىغان فونتانلىق تۆتۈپ قويغۇچ، مۇنچا مەلھىمى، مۇنچا سوپۇنى، چاچ ئاسرايدىغان پۈراقلىق سوپۇن سۈيۈقلۇقى، سۈپىتى ۋە رەڭگى بىر-بىرىدىن پەرقلىنىدىغان

چوڭ-كىچىك لۆڭگىلەر بار ئىدى. ھازىر مۇنچىغا چۈشۈشنىڭ ئۆزى بىر زۆرۈرىيەتلا ئەمەس، بەلكى راھەتلىك، سۈلەتلىك ئىش، روھىي ئوزۇق ۋە ئىجتىمائىي ئورۇنىنىڭ يۇقىرىلىقى بىلەن ئىپتىخارلىق ئىدى. دەرۋەقە، ئېنىتر سولقانا تلار پارتىيىسىگە، تۆۋەن قاتلامدىكىلەرگە ھېسداشلىق قىلاتتى، دېموكراتىك، تەدرىجىي تەرەققىياتلىق، ھالاۋەتلىك سوتسىيالىزمغا قايىل ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ پاكىز يۈيۈپ پارقىرىتۇەتكەن يۈمشاق، چۈۋۈق چاچلىرىغا ئەتىرە چاچقىنىدا، كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئەرلەرگە خاس ئېسىل ئەتىرنىڭ ھىدىدىن ھۇزۇر سۈرگەچ: جەمئىيەت نېمىدېگەن نائادىل، خالىغانچە مۇنچىغا چۈشەلمەيدىغان — خالىسا ئاخشىمى، خالىسا ئەتتىگىنى يۈيۇنالمايدىغان ئادەملەر ھەددى-ھىسابسىز-ھە! دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى. دېمەك ئۇ ئۆزى مۇنچىغا چۈشۈۋاتقاندا قانداقمۇ كۆڭلى ئارام تاپسۇن؟

ئۇ ئەمدى يەر ئاستى ئۆيىگە ناشتىلىق تاماققا چۈشتى. كۆتكۈچى «ئەتىگەنلىكلىرى خەيرلىك بولسۇن، جانابلىرى» دەپ سالام بەرگەندىن كېيىن، ئۇنى بىر ئورۇنغا باشلىدى ۋە: «ئۆزلىرگە رەھمەت، سىلىنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلىشلىرى بىز ئۈچۈن شەرەپ!» دېگەننى قوشۇپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئېنىتر ئورنىدىن تۇرۇپ، چوڭ دۇگىلەك ئۈستەلنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۆزى يېيىشكە بولكا، سېرىق ماي، ھەسەل، قېتىق، سۈر گۆش، كولباسا، ئىرىمچىك، مېۋە شەربىتى، ئەنجۈر قېقى ئېلىپ كەلدى، كۆتكۈچى قەھۋە ئەكىلىپ بەردى. ئېنىتر يەنە بىر كىشىلىك تۇخۇم پوشكىلى ۋە بىر كىشىلىك يارما ئۈمچى كېرەكلىكنى ئېيتىپ: «ئەلۋەتتە سۈلۈ بارمىسدا قىلىنغىنىدىن بولسۇن» دېدى. ئۇ داڭلىق توپچى چولپانغا ئايلانغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئالدىغا خىلمۇ خىل ناشىتلىق نەرسىلەر خودىدى كېچە-كۈندۈز توختىماي ئېقىپ تۇرىدىغان دەريا سۈيىدەك ئۆز-ئۆزىدىن كېلىپ تۇرىدىغان بولدى!

— ئادەم مانا شۇنداق ياشاش كېرەك، مەن مانا شۇنداق

ياشاشقا تېگىشلىك، مەن مانا شۇنداق ياشاشقا لايىق، مەن زادى مۇشۇنداق ياشاشقا تېگىشلىك ئادەممەن! — ئېنىتر كۆزلىرىگە ياش ئالدى، — بۇرۇن ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىمنىڭ نېمىسىنى دەي! ھەي ئىنسان! ھەي ئىنسان!

ئۇنىڭ بەلگىلەپ بەرگەن قائىدىسى بويىچە، ھەر كۈنى ئاخشىمى ئۆزى يوق چاغدا كەلگەن تېلېفونلارنى خىزمەتچىسى خاتىرىلەپ قويۇپ ئەتىسى مۇشۇ پەيتتە ئۇنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ بېرەتتى. ئۇ بىر دۆۋە خاتىرىنى ئوقۇۋېتىپ كۆلۈۋەتتى. ئۇ خاتىرىلەرنى چىشىنى چوتكىلىغاچ كۆردى: كوكتېبىل زىيابىتىنىڭ تەكلىپ قەغىزى، كۆلۈبىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا تەكلىپ قىلىش قەغىزى، تانكېيۇسېن خېنىمنىڭ چاللىشى، كاستۇم دۇكىنى خوجايىنىنىڭ كوربىيە تامىقىغا تەكلىپ قىلغانلىقى، كېيۇمېتسن خېنىمنىڭ ئېنترنى سېغىنغانلىقى، ژىلايە تلىك ئالىي مەكتەپ پۈتبول كوماندىسىنىڭ قۇرۇلۇش مۇراسىمى، پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ 3-دەرىجىلىك مەخپىيەت ئەمەلدارىنىڭ قەھۋە ۋە براندى ئىچىشكە تەكلىپ قىلغانلىقى، ژىتانكېيۇ خېنىمنىڭ ئېنترنى يۇزىنى سۆيۈپ قويايلى دېگەنلىكى، ئىت تالاشتۇرۇش سورۇنىنىڭ ئېنترنى نەسىللىك ئىت مەسلىھەتچىسى بولۇشقا تەكلىپ قىلغانلىقى، كىيوزاھولد خېنىمنىڭ ئېنترنى چېكىڭ قۇچاقلايمەن دېگەنلىكى، «قارا ئۆردەك» كېچىلىك كۆلۈبى خوجايىنىنىڭ يېڭى تەكلىپلىرى...

ئېسىت، ھەي ئېسىت! ئۇ ئۆتمۈشتە بۇنداق ھۇزۇر-ھالاۋەتتىن بەھرىمەن بولۇش ئۈيالتا تۇرسۇن، ئۇنى ئاڭلاپمۇ باقمىغان. ئۇ ھەسرەتلىك ئوھ تارتىشقا باشلىدى.

ئېنتر بىر كۈنلۈك مەشق ھاياتىنى باشلىدى. ئۇ پۈتبولچىلارنىڭ مۇشۇنداق بەدەن چىنقتۇرۇش ئۇسۇلىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. نېمىلا دېگەن بىلەن — خۇددى شەھەر باشلىقى ۋە مۇلازىملارنىڭ ئېيتقىنىدەك — ئۇنىڭ بوي ئېگىزلىكى 1,87 مېتر، ئېغىرلىقى 200 قاداق، پۈت-قولى ئۆسكىلەك، مېڭىسى ئۆتكۈر، ھەرىكىتى چاققان، سېزىمى تېز ئىدى (توي قىلمىغانلىقىغا كەلسەك، ئۇنىڭ ھېچبىر

ئەھمىيتى يوق ئىدى). ئۇ بىرىنچى قاتارغا كىرىدىغان تەن ئەزالىرىغا ئىگە ئىدى. ئۇ تۆغما قاگقىش كۇچىگە، پارتلاش كۇچىگە، سوقۇلۇش كۇچىگە، تەسىر قايتۇرۇش كۇچىگە، چىرمىشش كۇچىگە، تارتىش كۇچىگە، چىداش كۇچىگە، ھۆكۈم قىلىش كۇچىگە، سوزۇلۇش ۋە يىغىلىش كۇچىگە، ئايلىنىش كۇچىگە، چاققانلىق كۇچىگە، يېراقتىن تىزگىنلەش كۇچىگە ۋە قىستىلىش كۇچىگە ئىگە ئىدى. ئۇنىڭ مەشق جەريانىدىكى قائىدىگە سىغمايدىغان، چاندۇرۇپ سەتچىلىككە قالدۇرىدىغان ھەرىكەتلىرىنى مۆتەخەسسىسلەر تاللاپ چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن لېنتىغا ئېلىپ ۋە ئىلمىي شەرھىلەپ، ئۇنى ئېنتىرنىڭ پۈتبولشۇناسلىقتا، مەشقشۇناسلىقتا ۋە مۇسكۇلشۇناسلىقتا قوشقان ئىجادى — يېڭى تۆھپىسى دەپ كۆرسەتتى. بۇ ھەقتە يېزىلغان ماقالىلەرنى ئوقۇپ ئۆزىمۇ تەربىيە ئالغان ئېنتىر ئۆزىنىڭ پۈتبولشۇناسلىقتا ھەققەتەنمۇ ئىجادىي، دەۋرىي خاراكتېرلىك تۆھپە قوشۇۋاتقانلىقىنى بارا-بارا تونۇپ يېتىشكە باشلىدى — بۇنى ئۆزى ئىنكار قىلاي دېسىمۇ ئىنكار قىلالمايى قالدى. ئۆزىنىڭ قانچىلىك بىگىسى ۋە قانچىلىك بىلىمى بارلىقىنى پاكىت ھەققەتەن. سانلىق مەلۇمات ۋە دىئاگرامىلار، سىپلىشتۇرما ماتېرىياللار ۋە ئېلېكترون مېڭىنىڭ تەھلىل-يەكۈنى ئىسپاتلاپ تۇرغان يەردە، ئۇ ئۆزىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى ئېتىراپ قىلماي پەن بىلەن، بىلىم ئەھلى ۋە ئەپكار ئامما سنىڭ نادىرلىرى بىلەن دۇشمەنلىشىشكە جۈرئەت قىلاتتىمۇ؟ ئۇ ئۆز ھەرىكەتلىرىنى ناھايىتى توغرا چىقارغان. ئۇستازسىزلا قاملاشتۇرغان ياكى بىرلا كۆرسىتىپ بەرسە تولۇق ئۆزلەشتۈرگەن چاغلاردا، باشقىلارنىڭ «ھەقسىزتەن تۆغما تالانت پۈتبولچى ئىكەن-دە!» دەپ تەكرار-تەكرار، ئۆزمەي-ئۆزمەي، بارغانسېرى كۆچلۈك ماختاشلىرىنى ئاڭلاپ كۆردى. بىر زامانىۋى شائىر ئۇنىڭغا مۇنداق بىر مەدھىيە ناخشىسى يازدى:

سوئال سوراپ ئاسماندىن، سورايمىزكى زېمىندىن،
ئاسمان-زېمىننىڭ ئىگىسى نېمە-نېمە سەۋەبتىن،

يەتتە قىتئە، تۆت ئوكيان ھەم يىگىرمە ئەسىرنىڭ —
تۇغما پۇتبول تالانتىن ئىنتىرغىلا بەردىكىن؟

بۇ ناخشا روك ئاھاڭغا سېلىنىدى. شۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن-نۇرغۇن ئۇزۇن چاچلىق يىگىتلەر ۋە تاقىر باش قىزلار شاۋقۇنلۇق ئېلېكترونلۇق مۇزىكىلارنىڭ تەڭكەش قىلىشى بىلەن بۇ ناخشىنى بىر ياقتىن ئېيتسا، بىر ياقتىن ھۆڭرەپ يىغلايدىغان بولدى. بۇنىڭ تەسىرىدە پۈتۈن يەر شارىدىكى بىكارچى يىگىتلەر ۋە دەردەمەن قىزلار — خۇددى چۈي يۈەن، جيايى، ئەر-خوتۇن ئوتتللو، كوروللىر ۋە قىزلىرى، يۆفېي، چېڭ ياۋجىن، ئانىنا كارېننالارغا ۋە 22 ماددىلىق ھەربىي نىزامنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچراپ ئۆيىگە قايتالماي قالغان ئامېرىكىلىق ئۇچقۇچىلارغا ئوخشاش ئۇۋالچىلىققا قېلىپ دەرد تارتقان، تالانتى تۆرۈپ ئىشقا سالالمىغان، سادالقە تېمەن تۆرۈپ ۋاپا كۆرمىگەن، باھارىنىڭ بىر گۈلىمۇ ئېچىلمىغان ئەشۇ ھەر مىللەت كىشىلىرى بىر ياقتىن ئېيتىپ بىر ياقتىن يىغلايدىغان، بىر ياقتىن يىغلاپ بىر ياقتىن ئېيتىدىغان بولدى. تېلېۋىزوردا ئېيتىش مۇكاپاتلىق مۇسابىقىسىدە بۇ ناخشا ئالتۇن مېدالغا ئېرىشتى.

بۇ ناخشىنى ئېنتىرنىڭ ئۆزىمۇ ياخشى كۆرۈپ قالدى، ئۇ ئۆزى ئېيتقاندىمۇ كۆزىدىن ياش، بۇرنىدىن ماكا ئاققۇچە يىغلاپ، كۆڭلى ئېچىلىپ كېتىدىغان بولدى. ئۇ تەكلىپ بويىچە بۇ ناخشىنى كېچىلىك كۇلۇبقا بېرىپ ئېيتىپ يۈردى، ھەربىر ئېيتقاندا ئون مىڭ دوللار ھەققە ئېرىشتى. ئاخىرى مەخپىيەت ئەمەلدارى ئۇنىڭغا ئۆز پىكرىنى ئېيتىپ، بۇ ناخشىنى سىز ئېيتىسىڭىز يارا شمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ناخشىنىڭ ئاھاڭى بەك سۇس، ياخشىلىقتىن دېرەك بەرمەيدىكەن، بۇ ناخشا تەشەببۇس قىلىشقا ئەرزىمەيدىكەن دېگەنلەرنى كۆرسەتتى. ئۇتتەك قىزنىڭ كەتكەن ئېنتىر ئەنە شۇ گەپ بىلەنلا توختاپ قالدى. بولمىغان بولسا، ئۇنىڭ ئۆزاقتا قالماي جاھانغا قەدەم باسقۇچى كاتتا ناخشىچى چولپان بولۇپ كېتىشىمۇ مۇمكىن ئىدى.

خۇشاللىقىغا قانمايۋاتقان ئېنتىر ھەسرەت بىلەن ئۆلۈغ بىر

تىنىپ، زاتىمدىنلا پۇتبول تېپىش تالانتىغا ئىگە ئىكەنلىكىمگە، تۇغما توپ چولپىنى ئىكەنلىكىمگە قىل سىغمايدىكەن، شۇنچە ئۇزاق ۋاقىتنىچە نېمىشقىمۇ ئۇزۇمنىڭ تېگىنى بىلىپ ئۆز قەدىر-قىممىتىمنى يوروۇلۇقتا چىقارمىغاندىمەن؟ ئاقىللارنىڭ مىڭ ئادەمدىن بىر ئادەم ئۆز ئارتۇقچىلىقىنى بىلەلەيدۇ، ئۆزىنى بىلىپ يەتكەن مىڭ ئادەمنىڭ ئىچىدە بىر ئادەملا ئۆز قەدىر-قىممىتىنى يوروۇلۇقتا چىقرالايدۇ دېگەن گېپى بىكار ئەمەس ئىكەن-دە. بۇ گەپ بويىچە بىر پىرسەنتنى بىر پىرسەنتكە كۆپەيتسەك 100 مىڭدىن بىر بولىدۇ! مانا مەن ئېنتر ئۇزاققىچە 100 مىڭنىڭ 99 مىڭ 999 نچىسى قاتاردا تۇرۇپ كەلگەن بولسام، بىر كېچىدىلا 100 مىڭنىڭ بىرىگە ئايلاندىم دېگەن سۆز! ھايات دېگەن مانا! قالتىس ھېكايە دېگەن مانا! ئىلگىرى تولمۇ ھاماقەتلىك قىلىپ، بەكمۇ مۇشكۇللۇك تارتقان ئىكەنمەن، مانا ئەمدى ئۇنداق ھاماقەتلىك، مۇشكۇللۇك دېگەنلەرنىڭ ئۇرۇقى قۇرۇسۇن!

ئارىدىن بەنە يېرىم يىل ئۆتتى. توپتوغرا بىر يىل توشقاندا، ھەققىي بىر پۇتبولچى، ئېنترنىڭ بېگىچە ئۆزى ياسىلىپ پۇتتى.

ئۇ پۇتبولغا ئىشتىياق باغلاپ، پۇتبول ھەرىكىتىگە كىرىشىپ كەتتى. خام كۈندۈزى، خام كېچىسى، ھەتتا مىڭ خىل نازى بار سېرىق چاچلىق سەتەڭلەرنى قۇچاقلاپ ياتقان چاغلىرىدىمۇ ئۇنىڭ ئەس-يادى پۇتبولدىن نېرى كەتمەيدىغان بولدى. ئۇنىڭغا ھەمىشە بىر ياكى بىردىن ئارتۇق پۇتبول توپ بېشىدا، گەجگىسىدە، كۆكرىكىدە، دۇمبىسىدە، قورسىقىدا، بېلىدە، قۇيرۇقىدا، يوتىسىدا، تىزىدا، پاقالچىقىدا، چاتىرىقىنىڭ ئىچى-تېشىدا، بوينىنىڭ ئالدى-كەينىدە دۇملاپ، سەكرەپ، سۈرکىلىپ، نىختىلاپ، غىدىقلاپ، قىچىشتۇرۇپ، بىر توختاپ، بىر يورغىلاپ زادى ئارام بەرمەيۋاتقاندەك، ئۆزىمۇ بوينىنى تولغاپ، بېشىنى تەڭلەپ، مۆرىسىنى قېقىپ، كۆكرىكىنى چىقرىپ، بىلىنى ئېگىپ سەكرەشكە، سول پۇتىنى سۆرەشتۇرۇپ، ئوڭ پۇتىنى ئايلاندۇرۇپ، سول پۇتىنى ئىغاكشتىپ، ئوڭ پۇتى بىلەن

قاتتىق تېپىشكە تەييار تۇرۇۋاتقانلىقى ۋە خۇددى بېشى تىركىلىپ، بوينى تولغىنىپ، بىلەكلىرى ئەگمەشلىنىپ، يانپاشلىرى تەۋرىنىپ، ھەممە ئەزايى پۈتبول ئۇچۇنلا جانلىنىپ، پۈتبول ئۇچۇنلا ھەرە-كەتلىنىۋاتقانلىقى تۈيۇلىدىغان بولدى. بولكا يېيىشى نۆۋەتلىق جازا توپى تەپكەندەك، قەھۋە ئىچىشى ئارقا مەيدانداز ابوي توپ ئۇرغاندەك. ۋىلكا-پىچاقلار بىلەن قورۇغان بېلىقنى توغرىشى كېلىۋاتقان تونىنى توسقاندەك، يول يۇرۇشى توپ تالاشقاندەك، ئەۋرەز قاچسىغا زوگزۇيۇپ ئولتۇرۇشى ۋاراتا ساقلاۋاتقاندەك بىلىنىدىغان بولدى. بولۇپمۇ چىگ قۇچاقلاشقىنىدا ئۆزىنى ئونتۇپ، بىر-ئىككى -ئۇچ! دەپ توپ تېپىشلا ئېسىگە كېلىدىغان بولدى.

ئۇ توپقا بېرىلگەنسېرى ئۆزىنىڭ يارامسىزلىقىنى بىلىشكە باشلىدى، ئۆز يېتىشسىزلىكىنى ئۆگىنىشتىن كېيىنلا سەزدى. ئۇ ئىگىلگەن پۈتبول ماھارىتى پۈتبول دېگىزنىڭ مىگدىن بىر، ئىككى، ئۇچ تامچىسىغىلا توغرا كېلەتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئۆمرىنى سەرپ قىلىپمۇ ئۆگىنىپ بولالمايتتى!

بىر يىل ئىچىدە توپ مۇسابىقىسى كۆپلەپ بولۇپ تۇردى. ئېنتىر ئاندا-ساندا خىزمەت كۆرسىتىپ، كۆپ ھاللاردا چاندۇردى. بولۇپمۇ ئۆزىنىڭ يېتىشسىزلىكىنى سەزگەن ۋە پۈتبول كەسپىگە چىن ئىخلاس بىلەن بېرىلگەندىن كېيىن، مەيداندىكى ئىپادىسى كۈندىن-كۈنگە بوشاپ قالدى. ھېلىمۇ ياخشى ئۇنىڭ داڭقى، ئېرىشكەن ئابرويى، ھەيۋە كۆچى يوقالمىغاندى. ئۇ قاتناشقانلىكى مۇسابىقىدە سەپداشلىرى روھلىنىپ، ھامان ئۇگۇشسىزلىقنى ئوگۇشلۇقتا، يېڭىلىشنى يېڭىشكە ئايلاندۇردى، قارشى تەرەپتىكىلەر بولسا ھودۇقۇپ، ھامان باشتا چىگىپ ئاخىردا بوشاپ، ئوتتاي دەپ قالغاندىلا ئوتتۇرۇۋەتتى. شۇڭا، ئېنتىرنىڭ مەيداندىكى ئىپادىسى بارغانچە ناچارلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىغا قارىماي، جامائەت پىكرى تەييارلىغۇچىلار ئۇنى زورىغا تۆپلەپ-تۆپلەپ ماختاۋەردى، ئەمما مۇقامى بارا-بارا پەسلەپ كەتتى. ئېنتىرغا قىزىققۇچىلارنىڭ سۈۋۈپ قېلىۋاتقانلىقى تولىمۇ بەختكە قارشى ئىش

بولسمۇ، لېكىن پاكىتقا ئايلانغان ئىش بولدى.

ئېنىتر دېگەن ئىسمىنىڭ گېزىت-ژۇرناللاردا، رادىئولاردا، تېلېۋىزور ئېكرانلىرىدا كۆرۈنۈش نۆۋىتى بىراقلا ئازلاپ كەتتى. ھەتتا ئېنىتر ھەر كۈنى ئەۋرەز قاچىسىغا ئولتۇرۇپ چوڭ تاھارەت قىلغان، پۇركۈگۈچلۈك مۇنچىدا يۇيۇنغان، سۆلۈ يارمىسى ئۈمىچى ئىچكەن، كۆكىرىپ پاختىلىشىپ قالغان ئىرىمچىكلەرنى يېگەندىن كېيىنكى چاغلىرىدا ئالدىغا كېلىپ تۇرىدىغان نۇرغۇن-نۇرغۇن تېلېفون خاتىرىلىرىمۇ ئەمدى كەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى.

ئۇ ئۈچ ئىستاكان قەھۋە ئىچىپ، بىر سائەتتىن ئارتۇق ساقلىغان چاغدىمۇ كۆتكۈچى تېلېفون خەۋەرلىرىنى ئېلىپ كىرمىدى. ئۇ نائىلاج يۇزىنى قېلىنلاشتىپ:

— ھەي كۆتكۈچى! دەپ ۋارقىرىدى، — ئەجەب تېلېفون خەۋەرلىرىنى ھېلىغىچە ئېلىپ كىرمەيسەنغۇ؟

— كەچۈرسىلە جانابلىرى، تۇنۈگۈن ئاخشام ئۆزلىرىگە تېلېفون كەلمىدى.

— نېمە دەۋاتسەن ھوي! — دەپ ئېنىتر قاتتىق غەزەپلەندى.

— تونۈگۈن ئاخشام سائەت يېگىرمىدىن بۇگۈن ئەتىگەن يەتتىگىچە سىلىگە ھېچكىم تېلېفون بەرمىدى دەۋاتىمەن.

— تېلېفون كەلمەيدىغانمۇ ئىش بولامدۇ؟ قوي ئۇنداق گېپىڭنى!

— كەلمىدى دېدىم كەلمىدى جانابلىرى، مەن كونا كۆتكۈچى، ناھازىرغىچە ئىخلاسىم بىلەن سادىق ئىشلەپ كېلىۋاتىمەن!

— قورۇق گەپ ساتما! — دېدى ئېنىتر ۋە قەھۋە قاچىسىنى ئېلىپلا ئاتتى. كونا كۆتكۈچى دېگەن كونا كۆتكۈچى-دە، ئۇ ئاللىقاچان ئەھۋالنى پەملەپ ئېھتىيات قىلىپ تۇرغاچقا، قەھۋە قاچىسىنى كاپلا قىلىپ تۇتۇۋېلىپ، چىرايىنى ئۆزگەرتمەي كۈلۈمسىرىگەنچە تۇرىۋەردى.

دەل شۇ پەيتتە، بىغەرەزلىك كالتە يوپكا كىيگەن بىر ئايال كۆتكۈچى بېتىپ كېلىپ:

— ئېنىتر جانابلىرى، بىر ئېسىل خېنىمدىن سىلىگە تېلېفون

كەلدى، — دېدى.

— مەشەدىمۇ؟

— شۇنداق. ئېسىل خېنىم سىلىنى ياتاقتىن تاپالمىدىم دەۋاتىدۇ.

ئېنتر «ئېھ!» دەپ دىمىغىنى قېقىپ، ئەر كۆتكۈچىگە گويا «كۆردۈڭمۇ؟ تەپ تارتماي ماڭا تېلېفون كەلمىدى دەۋاتسىنا؟» دېگەندەك كۆز ئالايتتى، ئاندىن غالىلارچە قەدەم تاشلاپ، كالتە يوپكىلىق كۆتكۈچىنىڭ كەينىدىن تېلېفون ئېلىشقا ماڭدى.

— ھە، ھە جېنىم، سىزنى سۆيۈۋالاي، قالتىس ئەقىللىق سىز، تېلېفوننى كولباسىنىڭ يېنىغىلا بەرگىنىڭىزنى قاراڭ.

— ئېھ، مېنى ئاللىقاچان ئېسىڭىزدىن چىقىرىپسىز، ئېيتىڭچۇ، بۈگۈن قانداق كۈن؟

— سىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنىڭىز بولمامدىغان مىتانكىيۇ خېنىم، تۇغۇلغان كۈنىڭىزگە ئاللىقاچان سوۋغات تەييارلاپ، كۆتمىگەن يېرىڭىزدىن چىقاي دېگۈدەك!

— نېمانداق چىشمۇ تېگسىز مېنى مىتانكىيۇ دەيسىز، ئەسكى!

— ھوي-ھوي، شورۇم قۇرۇسۇن، سىز كىيۇتانىمدىڭىز، بەربىر يېقىن كىشىدىغۇ، ياق، تۆپەمدە خۇدا تۇرۇپتۇ، سىزنى ھېچكىمگە تەڭ قىلمايمەن. ئاخشام چۈشۈمگە كىرىپ قاپسىز، سىزنىڭ تۆپىگىزدە ھەدەپ ۋالبول تەپكۈدەكمەن! بىراق، ھۆرمەتلىكىم، سىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنىڭىز قىشقا، شۇكرانىيەت بايرىمىدىن كېيىنكى ۋاقىتقا توغرا كېلەتتىغۇ!

— ئوش، ئېنتر، شۇنىمۇ ئۇنتۇپ قالغىنىڭىزنى قاراڭ.

تېلېفوندا سۆزلەۋاتقان خېنىمنىڭ ئەركەياناق ئاۋازى ئېنترنى يىلىمەندەك ئېرىتىۋەتتى. ئېنتر مۇنداق پۈرسەت بۇنىڭدىن كېيىن بەلكىم بارغانچە ئازىيىپ كېتىشى مۇمكىن دەپ ئونىڭغا چىڭ يېپىشماقچى بولدى.

— ھۆرمەتلىكىم، مەن ھەممىنى ئۇنتۇغىنىم يوق، ئاڭلاپ قويۇڭ، مەن سىزگە ئاشىق، راستلا، — دېدى.

تېلېفوندىن ئۇياقتىكى يۈمشاق تىنىق بىلەن سۆزلىشى ئاڭلاندى:
— بىر يىلنىڭ ئالدىدىكى ھېلىقى ئاخشام، 4-نومۇرلۇق داچا ئېسىگىزدىدۇر؟
ئېنىق شورۇم قۇرۇسۇن دەپ ئۆزىنى ئىچىدە ئەيىبلىدى ۋە دەرھال:
— ئۇنتۇلماس كېچە، ياھۇ ئونتۇلماس كېچە، — دېدى، ئۇنداق كېچە ھەربىر كىشىگە ھەر ئاخشىمى نېسىپ بولمۇرمەيدۇ، بەزىلەر پۈتۈن ئۆمرىدىمۇ ئۇنداق كېچىگە زادى-زادى ئېرىشەلمەيدۇ! ۋاھ ئەزىزىم! مەن تاھازىرغىچە ئاشۇ كېچىدىن قالغان ئىللىق لەززەت ئىچىدە، گويا جىمگىر كېسىلگەمۇپتىلا بولۇپ ئۆمۈر بويى يۇقىرى ئامىنوفېرازا ئىچىدە ياشاپ كەلگەن كىشىدەك ياشاپ كېلىۋاتىمەن. راستىنى ئېيتسام، پۈتبولنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بۇ دۇنيادا ھەممىدىن ئامرىقىم دەل سىز! ياق. سىز دەل پۈتبولۇم، پۈتبولۇم دەل سىز! ياق، پۈتبولنى تەپمەم تەپمەيمەنكى، سىزنى تەپمەي قويمايمەن! ياق، بۇگۈن ئاخشاملا كۆرۈشمىسەك بولمايدۇ، سىزگە ئېيتىدىغان ئىككى قىممەتلىك ئىشىم مۇھىم، ئىككى چىرايلىق سۆزلىرىم بار، «قارا ئۈردەك» كۆلۈبىدا ئۇچرىشايلى بولامدۇ؟
— يەنە شۇ «قارا ئۈردەك» مىش! ئۆتكەن ئايدا سىز مېنى «قارا ئۈردەك» كە چاقىرىپ قويۇپ، ئۆزىڭىز قانداقتۇ بىر قانجىق بىلەن «قارا غاز» غا كېتىپسىز! مەن قاتتىق رەنجىدىم...
— جېنىم، ئۇلارنى ئېسىڭىزدىن كۆتۈرۈۋېتىڭچۇ! مېنىڭ شېكىرىم! ھەسسىلەپ! ناۋۇتتىم!
كىيۈتانىمى خېنىم داڭقى چىقىرىۋېرىپ پەيكىرىدىن كەتكەن ئاخشا چولپىنى ئىدى، ئۇ ئاشۇ توپ چولپىنىغا سالجىدەك چىڭ يېپىشاقچى بولدى، توپ چولپىنىڭمۇ شۇنچىۋالا سەگەكلىشىپ قېلىشنى كىم ئويلىغان دەيسىز، ئۇمۇ ئاخشا چولپىنغا بەكرەك يېپىشاقچى بولدى. شۇ كۈنى ئاخشىمى «قارا ئۈردەك» كېچىلىك كۆلۈبىدا ئېنىتر كىيۈتانىمغا توي قىلىش تەلىپىنى رەسمىي ئېيتتى، كىيۈتانىمى

بۇ ئالىيجاناب ئارزۇنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىپ، ئېنتر تەقدىم قىلغان، تۆركىيىدە ئىشلەنگەن 24.83 كاراتلىق تويلۇق ئالتۇن ئۈزۈكنى قولىغا سالدى. ئىككىلەن شەھەر باشلىقىنىڭ بۇيرۇقىنى ريياسەتچىلىكىدە داغدۇغىلىق توي مۇراسىمى ئۆتكۈزدى.

يېڭى توي كېچىسى مۇھەببەت، قانۇن، ئەخلاق بىر-بىرىنى كۆچەيتىپ، بىر-بىرىنى تولۇقلاپ بىر پۈتۈنلۈككە ئايلىنىپ كەتتى. ئىككىلەن تەسۈرلەشكە تىل يەتمەيدىغان چەكسىز بەخت ئىچىدە لەززەت سۈرۈۋاتقاندا، تېلېفون جىرىڭلىدى.

— تېلېفونىنى ئۇلاپ بەرگىنى خۇمپەر، تېلېفون بەرگىنى ئۇنىڭدىنمۇ ئۆتە خۇمپەر، — دەپ تىللىدى. ئېنتر تۈپكىنى ئېلىۋېتىپ، — مۇنداق چاغدا يېڭى توي بولغان ئۆيگە تېلېفون بېرىدىغان قائىدە نەدە بار؟ دېموكراتىيە نەدە قالدى، كىشىلىك ھوقۇقى نەدە قالدى، شەخسىنىڭ سىرىنى ساقلاش ھوقۇقى نەدە قالدى، ئادەمگەرچىلىك نەدە قالدى، ئاساسىي قانۇن ھېسابقا ئېلىنامدۇ-يوق؟

تېلېفوندىن شەھەر باشلىقىنىڭ سۈرلۈك ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ئېنتر، چاپسان بولۇڭ، ھازىرلا شەھەرلىك ھۆكۈمەت زالىغا كېلىڭ... شۇنداق، ھازىرلا، ئون مىنۇت ئىچىدە كېلىڭ، سىز بىلەن كۆرۈشمىسەم بولمايدۇ! ماشىنا دەمسىز؟ ماشىنىنىڭ مېيى تۈگەپ كەتكەن بولسا، پىيادە بولسىمۇ كېلىڭ!

— ئېنتر، — دېدى شەھەر باشلىقى، — ئەھۋال ناھايىتى چاتاق: پادىشاھىمىزنىڭ سادىق ئاخبارات‌چىسى، مېنىڭ يېقىن دوستۇم گايزار لاتىن ئامېرىكىسىدىكى بىر پارتىزان ئەترىتىدىن مەخپىي تېلېگرام يوللاپتۇ، مەخپىي تېلېگراممىنىڭ ۋەكالەتنامىسى 007، دۇرۇس. 007 پادىشاھ ئالىيلىرىغا تا ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە خىزمەت كۆرسىتىشكە ۋەدە بەرگەن. ئاشۇ دۆلەتنىڭ پايتەختىدە ئۈزۈنىسى ھەقىقىي توپ چولپىنى ئېنتر دېگەن بىرسى پەيدا بولۇپ قاپتۇ، بۇ ئادەم بۈگۈن چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە، خۇدا بۈيرىسا،

بىزنىڭ ۋاقتىمىز بىلەن ھېسابلىغاندا كېچە سائەت 10 يېرىمدا مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزۈپ، دەلىل-ئىسپاتلىرىنى كۆرسىتىپ، سىزنىڭ كۆز بويامچى، ئالدامچى ئىكەنلىكىڭىزنى، بىزنىڭ شەھىرىمىزدە، مەملىكىتىمىزدە ئاقىنى-قارا قىلىدىغان رەزىل ئويۇن ئويىنىغانلىقىمىزنى ئىسپاتلىماقچى ئىكەن! ئېيتىڭچۇ، قانداق قىلىمىز؟

— يوقنى يەپتۇ! ھەقىقىي توپچى چولپان مانا مەن، ئۇ يالغانچى! يالغانچى! كۆز بويامچى! ئالدامچى! مەن ئۇنىڭ بىلەن دوئىلغا چىقمەن! ئۇنىڭ ئۇچەي-قارنىنى يېرىۋەتمىسەم ھېساب ئەمەس! — مۇھەببەت ئوتىدا كۆيۈپ ھارارىتى ئۆرلەپ كەتكەن ئېنتر مەخپىي تېلېگرام چاچقان سوغۇق سۇنىڭ زەربىسىدە ئاشۇ گەپلەرنى پەملىمەي ئاغزىدىن چىقىرىۋەتتى.

— بېگىت، مانا ھەقىقىي ئېنتر دېگەن! راست ئېنتر كەلگىنى بىلەنمۇ سىزنى بېسىپ چۈشىدىغان ئېنتر بولالمايدۇ! ئېسىگىزدە بولسۇن، سىياسەت دېگەن مانا شۇنداق بولىدۇ! باشقىلارنى ئىككىلەنمىسۇن دېگەن كىشى ئالدى بىلەن ئۆزى ئىككىلەنمەسلىكى كېرەك! سىز سىناقتىن ئۆتتىڭىز!

— نېمىدىن ئىككىلىنەي؟ مېنىڭ ئېنترلىقىم يالغانمىدى؟ سىزنىڭ شەھەر باشلىقلىقىڭىز يالغانمىدى؟ ئېلېكترون مېڭە يالغانمىدى؟ شۇنچە كۆپ ئىلمىي جەمئىيەتلەر، ئىلمىي ماقالىلەر، خەۋەرلەر ھۆججەتلىك ھېكايىلەر يالغانمىدى؟

— بولدى بەس، ئېنتر، سىزنىڭ ئەدەبلىكتىكى ۋەزىپىڭىز ھال ئېيتىش ئەمەس، مۇھەببەتلىشىش. قاينەپ بېرىپ بېڭى توي قىلغان مەھبۇبىڭىزنى قۇچاقلاڭ، قولىڭىزدىن چىقىپ كەتمىگۈدەك قىلىپ تازا چىڭ قۇچاقلاڭ. سىزگە كاشىلا يەتكۈزگەنلىكىمنى كەچۈرۈڭ، بۇنى ئارىدا 15 مىنۇت ئارام ئالغاندا، يۈزمۇ-يۈز تۇرۇپ يولىورۇق ئېلىپ، مەيدان ئالماشتۇرغاندىن كېيىن توپ دېگەننى تېپىپ ئوت چىقىرىۋەتكەنگە ئوخشاتساق بولىدۇ! ھا-ھا-ھا، سەمىگىزدە بولسۇن، يەر شارىنىڭ مېرىدىئانى كۆرسەتكەن ۋاقىت پەرقى بىز ئۈچۈن

پايدىلىق بولۇۋاتىدۇ، سىزمۇ بۇگۈن چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە — ئاۋۇ لۇكچەكتىن سەككىز يېرىم سائەت بۇرۇن مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزۈلۈپ...

— ئۇلگۈرەلمەسمەن...

— ئۇلگۈرەلمەيدىغان نېمىسى بار؟ ھازىر چۈشتىن كېيىنكى سائەت ئىككىگە يەنە توققۇز سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىت بار، شۇنچە ۋاقىتنۇ يېگىياچى مەھىۋىگىزغا چىقىش قىلمامدۇ؟

— مېنىڭ كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىم ماتېرىيال، دەلىل-ئىسپات، گۇۋاھچى، ئادۇوكات!

— ھەممىنى ئېلېكترون مېڭە تەييارلاپ بېرىدۇ! ئۇنىڭ ئۇستىگە يېڭى خەۋەرنى ھازىرلا يازدۇرۇپ تەييارلاپ قويىمىز. سىز كۈتۈۋېلىش يىغىنىنى سائەت ئىككىدە ئاچسىز، سائەت ئىككى يېرىمدىكى گېزىتتە ۋە سائەت تۆتتىكى كەچلىك گېزىتتە سىزنىڭ ئادۇوكاتىڭىزنىڭ بايانىاتىنى پۈتۈن يىغىن ئەھلىگە، پۈتۈن شەھەرگە، پۈتۈن مەملىكەتكە، پۈتۈن دۇنياغا تارقىتىمىز!

دېگەندەك ھەممە ئاممىۋى تەشۋىقات ۋاستىلىرى دەل ۋاقتىدا مۇنداق خەۋەر تارقاتتى: «دۇنيا پۈتبول ساھەسىدىكى كاتتا چولپان ئېنتر ھەر ساھەدىكىلەرنىڭ دىققىتىگە شۇنى مۇراجىئەت قىلىدۇكى، لاتىن ئامېرىكىسىدىكى مەلۇم دۆلەتتە پەيدا بولغان بىر نومۇسسىز ئەبلەخ ئەسكى ماتانى تاۋار قىلىپ كۆرسىتىش، راست بىلەن يالغاننى ئارىلاشتۇرۇۋېتىش، ئاقنى قارىغا ئايلاندۇرۇش قەستىدە ساختىپەزلىك قىلىپ، ئېنتر دېگەن شان-شۆھرەتلىك نامنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالماقچى بولۇۋېتىپتۇ ھەمدە دارىتىملاپ شەخسىنىڭ ئۆزىگە تىل تەگكۈزۈپ خالايىقنىڭ كۆزىنى بوياپ سۈنى لېيىتىپ بېلىق تۇتماقچى بولۇۋېتىپتۇ. شۇ ۋەجىدىن، ئېنتر جانابلىرى مۇخبىرلار ئالدىدا ئۆزىنىڭ تۇغۇتىنى قوبۇل قىلغان دوختۇرخانىنىڭ ئىسپاتى، مەكتەپتە ئوقۇغان، ۋاكسنا ئوكۇلى سالدۇرغان ئىسپاتلىرى، پۈتبول تەپكەن ۋە يەگگەن ئىسپاتلىرى، داڭقى پۈتۈن جاھانغا پۇر

كه تكه‌ن ئىسپانى دېگه‌نگه ئوخشاش گۈۋاهلىق قه‌غه‌زلىرىدىن 1331 پارچىنى، جاي-جايلاردىكى پۇنبولچى دوستلىرىدىن كه‌لگه‌ن سالام خه‌تلەردىن 436 پارچىنى، ئۆزى ئېرىشكه‌ن هه‌رخىل له‌ۋهه، لوگّا ۋه تەقدىرنامىله‌ردىن 121 نى... چقىرىپ كۆرسه‌تتى. قانۇن مه‌سلىهه‌تچىسى دوكتور كاسسىنى ئۆزىنىڭ زىيانكه‌شلىككه ئۇچرىغۇچى ئېنترغا تولۇق هوقۇقلۇق ۋه‌كىل بولغانلىقىنى جاكارلاپ، خانلىق سوتقا ۋه هاگۈئې خه‌لقئارا سوتىغا ئه‌رز-شكايه‌ت سۇنۇشقا تەييارلانماقتا...

شۇ كۈنىنڭ ئه‌تىسى، 3-قاتاردا تۇرىدىغان به‌زى گېزىتله‌رگه مۇنداق خه‌ۋەرله‌ر بېسىلدى: دېگه‌نده‌ك، ئۆزىنى توپچى چولپان ئېنتر دەپ ئاتىۋالغان بىرسى لاتىن ئامېرىكىسىدا ئاتالمىش مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى ئۇيۇشتۇرغه‌ن. مۇخبىرلار ئۇنىڭدىن سىز پادىشاھ ئالىيلىرى هۆكۈمىتىنىڭ غه‌مخورلۇقى ئاستىدا هه‌ربىكه‌ت قىلغان توپچى چولپان ئېنتر توغرىسىدا بىر يىلدىن ئاشقىچه نېمه ئۇچۇن زۇۋان سۆزمىدىڭىز دەپ سورىسا، ئۇ مه‌ن زادى گېزىت كۆرۈش، رادىئو ئاڭلاش دېگه‌نىنى ئادەت قىلمىغان، بۇ ئىشتىن خه‌ۋەرسىز قاپتىمه‌ن دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. مۇخبىرلار بۇ گه‌پلىرىڭىزگه ئىشه‌نمه‌ك ته‌س دېيىشىپتۇ. ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن روھىي كېسه‌ل بولۇپ ئۇدا داۋالىنىپ ياتقاندىدىم، يېقىندىلا دوختۇرخانىدىن چىقتىم دەپتىكه‌ن، مۇخبىرلار پاراققىده كۈلۈشۈپ، ئۇنىڭدىن بۇداقى مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنىنى ئىلگىرىكىدىن باشقىچه بىر روھىي كېيىلىڭىز قوزغىلىپ قېلىپ ئۇتكۈزۈۋاتامسىز قانداق دەپ سوراپتۇ. ئۇ قۇلاقلىرىغىچه پوكاندەك قىزىرىپ ئاغزىنى بۇزۇپتۇ. يه‌نه بىر مۇخبىرنىڭ ئېيتقىنچه، ئۇ ئادەم ئىلگىرى كوكايىن چه‌ككه‌نلىكىدىن ناتالماپتۇ. شۇنداق قىلىپ بۇداقى ئاتالمىش مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى پاراقلىغان كۈلكه ئىچىده ئاخىرلىشىپتۇ. يه‌نه بىر خه‌ۋەردىن قارىغاندا، بۇداقى مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنىدا مېھمانلارنىڭ ئالدىغا قويۇلغان ئۇسسۇزلۇقلارنىڭ سۇيىتى به‌كمۇ ناچار بولۇپ، هه‌ممىسى 3-دۇنيا ئه‌للىرىده ئىشله‌نگه‌ن ئىكه‌ن. ئۇنىڭ ته‌ركىبىده ساخاروز، رەڭ خۇرۇچى، پۇراق خۇرۇچى

بولۇش بىلەنلا قالماي، يەنە ھەددىدىن زىيادە چوڭ ئۇچەي تاياقچىسى دېگەنگە ئوخشاشلارمۇ بار ئىكەن.

3-كۇنى مۇشۇ شەھەرلىك سوت مەھكىمسى سوت ئېچىپ، ئاشۇ خەقنىڭ نامىنى ساتقان ئالدامچىنىڭ ئەنزىسى ئۇستىدە سىرتىدىن ھۆكۈم چقاردى.

5- كۇنى، سودىيە ئۇ ئادەمنى گۇناھلىق دەپ ھۆكۈم قىلدى.

7- كۇنى پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ كابىنىتى ئۇ ئادەمنىڭ چېگرىدىن كىرىشىنى مەڭگۇ مەنئى قىلىشنى جاكارلىدى.

بىر ئاي ئۇتكەندىن كېيىن، ئۇ ئادەمنىڭ ئېتىلغانلىقى ھەققىدە خەۋەر تارقالدى.

شۇ ئاخىرقى خەۋەر ئېنىقىنى ئىنتايىن قايغۇرتۇپ، چەكسىز ۋەسۋەسىگە سېلىپ قويدى. ئۇنىڭ مەنتىقىغە ئۇيغۇن بىر خىيالى «پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ سادىق ئاخبارات‌چىسى، شەھەر باشلىقىنىڭ يېقىن دوستى» ئۇ سولتەكنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىپ يامان قېتىۋ! دېگەندىن ئىبارەت بولدى. ئۇ شەھەر باشلىقى بىلەن كۆرۈشۈپ، لانىن ئامېرىكىسىدا جېنىدىن ئايرىلغان، ئۆزى بىلەن ئېتى ئوخشىمىپ كېتىدىغان شۇ ئادەمنىڭ ئۆلۈش سەۋەبىنى سۈرۈشتۇرۇپ بېقىشقا نەچچە قېتىم ئۇرۇنغان بولسىمۇ، لېكىن شەھەر باشلىقى رەت قىلىپ قويۇل كۆرمىدى. باشقا ئالاقىدار ساھەلەردىن سۈرۈشتۇرۇپ باققان بولسىمۇ نەتىجىسى چقمىدى. ئېنىق گەرچە غۇربەتچىلىكتە كۇن ئۆتكۈزۈپ، ئەخلەت دۆۋىسىدىن بىلىق باشلىرىنى تېرىشتۇرۇپ شورپا قاينىتىپ ئىچىش، كوچا ئاپتوبۇسلىرىدا تاماكا قالدۇقلىرىنى تېرىش، ئاشخانىلاردا تەخسە يۇقۇندىسىنى يالاش، ئىتنىڭ ئاغزىدىكى سۆگەكنى تارتىۋېلىپ غاجاشتىن تارتىپ ۋاقتى-سوقتىلىق، كۆكەملىككە ئوخشاش ئىشلارنى قىلىپ باققان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ كىچىكىدىنلا ئاتا-ئانىسىدىن جان قېيىشنى ساقلىنىش ھەققىدە، بوۋىسى بىلەن مومىسىدىن خۇدانىڭ جان كۆيەر بەندىسى بولۇش ھەققىدە تەربىيە ئالغانلىقى ئۈچۈن، بارلىق تىرىك جاننى ناھايىتى ئاۋايلاپ ئاسراش

پوزتسیسنی توتوپ کەلگەن، هېلىغۇ ئادەم ئۆلتۈرۈش ئىكەن، ئۇ هەتتا چاشقان، قۇرت-قوڭغۇز، پاشا، چۈشىنەرلىمۇ ئۆلتۈرۈشنى خالىماي كەلگەن. ياز كۈنلىرى پاشا، چۈشن ئاۋارە قىلسا، دېرىزىدىن تالاغا قوغلۇۋېتىش بىلەنلا چەكلەنگەن. بىر يىلنىڭ ئالدىدا، بېشىدا بەخت يۇلتۇزى پارلاپ، تەلىيى ئېچىلىپ، جاھانديكى هەممە هەۋەس قوزغايدىغان ئىشلار غايىپتىن نېسىپ بولغاندا، ئۇ بۇ هەرگىز تەسادىپىيلا ئەمەس، بەلكى يەتمىش پۈشتۈمنىڭ كىچىكىدىن تارتىپ جان قېيشتىن هەزەر ئەيلەپ، تىرىك جاننى ئاسراشقا ئۆگەنگەنلىكىنىڭ خاسىيىتىدىن بولۇۋاتقىدۇ دەپ ئويلىغانىدى. مانا ئەمدى خەقنىڭ نامىنى، قىلغان ئىشلىرىنى ئۆزىنىڭ قىلمۇشلىرى بىلەنلا قالماي، جېنىغىمۇ زامىن بولغانلىقى نېمىدېگەن ئىپلاسلىق، نېمىدېگەن قارانىيەتلىك-هە!

ئۇنىڭ كۆڭلى قاراڭغۇلىشىپ، ئۆزى گاڭگىراپ، ئىچكەن چېيى، يېگەن ئېشى تېتىمايدىغان، گەپ-سۆزلىرى قولاشمايدىغان، ئىشقۇازلىقا ماغدۇرى يەتمەيدىغان بولۇپ، خوتۇنى كېيۇتانمىنى قاتتىق گۇمانلاندۇرۇپ قويدى. خوتۇنى سۈرۈشتۈرگەنچە ئۇ دۇدۇقلاۋەرگەچكە، گۇمان كۈندەشلىككە ئايلاندى. كېيۇتانمى ئۇنى كۆڭلىگىز بىر جايىدا ئەمەس، يېڭى كۆڭۈل خوشى تېپىۋاپسز دەپ هۆركىرەپ يىغلاپ، چىنە-چەينەك، شىشە-ئەينەك، چىراغ-رادىئو دېگەنلەرنى پاق-پۇق، جالاق-جۇلۇق ئېتىپ-چېقىپ ئۆينى بېشىغا كىيىش بىلەن ئېنتىرنېتنىڭ ئەرۋاهىنى ئۆچۈرۈۋەتتى. ئېنتىر نائىلاج قالتىق خجىلچىلىق ئىچىدە ۋەقەنى باشتىن بىر قۇر سۆزلەپ بەردى ۋە سۆزىنىڭ ئاخىرىدا:

— بىلۋاتامسەن، بۇ ئىشلارنى مەن ئۆزۈم قەستەن قىلغىنىم يوق. — دېدى ئۇ، — بىراق هازىر قىل سىغمايدىغان هەقىقىي پۈتبول تەنھەرىكەتچىسى بولۇپ قالدىم. مەندە تالانت دېسە بار، شەرت دېسە بار، ئەقىلمۇ، قىزغىنلىقمۇ بار، مەن شەهەرلىك پۈتبول كوماندىمىزغا يۈز كېلەلەيمەن! پۈتبول تېپىش ئۆزۈم ئۆچۈن

پەرز ھەم قەرز ئىكەنلىكىگە ئىشىنىمەن! مەن كەلگەندىن بېرى بىزنىڭ كومانداۋ قوشنا شەھەر كومانداسىغا يېگىلىپ باققىنى يوق! مەن پۈتبولدىن ۋاز كېچەلمەيمەن! پۈتبولدىن ئايرىلدىمۇ، سارغىيىپ خازان بولغىنىم شۇ! توپچى چولپان بولمىغان بولسام سەنمۇ ماڭا يېقىن بولماس ئىدىڭ! بۇنىڭ ھەممىسىگە ئۆزۈمنىڭ ئىجتىھاتى بىلەن ئېرىشتىم، دەرۋەقە، ئامەت كەلگەن تەرىپىمۇ بار، بۇنىڭدا شەھەر باشلىقىنىڭ، شەھەر خەلقىنىڭ، مۇتەخەسسىسلەرنىڭ، مۇخبىرلارنىڭ قىلغان ئەجرىمۇ بار. مانا بۇلارنىڭ ئۆزىنى ئېنتر دەپ ئاتىۋالغان ئاشۇ ئادەم بىلەن نېمە ئالاقىسى بار؟ مېنىڭ كىچىكمىدىلا قويۇلغان ئېتىم ئېنتر، بۇ ماڭا دادام چېركاۋدىكى پوپ بىلەن كېلىشىپ قويۇپ قويغان ئات، پۈتۈنلەي قانۇنلۇق، تامامەن ئىناۋەتلىك ئات... ئۇمۇ توپنى تېپىۋەرسە، مەنمۇ توپنى تېپىۋەرسەم بولماسمىدى، ئۇ نېمىدەپ ماڭا چاتاق سالماقچى بولىدىكەن؟ مەن قۇيرۇقۇم بىلەن قاڭقىپ كىرگۈزۈۋەتكەن توپنى خەقلەر دۇنيا پۈتبول تارىخىدىكى مۆجىزە، مۇنداق مۆجىزە نەچچە مىڭ يىلدا ئاران بىر رەت بارلىققا كېلىدۇ دېيىشتى، بۇ يالغانمىكەن؟

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان كىيۇ خېنىم يېغىسىنى توختىتىپ كۈلدى ۋە «ئۇق» دەپ بىرنى تۈكۈرۈپ:

— نېمە بولدىكىن دەپتىمەن، قۇيقۇرۇق ئەندىشە ئىكەنغۇ! — دېدى ئۇ. — سىز ئېنتر بولماي كىم؟ ھەم، ئەلۋەتتە شۇنداق، سىز توپ چولپىنى بولماي كىم بولاتتىڭىز؟ ئەلۋەتتە شۇنداق. «قارا ئېشەك» تەيكەن توپنى قۇيرۇقى بىلەن قايتۇرۇپ، قارشى تەرەپنىڭ ۋاراتاسىغا كىرگۈزۈۋەتكەن دەل سىز، ئېنتىرگەنگە يويىز ماڭماس، لاپ ئېيتقان گەپ زادى ئاقماس دەپتىكەن، مىسرىنىڭ ئىھرامىلىرىنى، جۈگگونىڭ سەددىچىن سېپىلىنى، يۇنانىنىڭ قەدىمكى بۇتخانىسىنى، خاقان كەيزارنىڭ كۆرسەتكەن خىزمىتىنى ۋە سىزنىڭ پۈتبول ماھارىتىڭىزنى ئىنكار قىلىش مۇمكىن ئەمەس، بۇنىڭدا

قىلچىلىك ساختىلىق بارمىدى؟ ياق، يوق، سىز مېنىڭ ئېرىم بولماي كىم؟ بۇنىڭغا تېخمۇ گەپ كەتمەيدۇ، خەۋىرىڭىزدە بولسۇن، مېنىڭ قورسىقىمدا قاپتۇ، شاكىچىك توپ چوپىنى يېتىلۇاتىدۇ! دۇنيانىڭ ئىچى شۇنچە كەڭ، ھېلىغۇ بىر ئېنتر ئىكەن، توپ چوپىنى ئېنتردىن سەككىزى بولغاندىمۇ سىغىپ كېتىۋېرىدۇ! ئەمدى باشتا ئانچە-مۇنچە ئۇقۇشماسلىق بولغانلىقىغا كەلسەك، ئېيتىمىز، ھەممىڭلا يۈرسەت، ئۇقۇشماسلىقنىڭ مەھسۇلى بولماي نېمە؟ توپ چوپىنى بولۇش يۈرستى ئۇقۇشماسلىقتىن بولغان بولسا، ئەمسە ناخشا، ئۇسسۇل، كىنو چوپانلىرى نېمىدىن بوپتۇ؟ خانىش، باش ۋەزىر، ۋەزىر، سودىيەلەر نېمىدىن بوپتۇ؟ يازغۇچى، ئالىم، پروفېسسور، ئاتاقلىقلار نېمىدىن بوپتۇ؟ قاراقچى، ئوغرى، قاتىللار نېمىدىن بوپتۇ؟ ئۇقۇشماسلىقتا دۇچ كەلمەيدىغان، ئۇقۇشماسلىقتىن پايدىلانمايدىغان ياكى ئۇقۇشماسلىق سەۋەبىدىن ئاداشمايدىغان كىم بار ئىكەن؟ ھەتتا سىز بىلەن بىزمۇ ئۇقۇشماسلىقنىڭ مەھسۇلى. سىزنىڭ دادىڭىز بىلەن ئانىڭىز، مېنىڭ دادام بىلەن ئانام بىرىنى شاھزادە، بىرىنى پەرىشتە سانىماي ئۇقۇشماسلىقتىن ئادىشىپ يۈرمىگەن بولسا، سىز بىلەن بىزنى تاپاتتىمۇ؟ مۇبادا تاماشىبىنلار ئۇقۇشماسلىق تۆپەيلىدىن قاتتىق ئاداشمىغان بولسا، مەن ناخشا چوپىنى بولالايتتىمۇ؟ ئەگەر ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا ئۇقۇشماسلىق بولمىغان بولسا، سىز مەن بەرگەن تېلېفونىنى ئالغان چاغدا ئۇقۇشماستىن مېنى ھېلىقى مىتانكىيۇ قانجىقا ئوخشىتۇالمىغان بولسىڭىز، مەن بىلەن نوي قىلىش تەلىپىنى ئېيتارمىدىڭىز؟ راستىمنى ئېيتسام، ئاشۇ كۆنى مەن سىزگە ئۆزۈپ سالغان تېلېفونىنىڭ ئۆزىلا بىر ئۇقۇشماسلىق بولدى، مەن ئەسلىدە تېلېفونىنى يەر ئاستى ئاشخانىسىغا ئۇرۇپ، باشقا بىر ئادىشىمنى، يەنى ھېلىقى چۈيۈر باش دوكتور ۋېنتورنى ئىزدىمەكچىدىم، نەدىن بىلەي كۆتكۈچى سىزنى باشلاپ كەپتۇ. تېگىنى ئالغاندا ئېنتر بىلەن ۋېنتۇر ئوتتۇرىسىدا ئۇقۇشماسلىق بولسا نېمە يامىنى، مەنمىچۇ سىزنىڭ سېپى ئۆزىدىن كاتتا توپ چوپىنىغا كىرمەيدىغانلىقىڭىزنى

بايقىغانىمەن، كاتتا توپ چولپىنى بولسىڭىز، ماڭا كۆز قىرىڭىزنى سالامتىڭىز؟ ھەي، ھەي، گەپنىڭ قىسقىسى، دارۇبن ئادەمنى مايمۇندىن ئۆزگەرگەن دېگەن ئىكەن، مىسال ئۇچۇن مايمۇننى بېلقتىن ئۆزگەرگەن دېسەك، بېلقچۇ، بېلق موگۈدىن ئۆزگەرگەن، نېمىدېگەن چوڭ ئۇقۇشماسلىق — ھە! مايمۇن توغرىسىدىكى ئۇقۇشماسلىق بولمىغان بولسا، ئادەمزاتنۇ بولمىغان بولاتتى! بىزنى ئۆزىنى ياساپ، نام ئوغرىلاپ ئادەم بولۇۋالغان دېيىشى مۇمكىنمۇ؟

— ياھ خوتۇن، — دېدى ئېنىتر ماختاپ، — سىنىڭ شۇنچە كاتتا پەيلاسوپ ئىكەنلىكىڭنى ئويلىماپتىكەنمەن! بايا ئىنى سۆزلىگەن پەلسەپەڭ ھازىرغا قەدەر ئاڭلىغانلىرىم ئىچىدە ھەممىدىن قالتىس، ھەممىدىن جانلىق پەلسەپە بولدى، ئۇ خانلىق مەدرىسگە ياللانغان، مۇتەئەسسىپلىك دورامچىلىقتىن باشقىنى بىلمەيدىغان، تېرە تاراقشىتىپ پۇقرالارنى قورقىتىدىغان ئاتالمىش رەسمىي پەيلاسوپلارنىڭكىدىن تۇمەنىمەڭ ھەسسە ئارتۇق!

— قۇرۇق گەپ! دېدى كىيۇ خېنىم، — ئۇستازىم ماڭا مۇنداق دېگەن، پەلسەپە ئىلمى ياشاش ئىلمى دېمەكتۇر! ياخشى پەلسەپە كىشىگە ياشاشنى ئۆگىتىدۇ؛ بىر تاغار ئىلمىي ئۇنۇملارغا ئىگە بولۇۋالغان، خانلىق ئىلمىي جەمئىيەتلىرىگە ئەزا بولۇۋالغان، ئەرلىك جىنسى ئاجىزلاپ، مەزى بېزى راكىغا مۇپتىلا بولغان كىتابىيلار كىشىگە ئۆلۈمنىلا ئۆگىتىدۇ! بۇنىڭدىن كېيىن قانداقلىكى ئىش بولسا، مەندىن سوراپسىڭىزلا بولدى!

ئېنىتر ئىچىدە توي قىلغانىنىڭ زىيىنى ماناشۇ خوتۇن خەقنىڭ ھەممىسى ئەرلىرى ئالدىدا ناھايىتى مەنمەنلىك قىلىپ، ئۆزلىرىنى ئەرلىرىنىڭ يول كۆرسەتكۈچىسى ھېسابلايدۇ-ھە! دەپ ھەسرەتلىك ئۇھسىندى.

— نېمىگە ئۇھ تارتىسىز؟

— ھىم، ھىم، — ئېنىتر دەررو گېپىنى ئۆزگەرتىپ سۆزلىدى، — سېنىڭ ئېيتقانلىرىڭغۇ توغرا، بىراق ھېلىقى سولتەكنىڭ ئۆلۈمگە

لايق گۈناهى يوق ئىدى. خۇددى سەن ئېيتقاندەك، توپ چولپىنى ئېنتردىن سەككىزى بولغاندىمۇ يەر شارى سغدۇرالماي پارتلاپ كەتمەيتتى. ئۇنى كۆزدىن يوقتىپ، پۈخادىن چقشقىنى بىلەن مېنى ۋىجدان ئازابىغا قويۇپ يامان قىلدى جۇمۇ!

— ئۇنى كىم كۆزدىن يوقتىۋېتىپتۇ؟ كىم ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ؟ ئۆزىگىزنى ئۆزىگىز قىينىپلا يۈرىدىغان بەندە ئىكەنسىز!

— شەھەر باشلىقىدىن سوراپ كۆرەي دېسەم، ئۇياق قوبۇل قىلمايلا قويدى!

— بۇنىڭ نېمە تەس يېرى بولسۇن، مانا مەن باراي.

شۇنداق قىلىپ كىيۇتانىي خېنىم ئېرىنى قارىتىپ تۇرۇپلا شەھەر باشلىقىغا تېلېفون ئاچتى ۋە: «ھە! ئەزىزىم، مېنىڭ ھۇرمەتلىكىم، قەدىرلىكىم!» دېدى ئويناق ئاۋاز بىلەن، بۇنى ئاڭلاپ ئېنتر نەپەستىن توختاپ قېلىشقا تاس قالدى. ئۇ شەخسىنىڭ سىرىنى ساقلاش ھوقۇقىغا ھۇرمەت قىلىش دېگەن ئەدەب-قائىدىنى ئېسىگە ئېلىپ، كەيپى ئۇچقان پېتى ھاجەتخانىغا كىرىپ تاھارەتكە ئولتۇرۇۋالدى.

كىيۇ خېنىم شەھەر باشلىقىنىڭ يېنىدىن تاڭ سەھەر سائەت ئۇچتە ئايرىلىپ كەلدى.

— نېمە ئىش بولدى؟ — دەپ سوردى ئېنتر ئاچچىقىنى بېسىپ.

— سىزچە نېمە ئىش بولغاندۇر؟

— مەن ھېلىقى سولتەكنىڭ قانداق ئۆلگەنلىكىنى سوراۋاتىمەن.

— قېرى سولتەك شەھەر باشلىقى ئۆلمەپتۇ.

— قويساڭچۇ، مەن ھېلىقى راست ئېنترنى دەۋاتىمەن!

— سىزمۇ يالغان ئېنتر ئەمەسقۇ!

— ئاناڭنى، سەن ئۇ يەرگە نېمە قىلغىلى باردىڭ؟

— سىزمۇ ئاناڭنى، نېمە قىلغىلى بارغىنىم بىلەن كارىگىز بولمىسۇن! ھە، دەپ قويايى، ھېلىقى سولتەكچۇ، ئەيدىز كېسىلى بىلەن ئۆلۈپتۇ. خەلقئارا سەھىيە تەشكىلاتىنىڭ ئېلىكترون مېگىسىدە

ئارخىپى بار ئىكەن.

گەپ مۇنداق ئىكەن-دە! ئۇ سولتەككە خوپ بوپتۇ، ئۇلگىنى خوپ بوپتۇ! ھېلىمۇ ياخشى يول قويمىغانىكەنمەن! ھېلىمۇ ياخشى قاتتىق تاقابىل تۇرغانىكەنمەن! ئۇنداق قىلمىغان بولسامزە ئۇ سولتەك بۇ يەرگە كېلىپ مېنى بىسىپ چۈشكەننىڭ ئۈستىگە ئەيدىز كېسىلىنى يۇقتۇرماي قالاتتىمۇ؟ كېيۇتانىمى، مىتاكسيۇ دېگەنگە ئوخشاش سەتەڭلەر ئۇنىڭ بىلەن ھەپە قىلىشماي قالاتتىمۇ؟ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئالغاندىن كېيىن كېلىپ مەن بىلەن ھەپە قىلىشقان بولسا، ئالدامچىلىق گۇناھىغا تارتىلمىغان ھالەتتىمۇ جېنىمدىن جۈدا، ئالەمدىن ئادا بولغان بولار ئىكەنمەن! ئۆزۈم بەكمۇ توغرا ئىش قىپتىمەن-دە، دۆلە تكىمۇ، خەلقتىمۇ، مۇھەببەتكىمۇ مەڭگۈ پايدىلىق ئىش قىلىپتىمەن - دە! خۇدانىڭ كارامىتى، ئۆزۈم ئادەتتىكى چاغلاردا ئۇنىڭدىنمۇ، بۇنىڭدىنمۇ ئېھتىيات قىلىپ، كۆسۈلداپ سۆزلەپ يۈرىدىغان بەندە تۇرۇپ ھالقىلىق پەيتتە قانداقلارچە شۇنچە كەسكىنلىشىپ، ئۆتكۈرلىشىپ، قەتئىيلىشىپ، ئۇنى يالغان ئېيتىپ دەپ قاتتىق تۇرۇۋالدىمكىن-تاڭ؟ بۇ سۆزسىز يەتمىش پۈشتىمدىن تارتىپ جان كۆيەر بولۇپ كەلگەن-لىكىمزنىڭ خاسىيىتى! شۇلارنى ئويلاپ ئېيتىرنىڭ كۆڭلى ئارامىغا چۈشتى.

ئارىدىن يەنە ئۇچ يىل ۋاقىت ئۆتتى. شۇ ئۇچ يىل ئىچىدە ئېيتىر كەسىكە بېرىلىپ، قېتىرقىنىپ ئۆگەنىدى. ئىچتىھات بىلەن چېنىقتى. چوڭلارنى ھۆرمەت قىلىپ، كىچىكلەرنى ئاسرىدى، كومانداۋەزالىرى بىلەن ئۆم ئۆتتى، باتۇرلىشىپ، قەيسەرلىشىپ، خەۋپتىن قورقماي. تەسادىپىي ئۆزگىرىشلەردىن ھودۇقماي، ئۆزىنى قەدىرلەپ ۋە ئىلگىرىلەپ، يۇقىرى پەللىگە ئۆرلەپ، دۇنياغا يۈرۈش قىلىپ، ئەخلاقلىق، تالانتلىق، ئىرادىلىك، ماھارەتلىك، نەتىجىسى شانلىق دەرىجىدىن تاشقىرى توپ چولپىنىغا ئايلاندى. ئۇنىڭ ئۈستىگە خوتۇنىنىڭ يارىدەمدە، ئۆزىنىڭ ئەيش-ئىشرەت، كەيپ-ساپاغا بېرىلىش ئەيىبىنى تولۇق تۈگىتىپ، ئۆز خوتۇنى كېيۇتانىمدىن باشقا،

مىتانكىيۇ جىنىم، كىيۈڭاھولد خىنىم، تانكىيۇسىن خىنىم، كىيۈسىنمى دېگەنلەرگە يېقىن يولمايدىغان، ئۆزىنى ئۇلاردىن 25 مېتر يىراق تارتىپ يۈرىدىغان بولدى. ئايالالار ھوقۇقىي تەشكىلاتى ئۇنىڭغا «كۆڭلى چېچىلماس ئەر» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان بىر لەۋھە تەقدىم قىلدى. مەخپىيەت ئەمەلدارى ئۇنىڭغا: «مۇشۇنىڭ ئۈچۈنلا پالاتا ئەزالىقى سايلام مۇسابىقىسىگە قاتناشسىڭىز بولمىدۇ!» دېدى. خانلىق ئەدەب-ئەخلاق ئىلمىي جەمئىيىتى ئېنىقرىنى لېكسىيە ئوقۇشقا تەكلىپ قىلمۇدى، ئۇ كەمتەرلىك قىلىپ ئۇنىمىدى. شۇڭا بۇ جەمئىيەت ئۇنىڭ ئوبرازىغا ئوخشىتىپ مەخسۇس قارانچۇق ياسىتىپ، ئۇنى بىرنەچچە نوسخىغا كۆپەيتىپ، قولى ئەگرى، قىلىقى سەت يېگىت-قىزلارغا ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن يالىڭاچ تانسا ئويناىدىغان كەچلىك كۆلۈنىڭ ۋە كەچلىك مۇلازىمەت ئىشخانىسىنىڭ ئىشكىلىرى ئالدىغا تۇرغۇزۇپ قويدى.

ئېنىنىرنىڭ ئۆزى «لاتىن ئامېرىكىسىدىكى ھەقىقىي ئېنىنىر ۋەقەسى» دىن كېيىن، ياخشىلىققا بەل باغلاپ، ئۆزىگە ناھايىتى قاتتىق تەلەپ قويىدىغان بولدى. ئۇ ئۆزىنىڭ يۇز مىڭدىن بىر مۇمكىنلىككە ئىگە قىسمىتىنى قوغداپ قالغانلىقى ۋە ئەيدىز كېسىلى بار ئادەمنى توسۇپ قالغانلىقىنى داۋلى جەھەتتە، پايدا-زىيان جەھەتتە تامامەن توغرا دەپ ھېسابلاۋاتقان بولسىمۇ (گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتقاندا، ئۇنى ئۆزىگە باشقىلارنىڭ نامىنى چاپلىۋالمىغان دەپ كىم ئىسپاتلىيالىسۇن؟ توپچى چولپان ئېنىنىر دېگەننىڭ ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئۆزگىرىپ، يۆتكىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى كىم ئىسپاتلىيالىسۇن؟)، لېكىن ئەمەلىيەتتە، ئىشنى ئۇنىڭدىنمۇ ياخشىراق، ئۇنىڭدىنمۇ مۇكەممەلرەك قىلىشىم كېرەك ئىدى دېگەن تۇيغۇدا بولۇپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ كىشىلەرگە، بولۇپمۇ ئۆز-ئۆزىگە شۇنى ئىسپاتلاپ كۆرسەتمەكچى، ئۇنىڭ مەنسەپتىن مەھرۇملۇقىنى ئۆزەلمەيۋاتقانلىقى، ھازىرغىچە ئۆزى ئېرىشكەن ھەممە نەرسىدىن ۋاز كېچىشكە «كۆڭلى چىدىمايۋاتقان» لىقى ھەققىدە تلىك پىكاپ،

كه هر ئۇلا رەڭلىك تەرەت ئەۋرىزى، پار مۇنچىغا چۈشكەندىن كېيىن سۇر تۇدىغان كەسلەنچۈك مېيى ئۇچۇن، تان، كىيۇ، مى ئىسملىك ئۇچ خىل تېتىكى چوكان خېنىملار بىلەن ئەپلەپ-سەپلەپ كۇن ئۇتكۈزۈش ئۇچۇن ئەمەس ئىدى. ھەتتا يالغۇز ئاساسىي قانۇن خىتابنامىسىدە بەلگىلەنگەن ئەركىنلىك ۋە كىشىلىك ھوقۇقىي پرىنسىپنى قوغداش ئۇچۇنلا ئەمەس ئىدى، ئۇ ئەزەلدىن شۇنىڭغا كامىل ئىشەنچ باغلاپ كەلگەنكى، ئەركىنلىك ۋە كىشىلىك ھوقۇقى دېگەنلەر چېكىدىن ئاشقان شەخسىيەتچىلىك ۋە راھەتپەرەسلىك نەزەرىيىسىگە مۇتلەق زىت ئىدى. ئەركىنلىك ۋە كىشىلىك ھوقۇقى ئىنسانىيەت ئۇچۇن، جەمئىيەت ئۇچۇن بەخت يارىتىش نىشانىغا يېتىش كېرەك ئىدى. ئەركىنلىك ۋە كىشىلىك ھوقۇقى نەزەرىيىسى ھەممەيلەننى دۇم ياتقۇزۇپ نجاسەت يېگۈزۈشنى ئەمەس، بەلكى قەددىنى كۆتۈرۈپ، زەبەردەس تىك تۇرغۇزۇشنى مەقسەت قىلىشى لازىم ئىدى.

ئۇنىڭ توپچى چولپانلىق سالاھىيىتىدىن ۋاز كېچەلمەسلىكى ئۆزىنىڭ توپچى چولپان بولغانلىقى ئۇچۇن ئىدى. ھۆكۈمەتلەپ يىغلاپ كەتكەن ناخشا چولپانلىرىنىڭ ناخشىسىدا ئېيتىلغاندەك، خۇدا ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئىسرائىلنىڭ ھەممىسىنى ئاتا قىلغان، ئىگەمنىڭ ئىرادىسى ئۇنى توپ تېپىشكە، پۈتبولچىلىق ئىشغا تامايىندە بولارلىق تۆھپىسە قوشۇشقا بۇيرۇغان. ئۇ بىربىلىپ، قېتىرقىنىپ ئوبدان ئۆگەنگەنسېرى پۈتبول ھەرىكىتىنىڭ پايدىسىنى شۇنچە چۈشىنىپ باردى. سادىقلىق، باتۇرلۇق، ئىنتىلۈچانلىق، ھەمكارلىق، ھەمدەملىك، جاپاغا چىدامليق، سەۋرچانلىق، چاققانلىق، ماھارەتلىك، شەرەپلىك، ئەخلاقلىق بولۇپمۇ رىقابەتتىكى ئادىللىق، فايرپلەپي دېگەنلەر ئەنە شۇنىڭ جۇملىسىگە كېرەتتى! پۈتبول تەرتىپى دېمەك جەننەت تەرتىپى دېمەكلىك ئىدى! پۈتبول روھى دېمەك باتۇرلۇق روھى دېمەكلىك ئىدى! پۈتبول قىممىتى دېمەك غايىدىكى قىممەت دېمەكلىك ئىدى! ھەممەيلەن پۈتبول قائىدىسى بويىچە ئىش

قىلىدىغان بولسا، جاھاندا زۇلۇم، ئېكسپىلاتاتسىيە، ئادالەتسىزلىك، ئۇرۇش، زالىملىق، ھاكىم مۇتلەقلىق، قالاقلىق — چۈشكۈنلۈك، ئىرقى كەمسىتىش، پاھىشۋازلىق ۋە چېگرا بېجى توساقلىرى قالمىغان بولاتتى! ھەقىقىي توپ چولپىنى بولغانلار ھەرقانداق توساقنى بىرلا ھوجۇم بىلەن بۇزۇپ تاشلايدۇ! كىچىككىنە پۇت توپى ئۇنى تەپكۈچى، ئۇنى تۇنتۇچى، ئۇنى ئىشلىگۈچى، ئۇنى تەتقىق قىلغۇچى ئادەملەرنىڭ ھەر قانىدىكى ئالىيجاناب ۋە بېجىرىمەكتۇر! ئۇ پۈتبولغا شەيدا! ئۇ ئۆزىنى پۈتبولغا ئاتىۋەتكەن! ئۇنىڭ راست-يالغانلىقى، توغرا ناتوغرىلىقى، كۆرسەتكەن خىزمىتى ياكى سەۋەنلىكى، گۈزەللىكى ياكى رەزىللىكى، ياخشىلىق-يامانلىقى ئۈستىدە بۇ دۇنيا ۋە ئۇ دۇنيادىكى چاكنا ئادەملەر نېمە دېسە دەۋەرسۇن، ئۇنىڭ پۈتبولغا قوشقان تۆھپىسى تارىخ سەھىپىسىگە يېزىلىپ، كۇن بىلەن ئايدەك نۇر چېچىپ تۇرىدۇ!

ئېلان يازغۇچىلىرىدىن بىرى: «كىشىلەر ئېنتېرنېتنىڭ سالاپىتىگە يېڭى سۈپەت قوشۇلغانلىقىنى بايقىماقتا. ئۇ توپ چولپىنمۇ؟ توپ چولپىنى، يەنە كېلىپ توپ چولپىنلا ئەمەس، بەلكى بىر شەيدا، كەينىدىن قارىسىگىز، بەئەينى قىزىل يەكتەكلىك باش روھانى كۆز ئالدىڭىزغا كېلىدۇ. كىشىلەر ئۇنى تەنھەرىكەتچىلا ئەمەس، بەلكى ئەخلاقچى-مۇتەپەككۇر سىياسىئون دېيىشمەكتە. ئەھۋالدىن قارىغاندا، يۇقىرىغا قاراپ ئاسماندىن، پەسكە قاراپ زېمىندىن سوئال سورىغىنىمىزدا يالغۇز پۈتبولچى چولپانىنىڭ تالانتى دائىرىسىدىلا چەكلەنسەك ھەرگىز كۆپايە قىلمايدىغاندەك تۇرىدۇ!» دەپ يازغانىدى.

مەشقتىن كېيىن ئۇيگە قايتىپ ئاشۇ بىر ئابزاس سۆزنىڭ ئوقۇغان ئېنتېر كۆلۈپ تاشلىدى ۋە خوتۇنىغا:

— پەسەندى ئەدىپلەردىنمۇ ئارتۇق ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈيدىغانلار بولمىسا كېرەك! — دېدى، ئاندىن خوتۇنىنى قۇچقىغا ئولتۇرغۇزۇپ سۆزلىدى. — بىلمۇاتامسەن؟ ھەتتا پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ

مەخپىيەت ئەمەلدارىمۇ مېنى پالاتا ئەزالىقى سايلام مۇسابىقىسىگە قاتناشسۇن بولىدۇ دەۋاتىدۇ!

كېيۇتانىمى خېنىم چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەچكە، ئېنتر كەينىگە قاڭقىپ ئوگدا چۆشۈشكە قىل قالدى. كېيۇ خېنىم چاترىقىنى كېرىپ بېلىگە قامال سېلىپ، ئوڭ قولىنى ئۇزۇن سوزۇپ، بارمىقى بىلەن ئېرىنى نوقۇپ تۇرۇپ:

— ئۇ شۇنداق دەۋاتامدۇ؟ — دېدى.

ئېنتر چۆچۈپ كەتتى ۋە كۆگلىدە: ئۇ مېنى يا پاھىشە قىلىشقا ئۇندىمىگەن تۇرسا، بۇ چېنىم خوتۇن ئەجەب شىاڭگاڭدا ئىشلەنگەن گۈمپۇ فىلىملىرىنىڭ باشلىنىشىدەك غەلىتە ھەرىكەت قىلۋاتىدىيا؟ دېگەنلەرنى ئويلىدى.

خېنىم كەينىگە بۇرۇلۇپ ئالدىغا چوڭ-چوڭ ئۇچ قەدەم باستى، ئاندىن بۇ ياققا ئۆرۈلۈپ چاترىقىنى چوڭ كېرىپ تۆت قەدەم باستى، ئاندىن يەنە كەينىگە بۇرۇلۇپ، كىندىكىنى ئوينىتىپ ئۇچ قەدەم باستى. شۇ پەيتتە ئاللىقاچان ئىككى بېرىم ياشقا كىرىپ قالغان شوخ، ئوماق ئېنتر II يۈگۈرۈپ كېرىپ قالدى. خېنىم بولۋاسلارچە رەھىمدىللىق بىلەن بالىنى قۇچقىغا ئالدى ۋە:

— نەچچە كۈندىن بېرى سىزنىڭ كېپىنكى ئۆمرىڭىزدىكى ئىستقبالىڭىز ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتىمەن! — دېدى ئېرىگە.

— نېمە گەپ؟ — دېدى ئېنتر چۆشىنەلمەي.

— بولدى بەس! سىز ئەمدى بىرلا توپ تېپىش بىلەن ئۆتۈپ كەتسىڭىز بولمايدۇ!

— نېمە؟ — دېدى ئېنتر قاتتىق چۆچۈپ، گەرچە شۇ تاپتا سۆيۈملۈك خوتۇنى ئۆز ۋاقتىدىكى شەھەر باشلىقىدەك يالغان ئاق چاچ كېيۋالمىغان، كەينىگە مۇلازىملىرىنى ئەگەشتۈرۈۋالمىغان، دۇخوۋۇي ئورکستىر «توخو فېرمىسدا»، «مەدھىيە ناخشىسى» دېگەنلەرنى ئورۇنلىمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۆز ۋاقتىدا ئۆزى دۇنياۋى توپ چولپىنى دەپ ئېلان قىلىنغان چاغدىكىدەكلا چۆچۈپ كەتتى، —

ياق، بولمايدۇ! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇ.

— ھېچ، ھەممىنى خان ئاچاڭ باشقۇرىدۇ، — سىلەردەك تەييارغا ھەييار ئەرلەرنى مانا بىز باشقۇرىمىز! ئېلىمىزدە دۇنيانىڭ ھۆكۈمرانى ئەر، ئەرنىڭ ھۆكۈمرانى خوتۇن دېگەن گەپ بار، تازا ھەق گەپ! سىز سولتەك تېخى بىرقانچە يىلدىن بېرى توپنى يامان ئەمەس تەپتىغۇ دېمەكچىمۇ؟ ئۇزىڭىزچە تېخى ھەقىقىي توپ چولپىنى بولۇپ قالدىم دېمەكچىمۇ؟ ئېيتىڭا؟ يەنە قانچە يىلغا توپ تېپىپ چىدايسىز؟ يەنە قانچە زېمىستان، قانچە تومۇزدا توپ تەپكۈدەك ئىت جېنىڭىز بار؟ بۇ يىل 27 گە كىرىپ قالدىڭىز، يەنە 10 يىل توپ تەپكۈدەك قۇدرىتىڭىز بارمۇ؟ كۆرەڭلەپ كەتكىنىڭىزنى تېخى! تولا سۆيدۈكىڭىزنى چاچراتماي، ئەينەككە قاراپ بېقىڭچۇ، يۈزىڭىزگە چۈشكەن قورۇق مېنىڭكىدىن ھېچقانچە كەم ئەمەس، شۇ ھالىڭىز بىلەن توپنى بالدۇرقىدىن ياخشىراق تېپەلەمسىز؟ 33 پېشىڭىزدا يەنە بىر پەللە يۇقىرىغا ئۆرلەيمەن داۋاتامسىز؟ توپنى ھەرقانچە ياخشى تەپسىڭىزمۇ تۆت يىلنىڭ ئالدىدا گېزىتلەرگە بېسىلغان، مۇتەخەسسىسلەر يۆلەپ ئۇچۇرغان، خەلق ئىشەنگەن ۋاقتىدىكىدەك بولالامسىز؟ يەنە بىر رەت كەينىڭىزگە ئۆرۈلۈپ جىم تۇرۇۋېلىپ، توپنى قۇيرۇقىڭىز بىلەن قايتۇرۇپ كىرگۈزۈۋېتىدىغان ربكورتنى يارىتالامسىز؟ ئۇنىڭ تەتۈرىچە توپنى تۆپلەپ، ئۇزاققىچە تېپىۋەرسىڭىز، قارشى كومانداندىكىلەر سىزدىن يەنە شۇنداق قورقۇۋېرەمدۇ؟ ئۇز كومانداندىكىلەر سىزگە يەنە شۇنداق ئىشىنىۋېرەمدۇ؟ مۇخبىرلار سىزنى يەنە شۇنداق ماختاۋېرەمدۇ؟ تاماشا كۆرگەن خېنىم-قىزلار سىزنى يەنە شۇنداق سۆيۈۋېرەمدۇ؟ ئاغزىڭىزنىڭ قانچىلىك سېسىقلىقىنى خالايىق ئاللىقاچان بىلىپ كەتتى...

— چېچى ئۇزۇن، ئەقلى قىسقا دېگەن گەپ راس جۇمۇ، مۇنچۇالا مەدەنىيەتسىز گەپلەرنى قىلىپ نېمە دېمەكچىسەن؟

— چېچاگىشماي تۇرسىلا غۇجام! ھەممىدىن مۇھىمى، سىز ئېسىق يوق كالۋا ھېلىغىچە ھوشىڭىزنى تاپمايۋاتىسىز!

— نېمە، نېمە؟

— ھەي كىچىك ئېنتېرنېت دادىسى! نېمىشقا كاللىگىزنى ئىشقا سېلىپ باقمايسىز. ئۇچ يىلنىڭ ئالدىدا ئەرۋاھقا ئايلانغان ئېنتېر ۋەقەسىنىڭ قالدۇق بالاسى تەگمەي قالامدۇ؟ مۇبادا ھېنرى مۇخبىرلارنى كۆتۈۋېلىش يېغىنى ئۆتكۈزۈپ ئۆزىنى مەن ھەققىي ھېنرى دەپ جاكارلىسا، ژېننى ئادۇوكات تەكلىپ قىلىپ ئۆزىنى مەن ھەققىي ژېننى دەپ جاكارلاتسا، بۇ خۇددى ناخشا چولپىنى ئۆزىنى مەن جالاپ ئەمەس دەپ جاكارلىغانغا ئوخشاش كىشىلەرنىڭ غەدىنقىنى كەلتۈرۈپ، چىشىنى قېرىشتۇرماي قالامدۇ؟ بوپتۇ، سىزنىڭ ئادۇوكاتىڭىز كاسسىنىي خانلىق سوتقا ۋە ھاگۈئې خەلقارا سوتىغا ئەرز-شىكايەت سۈنغان ۋە دەۋادا ئۇتۇپ چىققانمۇ بولسۇن، ئەمما ھەرقايسى ئەللەردە، ھەرقايسى مىللەتلەردە، ھەرساھەدىكىلەردە نېمە گەپ-سۆز، قانداق ئىنكاس بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ باقمامسىز؟ بولۇپمۇ ئۆز كومانداڭىزدىكى دوستلىرىڭىز شامۇ-سەھەر سىز بىلەن بىللە ئۆتكەچ سىزنى ھەممىدىن بەك چۈشىنىدۇ، قېنى ئۇلارنىڭ سىزگە بولغان ئېتىقادى، قىزغىنلىقى سۈسلاشسۇنچۇ ئەسكى ئۇچەيلىرىڭىزنى چۈۋۈپ چاۋىگىزنى چىتقا يايمىغىنىنى كۆرەي! ئۇلارنىڭ قۇلاق قېقىشىپ، كۆسۈلدىشىپ، كۆز قىسىشىپ، بۇرنىنى لىككاڭشىتىشىپ، قوشۇمسىنى تۇرۇشۇپ، ئاغزىنى قىيسايتىشىپ، قوللىرىنى ئويناتىشىپ، قوگلىرىنى تولغىشىپ كەينىگىزدە نېمىلەرنى دېيىشۋاتقانلىقىنى بىلەمسىز؟ سىزنى ئارقىگىزدىن ئالدامچى، ساختىپەز، قاتىل، پۈرسەتپەرەست، پالانچى، پۆكۈنچى دېيىشۋاتقانلىقىنى بىلەمسىز؟

— نېمە؟ ئۇلار تېخى مېنى شۇنداق دېيىشەمدىكەن؟ ھۇ ۋىجدانسىزلار! — دېدى ئېنتېر پوكاندەك قىزىرىپ.

— بالىنىڭ دادىسى! مەن ئۇلارنىڭ نەق شۇنداق دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىمىدىم، بىراق ئۇلارنىڭ شۇنداق دېمەي قالمايدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن، ئۇلار ھەممىدىن خەتەرلىك! سىزنىڭ ئۇلار بىلەن بىرگە توپ تېپىشىڭىز شىر بىلەن بىللە تۇغمە گۈل دۇملاتقىنىڭىزدىنمۇ

خەتەرلىك! ئۇلارنىڭ تۆپىسىدە تۇرىدىغان باشلىق بولسىڭىز، ئۇلارنى تىزگىنلەپ تۇرسىڭىز، ئاندىن خاتىرجەملىكىنى ساقلاپ قالالايسىز!

— بىراق مېنىڭ كۆزلىگىنىم شۇلارنىڭ پايدىسى ئۈچۈن ئەمەسمىدى؟ مېنىڭ كېلىشىم بىلەن پۈتبول كوماندىسىنىڭ بەختى ئېچىلدى، بۇنى كىم ئىنكار قىلالايدۇ؟ مەن توپ دېگەننى قۇيرۇقلىرىم ئاغرىپ، بىلىم زەخمىلىنىپ، بوينۇم قىڭغىر كەتكىچە تەپتىم، نېمىنى كۆزلەپ شۇنداق قىلدىم؟ ئىشىمزنى، پادىشاھ ئالىيلىرىنى، كابىنىتنى، پۇقرالارنى، شەھەر خەلقىنى كۆزلەپ شۇنداق قىلدىم. پۈلۈم جىقراق بولغاچقا، پۈتۈن كوماندا ئەزالىرىنى ئېسىل راك گۆشى، فرانسۇز قىزىل ئۈزۈم ھارىقى بىلەن مېھمان قىلمىغان قايسىبىر يىلىم بار؟ مەن ئۇلارنىڭ شەخسىي سىر ساقلاش ھوقۇقىغا ھۇرمەت قىلىپ، قاقتى-سوقتى، ئەسكى ئىشلىرىنى زادى پاش قىلىپ باقمىدىم يوق! مەن ئۇلارغا بەئەينى مۇيىسپىتلارچە مۇئامىلە قىلىپ كەلدىم، ئۇلار كۆك پۇرچاقنى پىچاق بىلەن ئېلىپ يېگەندە زاكىلىق قىلىپ كۆلۈش ئۈرنىغا ئۆزۈمىمۇ پىچاق بىلەن ئېلىپ يېدىم، ھەتتا ئۇلار شورپىنى خورت-خورت سەت ئاۋاز چىقىرىپ ئىچكەندىمۇ شۇنىڭغا ماسلاشتىم. ئۇلار نېمىدەپ غەيۋىتىمنى قىلىدىكەن؟ نېمىدەپ كۆز قىسىشىپ، قوشۇمسىنى تۇرۇشىدىكەن؟ ھۇ مۇتەھەملەر! ھۇ خەقنىڭ سايىسىدا جان باقىدىغان، خەقنىڭ كۆچى بىلەن نوچىلىق قىلىدىغان نان قېپىلار!

— ئوش قەدىرلىكىم، ئەزىزىم! چىراغ پەرلىمسە يورۇمايدۇ، گەپ سۆزلىمسە ئاشكارا بولمايدۇ. مانا خۇلاسىسى چىقتى! ئىش ئاسانلا، بىرىنچى قەدەمدە توپ تېپىشنى قويۇپ. توپ تېپىدىغانلارنى باشقۇرسىڭىز بولىدۇ!

— ھىم؟

— شۇنداق بولسۇن، قەدىرلىكىم. شەھەر باشلىقى ياشىنىپ قالدى. ئۇ خانلىق پۇتبولچىلار جەمئىيىتىگە باشلىق بولىدۇ، ئۇ يۈرەك كېسىلى. بۆرەك كېسىلى، ئۇمۇرتقا كېسىلى بار ئادەم ھېچقانچە ئىشقا

پېتىشپ كېتەلمەيدۇ. سىزنىڭ نىشانىڭىز خانلىق پۇتىولچىلار جەمئىيىتىگە مۇئاۋىن باشلىق بولۇش، ئۇزاققا قالماي ئىككىنچى قەدەمدىكى نىشانىڭىز باشلىق بولۇش، مانا شۇ چاغدا ئاق سۆڭەككە ئايلانمىغىنىڭىزنى كۆرەي، بىزنىڭ ئوغلىمىزمۇ ئاتا مىراس ۋىكونت بولۇپ قالمىسۇنمۇ. ئۇچىنچى قەدەمدە پالاتا ئەزاسى بولسىز، مەن تۆۋەن پالاتا ئەزاسى دېگەننى كۆز قىرىمغىمۇ ئېلىپ قويمايمەن، بىز بولساق يۇقىرى پالاتا ئەزاسى بولساق بولىدۇ، قانداق دېدىم؟ ئەمدى تۆتىنچى، بەشىنچى، ئالتىنچى قەدەمدىكى ئىشلارغا كەلسەك، ئۇنىڭ ئېيى ئاللانىڭ هىممىتىگە باغلىق، ئۇنى بەندىنىڭ ئېيتىپ ئولتۇرۇشى هاجەتسىز.

— هەي، بۇ ئاسماندىكى غازىنىڭ شورپىسىغا نان چىلغاندەك ئىش بولۇپ قالارمىكىن دەيمەن...

— هەي دىتسىزمەي! ئېيىنى تاپسىڭ، بېلىگىنى باغلىساڭ يول تېپىلماسلىقتىن نېمەغەم. ئەقىللىق ئادەمگە دەشتى چۆللەردىمۇ شورپا تەييار دېگەن گەپمۇ بارغۇ. بۇ ئىشنى خوتۇنىگىزغا قويۇپ بېرىڭ. جانابىگىز ئەپلەپ يۇقىرىغا يامىشىپ بەرسىگىزلا بولدى! سىز خانلىق جەمئىيەتنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى جانابى ئېنتر بولۇپ تۆپىدە تۇرۇپ بەرسىگىز، كەمىنە رەپىقىگىز تۆۋەندە هۆرمىتىگىزنى قىلىۋېرىدۇ.

سوئال سوراپ ئاسماندىن، سورايمىزكى زېمىندىن،
ئاسمان-زېمىننىڭ ئىگىسى نېمە-نېمە سەۋەبتىن،
يەتتە قىتئە، توت ئوكيان هەم يىگىرمە ئەسىرنىڭ —
بار زاكاۋەتىن پېقىر كىيۇ تانىمغا بەردىگكىن؟

خوتۇننىڭ خىرگاي، قىرغىن، بېقىملىق، جۇشقۇن ئاۋازىدىن تەسىرلەنگەن ئېنتر ئىختىيارسىز كۆزلىرىنى خۇمالاشتۇرۇپ، ئۆزىمۇ ناخشىغا قوشۇلدى. ئۇ ناخشا ئېيتقاچ خوتۇننىڭ بوستان چاچلىرىنى سىلاشتۇردى، ئاندىن:

— مېنىڭ تاتلىقىم، جىگىرىم! — دېدى ھاياجىنى قوزغىلىپ، — ئاۋازىڭ نېمىدېگەن يېقىملىق! بىراق، ناخشا سەھنىسى بىلەن خوشلاشقىنىڭغا ئۇچ يىل بولاي دەپقالدى، تاماشىبىنلىرىڭنى تولىمۇ ئىنتىزارلىقتا قويدۇڭ! سەن مېنى دەپ ھەم ئوغلىمىزنى دەپ شۇنداق قىلدىڭغۇ-ھە؟ سەن مەرتۋىلىك ئاغىچا، مەن ئېسىلزادە بولۇپ ياشايمىز. سەن ئاسماندىكى رەڭدار بۇلۇت بولساڭ، مەن زېمىندىكى سۇزۇك بۇلاق بولىمەن، سېنىڭ شولاڭ ماڭا چۈشۈپ پارلاق نۇر چاچسا پاھ جېنىم!

ئۇ كېيۈتانىمى خېنىمنى چىڭ قۇچاقلاپ سۆيدى. بۇ ھەرىكەت ئويدىپۇشنىڭ مۇھەببەت باغلىشىدەك غەلىتە تۈيۈلغاچقا، كىچىك ئېنىتر ۋاررىدە يىغلاپ غەزەپلەندى-دە، ۋىلكىنى قولىغا ئېلىپ دادىسىغا ھەيۋە قىلدى.

ئاردىن بېرىم يىل ئۆتكەندە، شەھەر باشلىقى كېپىنكى نۆۋەتلىك شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە سايلىنىش مۇسابىقىسىدىن چېكىنگەنلىكىنى جاكارلاپ، خانلىق پۈتبولچىلار جەمئىيىتىنىڭ باشلىقلىقىغا، قوشۇمچە خانلىق پۈتبولچىلار كۈلۈبىنىڭ مۇدىرلىقىغا تەيىنلەندى. كۈلۈبنىڭ ئالدىنقى زالىغا شەھەر باشلىقىنىڭ بېرىم بوي مىس ھەيكىلى قاتۇرۇلدى. ئېنىتر شەھەرلىك پۈتبول كوماندىسىدىن چېكىنگەنلىكىنى جاكارلىدى ھەمدە سابىق شەھەر باشلىقىنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن پادىشاھ ئالىيلىرى مەخپىيەت مەھكىمىسى تەرىپىدىن خانلىق پۈتبولچىلار جەمئىيىتىگە مۇئاۋىن —

ھەي جۇگخۇا كىتابخانلىرى! پېقىر كىچىكمىدە چىن جېگىيىن. گۈڭ بەيۇ، خۇەن جۇلۇلار مۇھەررىرلىكىدە چىققان جاماشىچىلىق ھېكايىلىرىنى پىشىق ئوقۇغاندىن كېيىنلا جەگگاھقا ئاتلانغاندا دەرۋىش (راھىب)، بالا، مېيپ، ئايال دېگەن تۆت خىل كىشىدىن ئالاھىدە ئېھتىياتكار بولۇش كېرەكلىكىنى بىلگەنىدىم. يەنى سەردارى لەشكەر مەيدانغا چۈشۈپ جەگگە چاقىرغاندىن

كېيىن، قارشى تەرەپنىڭ جەڭ دۈمبىقى ياڭراپ، غەزەپلىك ئەجدىھار سۈرەتلىك بايرىقى لەپىلدەپ، ئارىدىن تاقىر باش بىر شەيخ (ياكى ئۇزۇن چاچلىق دەرۋىش) ياكى بىر بالا، ياكى بىر قوماق باش تاز، بىرتوكۇر، بىريەكچەشمە، بىر چولاق، بىر رايىش، يا بولمىسا بىر ئايال سەكرەپ ئوتتۇرىغا چۈشىدىكەن، بىز تەرەپنىڭ سەردارلىرى گۈمەن يۈنچاڭشىڭكىدەك باتۇرلۇققا، تەڭدىشى يوق زوررونىڭكىدەك ماھارەتكە، ئادەمسىمان مايمۇندەك چاققانلىققا ئىگە بولغان ھالەتتىمۇ تېنى شۇركۈنمەي قالمايدىكەن. نېمە ئۈچۈن شۇنداق؟ بۇنىڭ ئىچىدە ناھايىتى چوڭ بىلىم بار دېسەڭلەرچۇ!

— باشلىق قوشۇمچە خانلىق كۈلۈبقا مۇئاۋىن مۇدىر قىلىپ تەينىلەندى. كۈلۈبنىڭ دەرۋازا كاربىدورىغا ئېنتېرنېتنىڭ يېرىم بوي گەچ ھەيكىلى قاتۇرۇلدى.

خەۋەرلەردىن قارىغاندا، شەھەر باشلىقى ئەسلىدە ھېلىقى توپتا ئوتتۇرۇۋەتكەن كومانداننىڭ «خىمىيىگە يەم بولدۇ» دەپ ھەيۋە قىلغان پەيلى يامان تېرىنېرنى ئۆزىگە مۇئاۋىنلىققا كۆرسەتمەكچى بولغان، ئېنتېرنى تازا توپ تېپىدىغان ئەزىمەتلىك پەيتىدە، تېخنىكا ۋە جىسمانىي جەھەتتە ئالتۇن دەۋردە تۇرۇۋاتىدۇ، كەسپىدىن بەك بالدۇر ئايرىلىپ، تەشكىلىي-مەمۇرىي ئىش بىلەن شۇغۇللانسا مۇۋاپىق بولمايدۇ دەپ كېيۈتانمى خېنىمنىڭ نەچچە قېتىملىق سالا-سۇلىسىنى رەت قىلغانىكەن. لېكىن ئاخىرىغا بېرىپ يەنە شۇ ئېنتېرنى تاللاپتۇ. بۇنىڭدىكى يۇشۇرۇن سىرنى مۇشۇ ئاجايىپ كەچۈرمىش خاتىرىسىدىكى بىر بوشلۇق دېمەكتىن باشقا ئىلاجسىز يوق. بەلكىم تارىختا كىروۋنىڭ قەستلىنىشى، كېنىنىدىنىڭ قەستلىنىشى دېگەنگە ئوخشاش بوشلۇقلار بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ كېيىنكى دەۋر تارىخچىلىرى قارىسىغا گەپ توقۇپ، بەس-مۇنازىرە قىلىشىپ نەچچىلىگەن ئېقىملارغا بۆلۈنگەن بولۇشى مۇمكىن؛ ھېكايە يازغۇچىلارمۇ شۇ سەۋەبتىن يا تارىختا كىرمەيدىغان، يا ھېكايىگە كىرمەيدىغان

توقۇم-توقۇم تارىخىي رومانلارنى توقۇپ چىققان بولۇشى مۇمكىن.

بۇرۇنقىدەك مەشق قىلىش، توپ تېپىش، پۇتۇن بەدىنگە كەسىلەنچۈك مېيى سۈرتۈش ۋە ئاغرىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈكۈزلى سالدۇرۇش، يۈرەكئالدى بولۇپ قورقۇپ يۈرۈش، ئۇرۇپ-سوقۇلۇپ يۈز-بۇرۇنلرىنى كۆكەرتىۋېلىش، پۇتلىرىنى قانىتىپ يارا قىلىۋېلىش ھەتتا سېسىق تەرگە چۆمۈلۈش ئورنىغا ساپلا ئېچىلىش، يېپىلىش مۇراسىملىرىغا، كۆرەكلەرگە قاتنىشىش، مۇكاپات تارقىتىش، قول ئېلىشىش، «مەن گراف جانابلىرىغا ۋەكالىتەن ھەرقايسىگلارنى يوقلاپ كەلدىم»، «بىز ئۈست-ئۇستىگە غەيرەت قىلىپ، ئۇتۇقمىزنى ئۇلغايتىپ، تولۇق غەلبە قىلىشقا تىرىشايلى»، «تەبرىكلەيمەن»، «يارايسەلەر، ئوبدان ئويندىڭلار!» دېگەنگە ئوخشاش ئەرزان باھادىكى يولبورۇقلارنى كۆرسىتىش بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈش ئېنتىرنى بىئارام قىلىپ قويدى، ئۇ پۇتبول كوماندىسىدىكى كونا دوستلىرى بىلەن بىللە بولغاندا، ئۇزى سۆزلىگەن نۇتۇقنى ئۇلارنىڭ تەرگە چۆمۈلگەن، يارا-زەخمى ئازابىنى تارتقان ھالدا ئاڭلاۋاتقانلىقىنى كۆرگەن چېغىدا ناھايىتى ئازابلاندى ھەتتا ھەم كەسىپ، ياخشى دوستلىرىغا خائىنلىق قىلغاندەك تۇيغۇغا كەلدى.

ئەمما يەنە بىر تۇرۇپ، مۇبادا ھېلىقى پەيلى يامان تېنىپر مۇئاۋىن باشلىق، مۇئاۋىن مۇدىر بولغان بولسا قانداق بولاتتى؟ مۇبادا بىر كوماندىدىكى دوستلىرىم ھېچبىر يامان غەرەزسىز پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ، مېنىڭ ئەسلىدە يالغان توپ چولپىنى ئىكەنلىكىم، يېقىنقى ئۈچ يىل مابەينىدىلا پۇتبولدىن باشلانغۇچ ساۋاتقا ئىگە بولغانلىقىم ئۇستىدە گەپلەشسە قانداق بولاتتى؟ ئۇنداقتا چاۋام چىنقا يېپىلىپ رەسۋايىم چىقماي قالامتى؟ ئۇنداق بولماي ھەممە ئىشىم ئوڭۇشلۇق بولغان تەقدىردىمۇ، 8 — 10 يىلدىن كېيىن چېكىنمەي تۇرالامتىم؟ ئۇنىڭدىن كۆرە توپ تېپىشتىن توختاپ، پۇتبول ھەرىكىتى ئۇستىدە بۇيرۇق چۈشۈرەلەيدىغان، پۇتبول ھەرىكىتىگە تەسىر كۆرسىتەلەيدىغان، پۇتبول ئىشىغا داۋاملىق تۆھپە قوشالايدىغان

ئورۇننى ئىگىلەپ تۇرسام، بۇ ھەممىدىن ئەۋزەل ئەمەسمۇ؟ دېگەن ئويغا كەلدى.

ئۇ قانداقلا بولمىسۇن كەسىپ ئەھلى بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ئەلنى گۈللەندۈرۈش يولىدا غەيرەت كۆرسىتىپ، پۈتبول ئىشىنى يۇكسەلدۈرۈشنى ئۈمىد قىلىۋاتاتتى. ئۇ ئۆگەنچى پۈتبولچىلارنى تاللاش، يېگى پۈتبولچىلارنى تەمىنلەش ۋە مەشق قىلدۇرۇش ئۇسۇلىنى ئىلاھ قىلىش، بولۇپمۇ ۋىزانتىيىچە 4-2-3 لىنىيە ھەم ئەركەك-چىشى بىلىقتەك كىچىك ئايلانما ھاسىل قىلىدىغان سەپنى بۇزۇش ۋە ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىش جەھەتتە برمۇنچە سەممىي تەكلىپلەرنى بېرىپ، ھەممە پۈتبولچىلارنىڭ ھەمايىسىگە ئىگە بولۇش بىلەن «بىزنىڭ ئېنتر» دېگەن ئاتاقنى ئالدى. نەتىجىدە ئۇنىڭ ئالدىنقى برنەچچە تەكلىپى ئىشقا ئاشۇرۇلۇپ، ناھايىتى ئوبدان ئۇنۇم ھاسىل قىلىندى. بىرلا ئاخىرقى تەلىپىگە پەيلى يامان تۇرنېر جەمئىيەت باشلىقى (سابىق شەھەر باشلىقى) گرافىنىڭ قوللىشى بىلەن قارشى چىقىپ، ۋىزانتىيىچە كىچىك ئايلانما سەپ ھاسىل قىلىش تاكتىكىسىنىڭ يەنە برقانچە ئەسىرگىچمۇ ۋاقتى ئۆتمەيدۇ، بۇ تاكتىكا قوللىنىلمايدىغان بولسا، پۈتبول كوماندىسى تىرىشىپ بولۇپ كېتىدۇ. پاراخوتلار ئاغدۇرۇلۇپ، ئايروپىلانلار كۆمتۇرۇلۇپ، مىڭبىر جاپالار بىلەن قولغا كەلتۈرگەن شان-شۆھرەت كۆككە سورۇلۇپ كېتىدۇ دەپ تۇرۇۋالدى. كوماندا ئەزالىرى ئىچىدىكى دىنىڭ قۇلاق، قوۋۇزى مايمۇننىڭكىگە ئوخشايدىغان برنەچچە ئەبلەخ باشتا ئېنترنىڭ سەپنى ئۆزگەرتىش قارىشىغا قوشۇلغان بولسىمۇ، ئاردىدىن كۆپ ئۆتمەي ئۇياقتا ئۆتۈۋېلىپ، ئۆزلىرىنى تەكشۈرۈپ، 4-2-3 لىنىيە ئەركەك-چىشى بىلىق پەيدىسىدە برنەچچە ئەسىرگىچە توپ تېپىشنى قەتئىي قوللاپ چىقتى. ئېنتر قورسىقى كۆپۈپ، كۆڭلىگە پۇكۇپ قويغان بولسىمۇ، لېكىن جەمئىيەت باشلىقىنىڭ ئۆزىگە ياخشىلىق قىلغان كىشى ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ ھازىرقىدەك كۈنگە ئىگە بولۇشى ئاشۇ گراف جانابلىرىنىڭ كۆتۈرۈشى ۋە قوغدىشىدىن بولغانلىقىنى كۆز

ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئۆزىنى بەسۋالدى ۋە ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتىۋەتتى.

ئېنىر ئەمدى دىققەت-ئېتىبارىنى كۆچىلىك پۇتبولچىلارغا قاراتتى. ئۇ باشقا كومانداغا تەۋە بولغانلارنىڭ، يېڭى كەلگەنلەرنىڭ ۋە ئۆزى بىلەن ئىللە ئىشلەپ باقمىغانلارنىڭ ئۆزىگە قول باغلاپ، خۇشامەت قىلىپ، خوش-خوش دەپ تۇرغانلىقىنى بايقىدى، بۇ ئۇنى ئەپسىز ئەھۋالغا قالدۇرسىمۇ، لېكىن خىزمىتى ئۈچۈن پايدىلىق بولدى. ئۇ مەشق مىقدارىنى كۆپەيتكىلار دېسە پۇتبولچىلار ئۇنىڭ دېگىنىدەك قىلدى. ئۇ مۇسابىقىگە چۈشۈش ئالدىدا تائامنى قىسقارتكىلار دېسە. كومانداغا ئەزالىرى مۇسابىقىدىن بۇرۇن ئۈچ كۈنگىچە سۈ ئىچمەسلىك، تاماق يېمەسلىكنى بەلگىلىدى. ئېنىر بولسا ئۆزىگە ئىشىنىپ، تۆت يىلدىن ئارتۇق ئۆگىنىپ، ئىزدىنىپ، كاتتا كەسىپ ئەھلىگە ئايلانغان مېنىڭ پىكرلىرىم توغرا بولماي قالامتى دېگەن يەرگە كەلدى.

ئۇنىڭ تەتۈرچە، ئىلگىرى ئۆزى بىلەن ئىللە ئىشلىگەن ئەڭ تونۇش، ئەڭ يېقىن سەپداشلىرى ئۇنى بىئارام قىلمۇاتاتتى. بىيلى ئېنىرنىڭ ئۆتمۈشتە كېچىلىك كۈلۈپقا ئويۇن-تاماشا قىلغىلى باردىغان چاغلىرىدىكى قەدىناس ھەمراھى ئىدى. مانا ئەمدى ئۇ ئېنىرنى كۆرگەن ھامان ئۆمۈچۈك سۈرىتىدە زەر بىسلىغان قارا گالىستۇكىنى چىگىشپ، تۆۋەن تەرىپىنى تارتىشتۇرۇپ، ئىككى ئايىغىنىڭ پاشنىسىنى تاققىدە جۈپلەپ، سەل ئېگىشپ دىققەتكە تۇرغاندىن كېيىن، گويا سىبىسترا قىزلار ھەممەل قىلىپ قويۇۋاتقان چاغدىكىدەك ئاجايىپ يېرگىنىچلىك سەت كۈلۈمسىرەپ. ئۆزىمەي مۇئاۋىن باشلىق جانابلىرى دەيدىغان بولۇپ قالغانىدى.

كىشىنى ھەممىدىن ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدىغان يېرى ئۇ ھەمىشە «مۇئاۋىن» دېگەننى تاشلۇۋېتىپ توغرىدىن توغرا «باشلىق جانابلىرى» دەيتتى. بۇنىڭدىن غەزەپلەنگەن ئېنىر نەپەسىنى توختاپ قالايلا دەيتتى. بىيلىنىڭ گەپ قىلىش ئاھاڭىمۇ ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى. بۇرۇن ئۇ ئېنىر بىلەن قارا-قويۇق قويال

گەپلەرنى ھېچ تارتىنماي سۆزلىشۈپرەتتى، ئاۋازى ناھايىتى جانلىق ۋە يارىشىملىق چىقاتتى. مانا ئەمدى ئېنترنى كۆرسىلا مەددە قۇرتىنگكدەك زەئىپ، ئىزلەڭگۈ ئاۋازدا سۆزلەپ، ئېنترنىڭ بەكمۇ چىشىغا تېگىپ كۆڭلىنى غەش قىلۋاتاتتى! شۇنداقتىمۇ ئېنتر بېيلىنى قانۇن سىزىقىدىن چىقمايدىغان تازا ئاقكۆڭۈل پۇقرا-دە! دەپ ئويلايتتى.

مەيكېر بىلەن كېنمىر ئۇنىڭدىن پەرقلىنەتتى، مەيكېر ئېنترنى كۆرسە بىر كۆزىنى قىسىپ: «بۇرادەر، مەنسىپىڭ ئۆسكەندىن كېيىن بىزدەك جان دوست ئاغىنىلىرىڭنى ئۇنتۇپ قالما جۇمۇ!» دەيتتى. كېنمىر بەكرەك بېپىشىپ، ئېنترغا يېقىن كېلىپ، ئۇنىڭ مۈرىسىنى قېقىپ تۇرۇپ: «ھەممە پايدىنى ئېنتر مۇئاۋىن غوجام يالغۇز ئىگىلۋالماي ھەممەيلەننى تەڭ بەھرىمەن قىلارسەن! قولۇڭنىڭ ئاراشلىرىدىن ئانچە-مۇنچە تېمىشۇەتسەڭ بولۇۋېرىدۇ!» دەيتتى.

ئېنتر قوشۇمسىنى تۇرەي دېسە تېخى، چىرايىنى ئۆزگەرتەي دېسە تېخى، بىرمەر-ئىككى ئېغىز جاۋاب قايتۇراي دېسە تېخى، بىر قىسمىلا ئەپسىز ئەھۋالغا چۈشۈپ قالاتتى. بولۇپمۇ كېنمىرنىڭ «باشلىق» دېگەننى تاشلۇۋېتىپ «ئېنتر مۇئاۋىن» دەيدىغان چاقچىقى گويا ھاقارەتلەۋاتقاندەك، مەسخىرە قىلۋاتقاندەك، زادى چىدىغۇسىز بىلىنەتتى!

ئېنتر ئەسلىدە بۇ ئىشلارنى كۆرمەسكە ۋە ئاڭلىماسقا سېلىپ ئۆتكۈزۈۋەتمەكچى ئىدى. ئۆچەكەشكەندەك، ئۇ كۆزىدىن كۆچۈرۈپ بولۇپ ۋە خوشلىشىپ بولۇپ، پىكاپنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ ئېگىلە كىرىپ تۇرۇشىغا بېيلى قوغلىشىپ كېلىپ، بېشىنى پىكاپنىڭ دېرىزىسىدىن ئىچىگە سوزدى. بېيلىنىڭ شۇنچە ئۈزۈن، شۇ قەدەر سوزۇلۇچان ۋە ئەپچىل تولغىنىدىغان بوينى بارلىقىنى ئېنتر زادى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغان. بېيلى سوزۇلغان بوينىنى تولغاشتۇرۇپ، ئەزىلىك بىلەن سۆزلىگىلى تۇردى:

— باشلىق، مۇدىر جانابلىرى بىلىپ قالسىلا! مەيكېر بىلەن

كېنمىر باشلىقلارنى كۆزگە ئىلماي، پىتنە-پاسات تۆغدۇرۇپ، تولىمۇ قاملاشمىغان ئىش قىلۋاتىدۇ! قاراپ تۇرۇشقا ھەقىقەتەن تاقىتىم قالمىدى! ئۆيكەم يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى! ئۇلارنىڭ سىلىگە ۋە شەھەر باشلىقى — جەمئىيەت باشلىقى — مۇدىر — گىراف جانابلىرىغا تىل تەگكۈزۈپ تارقاتقان پىتنە-پاساتلىرى جىق...

ئۇ ئاۋازىنى پەسەيتتى، كالپۇكىنى تىلى ۋە چىشى بىلەن سۆركەشتۇرۇپ مىتىلدىشى بەك تېزلىشىپ كەتكەچكە، ئېنتر ئۇنىڭ بىرەر سۆزىنىمۇ ئۇقالماي قالدى.

ئېنتر ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندە ھارغىنلىق يەتكەچكە خوتۇنى ئەكىلىپ بەرگەن ئاپپىلسىن شەربىتىنىمۇ ئىچىكە ھورۇنلۇقى تۇتتى.

— ھوي، نېمىبولدىڭىز يېگىت؟ تۇكىنى يۇڭدۇەتكەن كۆركە توخۇدەك ئولتۇرىسىزغۇ؟

— چاقچىقىنى قويساڭچۇ... ھېرىپ كەتتىم. بۇرۇن جىسمانىي كۈچ سەرپ بولاتتى، ئەمدى مېڭە سەرپ بولۇۋاتىدۇ، مېڭىنىڭ ھېرىپ كېتىشى قول-پۇت، كىچىك ئەزانىڭ ھېرىپ كېتىشىدىنمۇ يامان ئىكەن!

— ئوش، ئىزا تارتمايدىغان ئەسكى، بۇ يىل قىش بىلىيانىس تېغىغا بېرىپ لىژا تېپىلساق قانداق؟ بۈگۈن زاكاز قوبۇل قىلىش قەغىزى تاپشۇرۇۋالدىم، زاكالەت پۇلىنى 8-ئاينىڭ 1-كۈنىدىن بۇرۇن ئەۋەتىپ بەرسەك، ئورمانچىلىق مېھمانخانىسى ياتاق ھەققىنى 40 پىرسەنت ئەرزانلىتىپ ھېسابلايدىكەن. مۇنچۇالا ئەرزان باھا ئەلمساقتىن بۇيان كۆرۈلۈپ باقمىغان جۇمۇ!

— ئاللىقاچان ئېيتتىمغۇ، قىشلىق كۇن تەرتىپىنى مەخپىيەت ئەمەلدارى بىلەن سېنىڭ گىراف غوجاڭ بەلگىلەيدۇ. سۆيۈملۈكۈم! سەنزە ياتاقنى 40 پىرسەنت ئەرزىنىغا زاكاز قىلىپ پايدا ئېلىشىنلا ئويلاپ. مۇبادا بارالماي قالساق تاپشۇرغان زاكالەت بىكارغا كېتىپ جىق زىيان تارتىدىغانلىقىمىزنى ئويلىمايۋاتسەن! بۇنى ھەر قانداق دۆتمۇ چۈشىنىدۇغۇ.

— بولدى جېنىم، چارچاپ قاپسز، دەم ئېلىڭ، چېچىلماڭ، نېرۋىگىزنى بوشتۇڭ، ئاڭلاڭا تامسز، نېرۋىگىزنى بوشتۇڭلۇق دەڭاتمەن! تار يەڭ چېگىپ كەتسە ئۇزۇلۇپ كېتىدۇ ئەمەسمۇ. بىراق كەچۈرۈڭ، مېنىڭ باش پاناھىم! ھېلىلا بېيلى ئۈيگە تېلېفون بەردى، سىزگە يۈزمۇ يۈز دەيدىغان مۇھىم گېپى بارئىكەندۇق، سىزنى ئارامخۇدا دەم ئېلىڭالسۇن دەپ دەخلى يەتكۈزۈشنى خالماپتۇ...

خوتۇننىڭ شۇنچە يۇمشاق، تاتلىق سۆزلىشىدىن ئەجەبسىنىڭاتقان ئېنتر بېيلىنىڭ ئېتىنى ئاڭلاپلا ئەھۋالنى چۈشەندى. خوتۇننىڭ «تاتلىقلىشىپ قېلىشى» غا بېيلىنىڭ تېلېفوندىكى تەلەپپۈزى تەسىر قىلغانلىقى تاپتايىنلىق ئىدى.

— بېيلىنىڭ ئىشى تۈگمەيدۇ، ئۇنىڭدىن زېرىكتىم! — دېدى ئېنتر، ئاندىن بېيلى بىلەن مەيكېر، كېنىمرلارنىڭ ئىشىنى قىسقىچە سۆزلەپ بەردى، — ئاڭلىشىمچە، بېيلىنىڭ ئاشىنسى بېيلىنى بوشكەن دەپ ياراتماي، مەيكېر بىلەن بىر يوتقاندا يېتىۋاتقانمىش، بېيلى چىدىماي قاپتۇ... تازا كېرەكسىز بىرنېمىكەن ئۇ.

— ماقۇل دەڭ، — دېدى كېيۈتانمى كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىپ، — چاتاق يوق! بېيلى كەلسۇن! ھازىرلا كەلسۇن! سىزنىڭ ۋاقتىڭىز يەتمسە، مانا مەن كۆتۈۋالاي. بەزى ئىشلارنى ماڭىلا قويۇپ بېرىپ، سىز دالدىدا تۇرۇپ بەرسىگىزلا بولغىنى. ئەپلەشتۈرسەم پايدىسىنى سىز كۆرۈڭ ئەپلەشتۈرەلمىسەم دەردىنى مەن تارتاي. بېيلىدەك ئادەملەرگە تاقابىل تۇرۇشنى ئويدان بىلىمەن. باشقىلارغا بۆرىدەك سۇرلۇك كۆرۈنگەن ئۇنى ئۆزىمىزنىڭ ئالدىدا مۇلايىم كۆچۈكقا ئايلاندۇرمسام ھېساب ئەمەس. ھەرخىل گەپ سۆز ھەرخىل پاراڭلارنى ئاغزىدىن ئاڭلاپ تۇرۇشىمىزغىمۇ ئادەم كېرەكتۇ. روزۇبلىت-چىرچىللار مۇنۇ چوڭ ئىشلارنى شۇ يول بىلەن ۋۇجۇدقا چىقارغان. مەنلا بولدىكەنمەن، سىزمۇ ئاشۇنداق چوڭ ئەربابقا ئايلانماي قالمايسز! ئۇششاق-چۈششەك دەپ ئىلغىمغاندىلا

چوگىغا قول يەتكۈزگىلى بولمدۇ! يەنە كېلىپ بۇ باشتىن-ئاخىر بىر سىر بولۇپ كېلىۋاتىدۇ...

— نېمە سىر ئۇ؟

— سىزنىڭ، مېنىڭ ۋە بالىمزنىڭ ئەتراپىدا قەرەللىك بومبا نەقەدەر جىق!

— سارائ بولۇپ قالدىڭمۇ؟ نەدىكى قەرەللىك بومبىكەن ئۇ؟ ھازىر ئامانلىق ئەھۋالى ناھايىتى ياخشى، كاپىتتىنىڭ رازۇپت نازارىتى ئېلان قىلغان مەلۇماتتىن قارىغاندا، بۇ يىل ئالدىنقى يېرىم يىلدا جىنايەت ئۆتكۈزۈش نىسبىتى بۇلتۇر شۇ ۋاقتىدىكىگە قارىغاندا 14 پىرسەنتتىلا كۆپەيگەن.

— ھەي كالۋا! سايلا قەرەللىك بومبا ئېچىدە ياشاۋېتىپمۇ ئۇنى سەزمىگىنىڭنى قارا! راست-يالغان ئېنىتر توغرىسىدا بولغان تالاشنى ئۇچ يىل بولا-بولمايلا ئۇنۇپ قالدىڭمۇ؟ ئۇ پالاكەت باسقان ئاتالمىش ئېنىترغۇ ئۆلدى — خۇدا ئۇنىڭ يانقان يېرىنى جەننەتتە قىلسۇن، — بىراق ئاتالمىش سىز ئېنىتر ئۆزىڭىزنىڭ ئورنىنى مۇستەھكەم دەپ ئويلاۋاتامسىز؟ سىزنىڭ ئاشۇ سەپداش-پەپداشلىرىڭىز، قۇلاق كەستى ئۇلپەتلىرىڭىز غىدىڭ-پىدىڭ قىلماي جىم ياتامدۇ، ئۇلاردىن پەخەس بولمىسىڭىز بولامدۇ؟

كېيۈتانىمى بېيىلى بىلەن بىر كېچە سۆھبەتلەشكەندىن كېيىن، ئاخىرى مەيكېر بىلەن كېنىمرنى قەرەللىك بومبا ھەققىدە پىلانسىز ئوت ئېلىۋاتقان بومبا دېگەن قارارغا كەلدى. چۈنكى، ئۇ ئىككىسى ئاخبارات-تەشۋىقات ئورۇنلىرىغا يېقىنلىشىش ئۈچۈن يول ئىزدەۋاتقانىمش، مەيكېر ھەققىدە بۇدا خوتۇنى بىلەن ئاجراشقاندىن كېيىن، ئايال مۇخبىر بولمسا ئۆيلەنمەيمەن دېگەنمش. بۇ نېمىدېگەن گەپىي؟ بۇنى باشقىچە ئىزاھلاش مۇمكىنمۇ؟ ئەجىبا ئايال جاسۇسقا قارىغاندا ئايال مۇخبىر خوتۇنلۇققا بەكرەك ئەرزىمەيدىكىنا؟ ئۇنىڭدىنمۇ مۇھىمى، بېيلىنىڭ ئېيتقىغا قارىغاندا، مەيكېر بۇرۇن نەشە چەككەن ھەمدە ئۆزىنىڭ زەھەرلىك چېكىملىك چېكىش تەجرىبىسىنى كومانداۋ ئېچىدە

ئاشكارا تەرغىپ قىلغان، بۇنىڭ ۋاقتى، ئورنى ۋە گۇۋاھچىسى ئېنىق ھەم تولۇق ئىكەن.

كېنىمرمۇ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىدا قوشنىسىنىڭ شاپتۇلنى ئوغرىلاپ يېگەن ھەمدە قوشنىسىنىڭ ئەقلى ئاجىز ئوغلى بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلغاچقا، ئۇ بالا ئەلەمگە چىدىماي 17 يېشىدا قايناۋاتقان ئاسفالىت كۆلچىكىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئادەم چىدىغۇسىز ئېچىنىشلىق ھالەتتە ئۆلۈۋالغان. كېنىمر شۇ ئەھۋالنى سۆزلەپ بەرگەندە بېيلى ئۇنى غاچلا قىلىپ (؟) كىچىك ئۇنئالغۇغا چۈشۈرۈۋالغان، ئۇ تانىمەن دېسىمۇ تانالمايدىكەن. شەھەر باشلىقى بىلەن ئېنتر يېگى مەنسەپكە ئولتۇرۇپ ئۆزۈن ئۆتمەي، ئاشۇ ئىككى مۇتەھەم بىر-بىرىگە ھەمنەپەس بولۇپ، قوشاقتا قېتىش، تېپىشماق ئېيتىش، ھېكايە توقۇش يولى بىلەن، نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا «دۇنياۋى توپ چولپىنى ئېنتر» نىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىنى چوڭ ئالدامچىلىق دېگەندىن بېشارەت بەرگەن. مۇشۇنداق يۇرت بۇزۇقلىرىنى، يوشۇرۇن گۇناھكارلارنى، پارچىلىنىۋاتقان راك ھۈجەيرىلىرىنى كۆرمەسكە سېلىپ مەيلىگە قويۇۋېتىش مۇمكىنمۇ؟

ئېنتر تەرى تۇتۇلغان پېتى ئۆيىنىڭ ئىچىدە ئۇياق بۇياقتا مېڭىشقا باشلىدى.

قىن-قىنغا پاتماي قالغان كىيۇتانمى ئوغلىنى سۆيۈپ ئوخلاشقا دەۋەت قىلغاچ، بېيلىنىڭ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرۈپ سۆزلەپ كەتتى:

— يۇقىرى پالاتا بىلەن تۆۋەن پالاتا زەھەرلىك چېكىلمىكىنى چەكلەش ھەققىدە يېقىندىلا ماقۇللىغان قانۇنغا بىنائەن، زەھەرلىك چېكىملىك چەككەنلەر ئوچ ئايدىن يەتتە ئايغىچە قاماقتا ھۆكۈم قىلىنىدۇ. ئۆمۈچۈك سۈرتىندە زەر بېسىلغان قارا گالستۇكلۇق پۇتبولچى تۈرۈپ زەھەرلىك چېكىملىك چەككەن كىشى كەم دېگەندە ئالتە يىل سەككىز ئايلىق قاماقتا ھۆكۈم قىلىنسا بولىدۇ! لۇكچەكلىك جىنايىتى، مېيىپلارنى ئايىغ ئاستى قىلىش جىنايىتى، زىناخورلۇق جىنايىتى ئۆتكۈزگەن خۇمپەر كېنىمر ئېغىرى 20 يىللىق، يېنىكى ئون

يىلدىن يۇقىرى قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنسا بولىدۇ. بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتقان ۋە خوتۇنى بىلەن بۇ ھەقتە بەس-مۇنازىرە قىلىشنىمۇ خالىمايۋاتقان ئېنىتر ئۇيان بۇيان مېڭىۋېرىپ چارچىغاچقا سافاغا موككىدە ئولتۇرۇپ سىگار چېكىشكە باشلىدى. بۇ ئەينەن كۇبادا ئىشلەنگەن، مەيكېر سوۋۇغا قىلغان سىگار ئىدى. مەيكېرنىڭ دېيىشچە، بۇ قىزلارنىڭ يوتىسىغا سۇركەپ ئورالغان تاماكا بولغاچقا ناھايىتى كۈچلى بارئىمش. ئېنترنىڭ سىگار چېكىشى پۈتبول كوماندىسىدىن چېكىنگەندىن كېيىنلا بولۇۋاتقان ئىش ئىدى. ئۇ ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويۇپ كېلىۋاتاتتى. شۇڭىنسى مەيكېر بىلەن قىلىشمىغان گېپى قالمىغانلىقىدىن، قىلىشقان گەپلىرى چەكتىن ئېشىپ كەتكەنلىكىدىن ئەپسۇسلىنىۋاتاتتى. ئۆزۈمنىڭ كېيىنكى كۈنلەردە ئۆستۈرۈلۈشىمنى باشتا بىلگەن بولسام بەلكىم گەپلەرنى ئازراق قىلسام بوپتىكەن! دېگەننى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى ئۇ.

— راست گەپنى ئېيتسام، جېنىم، مەيكېر، كېنىمرغا ئوخشاش ئەيىبى بارلار ئاز ئەمەس! ئۇياقتىن مەنسەپ تۆتا-تۆتماي بۇ ياقتىن ئىككى قەدىنسمنى قاماقتا بۇيرۇپ نېمە قىلاي، ئۇنداق قىلسام تولىمۇ تار قورساقلىق قىلغان بولمامدىم؟

— ناھايىتى جايىدا، — دېدى كىيۇتانمى بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، ئۇ تىرىنقىغا قىزغۇچ قارا لاك سۇرۇلگەن بارماقلىرىنى نازۇك ھەرىكەتكە سېلىپ، ناماكىنى بوش قىسىپ — پېرقىرىتىپ ئۇيناتتى، ئاندىن تاماكا ئىسىنى ئاستا دۆگىلەك قىلىپ چىقىرىپ، ناخشا چولپىنى تەشەككۇر سالىمى قىلغان چاغدىكىدەك سىلىق ئاۋازدا سۆزلىدى، — دوستلارنى قاماقتا بۇيرۇشقا قانداقمۇ چىدايسىز؟ قوگى پۈتەي تۇرۇپ بالا تۇغمەن دېگەندەك ئېشنى قىلىشقا قانداقمۇ قولىڭىز بارسۇن؟ ئۇنىڭدىن كۆرە ياخشى دوستلىرىڭىزنىڭ سىز شورۇچىنى جۇرىسىلە دەپ قاماقتا ئايرىپ قويۇشنى كۈتكىنىڭىز ياخشى. ۋاقتى كەلگەندە مەن سىزنى قاماقخانىغا بېرىپ يوقلاپ تۇرسام، سىزنى يىراقتىن سۆيۈپلا قالماي، ھەر بارغاندا كورىيە

به همنی بلەن هندىستاننىڭ هېكمەتلىك دورىسنى ئالغاچ بارسام ياخشى، شۇنداقمۇ ئەزىزىم؟

— چىشمغا تەگمىسەڭچۇ!

ئىككىسى جاڭجاللىشاي دەپقالغاندا، نېرىقى ئۆيدىكى ئوغلىنىڭ ئىنجىقلاش ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى. كىچىك ئېنتر قىسقۇچ پاقا گۆشىنى بەك جىق يېۋەتكەچكە قۇرۇق ۋاباى بولۇپ قالغانىدى. ئېنتر ئەر-خوتۇن ئىككىسى ئوغلىنى دەرھال پىكاپقا سېلىپ ئاپىرىپ جىددىي كېسەل بۆلۈمىگە كۆرسەتتى. كېيۈتانىمى ئوغلىنىڭ ئىچىگە سۈيۈقلۇق ماگنېزۇشنى كۆرگەچ: «خۇدايىم ياخشى بلەن يامانىنىڭ ئەمەس، قولدىن ئىش كەلمەيدىغان بەندىنىڭ جاجىسىنى بېرىدۇ!» دېگەن هېكمەتلىك خۇلاسىگە كەلدى.

ئارىدىن ئۇچ ئاي ۋاقىت ئۆتكۈچە هېچقانداق ۋەقە يۈز بەرمىدى، مەيكېر بلەن كېنىمرمۇ چېقىلىدىغان ئىشنى ئىككىنچى قىلمىدى. مەيكېر ئۆز هەمراهى بولىدىغان ئايال مۇخبىرنىمۇ تاپالمىدى. ئېنتر ئۇھ دەپ ئارام تېپىپ قالغانىدى. بىراق ئويلىمىغان يەردە جۇمە كۈنلىرىنىڭ بىرى چۈشتىن بۇرۇن گراف باشلىق ئېنترنى ئۆز ئىشخانىسىغا چاقىرتىپ قالدى ۋە:

— مەيكېر بلەن كېنىمرنىڭ جنايەت ئۆتكۈزۈش مەسىلىسى قانداق گەپ؟ — دەپ سورىدى سابىق شەهەر باشلىقى سۈرلۈك قىياپەتتە. ئۇ چىشى ئاغرىۋاتقاچقا ئېغىكىنى ئۆڭلاۋاتاتتى.

— ئۇلار، ئۇلار، ئاڭلىشمچە... ئېنتر تۆتۈتلەپ تۇرۇپ بېيلىدىن ئۇققان ئەھۋاللىرىنى بىر قۇر سۆزلەپ بەردى.

— نېمە دەپ ۋاقتىدا مەلۇم قىلمايسىز؟ مەن سورىمىغىچە ئېغىز ئاچمىغىنىڭىزنى قاراڭ!

— پۈتبولچىلارنىڭ هەممىسى بۇقەدەك قاۋۇل يىگىتلەر، ئۇنداق ئەيىبى بارلار مەيكېر بلەن كېنىمرلا ئەمەس...

— جۆيلىمەڭ، — دېدى گراف چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ ۋە يەۋتىندىغاندەك قاتتىق تىكىلىپ، — ئۇلارنىڭ قىلمىشى پادىشاھ

ئالىيلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ قانۇنىغا خىلاپ، ئۇنى ئەيىب دېگىلى بولمامدىكەن! شۇ ئىككىسلا ئەمەس بولسا، ئۇنداقتا ھەممىسىنىڭ ئىسىملىكى ۋە جىنايەت ئەھۋالىنى ئۇچ كۈن ئىچىدە مەلۇم قىلىڭ، قانچىسى بولسا شۇنچىسىنىڭ ئەدىبىنى بېرىمىز، بەرمىسىنمۇ توردىن چۈشۈرۈپ قويۇشقا بولمايدۇ!

ئېنتر قارا تەرگە چۆمۈلدى.

— ئېنتر يىگىت، —دېدى گراف تەلەپپۇزىنى يەسەيتىپ، — باشتا ئۆزۈمنىڭ مۇئاۋىنلىقىغا نېمە ئۈچۈن سىزنى كۆرسەتمەسلىك ئويدا بولغانلىقىمنىڭ سەۋەبى بىلەمسىز؟ سەۋەبىنى سىزنى پۈتبولچى، ئۇلار بىلەن مۇناسىۋىتى بەك يېقىن. ھەدىسلا كۆڭۈلچەكلىك قىلىپ، ئۇلارنى قانات ئاستىغا ئېلىپ، كۆرۈنگەن چاتاقنى بىر تەرەپ قىلىشقا قولى بارماي قېلىپ، ئىناۋىتى تۆكۈلمىسۇن دېگەننى ئويلىغانىمەن، كەسىپ ئەھلى باشقۇرغۇچى بولۇشقا لايىق ئەمەس، كەسىپ ئەھلى خوجايىن بولۇشقا لايىق ئەمەس دېگەننى تەشەببۇس قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىمنىڭ سەۋەبىمۇ ئەنە شۇ! كەسىپ ئەھلى بولماسلىق رەھبەرلەر ئۈچۈن ئەڭ قىممەتلىك پەزىلەت، مۇشۇ شەرتكە ئىگە بولغان رەھبەر ھۆجۇم قىلىپ ئېلىشنىمۇ، چېكىنىپ مۇداپىئە كۆرۈشنىمۇ بىلەلەيدۇ. كەڭچىلىك قىلىشقا توغرا كەلسە كەڭچىلىك قىلالايدۇ، قاتتىق بولۇشقا توغرا كەلسە قاتتىق بولالايدۇ. خىزمەت كۆرسەتسە مەغرۇرلانمايدۇ، سەۋەنلىك ئۆتكۈزسە مەيۈسلەنمەيدۇ، يىقىلسا ئوڭايلا ئورنىدىن تۇرالايدۇ، بەك يۇگۇرۇپ كەتسە ئوڭايلا توختىتالالايدۇ، كەسىپ ئەھلى بولۇش رەھبەرلىك قىلىنغۇچىلارنىڭ ئۆچمەس بەلگىسى. كەسىپ ئەھلىگە ئايلاندىڭمۇ بولدى، رەھبەرلىك قىلىنغۇچىلار قاتارىغا ئۆتكىنىڭ شۇ، ئۇنىڭدىن نېرى نەگە بارالايتىڭ؟ دەرۋەقە، كەسىپ ئەھلى بولغان كىشى كەسىپ ئەھلى بولمىغان كىشىگە ئايلانسا بۇ ھەممدىن قىممەتلىك، بۇ ئەڭ كۆڭۈلدىكى رەھبەر! جاھاندىكى كىشىلەر كەسىپ ئەھلى بولمىغان كىشىنىڭ كەسىپ ئەھلىگە ئايلىنىشىنىڭ قەدىر-قىممىتىنى

بىلدۇيۇ، كەسىپ ئەھلىنىڭ كەسىپ ئەھلى بولمىغان كىشىگە ئايلىنىشىنىڭ بىباھا قەدىر-قىممىتىنى بىلمەيدۇ! ئېنىتر يىگىت، ئۆزىڭىزنىڭ ئاجايىپ كەچۈرمىشلىرىنى ئويلاپ بېقىڭچۇ قېنى، — گراف «ئاجايىپ» دېگەن سۆزىنى ئېيتقىنىدا ئېنىترغا ناھايىتى مەنىلىك قاراپ قويدى، بۇھال ئېنىترنى مۇشۇككە يەم بولاي دەپقالغان چاشقانىنىڭ كويىغا سېلىپ قويدى. گراف زوقلىنىپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — سىز ئىشنى ئەستايىدىل، خالىس قىلىڭ! ئىشنىمەنكى، سىز خۇددى كەسىپتىن خەۋەرسىز كىشىنىڭ پۇتبولچى بولۇپ كۆپچىلىك قاتارىدىن ئورۇن ئالغاندەك، بىر مەزگىل تىرىشقاندىن كېيىن، كەسىپ ئەھلى بولغان كىشىدىن جەزمەن پۇتۇنلەي كەسىپ ئەھلى بولمىغان كىشىگە ئايلىنالايسىز! پادىشاھ ئالىيلىرى كابېنتىنىڭ، مەخپىيەت مەھكىمىسىنىڭ ھەمدە شەخسەن مېنىڭ سىزگە بەرگەن تەربىيەمزنى ھەرگىز يەردە قويماڭ!

ئېنىتر خوش-خوش دەپ ئولتۇردى. ئەمما يەنە يۈرىكىنى تۇم قىلىپ، بەك ئالدىراپ ئىش كۆرسەك بولماس، زەربە بېرىش دائىرىسىنى كېڭەيتۈېتىپ، پۇتبول كوماندىسىنى ۋەيران قىلىشاق ئەپلەشمەس، مەن ھۆددە ئالاي، مەيكېر بىلەن كېنمىر ئۆز خاتالىقىنى تۇزىتىدۇ، بۇدا ئۇلارنى ئەيىبلەپ سوتقا يوللىماي كوماندىدىن چىقىرىپ، ئۆمۈچۈك سۈرىتىدە زەر بىسلىغان قارا گالىستۇكىنى ئەبدىي قايتۇرۇۋالساقلا كۇپايە دېدى.

گراف «ھمم» دېگەندىن كېيىن، ئورندىن تۇرۇپ، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، ئىككىنى ئۇۋلىغاچ دىككوسلاپ كېتىپ قالدى. ئېنىتر ئىچىدە «قاباش بۇرە!» دەپ تىللىدى.

ئېنىتر ئۆيىگە قايتىپ بېرىپلا ئىشنىڭ تېگىنى سۈرۈشتۇرۇپ، خوتۇنى بىلەن جىدەللەشتى، كىيۇتانىمى مەيكېر بىلەن كېنمىرنىڭ ئىشنى گرافقا ھەرگىز مەن چاقمىدىم دەپ ئاسمانغا قاراپ، يەرگە باش ئۇرۇپ قەسەم ئىچتى. ئېنىتر بېيلى چاققانلىقىنى ئاخىر چۈشەندى. نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق، تىلى شېكەرنىڭ دىلى زەھەر

دېگەن مانا شۇ!

مەيكېر بىلەن كېنىمر ئېنتر بىلەن كۆرۈشمىز دەپ ئۇزمەي تېلېفون بەردى، خەت يازدى، ئىشخانىغا، ئۆيگە بېسىپ كېلىپ قاگمر قاقشىدى. ئۇلار ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، ئالدىدا تۇرغان خەۋپنى سەزگەندەك قىلاتتى ۋە ئېنتر كونا دوستلۇقمىزنىڭ يۈزىنى قىلىپ بىزنى قوغلايدۇ دېگەن ئويدا ئىدى. ئېنتر نەچچە ئارىسالدى بولۇپ، ئەپلەشتۈرۈشكە زادى كۆزى يەتمىگەچكە بولدى قىلدى. بىر ئايدىن كېيىن، تەكشۈرۈلگەن ئەھۋال راست بولۇپ چىققانلىقى ئۈچۈن، ئېنتر بۈيرۇققا بىنائەن گرافنىڭ ئورنىدا پۈتبول كوماندىسىغا بېرىپ مەجلىس ئېچىپ، مەيكېر بىلەن كېنىمرنىڭ كوماندىدىن چىقىرىلغانلىقىنى ئېلان قىلدى. يېغىن ئەھلى ئۇنتۇنسز شۇڭ ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى، ھەممەيلەن ئېنتردىن ئەيمىنىپ، ئۇنىڭ يۈزسىزلىكىدىن ھەيران بولسا، نەيراگۈزالىقا ئۇستىلىقىدىن قايىل قېلىشتى. «ئېنتر قاراقچى» دېگەن گەپ تارقىلىشقا باشلىدى.

ئارىدىن ھەپتە ئۆتكەندە، بېيلى كېيۈتانىمى خېنىمنىڭ قېشىغا كېلىپ، مەيكېر بىلەن كېنىمرنىڭ كوماندىدىن چىقىرىلغاندىن كېيىن ئېنترنى ئاغزىغا تەگمەي ھاقارەتلىگەنلىكىنى، «دوستلىرىغا خائىنلىق قىلىپ يۈز تاپتى» ، «چېقىمچىلىق بىلەن مەنسەپكە ئېرىشتى» ، «قارا گالستۇكىنى پۈتبولچىلارنىڭ ئىسسىق قېنى بىلەن بويىدى» ، «دۆلەتنى كۆرۈپلا يۈزسىزلىك قىلغان نامەرد» ، «قېنى قاچانغىچە ئەسكىلىك قىلىدىكەنسەن» ، «تۇتقان يولۇڭ ھارام، ئاقۇشتىمۇ ياخشى بولمايدۇ» دېگەنلىكىنى چاقتى. بىرمۇنچە كوماندا ئەزالىرىمۇ ئاشۇ ئىككى قارا نىيەتنى ئاستىرتتىن قوللاپ، ئېنترغا قاتتىق تىل تەگكۈزگەنمش. ئۇنىڭدىنمۇ ئاجايىپ ھەم خەتەرلىك بولغىنى — مەيكېر كوماندىدىن چىقىرىۋېتىلگەندىن كېيىن، مەيكېر تۇرغان يەردىن مىڭ چاقىرىم نېرىدا تۇرۇشلۇق بىر ئايال مۇخبىر ئۇزلۇكسىز مەيكېرنىڭ ياتقىغا كۆچۈپ كېلىۋاپتۇ، قارىمۇ قارشىلىق كەيپىياتى ئۇنى مەيكېرنىڭ ئالدىغا ئۆزى ئەكىلىپ

بىرىپتۇ، بۇنى ئاڭلىسا ئېنتر ئىچى تىت-تىت بولۇپ، قارا قىش ۋاقتىدىمۇ ئىسسىقلىقى ئۆرلەپ كېتىدىكەن.

ئېنتر شۇ خەۋەرلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۈچ كۈنگىچە دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. شۇ ئۈچ كۈن ئىچىدە ئۇنىڭ 15 تال چېچى، ئالتە تال ساقلىق ئاقىرىپ كەتتى. ئۇ ئاخىرى ئۆزۈن ئۇھ تارتىپ:

— ھۇ باندىتلار! ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان نائىنساپلار! مانا ئەمدى قانتىق باشقۇرغىنىنى كۆر! دەپ تىللىدى.

ئاردىدىن بىر يىل ئۆتكەندە، كوماندا ئەزالىرىدىن بىرسى لۆكچەكلىك جىنايىتى ئۈنكۈزگەنلىكى ئۈچۈن ساقچىلار تەرىپىدىن ئەيىپلەنمەيدانداً قولغا ئېلىنىپ، بەش يىللىق قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۈچ يىل مەھرۇم قىلىندى ھەمدە كوماندا ئەزالىقىدىن مەڭگۈ چىقىرىلدى. ھەممە ئادەم بۇنىمۇ ئېنترنىڭ گرافنى قۇتراتقىنى بىلەن بولغان ئىشى دەپىشىپ، ئېنترنى رەسۋا تىللار بىلەن ھاقارەتلەپ، ئۇنىڭ ئوغىسىنى قاينىتىۋەتتى.

ئاردىدىن يەنە بەش ئاي ۋاقىت ئۆتكەندە، كوماندا ئەزالىرىدىن ئۈچى ئۆزلۈكىدىن ئىستىپا سوراپ ئاشخانىدا مەدىكارچىلىق قىلىشقا چىقىۋالدى.

ناقىتى تاق بولغان ئېنتر شەھەرلىك كوماندا ئەزالىرىنى ئۆز پۇلى بىلەن مېھمانغا چاقىرىپ، كاپىتال قوشۇپ سېلىنغان رېستۇراننىڭ 45- قەۋىتىدىكى ئايلانما ئاشخانىدا فرانسۇزچە كاتتا قورما، غاز بېغىرى، كالا گۆشى، قۇلۇلە ئېتى، ئاق قىزىل ئۈزۈم ھارىقى ۋە شامپانسكى، بۇنىڭغا قوشۇپ مىنېرال سۇيى، دانىيە لاگاسى، گوللاندىيىنىڭ ھانىگىن ماركىلىق سېرىق-قارا پۇتسى بىلەن مېھمان قىلدى. ئېنتر شۇپاننىڭ ئورکېستىر ئورۇندىغان سوناتا ناخشىسى ساداسى ئىچىدە سۆز ئېلىپ:

— سەپداشلار، كەسىپداشلار، — دېدى ئۇ، — مەن بەش ياش چېغىمدىن ھازىرغىچە 24 يىل توپ تېپىپتىمەن! مۇشۇ شەھەرگە كەلگىنىمگىمۇ مانا ئالتە يىل بولۇپ قالدى! بورانغا قېتىلىپ، يامغۇرغا

چىلىنىپ، بۇيان سوقۇلۇپ. ئۇيان ئۇرۇلۇپ توپ بىلەن ئالا ھەپىلىشىپ كەلدىم، پۇتبول ئىشىنى، پۇتبول روھىنى، پۇتبول سەنئىتىنى دەپ شۇنداق قىلدىم! پۇتبول ئىشىنى دەپ يۇقىرى مائاشتىن ۋە جاھانغا تونۇلغان توپ چولپىنلىق ھاياتىمدىن ۋاز كېچىپ، ھەرقايسىگلارغا خىزمەتكار بولىدىغان ئىشقا يۆتكەلدىم! ئاھ-ۋاھ دېمەي، چوڭ چەمگە تارتتىم! مەنسەپكە ئولتۇرغاندىن كېيىنمۇ باشتىكى چىن قەلبىمنى ئۆزگەرتمەي ھەر قايسىگلار بىلەن دىلداش بولۇپ كەلدىم! مەيكېر بىلەن كېنىمرىنىڭ قىلغان ئىشى ئەيىبلەپ سوتقا يوللاش دەرىجىسىگە يېتەتتى، ئۇنداق قىلمىغان بولسا، ئۇ ئىككىسىنىڭ پۇتىغا ئىشكەل، قولىغا كويزا چۈشۈپ ھازىرغىچە ھەپسىدە ياتقان بولاتتى! مەن ئۆز جېنىمنى تىكىپ، كاللام بىلەن ھۆددە قىلىپ كېپىل بولغانلىقىم ئۈچۈنلا ئىش تامام-ۋەسسالام بولدى. شۇنداق قىلغىنىم ئۈچۈن كەسىپ ئەھلى كەسىپ ئەھلىگە رەھبەرلىك قىلالمايدۇ دېگەن مەسخىرىگە قالدىم، سىياسىي دۇشمەنلىرىم تاھىلغىچە كۆكۈلامغا ئېسىلىپ قويۇپ بەرمەيۋاتىدۇ. يېقىندىلا چاتاق چىقارغان ھېلىقى نامەرد ساقچىنىڭ قولىغا ئۆزى چۈشۈپ قالغان! پۇتبولچىلارنى باشقۇرۇشنى بوش دېگەن ئاتاق بىلەن قانچىلىك ئازار چەككەنلىكىمنى بىلەمسەلەر؟ سىلەر مېنى بىزنى قوغدىسۇن دەيسىلەر، بىراق قىلغان-ئەتكەنلىرىگلار مېنى قوغداۋاتامدۇ؟ مەنغۇ سىلەرنىڭ ھالىگلارنى چۈشىنىمەن، بىراق سىلەر ھارامزادىلەر مېنىڭ دەردىمنى چۈشىنۋاتامسىلەر؟ ئۆزۈگلەر تىرىشماي تۇرۇقلۇق، يەنە تېخى يوق يەردىن پۇتاق چىقىرىپ، توقۇپ-كۆپتۇرۇپ مېنى رەھىمسىزگە چىقىرىۋەتتىگلار! بولدى، بۈگۈن مۇشۇ تاماقنى يەۋېتىپ ئەتىلا ئىستىپا بېرەي! پۈتۈن ئۆمرۈمنى پۇتبول ئىشىغا ئاتىدىم، خىزمەت كۆرسىتەلمىگەن بولسامۇ جاپاسىنى تارتقانتىم، ھەممە ئىشىم سۈغا چىلاشسىمۇ مەيلى! بۇنىڭدىن كېيىن مەنمۇ ئىسىم-زاتىمنى يوشۇرۇپ ھوجرىلاردىن پايدا تاپىدىغان ئىشنى قىلاي، مەنمۇ تاماشا كۆرۈپ، قۇرۇق گەپ سېتىپ، ئۇدۇل كەلگەننى سۆكۈپ، پو ئېتىپ،

ئۆز نەپسىمگە چوغ تارتىپ، بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۈتماي، ئوتۇن گۈرۈچىنىڭ نەرخىنى ئۇقماي، قولۇمنى كەينىمگە تۆتۈپ، بېلىم ئاغرىمايدىغان گەپلەرنى قىلىپ يۈرۈۋېرەي! خەلقنارا توپ چولپىنى بولغان پېقىر ئېنىتر شۇنىڭدىن ئېتىبارەن پۈتبول ساھەسى بىلەن خوشلىشاي!

سەپداشلىرىنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش ئاقتى، ئۇلار ئېنىتر چۈشۈپ كەتسە ئورنىغا ئەسكىلىكتە ئېنىتردىن يۇز ھەسسە ئېشىپ چۈشىدىغان بىرسى چىقماي قالمايدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، بىر ئېغىزدىن:

— بىزنى تاشلىماڭ ئېنىتر! — دېيىشتى، — سىز بىزنىڭ باتۇرىمىز! سىزنى ھاقارەتلىگەنلەرنىڭ كۆلى كۆككە سورۇلسۇن! بۇنىڭدىن كېيىن بىز ھەرگىز سىزنىڭ گېپىڭىزدىن چىقمايمىز!

ھەممەيلەن يېڭىدىن ئادەم قوبۇل قىلىپ، يېڭى بىلەن كونىنى ئالماشتۇرۇپ تۇرۇش، ئىنتىزامنى رەتكە سېلىش، مەشق مىقدارىنى كۆپەيتىش دېگەنگە ئوخشاش بىرمۇنچە ئوبدان تەكلىپلەرنى بەردى. ئېنىتر ئەڭ ئاخىرىدا سەپداشلىرى بىلەن بىر-بىرلەپ قۇچاقلىشىپ، سۆيۈشۈپ، كۆزلىرىدىن ياش ئەگمەكنىچە قايتىپ كەتتى.

ئويلىمىغان يەردە بۇ يېقىنچىلىقنى گىراق بىلىپ قېلىپ، ئېنىترنى قاتتىق ئەيىبلىدى ۋە مۇنداق قىلمىشىغ يامان كەيىپىياتقا سۈكۈت قىلغانلىق، يامانغا يانتايا بولغانلىق، رەھبەرلىكنى ساقتانلىق دېدى. غەزەپ دەستىدە ئاغزى مايماقلاشىپ، كۆزلىرى قىزغىر كەتكەن گىراق ئېنىترغا قاراپ:

— ئۆلۈڭ چاشقان تۇتقۇچى قارىغۇ مۇشۇككە ئوخشايدىغان ئېنىترلىقىڭ كۆچىنى مەڭگۈ تۇرۇۋېرىدۇ دەپ خىيال ئەيلىمەڭ! جاجامنى يېمەيمەنغۇ دەپ قالماڭ. ۋاقتى كەلگىنى يوق! ۋاقتى كەلسۇنچۇ، ئىشتىن بوشىتىلىپ، ھەممە ھېسابىنى بىراقلا بېرىسىز!

ئېنىتر پەرىشانلىق ئىچىدە ئۆيىگە قايتتى. ئۇ سەل سەمرەپ

قالغان بولسمۇ لېكىن دوڭغاقلىقى كۆرۈنۈپ تۇرغان خوتۇنىغا سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن:

— مېنىڭ باغرىم، — دېدى زارلىنىپ، — بالىنى ئېلىپ بەدەر قاچايلى. چاققان بولايلى! بىزنىڭ پادىشاھلىق — ئاساسىي قانۇنلۇق، ئەركىن — دېموكراتىك بۇ جەمئىيىتىمىزنىڭ يۇقىرى قاتلىمىدا خەقتە ئورا كولايدىغان ئىشلار نېمىدېگەن جىق، سۈيقەست نېمىدېگەن جىق. ئۆچمەنلىك نېمىدېگەن جىق. قىزغانچۇقلۇق نېمىدېگەن جىق! مەن قەلەندەرلەرنىڭ، ئوغرىلارنىڭ، يا بولمىسا توغرىدىن توغرا پاشا-چۆرىن، قۇرت-قوڭغۇزلارنىڭ قايىشى بولۇشقا رازى مەنكى، ئۆزۈمنى كۆلكە-تاماشىغا زورلاپ، ئىككى يۈزلەم تارتىشنى، ئىرادەمگە خىلاپ گەپ قىلدىغان، ئىرادەمگە زىت ئىش قىلدىغان ئادەملەردىن بولۇشنى ھەرگىز خالىمايمەن. ئەمدى چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى! بۇ ئۇنىڭ ئەيىبىنى ئاچسا، ئۇ بۇنىڭ كاۋىكىنى كولاپ، بۇ ئۇنىڭ قۇلقىنى چىشلىسە، ئۇ بۇنىڭ بىر نېمىسىنى چاينىپ يۇرگىنى يۇرگەن. ئىشىمىزنى، ئۇمۇمىيلىقنى كۆزدە تۇتمىدىغان، كەڭ قورساقلىققا، رەھىمدىللىققا ئىمان كەلتۈرمىدىغان ھېچكىم يوق، يەنە تېخى كىشىلىك ھوقۇقى، ئادالەت، ئىززەت-ئابروي، مەدەنىيەتلىك، ئەنئەنە، ئىسلاھات دېگەنلەرنى ئاغزىدىن چۈشۈرۈشمەيدۇ. بىر ياقتىن يوغان گەپ ساتسا، بىر ياقتىن ئۆز خىزمەتداشلىرىنى، دوستلىرىنى، باشلىقلىرىنى، قول ئاستىدىكىلىرىنى دائىم تەسۈرلىگەن دوزاخقا ئىتتىرىشكە تەييار تۇرۇشىدۇ! گويا خەقتە زىيان سالسا چەكسىز خۇشاللىقتا ئىگە بولىدىغاندەك قىلىشىدۇ! بۇلارنىڭ نىجاسەت ئازگىلدىكى لېچىنكىدىن نېمە پەرقى بار!

ئېنتېرنېتكە كەمدىن-كەم مۇشۇنداق كۆڭلى بۇزۇلۇپ سۆزلىشىنى بەكمۇ ياقتۇرىدىغان كىيۇتانمى كۆزلىرىنى چاقنىتىپ، چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلگىنىچە چاچلىرىنى ئويناپ، بېشىنى قاشلاپ ناز قىلدى، ئۇ ھېلىلا تۇركىيە پۇراقلىق سوپۇنى بىلەن يۇغان چېچىنى چىرايلىققىنا ھەرىكىتى بىلەن كەينىگە تاشلاپ:

— نېمە بولدى سىزگە ئەپەندىم، قەدىرلىكسىم! — دەپ سورىدى.

ئېنتر گرافتىن دەككە يېگەنلىكىنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن، كىيۇ تانىمى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە:

— مەن كۆتكەن كۈن ئاخىر كەپتۇ-دە! — دېدى.

— قانداق كۈن؟

— قېرى سولتەك گرافنى ئۆجۈقتۇرىدىغان كۈن! ئۇ ھەممە ھېسابنى بىراقلا ئالماقچى ئىكەنغۇ؟ مەن ھېساب ئالىدىغان مۇشۇ كۈننى 10 نەچچە يىلدىن بېرى كېچە-كۈندۈز، شامۇ-سەھەر كۈتۈپ كەلگەنىدىم! — كىيۇ تانىمى ئۇرۇقچىغا ئوخشايدىغان كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، ئىنچىكە قاشلىرىنى ھۇرپەيتىپ، ئۇرغاچىلىق ھەيۋىسى بىلەن بۇرنىنى قېقىۋىدى. ئېنتىرنېك گەجگىسىدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتتى، ناخشا چولپىنى سۆزىنى داۋام قىلدى، — مەن بەش يىلنېك ئالدىدىلا مۇشۇ قارارغا كېلىپ قويغان! مەن ئاللىقاچاندىن بېرى ئۇنىڭغا قاتتىق ئۆچمەنلىك ساقلاپ كېلىۋاتىمەن. مەن ئۇنىڭ سىز قەدىرلىك ئېرىمگە پۈتلىكاشاك بولۇپ، يولىگىزنى توسۇپ تۇرغانلىقىنى ئاللىقاچاندىن بېرى تۈيۈپ كېلىۋاتىمەن! ئۇلار بار ئىكەن، سىزنېك پۈتبول ھەققىدىكى تەسەۋۋۇرلىرىڭىز قانداقمۇ ئەمەلگە ئاشسۇن؟ ئۇلار بار ئىكەن، ئېلىمىزنېك پۈتبول ئىشى قانداقمۇ روناق تاپسۇن؟ ئۇلار پۈتبولنېك نېنىنى يەپ، پۈتبولنېك ھارىقىنى ئېچىپ، پۈتبول بىلەن ماختىنىشنىلا بىلىپ، ئەمما پۈتبول ئىشىنى قىلماي كېلىۋاتقانلار! ئۇنىڭ سىزگە قەدىر ئەھۋال مۇئامىلە قىلغانلىقىنى كۆزدە تۇتقانلىقىمىز ئۈچۈنلا ئالاقمىزنى ئۈزۈشنى خالىماي كەلگەن ئىدۇق. مانا ئەمدى ئۇ قاتتىللىق قولىنى سوزۇپتۇ، ئۈزىمىزنى قوغدايدىغان ھەققانىي ھوقۇقىمىزنى ئىشقا سېلىش پەيتى كەپتۇ! — كىيۇ تانىمى زەردىسى بىلەن ئېرىگە لايىپدە كۆز تاشلاپ، يېقىن كېلىپ پەس ئاۋازدا سۆزلىدى. — بەش يىلنېك ئالدىدا مۇشۇ شورۇنچى قېرى پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ساداقەتمەن ئاخباراتچىسى

گايزارنىڭ ئۆزىگە يېقىن دوست ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭدىن ھېلىقى ئۆلگەن ئەرۋاھ ئېنتر توغرىسىدا مەخپىي تېلېگرام كەلگەنلىكىنى سىزگە ئۆز ئېغىزى بىلەن ئېيتقان ئىكەن، شۇنداقمۇ؟

— ئۇغۇ شۇنداق، بىراق ئۇنىڭ بۇ ئىش بىلەن نېمە ئالاقىسى بار؟

— نېمە ئالاقىسى بولاتتى؟ سىز كۆركە توخۇ گۆشى يەپ باقمىغان بولسىڭىزمۇ، كۆركە توخۇنىڭ قېچىشىنى كۆرۈپ باقمىغانمۇ؟ سىز بالا تۇغۇپ باقمىغان بولسىڭىزمۇ بالىنىڭ كىندىكى كېسىلىدىغانلىقىنى بىلمەپ باقمىغانمۇ؟ ئويلاپ كۆرۈڭچۇ، ئاخبارات خادىملىرىنىڭ ھەممىسى تاق رەھبەرلىك ئاستىدا بولۇپ، پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ بىخەتەرلىك تەكشۈرۈش باش مەھكىمىسگە قارايدۇ. گايزار قانداقلارچە شەھەر باشلىقىنىڭ يېقىن دوستى بولۇپ قالىدۇ ۋە قانداقلارچە شەھەر باشلىقىغا بۇ ئاستە مەخپىي تېلېگرام بوللاپ يۈرىدۇ؟ گېراف قانچىلىك تېمىدى، قورقماي ئاخبارات باشقۇرۇش سىستېمىسىغا قول تىقىپ مەخپىي تېلېگراممىنى تۇتۇپ قالىدىغان؟ ئۇ سىياسىي ئۆزگىرىش قىلماقچى؟ ئۆز ئالدىغا سىستېما قۇرماقچى؟ ئۆز ئالدىغا باشقىچە ئىش قىلماقچى؟ ئىسيان كۆتۈرمەكچى؟ چەت ئەل پارتىزانلىرى بىلەن تىل بىرىكتۈرمەكچى؟ مۇشۇنىڭ ئۆزىلا ئاساسىي قانۇنغا، قانۇنلارغا، ئاتا-بوۋىلارنىڭ قائىدىسىگە ۋە ھەرقايسى ئەللەرنىڭ ئومۇمىي مىزانىغا خىلاپ، ئۇمۇ، گايزارمۇ ئېلىكترود ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ سوتقا تارتىشقا تېگىشلىك جىنايەت ئۆتكۈزگەن!

ئېنتر ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالدى، ئۇنىڭغا كېيۈتانمى خېنىم بەئەينى ئاياللار ئېچىدىكى ئەزىمەت، بۇ ئالەمدىكى جادۇگەر بولۇپ تۇيۇلۇپ، تۇرۇپ خۇشال قىلسا، تۇرۇپ چۈچۈتتى، تۇرۇپ مەسلىكنى كەلتۈرسە، تۇرۇپ نەپرىتىنى قوزغىدى، تۇرۇپ ئېچىنى ئاغرىتسا، تۇرۇپ چىشىنى قېرىشتۇردى، تۇرۇپ ھۆرمىتىنى قوزغىسا، تۇرۇپ قورقۇنچقا سالدى، ئېنتىرنىڭ تۇرۇپ ئۇنى قۇچاقلىغۇسى، ئالدىغا يۈگۈنگۈسى، يۈزلىرىگە سۆيگۈسى كەلسە، تۇرۇپ ئۇنىڭ گېلىنى بوغقۇسى، تىتاڭ تومۇرىنى

ئۇزۇپ تاشلىغۇسى، ئىچى-قارنىنى يىرىپ تاشلىغۇسى كېلىپكەتتى! ۋاداەرىخا، ئاددىي پۇقرالار ئىچىدە يوشۇرۇنۇپ ياتقان كاتتا ۋاپادارلار، كاتتا مەككارلار، كاتتا ئاقىللار، كاتتا نادانلار نېمە دېگەن جىق، ئىنسابلىق ۋەزىر، باتۇر سەركەردە، قابىل ئۇلما دېيىشكە بولىدىغانلار كۆپ ئىكەن، داڭلىق زات، داڭلىق پاھىشۋاز، داڭلىق ئوغرى، داڭلىق باسمىچى دېيىشكە بولىدىغانلار كۆپ ئىكەن، كاتتا سودىگەر، كاتتا زەردار، كاتتا دەللە، كاتتا تۇپ، كاتتا ئەرباب دېيىشكە بولىدىغانلار كۆپ ئىكەن، جاسۇس، خائىن، زىيانكەش، قاتىل، سۈيقەستچى دېيىشكە بولىدىغانلارمۇ كۆپ ئىكەن — ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ بولۇپ چىقمىسا كاشكى! ئەپسۇسكى، ئۇلار ئېنتىرنىگگىدەك قىسمەتكىلا ئەمەس، كېيۇ تانمىنگگىدەك قىسمەتكىمۇ ئىگە بولغىنى يوق!

ئېنتىر ئۇپكىسىنى بېسىپ، نەپەس ئېلىشىنى، تومۇر سوقۇشىنى تەڭشۇالغاندىن كېيىن:

— مۇھتىرەم دانا خوتۇنۇم، — دېدى ئۇ، — سېنىڭ ماڭا بەرگەن تەلىمگىنىڭ كۆپلۈكىگە ئاتا-ئانامدىن، ئۇستاز-تىرىنبرلىرىمدىن، ئوقۇتقۇچى، دوكتورلىرىمدىن، خوجايىن-باشلىقلىرىمدىن، ئوقۇغان كىتاب، گېزىت-ژۇرناللىرىمدىن ئالغان ھەممە تەلىملىرىنى قوشسامۇ يەتمەيدۇ! سېنىڭ ھۆرمەت توپى ساداسى ئىچىدە، ھۆرمەت قاراۋۇللىرىنى كۆرەك قىلىش مۇراسىمى ئۇتكۈزۈپ، پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ئاخبارات باشقۇرۇش مىنىستىرلىكىدە، دىپلوماتىيە مىنىستىرلىكىدە، ھەربىي ئىلىم مىنىستىرلىكىدە، تاكتىكا تەتقىقاتى ئورنىدا، ئەدلىيە مىنىستىرلىكىدە، تەپتىش مىنىستىرلىكىدە، ئاقىل-مەسلىھەتچىلەر مىنىستىرلىكىدە، پارتىيىلەر سايلام مۇسابىقىسى مىنىستىرلىكىدە، سودا مىنىستىرلىكىدە پۇل-مۇئامىلە مىنىستىرلىكىدە، ئاكسىيە بازىرى مىنىستىرلىكىدە ئىشلەشكە تەكلىپ قىلىنمىغانلىقىڭنى دۆلىتىمىز ئۈچۈن، خەلقىمىز ئۈچۈن، خانىمىز ئۈچۈن، تۈپرىقىمىز ئۈچۈن غايەت زور زىيان دېيىشكە بولىدۇ! سەن مەسىلىلەرنى خۇددى تاشقى كېسەل

بۆلۈمى قورساقتىكى ئۆلۈك بالىنى يېرىپ ئالغاندەك ئايدىڭ تەھلىل قىلسەن، سېنىڭ ماڭا تۇرمۇش جەھەتتە كۆرسەتكەن يولىورۇقۇڭ خۇددى قاراڭغۇدا يېنىپ تۇرغان رادار چىراغتا ئوخشايدۇ! سېنىڭ ماڭا جاھاندارچىلىق توغرىسىدا سۆزلەپ بەرگەن كارامىتىڭ خۇددى قانچىلىغان سونا تا، ئېتود، يۈمۈرلۈق ئاھاڭ، رومانتىك كۈي ۋە تەڭكەش مۇزىكىلارنى ئۇرۇندىشقا بولىدىغان رويالغا ئوخشايدۇ! سېنىڭ ئۆتكۈرلىكىڭ ئالتۇننى پارچىلاپ، قاش تېشىنى تىلغىيالايدىغان لازېر نۇرىغا ئوخشايدۇ! شۇغىنىسى مەن بەك قاشاڭ، بەك زەئىپ! مەن ئەۋلىيا بولمىسامۇ، لېكىن شۇم ئەرۋاھىمۇ ئەمەس، مەن چوڭ تالانت ئىگىسى بولمىسامۇ، ئەمما تېزەكچى قوڭغۇزمۇ ئەمەس، سۈنىڭ ئىسسىق-سوغۇقلۇقىنى ئېچىگە چۈشكەندىلا بىلىشكە بولىدۇ، بىلىقنىڭ تۇزلۇق-تۇزسىزلىقىنى تېتىغاندىلا بىلىشكە بولىدۇ، مەن نورمال ئادەملەرگە خاس نورمال مېڭىدىن، نورمال ئورگانىزمدىن، جۈملىدىن نورمال ۋىجداندىن تېخى ئايرىلغىنىم يوق! گرافنى ئەزىز دېيىشكە بولمىسۇ، لېكىن مېنى بايقىغان كىشى شۇ گراف، مېنى ئۆستۈرگەن كىشى شۇ گراف، ماڭا غەمخورلۇق قىلغان كىشى شۇ گراف، مېنى قوغدىغان كىشى شۇ گراف، گراف ئەسكى ئادەم بولغان تەقدىردىمۇ، مېنى يەرگە قارىتىدىغان ئىش قىلمىغان تۇرسا، ئۇنىڭغا قەست قىلىشقا ھەققىم يوق! ئۇنىڭ ماڭا ئاچچىقلىشى ھەتتا ھەممە ھېسابنى بىراقلا ئالمەن دەپ تەھدىد سېلىشى ھەر قانداق كىشىدە بولىدىغان مىجەز، توساتتىن تۇتقان ئاچچىق، ئۇنىڭغا تولا تەگمەپ كەتسەڭ بولمايدۇ، تېرىقنەك تاش ئاقمىغا ئېغىر زەمبىرەك بىلەن جاۋاب قايتۇرمەن دېسەڭ بولمايدۇ! ئۆزى غۇربەتچىلىكتە كۆن كەچۈرگەن بولسۇ، لېكىن قىرغاقتا چقۇلىپلا كېمىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىغاندەك، قورسىقىنى تويغۇزۇلىپلا قاچىنى چېقىپ تاشلىغاندەك ئىش قىلىپ، ئىشقىي نەپسىنى قاندۇرغاندىن كېيىن مەشۇقىنى ئېتىپ تاشلىغان بىرسىنىڭ ھېكايىسىنى بىلىدىغانسەن؟ — فرانسىيىلىك جاسۇسلۇققا قارشى بىر ئەمەلدار 2-دۇنيا ئۇرۇشى ۋاقتىدا بىر

پاهشه ئايال بىلەن تېپىشىپ قالغان، ئۇ ئايال ئاشقى بىلەن مۇھەببەتلىشىپ ھاياجانلىنىپ كەتكەچكە نېمىسچە سۆزلەپ چاندۇرۇپ قويغان. ئەمەلدار ئۇنى شۇ يەردىلا سوراققا تارتقان، ئايال يۈكۈنۈپ يالۋۇرغان بولسىمۇ، ئەر ئۇنى بەرىبىر ئېتىپ تاشلىغان! بۇنداق رەھىم-شەپقەتسىزلىك، نامەرتلىك قىلىدىغان ئىشلار ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ۋاپاغا چاپا قىلىدىغان، زەھەر خەندىلىكتە چېكىدىن ئاشقان ئىشلار ئېنىتر جەمەتىنىڭ ئەدەب-ئەردەم خاتىرىسىدىن ئەزەلدىن ئورۇن ئېلىپ باقمىغان جۇمۇ!

كېيۇ تانمى بۇ گەپلەرگە سوغۇق كۈلۈپ قويدى، ئۇ بىردىنلا غۇلچىنى كەڭ كېرىپ، كاتتا تالاۋەتكە. لىرىك ھېسسىياتنى كۆچلۈك ئىپادىلەشكە. كۆڭلىدىكىنى قويماي ئىزھار قىلىشقا كىرىشكەن قىياپەتتە ناخشىسىنى باشلىدى:

«ئاڭلاڭ ئېرىم، بېگىم، مېنىڭ ئەخمەق سارىگىم:

بارمىكى مۇندىن خەۋەرىڭ، ئاھ خەۋەرىڭ بارمىكى،
نەس قۇيۇن قانداق ئۆچۈردى شام-چىراغىنىڭ نۇرىنى؟
تاز قارا ئۇۋ قىلدى قانداق يايرىغان شوخ قوزىنى؟
تىلغىدى چىلبۆرە يۈمران قاندا غايىنىڭ كۆكسىنى،
ئوق بىلەن تېشىلدى شاختا سايرىغان جانۋار تېنى!

بارمىكى مۇندىن خەۋەرىڭ، ئاھ خەۋەرىڭ بارمىكى؟
گۈل كەبى شېرىن ئىدى چۈش، بولدى ۋەيران ھەممىسى،
غەرق بولۇپ لاي ئاستىدا قالدى مۇھەببەت كېمىسى،
سەن ئېلىپ كەلسەڭ مۇھەببەت، چىقىدۇ ئالدىڭغا قەست،
ئاقكۆڭۈل بولغانچە شۇنچە كۆتىدۇ قىلتاق سېنى!

بارمىكى مۇندىن خەۋەرىڭ، ئاھ خەۋەرىڭ بارمىكى؟
نەسەۋەب باغرى گويا تاش جىن قىلىپ قويدى مېنى،

نەسەۋەب خەنجەرگە ئوخشاش زەردىلىك قىلىدى مېنى،
باللىق ئۆتمۈشنى ئەسلەپ چىدىغاي قانداق يۈرەك،
ئۆكۈنۈپ مەن ئۆز-ئۆزۈمدىن ئەمدى ئېيتتىم ھەممىنى!

بارمىكى مۇندىن خەۋەرىڭ، ئاھ خەۋەرىڭ بارمىكى؟
بەھسىاب خورلۇق بولۇپ قالدى ئېغىز ئەپسانسى،
دەسسىلىپ سۈنغان مۇھەببەت بولدى دەۋران ناخشىسى،
ئاستا ئېيتاي، ئاستا ئاڭلاپ، ئاستا ئېيتىڭ ناخشىنى،
كۆز يېشىم بولسۇن جانابلار سىزگە ئىشتەي كۆلكىسى.

بارمىكى مۇندىن خەۋەرىڭ، ئاھ خەۋەرىڭ بارمىكى؟
بارمىكى مۇندىن خەۋەرىڭ، ئاھ خەۋەرىڭ بارمىكى!»

«بارمىكى مۇندىن خەۋەرىڭ» دېگەن ناخشا كېيۇ تانىمى خېنىم ناخشا سەھنىسىگە چىققاندىن كېيىن ئېيتىپ داڭق چىقارغان تۇنجى ناخشا ئىدى. ئۇ بۇ ناخشىنى مىڭلارچە قېتىم ئېيتتى. ئۇ بۇ ناخشىنى شاۋقۇنلۇق داقا-دۇمباق ۋە ئېلېكترونلۇق مۇزىكا، ئېلېكترونلۇق گېتار ۋە ھەرخىل ئەنئەنىۋى سوقما مۇزىكىلارنىڭ تەڭكەش قىلىشى بىلەن ئېيتقىنىدا، كۆزلىرىدىن ياش تارامىلاپ يەرگە تامىتتى. بىر كۈنى ئۇ «ئۆكۈنۈپ مەن ئۆز-ئۆزۈمدىن، ئەمدى ئېيتتىم ھەممىنى» دېگەن مىسرانى ئېيتقاندا، پۈتۈن زالنى ھۆشقىتىش، ئۈستەلنى تاكىلدىتىش، بوتۇلكا ئېتىش، غەزەپلىنىش، ھايجانلىنىش ۋە گۈلدۇراس ئالقىش سادالىرى قاپلىدى، تۇرلۇك مۇزىكىلار نوتا قائىدىسىدە بەلگىلەنگەن رېتىم ۋە ملودىيىدىن چىقىپ كېتىپ، ھەرخىل ھەرياڭزا ئاھاڭدا، خالىغان پەددىدە قالايمىقان چېلىنىشقا باشلىدى، تازا پەيزى بىلەن ئېيتۇاتقان ناخشا چولپىنى كېيۇتانىمى قولىدا مىكروفون تۇتقان پېتى توساتتىن قولى بىلەن تىك تۇرۇپ ئۇچ مىنۇتقىچە قوپمىدى. ئۇ شۇ پېتى، ئىككى پۇتىنى ھاۋاغا

قارىتىپ تەپكىنىدە يوپكىسى سىيرىلىپ چۈشۈپ بېشىنى ئورىۋالدى، ئاپئاق يوتىلىرىغا ئېلىكتر سىمى يۆگىشىپ قالدى... بۇ قېتىمقى ئۇيۇندا ئەركىن دۇنياغا كەلگە تارقالغان ناخشىدا ئەلگە يۈقىرى رېكورت يارىتىلدى: بېلەتتىن 600 مىڭ دوللار كىرىم بولدى. رەھمەت تەزىمى 108 قېتىمغا يەتتى. ئالقىش ساداسى 99 مىنۇت داۋام قىلدى. مەيدانىنىڭ ئۆزىدىلا ھوشىدىن كېتىپ شوك ھالىتىگە چۈشۈپ قالغان تاماشىچى 87 گە يەتتى. مەيدانىنىڭ ئۆزىدىلا يۈرەك كېسىلى قوزغىلىپ، مېڭىسىگە قان چۈشۈپ جان ئۆزگەنلەر 13 كە يەتتى. شۇ مەيداندا كېسىلى قوزغالغاندىن كېيىن، داۋالاش ئارقىسىدا خەۋپتىن قۇتۇلغان بولسىمۇ، لېكىن ئېغىر كېسەل ئاسارىتىگە گىرىپتار بولۇپ، ئۆمۈرلۈك مېپىپ بولغانلار 40 قا يەتتى. مەيداندا ھەددىدىن ئېشىپ، قارا كۆچ ئىشلىتىپ باشقىلارغا زىيان-زەخمەت يەتكۈزگەنلىكى ۋە پەسكەشلىك قىلغانلىقى ئۈچۈن ساقچى تۇتۇپ كەتكەنلەر 66 غا يەتتى. شۇ قېتىمقى ناخشا ئېيتىش ئۇيۇنى ۋاقتىدا ئارتىستلار، مۇزىكانتلار ۋە تاماشىچىلاردىن كۆپلەپ تەر ئاققانلىقى ئۈچۈن، ئۇيۇندىن كېيىن ئورۇقلاش مىقدارى كىشى بېشىغا تۆت كىلوگرامدىن توغرا كەلدى. تاماشىچى ئاممۇ ھەددىدىن زىيادە ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن كېچىلىك كۆلۈنىڭ 117 مىڭ 800 دوللارلىق مەنقۇلاتىغا (ئوستەل، ئورۇندۇق، چىراغ، پەردە، دېرىزە ئەينىكى ۋە تاملارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) زىيان سالدى. نەق مەيداندىن ئېلىنغان سىنئالغۇ كوپىيىسىدىن 899 پارچە سېتىلدى، ئۇنىڭغۇ لېنتىسىنىڭ كوپىيىسىدىن 453 پارچە سېتىلدى.

ئەنە شۇ ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسى ئېنىقراق مەلۇم ئىدى، ھەتتا ئۇ كىيۇتانمىنىڭ رەسمىي ئېيتقان ناخشىسىنى پەخرىي ئورۇندا ئولتۇرۇپمۇ ئاڭلىغاندى. ئەمما بۇگۈن ئىككىسلا بىر-بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرغاندا، كىيۇتانمى ناخشىنى مۇزىكىسىزلا شۇنداق دەرت-ئەلەم بىلەن يۈرەكنى ئېزىپ ئېيتتىكى، ئېنىق قاتتىق پالەچ ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

راستلا، كيۇ تانمىنىڭ تاراملاپ ئاققان ياشلىرى يۈزىنى بىر ئالغاندى. ئۇ تازلىق ئۈيگە كىرىپ يۈزىنى يۇغاندىن كېيىن قايتىپ چىقىپ سىبافاغا ئولتۇردى، پەردىز سومكىسىنى ئېچىپ، كىچىك ئەينەكنى ئېلىپ، زېرىكمەستىن ئۇپا سۈرتتى، قاشلىق ئەتتى، كىرپىكلىرىنى تارىدى، قاپقىنى بويىدى، ئەگلىك ئەتتى، كالېۋكىنى بويىدى، تىرناقلىرىنى ياسىدى شۇ پېتى 40 مىنۇتقىچە ئېنتر ھەرقانچە گەپ سوربىسمۇ لام-جىم دېمەي ئولتۇردى.

ئۇ توساتتىن چېچىدىكى چازىلارنى ئېلىپ تاشلاپ، يېپىنچىسىنى كونكىنى ئېچىپ-يايقاندەك لەپپەگشتتى. ئاندىن بوش ئاۋازدا:

— ئېنتر، مېنىڭ جېنىمدىنمۇ ئارتۇق ئەزىزىم، ئەگە ياخشى، جان-جىگەر قەدىرلىكىم! — دېدى ئۇ، — سىز گرافنى قانچىلىك چۈشىنىسىز؟ مەن ئۇنىڭ بىلەن دادى-مۇئامىلە قىلغىلى نۇرغۇن يىللار بولدى! ئۇز ۋاقتىدا مەن قىزلار سەنئەت مەكتىپىدە ئوقۇۋاتاتتىم، شەھەر باشلىقى — مۇشۇ كېيىنكى كۇنلەردىكى گراف مەكتەپنى كۆزدىن كەچۈرۈپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئېيتقان ناخشىسىنى ئاگلاپ كۆردى، ھەتتا مېنى ئاۋازىگىز ياخشكەن، ھېسسىياتىگىز، ھەرىكىتىگىز ياخشكەن، ئىستقبالىگىز بار ئىكەن! دەپ ماختاپ كەتتى. مېنىڭ پۇتۇن مەملىكەتكە، پۇتۇن جاھانغا، ئالەمگە يۈرۈش قىلىپ، دەرىجىدىن تاشقىرى كاتتا سەنئەتكار، داڭلىق ناخشا چولپىنى بولۇشۇمغا ياردەم بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى! مەن ئۇنىڭغا ئىشەنىدىم! ئۇنىڭغا چوقۇندۇم! شۇ چاغدا ئۇ ماڭا تولمۇ سالاپەتلىك باشلىق بىلىنگەچكە، ئۇنىڭغا خۇداغا سەجدە قىلغاندەك سەجدە قىلدىم... بۇلارنى ئېيتىپ نېمە قىلاي! مېنىڭ باغرىم ئەنە شۇ چاغدا پارە بولغان، مەن گۈدەك ئەنە شۇ چاغدا قەتلى قىلىنغان، قەتلى قىلىنغان كۇنۇم ھېلىمۇ ئېسىمدە، قارا ئاپپىرىلنىڭ 13-كۈنى، جۈمە ئىدى، ئۇ مېنى شاراب ئېچىشكە تەكلىپ قىلدى، نەدىن بىلەي شارابقا بىھوش دورىسى ئارىلاشتۇرۇپ قويغانىكەن... ئۇ ھۆگرەپ يىغلىغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئۇ

چاغدا مەن ئەمدىلا 15 كە كىرگەنىدىم، ئاشۇ ئەپتى ئىنسان، قىلمىشى ھايۋان ساختىپەزلىكنى دامغا چۈشتۈم. مېنى مەكتەپ چىقىرۋەتتى، ئاتا-ئانام ئۆيدىن قوغلۇەتتى. سەنئەتكار بولاي دېسەم لاياقىتىم توشمىدى، پاھىشە ئايال بولۇشقا كۆڭلۈم ئۇنىمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئىپلاس شەھەر باشلىقىنىڭ خۇسۇسىي ئويۇنچىقىغا ئايلىنىپ قالدىم! ئۇنىڭ قانداقلارچە شەھەر باشلىقى بولۇپ قالغانلىقىنى بىلەمسىز؟ ئۇ سايلام رىقابەتچىسىنىڭ كەينىدىن شۇملۇق ئىشلىتىپ، ئۇنى خوتۇنى ئارقىلىق خان ئوردىسىغا چاقىقان، ئۇنى خۇزمەن، گاۋاراالارنىڭ كېتابلىرىنى ئوقۇشقا ئامراق دەپ، ئەتەي قىزىل قالپاق كېيگۈزگەن! بۇنى ئۇ ماڭا ئۆز ئاغزى بىلەن ئېيتىپ بەردى. ئۇ مېنى ئويۇنچۇق قىلىپ ئويناغاندىن كېيىن، پو ئېتىپ، مېنىڭ قولۇمدىن ھەر ئىش كېلىدۇ دېدى!

— بىراق نېمىلا دېگەن بىلەن ئۇ ماڭا زىيان سالىدىغان ئىش قىلىپ باقمىدىغۇ! — دېدى ئېنتر.

— ھاھاھا، ھوھوھو! — كېيۈتانمى تازا قاتتىق كۈلگەنىدىن كېيىن سۆزلىدى، — سىز تېخىچە ئۆزىڭىزنى ئالداپ يۈرەمسىز! سىزنىڭ ئىشلىرىڭىز ماڭا بەش قولدەك ئايدىڭ. سىز يېڭى كەلگەندە، ئېتىگىز ھېلىقى راست توپ چولپىنىنىڭ ئېتىغا ئوخشاپ كەتكەنلىكى، ئۆزىڭىزمۇ ھەققىتەن قامەتلىك بولغانلىقىڭىز ئۈچۈن، ئۇلار سىزنى راست ئېنتىرغا ئوخشىتىپ قالغان. بەزىلەر ئاۋۋال سىز بىلەن پاراڭلىشىپ راست-يالغانلىقىڭىزنى بىلىپ باقايلى، راست توپ چولپىنى بولغاندىمۇ، يۇرتىدىن ئايرىلىشنى خالامدۇ-يوق بىلىپ باقايلى، ئۆزىنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلايلى دېگەن تەكلىپنى بەرسە، قېرى خۇمپەر ئۇنداق قىلىشقا ئۇنىمايۋ، داغدۇغا بىلەن قارشى ئېلىپ، بولار ئىشنى بولۇپ بولغان ئىش، يالغان ئىشنى راست ئىش قاتاردا قىلىشمىز كېرەك، شۇنداق قىلىپ ھېچ بولمىغاندا ئۆز ئادەملىرىمىزگە يەل بېرەلىسەكمۇ ھېساب دەپ تۇرۇۋالدى. مۇبادا سىز توپ تېپىشنى بىلمىگىز ئۇ تالانت ئىگىسىنى تاپتى، تالانت ئىگىسىنى ئىشقا سالدى

دېگەن چوڭ ئاتاققا ئىگە بولمافحدى. مۇبادا سىز مەيدانغا چۈشۈپلا حاندۇرۇپ قويسىڭىز، شۇ يەردىلا ئورنىڭىزغا ئادەم ئالماشتۇرۇپ قالماي، سىرتى ئۇدۇل قاماقخانىغا يوللاپ، ئالدامچى دېگەن گۇناھىنى ئانىپ جازاغا تا تماقچىدى! ئۇ ماڭا ئۆز ئاغزى بىلەن: ئەلنى باشقۇرۇش ئۈچۈن ئادەم ئۆلتۈرمەي بولمايدۇ، بىرەر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش ئۈچۈنمۇ، ئالدى بىلەن شۇ ئىشنى قىلدىغانلاردىن بىر-ئىككىسىنىڭ كاللىسىنى ئىلىپ تاشلىماي بولمايدۇ، شۇنداق قىلغاندىلا ئادەملەرنى جانلاندۇرۇپ، بىر سەتەكە كەلتۈرۈپ، روھىنى ئۆستۈرۈپ، ئاجىزلىقىنى كۆچىيىپ، حاھانىنى تازا ئوڭۇشلۇق بولدۇ دېگەن، ئۇ ماڭا: ياش قاتۇرۇپ يۇرگىنىمگە تويتوغرا بىر يىل بولدى، شەھىرىمىزدىن كاللىسىنى ئالدىغانغا بىرەر حىنابەچى تاپالماي كېلىۋاتىمەن دېگەن!

— ياپىرە ئىش مۇنداق ئىكەندە، راست شۇنداقمۇ ھوي؟ — دېدى ئېنىر كۆزلىرىنى يوغان حەكچەپ.

— ھەھ، سىزگە گەپنىڭ اسىنى ئېيتاي، ئەخمەق! مېنىڭ سىز بىلەن بوي قىلىشمىنىمۇ شۇ ئورۇنلاشتۇرغان. كىم سىزنى بالغانىنى راست قىلىپ. ھەققىي بوپ چوپىنى بولسۇن دەپتۇ؟ بەك كېلىپ سىزنىڭ شۆھرىتىڭىز ئۇجقاندەك ئۆرلەپ ئامىتىڭىز ئوگدىن كېلىۋەردى! بىلىپ قويۇڭكى بادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ بۇ دىيارىدا پۈتۈل بېپىش ھاكىمبەت تۇتۇشىنىڭ ئەپچىل ۋاسىتىسى، ھاكىم بولۇشنىڭ مۇھەررەم يولى! ياش وەرىر، ۋەزىر، ۋىلايەت، شەھەر، يالاتا، مەھكىمە باشلىقلىرىنىڭ مېنى قايسىبىرى پۈتبۈل تەمىگەن؟ دېمەك ئۇ سىزدىن ئەلۋەتتە خاتىرجەم بولالماي قالغان. شۇ ۋەجىدىن ئۇ مېنى سىزنىڭ ھەربىر سۆز-ھەرىكىتىڭىزگە كۆز-قۇلاق بولسۇن دەپ قېشىڭىزغا ئەۋەتتى... بۇنىڭدا ئۇ بەك بىر پايدىلىق تەرىپىنىمۇ كۆزدە تۇتتى، يەنى سىز بولسىڭىز ھۆرمىيەت نەرەپدارى، كۆز قاراشلىرىڭىز يېڭى، مەن سىزنىڭ يېنىڭىزدا تۇرسامۇ بەربىر جاقىرىققا تەييار تۇرغان خىنىلاردەك ئۇنىڭ جاقىرىقىغا لەببەي

دەپ، ھەم كۆڭلىگە ھۇزۇر يەتكۈزۈپ، ھەم ئۆزىگە سىز توغرىسىدىكى مەلۇماتنى يوللاپ تۇرۇشۇمنى كۆزدە تۇتتى...

— سەن...

— سىز ئۆزىگىزنى ئاقكۆڭۈل دەۋاتامتىگىز؟

ئۆزىگىزنى پەزىلەت ئىگىسى دەۋاتامتىگىز؟ پەزىلەت خاتىرىلىرىگىزنى پاك-پاكىز دەۋاتامتىگىز؟ ئەمدى ئەجەب گەپ قىلمايسىزغۇ مەن بارغۇ، خورلۇق، دەرت-ئەلەمنى ئىچمىگە يۇتۇپ، بولۇشىغا كۆن ئۆتكۈزۈپ، سىزنىڭ بىر كۈنى ئەمەس بىر كۈنى ئويغىنىشىگىزنى كۈتۈپلا كېلىۋاتاتتىم! بالدۇر ئېيتقان بولسام ماڭا ئىشىنە تتىگىزمۇ؟ خۇددى ئۆزىگىز ئېيتقاندەك، سىز ئەۋلىيا بولمىسىگىزمۇ، ئەمما ھەرگىز جىن-ئالۋاستىلاردىنمۇ ئەمەسكەنسىز. توي قىلىپ ئۈچ كۈندىن كېيىنلا مەن سىزگە ئىشەنچ باغلىدىم، سىز تەرەپتە تۇرۇپ ئاشۇ قېرى ئوغرى بىلەن كۆرەش قىلىشقا باشلىدىم! يۆلەنچۈكۈمۇ، ئۇمىدىمۇ بىرلا سىز ئىكەنلىكىگىزنى بىلدىم! سىزمۇ پەسكەش قاتارىغا كىرسىگىزمۇ لېكىن ئاشۇ قېرى ئوغرىدىن ئون مىڭ ھەسسە ئالىيجاناب ئىكەنلىكىگىزنى بىلدىم! ئۆنىڭ نەرى گراف بولسۇن؟ ئۇ ئوغرى-لۇكچە كىلەردىنمۇ ئەسكى ئىمە! ئۇنىڭدىن كۆرە مويسىپت، چەۋەنداز يىگىت، گراف دەپ سىزنى دېسە بولىدۇ! ھەق گەپنى ئېيتسام، پۈتبولچىلارنىڭ داھىيسى، پۈتبول تەشكىلاتلىرىنىڭ بىرىنچى قول باشلىقى ئەلۋەتتە سىز بولۇشقا تېگىشلىك، ئاشۇنداق بىر ئەبلەخنىڭ شىللىگىزغا مېنىپ ئۈستىگىزدىن بېسىپ تۇرۇشىغا يول يوق! سىزنىڭ بىردىنبىر ئەيىبىگىز — سىز بەكمۇ سادىدە، بەكمۇ پاك، بەكمۇ كۆڭۈلچەك، بەكمۇ بىپەرۋا! سىز گۈدەكلىكتە ئاق بىلجانغا، سادىدىلىقتا تۆكى چىقمىغان چۆچىگە ئوخشايسىز، قېرى ئوغرى ئۆزىگىزگە قەست قىلىۋاتسا، ئۇنى تېرىقچىلىك تاش ئاتقىنى دەۋاتىسىز. شۇ سەۋەبتىنمۇ مەن سىزگە ھەممە ئەھۋالنى. ئەينەن ئېيتىشقا پىشمايى كەلدىم، تۇرمۇشىمىزدا نۇرغۇن-نۇرغۇن تېپىشاقلار پىشلىمەي كەلدى، ھەممە ئىغىرچىلىقنى ئۆزۈملا كۆتۈرۈپ

كەلدىم، سىزنى دەپ شۇنداق قىلدىم جۇمۇ قەدىرلىك غوجام!
ئېنتر كۆڭلى پاراكەندە بولۇپ، خۇددى جۇگازىغا قوشقان ئېشەكتەك ئۆينىڭ ئىچىنى بىر ئايلىنىشقا باشلىدى.
— قانداق قول سېلىش ئۈستىدە بېشىگىز قېتىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپتىمەن ئېرىم، سىز قولىگىزنى پاسكىنا قىلىشىنى خالىمايسىز، سىزنىڭ دىلىگىز ئالىيجاناب! بۇنىڭدا كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چۇشىدىغان ئادەم تەييار...
— ئادەم تەييار؟ كىم ئۇ؟
— دەل بېيلىنىڭ ئۆزى!
— بېيلى؟ بېيلى دېگىنىڭ تازىمۇ تەخسىچى، چېقىمچى، نۆھەمتخور! بېيلى دېگىنىڭ گرافنىڭ ئەزىز ئادىمى!
— سىزچۇ ئىشنىڭ بىر تەرىپىنلا بىلىپ، يەنە بىر تەرىپىنى بىلمەيدىكەنسىز، غوجام! بېيلى قانداقمۇ ھەممىلا ئادەمگە سادىق بولۇۋېرسۇن؟ كىمنىڭ شېخى ئېگىز بولسا، ئۇ شۇنىڭغا كېلىپ قونىدۇ، كىمنىڭ قولىدىكى قارت كۆچلۈك بولسا، ئۇ شۇنىڭغا قاراپ دو چىقىدۇ، كىم پۇلنى جىق بەرسە، ئۇ ئۆزىنى شۇنىڭغا ساتىدۇ. ئۇجۇر-بۇجۇرنى سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرمىسىگىزمۇ بولىدۇ، گەپ بەك شاخلاپ كەتمىسۇن. ئىشقىلىپ مەن بىرمۇ-بىرىم يىل ئىچىدىلا بېيلىنى چاقىگىلىمغا كىرگۈزمەي قويمايمەن. ۋاھ، جاھاندا يامان ئادەملەر كەم بولسىمۇ بولمايدۇ جۇمۇ! مۇبادا ھەممەيلەنلا ياخشى ئادەم بولۇپ كېتىدىغان بولسا، نۇرغۇن مەنسەپ ئورنى بوش قېلىپ، بىرمۇنچە ئىشلارنى قىلىشقا ئادەم چىقماي قالىدۇ، تارىخ ئىلگىرى باسمايدۇ، ھەتتا يەر شارىمۇ ئايلىنالماي قالىدۇ. بەزىدە يامانىنىڭ ئەدىبىنى يامانىنىڭ قولى بىلەن بېرىش. يامانىنىڭ ئەدىبىنى ياخشىنىڭ قولى بىلەن بېرىشكە قارىغاندا ئۇنۇملۇكرەك بولىدۇ! سىز چىداپ تۇرۇپ بەرسىگىزلا بولدى، ئىشنى ئۆزۈم جايلايمەن! سىز قىلىشقا تېگىشلىك ئىش بىرغىنا، بىخەتەرلىك تەكشۈرۈش مەھكىمىسى ئالدىگىزغا كەلگەندە، قېرى ئوغرىنىڭ ئۆزىگە گايزاردىن مەخپىي تېلېگرام كەلگەنلىكىنى ئېيتقىنى راست

دەپ گۈڭاھچىلىق قىلىپ بەرسىڭىزلا بولدى! دەرۋەقە، سىز قېرى ئۇغرىنىڭ ئالدىدا ئانچە-مۇنچە ياخشى گەپلەرنى دەپ، يۈزخاتىرىسىنى قىلىپ، ئۆزىڭىزنى كەڭ قورساق كۆرسەتسىڭىز بولىدۇ، بۇ ئىشلارمۇ ئېغىزدىن ئېغىزغا تارقىلىپ كېتىشى مۇمكىن. ئېسىڭىزدە بولسۇنكى، بۇنىڭ راست يالغان ئېنىتر ۋەقەسى بىلەن توغرىدىنتوغرا ئالاقىسى يوق، سىزنىڭلا ھەقىقىي ئېنىتر ئىكەنلىكىڭىزگە گەپ كەتمەيدۇ! ھېلىقى ئەيدىز كېسىلى بىلەن ئۆلگەن نەرسىنىڭ ئەرۋاھى سىز بىلەن تالاش-تارتىش قىلىپ يۈرەلمەيدۇ-دە!

ئېنىتر كاللىسى يوغناپ، باش لىڭشىتىپ خوپ دېيىشكە مەجبۇر بولدى، چەكسىز ھاياجانلانغان كىيۇتانىمى ئېرىنىڭ چېچىدىن پۇتىغىچە سۆيۈپ چىقاندىن كېيىن:

— بۇگۈن ئاخشامىمۇ قېرى ئۇغرىنىڭ قېشىغا بارمىسام بولمايدۇ! بۇ ھالقىلىق پەيتتە قىلچە چاندۇرساق ئىش چاتاق! بىر ئاي ئىچىدىلا ئۆچۈمنى ئېلىپ، ئۇ ئۇغرىنى ئۆلۈكىنى قويىدىغانغا يەر چىقماس قىلىۋېتىمەن! قەدىرلىكىم! مەن ئالدىڭىزدا خجىل، مېنىڭ تىنىم پاسكىنا، يۈرىكىم زەھەر. ھەممە ئىش پۈتۈپ، سىز ئېسىلزادىگە، پالاتا ئەزاسىغا ئايلانغاندا، مەن ئىنتىقامىمنى ئېلىپ گرافنى كۆزۈمدىن يوقاتقاندا — بېيلىنمۇ كۆزدىن يوقتىمەن، چىن مەنىدىكى قەرەللىك، قەرەلسىز بومبا بولغان شۇنى يوقاتقاندىن كېيىن ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋالىمەن، چۈنكى سىزنى بۈلغىسام بولمايدۇ. ئەنە شۇ چاغدا، سىز ئايئاق قاردەك پاكىز مەلىكە سۈپەتلىك ئابرويى بار قىزدىن برسىگە ئۆيلىنىڭ، سىزگە خوتۇن بولۇشقا شۇنداق قىزلا لايىق! ئىككىلار ناۋاتتەك تاتلىق، ھەسەلدەك شېرىن ئۈي تۈتۈپ، بىر-بىرىگىلەرگە ھەمدەم بولۇپ، ئۆمرىگىلەرنىڭ ئاخىرىغىچە شۇنداق ئۆتۈڭلار. سىز ھەر يىلى مەن زىيانكەشلىككە ئۇچرىغان ئاشۇ قارا ئاپرېلنىڭ 13-كۈنى مېنى «بىچارە كىيۇتانىمى!» دەپ تىلغا ئېلىپ قويىسىڭىزلا، مەن خوتۇنىڭىز شۇنىڭدىن مىڭ-مىڭ رازى. ئاھ خۇدايىم، ئاھ مۇھەببىتىم! — ئۇ ئاخىرقى ھەسرىتىنى

«توسكا» ناملىق رومانتىك كۆينىك ئاھاڭى بىلەن ئېيتتى.

ئەر-خوتۇن ئىككىسى قۇچاقلىشىپ، ھۆكۈرەپ يىغلاپ ئالەمنى زىلزىلىگە سالدى. بۇنىڭدىن قارىغاندا، ئاممىباب ناخشا چولپىنى كلاسسىك ئوپېرا ناخشىسىنى ئېيتسىمۇ بولۇۋېرىدىكەن.

ئىككى ئاي ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، گرافنىڭ ئىشى تەگلىپ، ئۇ قولغا ئېلىندى ۋە ئۇستىدىن شىكايەت قىلىندى. ئېنتىرنى قاتتىق ھەيران قالدۇرغىنى شۇ بولدىكى، شىكايەتنامىدە ئاخبارات سىستېمىسىغا قول تىققانلىق ۋەقەسى زادى تىلغا ئېلىنماي، خىيانەتچىلىك، مەسئۇلىيەتسىزلىك، ئەتكەسچىلىك دېگەنگە ئوخشاش ئادەتتىكى جىنايەتلەر كۆرسىتىلگەنىدى. ئىككى ئايغىچە سوراق قىلىپ، باش سۈدىيە گرافنى خىيانەتچىلىك، پاراخورلۇق، ئەتكەسچىلىك، مەسئۇلىيەتسىزلىك جىنايىتى بىلەن 14 يىللىق مۇددەتلىك قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلغانلىقىنى، ئۇنىڭ گرافلىق نامى بىكار قىلىنغانلىقىنى، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئالتە يىلغىچە مەھرۇم قىلىنغانلىقىنى جاكارلىدى. ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي، گراف تۇرمىدە بېشىنى يېدى، ئېنتىر گرافنىڭ قەبرىسىگە گۈل چەمبىرەك قويدى، يەنە تېخى گرافنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىگە مىڭ دوللار تەزىيە پۇلى تەقدىم قىلدى.

ئىككى ئايدىن كېيىن، ئېنتىر خانلىق پۇتبولچىلار جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى، پۇتبولچىلار كۆلۈبىنىڭ مۇدىرى بولۇپ تەيىنلىنىپ، لورد ئۇنۋانى بىلەن تارتۇقلاندى. خانلىق پۇتبولچىلار كۆلۈبىنىڭ زالىدىكى گرافنىڭ پېرىم بوي مىس ھەيكىلى ئېلىۋېتىلگەندىن كېيىن ئېرىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئېنتىرنىڭ پېرىم بوي ھەيكىلى ناھايىتى ھەيۋەتلىك قىلىپ قاتۇرۇلدى. پادىشاھ ئالېيلىرى قوبۇل قىلغاندا، ئېنتىر يەرگە يۆكۈنۈپ، لاسسىدە بوشاپ، قولنۇقىدىن يۆلىسىمۇ قوپالماي قالدى. بۇ خەۋەر تارقالغاندىن كېيىن، ھەممە ئادەم ئېنتىرنى ساقتىلىققا ئۇستا ئىكەن، ئۇزۇنىي پىداكار قارا سادىق كۆرسىتىپ پادىشاھ ئالېيلرىنىڭ كۆڭلىگە يېقىۋېتىپتۇ دېگەن تونۇشقا كەلدى. شۇنىڭ

بىلەن بىللە ھەممە بىردەك ئېنتىرنى ئىچى زەھەر، قولى ۋەھشي، يۈزىنىڭ تۈكى پوق، ئىنتايىن قورقۇنچلۇق ئادەم ئىكەن دېگەن يەرگە كېلىشتى، شۇ سەۋەبتىن كىشىلەر ئېنتىرنى تېخىمۇ ئىزىتىلەپ، ئېنتىر ئەمدى پۈتبول دۇنياسىنى خاتىرجەم سورايدىغان بولدى دېيىشتى.

ئېنتىر چوڭ ھوقۇقنى قولغا ئالغاندىن كېيىن، پۈتبول ساھەسىنىڭ ئىستىلىنى تۈزىتىپ، ئىنتىزامنى چىڭىتىپ، قاتتىق باشقۇردى، تەمىناتنى كۆپەيتىپ، تاماقنى ياخشىلىدى، ھەر بىر كىشىگە كۈنىگە جۈڭگونىڭ گۈڭدۇڭ ئۆلكىسىدە ئىشلەنگەن، ساغلاملىق گۆھىرى دەپ ئاتالغان ساغلاملىقنى ئاشۇرۇغۇچى ھىكمەتلىك سۆيىنى ئۈچ لېتىردىن تارقىتىپ بەردى ھەمدە جۈڭگونىڭ خاڭجۇ شەھىرىدە ئىشلەنگەن «ياشلىق گۆھىرى» دېگەن دورا بىلەن دائىم تەمىنلەپ تۇردى. ئۇنىڭ ئۇستىگە دەرىجىگە ئايرىپ ئولتۇرماي، ھەر مىللەت، ھەر ساھەدىكىلەردىن كۆپلەپ ياش ۋە يېڭى پۈتبولچىلارنى قوبۇل قىلدى، بىر تۈركۈم قورساق باقتى، روھىي چۈشكۈن، ئېغىر شەخسىيەتچى، بوشاڭ كونا كوماندا ئەزالىرىنى قىسقارتىۋەتتى. مەملىكەت بويىچە ھەممە پۈتبول كوماندىلىرىنىڭ قىياپىتى يېڭىلىنىپ، روھىي كۆتۈرەڭگۈ بولۇپ كەتتى. ئېنتىر گرافى ئاغدۇرۇلغان پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ بىر تۈركۈم مۇتەخەسسىسلەرنى يېتەكلەپ، 40 يىلغىچە ئۇدا ھۆكۈم سۈرۈپ كەلگەن ۋىزانتىيىچە 4-2-3 لىك ئەركەك-چىشى بىلىقدەك كىچىك ئايلانما دائىرە ھاسىل قىلىدىغان سەپنى كونىلىقنى سۈپۈرۈپ تاشلايدىغان جاسارەت بىلەن ئىنكار قىلىپ، قەيسەرلىك بىلەن سىلىلىق بىرلەشتۈرۈلگەن، رەڭ بىلەن جەڭ جىپسلاشتۇرۇلغان بىر مۇنچە پۈتبول سېپىنى بارلىققا كەلتۈردى، پۈتبول ئىلمىي تەتقىقاتىنىڭ سەۋىيىسىنى يېڭى پەللىگە كۆتۈردى. بۈيۈك برىتانىيە قامۇسى تەھرىر ھەيئىتى «توپ چولپىنى ئېنتىر» دېگەن سۆزلەرنى قامۇسنىڭ قايتا نەشرىگە تولۇقلاپ كىرگۈزۈش ئۈچۈن نەچچە دۆلەت مۇتەخەسسىسلىرىنى يېزىشقا ئۇيۇشتۇردى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئېنتىر

بىرمۇنچە سۇرەتكە چۈشۈپ، تەھرىر بۆلۈمىنىڭ تاللىشى ئۈچۈن لوندۇنغا ئەۋەتىپ بەردى.

ئېنتر قاتىلاڭچىلىقتىن بوشايدىغان ۋاقتنى چىقسلا خوتۇنىنى قولتۇقلاپ، ئوغلىنى يېتىلەپ، ئائىلىۋى بەختتىن ھۇزۇرلاندى. ئۇ ھەر كۈنى كۆزى بىلەن بۇرنىنىڭ سۈيىنى ئېقىتىپ، كىيۇ تانىمى ئالدىدا ئۆز كۆڭلىنى ھەددى-ھىسابسىز، قايتا-قايتا ئىزھار قىلىپ:

— ياھ! خوتۇنۇم، تاتلىقىم، ئېرىڭنىڭ بۈگۈنكىدەك كۈنلەرگە ئىگە بولۇشى پۈتۈنلەي سېنىڭ ئەقىللىق، كەسكىنلىك، كەڭ قورساقلىق شاراپىتىگدىن بولدى! مەن بۇ ئالەمدىكى ئۆمرۈمدە ساڭا ئەڭ سادىق، ئەڭ ئىناۋەتمەن ئەر بولمەن، ئۇ ئالەمگە بارغاندا پارسلارنىڭ سېرىق ئىتىغا ئايلىنىپ، كارىۋىتىڭنىڭ يېنىدا تۇگۈلۈپ يېتىشقا رازىمەن! — دەيدىغان بولدى.

— ئەر-خوتۇن ئېنترنى ھەممىدىن بەك خۇشال قىلغىنى شۇ بولدىكى — ئۇلارنىڭ پۈتبول كوماندىسى 19 ياشلىق، بۈدۈر چاچلىق، كالپۇكلىرى قىپقىزىل كەلگەن ئادەتتە نازىنىن ئايالالرغا ئوخشايدىغان، توپ مەيدانىدا شىردەك باتۇرلۇق كۆرسىتىدىغان ياش پۈتبول ماھىرى بورد نى قوبۇل قىلغانىدى. ئۇ كانچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن، دادىسى ئۇ تۇغۇلۇشتىن بىر ھەپتە بۇرۇن گاز پارتلىشىدا ئۆلۈپ كەتكەن، ئانىسى باشقا بىرسىگە يانىلق بولۇپ، بوردنى دادىلىتامغا ئەكىرىپ قويغان، بورد دادىسىنىڭ كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىپ، شاختىغا چۈشۈپ كۆمۈر قازغان، ئىش سىرتىدا پۈتبول تەپكەن. بۇ دۆلەتنىڭ قائىدىسى بويىچە مۇنداق ئادەملەرنى دۆلەتلىك، ۋىلايەتلىك، شەھەرلىك كوماندىغا قوبۇل قىلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئېنتر ھوقۇق تۈزگۈچىلەرنى كېيىن، ئەلنى گۈللەندۈرۈش يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، تۆۋەنگە چوڭقۇر چۆكۈپ، بۇردنىڭ پۈتبول ماھارىتىنى بۇاسىتە كۆزەتتى ھەمدە ئۇنى ئالدىغا چاقىرىپ كېلىپ، 47 مىنۇت سۆزلەشكەندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن ناھايىتى رازى بولدى، شۇنىڭدىن كېيىن، پادىشاھ ئالىيلىرىغا مەلۇمات يوللاپ، بوردنى

كوماندىغا دەربجە ئاتلىنىپ قوبۇل قىلىشنى تەلەپ قىلدى. پادىشاھ ئالىيلىرى تەستىق سېلىپ، مەخپىي ئىشلار مەھكىمىسىنىڭ مۇھاكىمە قىلىپ كۆرۈشىنى بۇيرۇدى. ئېنتىر بەس-مۇنازىرىگە ئىشتىراك قىلىپ، مۇتەئەسسىپلىكىنى تۆگىتىش، تالانت ئىگىلىرى ئۈچۈن كەڭ يول ئېچىش زۆرۈرلۈكىنى پۈخادىن چىققۇچە شەرھلەپ، بىر قانچە مۇتتەھەرنى خاپا قىلىپ قويدى. بەختىگە يارىشا ئېنتىرنى ياخشى كۆرۈپ قالغان، ئۆزىمۇ خېلى ئاڭلىق كەلگەن مەخپىي ئىشلار باش ئەمەلدارى پۇتىبول ساھەسىنىڭ ئىشلىرىغا بەك تەپسىلىي ۋە كونكرېت ئارىلىشىۋالماسلىقىنى تەشەببۇس قىلدى. شۇنىڭدەك ئېنتىر ماھىرىنىڭ ئاللىقاچان دۇنياغا قەدەم قويغان ۋە دۇنيادىن مەزكۇر ئەلگە قەدەم قويغان كاتتا توپ چولپىنى ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇنىڭ نامى بېكدىنلا بۇيۇك بىرتانىيە قامۇسىغا كىرگۈزۈلگەنلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئاۋازغا قويماستىن ھەممە ئىشنى ئېنتىرنىڭ ئىختىيارىغا قويۇپ بېرىشنى تەكلىپ قىلدى. ئەمما ئېنتىرنىڭ ئېھتىيات بىلەن ئىش كۆرۈپ، ئۆتكەلنى چىڭ ئىگىلىشىنى، بىپەرۋالىق بىلەن خالىغانچە ئىش قىلىپ، پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويۇشتىن ساقلىنىشىنى قايتا-قايتا چېكىلدى.

ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر ئىككى يىلدا بىر ياش ياشىرىپ تۇرىدىغان بىر ئايال يازغۇچى بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن ئىنتايىن ھاياجانلىنىپ، بورد بىلەن بىرنەچچە قېتىم، ئېنتىر بىلەن بىرنەچچە قېتىم سۆزلىشىپ خەۋەر تويلىدى، ئېنتىر ئائىلىسىنىڭ قەھۋە، پەمىلە چاي، پەمىدۇر مۇرابباسى، سودا سۈيى ۋە شامپانسكىلىرىنى كۆپلەپ ئېچىپ ۋە يەپ، ئاخىرى «بۆسۇش» دېگەن ئويدۇرمىسز كاتتا ئەدەبىي ئەسەرنى يازدى. بۆسۇش دېگىنى كۆپ قىرلىق سۆز بولۇپ، بىرىنچىدىن بوردنىڭ مەيدانغا كېلىشى پۇتبول ئىشىدىكى بۆسۇش دېگەننى بىلدۈرەتتى، ئىككىنچىدىن، ئېنتىرنىڭ تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ بوردنى قوبۇل قىلغانلىقى خەلق ھوقۇقى كۆز قارىشىدىكى بۆسۇش دېگەننى بىلدۈرەتتى، ئۈچىنچىدىن،

ئادەم ئىشلىتىش تۈزۈمىنى بىلدۈرەتتى، تۆتىنچىدىن، سىنىپىي مۇناسىۋەتنى بىلدۈرەتتى، بەشىنچىدىن، ئاپتور ئۆزىنىڭ شېئىر ۋە دراما ييزىشتىن ئويدۇرمىسز ئەدەبىي ئەسەر ييزىشقا كۆچكەنلىكىنى بۆسۈش دېگەنلىنى بىلدۈرەتتى. دېگەندەك بۇ ئەسەر بەش قىسمىنىڭ بۆسۈش دېگەن كاتتا مۇكاپاتقا ئېرىشتى، مۇكاپات سوممىسى 150 مىڭ دوللارلىق ئۆتكەلنى بۆسۈپ ئۆتتى. مۇكاپاتقا ئېرىشكەندىن كېيىن، بۇ ئايال يازغۇچىنىڭ پىشىدىمۇ بۆسۈش يۈز بېرىپ، يەنە بىر ياش ياشاردى، ھەتتا ئۇ بوردقا ناھايىتى تەسىرلىك مۇھەببەت خېتىنى ييزىپ. ئۇنىڭ ئەرۋاھىينى ئۇچۇرۇپ. كېچىلىرى جىندىن قورققاندەك ئۆخلىيالماس قىلىپ قويۇش بىلەن بۇ نەۋقىران يىگىتنى كاتتا ئىستىقبالدىن مەھرۇم قىلىشقا تاس قالدى.

بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان ئەر-خوتۇن ئېنترلار كۆلەي دېسە تېخى، يىغلاي دېسە تېخى، چۈنكى يەۋالغاندەك ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

— بۇ ئايال يازغۇچىمۇ تازا غەلىتە بەندىكەن، — دېدى كېيۇ تانمى ئېنترغا قاراپ، بەك كۆڭۈل ئاچقۇسى كېلىپ كەتكەن بولسا كېچىكلا بالىنىڭ پىيىغا چۈشكىچە سىزگىلا خەت يازسا بولماسمىدى؟

— ئالدىرماي تۇر خوتۇن، — دېدى ئېنتر، — ئۇ بوردتىن جاۋاب ئالالمسا بىر نەچچە كۈننى ئۆتكۈزۈپ ماڭا خەت يازمايدۇ دېيەلەمسەن؟

ئىككىسى تەڭ كۈلدى. ئېنتر ئۆز ۋاقتىدا مەيكېر بىلەن كېنمىر سۆزلەپ بەرگەن بىر ۋەقەنى تىلغا ئالدى. بىر كۈنى مەيكېر بىلەن كېنمىر ئىككىسى ھاراق ئىچىپ، غەرق مەست بوپتۇ، مەستلىكتە ھەر ئىككىسى ئۆزىنىڭ مۇھەببەت خېتىنى ييزىشقا ئۇستىلىقىنى ماختاپ، بىرسىنى شاھسىلىققا چاقىرىپ، شۇ يەردىلا ييزىشقا كىرىشىپتۇ، ھەر بىرى بىر پارچىدىن ييزىپ لىپاپلىغاندىن كېيىن ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ، قىزلار ييتىپ ئوقۇيدىغان مەكتەپنىڭ تەرسالقا داڭقى چىققان ئايال باش تەپتىشنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا

بارغاندا، ئىككى پارچە خەتنى خەت ساندۇقىغا سېلىپ قويۇپ كېتىپتۇ. نەتىجىدە ئاردىدىن ئۇچ كۈن ئۆتمەيلا ھەر ئىككىسى جاۋاب خەت تاپشۇرۇۋاپتۇ، جاۋاب خەتنىڭ مەزمۇنى ئومۇمەن ئوخشاش بولۇپ، ئۇنىڭدا: «ئىلتىپاتىڭىزغا مۇيەسسەر بولغانلىقىم ئۈچۈن يۈرەكلىرىم ئويناقلاپ ئۆزۈمنى باسالماي قالدىم، دېگەن ۋاقتىڭىزدا ھۇزۇرىڭىزغا بېرىپ، سىز بىلەن شېرىن كېچىنى بىللە ئۆتكۈزۈشكە تەييارمەن» دېيىلگەن. بۇنى كۆرۈپ يۈرىكى يېرىلغۇدەك قورقۇپ كەتكەن ئىككى يىگىت بىر-بىرىگە دۈگدەپ، ھېچقايسى بېرىپ كۆرۈشۈشكە پېتىنالمىغان. ئاخىر مۇشۇ ھېكايىنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن، ئەر-خوتۇن ئىككىسى مەيكېر بىلەن كېنىرنى يادىغا ئېلىپ، ئۇلار ھازىر نەلەردە يۈرىدىكىن، ئايال مۇخبىر باشتىكىدەك ساداقەت كۆرسىتىۋاتامدىكىن دەپ ھەر ئىككىسى ئۆكۈندى. ئۇنىڭدىن كېيىن كىيۇتانىمى:

— ھىم، خوب بولدى! — دېدى.

گەپ ئەمدى يەنە بوردنىڭ ئۈستىگە يۆتكەلدى، كىيۇتانىمى يەكشەنبە كۈنى بوردنى ئۆيگە چاقىرىپ، يېڭى بېلىق گۆشى بىلەن مېھمان قىلىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئارامغا چۈشۈرۈپ قويۇشنى تەكلىپ قىلدى. ئاخىر خۇشاللىق بىلەن رازىلىق بىلدۈردى. بورد مېھمان بولۇپ كەلگەن كۈنى ناھايىتى كۆڭلۈللۈك تائاملاندى. تائامدىن كېيىن ئۇ ئاشخانىنى يېغىشتۇرۇشقا ھەمدەملىشىپ، داستىخان، سالفېتكىلارنى تازىلىدى، ئۈينى پاكىزلىدى، ئۇ قولى ئەپچىل، پۈتى چاققانلىقى، كۆزىدىن ئۆنكۈرلۈك چېقىپ تۇرغانلىقى بىلەن كىشىنىڭ ھەسسىكىنى كەلتۈرەتتى. ئۇ تاماقتىن كېيىن يەنە كىچىك ئاخىر بىلەن توپ، جۈپلە شىمەك، چارلاش، پاش قىلىش ئويۇنلىرىنى ئويناندى. يەتتە ياشقا كىرىپ قالغان كىچىك ئاخىر بوردنى بىر كۆرۈپلا ياقتۇرۇپ قالغانىدى.

بورد خوشلىشىپ كەتمەكچى بولغاندا كىچىك ئېنتر ۋار-ۋار يىغلاپ، بورد بىلەن كوماندا تۇرۇشلۇق يەرگە بارمەن دەپ تۇرۇۋالدى. بورد بىر ھەپتىدىن كېيىن يەنە كېلىمەن، سىزنى بىلىق تۇتۇشقا ئېلىپ بارىمەن دەپ ۋەدە بەرگەندىن كېيىنلا ئاران قويۇۋەتتى.

شۇنىڭدىن باشلاپ بورد ئېنتر ئائىلىسى بىلەن تونۇش بولۇپ قالدى. بولۇپمۇ كىچىك ئېنتر بوردتىن ئايرىلالماس بولۇپ قالدى. بورد بەك تولا كېلىۋەرسە ھەر خىل سۆز-چۆچەك چىقىشى، بېيلى ئېنترغا گەپ توشۇپ، ئۇنى بىئارام قىلىشى مۇمكىن ئىدى.

گىراي يىغلاندىن كېيىن، بېيلى ئەر-خوتۇن ئېنترلارغا بۇرۇنقىدىنمۇ سادىقە تىلىك كۆرسىتىپ، ھەمىشە خۇشامەت چىلىك قىلىدىغان، خۇشامەتتىن كېيىن ئۆزىچە خىزمەت كۆرسەتتىم دەپ ماختىنىپ مۇرىسىنى چىقىرىدىغان بولۇپ كەتتى، ئۇ باشقا پۇتبولچىلارنىڭ ئالدىدا تېخىمۇ كۆرەڭلەپ، تۇرۇپ بىلدۇرۇپ، تۇرۇپ بىلىندۇرمەي يوغانچىلىق قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئېنترلاردىن ۋە لوردىن خانىم كىيۇتانىمى بىلەنلا ئەمەس، بەلكى مەخپىيەت مەھكىمىسى، كاتتا ئەربابلار بىلەن تۇتىشىدىغان مەخپىي «يولى» بار ئادەم ئىكەنلىكىنى كۆز-كۆز قىلىدىغان بولدى. ئۇ يۇقىرى قاتلامنىڭ سىرلىرىنى بەش قولدەك بىلەتتى، ئۇنىڭ كۆڭۈلدىلا بىلىپ، ئېغىزىدىن چىقىرىشقا بولمايدىغان ۋەزىپىسى بار ئىدى، ئۇ ھەممىلا ئادەمنى ئەيمىنىدۇرىدىغان، ئىشىنىشكىمۇ، پۇتۇنلەي ئىشەنمەسلىككىمۇ بولمايدىغان قىياپەتكە ئىگە ئىدى.

ئېنتر مۇشۇ ئەڭ ئاخىرقى ۋە بىردىنبىر خەتەرلىك ئادەمنى كۆزدىن يوقىتىش چارىسى ئۈستىدە خوتۇنى بىلەن مەسلىھەتلىشىنى ئاللىقاچاندىن بېرى ئويلاپ كېلىۋاتاتتى، بۇ ئادەمگە ھەرقانداق تەدبىر قوللىنىلسا، ئېنترنىڭ قىلچە يۇرىكى ئاغرىمايتتى. شۇ سەۋەبتىمۇ ئۇنىڭدىن ئالاھىدە ئېھتىيات قىلىپ كېلىۋاتاتتى. بېيلى ياۋۇز، زەھەرخەندە ئادەم بولغانلىقى ئۈستىگە قىلچە نومۇس قىلىشنى

بىلمەيتتى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن ھەرقانداق سۆزنى گەپ چىقاتتى، ئۇنىڭ قولىدىن ھەرقانداق ياسكىنا ئىش كېلەتتى. ئالدىغدا يالاڭچىلىق قىلىپ تاپىنىڭنى يالىغۇدەك بولسا، يۈز ئۆرىگەندىن كېيىن پىچاق كۆتۈرۈپ پارە-پارە قىلىۋېتىشتىن يانمايتتى. بېيىلى ئېنىرغا كۆرۈنۈشتە ناھايىتى ئىتائەتمەن بىلىنسىمۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە ناھايىتى قورقۇنچلۇق تۆيۈلاتتى. ئېنىر نەق دەللىگە ئىگە بولمىسىمۇ لېكىن بېيلىنىڭ سىستىلىيە ئارىلىنىڭ پالېرمو شەھىرىدىكى گېزەندىلەر پارتىيىسىنىڭ باش شتابى بىلەن ئالاقىسى بارلىقىغا ئىشەنگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا يەڭگىللىك بىلەن قول سېلىشقا پېشمايۋاتاتتى.

ئېنىر خوتۇنىغىمۇ يەڭگىللىك بىلەن مەسلىھەت سېلىشقا پېتىنالمايۋاتاتتى، ئۇ خوتۇنىنىڭ ھاياجانلىنىپ كەتكەندە ئېيتقان ھېلىقى سۆزىنى، يەنى ئەگەر ئاخىرقى خەتەرلىك ئۇنسۇر بېيلىنى كۆزدىن يوقاتقاندىن كېيىن ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋالىمەن دېگەن سۆزىنى ئۇنتۇمىغانىدى. بۇ ئونىمگىدىن بىر ئېھتىماللىققا ئىگە، ئېغىزىنىڭ ئۇچىدىلا ئېيتىلغان سۆز بولۇشىدىن قەتئىنەزەر، ئېنىرنىڭ ئەرۋاھىنى ئۇيغۇرغانىدى. گرافىنى ئۇيغۇقتۇرۇش ياكى ئۇيغۇقتۇرماسلىق توغرىسىدا بولغان ھېلىقى مۇنازىرىدىن كېيىن، ئېنىر ئۆزىمۇ چۈشەنمەيۈپ بېرەلمەيدىغان ئىنتايىن جىددىي بىر ئىچكى ھېسسىياتقا ئىگە بولدى. ئۇ ئۆزى كىشىلىك ھاياتى ئۈستىدە تېخى ئېپتىدائىي ساۋاتقىمۇ ئىگە بولمىغانلىقىنى، كېيۈتانىمنىڭ ئازابلىق مەھشەرگاھتىن بۆسۈپ ئۆتۈپ، كامالىنىگە يەتكەن ھەقىقىي پەرىزاتقا ئايلانغانلىقىنى ھېس قىلدى. ھەتتا ئۇنىڭ خوتۇنىغا نەزەر سېلىشىمۇ باشقىچە بولۇپ قالدى. ئۇ سەيلى قىلغان چاغلىرىدا، ئۆز قەدىمىنى خوتۇنىنىڭ قەدىمىگە قاراپ تەڭشەيدىغان، خوتۇندىن سەل ئارقىدىراق ماڭىدىغان بولۇپ قالدى. ئاددىي پۇقرا ئۆە ئېسىلزادىلەرنىڭ ھەممىسى بۇ بىر جۈپ ئەر-خوتۇنغا زوقى كېلىپ، ئۇلارنى ماختاشتى:

— قارىغلار، — دەيتتى كىشىلەر، — ئېرى ھەم دېسە، خوتۇنى لەبەي دەپ تۇرىدۇ، پاھ، خۇدايىم بىلىپ يارىتقان ئىكەن بۇ

جۇپتە كلەرنى!

«خوتۇنى ھە دېسە، ئېرى لەببەي دەپ تۇرسا» نېمە بولغۇدەك دەپ ئويلايتتى ئېنتر ئېچدە.

بىر يىلدىن كېيىن، مەملىكەت بويىچە ياش ئەزىمەتلەرنىڭ پۇتبول مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلدى. بورد ئەك ئېسىل پۇتبولچى دېگەن ئالتۇن مېدالغا ئېرىشتى. شۇنىڭدىن كېيىنلا ماراگۇاي زۇڭتۇڭ زىيارەتكە كېلىدىغان بولۇپ، ئالدىنقى گۇرۇپپىسى ئۇنىڭ بىر مەيدان توپ مۇسابىقىسىنى كۆرمەكچى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. زۇڭتۇڭ پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا كۆرگەن پۇتبول مۇسابىقىسىدە ھەممىدىن بەك كۆزگە كۆرۈنگىنى بورد بولدى. بورد كەينىچە تۇرۇپ تويىنى بېشىدىن ھالقىتىپ تېپىپ ۋاراڭاغا كىرگۈزگەندە، پۇتۇن مەيدان ھاياجان بىلەن تەنتەنە كۆتۈرۈۋەتتى. زۇڭتۇڭ بۇ يېگى چولپان بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشىدىغانلىقىنى ئېيتتى. پادىشاھ ئالىيلىرى زۇڭتۇڭغا ھەمراھ بولۇپ بوردنى قوبۇل قىلدى. ئېنتر ئىچ-ئىچىدىن خوشال بولۇپ بوردقا ئەگىشىپ بېرىۋىدى، خانلىق مۇھاپىزەتچىلەر ۋە زۇڭتۇڭنىڭ تۇققانلىرى ئۇنى توسۇپ قوبۇلخانىغا كىرگۈزمىدى.

ئەنسىز ھەممە گېزىتلەر پادىشاھ ئالىيلىرى بىلەن زۇڭتۇڭنىڭ بوردنى قوبۇل قىلغان چاغدىكى سۈرەتلىرىنى باش ستونغا بېسىپ چىقاردى، بەزى گېزىتلەر: «ئۇستۇن ماھارەتلىك تەڭدىشى يوق تالانت ئىگىسى پادىشاھ ئالىيلىرى بىلەن زۇڭتۇڭنىڭ مۇبارەك كۆڭلىنى ئىنتايىن خوش قىلۇەتتى». «ئىنسانىيەت پۇتبول تارىخىدىكى چوڭ پارتلاش ــ خانلىق تەنتەربىيە سارىيىدىن چولپان يۇلتۇز ئاستا-ئاستا يۇقىرى كۆتۈرۈلدى». «ماھارەتتە ھەممە ئەزىمەتلەرنى بېسىپ چۈشىدىغان بورد پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ھەمىستىگە ئېرىشىپ ياشلىق گۈلى ئېچىلدى. ئۇنىڭ ھاياتىدا تۇنۇگۈن ئاخشامدىن ئېتىبارەن يېگى سەھىپە باشلاندى» دېگەنگە ئوخشاش كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان ماۋزۇلارنى ئىشلەتتى. تېلېۋىزىيە، رادىئو يېگى خەۋەر پروگراممىسىدا، مەدەنىيەت ۋە تەنتەربىيە پروگراممىلىرىدا ئۇدا

ئۇچ كۈنگىچە بوردىنىڭ توپ تېپىشى ۋە قوبۇل قىلىنىشىغا دائىر 154 قېتىملىق، 61 سائەتلىك خەۋەر بېرىلدى.

خۇشاللىقى ھەددىدىن ئاشقان ئېنىتر خوتۇنى بىلەن كېڭىشىپ، ئۆزخانىسىدىن بوردىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ۋە شان-شۆھرىتى ئۈچۈن كاتتا زىياپەت بەردى، زىياپەتتە يالغۇز بېلجان كونسېرۋاسىدىن بەش تۇغ سەرپ قىلىندى. زىياپەتتە لورد ئېنىتر خانلىق پوتىول كۇلۇبىنىڭ ھازىرلا بوردىنىڭ يېرىم بوي مىس ھەيكىلىنى قاتۇرۇش توغرىسىدىكى قارارىنى تەتتەنە بىلەن جاكارلىدى، ئەمما ھەيكەلنىڭ ئۇلچىمى گىراف غوجاملارنىڭكىدىن يېرىم ھەسسە كىچىك بولۇشى لازىملىقىنى جاكارلىمىدى.

مېھمانلار قىزغىن چاۋاك چېلىپ، بەس-بەس بىلەن تەبرىكلىمەكچى بولۇپ قارىسا بورد يوق. بىر پەس ئىزدەشتۇرگەندىن كېيىن شۇ مەلۇم بولدىكى، كۆپچىلىك چاۋاك ئۇرۇپ تەتتەنە قىلۋاتقاندا، بورد قول چېرىغىنى ئېلىپ، كىچىك ئېنىترنى باشلاپ ئارقىدىكى باغچىغا كىرىپ تۇتقىلى چىقىپ كەتكەنىكەن.

زىياپەت ئاخىرلاشتى، ئەر-خوتۇن ئېنىترلار ئىشكىتە ئەزىز مېھمانلار بىلەن قول ئېلىپ خوشلاشتى. گالىستۇكىنى قىغىر تاقۋالغان بېيلى لۇكچەكلەرچە قىياپەتتە ئېنىترغا قاراپ:

— سېر(1) جانابى ھەزرەتلىرى، — دېدى ئۇ، — ئاگلىشمىچە، ئا كۆنى ئاخشىمى پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ قوبۇلخانىسى ئالدىدا ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قايسىز، ئۆزىڭىزچە بوردىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىنى سىرگە ئايروي كەلتۈرىدۇ دەپ ئويلاۋاتامسىز؟ كۆرگەنسىز، شۇنچە كۆپ ۋىنو ئىچىلگەن. شۇنچە كۆپ بېلجان كونسېرۋاسىيىسىلگەن تۇرۇقلۇق، بورد دېگىنىڭىز قىلچە يۈزىڭىزنى قىلمىدى، سىزنىڭ يۈزىڭىزنى بىر كىرپىگىمۇ تەڭ كۆرمىدى!

مېھمانلار ئۆزاپ كەتكەندىن كېيىن، ئېنىتر قاتتىق ئاچچىقلاپ،

(1) سېر — ياۋروپادىكى پادىشاھلىق ئەللەردە ئەڭ تۆۋەن ئۇنۋان.

بىيلىنى ئەنىلا چېكىندۈرىدىغانلىقىنى ئېيتتى ۋە:

— ھۇ چوشقا! ھۇ ئېشەك! تەپ تارتماي دەۋاتقان گېپىنى قارا! — دېدى مېھمانخانىدا ژارقىراپ-جارقىراپ.

— ئۇنداق پەسكەشنى كۆزدىن يوقتىش ئاسانلا گەپ! — دېدى كېيۈتانىمى. ئېنتىرنىك ئاچچىقى شۇنىڭدىن كېيىنلا بىر ئاز پەسەيدى.

شۇ كېچىسى تۈن نىسبىدىن ئۆتكەندە، كېيۈتانىمى ئېنتىرنى ئويغىتىپ:

— قەدىرلىك لورد جانابلىرى! مەن ئۈيان ئۆرۈلۈپ، بۈيان ئۆرۈلۈپ زادى ئۇخلىيالمايۋاتىمەن، مېنىڭچە بىزنىڭ ھاياتىمىزدا قانداقتۇ بىر پىشكەل ئىللەت باردەكلا قىلىدۇ. بىيلىنىڭ ئىشى ناھايىتى ئايان، ئۇنىڭ ئۈستىدە دات ئېيتۋاتقان ۋە دات ئېيتماقچى بولغان ئادەملەر ساماندەك تېپىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈلى بوش. مەن ئۇنى قاچان يوقالىۋېتىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن، شۇ چاغدا يوقىلىدۇ، سىزگە ھەقىقىي خەۋپ كەلتۈرىدىغىنى بىيلى ئەمەس، شۇ تاپتا سىزگە چىندىن خەۋپ كەلتۈرۈۋاتقىنى يۈھانمۇ ئەمەس، باكىمۇ ئەمەس، بەلكى ئەڭ سۈيۈملۈك كىشىڭىز بورد! — دېدى.

ئۇيقۇلۇق كۆزلىرى خىرە-شىرە بولۇپ تۇرغان ئېنتىر بىردىنلا ئويغىنىپ:

— سارالڭ بولۇپ قالدىڭمۇ؟ ئەمدىزە كىچىك بوردنىڭ پىيىغا چۈشىيە دەپسەن-دە! ئۇنىڭغا شۇملۇق قىلمەن دەپ خىيال ئەيلىمە! — دېدى.

— ئۇپكىڭنى بېسۈۋېلىڭ قەدىرلىكىم! بۈگۈن كېچە بۇ توغرۇلۇق مۇنازىرلەشمەي تۇرايلى. ھەتتا سىز بىلەن بىر ئايغىچمۇ بۇ ھەقتە مۇنازىرلەشمەكچى ئەمەسمەن. ئەمما لورد بېگىم، شۇ ئېسىگىزدە بولسۇنكى، مېنىڭ دېگەن گەپلىرىمنىڭ ھەممىسى راست، راست گەپ تولا چاغلاردا كىشىنىڭ كۆڭلىگە ياقمايدۇ. گەپنىڭ راستى ئەنە شۇ! بولدى، ئەمدى ئۇيقۇڭىزنى ئۇخلاۋېرىڭ.

كۆڭلۈمگه كەلگەن يېڭى خيالنى سىزگه ئۇقتۇرۇپ قويدۇم، ئەمدى ئۆزۈمنۇ ئوخلاۋېرىمەن.

شۇ گەپتىن كېيىن كىيۈتانمى ئۇياققا ئۆرۈلۈپ دەم ئېلىشقا باشلىدى، ئۇ نەپەس ئېلىشى تەكشى، كۆڭلى خاتىرجەم، چاچلىرى چۈۋۈق، جاۋغىيىدا تەبەسسۇم، ئىنتايىن چىرايلىق، ئېسىل ئوخلاۋاتاتتى. بولۇپمۇ كۆزلىرى يۇمۇلغاندىن كېيىن، گويا ئۇيۇقتىن يېڭى كۆتۈرۈلگەن ھىلال ئايدەك يايى ھاسىل قىلىپ. تېخىمۇ نازاكەتلىك، ھەددىدىن زىيادە يېقىملىق كۆرۈنۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ تەتۈرىچە ئېنتىرنىڭ ئۇيقۇسى كەلمەيۋاتاتتى، ئۇ مېڭسىدە ۋە ئاغزىدا: غالجىرلىق، غالجىرلىق، ئۇچىغا چىققان غالجىرلىق! دېگەن سۆزنى تەكرارلايتتى.

ئەتسى ئېنتىر چىرايى تۇتۇق، كەيپىي ناچار، ئاغزى ئاچچىق، ئىشتىھاسى يوق ھالەتتە ئورنىدىن تۇردى. ناشتا ۋاقتىدا كىچىك ئېنتىر ئاغزى ئاغزىغا تەگمەي، بورد توغرىسىدا، كىرپە توغرىسىدا سۆزلىگىلى تۇردى ۋە بوردنى دۇنيادا ئەڭ ياخشى ئادەم دېدى.

— بىر نەرسە يەۋاتقاندا قۇرۇق گەپنى ئاز قىل! — دېدى ئېنتىر بىردىنلا ۋارقىراپ، كىچىك ئېنتىر قورقىنىدىن يۈزى قىزىرىپ ئۆكسۈپ يىغلىدى. كىيۈتانمى ئۆز خيالىغا بەنت بولۇپ، كۆڭلىگە نېمىلەرنىدۇر پۈكۈپ، گەپ-سۆزلەرگە پەرۋا قىلماي جىملا ئولتۇراتتى. ئېنتىر ئوغلىغا ۋارقىرىغانلىقىغا پۇشايمەن قىلىپ، لوردنىڭ سالاپىتىگە لايىق ئىش قىلمىدىم دېگەن يەرگە كەلدى.

ئېنتىر ئۇدا نەچچە كۈنلەرگىچە بىئارام بولۇپ، ئۇيقىدىن، يا تاماقتىن لەززەت ئالالمىدى. شەرىپگە شۇنچە كاتتا زىيانكەشلىك بىرلىۋاتسا بوردنىڭ غېيىنە قىلىپ كىرپە تۇتۇشقا چىقىپ كەتكەنلىكى ئادەمگەرچىلىككە توغرا كېلەمدۇ؟ ئۇ مايمۇن، توز ياكى تىمساح تۇتقىلى چىققان بولسىمۇ بىر نۇرە ئىدى. يا مۇرەشنى، يا قېچىشنى، يا ئادەم يېيىشنى بىلمەيدىغان، قول بىلەن سىلاشقا بولمايدىغان ئاشۇ كىرپىنى تۇتۇشقا چىقىپ كېتىشى ھەددىدىن ئاشقانلىقى ئەمەسمۇ؟ ئا كۇنى ئېنتىر بوردغا ئەگىشىپ پادىشاھ ئالبىلىرى ۋە

زۇكتۇك بىلەن كۆرۈشكىلى بارغاندا ئۇنى كىرگۈزمەي توسۇپ قويۇشتى، ئېنتر بۇنى كۆڭلىگە ئالمىغانىدى، ھەتتا ئەستايىدىل ئويلىنىپ، نەدىمۇ پادىشاھ چاقىرمىغان يەرگە باردىغان قائىدە بار؟ يۇقىرى تەبىقە ئىچىدە ئىشلەۋاتقىنىمغا بەرمەر-يېرىم يىللار بولغىنى يوق، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇنىڭ قائىدىسىنى چۈشەنمىگىنىم ئېنىمسى؟ ئۇزۇم تەنتەكلىك قىلىپتىمەن دېگەن يەرگە كەلگەنىدى. لېكىن ئۇ زىيادە ئۇتكۈزگەندىن كېيىن، ئۇزۇنىي ھېلىقى چاغدا مۇھاپىزەتچىلەرنىڭ ئىتتىرىۋەتكەن ھالىتىنى ئويلىسلا يۈزى ئوتتەك قىزىشىپ، ئۇنى ئۇزى ئۇچۇن چوڭ ھاقارەت، چوڭ ئۇيات دەپ بىلىدىغان بولدى. يەنە ئۇزۇنىڭ يالغاندىن راستقا ئايلىنىپ، كاتتا توپ چولپىنى بولۇپ، تەنتەربىيە، ئەپكار ئامما، ئاخبارات، ئىلىم ئەھلى ۋە سىياسىي ھاكىمىيەت ساھەسىنى زىلزىلگە كەلتۈرگەن بولسىمۇ. لېكىن مىڭبىر جاپا-مۇشەققەتلەرنى يېگەنىدى، 6-7 يىلغىچە تەرەپ-تەرەپتە قاتتىق تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، بەختىگە يارىشا جەمئىيەت باشلىقى، كۆلۇب مۇدىرى بولغان، لورد ئۇنۇڭا ئىگە بولغان چاغدىلا ئاندىن پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ 5 مىنۇتلۇق قوبۇل قىلىشىغا مۇيەسسەر بولغانلىقىنى، ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن چىقىپ ھازىرغىچە رەسمىي مۇسابىقىلەردە 20 تويمۇ كىرگۈزمىگەن بورد شۇنچىكىنىڭ شۇنچىۋالا شۆھرەتكە ئىگە بولغانلىقىنى ئويلاپ، جاھاندىكى ئىشلار نېمە دېگەن ئادالەتسىز، ئادەمنى ئادەمگە سېلىشتۇرساڭ جېنىڭ چىقىدۇ دېگەن گەپ راست ئىكەن-دە! دېگەن يەرگە كەلدى. ئېنتر ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك ئادالەتسىزلىك قىلۋاتقىنى بېيلى ئىدى، ئۇ: مۇشۇ سولتەك، يەزىلىتى ئۇلۇم جازاسى بېرىلگەن جىنايەتچىلەرنىڭ ھېچقايسىسىغمۇ يەتمەيدىغان مۇشۇ ئالۋاستى جېنىدا مېنىڭ ئالدىمدا نەپ تارتماي لۇكچەكلىك قىلىپ ھېلىقىدەك سۆزلەرنى قىلىۋاتىدۇ-ھە. ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىغا نېمە دەدىڭ! ئۇنىڭ باش مەخپىيەت ئەمەلدارى بىلەن نېمە چاتىقى بار زادى؟ ھەممە ئادەمنىڭ ئاغزىدا باش مەخپىيەت ئەمەلدارىنىڭ جىنسىي

هالىتى نورمال بولمىغاچقا، خوتۇنى بىلەن توي قىلغاندىن بۇيانقى 30 يىل ماب‌ەينىدە ئايرىم ئۇرۇن تۇتۇپ يېتىپ كېلىۋاتىدۇ دېگەن گەپ بار، بىرسى ئالۋاستى، يەنە بىرسى جادۇگەرمىكەن تاغ! خوش، بېيلىنىڭ كېيۈتانمى بىلەن نېمە چاتىقى بار زادى؟ بولمىسا ئۇ ماڭا تەپ تارتماي ئاشۇنداق غالدۇر-غۇلدۇر سۆزلەمدۇ، نېمە دېگەن دەھشەت. ئۇچەكەشكەندەك كىچىك ئېنتىرنىڭ بوردىغا ئىجىل بولۇپ قالغىنىچۇ تېخى، ئۇنىڭ كۆزىدە دادىسىمۇ ئانىسىمۇ يوق، بىرلا كىرىيە تۇتۇپ بېرىدىغان بورد بار، جاھاندىكى ئىشلارنى نېمە دېگۈلۈك-ھە؟ دېگەنلەرنى ئويلىدى.

لورد ئېنتىرنىڭ ئاچچىقى بارغانچە يامانلىشىپ كەتتى. بوردنىڭ ياكى بېيلىنىڭ، ياكى خوتۇنىنىڭ ۋە ياكى ئوغلىنىڭ ياكى زوڭتۇڭنىڭ ۋە ياكى پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ، ياكى بىلىجان كونسېرۋاتسىيىنىڭ ۋە ياكى كىرىپنىڭ ئېتى چىققان ياكى ئۇلارنى كۆرگەن ھامان، ئۇنىڭ ئوغىسى تۇتىدىغان بولۇپ قالدى.

خۇددى كېلىشۋالغاندەك، كوماندا ئەزالىرىدىن بىرقانچەيلەنمۇ پادىشاھ ئالىيلىرى بىلەن زوڭتۇڭنىڭ بوردىنى قوبۇل قىلغانلىقىدىن چىشى قېرىشىپ، توختىماي تەنە ۋە مەسخىرە قىلىشىپ بۇردى ھەمدە ئۆز ۋاقتىدا كەڭ تارقالغان ئېنتىر ھەققىدىكى ناخشىنىڭ سۆزىنى ئۆزگەرتىپ، كۈيلىگەن چوشقا غىڭشىغاندەك ئاۋازدا ئېيتىپ يۈرۈشىدىغان بولدى:

سوئال سوراپ ئاسماندىن، سورايمىزكى زېمىندىن،
نېمە ئۈچۈن، نېمە ئۈچۈن، نېمە ئۈچۈن ئاھ نېمە ئۈچۈن،
بىز مىڭ ئۆلۈپ تىرىلسەك ھېچكىشىنىڭ كارى يوق،
بىردىن سولتەك بېشىغا قوندى دۆلەت نە ئۈچۈن؟

ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي، خانلىق پۈتبول كۈلۈبى يىللىق يىغىن ئۆتكۈزدى، يىغىننىڭ 1-كۈن تەرتىپى بويىچە ئېنتىر تۇتۇق سۆزلىدى. ئۇنىڭ تۇتقى ئەسلىدە «زامانىمىزنىڭ پۈتبول سەنئىتىدىكى بېكى

ئاينش» دېگەن ماۋزۇدا ئىدى، ئېنتر سۆزلەپ كېلىۋېتىپ بىردىنلا قاياپ كەتتى ۋە: «ياش كىشى دېگەن كەمتەررەك بولسا بولىدۇ! ئازغىنا نەتىجىگە ئېرىشسىلا قۇيرۇق كۆتۈرۈۋالسا، ئۆزىچە يېڭى چولپان بولۇۋالسا، ئۆزىچە يېڭى سەھىپە ئېچىۋالسا قاملاشمايدۇ! پۈتۈل سەئىتنىڭ دائىرىسى ناھايىتى كەڭ! ناھايىتى چوڭ! ئۆزى ساز، مەنسى چوڭقۇر! سېنىڭ ئاشۇ ئىككى تال ھۆنىرىڭ دېگىزنىڭ تامچىسىغا، كۆچلۈك بۇقىنىڭ بىر تال تۆكىگىلا تەڭ كېچىكىنە گەپ!» دېدى. بۇ گەپلەرنى پەستە ئاڭلاپ ئولتۇرغان، كومانداندىن چېكىنگەنلەرنى ئاساس قىلغان ئاگلىغۇچىلار قاتتىق جاۋاك چېلىپ كېتىشتى.

بۇ گەپلەرنىڭ ھەممىسى بوردىنىڭ قۇلقىغا يەتكەندۇر! بۇ ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن! ياكى يەتمىگەندۇر! بۇ ئېھتىمالدىن يىراق!؟ لېكىن بوردىنا قىلچە ئىنكاس بولغىنى يوق، ئۇ گويا ھېچ ئىش بولمىغاندەك. ئادەتتىكچە مەشغۇلى قىلىپ، تامىقىنى يەپ، كىيىمنى كىيىپ يۇروۋەردى، ئادەتتىكىدەكلا ھەر يەكشەنبە كۈنى ئېنترنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، ئەر-خوتۇن ئىككىسىنى ئۇستاز قاتاردا ھۆرمەتلەۋەردى ھەمدە كىچىك ئېنترنى باشلاپ، بىللە ئويناپ، ئۇزمەي كۈلۈشۈپ ئۆتۈۋەردى. بۇ ئىككىسى كىرىنلا ئەمەس، يېگانەغۇچ. قارا چېكەتكىلەرنمۇ تونۇتتى، تۇتقانسېرى كۆڭلى سۇۋۇپ زېرىكتى. پادىشاھ ئالىيلىرى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، باش ۋەزىر پادىشاھ ئالىيلىرىغا ۋەكالىتەن بوردقا پارىس سېرىق ئىتىدىن بىرنى تەقدىم قىلغانىدى. بورد شۇ ئىتنمۇ كىچىك ئېنترغا بېرىۋەتتى ۋە شۇنىڭ بىلەن ئېنتر ئائىلىسىگە يېقىپ قالدى.

بىر كۈنى كىيۈتامى ئېنتردىن:

— قەدىرلىك جانابى لورد، ئاگلىسام كۆلۈنىڭ يىللىق يىغىندا بوردنى تەنقىدلەپسۆزغۇ.... — دەپ سوراپ قالدى.

— كىم دەيدۇ؟ يوق گەپ! ھازىرقى ئادەملەر نېمە دېگەن پەسلىشىپ كەتكەن، سېپىق كاللىسىنى يوق يەردىن كاۋاك

ئىزدەشكىلا ئىشلىشدۇ! مەن ئومۇمەن ئىدىيە جەھەتتىن تەربىيلىنىش ھەققىدە توختالغان تۇرسام، نېمە دەپ بوردنى تەنقىدلىدى دەيدىكەن؟ ھۆ ئىپلاسلار! پەسكەشلەر!

— ئىپلاس بولامدۇ، پەسكەش بولامدۇ بولمۇرسۇن. توپتوغرا بىر ئايغىچە سىزگە بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمىنىم يوق. ئەمەلىيەتتە سىز مېنىڭ دېگەنلىرىمنىڭ توغرىلىقىنى سېزىپ بولغان يەردە، ئەمما گۆدەكلەرچە شۆھرەتخورلۇقىڭىزنى يەنىلا تاشلىمايۋاتسىز. قەدىرلىكىم، سىزچۇ چۈجىنىڭ ئۆزى! ھېلىقى «بۆسۈش» كە ئۇستا ئايال يازغۇچىدەك يېلىغا ئىككى ياش ياشىرىپ تۇرۇش سىزگىلا لايىق جۇمۇ!

— يوقال كۆزۈمدىن! ئارامسىغا قوي! جادى!

كىيۈتانىمى كۈلدى. ئۇ ئىشك ئالدىغا بارغاندا كەينىگە ئۆرۈلۈپ، سۆيۈشىنى دوريغاندىن كېيىن:

— بۇ توغرۇلۇق ئۇچ ئايدىن كېيىن سۆزلىشەيلى، — دېدى.

ئۇزاق ئۆتمەي، پۈتبول ستراتېگىيىسى ۋە تاكتىكىسى ھەققىدىكى يۇمشاق پەن مۇھاكىمە يىغىندا، ئاتاقلىق پۈتبول ئوبزورچىسى ئىلگىرىكى شەھەر باشلىقىنىڭ مۇلازىمى ۋە ھازىرقى مەخپىي ئىشلار ئەمەلدارىنىڭ نەۋرە ئوغلىنىڭ ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى ماگستر براسىپى ھاياجان بىلەن ئىككى چېكسىنى تۆتۈپ تۇرۇپ:

— ھازىر توپ ئىستىلى بەك بۇزۇلۇپ كەتتى! — دېدى ئۇ. — مۇھاكىمە ئىستىلى بەك بۇزۇلۇپ كەتتى! ئادەملەرنىڭ ئىستىلى بەك بۇزۇلۇپ كەتتى! بولۇپمۇ خەۋەرچىلىك ئىستىلى ھەممىدىن بەك بۇزۇلۇپ كەتتى! ھەممىنىڭ ئېغىزىدا پۈتبولدا يېگى چولپان چىقتى، پۈتبول تارىخىدا يېگى سەھىپە ئېچىلدى دېگەن گەپ يۈرىدۇ، ئەجەپ مەن بىلمىدىمغۇ؟ ئەجەپ مەن كۆرمىدىمغۇ؟ ئەجەپ مەن سەزمىدىمغۇ؟ قېنى ئۇ يېگى چولپان؟ قېنى ئۇ يېگى سەھىپە؟ مەن زادى ئېتىراپ قىلمايمەن، مەن زادى قايىل ئەمەس! ھېلىقى سېرىق تۈك كىرگۈزگەن ئۇچ توپنىڭ سىنئالغۇسىنى كۆردۈم،

كۆرگەندىمۇ ھەر بەش سېكۇنتتا بىر توختاپ، يېرىم مىنۇتتا بىر قاينىلاپ شۇنچە تەپسلىي كۆردۇم، بىر-بىرلەپ تەھلىل قىلدىم، سېرىق تۆكنىڭ تۆتقان يولى توغرا ئەمەس! ئۇ پۈتۈنلەي رەڭگۈزلىق، تەۋەككۈلچىلىق، تالەيدە بوگبوڭ قىلىش، پۈرسەتپەرەسىتلىك يولىنى تۇتقان! كەينىچە توپ تېپىشى تەتۈر يول ماڭغانغا ئوخشايدۇ، ئۇ ئاساسىي قائىدىگە، نىشانغا زىت! ئۇ ئۆز قىتئەيمىزنىڭ پۈتبول تېپىشتىكى 600 يىللىق شانلىق ئەنئەنىسىگە تامامەن خىلاپ! ئەنە شۇنداق بولۇشىغا تەپكەن توپ، ئەنئەنگە زىت تەپكەن توپ، سېرىك ئويىنغاندەك تەپكەن توپ ۋاراتاغا كىرگەن ھالەتتىمۇ بەك سەت كۆرۈنىدىكەن! — ئۇ بەك سەت كۆرۈنىدىكەن دېگەن سۆزنى قىلمىدى، ئۆز چېچىنى قامماللاپ ۋە ئىككى قۇلقىنى چۆچۈپ ئۆز بېشىنى ئويۇنچۇققا ئوخشاش چايقاشتۇردى، ئاندىن جىددىي قىياپەتتە دۇق بىلەن سۆزلىدى، — ئەنە شۇنداق قىلىپتا سىغمايدىغان توپنى تەپكەندىن كېيىن پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ھۆزۈرىغا بېرىپ كۆرۈشۈش كۆز بويامچىلىقىنى باشقا نەرسە ئەمەس!

ئەنە شۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ يۈتۈن مەيداندىكىلەر چۆچۈپ كەتتى. سۆزلىگۈچىنىڭ ئۆز يۈرىكىمۇ قات قېتىپ قالدى. ئۇ سۆزلەۋاتقاندا قاينام كېتىپ، پوسۇقتىدە ئىچىدىكىنى ئېيتىپ سېلىپ باشقىلارنىمۇ، ئۆزىنىمۇ قورقۇتۇۋەتكەندەك قىلاتتى.

بۇ مۇھاكىمىنىڭ ئاخىرىدا خۇلاسە چىقىرىشقا ئېنىق تەكلىپ قىلىندى. ئېنىق ئۆزىنى ناھايىتى سالاپەتلىك تۇتۇپ سۆزلىدى:

— كىشىلەرنىڭ بەزى ھادىسىلەرگە ئۆز قارىشىنى ئېيتىشى ناھايىتى تەبىئىي ئەھۋال. ئەمما ئەگەر ياخشىسى ئالدىراپلا «كۆز بويامچىلىق» دېگەن قالپاقنى كىيگۈزمىگەن تۇرۇق. دۇرۇست، ھەقىقەتەن كۆز بويامچىلىق كۆرۈلسە ئۇنى ئوتتۇرىغا قويساق بولىدۇ، ئوتتۇرىغا قويمساق مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلغان بولمىز. ئوتتۇرىغا قويۇشنىڭ مەقسىتىمۇ ئۇنداقلارنىڭ ئالغا بېسىشىغا ياردەم بېرىش! بوردى ئالساق، ئۇنىڭ ئۆزى بىر تالانت، مۇنداق تالانت بىزنىڭ

ئېلىمىزدە كۆپ ئەمەس، بەلكى بەك ئاز. مەن ھەرقايسى دانالىرىمىزنىڭ يارىتىمىدە بوردىنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئىشىنىمەن.

لورد ئېنتر ئۆزىنىڭ ئالدىرىماي-تەمتىرىمەي، تازا قاملاشتۇرۇپ جايىدا سۆزلىگەنلىكىگە ئىشەنگەنىدى. بىراق ئويلىمىغان يەردە، يېڭى چولپان، يېڭى سەھىپە ھەققىدە ھەدەپ داۋراڭ سېلىپ كەلگەن بىر گېزىتنىڭ 1-بەتتىكى باش ستونىغا ئەتىسى «قانداق قىلغاندا ساغلام ئۆسۈپ يېتىلگىلى بولىدۇ؟» دېگەن باشماقالە بېسىلدى. ئۇنىڭ ئەتىسى يەنە «ئاسانلا بارلىققا كەلگەن چولپان بىر تېمىغا ئەرزىمەيدۇ» دېگەن ماقالە بېسىلدى. ئۈچىنچى «بىزگە قانداق يېڭى سەھىپە كېرەك؟» دېگەن 3-ماقالە بېسىلدى. شۇنداق قىلىپ، ئارقا-ئارقىدىن بەش پارچە يوشۇرۇن ئوق ئېتىلغان، تىلى ئاچچىق ماقالە ئېلان قىلىندى.

پۈتۈل ساھەسىدىكىلەر شۇ مۇناسىۋەت بىلەن قاتتىق چۈقان كۆتۈرۈشتى. بەزىلەر غەزەپتىن ئۆزىنى تۇتالماي قالغان بولسا، بەزىلەر چاۋاك ئۇرۇپ خۇشال بولۇشتى، بەزىلەر تاماشا كۆرمەكچى بولغان بولسا، بەزىلەر بۇ مۇنازىرىنىڭ بىز بىلەن ئالاقىسى يوق دېگەن ئىپادىنى بىلدۈرۈشتى. بىز بىلەن ئالاقىسى يوق دېگۈچىلەرنىڭ ھەممىسى: بىز بىلەن ئالاقىسى يوق بۇ تالاش ئاخىرقى ھېسابتا بىزگە پايدىلىق، بىرىنچىدىن، تالاشقۇچىلار بىزنى ئۆزىگە تارتىشقا تىرىشىدۇ، ئىككىنچىدىن، تالاشتا كىملا يېڭىلسا شۇ ئاجىزلىشىدۇ، تالاشتا ئىككىلا تەرەپ زىيان-زەخمەت يېسە ئىككىلا تەرەپ ئاجىزلىشىدۇ، باشقىلارنىڭ ئاجىزلىشىشى ئۆزىمىزنىڭ نەپ ئېلىشى ئۈچۈن تازا پايدىلىق دېگەنگە ئىشىنەتتى. ئەمما بۇ ئىشقا تۇتقان مەۋقەسىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىنەزەر، ھەممەيلەن شۇنىڭغا شەكسىز ئىشىنەتتىكى. لورد ئېنتر بوردىنىڭ بىراقلا يۇقىرى ئۆرلەپ كېتىشىگە يول قويمايتتى، لورد ئېنتر بوردىنىڭ ئۆز كارامىتىنى كۆرسەتكەنلىكىنى ئۆزى ئۈچۈن ناھايىتى زور خەۋپ دەپ بىلۈاتاتتى.

لورد ئېنتر ئۆزىنىڭ تەسىرىگە تايىنىپ، ۋىزانتىيىچە سەپ قۇراشتۇرۇپ، بوردنى يېراقتىن قورشاۋغا ئېلىپ كېلىۋاتاتتى، لورد ئېنتر ئاخىرى بوردنى ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىپ پۈتۈكسىز چىقماي قويمايتتى. ھەممە ساھەنىڭ ئورتاق تونۇشى ئەنە شۇنداق ئىدى. بۇنىڭغا جامائەتچىلىكنىڭ ئىنكاسى يامان، ئېنتر ئۆچۈن ناھايىتى پايدىسىز ئىدى.

بۇ خەۋەرلەر ئېنترنىڭ قۇلقىغا ئۈدۈل بېرىپ يەتتى. ئۇ قاتتىق خاپا بولۇپ، ھەسرەتلىنىشتىن باشقا ئامال قىلالمىدى. ئۇ ئۆزىگە قايتىپ بېرىپلا خوتۇنىنى سوراققا تارتىپ:

— بۇنىڭ بەرى سېنىڭ پالاكىتىڭ! ھەممە يەرگە پۇر كېتىپتۇ! مەن تالانت ئىگىسگە ئېچى تارلىق قىلىدىغان مۇتتەھەم بولۇپ قاپتىمىشمەن! بىر بىلدىن ئارتۇق ۋاقىت تىرىشىپ، سەككىز يىلدىن بۇيان تىرمىشىپ پۈتىولچىلار قوشۇنىدا ئاران بارلىققا كەلتۈرگەن خاتىرجەملىك، روھىي جانلىنىش، تالانت ئىگىلىرىنى كۆپلەپ يېتىشتۈرۈش ۋەزىيىتى بىراقلا يوققا چىقتى! پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ پۈتىولچىلىق ئىشى ئالدىدا مەڭگۈلۈك گۇناھكار بولۇپ قېلىشىمغا سەن سەۋەبچى بولدۇڭ! — دېدى.

كېيۈتانىي ھەيران بولۇپ، پۈتۈنىڭ تىرنىقىنى ئېلىشتىن توختاپ قالدى ۋە:

— غوجام، نەسىلىك دۆلدۈلۈم! ئەجەپ باش-ئايىغىنىڭ تايىنى يوقلا بىر قىسمى گەپلەرنى قىلمۇاتسىزغۇ؟ — دېدى ئۇ، — مەن نېمە قىپتىمەن؟ نەچچە ئايدىن بېرى بىرقانچە گىراف ئاغىچا، بەگزادە-خېنىملارنىڭ ئات قويۇش، قۇدا چۈشۈپ چاي ئىچۈرۈش مەرىكىسىگە ۋە تانسا-زىياپىتىگە قاتنىشىپ، شۇ ئولتۇرۇشلاردا بىرنەچچە پارە ئاچچىق خاتىگا پېگەندىن، بىر پاتمان خۇشامەت گەپلىرىنى قىلغاندىن باشقا تالا-تۈزگىمۇ چىقماي، بىرەر ئىشككىمۇ دۇقۇرماي، پېگى پوسۇندىكى كېيىملەرنى كېپسې-پىچىش بىلەنلا بولدۇم. ئاندىن قالسا ئۇغلىمزغا رويال، بريدژ، خەلقئارا شاھمات ئۆگەتتىم، سېرىق ئىتنى ئويناتتىم، مەندەك ئىپپەتلىك خوتۇن،

ئاقكۆڭۈل ئانا بولامدىغان، پۈتبولچىلار توغرىسىدا قىلچىلىك تىنىپ باققان يېرىم بارمىكەن؟

ئېنتىر بولغان ئەھۋالنى ئۇ يەر-بۇ يەردىن بىر قۇر سۆزلەپ بەردى.

— بۇ ئەل-جامائە تىنىك قارىشىكەن، مەن بىلەن ئالاقىسى يوق. مەن سىز بىلەنلا سۆزلىشىپ، گەپنىك ئۇچىنىلا چىقىرىپ قويغان، ئۇنىڭدىن باشقا يەردە تىنىپ باقمىدىم. سىز بىلەن كېلىشۈالمىغان ئىشنى سۆزلەپمۇ يۈرمەيمەن، ھەم قىلمايمەن. گەپنىك راستىنى ئېيتسام، بورد دېگەن بۇ بالىنى ئۆزۈمۇ بەك ياقتۇرۇپ قالدىم. ئۇ ئاشۇ ئىتنى بىزگە بېرىۋەتكەن تۇرسا قانداقمۇ ئۇنى ياخشى كۆرمەي تۇرالاي. ئۇ يەرگەن ئىت راستىنى ئېيتسام ئوغلىڭىزدىنمۇ ئوماق جۇمۇڭ! بىز بوردقا ئادەتتىن تاشقىرى مېھرىبانلىق كۆرسەتسەك بولىدۇ. قانداق دېدىم خوجايىن؟ ئەل-جامائە تىنىك نېمە سەۋەبتىن مۇنداق قاراشتا بولۇۋاتقانلىقىنىڭمۇ قىزىقارلىق تەرىپى بار دەگچۇ، — ئۇ بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، زور قىزىقىش بىلەن سۆزلىدى، — بۇنىڭغا ئەلنىك كۆزى ئەللىك دېگەن تەمسىل توغرا كېلىدۇ!

— ئەلنىك كۆزى ئەللىك ئەمەس، رەڭلىك، قىسماق، موخو! ئەلنىك مېكسى دۆت! ئۇچىنى قوشساڭ بىرسىچىلكمۇ ئەقلى يوق، كالۋا، قاشاڭ، ئېنىق تۇزۇشتىن بۇزۇشى كۆپ! نەرى ئەل-جامائەت ئۇلارنىك؟ سەن كۆمۈرنى قارا دېسەڭ، ئۇلار ئاق دەپ تۇرۇۋالىدۇ، سەن بىز بىر-بىرىمىزگە مېھرىبان، قەدىردان دېسەڭ، ئۇلار بۇنى بىر-بىرىمىزنى قىرىشقا چاقىرغانلىق دەپ تۇرۇۋالىدۇ، ئەل-جامائە تىنىك پىكرى ئېنىنىك قاۋۇشىغمۇ يەتمەيدۇ!

— ئۇپكىڭىزنى سەل بېسۇۋىلىك قەدىرلىكىم، سىز بەك چارچاپ كېتىپسىز. نېرۋىڭىز بەك جىددىلىشىپ كېتىپتۇ. كۆزىڭىزنى يۇمۇپ قارىلىق تاغ ئۈستىدىكى كۆك ئاسمانىنى خىيالىڭىزغا كەلتۈرۈڭ بولامدۇ؟ قارىلىق تاغنىك چوققىسىدا تۇرغان بىر تۇپ قارلەيلىسنى كۆز

ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈڭ. قار لەيلىسى سىزنىڭ كۆڭلىڭىزدە ئېچىلغاندەك بولىدۇ. سىز قارلىق تاغ چوققىسىدىكى ۋە كۆك ئاسمان ئاستىدىكى بىر تۈپ قار لەيلىسى ئېچىدە ئولتۇرغاندەك بولىسىز، قار لەيلىسى ئېچىدە ئولتۇرغان سىزنىڭ كۆڭلىڭىزدە يەنە بىر تال قار لەيلىسى ئېچىلغاندەك بولىدۇ. سان-ساناقسىز قار لەيلىسى ئېچىدە سان-سا-ناقسىز سىز ھۆرمەتلىك لورد غوجام تۇرغاندەك بىلىنىدۇ! سان-سا-ناقسىز لورد غوجامنىڭ كۆڭلىدە سان-ساناقسىز قار لەيلىسى تۇرغاندەك كۆرۈنىدۇ. ئوكەي! قەدىرلىكىم! مانا ئەمدى سىزگە لىمون-قارىغاي مېغىزى شارابىغا سودا قوشۇپ بىر ئىستاكان قويۇپ بېرەي، كەيپىڭىز خېلى ئوڭشىلىپ قالغاندۇر ئېرىم؟

« بۇ خوتۇن جادۇگەرنىڭ ئۆزى... مەن بولسام شىكسپىر تەسۋىرلىگەن قارا نىيەتچى ماكبېتقا ئايلىنىپ قالدىم، — دەپ ئويلىدى ئېنتىر هارغىنلىق ئېچىدە، — مېڭىگە قان قۇيۇلۇش كېسىلىم هازىرلا قوزغىلىپ، ھېلىلا ئۆلۈپ كېتىدىغان ئوخشايمەن» ، لورد ئېچىدە ئۆزىگە ئەپسۇن ئوقۇشقا باشلىدى.

— ھەببەللى، ناھايىتى ياخشى! — دېدى كىيۇتانىي، — ئەمدى ئارام تېپىپ قالدىڭىز، روھىي داۋا ياشىسۇن! كېلىڭا بىر سۆيۈشۈۋالايلى. ئىم! دېلىڭىز سەل يۆمشاپ قالغاندۇر؟ ئەل-جامائەتكە قىلغان ھاقارىتىڭىزگە ئەمدى رەددىيە قايتۇرىمەن. دۇرۇست، براسسېب بوردقا ھۆجۇم قىلىپ، قىغىر يولغا ماڭدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى دېگەندە، سىز ئۇنىڭغا رەددىيە بېرىپ، بوردنى قوغدايسىز، ھەتتا بوردنىڭ تالانت ئىگىسى ئىكەنلىكىنى خالايىقنىڭ ئالدىدا مۇئەييەنلەشتۈرۈپسىز... تۇرۇپ تۇرمامسىز گېپىمنى تۈگىتۈالاي. سىزنىڭ سۆز-ھەرىكىتىڭىز، سىزنىڭ قەلبىڭىز بوردقا زوقلىنىش، كۆيۈنۈش، ئۇنى ئاسراش، ئۇنىڭغا ياردەم بېرىشتىن باشقا ئەمەس. سىز بوردنى ئاكىلارچە، ئۇستازلارچە، ئاتىلارچە كۆڭلىڭىز بىلەن قانات ئاستىڭىزغا ئېلىۋاتىسىز. بۇ تامامەن توغرا، بۇ دۇرۇست. براق بۇ قىلغانلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى شۇنداق بىر ئوبېيېكتىپ پاكىتنى

ئۆزگەرتەلمەيدۇ. بۇ پاكىتنى مەن سىزگە ئېيتقان، سىز ئاڭلىغان، سىز ئەمەلدە ئۇنى قوبۇلمۇ قىلغان، ئەمما-جامائەت ئۇنى بىر قاراپلا ناھايىتى ئوچۇق بىلىۋالىدۇ. بۇ ئوبيېكتىپ پاكىت قايسى دېسىڭىز، بورد سىز ئۈچۈن ئەڭ زور خەۋپ. چۈنكى بوردنىڭ ھەممە جەھەتتىن سىزنى بېسىپ چۈشىدىغانلىقى تولىمۇ ئايدىڭ! قەدىرلىكىم، ئۆپكىڭىزنى بېسۋېلىڭ، يەنە بىرئاز بېسۋېلىڭ! سىز توپ ماھارىتى جەھەتتىلا ئەمەس، بەلكى بەدەن، سالاپەت، تەربىيەت، زېھىن، بىلىم سەۋىيىسى ۋە ئەخلاق سەۋىيىسى، ئالىيجانابلىق ۋە ئەقىل-پاراسەت جەھەتتىمۇ ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيسىز. مۇبادا يەنە 15 ياش ياشىراق بولغان بولسام، ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلغان بولاتتىم. مۇبادا بىرەر سىڭلىم بولغان بولسا، ئۇنىڭغا چېتىپ قويغان بولاتتىم. ھەتتا ئۇچ سىڭلىم بولغان تەقدىردىمۇ، ئۈچىلىسىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشىنى خالىغان بولاتتىم. ئۇنىڭ قانات-قۇيرۇقى تېخى تازا يېتىلمىگەن، ئۇرنى مۇقىملاشمىغان بولسىمۇ، لېكىن پارلاق نۇرى كۆز چاقنىتىپ، ئاللىقاچان سىزنى كۆمۈپ تاشلىدى، سىز بوردنىڭ سايىسىدە ياشاۋاتىسىز، بۇ تەقدىردىن قۇتۇلمەن دەپمۇ قۇتۇلالمايسىز! تېرە تاراقشىتىپ ئۇنى كۆزگە ئىلمايمەن دېسىڭىزمۇ، زورىغا ئۆزىڭىزنى ئۇنىڭدىن دانا سانايمەن دېسىڭىزمۇ، ھەتتا ئۇنى تەربىيەلەيمەن، ئۇنىڭغا تەلىم بېرىمەن، ياردەم بېرىمەن دېسىڭىزمۇ... بۇنىڭ ھەممىسى بىكار! قەدىرلىكىم! ئوبيېكتىپ پاكىت ئالدىدا روھىي ھېيلە-مىكر دېگىنىڭىز ھېچنېمگە ئەرزىمەيدىغان ئويۇن! شۇنداقتۇ-ھە؟ ئۇنىڭ قانات-قۇيرۇقى يېتىلىپ، ئۇرنى مۇقىملاشقان كۈن سىزنىڭ يەرگە يېقىلدىغان ۋاقتىڭىز بولىدۇ! ئېسىڭىزدە بولسۇن، ئالدىدىن ئېيتىپ قويمايسەن دەپ يۈرمەڭ! مەيكېر، كېنمىر، گرافلار سىزگە تەھدىت سالغاندا، پەسكە شىلەرچە پوپوزا قىلىش يولى بىلەن يېغىرلىڭىزنى ئېچىشتىن باشقىنى قىلالمىدى، بۇ ئۇلارنىڭ سىزدىنمۇ ناكەس، سىزدىنمۇ زەئىپ ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى، ئۇنىڭ قورقۇدەك يېرى يوق. سىزگە مەن قوشۇلسام ئۇلارنى مات قىلىشىمزدا گەپ

يوق. ئەمدى بوردچۇ، ئۇ ناھايىتى ياش، ساددا ۋە ئوماق، ئۇ ھېچقاچان سىزگە تەھدىت سالغىنى يوق، سىز بىلەن دۇشمەنلەشكىنى يوق، سىزنىڭ ئورنىڭىزغا دەسسەپكىچى بولغىنى يوق! ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن پۈت تېپىشدىغان، قورساق سوقۇشتۇرىدىغان، ئىچى تارلىق قىلىدىغان، خەقنى يەكلەيدىغان قىلىقنى ئەسلا تاپقىلى بولمايدۇ. دېمەك ئۇنىڭغا تەڭ كەلمەك تەسرەك، ھېيلە ئىشلەتسىڭىز، ئۇنداق ھېيلىڭىز ھاۋاغا پۈرۈركىدە ئۇچۇپ كېتىدۇ. بىرقانچە ھېيلىڭىز ئىشلەپ قالغان ھالەتتىمۇ ئۇ بەربىر كۆككە سورۇلىدۇ. بېشىڭىزنىڭ قېتىقى چىققۇچە تىرماشسىڭىزمۇ بەربىر بىكار! ئۇ ھەممە جەھەتتىن ېچجىرىم. ئۇ يېگىلمەس! ئۇنىڭ ئەقىل-پاراسىتىنىڭ ئۆزىلا سىزنىڭ نادانلىقىڭىزنى، ئۇنىڭ ئاقكۆڭۈللۇكىنىڭ ئۆزىلا سىزنىڭ رەزىللىكىڭىزنى، ئۇنىڭ كەڭ قورساقلىقىنىڭ ئۆزىلا سىزنىڭ ئىچى تارلىقىڭىزنى، ئۇنىڭ ئالىيجانابلىقىنىڭ ئۆزىلا سىزنىڭ پەسكەشلىكىڭىزنى ئاشكارىلاپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغانلىقىنىڭ ئۆزىلا سىزنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشقا لايىق ئەمەسلىكىڭىزنى ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ. چۈشەنگەنسىز ئېرىم. ۋاداھەرىخا! ئېيتىڭچۇ، مانا بۇ ئادەمنى تىرىك ئۆلتۈرۈپ خۇن تۆلىمىگەنگە باراۋەر ئەمەسمۇ؟

ئېنىر بېشى ئايلىنىپ پېرىم بىھوش ھالەتكە چۈشۈپ، يۈرىكى دەرمانسىزلىنىپ، چىرايى ئۆلۈكىنىڭكىگە ئوخشاپ قالدى.

— قانداق قىل دەيسەن؟ جېنىم خوتۇن؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— ئۇنى ئۆلتۈرىمىز! دەرۋەقە ھازىرلا ئەمەس. بۇنىڭدىن باشقا يول يوق، ھەي ئېسىت.

ئېنىر خوتۇنىنى چاڭگىدە بىر شاپلاق سېلىپ، ئۆزى ھوشىنى يوقتىپ يەرگە يېقىلىپ قالدى.

ئۇ خۇددىنى بىلمەي ياتقاندا، كىمدۇ بىرى ئۇنى كارىۋىتىدىن زوردىمو زور تارتىپ تۇرغۇزدى. ئۇ بىر ھازاغىچە خىيال سۈرۈپ، ئۆز بېنىغا كەلگەن كىشىنىڭ بېيىلى ئىكەنلىكىنى بىلدى. بېيىلى ئۇنىڭغا كىچىككىنە بىر يېشىل سۇلياۋ قۇتىنى سۇنۇپ:

— بۇ ئوغا دورىسى، پەمىچە سىزگە شۇ تاپتا مۇشۇ كېرەك. خىزمىتىگىزدە بولۇشقا جېنىم تەسەددۇق، — دېدى ۋە قىلچە ئىزاھلاپ ئولتۇرماي كەينىگە بۇرۇلۇپلا كۆزدىن غايىب بولدى، بېشى ئايلىنىپ ھوشىنى يىغالمەيۋاتقان ئېنتر ئىنتايىن قاتتىق ۋەھىمە ئىچىدە يېشىل سۇلياۋ قۇتىنى ۋارشاۋادا ئىشلەنگەن خرۇستال گۈلدانىنىڭ ئىچىگە تىقىپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ تامامەن ئېسىنى يوقىتىپ قويدى. ئۇ ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن، بېيلىنىڭ دورا بەرگەنلىكى راستمۇ ياكى چۈشۈمۈ دەپ ئاڭقىرالماي قالدى. ئۇ بىرىپ گۈلدانىنى ئاختۇرۇۋېدى، ئۇنىڭدىن ھېچنېمە چىقمىدى.

« بۇ ئۆزۈمنى مۇداپىئە قىلىدىغان ئەڭ ئاخىرقى ئىستېھكام، بۇ چەك تۇرۇپ ساقلىشىمغا تېگىشلىك دەرۋازا. مۇبادا مۇشۇ ئىستېھكام، مۇشۇ دەرۋازا بۇزۇپ تاشلىنىدىغان بولسا، ھاياتىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى قالىدۇ، ئادەمنىڭ قۇرت-قوڭغۇزدىن نېمە پەرقى بولىدۇ، تىرىك ياشىشىمىزنىڭ نېمە قەدرى بولىدۇ؟ » ئېنتر ھەر كۈنى ئەتىگىنى ۋە كەچلىكى كىملا كۆرسە ئەنە شۇ گەپلەرنى تەكرار-تەكرار ئېيتىدىغان بولۇپ قالدى، ئېيتقاندىمۇ شۇنچە ئېچىنىشلىق، شۇنچە سىرلىق ئېيتىدىغان بولۇپ قالدى. كېيۈتانىمى ئۇنى روھىي جەھەتتىن داۋالاشقا ئاناقلىق روھىي كېسەل مۇتەخەسسىسى، يېڭى فرېيدىزم ئاساسچىلىرىنىڭ 2-ئەۋلاد مۇخلىسى دوكتۇر بوررىيونى تەكلىپ قىلدى.

— نېمە ئۈچۈن خەلقلەر مېنى نوغرا چۈشەنمەي، — دېدى ئېنتر دوكتۇرغا، — قەستەن خاتا چۈشىنىدۇ، يەنى قەستەن ھاقارەتلەيدۇ؟ بوردىنى تاپقانمۇ، بوردىنى تەربىيلىگەنمۇ مەن، بورد بىزنىڭ ئائىلىنىڭ بېقىن دوستى. مېنى ئۇنى سىغدۇرمايۋاتىدۇ دەيدىغان كىم ئىكەن ئۇ؟ كىمكى شۇنداق دەيدىغان بولسا شۇنىڭ تىلىنى كېسىپ تاشلايمەن، كېكىردىكىنى ئۈزۈۋېتىمەن. سىز مېنى داۋالايمەن دېمەي ئاشۇنداق ئاق-قارىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىدىغان

ئەبلەخلەرنى داۋالىسىڭىز بولىدۇ!

دوكتۇر خوش-خوش دەپ، گېپىنى ئەگىتىپ، ئېنىترغا جىنسىي ھالەت مەسىلىسىنى پۇراتتى. ئېنىتر قاتتىق غەزەپلىنىپ:

— نېمە دەۋاتىسىز؟ خوتۇنىڭىزنى ئەكىلىپ سىناپ باققىڭىز كېلىۋاتامدۇ يا؟ — دېدى گەپ ياندۇرۇپ.

لورد بولغان كىشىنىڭ ئاغزىدىن مۇنداق گەپ چىقىشىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغان دوكتۇر غېپلا قىلىپ تىكىۋەتتى. دوكتۇر بوررىپو ئۇدا بىر ھەپتىگىچە يۇرىكى ئېغىز-يەس سوقۇپ، فۇنكسىيىلىك ئارىلاپ يۈرەك توختاپ قېلىش كېسىلىگە مۇپتىلا بولدى. ئۇ ئۆز نەزەرىيىسى بويىچە دېققىتىنى باشقا ياققا بۇراپ، كۆڭلىنى ئارام تاپقۇزىدىغان، ھەر كۈنى ئۆزى باققان كۆك قۇچقاچقا بىرنەچچە سائەتكىچە قاراپ ئولتۇرىدىغان، ئۇنىڭدىن كېيىن رافېيچىلارنىڭ مۇنۇ يېگى شېئىرىنى دېكلاماتسىيە قىلىدىغان بولدى:

چۆپلۈكتە قۇياش چۈشىدە كۆردى ۋېگنېۋنىڭ
ياغسىزلانغان تۆگمە-توپچىسىنىڭ
جۇپلە شكىسىنى.
ئورمان ئىچىدە كەپتەر تۇخۇمى
چىقاردى ئوتنۇرا ياز ئاخشىمى
ئۇرۇش ئەسىرىنىڭ سۇلغىدلاشقان
ئويما ياقىلىق كۆڭلىكىنى.

ئۇ بۇ ئىككى كۇبلىت شېئىرنى 1355 قېتىم دېكلاماتسىيە قىلغاندىن كېيىن پۈتۈن كېسىلى سەللىمازا ساقىيىپ كەتتى.

ئېنىتر جەمئىيەت ۋە كۇلۇبتىن دەم ئېلىشقا رۇخسەت سوراپ، ئەڭ كۆڭۈلدىكىدەك جاۋاب ئالدى. باش مۇدىرنىڭ ماقۇللۇقى بىلەن ئورمان مېھمانخانىسى ئېنىترغا ئالاھىدە ئېتىبار قىلىپ، ئۇنىڭدىن 40 پىرسەنت كېمەيتىپ ھەق ئالىدىغان بولدى. ئېنىتر كۆپ يىللاردىن

بۇيان ئارزۇ قىلىپ كەلگەن بىلىيانس قارلىق چوققىسىغا ئۆزى، خوتۇنى ۋە بالىسى بىلەن بىللە چاڭغا تېپىلىش ئۈچۈن بېرىشقا بوردىنمۇ تەكلىپ قىلدى.

ئۇلار ئايتوموبىلغا ئولتۇرۇپ 11 سائەت يول يۈرگەندىن كېيىن، ئورمان پويىزىغا ئالمىشىپ ئۈچ سائەت ماڭدى. ئۇنىڭدىن كېيىن سىيرىلما رېلىسلىق ماشىنىغا چۈشۈپ يىل بويى قار ئېرىمەيدىغان چوققىغا كېلىپ، ياغاچلاردىن جۇپلەپ ياسالغان، ئورمان ئاسىرىغۇچىلار-نىڭ داچىسى دەپ نام ئالغان بىرنەچچە ئېغىزلىق مېھمانخانىغا ئورۇنلاشتى. ئۇلار تېپىلىدىغان چاڭغىلىرىنى، بەدەن چىنىقتۇرۇش سايمانلىرىنى، تەنتەربىيىدە ئىشلىتىدىغان ئوقيالىرىنى، چىگدىر ياسالغان يېمەكلىكلىرىنى ۋە قويۇلدۇرۇلغان ئېچىلمىلىرىنى ھەممىدە كېيۇ تانمىنىڭ كۆڭۈل ئەمىكى — نەسلى ساپ، توكى بۇدۇر پارىس سېرىق ئىتىنى ئېلىپ كەلگەنىدى.

يېگى مۇھىت-ئاپتاپتا پارقىراپ تۇرغان كۆك ئاسمان ۋە ئاق قار ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ ناھايىتى شادلاندۇرۇۋەتتى. ساپ ھاۋا، ئوچۇق مەنزىرە، پاك-پاكىز رەڭدار كۆرۈنۈش، جىمجىت تاغ ئورمىنى كىشىنى باشقا بىر ئالەمگە كېلىپ قالغاندەك تۇيغۇغا كەلتۈرەتتى. ئۇلار سەكرەپ-يۇگۈرۈپ ئويناندى، ناخشا ئېيتتى، ھۇشقۇيتتى، چاڭغا تېپىلدى، تاغ ئارىسىدا تۇرۇپ كۈننىڭ چىقىشىنى ۋە ئولتۇرۇشىنى، ئايدىڭنى، سەلكىن شامالنى تاماشا قىلدى، ئورمان ئاسىرىغۇچىلار پىشۇرغان بولكا ۋە بۇغا گۆشىنى يېدى، نۇرغۇن قېتىم ۋە يېگى سۈت ئىچتى. ئۇلار پادىشاھ ئالىيلىرى، كابىنت، پارلامېنت، مەخپىيەت مەھكىمىسى، خانلىق پۈتبولچىلار جەمئىيىتى ۋە پۈتبولچىلار كۇلۇبى دېگەنلەرنى، ھەتتا پۈتبولنىڭ ئۆزىنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويۇشتى. كىشىنى شۇنچە قىزىقتۇرىدىغان، تەسىرلەندۈرىدىغان ۋە مەڭگۈ قىلىدىغان پۈتبولنىڭ مۇشۇ قارلىق چوققىدا، كۆك ئاسمان ئاستىدا نېمە ئەھمىيىتى بولىدۇ؟ بۇ يەردە ئارقا-ئارقىدىن 15 تونىلىق تېپىپ كىرگۈزگىنىڭ بىلەنمۇ، يېگىنە يوپۇرماقلىق دەرەخ

شاخلىرىغا يەتلىپ قالغان قارىنىڭ سەلكىن شامالدا سىلكىنىپ يەرگە تۆكۈلگىنىچىلىك ياكى بىرەر بۇركۈتنىڭ ئاسمانىدىن چۈشۈپ سەندىن 15 مېتىرچە نېرىغا قونۇپ، بىر پەس خىيالغا چۆكۈپ جىم تۇرغانىدىن كېيىن، بىردىنلا ئۆچۈپ ھاۋاغا كۆتۈرۈلگىنىچىلىك ۋە ياكى ئۇخلاۋېتىپ، ياغاچ ئۆيىنىڭ ئارا شلىرىدىن چۈشۈپ تۇرغان ئاي شولىسىنى كۆرگىنىڭچىلىك كۆڭلۈڭنى خۇش قىلالمايدۇ.

ئىنتىر جىمجىتلىققا پاتقان قارلىق چوققىنى بىر پەس سەيلى قىلغاندىن كېيىن، ئۇشتۇمتۇت ھاۋادا لەيلەپ تۇرغان بۇركۈتنى؛ بىلىنەر-بىلىنمەس لىڭشىپ تۇرغان شاخلىرىنى قار باسقان قېرى قارىغايى؛ قارىغايلارنىڭ كۈن چىققاندا ۋە ئاي تۇغقاندا يورۇپ، كۈن بىلەن ئاي پاتقاندا قاراڭغۇلىشىنى، قىزىل تېيىنلارنىڭ دەرەخ ئۈستىدە ۋە پەستە غۇيۇلداپ مېڭىشلىرىنى ۋە ئادەمدىن يېتىرقىمايدىغان قىزىل تېيىنلارنىڭ يېقىنلا يەرگە كېلىپ، ئىككى پۇتىنى كۆتۈرۈپ بىر پەس قاراپ تۇرۇشلىرىنى تاماشا قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ قەلبىنى بىر ھەسرەت چۈلغۇالدى. ئۇ: جاھاندىكى مەۋجۇدات، مۇشۇ تاغدىكى ھەممە نەرسە مەيلى جانلىقى بولسۇن ۋە مەيلى جانسىزى بولسۇن، ھەرقايسىسى ئۆز نەسىۋىسىگە شۈكرى قىلىپ، ئار-نومۇس دېگەنگە پىسەنت قىلمايدۇ-يۇ، نېمە ئۈچۈن ئادەملەرلا شۇنچە تىنىتى يامانلىق، شاللاقلىق، نەپسانىيەتچىلىك قىلىپ، بىر-بىرىگە ئورا كولايدۇ؟ مۇنداق لورد بولغىنىمدىن كۆرە بىر تۈپ قارىغاي. بىر دانە بۇركۈت، كىچىككىنە بىر تېيىن بولۇپ قالغان بولسامۇ كاشكى! دېگەنلەرنى ئويلىدى.

كېيۇ تانىمى كۆپچىلىككە مۇنۇ ناخشىنى ئۇققىتتى:

مېنىڭ ئۆيۈم تاغ بېشىغا جايلاشقان —
ياغاچ ئۆيدۇر ئۆگزىسىنى قار باسقان،
بۇركۈت ئۇچار سايە تاشلاپ ئۈستىدىن،

ئىشكىمگە قارىغايلار يانداشقان.
مەن ئۆزۈم بىر ئاق تۈلكە، ياۋا توشقان،
تاغ شاملىق، ئۇچقۇندىغان قارمۇ مەن،
بۇ دۇنيانىڭ بارچىسىگە خۇشتارمەن،
بىراق، دۇنيا مېنىڭ ئەمەس بىلىمەن،
بۇ دۇنيادا بىرمۇ ئىزنا قالدۇرۇش
ئارزۇيۇم يوق، ئارزۇ قىلماي كېتىمەن!

— سېنى سۆيىمەن، ساڭا كۆيىمەن، باغرىمغا تاڭمەن دېگەندەك كونا مۇقامدىن باشقا مۇنداقمۇ ياخشى ناخشىنى ئېيتالايدىكەنسەن-ھە! — ماموق چاپان كىيۋالغان ئېنتر شۇنداق دېگەندىن كېيىن، خۇددى شۇنداق چاپان كىيىپ دۇيدۇملاق بولۇپ قالغان كىيۇ تانمىنى قۇچاقلاپ خۇشاللىقىدا سەكرەپ كەتتى.

— خانىم، ئېيتقان ناخشىڭنى بەك ياخشىكەن، قالتىس ئىكەن! — دېدى يۈك پوپايكا كىيۋالغان بورد ھۆرمەت-ئېكرام بىلەن.

— ئانا بەك ياخشى ئېيتتىك، بەك ياخشى ئېيتتىك! — دېدى كىچىك ئېنتر قار ئۈستىدە خۇشال دۇملىنىپ.

— بورد، مېنىڭ بۇرۇن ناخشىچى ئىكەنلىكىمدىن خەۋىرىڭىز بوقمىدى؟

— نېمە؟ ناخشىچى دەملا؟ لورد خانىم، بۇنى سىلىدىن بىرىنچى قېتىم ئاڭلاۋاتىمەن.

— بورد، سىز بىزنىڭكىگە دائىم كېلىپ تۇرۇۋاتسىز، مېنىڭ ئۆتمۈشۈم توغرىسىدا بىرمۇ گەپ ئاڭلىمىدىڭىزمۇ؟

بورد سەل ئويلانغاندىن كېيىن كۈلدى ۋە:

— بەزىلەر ئېيتقان بولۇشى مۇمكىن؟ بىراق ئېسىمدە قالمايتۇ. كەچۈرسىلە، — دېدى، ئاندىن سۆزىنى يۆتكەپ، — سىلىنىڭ ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ، مېنىڭمۇ بىر ناخشا ئېسىمگە كەلدى، ئېيتىپ باقاي. زاگلىق قىلىپ كۆلمىسىلە جۇمۇ؟ — دېگەندىن كېيىن ناخشىنى

باشلدى:

بىلەمسز نېمە ئۇچۇن ئاق قار شۇنچە ئاق؟
ئاسمانىنىڭ نۇرىدا بولغاندۇر ئۇ پاك.
بىلەمسز نېمە ئۇچۇن ئاسمان شۇنچە كۆك؟
ئاق قارنىڭ نۇرىدا تۇرار ئۇ چاقناپ،
بىلەمسز نېمىشقا كۆڭلۈم شۇنچە شاد؟
سىز، سىلەر تۇغقانلىرىڭ ياپقاچقا قانات.

ئاتا-بالا ئېنتر ئۇزمەي چاۋاك چېلىشتى. كېيۇتانىمى ناخشىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بېشىنى تۆۋەن سېلىپ لام-جىم دېمىدى.

— لورد خانىم، — دېدى بورد، — سىلىچە بۇ ناخشىنىڭ گاماما-رېتىملىرىنى جايىدا چىقىرىپ ئېيتالىدىمۇ؟ ئاۋازىمدا ناخشىچى بولغۇدەك ئۇمىد بارمۇ؟ كەسپىمنى ئۇزگەرتىپ ناخشا ئېيتسام، نان تېپىپ يېيەلەرمەنمۇ؟

ئون كېچە، ئېنتر چۈشىدە كېيۇ تانىمىنىڭ ھېلىقى يېشىل سۇلياۋ قۇتىدىكى ئوغا دورىسىنى قىزىق ناخشا ئېيتۇاتقان بوردنىڭ ئاغزىغا قۇيۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، بىردىنلا چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى، قارىسا يېنىدا كېيۇتانىمى يوق. سىرتىق ئىتنىڭ غىڭشىغان ئاۋازى غۇۋا ئاڭلىنىپ قالدى. ئېنتر كىيىمىنى يېپىنچاقلاپ يەرگە چۈشۈپ، ئىشكىنى غىچىرلىتىپ ئاچقاندىن كېيىن تالاغا چىقىپ قارىدى، ئۇ يېراقتىكى چوڭقۇر سايغا يېقىن يەردە بىرسىنىڭ قارىسىنى كۆرگەندىن كېيىن شۇ تەرەپكە دەلدەڭشىگەن پېتى چېپىپ دېمىنى ئالالماي قالدى. قارىسا راستلا كېيۇتانىمى ئىكەن. ئۇ چاچلىرى چۈۋۈلغان، بىلى مۇكچەيگەن ھالدا توختىماي سۆزلەۋاتاتتى. ئەمما نېمە دەۋاتقانلىقىنى چۈشىنىپ بولمايتتى. سول قولىدا ئىتنى بېشىنى تۆۋەن قىلىپ كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ قولىنى ھەدەپ ئىت تەرەپكە شىلتىيتتى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا قەدىمىنى ئاستا ئېلىپ، بىر جايدا پىرقىراۋاتاتتى.

— كېيۇتانىمى، نېمە بولدى ساڭا؟ — دېدى ئېنتر ھەيران

بولۇپ، ئۇ باشقىلارنى ئويغىتىۋەتمەسلىك ئۈچۈن ئاۋازىنى ئىمكان قەدەر پەس چىقىرىشقا تىرىشىۋاتاتتى.

كىيۇتانىمى ئۇنىڭ گېپىنى زادى ئاڭلىغىنى يوق.

ئېنتر يېقىن بېرىپ كىيۇتانىمنى تارتتى، ئەمما كىيۇتانىمى گويا يەرگە مىخلاپ قويغاندەك جايىدىن قىمىر قىلمىدى.

ئېنتر ئەمدى كىيۇتانىمنى قۇچاقلىۋالماقچى بولۇۋېدى، كىيۇتانىمى بىلىنى يېنىككىنە بىر تولغاپ ئېنترنى نەچچە مېتر يەرگە قاگىتىۋەتتى. كىيۇتانىمى بىردىنلا كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيدىغان، يولۇاستەك كۈچلۈك بولۇپ كەتكەنىدى.

ئېنتر كىيۇتانىمنىڭ توساتتىن سېرىق ئېتنىڭ گېلىنى قوش قوللاپ بوغىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. ئېت كاگشىپ، دېمى سىقىلىپ خارقىراپ قالدى. قاتتىق چۆچۈپ كەتكەن ئېنتر ئۆز ۋاقتىدا ۋاراتالىق قىلغان گۈمپىسى بىلەن كىيۇتانىمنىڭ قولىغا كېلىشتۇرۇپ بىرنى تېپىۋېدى، ئۇنىڭ قوللىرى بوشىشىپ، ئېت قۇتۇلۇپ كەتتى، كىيۇتانىمنىڭ ئۆزى قارىغا تېك موللاق چۈشۈپ ئېسىنى يوقتىپ قويدى.

ئېنتر ئېچ كېيىمىنلا كىيگەن، بەدىنىدىن ئوت چىقىپ تۇرغان كىيۇ تانىمنى قۇچاقلاپ كۆتۈرگەن پېتى ئېتنى ئەگەشتۈرۈپ ياغاچ ئۆيگە قايتۇرۇپ كەلدى ۋە ماموق يوتقانغا ياتقۇزۇپ قويدى. ئېنتر تامدىكى چىراغنى يانداۋۇرۇپ، كىيۇ تانىمنىڭ غەيرى ئەھۋالدىن خالى خاتىرجەم ئۇيقۇغا كەتكەنلىكىنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۆزىمۇ دەرگۇمانلىق ئېچىدە ئاستا-ئاستا ئۇخلاپ قالدى.

ئەتىسى ئېنتر كىيۇ تانىمدىن دەم ئېلىشى قانداق بولغانلىقىنى ئېنتايىن كۆيۈمچانلىق بىلەن سورىدى. كىيۇ تانىمى ئۆزىنىڭ تاڭ ئاتقۇچە بەك ئوبدان ئۇخلىغانلىقىنى، ئەمما تاغدىكى كېچە ھاۋاسىنىڭ سوغۇقلۇقىدىنمۇ ئەيتاۋۇر، ھېلىغىچە ھارۋىقى چىقمىغانلىقىنى ئېيتتى. كىيۇتانىمى ئېنتا كۆزى چۈشۈپ ئۇنى قۇچىقىغا ئېلىپ سۆيىدى ۋە: ھوي، بۇ يەردە بۆرە بار ئىكەن، بولمىسا ئېتنىڭ پۇتلىرىدىكى، بوينىدىكى شۇنچە تۈك نېمىشقا چۈشۈپ كېتىدۇ دەپ ۋارقىرىۋەتتى،

دېمسمۇ بۇ ئەتىۋارلىق كۆچۈكنىڭ تۇرقىدىن قاتتىق ئەنسىزلىك چىقىپ تۇراتتى.

— بۇ قورقۇپ كېتىپتۇ! — دېدى كېيۇ تانمى.

ئەتىسى كېچىدە يەنە تۇنۇگۈنكىدەكلا ۋەقە يۈز بەردى.

ئېنتىر باشقا گەپ قىلمىقا ئاغزى بارماي، ئۆزىنىڭ مىجەزى ئانچە جايىدا ئەمەسلىكىنى، تاغدىن تېزرەك كېتىشنى ئېيتتى ۋە بىر تال ئۆچار ئايروپىلان چاقىرىشنى تاپىلىدى.

تال ئۆچار ئايروپىلان تېخى كەلمىگەنىدى. 3-كۈنى كېچىسى كېيۇ تانمى يەنە ھېلىقىدەكلا يا تۇن سەيلىسى كېسىلگە ئوخشىمايدىغان، يا جادۇگەرلىككە ئوخشايدىغان قىلىقىنى تەكرارلىدى. ئېنتىر ئۆزى تېپىپ يەتتۈەتكەن كېيۇ تانمىنى قۇچىقىغا ئالماقچى بولۇپ تۇرغانىدا، بورد بىلەن كىچىك ئېنتىر يېتىۋاتقان ياغاچ ئۆي تەرەپتىن چىرقىرىغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ قالدى. ئېنتىر كېيۇ تانمىنى تاشلاپ، ھايلا-شايلا بالىسى ياتقان ئۆي تەرەپكە چاپتى. قىپىلىڭاچ پېتى قېچىپ قارغا يېقىلىپ قالغان كىچىك ئېنتىر «بۆرە! ۋاي بۆرە!» دەپ ۋارقىراۋاتاتتى.

ئېنتىر بىر پارچە ياغاچنى ئېلىپ، ئۇچقاندەك ئۆيگە ئېتىلىپ كىردى. كۆزىگە ئىككى بۆرە كۆرۈندى، ئۇنىڭ بىرى بورد قاتتىق تېپىپ ئۆلتۈرۈپ قويغان بۆرە ئىدى، يەنە بىرى بوردقا ئېتىلىپ ئۇنى گېلىدىن چىشلەۋاتقان بۆرە ئىدى. ئېنتىر ھەدىگەندىلا بۆرىنىڭ سۆڭگىچىگە ياغاچ بىلەن تازا بىرنى سېلىۋىدى، بۆرە ھۆركىرەپ ئېنتىر تەرەپكە ئېتىلدى، ئېنتىر بۆرىنىڭ گېلىغا ۋاقتىدە بىرنى تېپىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويدى. بورد ئەتىيانلىرى تىتىلىپ، قانغا مىلىنىپ ئارانلا تىنىپ ياتاتتى. ۋەقەدىن خەۋەر تاپقان ئورمانچىلار دەرھال يېتىپ كېلىشتى. كېيۇ تانمىنى يېتىپ كەلدى، ئۇنىڭ ھوشى جايىدا ئىدى. كۆيچىلىك بوردنى كارىۋات ئۈستىگە ئېلىپ، يارىسىنى تازىلاپ دورا سۈرتۈپ قويدى. بورد قەغەزدەك تاتىرىپ، ھوشىنى بىلمەي ياتاتتى. جاۋغىنىڭ ئاران قىمىرلىشىدىنلا «كىچىك ئېنتىر»

دەۋاتقانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى ئاڭلانغاندەك قىلاتتى.

كېچىك ئىنتىز يىغلاپ تۇرۇپ، بوردنىڭ ئۆزىنى پىداكارلىق بىلەن قوغدىغانلىقىنى ۋە بۆرە بىلەن ئېلىشىش جەريانىنى دادىسى بىلەن ئانىسىغا سۆزلەپ بەردى: بۆرە ئۆيگە بېسىپ كىرگەندە، كېچىك ئىنتىز قورققىنىدىن پوت-قولىدا جان قالماي قېتىپلا قاپتۇ. بورد كېچىك ئىنتىرغا يېقىنلا كېلىپ قالغان بىر بۆرىنى بىر تېپىك بىلەنلا ئۈرۈۋەتكەندىن كېيىن، كېچىك ئىنتىرنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ تالاغا قېچىپتۇ، بىراق بۆرىنىڭ يەنە بىرسى ئارقىدىن كېلىپ بوردنىڭ يوتىسىدىن ئاپتۇ. بورد كېچىك ئىنتىرنى ئۆيدىن يىراقراق يەرگە كۆچەپ ئاشلۇۋېتىپ، ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ بۆرە بىلەن ئېلىشىپتۇ ۋە كېچىك ئىنتىرغا زەخىم يەتكۈزمىسۇن دەپ بۆرىنى كاپىلا قىلىپ قۇچاقلاۋېتىپتۇ، بورد ئىككىنچى بۆرە بىلەن يەردە پۈمبدا قىلىشىپ بىر پەس ئېلىشقاندىن كېيىن، ئاخىرى بۆرە كۆچلۈك كېلىپ قاپتۇ.

ئورمانچىلار قاتتىق ئەپسۇسلىنىپ، ئەر-خوتۇن لوردلاردىن ئەپۇ سورىدى. ئۇلار بۇ يەردە بۆرە پەيدا بولۇپ قېلىشنى ھەقىقەتەن خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىكەن. ئۇلارنىڭ دېيىشىچە، بۇ يەردە كەم دېگەندە 30 يىلدىن بۇيان بۆرىنىڭ قارىسى چېلىقىپ باقمىغانىكەن. ئۇلار بۇ بۆرىلەرنىڭ نەدىن پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ۋە لورد ئائىلىسىنىڭ بىخەتەرلىكىنى ئويدان قوغدىيالمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ نېمە جازاغا تارتىلىشىنى بىلەلمەي ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ قالدى.

بورد ئىنتىز يارىلانغاندى. ئىنتىز يۇرىكىگە پىچاق سانجىلغاندەك بولۇپ، تىك ئۆچار ئايروپىلانىنى سۈيلەپ تېلېفون ئۇردى. شۇنىڭدىن كېيىن جايىدا تاشتەك قېتىپ ئولتۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ گېلىدىن تاماق ئۆتمىدى، ئاغزىدىن زۇۋان چىقمىدى. كېيۇتانمى ئېرىگە تەسەللى بېرىپ:

— ھېلىمۇ شۈكرى، بالا ھېچنېمە بولماي ساق قاپتۇ! — دېدى ئۇ، — بورد دېگەنگە ئۇنچۇۋالا باش قاتۇرۇپ كەتمىسىگىزمۇ بولىدۇ! سىز ئۇنى دەم ئېلىشقا تەكلىپ قىلدىڭىز، شۇ ياخشىلىقىڭىزمۇ يېتىدۇ،

ئەلۋەتتە. بىرەر ۋاقىت-ۋاقىت چىقىپ بۇرنىنى بىزنى كۆشكۈرتكەن دەپ يۈرەمتى؟ بىزنى بالىمزنى دېمەي، بوردئى دەپ يۈرەمتۇق؟ بۇدا بورد مەيلى ئۆلسۇن، مەيلى مېيىپ بولسۇن، بۇنىڭ جاۋابكارلىقى بىزنىڭ ئۈستىمزگە چۈشمەيدۇ. ھېلىمۇ سىز يەتكچە رەھىم-شەپقەت كۆرسەتتىڭىز، مۇبادا سىز باتۇرلۇق بىلەن ئېلىشمىغان بولسىڭىز، بورد ئاللىقاچان بۇرىگە يەم بولغان بولاتتى! بورد بالىمزنى قۇتقۇزغان بولسا، سىزمۇ بوردنى قۇتقۇزدىڭىز. بىزدە ئۇنىڭ ھەققى قالغىنى يوق. مۇبادا ئۇ بۇنىڭدىن كېيىن توپ تېپەلمەس بولۇپ قالسا، بۇمۇ ياخشى. بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىقتىن خالاس بولىمز. بىز ھېلىقى نېمىس ئوقۇتقۇچىنى چېكىندۈرۈپ، بوردنى ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى قىلۋالساق بولۇۋېرىدۇ...

غەزەپتىن ئەسەبىلىكى تۇتقان ئېنتر كىيۇتانىنىڭ قولىنى كاپىيدە تارتىپ، سول قولىنىڭ چىمچىلىقىنى گاچلا چىشلەپ ئۈزۈۋالدى. كىيۇتانىمى ئاغرىتقا چىدىمايى چىرقىراپ كەتتى، ئېنترمو ۋارقىرىۋەتتى.

تىنىڭ ئۇچار ئايروپىلان كېلىپ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەتتى. بوردمۇ، كىيۇ تانىمۇ تىز قۇتقۇزۇش ئۈچۈن خانلىق تاشقى كېسەللەر دوختۇرخانىسىغا قوبۇل قىلىندى، ئىككىسى قوشنا ياتاقتا ئۇرۇنلاشتۇرۇلدى.

كېچە. ئېنتر شەھەر ئەتراپى رايونىغا جايلاشقان، ئۆگزىسى ساپسېرىق كەلگەن بىر قەدىمكى چېركاۋدا بىر كېچە ئىستقامەتتە بولدى. ئۇ مەريەم ئانا بىلەن ئىسمامەسھىنىڭ ھەيكىلى ئالدىدا دۇئا-تىلاۋەت قىلىپ:

— ئېھ ھەممىدىن خەۋەردار، ھەممىگە قادىر مۇقەددەس ئانا، مۇقەددەس مەسىھە، ئەرىشتىكى ئاتا، — دېدى ئۇ، — گۇناھكارلىك ئېنترنىڭ پەسكەش روھىغا نەزەر سالغايسەن، ئۇنىڭ ئازابلىنىپ قىلغان تۆۋەنسىنى قوبۇل قىلغايسەن! ئېنترنىڭ زادى نېمە بولدى؟ ئېنترنىڭ داۋاملىق خرىستىئان مۇخلىسى بولالامدۇ؟ ئۇ

گۈناھكارلىق جەھەننەمگە چۈشۈپ قالدى. ئۇ نۇرغۇن يامان ئىشلارنى قىلدى، نۇرغۇن يامان نىيەتلەردە بولدى. بۇلار زادى قانداق باشلاندى؟ ئېنتىرىك يالغاچ تۇغۇلدىغان چېغىدا مۇشۇ گۈناھلارنى ئويلىغانمىدى؟ ئەگەر ئۇ شۇ گۈناھلارنى بىلگەن بولسا، تۇغۇلۇشقا جۈرئەت قىلارمىدى؟ ئۇ تۆۋەن قاتلامدا يالاكەت بېسىپ يۈرگەن چاغلىرىدا مۇشۇ گۈناھلارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ باققانمىدى؟ ئەجەبا، ئىنسان جەمئىيەتنىڭ تۆۋەن قاتلىمىدا جان تالىشىپ يۈرگىنىدىلا ئاندىن ۋىجدانىنى ئامان ساقلاپ قالالامدۇ؟ ئاچ قورساق، يالغاچ قىلىپ، چەكسىز ئازاب چەككىنىدىلا ئاندىن مۇقەددەس مەريەم ئانىنىڭ رەھمىگە ئېرىشەلەمدۇ؟ ئېنتىرىك خەقنە زىيان ئۈرۈشنى، ھىيلە-مىكر ئىشلىتىشنى، ئالدامچىلىق بىلەن شۆھرەت قازىنىشنى، مەككارلىق بىلەن نەپ ئېلىشنى، بىلمەي تۇرۇپ بىلەرمەنلىك قىلىشنى، ئۇدۇل كەلگەن يەردە لالىلىق قىلىپ يۇرۇشنى، باشقىلارغا رەھىمسىزلىك قىلىشنى نەدىمۇ ئويلىغان؟ دۇرۇس، ئېنتىرىك گۈناھكار. ئېنتىرىك ئۇدا نەچچە كۈنلەرگىچە ئەخلەت دۆۋىسىدىن بېلىق باشلىرىنى تېرىپ كېلىپ شورپا قىلىپ قورساق تويغۇزۇپ يۈرگەن چاغلىرىدا بەش يۈلتۈزلۇق رېستۇرانلار ۋە ھەر خىل-ھەر ياتقا خانلىق كۇلۇبلىرىنىڭ ئاشخانىلىرى ئالدىدا تەلمۈرۈپ، ئېچقاپ، شۆلگە يىلرىنى ئېقىتىپ ۋاي دات دېگىچە ئازابلانغانىدى! دۇرۇس، ئېنتىرىك چاكنا! ئېنتىرىك پەسكەش! ئېنتىرىك دىتسز! ئېنتىرىك قورساق باقتى، شەھۋەتپەرەست، شۆھرەتپەرەس، مەنپەئەتپەرەست، ئۇ ياخشى يېيىشكە، ياخشى ياتاقلاردا يېتىشقا، چىرايلىق سەتەڭلەر بىلەن ئاشنا ئويناشقا خۇشتار بولدى. يانچۇقىدىن خەجلەپ تۇگەتكۈسز پۇل ئاجرىمىدى. ئېنتىرىك بۇزۇلۇپ قالغان، ئېچىپ قالغان نەرسىلەرنى يېيىشنى، كۆڭۈرۈك ئاستىدا يېتىپ ئۇخلاشنى، قانچىق ئىتلارغا تىكىلىپ خىيال سۈرۈشنى خالىمىدى! ھەتتا جامائەت تېلېفونىنى ئۇرالماي قېلىشنىمۇ خالىمىدى! ئېنتىرىك ماختاشنى، ئۇچۇرۇشنى، ئۆزىنى كۆرسىتىشنى،

چوڭ ئەرباب، ئېسىلزادە بولۇشنى، خانلىق زىياپەتلەرگە قاتنىشىشنى ياخشى كۆردى، ئەڭ ئاخىرى ئۆزىمۇ لورد بولۇپ، پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ قوبۇل قىلىشىغا مۇيەسسەر بولدى! مېنىڭ چېكىدىن ئاشقان گۇناھلىرىم ئەنە شۇ، مەن ئۆزۈم، ھەممە ئەزايىم گۇناھىنىڭ ئۆزى، ھەممە ئەزايىمنىڭ ئۆز ئالدىغا ئارزۇ-ئارمىنى بار، مېنىڭ روھىي دۇنيايىمنىمۇ ئارزۇ-ھەۋەس چۇلغىۋالغان. مېنىڭ تۇرغان-پۇتكىنىم، مېنىڭ گەۋدەم، مېنىڭ ئەزالىرىمنىڭ ئۆزى گۇناھقۇ؟ پالاكەت باسقان چاغلىرىمدا ئارزۇ-ئارمانلىرىمنى بوتۇلكىغا قاچلاپ، چوڭقۇر دېڭىزنىڭ تەكتىگە تاشلىۋەتكەندەك خۇپيانە تۇتقان بولسام، پۈرسەت كېلىشى بىلەنلا ئارزۇ-ئارمانلىرىم قارا تۇتەك چىقىرىپ، ھېچكىمگە بوي بەرمەيدىغان، پەلەككە غادايغان ئالۋاستىغا ئايلاندى! ئېھ، كىر قونمىغان مۇقەددەس ئانا، ئېھ، بىز ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلغان ئىسمامە-سىمە، ئېھ، ئەرىشتىكى ئاتا! مەندەك بىر ھاماقەتنى بەندىگىزنىڭ جۆيلۇشلىرىگە قۇلاق سالغايسىز، مېنى قاتتىق جازالىغايسىز! مەن ئۆزۈمنى راست ئېنتر قىلىپ كۆرسەتسەم، راست ئېنتىرنىڭ ئۆلۈشىگە زامىن بولدۇم، بىر كومانداندىكى دوستلىرىمغا زىيان-زەخمەت يەتكۈزدۈم، باشپاناھىم گرافقا سۇيىقەست قىلدىم، مانا ئەمدى ئالىيجاناب بوردىنىڭ پارلاق ئىستىقبالىنى ۋەيران قىلدىم، ئۆزۈمگە شۇنچە سادىق خوتۇنۇمغا زىيان ئۇردۇم! شۇنچە نۇرغۇن ئەقلى چولتىلار، تەييارتاپلار، مىراسقا تايىنىپ ئىسراپخورلۇق قىلىدىغانلار، ھەھە دېيىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغانلار، خۇشامەتچىلەر، خەقنىڭ سايىسىدا جان باقىدىغانلار، خەقنىڭ چاپىنىدا تەرلەيدىغانلار...ئەتىدىن كەچكىچە قورساق تويغۇزۇشنىلا بىلىپ، ھېچ ئىش بىلەن كارى بولمايدۇ، تەييار راھەتكە بېرىلىدۇ، مېڭە ئىشلەتمەيدۇ، ئىككى تايىن بولۇپ يۈرىدۇ، ئەپلەپ-سەپلەپ سان توشقۇزۇشقا تۇرىدۇ، سۆرەلمىلىك بىلەن كۆن ئۆتكۈزىدۇ، مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلىدۇ، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار نېمە ئۈچۈن تەلىيى ئوڭ، كۆڭلى خاتىرجەم، ئۇيقۇسىزلىقتىن خالى بولۇپ، ئۆزۈن ئۆمۈر سۈرۈپ،

چەكسىز بەخت ئىچىدە ئۆتىدۇ-يۇ، مەن ئىتنىڭ پوقىغا تەڭ كەلمەيدىغان كىچىككىنە بىر مۇدىر بولغىنىمغا نېمە ئۈچۈن شۇنچە كۆپ ئۆتكەللەردىن ئۆتۈپ، شۇنچە كۆپ باش قاتۇرۇپ، شۇنچە كۆپ ئادەمگە زىيان سالمەن؟ باشتا دېگىنىمدەك، مەن زادى كىمگە زىيان سېلىشنى ئويلاپ باققان؟ مەندە باشقىلارغا زىيان سالىدىغان ئوي قاچان پەيدا بولدى؟

ئېھ، بىز ئۈچۈن مۇقەددەس ئانا، مۇقەددەس مەسىھە، مۇقەددەس ئاتا! مېنى گۇناھكار جىسىمىدىن، قاراڭغۇ روھىي ئەزالىرىمدىن جۇدا قىلغايسىز! ئەمدى مۇندىق ئىپلاس ياشاشنى خالمايمەن. مەن دوزاخ جازاسىنى تارتىشقا ئاللىقاچان لايىق بولۇپ قالغانمەن. مېنىڭ ئاجايىپ كەچۈرمىشلىرىم پەرۋەردىگارىمنىڭ شەنىگە داغ چۈشۈرىدۇ، خالاس! قەلبىمدىكى ئازاب ئىگەمگە دۇئا قىلىشقا دەۋەت قىلىدۇ خالاس! ئەي ئىگەم، كاتتا ھەممىتىڭىز، كاتتا شەپقىتىڭىز، كاتتا مەغپىرىتىڭىز بىلەن مېنى ئۆز دەرگاھىڭىزغا ئېلىپ كەتكەيسىز! ئامىن!.

ئېنىتر دوئا-تىلاۋەت قىلغاندىن كېيىن ئۆيىگە قايتىپ كەلدى، خىزمەتكارى ئۇنىڭغا دوختۇرخانىدىن كەلگەن خۇش-خەۋەرنى مەلۇم قىلدى: بىرسى بورد خەۋپىتى قوتۇلۇپتۇ، دوختۇرنىڭ دېيىشچە ئۇنىڭدا ئانچە چوڭ كېسەل ئىسارىتى قالمايدىكەن. يەنە بىرسى جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ شاڭخەي شەھىرىدىن ئۆزۈلگەن بارماقنى قايتىدىن ئۇلىغۇچى مۇتەخەسسىس تەكلىپ قىلىنغان ئىكەن، ئۇ مۇتەخەسسىس كىيۇ تانمىنىڭ بۆرە چىشلەپ ئۈزۈۋەتكەن چىمچىلاق بارمقىنى ئۇلاپ قويۇپتۇ، پەرەز قىلىنىشچە، ئۇلانغان بارماقنىڭ ئۈزۈنلۇقى بۇرۇنقىسىدىن بىرەر مىللىمېتىرمۇ پەرق قىلمايدىكەن، ئۇ ئادەتتىكىدەكلا ئىشلەۋېرىدىكەن. خىزمەتكار يەنە بېيلىنىڭ كېلىپ كەتكەنلىكىنى ۋە مۇھىم بىر نەرسىنى گۇلدان ئىچىگە سېلىپ قويغانلىقىنى مەلۇم قىلدى. ئېنىتر ئۇدۇل ياتاق ئۆيىگە كىردى-دە، خرۇستال گۇلدانىنى ئېلىپ دۇم كۆمتۇردى، ئۇنىڭدىن بېيلى ئۈزى

ئەكلىپ قويغان، سۈرغۇچ تامغا بېسىلغان لىپاپە چىقتى. لىپاپىنىڭ ئۈچىدىكى بىر پارچە خەت پادىشاھ ئالىيلىرى يۇقىرى پالاتاسىنىڭ باشلىقىدىن كەلگەن بولۇپ، ئۇنىڭدا ئېنتىرنىڭ يۇقىرى پالاتا ئەزالىقىغا كۆرسىتىلگەنلىكى تەبرىكلەنگەن ۋە پادىشاھ ئالىيلىرىلا ئوكەي قىلىۋەتسە (بۇ بىر رەسمىيەت خالاس)، ئېنتىرنىڭ كېيىنكى پەسىلدە ئۆتكۈزۈلىدىغان يۇقىرى پالاتا مۇنازىرىسىگە قاتنىشىش مۇمكىنلىكى ئېيتىلغان. لىپاپىنىڭ ئۈچىدىكى ئىككىنچى نەرسە بىر يېشىل سۇلياۋ قۇتا ئىدى. بېيلى ئۇنىڭغا بىر پارچە يوشۇرۇن خەت قوشۇپ قويغان، يوشۇرۇن خەت ئوتتا قاقلانغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدا: «ئوبدان يۇرسەتتىنى قولدىن بېرىپ قويماڭ! ئاشۇ چالا ئۆلۈك، مۇرىسىدىن ئايرىلغان ناكارنى جۇندۇپنىڭ! ئۇ ھايانتلا بولىدىكەن، يۇقىرى پالاتا ئەزاسى لورد جانابلىرىغا ھەممىدىن زور خەۋپ تۇغدۇرىدۇ» دېگەن سۆزلەر ئايان بولدى.

لىپاپىدىن چىققان ئاشۇ ئىككى نەرسە ئېنتىرنى ئويغا پاتۇرۇپ قويدى. ئېنتىر بۇ يەردىن كېتىپ، باشقا ھەممە نەرسىنى، جۈملىدىن يېشىل سۇلياۋ قۇتىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، پالاتا ئەزاسى بولمەن دېسە بولۇۋېرەتتى. ئۇ يېشىل سۇلياۋ قۇتىنى ئېھتىيات ئۈچۈن ساقلاپ قويسىمۇ بولۇۋېرەتتى، چۈنكى، پادىشاھ ئالىيلىرى ئوكەي قىلغاندىن كېيىن، بېيلىمۇ، بوردىمۇ ئۇنىڭغا خەۋپ كەلتۈرەلمەيتتى، يېشىل سۇلياۋ قۇتا كەلگۈسىدە يۇقىرى پالاتىدىكى رەقىبلىرىگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن كېرەك بولاتتى. ئېنتىر بوردىنى جۇندۇپتىپ، كېيىۋ تانمى بىلەن يارىشىۋالسىمۇ بولۇۋېرەتتى، ئۇ بوشاشماي تىرىشچانلىق كۆرسىتىدىغاندا بولسا، كېيىۋ تانمىنىڭ سىزىپ بەرگەن سىزىقى بويىچە كېيىنكى قەدەمدە پالاتا باشلىقىنىڭ ياكى باش ۋەزىرنىڭ ھەتتا ئالىي پادىشاھنىڭ ئوزىنى باسالىشقا كۆزى يېتەتتى، مۇبادا ئېنتىر پادىشاھ بولسا، كېيىۋ تانمىنىڭ كېيىنكى نىشانى ئېنتىرنىڭ ئۆزى بولۇپ. يېشىل قۇتا ئۇنىڭ ئۆزىگە ئىشلىتىلەتتى، پادىشاھ ئالىيلىرى دېگەن ئاتاق يوقىكى قاپتەك، ئاۋازى بولۇلنىڭكىدەك ئايال پادىشاھقا

قالاتتى. ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭدىن كۆرە ئوغا دوراسىنى شاق-شۇقلا كېيۈتانمىغا ئىشلىتىپ، ئۇنى بېيلى بىلەن تەڭ جۇندۈەتكەن تۇزۇك ئىدى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئېنتر پالاتا باشلىقىنىڭ ھىممىتىگە تەشەككۈر ئېيتىپ، جەمئىيەت باشلىقى، مۇدىر، لورد دېگەن ۋەزىپە-ئۇنۋانلىرىدىن ئىستېپا بېرىپ، بالىسى بىلەن شۇبتسارىيىنىڭ لاۋسان شەھرىگە بېرىپ قاۋاقخانا ئاچسا، قاۋاقخانا ئېچىپ زىيان تارتىپ قالغۇدەك بولسا، ئۇنى باشقا بىرسىگە سېتىۋېتىپ، باشقا بىرسىنى خوجايىن قىلىپ، ئۆزى بالىسى بىلەن خىزمەتچى بولسا بولۇۋېرەتتى. مۇنداقتا پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ زېمىنىدىكى پۈتبولچىلىق ئىشنى ئاخىر بىر كۈنى بوردقا ئوخشاش ئالىيجاناب كىشىلەر باشقۇرىدىغان بولاتتى.

ئۇنىڭدىنمۇ تەلتۆكۈس، ئۇنىڭدىنمۇ ئۆتكۈر چارە پېشىل قۇتىدىكى ئەتىۋار نەرسىدىن ئېنتىرنىڭ ئۆزىلا بەھرىمەن بولۇپ، ئاللانىڭ جازاسىنى ئامايان قىلىشتىن، كىشىنى تاقەتسىزلەندۈرىدىغان بۇ دۇنيانى شۇ دۇنيادا تىرىك ياشاشقا تېخىمۇ لايىقەتلىك كىشىلەرگە قالدۇرۇشتىن ئىبارەت ئىدى. بۇ دۇنيانىڭ ئوگۈشلىش يولىنى ئۆزى تېپىشقا قويۇپ، ئېنتر كەشىنى توغرىلىشى كېرەك ئىدى.

يەنە بىرمۇنچە قوش-قوش ئۇسۇللارنى ئېنتر ئۆز ئالدىغا بەلگىلىمەكچى بولدى. بۇدا ئۇ بېيلىي سىبوستونىنىڭ ئېلېكترون مېڭىسىنى ئەتىۋارلاپ يۈرمەسلىك، بولۇپمۇ كېيۈتانمىنىڭ پىكرىنى ئېلىپ يۈرمەسلىك، مۇزاكىرە ۋە ئاۋازغا قويۇپ يۈرمەسلىك، ئۆز ئالدىغلا قارار قىلىش نىيىتىغا كەلدى. ئۇ راستىن ئۆز ئالدىغا قارار قىلالامدۇ؟ بۇ ئۇنىڭ ئۆچۈن ئۈيۇقتىن يېڭى كۆنۇرۇلگەن سەھەر قوياشىدەك يورۇق ئىستىقبال ئىدى. ئۇ ئۆزىنى ھېچقاچان ھازىرقىدەك سەلىتە نەتىلىك، قۇدرەتلىك، نوپۇزلۇق سەزمىگەنىدى. ئۇ ئۆز ئۆزىگە قانداق خوجا بولۇشىنى بىر سىناپ باقماقچى بولدى. ئۇ خۇداغا بىر كېچە دۇئا-تىلاۋەت قىلغان ئىدى. مانا ئەمدى — ئۆزى خۇداغا ئايلانماقتا.

يازدىكى ماجىرا

ئالدىنقى بىر مىنۇتنۇ، ئالدىنقى ئونىنگ يىلمۇ كەلمەس-
كە كەتكەن ئۆتمۈش، مەڭگۈ غايىپ بولغان تارىخ
دېمەكتۇر.
دېمەك، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئونىنگ يىل ئۆتۈپ
كېتىدۇ دېگەن سۆز.

يىلقى ياز ئادەم ھەيران قالغۇدەك ئىسسىق بولدى، بولغاندىمۇ ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قۇشلار يەرگە پوكۈلداپ چۈشۈپ ئۆلگۈدەك ئىسسىق بولدى. كۈننىڭ كۆيدۈرۈشى سەرەتان قەپسى ئوت ئىلىپ كەتكۈدەك دەرىجىگە يەتتى. كەچلىك گېزىتلەردىن بىرى ئازادلىققا تەشنا بىر سەرەتانىنىڭ ئۆزىگە ئىنسان قۇرغان ئاسارەتكە قارشىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن ئوتتا ئۆزىنى كۆيدۈرۈپ ئۆلۈۋالغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. بۇ ئەشۇ گېزىتنىڭ شۇ يىلى ئىلان قىلغان ئەھمەلىيەتكە ھەممىدىن يېقىن خەۋىرى ئىدى.

كىشىلەر ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقى دەستىدىن قاياپ كېتىشتى. ئۇلار ئىلمىزدە كىشى بېشىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن توغرا كېلىدىغان دارامەت سەۋىيىسىنى ھېسابلاپ كۆرۈشتى ھەمدە 60-يىللاردا بىزدە مىللىي ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئومۇمىي قىممىتى ياپونىيىنىڭكى بىلەن ئاساسەن ئوخشاش ئىكەنلىكىنى، تاكى سوۋالىسى زامانىدا بىزدىكى مىللىي ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئومۇمىي قىممىتى ئاساسەن ياپونىيىنىڭكىدىن يەتمىش ھەسسە دېمىگەندىمۇ ئاتمىش ھەسسە ئارتۇق تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتىشتى. ئىنېرگىيىنىڭ ساقلىنىش قانۇنىغا ۋە كاربون سۇ بىرىكمىلىرىگە

ئايلىنىۋاتقان قۇياش نۇرى ئېنېرگىيىسى ئۈستىدىكى ھېسابلاشقا ئاساسلانغاندا، ئېلىمىزنىڭ شىمالىي كەڭلىكىنىڭ 20 گرادۇس شىمالغا جايلاشقان كەڭ رايونلىرىدا ھەر مو يەردىن 20 مىڭ جىڭ بۇغداي ئېلىشقا بولىدىغانلىقىنى، مۇشۇنى ئورۇندىيالساق دۇنيا بويىچە قايتىدىن بىرىنچى ئورۇننى ئىگىلىيەلەيدىغانلىقىمىزنى بىر ئالىم 50- يىللاردىلا كۆرسەتكەن. شىئەن ئەتراپىدىن تېپىلغان چىن دەۋرىگە خاس مىس ئات ھارۋىسىدىن قارىغاندا، بىزنىڭ مېتال تاۋلاش، ھارۋا ياساش ۋە ئات بېقىش تېخنىكىمىز تاكى سۇن ۋۇكۇڭ ئەرشتە دۆلدۈل باقىدىغان مۇئاۋىن باشقارما دەرىجىلىك ياردەمچى مىراخورلۇقىنى قوبۇل قىلغانغا قەدەر ئۇدا ناھايىتى كۆپ ئالدىنقى قاتاردا تۇرۇپ كەلگەن.

بىز مۇزاكىرە يېغىندا ئاڭلىغان كىشى ئۇخلىيالماي قالىدىغان ئەنە شۇ ئەمەلىيەت، ئەنە شۇ تارىخىي پاكىتلار ئۈستىدە سۆزلەشتۇق ھەمدە ئەگەر باقۇۋندە تاماق قاچسىنى، داشقازانىنى چاقىدىغان بولساق، ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقىنى سۆزسىز توققۇز ھەسسە ئاشۇرالايدىغانلىقىمىزنى ئېيتتۇق. بۇ رەقەمگە بىر مىليارد خەلقىنىڭ 900 مىليونى تاماشادا، ئاران 100 مىليونى تەرەققىياتتا دېگەن كىچىك باللارغىچە بىلىپ كەتكەن تەرىپ گەپ ئاساس بولدى. ھەممەيلەن ئاشۇ 900 مىليون كىشىمۇ ئىشلەيدىغان، كۈنىگە سەككىز سائەتنى توشقۇزۇپ ئىشلەيدىغان بولسىلا ھەپتىسىگە بەش كۈن ئىشلەش تۈزۈمىنى يولغا قويۇشقا، يەر شارىدا تېزدىن ئالدىنقى قاتارغا ئۆتۈشكە بولىدۇ دېيىشتۇق. ھەممىمىز شەھەرلىك ئاپتوبۇس شىركىتىدە دىسپېتچېرلارنىڭ ئىش ھەققى ئۆستۈرۈلسە، بىلەت ساتقۇچىلارنىڭ خاپا بولۇپ بىلەت ساتمىغانلىقىنى سۆكتۇق. شياۋجاڭ تۇنۇگۈن ئاخشام 358- يولىنىڭ ئاپتوبۇسىغا ئولتۇرۇپ ئۆيىگە قايتىشدا، بىلەت ئالاي دەپ پۇل تەڭلسە، بىلەت ساتقۇچى دىمىغىنى سەت قىيقىپ بىلەت بەرمەپتۇ. شياۋجاڭ دۆلەت ئۈچۈن خىزمەت كۆرسىتىشكە يول قالمىغانلىقىدىن ھەسرەتلىنىش بىلەن بىللە:

«جۇگگولۇقلار ئۇچۇن كەم بولۇۋاتقىنى سىنىپىي كۆرەشنى تۇتقا قىلىش بولۇپ قالدى!» دەپ غەزەپلىنىپ، ئەگەر بەش پىرسەنت ئادەم ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەشكە يوللانسا، ئىش «بىردىنلا يۇرۇشۇپ كەتكەن» بولاتتى دېدى.

ھەممەيلەن دۆلەتنىڭ تەقدىرى، خەلقنىڭ تەقدىرى، ئەمگەك ئۇنۇمدارلىقى، ئىنتىزام، ئۇنۇم، پىرسەنت، مۇتلەق قىممەت دېگەنلەر ئۇستىدە ئاغزى ئۇيراپ، چىشى چۇشۇپ كەتكۈدەك دەرىجىدە ۋاقتىدى، قايغۇردى، ئۇنىڭدىن كېيىن «يېقىنقى بىر قانچە يىلدا ئەھۋال ياخشىلىنىپ قالغانلىقى» نى ئېتىراپ قىلىشتى. شۇنىڭدىن كېيىن لاۋدۇڭ سۆز ئىلىپ: «يېقىنقى بىر قانچە يىلدا ئەھۋال كۆپ ياخشى بولۇپ قالدى، نەچچە ئون يىل بۇرۇنراق شۇنداق بولغان بولسا نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى!» دېدى. بۇنى «قۇرۇق گەپ!» دەپ ھەممە بىردەك ئەيىبلىدى. ئاندىن ھەممەيلەن: «ئېيتمىساك دەرد بولىدۇ، ئېيتساك گېپىمىك بىكار كېتىدۇ» دەپ ئۇھسىندى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئالدىراپ-سالدىراپ يول تالىشىپ چېپىش باشلاندى. ئىشتىن چۇشۇش ۋاقتىغا 20 مىنۇت قالغاندا، ئىشخانىدا ئادەم قارىسى كۆرۈنمەي قالدى. ئاپتوبۇسقا چۇشۇش تىقما-تىقماق بولۇپ كېتىدىغان ۋاقتىتىن خالى بولۇش ئۈچۈن، ئىشتىن بالدۇر چۇشۇش، ئىشقا كېچىكىپ كېلىش باشلاندى. ھەممەيلەننىڭ خىيالى شۇ بولغاچ، تىقما-تىقماق ۋاقتىتىن قۇتۇلۇشتىمۇ تەڭ ھەرىكەت قىلىپ، ئىشتىن بالدۇر چۇشۇشنى توغرا تاپسا بالدۇر چۇشۇۋېرىدىغان، كېچىكىپ كېلىشنى توغرا تاپسا كېچىكىپ كېلىۋېرىدىغان بولۇۋالدى. مېنىڭ ئالدىمدا باشلىق بولغان، يىراقنى كۆرەلمەسلىكى 1500 گرادۇسقا يەتكەن لاۋ دۇبۇ ئەھۋالنى ئوگشاشقا تىرىشىپ باققان، ئۇ ھەتتا خەۋەرلىشىش بۆلۈمىگە كىرىپ ئولتۇرۇپ يوقلىما قىلىپ كۆرگەن. ئۇ نازارەتچىلىك قىلىش ئۈچۈن چوڭ ئىشخانىغا چىقىپمۇ ئىشلەپ باققان. ئۇ ئاممىنىڭ نارازىلىقىنى قوزغاپ، خەلقتە قارشى

تەرەپكە ئۆتۈپ قالغان. ئىدارە بويىچە يېشى توشقاندا ۋاقتىدا ئىشتىن چېكىنگىنى بىرلا شۇ بوپتۇ. ئۇنى ئىشتا قىلچە بىپەرۋالىق قىلمىغانلىقى ئۈچۈن، مانا ئەمىسە دەپ...

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، كەچلىك گېزىتتە ئون مىڭ يۆەنچى دېھقانلارنىڭ رويال سېنتۇالغانلىقى، ماشىنا سېنتۇالغانلىقى، ئايروپىلان سېنتۇالغانلىقى، بەلكىم ئاتوم بومبىسى سېنتۇپلىشمۇ مۇمكىنلىكى خەۋەر قىلىنىدى. تېلېۋىزور خەۋىرىدە يېزىلاردىكى موتسىكلىت كوماندىسىنىڭ مۇسابىقىسى كۆرسىتىلىدىغان بولدى. بۇنى كۆرۈپ بىزدىكى ئادەملەر تېخمۇ تىت-تىت بولۇپ، تېخمۇ قاينap: بىز بولساق ئالىي دەرىجىلىك مۇرەككەپ ئەقلىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىمىز، نېمە ئۈچۈن باشقۇرۇلىدىغان بومبا ياسايدىغانلار تۆخۈم شورپىسى ئېتىپ ساتىدىغانلارغا يەتمەيدۇ؟ دېيىشتى. گېزىت خەۋىرىگە قارىغاندا، تۆخۈم شورپىسى ساتىدىغان بىر قىزچاق ئۆز پۇلى بىلەن ئامېرىكىغا ئوقۇشقا كېتىپتۇ، ئۇ ئايروپىلان بىلىتىنى ئۆز پۇلىغا سېتىۋاپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ بىزدىكىلەر، ئۇ كىشى ھايات ۋاقتىدا، بىلمىگە قانچىكى كۆپ بولسا شۇنچە ئەكسىيەتچى بولاتتىگ، ئەمدىچۇ، بىلمىگە قانچىكى كۆپ بولسا شۇنچە گادای بولىدىغان گەپمۇ؟ دېگەن سوئالنىمۇ قويۇشتى. لاۋدۇگ پۈتى بىلەن يەرنى تاپىلدىتىپ: ئەجبا خەق قېرىغانسېرى قۇۋۇتتى ئېشىپ كۆچلىنىدىغان مېھرىگىباھدىن، بىز بولساق قېرىغانسېرى رەنجى-ئەلەم تارتىپ سولىشىدىغان لوبۇدىن تۆرەلگەنمۇ؟دېۋىدى، ھەممەيلەن چاۋاك چىلىشتى. لاۋدۇگ پۈتى بىلەن يەرنى ئۈزمەي تاپىلدىتۇبرىپ، پولىنگ تاختىسىنى تېشۇتكەچكە، ئىچىدىن بىر ئاق چاشقان قېچىپ چىقىۋىدى، كۆپچىلىك كۈلۈپ كەتتى ۋە مانا تۆرمۇش ھەقىقەتەن ياخشىلانغان گەپ، چاشقان جېنىدا ھەر كۈنى قۇۋۇۋەت بېرىدىغان ۋە سەمرىتىدىغان نازۇ-نېمەت يېگەندەك ئاپئاق سەمرىپ كېتىپتۇ دەپ ماختاشتى.

مەن رەھبەرلىكىنىڭ 7-، 8-ئايلارنى ئىسلاھات ئېيى قىلىش، ئارغامچىنى ئۈزۈۋېتىپ قويۇپ بېرىش، ھۆددىگەرلىك، ئىش ئورنى

مەسئۇلىيەت تۇيۇمىنى يولغا قويۇش، پىرسەنت ئايرىپ بېرىش، ئىشقا تەكلىپ قىلىش، ئىشتىن بوشىتىش، ئىش ھەققى ۋە پىرسەنت ئىش ھەققى، مۇكاپات، ئاساسىي نومۇر، ئۇچىنچى دولقۇننىڭ جۇڭگو ئۇچۇن پارىتىپ بەرگەن پۇرسىتى، ئېلېكترونلۇق مېڭە بىلەن يوقلىما قىلىش، دادىل سىناق ئېلىپ بېرىش، يېڭىلىق يارىتقۇچى زەكىلەرنى كۆپلەپ يېتىشتۇرۇش، يېڭى قىياپەت، يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش، ئالغا قاراپ چوڭ قەدەم تاشلاش... دېگەندەك ئوخشاش يولىورۇقلىرىنى يەكۈزدۇم.

شۇنىڭ بىلەن گويا ئاسماندىن تورت، گۈشنان ياغدىغاندەك، دەريالىرىمىزدا ماۋتەي ھارىقى بۇلدۇقلاپ ئاقىدىغاندەك، ھەممەيلەن تېخىمۇ ھاياجانلىنىپ، قازاندەك قاينام كەتتى. ئەزەلدىن ئاڭلاپ باقمىغان ئۇچۇرلار ھەممە يەرنى بىر ئالدى. پۇتۇن ئەس-خىيالىمىزنى باي بولۇشقا قارىتايلى، ئىشلەشنىمۇ بىلەيلى، خەجلەشنىمۇ بىلەيلى، ئۇچىنچى دولقۇن قاينىمغا بۇاستە قەدەم تاشلايلى دېگەندەك ئوخشاش يېڭى شوئار-چاقىرىقلار ھەممە يەرنى قاپلاپ كەتتى. پۇتۇن ئىشچى-خىزمەتچىنىڭ ھەر بىرگەن جىلىتكە ۋە گالىستۇكى بىلەن قوشۇپ بىر قۇردىن كاستۇم تىكتۇرۇپ بېرىش دېگەندەك ئوخشاش يېڭى تەدبىرلەر بارلىققا كەلدى. ھېچقانداق ئۇسكۇنە-جابدۇق ۋە ئىمارەت تەلەپ قىلمايدىغان، ھېچقانچە مەبلەغمۇ كېرەك قىلمايدىغان يېڭى شىركەتلەر — ئۇچۇر مۇلازىمەتچىلىك شىركەتلىرى مەيدانغا كەلدى، ئۇچۇرغا ئىگە بولغانلار پۇل تېپىپ بېيالايدىغان بولدى. ئىدارىدىكى خادىملارنىڭ ئۇچتىن بىرى ئىدارىدە تۇرۇپ ئىشلەيدىغان، ئۇچتىن بىرى جايلارغا بېرىپ جۇملىدىن چەت ئەللگە چىقىپ كۆزىتىش ئېلىپ بارىدىغان، ئۇچتىن بىرى تىجارەت قىلىپ پۇل تاپىدىغان يېڭى «ئۈچ ئۇچلۇك تۇيۇمى» يولغا قويۇلدى. باي بولغانلار مۇبارەكلەندى، يۇقىرى ئىستېمال قىلىش شەرەپلىك ئىشقا ئايلاندى. ھازىر زامانىنىڭ نەگە بېرىپ يەتكەنلىكىگە قارىماي تېخىچە تىرىشچانلىق — ئىقتىسادچىللىقنى تەكىتلەپ يۇرۇش — بەئەينى ئەكسىيە تچىل!

دەيدىغان گەپلەر بولۇندى. بەزىلەر ئەسلىدە ئۆز ئىدارىسىنى چوشقا فېرمىسىغا ئايلاندۇرغان بولساقمۇ ئاللىقاچان قالتىس بېيىپ كەتكەن بولاتتۇق دېسە، بەزىلەر، ياق، چوشقا بېقىش بەك پاسكىنا ئىش، ھەممىدىن ياخشىسى چۈشەن باققانغا يەتمەيدۇ — بىز پۈتۈن دۇنيادىكى تەبىئىي پەن ئالىملىرى ئۈچۈن كەم بولسا بولمايدىغان مەخسۇس چۈشەن پېتىشتۇرۇدىغان بولساق، بۇ يەر شارى بويىچە يېگى ئىجادىيەت بولىدۇ، شەنىمزگە مىس ھەيكەل قاتۇرۇلىدۇ، ئىككى قولىمزنى كېرىسەك، ئالقىنىمىزدا رەڭمۇ رەڭ چۈشىنلار سىغىلداپ تۇرىدىغان بولىدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن پۈتۈن دۇنيادىكى بىئولوگىيە، ئېكولوگىيە، ئىرسىيەتشۇناسلىق، ئىرسىيەت تېخنولوگىيىسى، تىببىي ئىلىم، بىئوخىمىيە... بويىچە پەننىي تەتقىقات ئورگانلىرى ۋە پەن ئەربابلىرى بىزگە زاكاس بۇيرۇيدىغان بولىدۇ. بىز ئادەل باھا قويۇپ، خەلقئارا ئۆلچەملىك ھەر بىر چۈشىنى 1.5 ئامېرىكا دوللىرىغا ياكى 2.5 غەربىي گېرمانىيە مارکىغا ساتساق بولىدۇ، دېيىشتى.

— بىزنىڭ رەھبەرلىرىمىز دېموكراتىيە يولى بىلەن، يەنى ساۋلام بىلەن ۋۇجۇدقا كېلىشى كېرەك. ھەممىنى يۇقىرىدىن بەلگىلەپ، بېرىدىغان بولسا، سەرخىللارنى قالدۇرۇپ، ناچارلارنى ئۆستۈرىدىغان ئىش بولىدۇ. چۈنكى، باشقىلارنىڭ ئۆزىدىن قابىللىقىنى ياكى قابىل بولۇشى مۇمكىنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشنى خالايدىغان بىرمۇ رەھبەر يوق. مۇشۇ دېگىنىمىزدەك بولۇۋېرىدىغان بولسا، ئاغمىخاندىن تۇغۇلغىنى چاشقان بولدى دېگەندەك رەھبەرلەر بارغانچە ئوساللىشىپ بارىدۇ، — دېدى شياۋجاڭ ناھايىتى مەردانىلىك بىلەن. ئۇنىڭ خۇبېي تەلەپپۇزىدا سۆزلىشى گەپلىرىنى تېخمۇ جانلاندۇرۇۋەتتى.

شياۋ جاڭنى ماختا: ئۇ تالانت ئىگىسى، يەنە كېلىپ «ئەمەل تۇتۇشقا لايىق» تالانت ئىگىسى دەپ تونۇشتۇرغۇچىلار بارغانچە كۆپەيىپ قالغانىدى، شياۋجاڭنىڭ ئۆزىمۇ: «ئەگەر مەن ئۆلكە باشلىقى بولىدىغان بولسام...» دېگەن سۆزلەرنى ئاغزىدىن

چۇشۇرمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى.

— بىز ئۆزىمىزنى زامانىۋىلىشىشقا، بېيىشقا يېتەكلەيدىغان بىرەر قابىل، پىگى تېپتىكى رەھبەرنى سايلاش ئارزۇسىدا بولۇپ كېلىۋاتىمىز... شۇنداق قابىل ئادەم بار تۇرۇپ سايلىمايدىغان بولساق ئېيىپ ئۆزىمىزدە بولغان بولىدۇ... بىراق كىمنى سايلىساق بولار؟ — دېيىشتى ھەممە.

— كىمنى سايلىساق بولار؟ دېگەنمۇ گەپمۇ، ھەممە ئادەم سايلام رىقابىتىگە قاتنىشىشى كېرەك! ناپالىيون: سەردارى لەشكەر بولۇشنى خالىمغان جەڭچى ياخشى جەڭچى بولالمايدۇ! دەپتىكەن. خۇددى شۇنىڭدەك، رەھبەر بولۇشنى خالىمغان كادىرمۇ ياخشى كادىر بولالمايدۇ. ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلىۋاتقان مۇشۇ ئاي، مۇشۇ كۈنلەردە ھەر بىر كىشى ئۆزىنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش پروگراممىسىنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقسا بولىدۇ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشنى خالىمايدىغانلار، بىلمەيدىغانلار ۋە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشقا يارىمايدىغانلار كەشىنى توغرىلاپ، شىاگگاڭنىڭ يېپەك پايپاقلىرىنى ھاينىغا ساتقىنى تۇزۇك!

— قوي ئۈ گېپىڭنى، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشقا كەلگەندە ھايانكەشلەرنىڭ زېھنى ئۆتكۈر تېخى...

بۇ گەپكە ھەممەيلەن كۈلۈشتى.

— شىاۋ جاڭ، ئۇنداق بولسا ئۆزىڭىز بىرىنچى بولۇپ سايلام رىقابىتى فىلىپ باقمامسىز، قېنى ئېيتىڭچۇ، ئەگەر ئىدارىمىزنى سىزگە ھۆددىگە بەرسەك، قانداق قىلماقچىسىز؟

— مەن گەپ قىلماي تۇراي... ئاۋۋال باشقىلار دەپ باقسۇن! — دېدى شياۋ جاڭ ئۆزىنى سىرلىق تۇتۇپ.

— شياۋ جاڭ توغرا ئېيتتى، زادى سايلام رىقابىتى قىلىش كېرەك، مۇشۇنداق روھقا ئىگە بولمىغانلار شىرتىكى-پىرتىكىنى قويۇپ كەشىنى توغرىلسا بولىدۇ، — دېدى ياشلاردىن بىر قانچىسى قاينىاپ ۋە ئاۋاز قوشۇپ.

— مەن سايلام رىقابىتى قىلمايمەن، كەشمنى توغرىلايدىغان ئىش بولسا كوچىغا چىقىپ تىلەمچىلىك قىلمەن، — دېدى لاۋدۇك.

يەنە پاراققىدە كۆلكە كۆتۈرۈلدى.

ئەنە شۇ تەرىقىدە ھەممەيلەن نەچچە قاينام، نەچچە پەسەبگەندىن كېيىن، شياۋ جاڭ زەردە بىلەن سۆزلەپ:

— مېنى ھۆددىگە ئال دېسەڭلار، بۇمۇ بولىدۇ، بىرنېچىدىن، ھەر يىللىق خىراجەتنى كۆپەيتىپ ئۇچ قاتلايمەن. ئىككىنچىدىن، خادىملارنىڭ ئۇچتىن ئىككىسىنى قىسقارتىمەن، قېرىلارنى، گەپكە كىرمەيدىغانلارنى، سۆزەلمەيدىغانلارنى، شۇ قاتاردا سىزنى، — دەپ ئوڭ قولىنىڭ بىگىز بارمىقى بىلەن مېنى سانجىغاندەك كۆرسىتىپ سۆزلىدى، — قويماي قىسقارتىمەن. قىسقارتىلغانلارنىڭ ئۆلۈش-تىرىلىشى بىلەن زادى كارىم يوق. ئۆچىنچىدىن، ھوقۇقتا — مالىيە ھوقۇقىغا، ئادەم ئىشلىتىش ھوقۇقىغا، قارار قىلىش ھوقۇقىغا ۋە بىر تەرەپ قىلىش ھوقۇقىغا ھەققىي تۈردە ئىگە بولۇشۇم شەرت، ئۇنىڭغا ھېچكىم ئارىلاشماسلىقى كېرەك. مىسال ئۆچۈن ئادەم ئىشلىتىشنى ئالسام، ماڭا بويسۇنغانلار روناق تاپىدۇ، ماڭا قارشى چىققانلار تۆگىشىدۇ دېگەن يولنى تۇتۇمەن، ئۇنداق بولمسا، رەھبەردە نېمە نوپۇز بولسۇن، ئىشتا نېمە ئۇنۇم بولسۇن؟ ئىش ھەققىنى ئالسام، مەن كىمگە قانچىلىك ھەق بېرىشنى خىالسام شۇنچىلىك بېرىۋېرىمەن. ئۇنداق بولمسا، ئىش ھەققىنى ھەر قانچە كۆپ بەرگەن بىلەن ياخشى كۆڭۈلنى كىم چۈشىنىدۇ؟ كىم سەن ئۆچۈن جان كۆيدۈرۈپ ئىشلە يدۇ؟

ئولتۇرغانلارنىڭ كەم دېگەندە يېرىمى شياۋ جاڭنىڭ گەپلىرىگە چاۋاك چالدى. «بىز شياۋ جاڭنى ھمايە قىلمىز!» «شيا جاڭ ھۆددىگە ئالسۇن!»، «شياۋ جاڭ بىزنى بالدۇر بېيىشقا يېتەكلەسۇن!» دەپ ۋارقىرىۋەتكەنلەرمۇ بولدى.

مەن قانداق قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. بەلكىم راستىنلا «قابىللارغا ئورۇن بوشىتىپ بېرىش» ۋاقتى كەلگەن بولسا، بوپتۇ دەپلا شياۋ جاڭغا ئورۇن بەرسەم، ئۇ سىناپ كۆرسە قانداق بولار؟ بەلكىم ئۇلار تۈرمۇشىنى پۈتۈنلەي يېڭى تۈسكە كىرگۈزۈشمۇ

مۇمكىن؟ بىراق ئۇ نېمە دەپ ئاغزىنى شۇنچە سەت ھجايىتىپ ئادەم قورقۇدەك سۆزلەيدىغاندۇ! دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

رەھبەرلىك بەنزىسى كېچىچە مەجلىس ئېچىپ تالاش-تارتىشتىن باش كۆتۈرەلمىدى. شياۋ جاڭ باشلىق بولدىكەن دېگەن خەۋەر بىردەمنىڭ ئىچىدە ھەممە يەرگە پۈركەتتى.

شياۋ جاڭ ياغاچچى ئۇستامنىڭ ئۆيىدىن سىر بىلەن لاك «ئوغرىلىغان» ، شياۋ جاڭ «قىزىل قوغدىغۇچى» بولغان چېغىدا چايكوۋسكىنىڭ «ئاققۇ كۆلى» دېگەن پلاستىنكىسىنى چىقۇەتكەن، شياۋ جاڭ ئامېرىكىلىققا خەت يېزىپ، چەت ئەلگە چىقىشقا ھەرىكەتلەنگەن، شياۋ جاڭ بىر شوپۇرغا پارە بېرىپ، پۈتۈن ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن شۇ شوپۇرنىڭ ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ 125 كىلومېتر يىراقلىققا سەيلە-تاماشا قىلىشقا چىققان دېگەنگە ئوخشاش ئەرز خەتلەر كەلگىلى تۇردى.

شياۋ جاڭنى تەۋسىيە قىلىپ ۋە ھمايە قىلىپ: شياۋجاڭ يېڭىلىق يارىتىقۇچى ئەزىمەت، شياۋ جاڭ 1968-يىلىدىلا يېزىلاردا مەھسۇلاتنى ئاشلىلەرگە كۆتۈرە بېرىش كېرەك دېگەننى ئېيتقان، بىر كۈنى ئىشخانىغا ئوت كېتىش خەۋپى تۇغۇلغاندا، شياۋ جاڭ كۆيۈۋاتقان ساپاغا ئۆزى يالغۇز بەش داس سۇ چاچقان، ھەتتا ئۇ جىددىي پەيتتە ئەقىل تېپىپ، شەپكىسى كۆيۈۋاتقان كىجاڭنىڭ بېشىغا تۆكۈرۈك قاچسىنى كۆمۈرۈپ ئوتنى ئۆچۈرۈۋالغان، شياۋ جاڭ كەسپىنىمۇ بىلدىغان، تەشكىلاتچىلىقىمۇ قولىدىن كېلىدىغان «تۆتلەشكەن» تېپىلماس كادىر، شياۋ جاڭ ئېغىلدا يېتىۋاتقان دۆلدۈل، ھازىر زۆرۈر بولۇۋاتقىنى دۆلدۈلنى تونۇيدىغان بولۇپچە ئۇتكۇر كۆز ۋە بولۇپچە ئىرادە دەيدىغان خەتلەرمۇ كېلىشكە باشلىدى.

شياۋ جاڭ باشلىق بولسا پايدىسى تېگەرمۇ ياكى زىيىنى يېتەرمۇ، شۇ تاپتا «شياۋجاڭغا قارشى» مەيداندا تۇرۇش توغرىراق ۋە ئىشەنچلىكەمۇ ياكى «شياۋ جاڭنى ھمايە قىلىش» مەيداندا تۇرۇش توغرىراق ۋە ئىشەنچلىكەمۇ، پالانى بىلەن

پۇستانى ئاشكارا قارشى تۇرۇپ ئاستىرتتىن قوللاۋاتامدىغاندۇ ياكى ئاشكارا ھمايە قىلغان بولۇپ ئاستىرتتىن قارشى تۇرۇۋاتامدىغاندۇ ۋە ياكى ھەم ھمايە قىلىپ ھەم قارشى تۇرۇۋاتامدىغاندۇ، مۇنداق ئىشتا باشقا ئىشلارغا ئوخشاش زىخمۇ كۆيمىسۇن، كاۋاپمۇ كۆيمىسۇن دەپ ئىككى كىمگە دەسسەپ كېيىنلىكىگىنى ئويلاپ قويۇش ئاقىللىق بولامدۇ ياكى كىشىلىك ئىززىتىنى يوقاتقانلىق بولامدۇ، مۇبادا راستىنلا ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىش تۇزۇمى يولغا قويۇلسا، ئۇزۇم تەكلىپ قىلىنماي قالارمەنمۇ دېگەن ئويلار بىلەن كىشىلەر دەككە-دۈككىگە چۈشۈپ قېلىشتى. بەزىلەر ھازىرلا شياۋ جاڭغا بىر ئاز ئالقات ۋە «باشلىق گۆھىرى» سۆزۈغا قىلسام بولىدىكەن دېگەن يەرگە كەلدى. بەزىلەر ھەممە پۈرسەتنى قولدىن بەرمەي، ئۇزىگە تۇرلۈك پايدا يەتكۈزگەن تۇزۇلمىنى ھمايە قىلىدىغانلىقىنى مەردانە سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىدى. بەزىلەر ئىككىنچى سەپكە چېكىنگەن بولسىمۇ، لېكىن ھەممىدىن ئابرويلۇق بولغان كونا رەھبەرلىرىدىن ئايلىنىپ يۈرۈپ ھال سوراپ، ئۇلارغا ئۇزلىرىنىڭ شياۋ جاڭدىن زەربە يېگەنلىكىنى شىكايەت قىلىشتى. كونا رەھبەر: «شياۋ جاڭ تېخى ۋەزىپىگە قويۇلمىدىغۇ؟» دەپ سورىسا، ئۇلار: «شياۋ جاڭ ۋەزىپىگە قويۇلماي تۇرۇپلا زەربە بېرىشكە باشلىدى، ۋەزىپىگە قويۇلسا بىزدەك قېرىلارغا تېخمۇ قاتتىق زەربە بەرمەي قالمايدۇ» دېيىشتى. بەزىلەر شياۋجاڭنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا ئالاقە باغلاش خەرىتىسىنى ۋە «قىزىل راۋاقتىكى چوش» رومانىدىكىدەك «مەنسەبدارلىق تۇمارى» نى ھەمراھ تۇتۇش توغرىسىدا مەسلىھەت كۆرسەتتى. بەزىلەر ئەگەر ئۇزى ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىنمىسا ئېسىلىپ ئۇلۇۋۇلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇلۇۋۇلىش ئالدىدا قالدۇرىدىغان خەتلەرنى يېزىش بىلەن ئۇنى كۆچۈرۈپ كۆپەيتىشكە تەييارلاندى. بەزىلەر بولسا شياۋ جاڭ بىلەن مېنى قارىتىپ تۇرۇپ: «مېنى تەكلىپ قىلمىساڭلار مەيلى! يا مۇكاپات پۇلى يوق، يا چەتكە چىقىش پۈرسىتى يوق مۇنداق ئورۇندا زادى ئىشلىگۈم يوق!

براق بىر شەرتىم بار، لاۋلىنى تەكلىپ قىلمىسلەر — يوق، ھەر ئىككىمىزنى تەكلىپ قىلمىساڭلار بوپتۇ دەيمەن، مېنى تەكلىپ قىلىپ لاۋلىنى تەكلىپ قىلمىساڭلار بۇ يوللۇق! لاۋلىنى تەكلىپ قىلىپ مېنى تەكلىپ قىلمايدىغان بولساڭلار، ئۇ چاغدا سىلەرگە جېنىمنى تىكىپ پىچاقنىڭ بىسىنى قان قىلمەن — پىچاقنى باشقىلارغا سالماي، ئۆزۈمنىڭ كۆكسىنى يېرىپ بەرسەمغۇ بولار؟» دېگەن گەپلەرنى قىلدى.

ئۇ ئاردىدىن بەش كۈن ئۆتكەندە، شياۋ جاڭ تاقەت قىلىپ تۇرالماي رەسمىي دوكلات يېزىپ: «مەن ئۆلسەممۇ رەھبەر بولمايمەن يۈقرىنىڭ مېنى قانداقتۇ باشلىق قىلىش توغرۇلۇق ئويلاشماسلىقىنى سورايمەن. مەن قاياپ چوڭ گەپ قىلىشقا يارايمەن، نەق ئىش قولۇمدىن كەلمەيدۇ! مېنى مەلۇم كىشىلەرنىڭ داۋرىڭغا قارىپلا تەكلىپ قىلماسلىقىڭلارنى ئۆتۈنىمەن، مېنى تەكلىپ قىلىش خەلقىمۇ، دۆلەتكىمۇ، ئۆزۈمگىمۇ، باشقىلارغىمۇ ئوڭۇنسىز تولدۇرۇپ بولمايدىغان زىيان پەيدا قىلىدۇ!» دېدى.

شياۋ جاڭ تۆۋەندە ئاغزىنى تېخىمۇ قويۇۋېتىپ: «ھۆ ئاناڭنى خۇمپەرلەر! ۋاي دۆلەتنىڭ، خەلقنىڭ غېمىنى يەيمىز، ئىسلاھاتقا تەشنا بىز، ئىسلاھاتنى ئالغا سۈرىمىز، ئىسلاھاتنى قولدىن بەرمەيمىز دەپ ئاغزىمىزدا تازا گەپ ساتىدۇ-يۇ، ئەمەلىيەتتە، ئىسلاھاتقا پايدا يەتكۈزۈش يولىدا بىرەر تال تۈكىدىن كېچىشنى ھېچقايسىسى خالىمايدۇ! ھەممىسى ئاسماندىن ئىسلاھات مانتىسى چۈشسە يېسەم دەپ قاراپ تۇرىدۇ! ھېنىڭچە، ئەمدى شامال يەپ بوران كېكىرىپ يۈرسەكلا بولىدۇ!» دەپتۇ.

رەھبەرلىك بەنزىسىدىكىلەر ئاخىرى شياۋ جاڭنى نامزات قىلىپ كۆرسىتىشنى رەت قىلدى.

رەھبەرلىك بەنزىسىدىكىلەر يەنىلا مېنى تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىشنى قارار قىلدى ھەتتا داغدۇغىلىق تەكلىپنامە تارقىتىش مۇراسىمىمۇ ئۆتكۈزدى. ئەسلىدە بۇ ئىدارىدە رەھبەر بولۇۋاتقىنىمغا

ئىككى يىل بولۇپ قالغانىدى.

بۇرۇن مەن رەھبەر بولغان بولسام ئەمدى كۆتۈرە ئېلىپ ھۆددىگەر بولدۇم، يەنە كېلىپ ئۇچ يىللىق ھۆددىگە ئالدىكەنمەن. ھەممە ھوقۇقنى ماڭا بېرىدىغان بولدى. «جازالاش ياكى كەڭچىلىك قىلىش» مېنىڭ ئىختىيارىمدا بولدىغان بولدى.

كىمنى تەكلىپ قىلىش، كىمنى تەكلىپ قىلماسلىق ئالدىمدا تۇرغان بىرىنچى مەسىلە بولۇپ قالدى.

مېنىڭ ھەممىدىن بەك تەكلىپ قىلغۇم كەلمەيدىغىنى لاۋجاڭ. ئۇ ئۆيمۇ-ئۆي قاتراپ سوۋۇغا تەقدىم قىلىشنى، مېھمان چاقىرىشنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەم، يەنى «ئۇلپەتچىلىك قىلىش» قا، «باغاق تارقىتىش» قا، «سالام-تازىم قىلىش» قا ئۇستا. ئۇ ھەر قانداقلىكى ئەمەلىي ئىش توغرىسىدا ئەقىل كۆرسەتمەيدۇ ۋە ئۇنى باش بولۇپ ئىشلىمەيدۇ، ھېچقانداق ئەمەلىي مەسىلىنى ھەل قىلمايدۇ، ئەمما ھەر قانداق ئىشتا ئۆز پايدىسىنى زىغىرلايدۇ، ئالدىنى تالىشىدۇ، قىينىچىلىق تۇغدۇرىدۇ. ھەربىر بۆلۈمگە بىر قۇتىدىن تېز ئېرىيدىغان قەھۋە بەرسەك بولامدۇ-يوق دېگەنىنى مۇزاكىرە قىلغان ۋاقتىمىزدا، ئۇ ئاغزىنى ئۆمچەيتىپ: «قەھۋە ئىچسە ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋەتكەنلىك بولىدۇ، قەھۋە ئىچمىسە كونىلىقىنى ساقلىغانلىق، قېتىپ قالغانلىق بولىدۇ دېيىشكە بولماس» دېدى. ئۇنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلىپ قەھۋە تارقاتماسلىق قارارىغا كەلگەن ۋاقتىمىزدا ئۇ قوپۇپ: «قەھۋە ئىچمەسلىكنى مىللىي ئەنئەنىنى قوغدىغانلىق، قەھۋە ئىچىشنى ئەجنەبىيلەرگە، ياۋروپالىقلارغا چوقۇنغانلىق دېگىلى بولماس» دېدى. بىز ئۇنىڭدىن زادى پىكرىڭىز نېمە دەپ سورىساق، ئۇ: ھېچقانداق پىكرىم يوق، «كۆپچىلىك نېمە دېسە مەن شۇنىڭغا بويسۇنىمەن» دېدى.

شۇنداقتىمۇ ئۇنى تەكلىپ قىلماي ئىلاجىم يوق. تەكلىپ قىلمايدىغان بولسام ئۇ ئىش تېرىيدۇ. ئۇنى تەكلىپ قىلمايدىغان بولسام ئالاقىدار رەھبەرلەر، ئالاقىدار زاتلار ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلىدۇ-دە، ياتلارنى

چەتكە قاقتى، ئۇمۇمىي ۋەزىيەتنى نەزەردە تۇتمىدى دېگەن ياماڭ ئاتاقا قالمەن. بىر مۇنچە كىشنى رەنجىتكەن بولمەن. لاۋجاۋغا جان-جەھلى بىلەن ئۇدا «قارشى» تۇرۇپ كەلگەن شياۋ جاڭلارنىڭ ئەھۋالىنى خاتا چۈشىنىپ، خاتا ھۆكۈم قىلىپ، خۇددىنى يوقىتىپ، ھەددىدىن ئېشىپ دۇرۇس ئىشنى كۆرە ئەسكى ئىشنى جىقراق قىلىشقا كاۋاك تۇغدۇرۇپ بەرگەن بولمەن. لاۋدۇڭلارنىڭ ئەھۋالىنى خاتا چۈشىنىپ، خاتا ھۆكۈم قىلىپ، ھە دەپ يۇتكىلىشنى، رۇخسەت سوراپ دەم ئېلىشنى، دوختۇرخانىدا يېتىشنى تەلەپ قىلىشقا ئىمكانىيەت تۇغدۇرۇپ بەرگەن بولمەن، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەممەيلەن يۇقىرىقا ئەرز سۇنۇپ ئۇستۇمدىن شىكايەت قىلغىلى تۇرىدۇ، مەن بولسام ئۇلارنىڭ قارشى تەرىپىگە ئۆتۈپ قېلىشنى ئەسلا خالىمايدىغىنى.

ئۇنىڭدىن قالسا تەكلىپ قىلىشنى ياقتۇرمايدىغىنىم لاۋدۇڭ. بۇ ئايال «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» جەريانىدا مېنىڭ ئۇچ ئەۋلادىم كەمبەغەل دېھقان ئائىلىسىدىن، ئۆزۈم يەتتە يېشىمدىن تارتىپ بالا ئىشچى بولغان دېگەن ئىسپاتنى تولۇقلىتىۋالدى. بولتۇر يەنە، ئۇ ئۇشتۇمتۇتلا، 50-يىللاردا كەچلىك داشۇنىڭ ئاساسىي كۆرسىنى پۈتتۈردۇم، ئالىي ماتارىپ بويىچە ئوقۇش پۈتتۈرۈش سالاھىيىتىگە ئېگىمەن دېگەن ئىسپاتنى تولۇقلىتىۋالدى. ئۇ كاندىدات ئالىي دەرىجىلىك ئۇنۋان ئېلىشنى تەلەپ قىلىپ، بۇنىڭ ئۈچۈن يىغىلمىغان يىغىسى، قىلمىغان جېدىلى قالمىدى، ھەتتا بىر مۇنچە يىلەننى قارىتىپ تۇرۇپ دې،دې،ۋېي دوكلىسنى ئېچىۋالدى. ئاخىرى ھەتتا شياۋجاڭمۇ قايىل بولۇپ: «بولدى باھالايلى، كۆزنى يۇمۇپ بولسىمۇ ئۇنى كاندىدات تەتقىقاتچى دەپ ئېتىراپ قىلايلى... ئەمما بىر تەكلىپىم بار، ئىدارىمىز لاۋدۇڭغا شۇنداق بىر ئالاھىدە ئىنتىزام بەلگىلەپ بەرسۇن: ئۇ بىر كۈن ئىشقا كەلسە مائاشىدىن بىر يۈەن توتۇلسۇن، بىر كۈن ئىشقا كەلمىسە بىر موچەن مۇكاپات بېرىلسۇن، بىر يىل ئىشقا كەلمىسە تولۇق ئىشقا چىققان ھېسابلىنىپ، يىل ئاخىرىدا

مەيدىسىگە قىزىل گۈل تاقاپ، تولۇق ئىشقا چىقىش مۇكاپاتى بېرىلىشۇن» دېدى.

بۇ گەپلەر سەل ئېشىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئايال ئىشقا كەلسە ئاۋارىچىلىق تۇغدۇرۇشتىن باشقىنى بىلمەيدىغانلىقى ھەققەتەن راست.

شۇنداقتىمۇ ئۇنى تەكلىپ قىلماي ئىلاجىم يوق. ئۇنى تەكلىپ قىلمايدىغان بولسام، جېدەل چىقىرىپ ئىدارىنى بېشىغا كىيىپ ئوگتەي-توگتەي قىلۋېتىدۇ. يەنە كېلىپ ئۇنىڭ تاغىسى جامائەت ئىشىراپ قىلغان مورۇزۇلتلىك، ھۆرمەتكە سازاۋەر كىشى، چوڭ ئەرباب. بۇ ھۆرمەتلىك كىشى كىچىك چېغىدا ئۆزىدىن بەش ياش چوڭ، كىچىك پۇتلۇق، ساۋاتسىز بىر يېزلىق خوتۇن ئالغان. ئىككىسى بىر-بىرىنى مېھماندەك ھۆرمەتلىشىپ، تا چېچى ئاقىرىپ قېرىغىچە ئۆي تۇتقان. مۇشۇنداق بىر ئەربابنىڭ جىيەن قىزىغا بىھۆرمەتلىك قىلىشقا بولامدىغان، ئاشۇنچىلىك يۈز خاتىرىمۇ قىلمايدىغان بولسام، ئەھلى-جامائەت ماقۇل كۆرمەيدۇ.

تەكلىپ قىلغۇم كەلگەنلەرنى تەكلىپ قىلالىشىم ناتايىن، تەكلىپ قىلغۇم كەلمىگەنلەرنى تەكلىپ قىلماي ئىلاجىم يوق. جازالاش ۋە كۈچلىك قىلىش ئۈز ئىختىيارىمدا دېيىلگەن تولۇق ھوقۇق ھېنى تېخىمۇ تەڭلىككە سېلىش، تېخىمۇ پەرىشان قىلىشتىن باشقا ھېچنېمىگە يارىمايدىكەن. چۈنكى، مەن ئۇچۇن خەتىنى رەنجىتكەنلىك مەسئۇلىيىتىنى ئۇستىگە ئالىدىغان غايىبانە «يۇقىرى ئورۇن» ئەمدى تېپىلمايدۇ. ھەممەيلەن ئىش قىلغاندا ئىمكانىيەت قالدۇرمىسالىق بولمايدۇ! دېيىشۋاتىدۇ. ئۆزۈممۇ ئۆزۈمگە شۇنداق دەپ ئەسكەرتىۋاتىمەن. قەدىناس دوستۇم K.A نىڭ راك كېسىلى بىلەن ۋاپات بولغانلىقى ھەققىدىكى تېلېگراممىنى تاپشۇرۇۋالدىم. بۇ خۇددى تۇيۇقسىز كېتىۋاتقان ئايروپىلان ھېچبىر خەۋەرسىز ئۇشتۇمتۇت پارتلاپ كەتكەندەك تۇيۇقسىز خەۋەر بولدى.

بۇ دوستۇم ھېلىقى كۆرەشكە تارتىلىپ يۈرگەن يىللاردا،

هەجۇي شېئىرلارنى يېزىپ، «مېڭىش ئالدىدا ئىچەي ئانا بىر چىنە شارابىڭنى» دېگەن ناخشىنى ئېيتىپ، «ساداقە تىلك» ئۇسسۇلىنى ئويناپ بەك شوخلىشىپ كەتكەن، ياغاچچىلىقنى ئوبدان ئۆگىنىۋالغانىدى. ئۇ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» ئاخىرلىشىپ ئۆز خىزمىتى ئورنىغا قايتقاندا ئۆزى بىلەن بىر سېختا بولغان پېشقەدەم ياغاچچى ئۇستام خۇرسىنىپ: «مەن ئۆمرۈمدە مۇنداق قولى ئەپچىل شاگىرتنى ئېلىپ باقمىغان، بۇ 8-دەرىجىلىك ئىشچى بولۇشقا پۈتۈنلەي لايىق ئىدى، شۇنداق تۇرۇپ ئاشۇنداق ياۋا كادىر بولۇپ يۈرگەنلىكى تولىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش!» دېگەنىدى.

بىر ئوبدان ئۆچۈپ كېتىۋاتقان ئايروپىلان ھېچبىر سەۋەبسىزلا تۇيۇقسىز پارتلاپ كېتىدىغان ئىشمۇ بولامدۇ؟

مەن زادى ھېچ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقالمايمەن دېگىنىم يوق. رەئىسىمىز ئۇلۇغ ماۋزىدوك: «ئۇمىدسىزلىك نۇقتىسىنەزەرى، توختاپ قېلىش نۇقتىسىنەزەرى ۋە ھېچ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىققىلى بولمايدۇ دېگەن نۇقتىسىنەزەر — ھەممىسى خاتا» دېگەنىدى. ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەيلا، كىشىلەر قىزىل كىتابتىكى ئۇزۇندىلەرنى سۈرەك يادلىيالمايدىغان بولۇپ قېلىشتى. گېزىتلەردىمۇ ئۇياقتىكى تەلىملەرى كەمدىن كەم نەقىل كەلتۈرۈلىدىغان بولۇپ قالدى. ئەسلىدە شۇنچە دەۋران سۈرگەن ئۇلۇغ زات مانا ئەمدى قېنى؟ ئۇ ئاتىمزنىڭ روھىغا خاتىرجەملىك تىلەيمەن.

مەن يېڭىدىن ئىشلەپچىقىرىش بىلەنمۇ، ھەقلىق مۇلازىمەت بىلەنمۇ، ئۇچىنچى كەسىپ بىلەنمۇ شۇغۇللىنىدىغان بىر «مەركەز» قۇردۇم. قابىل كىشىلەرنىڭ تۆتتىن بىرىنى مۇشۇ خەتىرىمۇ، ئاۋارىگەرچىلىكىمۇ بولغان ئەمما نەپىنىمۇ قۇرۇق قويمايدىغان شۇ ئىشنى قىلىشقا قويدۇم. باشقىچە ئېيتقاندا، ئەمەلىيەتتە قابىل خادىملارنىڭ تۆتتىن بىرىنى قىسقارتىۋەتتىم. بۇ ھەممە كىشىنىڭ كۆڭلىگە ئايان بولۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن مەن: بۇ قىسقارتقانلىق ئەمەس، قىسقارتقانلىق ئەمەس، قىسقارتقانلىق ئەمەس... دەپ

نەچچە-نەچچە قېتىم تەنتەنە بىلەن جاكارلىدىم. تاكى ئاغزىم ئۇيراپ، قۇلاقلار يادىاپ كەتكىچە شۇنداق دەۋەردىم. ئۇنداق قىلمىغان بولسام، ئىش چىدىغۇسىز دەرىجىگە بېرىپ يەتكەن بولاتتى.

ياش ئاتا-ئانىلار گۆدەك بالىسىغا دورا ئىچكۈزىدىغان چاغدا، بەزىدە: «بۇ دورا ئەمەس، شېكەر، مېۋە شەربىتى» دەپ ئەسكەرتىدۇ، گۆدەك بالا يىغلاپ: «ئۇ دورا» دەيدۇ.

بىزنىڭ چوڭلار كىچىك بالىدىنمۇ گۆدەك. نېمىدېگەن ياخشى خەلق-ھە!

خېلى كۆنلەرگىچە ۋارقىراپ-جارقىراشقاندىن كېيىن، ئاخىرى ئىككى كىشى تەكلىپ قىلىنمىدى. ئۇنىڭ بىرى شياۋلۇ، ئۇ يۆتكىلىپ كېتىمەن دەپ ئۇچ قېتىم دوكلات يازدى، ئۇ توي قىلىش تەييارلىقىدا ئالدىراپ يۈرۈپتۇ، ئۇ بىزنىڭ بۇ ئىدارىدە ئۆستۈرۈلۈپ ئەمەل تۇتۇش ئىمكانىيىتىمۇ، نام چىقىرىپ ئۇنۇتۇلۇپ كېتىش ئىمكانىيىتىمۇ يوقلىقىدىن زارلىنىپ: «بولدى، بېرىپ تىجارەت قىلمەن! مېنىڭ بولۇم بار! رەڭلىك تېلېۋىزىر قوبۇللىغۇچىنى ھايىنىغا ئېلىپ-ساندىغان بولساق، ھەر دانىسىدە مىڭ يۈەن تاپىمىز!» دېدى. شياۋجاڭ: جۇڭگونىڭ كېلىچىكى شياۋلۇغا باغلىق، دېدى.

يەنە بىرسىگە لاۋجاڭ تەكلىپ قىلىنمىدى. بۇ ئايالنىڭ كېسەل بىلەن دەم ئېلىۋاتقىنىغا ئۇچ يىل بولغان ئىدى. يەنە بېرىم يىلدىن كېيىن پېنسىيگە چىقىش يېشى توشاتتى، ئۇنى تەكلىپ قىلمىغانلىقىمزنى قوبۇل قىلالماي قالمىسۇن دەپ، ئاۋۇال دەرىجىسىنى مائاۋىن باشقارما باشلىقلىقىغا كۆتۈردۇق، ئاندىن كېيىن ۋاقتىنچە تەكلىپ قىلمىغانلىقىمزنى، ئەمما باشقارما دەرىجىلىك كادىرلىق تەمىناتى ساقلىنىپ قالىدىغانلىقىنى جاكارلىدۇق.

پۈتۈپ ئىسىق يازغا كۆنلىرى ئەنە شۇنداق ئۆتتى. «ئىسلاھات ئېيى»، «ئىسلاھات پەسلى» ئەنە شۇنداق ئۆتتى. بېيىدەيخېنا، چىڭداۋغا، دالىيەنگە ۋە خارىننىڭ سۈڭخۇاجياڭ دەريا سۇيىدىكى قويۇش ئارىلىغا دەم ئېلىشقا كەتكەنلەر كەينى-كەينىدىن قايتىپ

كېلىشتى. كىشىلەر مېنىڭ غەيرەت-شىجائىتىمنى، چوڭ قەدەم تاشلىغانلىقىمنى ماختىدى. قول ئاستىمدىكىلەر باشلىرىنى لىڭشىتىپ: «قولىڭىزدىن خېلى ئىش كېلىدىكەن» دېيىشتى. لاۋجاڭ بەزى يغىنلاردا مېنى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشى بەك ئاستا دەپ تەنقىدلىسە، يەنە بەزى يغىنلاردا مېنى ئىسلاھاتقا بەك ئالدىراپ كەتتى دېدى. ھەتتا دېرىزە ئەينەكلىرى پاكىز سۈرتۈلمەپتۇ، شوپۇرلارغا ھۆكۈمەت پۇلى بىلەن كىيىم تىكتۈرۈپ بەرمەسلىك كېرەك ئىدى دەپ تەنقىد قىلغان بولسا، يەنە شوپۇرلارنىڭ كىيىمنى ياخشىلاش كېرەك، بۇ يالغۇز كىيىم مەسىلىسى ئەمەس دەپمۇ كۆرسەتتى. لاۋدۇڭ مەن بىلەن سۆزلىشىپ، لاۋجاڭ مۇئاۋىن باشقارما باشلىقى بولغان يەردە، مەن نېمىدەپ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بولالمايدىكەن-مەن؟ دېدى. ئۇ ئۆزى پېنسىيگە چىقىشتىن بۇرۇن (يەنە بىر يىل ۋاقتى قالغان) مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقلىق تەمىناتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىش شەرتلىكىنى ئېنىق كۆرسەتتى.

تەڭ دەرىجىلىك بىرقانچە ئورۇندىن بىرسىنىڭ كادىرلىرىدا بەلگىلەنگەن پىلان بويىچە ئاز-تولا ئۆزگىرىش بولغاندىن تاشقىرى، قالغانلىرىدا ھۆددىگەرلىكىنى بۇرۇنقى رەھبەرلەر ئۈستىگە ئالدى، بۇرۇنقى خادىملار تەكلىپ قىلىندى، ۋەزىپە ئۆتەش مۇددىتى ۋە تەكلىپ قىلىنىش ۋەلىنى جاكارلاندى، ئۇنۇمدارلىقنى ۋە تەسىر كۆچىنى ئاشۇرىمىز، داشقازان تامىقى ۋە باقۇەندە تۆمۈر تاۋاق ئىللەتلىرىنى تۈگىتىمىز دېگەن گەپلەر بولۇندى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ھەممە كونا پەدىگە قايتتى. گېزىتلەردە مۇقامى باشقىچە ماقالىلەر پەيدا بولدى. تۆمۈر تاۋاق ئۇزاق مۇددەتلىك كۆرەشىنىڭ مېۋىسى، ئۇنى تومتاقلا ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ، كاستۇم كېيىشنى تەشەببۇس قىلىش ئىستېمالىغا ھەددىدىن زىيادە قىزىقتۇرغانلىق، يېڭى پېتى ئۇچ يىل، نىمكەش پېتى ئۇچ يىل، تۆنەپ-ياماپ يەنە ئۇچ يىل كېيىش روھى مەڭگۈ ياشىسۇن دېگەن گەپلەر بولۇندى.

تومۇزغىنىڭ سايرىشىمۇ ئاستىلاپ، ئۇرغۇسىمۇ ئازلاپ كەتتى، چىرقىلىپ چەكسىز ئۆزۈن سوزۇلىدىغان ئاۋاز بار بىلەن يوقىنىڭ ئارىلىقىدا قېلىپ، ئىشەنگۈسىز ئاجىزلاپ قالدى.

ۋاقىت ئەنە شۇ تەرىقىدە ئۆتۈپ كەتتى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۆتۈپ كەتكەن ۋاقىتنىڭ بەش ئاي ياكى بەش يىللىقىنى بىلمەيسەن.

تۈيۈقسىز كەينى-كەينىدىن مۇسىبەت خەتلىرىنى تاپشۇرۇۋېلىپ، كونا دوستلارنىڭ بىر-بىرلەپ ۋاپات بولغانلىقىدىن خەۋەر تاپتىم. يەنە بىرەيلەن چوڭ مېڭىسى يۇمشاپ كېتىپ ئۆسۈملۈك ئادەمگە ئايلىنىپ قاپتىكەن، ئۇنى ساقىيدۇ دەيدىغانمۇ بىر ئادەم چىقمايتۇ. بۇنىڭدا كەم دېگەندە تەمىناتنى كۆزدە تۇتقان. ئۇلگۈچى ھەرقانچە ھۈرمەتكە سازاۋەر بولغىنىدەكمۇ تىرىكلەرنىڭكىدەك تەمىناتقا ئېرىشەلمەيدۇ. ئۇلگۈچى ھەرقانچە ھۈرمەتكە سازاۋەر بولغىنىدەكمۇ بىزنىڭ بارغانسېرى كونىرۇاتقان ۋە بارغانسېرى بالا مىجەز بولۇپ قېلىۋاتقان بۇ دۆلىتىمىزدە بەربىر تېزلا ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ.

ئۇنتۇغاقلىقنىڭ يارىدىمى بولمىغان بولسا، يەندى-خۇاڭدى ئەۋلادىنىڭ ھازىرغىچە داۋام قىلىشى قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن!

مەن چاچ ئالدۇراي دەپ ساتىراشخانىغا بېرىپ ئۆچەرەتتە تۇرۇپ، نۆۋەت كۈتۈپ ئىراده ۋە مىجەزىمنى چىنقتۇردۇم. ساتىراشتىن:

— سىلەر ئىجارىگە ئېلىپ، كۆتۈرۈۋالغان ئەمەسمۇ؟ — دەپ سورىدىم.

— شۇنداق، ھەممىنى كۆتۈرۈۋالدۇق، ھەي، قۇرۇق شەكىل-دە.

— شەكىل؟ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ساتىراشخانىنى شەخسكە كۆتۈرە بېرىش شەكىل بولامدۇ؟

— بەربىر موللام ئېيتقان بايىقى بولۇۋاتىدۇ.

— سىلەر ئىش بېشىغا قاراپ ھەق بېرىش تۈزۈمىنى يولغا قويغان ئەمەسمىدىڭلار؟ ساتىراشلىقنى ئىش بېشى بويىچە ھېسابلاش ھەممىدىن ئاسان ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ساتىراشلىق ھەققى

هازىر بىر باراۋەردىن كۆپرەك ئاشۇرۇلدىغۇ؟

— ئىش بېشىغا قاراش نەدە تۇرۇپتۇ؟ پىشقەدەم ئۇستىلارنى قانداق قىلدىغان گەپ؟ كۆتۈرە ئالغانلارنىڭ قايسى بىرى پىشقەدەم ئۇستىلارنى رەنجىتىشكە جۈرئەت قىلسۇن؟ ئۇچ يىللىق كۆتۈرە ئالغىنىڭ بىلەن ئۇچ يىلدىن كېيىن ساڭا جان كىرەكمۇ-يوق؟ كۆپ ئىشلىگەنلەر كۆپ ھەق ئالىدۇ دېگەن نەدە تۇرۇپتۇ؟ كۆپ ئىشلىگەنلەر خەقنىڭ چىشىغا كۆپ. تېگىۋاتىدۇ! ئاز ئىشلىگەنلەر كۆپ پۇل تېپىۋاتىدۇ!

ئۇ بەك تولا قاياپ كەتتى. تۇرۇپ ئىشەنسەم، تۇرۇپ ئىشەنگۈم كەلمەي قالدى.

ئۆزۈم «كۆتۈرە» ئالغان بۇ ئىدارىدىمۇ ھۆجۈم قىلىش باشلاندى. ماڭا باشلامچى بولۇپ ھۆجۈم قىلغىنى دەل شياۋ جاڭ بولدى.

— ئۇنداق ئىسلاھات، مۇنداق ئىسلاھات دەيدۇ! شۇنچە ۋاقىت ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ يا ماڭاشىمىزنى ئۆستۈرمىدى! يا بىزگە جۇڭا تارقىتىپ بەرمىدى! قاراڭلار، پالانى مىنىستىرلىك ھەربىر كىشىگە بىردىن رويال تارقىتىپ بېرىپتۇ.

بۇنىڭدىن مەن چۈشەندىم. ئىسلاھات دېمەك ماڭا ئۆستۈرۈش دېگەن گەپ ئىكەن. ئىسلاھات دېمەك بەتنىكە، مىس يەل قازان، توڭلاتقۇ، رويال تارقىتىپ بېرىش دېگەن گەپ ئىكەن. ئىسلاھات دېمەك ھەر ئەرگە ئىككىدىن خوتۇن، ھەر ئايالغا تۆتتىن ئاشنا تېپىپ بېرىش دېگەن گەپ ئىكەن. ئىسلاھات دېمەك قىش بولسا جۈدۇن چىقمىسا، ياز بولسا بىڭگورغا پۇل ئالمىسا دېگەن گەپ ئىكەن. ئىسلاھات دېمەك ھەممە ئادەم ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىغا، ياپونىيىگە، ئاۋستىرالىيىگە، كانادا غا، ئىتالىيىگە، شۆبتسارىيىگە ھۆكۈمەت پۇلى بىلەن سایاھەتكە بارسۇن، باللىرى، نەۋرە-چەۋرىلىرى شۇ يەرلەردە ئۆز پۇلى بىلەن ئوقۇسۇن دېگەن گەپ ئىكەن. ئىسلاھات دېمەك ھەممە ئادەم ئاغزىنى يوغان ئېچىپ تۇرسۇن، ئاندىن ئۇنىڭغا پىۋا، ماۋتەي ھارىقى، مېھرىگىياھ — ئانا ھەرە

شىرنىسى، مېۋە شەربىتى، كالا سۈتى ئۈزۈلمەي قۇيۇلۇپ تۇرسۇن دېگەن گەپ ئىكەن. ئىسلاھات دېمەك ھەربىر كىشىگە بىردىن نېيترون ملتق بېرىلسۇن، ئۇ گالنى قارالاپ، 75 سانتىمېتر ئارىلىقتىن چەنلەپ ئېتىلسۇن دېگەن گەپ ئىكەن!

شياۋ جاڭلار بۇنىڭدىن بىر ئاز ۋاقىت ئىلگىرى ماڭا گويا ئاچلىقتىن ۋېچىرلاۋاتقان ئۇچار قۇشتەك قادىلىپ:

— قېنى ئىسلاھات قىلمامسىز! — دەپ ئالدىراتتى.

مېنىڭ تەشەببۇسىم بويىچە ئىشلەپچىقىرىش ۋە ھەقلىق مۇلازىمەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى «مەركەز» قۇرۇلۇپ، يوشۇرۇن كۈچىنى جارى قىلدى، ئىش تۇرنى كۆپەيتتى، دارامەتنىمۇ ئاشۇردى. بىراق شياۋ جاڭ: «چارچاپ ئۆلەي دەۋاتىمز! ئۆلەي دەۋاتىمز!» دەپ ۋايسىغىلى تۇردى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇقتۇرۇش كەلگىلى تۇردى: بىز «مەركەز» دىن ئايرىلىپ چقىشىمز كېرەك دېگەن ئۇقتۇرۇش، بىر پاتمان باجنى تولۇقلاپ تاپشۇرۇۋاتقان دېگەن ئۇقتۇرۇش، ئايرىم قالغان پىرسەنتنى يۇقىرىغا تاپشۇرۇۋاتقان دېگەن ئۇقتۇرۇش، «مەركەز» نى باشقۇرغۇچىنىڭ ھېسابات ئىدىتلىق، ئىستىلى توغرا بولمىغان، ئەنزە تۇرغۇزۇپ تەكشۇرۇش كېرەك دېگەن ئۇقتۇرۇش، «مەركەز» ئىشخانىنى دەرھال بوشىتىپ بەرسۇن ياكى 260 پىرسەنت ئۈيى ئىجارىسىنى تولۇقلاپ تاپشۇرسۇن دېگەن ئۇقتۇرۇش، «مەركەز» نىڭ توك ھەققى، تىرانسپورت ھەققى، پوچتا ھەققى چقىملىرى 300 پىرسەنت ئاشۇرۇلسۇن دېگەن ئۇقتۇرۇش، يېگىباشتىن تىزىمغا ئالدۇرۇپ گۇۋاھنامە ئېلىش رەسمىيىتىنى ئۆتەكلەر، ئۇنداق قىلمايدىكەنسلەر قانۇنسىز ئورگان قاتاردا چەكلەپ تارقىتۇېتىمز دېگەن ئۇقتۇرۇش، «مەركەز» نىڭ ئاپتوموبىلى قاتناش قائىدىسىگە خىلاپلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن قاتناش دادۇيى تۇتۇپ قالدى دېگەن ئۇقتۇرۇش، «مەركەز» نىڭ ئوت ئاپىتىدىن مۇداپىئە كۆرۈش ئەسلىمەلىرى ۋە ئاشخانا تازىلىقى ئۆلچەمگە لايىق بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئىشنى توختىتىپ

تەرتىپكە سېلىش ھەققىدە بۇيرۇق چۈشۈرۈلدى دېگەن ئۇقتۇرۇش كەينى-كەينىدىن كېلىۋەردى.

شۇڭا «مەركەز» نىڭ مەسئۇلى ئون يەتتە قېتىم زىيارەت ئۆتكۈزۈپ 200 دىن ئارتۇق ئەزىر مېھمانىنى كاتتا كۈتۈۋالدى.

شۇنىڭدىن كېيىن، «مەركەز» نىڭ ناتوغرا ئىستىلىنى ئەۋج ئالدۇرۇپ، زىيارەت بېرىپ نۇرغۇن كىشىنى مېھمان قىلغان سەتچىلكىنى پاش قىلمىز دەپ مۇخبىرلار كېلىشكە باشلىدى، شۇڭا «مەركەز» بەش قېتىم زىيارەت بېرىپ مۇخبىرلارنى مېھمان قىلدى.

ئىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، غەيرەت-شىجائەت تىلىك بولغان مەن: «مەركەز ئىشتىن توختىسۇن» دېگەن قارارنى چىقاردىم. قۇدرىتى چەكسىز دەللال سۆيىتىدە: «تۇرمىگە كىرىشنى خالامسىز؟» دەپ قايتۇرۇپ سوئال قويدۇم.

ئارىدىن يەنە بىر مۇنچە ۋاقىت ئۆتتى، باشقا مۇسىبەت خەتلىرىمۇ كەلمىدى، ئەزرائىل دەم ئېلىۋاتقان بولسا كېرەك.

ئۈچىنچى كەسىپ بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئاكا-ئۇكا، ئاچا-سىڭىللار بىر پەس ئايلىنىپ يۈرگەندىن كېيىن ھەممىسى ئۆز ئورنىغا قايتىپ كەلدى.

شىاۋلىيۇچۇ؟ شىاۋلىيۇ ئاغزىدا كېتىمەن دېگىنى بىلەن ئەمەلدە كەتكىنى يوق. ئۇ ئۆيىدە ئۆزاق ۋاقىت ئەركىن-ئازادە دەم ئېلىپ، شۇ جەريانىدا ئۆيلىنىپ بالا يوزى كۆردى، ئانسىنى كۆمۈپ قويدى — ئانسى ئۆلۈپ كەتكەنىدى. ئۇ ئۆيىگە سەرەمجان ئالدى، تاملىرىغا سۈلياۋ قەغەز چاپلىدى، ياتىدىغان ئۆيىدىكى كۆن نۇرى لامپىسىنىڭ ئورنىغا پۈتۈنلەي زىننەتلىك چىراغلارنى يەڭگۈشلىدى. شۇ ئارىدا ئۇ يۇرتىغا ئىككى قېتىم بېرىپ كەلدى، ئىلمىي ھىكمەت ئەسىرىدىن بىرنى تەرجىمە قىلدى. شۇ جەريانىدا ئۇنىڭ رەڭلىك تېلېۋىزورلارنى ھاينىنغا ئېلىپ-ساتىدىغان دوستلىرى كەينى-كەينىدىن تۇرمىگە كىرىپ كەتتى، ئۆزىنىڭ تېلېۋىزور سودىسىغا زادى قاتنىشىپ باقمىغانلىقى ئاخىر ئىسپاتلاندى. ئۇ كىشىنى قىزىقتۇرىدىغان ۋە ئاللىقاياقتا تۇرغان

سودا توغرىسىدا مەردانە پاراڭ قىلىش بىلەنلا چەكلەنگەن. شۇ جەريانىدا... ئۇ ئاشۇ پىژ-پىژ ئىسسىق ياز كۈنلىرىدە تېخى توي قىلمىغانىدى، مانا ئەمدى بالىسىغا سەككىز تال چىش چىقىپ بولدى.

لاۋجاڭچۇ؟ ساقاياس كېسەلگە مۇپتىلا بولغان لاۋجاڭ تەكلىپ قىلىنمىغاندىن كېيىن، سالامەتلىكى بارغانچە ئوڭشىلىپ قالدى. دوختۇر ئۇنىڭغا بۇرۇن تېنى كېسەلدىن بارغانچە ئاجىزلىشىۋاتقىنى ھەتتا پۈتۈنلەي ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالاي دەۋاتقىنى دەپ قانداق ئۇزمەي ئىسپات يېزىپ بەرگەن بولسا، ھازىر بارغانچە ساغلاملىشىپ قالدى ھەتتا پۈتۈنلەي ساغلام بولۇپ كەتتى دەپ ئۇزمەي ئىسپات يېزىپ بېرىپ تۇردى.

قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۇلارنى داۋاملىق تەكلىپ قىلمساق بولارمۇ؟ ئۇلار ئۆيىدە داۋاملىق دەم ئالسا ئەمما ماڭاشىنى ئېلىپ تۇرسا قانداق بولار؟

ماڭاشىنى توختىتىپ قويايلى ياكى ماڭاشىنىڭ بىر قىسمىنى تۇتۇپ قالايلى دېسەك، بىرىنچىدىن ئۇنداق بەلگىلىمە يوق، ئىككىنچىدىن بۇنداق قىلىش ئۇلارنى تار يەردە قىستىغانلىق بولامدۇ؟

ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىككىسى، بۇ ئىككىسىنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرى، كونا سەپداشلىرى ۋە كونا باشلىقلىرى ئالدىمغا كېلىپ ياخشى گەپ قىلۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىشلىشىگە يول بەرمەسەم قانداق بولىدۇ؟

يەنە كېلىپ ئۆزۈمنىڭمۇ تەكلىپ قىلىنغان ۋاقتىم توشۇپ ئۆتۈپ كەتتى، مېنى يا قايتا تەكلىپ قىلمىدى، يا چۈشۈرۈۋەتمىدى. باشتا ماڭا تەكلىپ گۈۋاھنامىسى تارقاتقان كىشى تەكلىپ قىلىش مۇددىتى توغرىسىدىكى بەلگىلىمىنى ئاللقاچان يادىدىن چىقىرىپ قويغان ئوخشايدۇ. بوپتۇ، بوپتۇ دېدىم-دە، ئۆزۈمنى توختىتىپ، تەجرىبەمنى ئىشقا سېلىپ، چىرايىمنى گۈل قىلىپ، ئەدەب-ئەردەمگە توغرىلاپ، شياۋلیۇ بىلەن لاۋجاڭنى ئۆز ئورنىغا قايتۇرۇپ كەلدىم. ئارىدىن يەنە بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندە، لاۋجاڭ يېرىم كۈنلا ئىشلەپ يېرىم كۈن دەم ئالسا بولىدۇ دېگەن ئىسپاتنى ئەكلىپ بەردى. شياۋلیۇ

يۆتكلىپ كېتىش ئىلتىماسىنى تاپشۇردى. ئۇنىڭ دېيىشچە، ئۇنىڭ ھېلىقى تېلېۋىزور سېتىپ يۈرگەن دوستلىرى قويۇپ بېرىلگەنمىش ۋە تېخىمۇ روناق تېپىۋاتقان ئىمىش. شياۋجاڭ تراللېيۇستا خەق بىلەن سوقۇشقاچقا پەيچۇسو سولاپ قويۇپتۇ، ئۇنى ئۆزۈم بېرىپ ئېلىپ چىقتىم، بىراق ئۇ زادى گەپ بەرمەيمۇ مېنى ئەيىبلەپ: ياماڭ ئادەم، ياماڭ ئىشقا قارىشى قەتئىي كۆرەش قىلمىدىڭىز، پەيچۇسونىڭ باشلىقىنى بىر مۇشت قويۇپ يېقىتۋەتمىدىڭىز دېدى.

بىزگە بەش يۈرۈش ئۆي تەقسىم قىلىنغانىدى. نەچچە-نەچچە قېتىملىق باش يارغۇدەك قانلىق ئۇرۇش-تالاشتىن كېيىن، لاۋ جاڭ، لاۋ دۇڭ، لاۋ جاڭ، شياۋ جاڭ، شياۋ لېۋلارنىڭ ھەممىسگە يېڭى ئۆي تەقسىم قىلىپ بەردۇق. ئۇلار ئۆي كۆچكەندە بىر ئەھۋالنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم، «كەمبەغەللىكىدىن قاقشاپ» ھەممىدىن بەك زارلاپ كەلگەن شياۋ جاڭنىڭ ئائىلىسىدە توڭلاتقۇ، كىرئالغۇ، رەڭلىك تېلېۋىزورلا ئەمەس، بەلكى رويال، ئېلېكترونلۇق گېتارمۇ بار ئىكەن. ئۇنىڭ بالىسى ئەمدىلا ئۈچ ياشقا كىرگەن تۇرۇپ مۇزىكا تەربىيىسى ئېلىشقا باشلاپتۇ. بۇلا ئەمەس، ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغىنى شۇكى، ئۇ «ئادەم باشلىق ئات» ماركىلىق براندى ئېچىدىكەن، «555» ۋە «مارلبورو» ماركىلىق ئېسىل تاماكىلارنى چېكىدىكەن.

لاۋ دۇڭ ئەمدى ئۈچ ئەۋلادى كەمبەغەل دېھقان، ئالىي تېخنىكومدا ئوقۇغان دېگەنلا ئەمەس، بەلكى تەيۋەنلىك قېرىنداشلار-نىڭ تۇغقىنى دېگەن يېڭى ئىسپاتنى ئېلىپ كەلدى، يۇقىرىدىن مېنى ئۇنى ئۆستۇرۇشكە ئالدىراتتى.

مەن ئاخىرى ئۆز كۆچۈمنى نامايان قىلدىم — ياق! دەپ قاتتىق تۇرۇۋالدىم.

ياز ئۆتتى. خەير-خوش، ئاق يول بولسۇن. بەلكىم قايتىدىن ئۇچراشقاندا بىر-بىرىمىزگە ئىككىنچى تونۇشلۇق بەرمەيمىز.

دولقۇن دېگىز قۇدرىتىنىڭ نامايان‌دىسىمۇ؟ ھەر قانداق زور دولقۇنمۇ ئاخىرى پەسەيمەي قالمايدۇ.

ھەر قانداق تىپتىنچ دېگىزدىمۇ شاۋقۇنلۇق زور دولقۇن كۆتۈرۈلمەي قالمايدۇ.

خاتىرجەم ئەمما دولقۇنغا تەشنا يۈرەكنى قەدىرلەڭ! چايكا دېگىز ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئوتكىنىدە، ئۇنىڭ دېگىزدىن كۆتۈدىغىنى نېمە؟ ئۇنىڭ ئالدىدا دېگىزنىڭ رەت قىلىدىغىنى نېمە؟

ياز يەنە كېلىدۇ. ياز ئەمدىلا باشلاندى. ياز ئۇنتۇلمايدۇ. ئويۇن باشلىنىش ئالدىدىكى پاراكەندىچىلىك بېسىلغان تۇرسا، ياخشى ئويۇن ئويناليمىز دەپ قالامدۇ؟ سىز دېگىز دولقۇنىنىڭ بىر ئۆرلەپ، بىر پەسىيىشىگە زەن سېلىپ قارىغىنىڭىزدا، ئىلاجسىز بىكار ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئاشۇ ياز ئۈچۈن بىر پەس ئېسىگىزنى يوقتىپ تۇرۇپ قالسىز.

قۇرا شتۇرما

بېشى

1

دا-دۇمباق ساداسى كۆكنى چاڭ كەلتۇرگەنىدى. ئوت يورۇقدا يۇزىڭىز قىپقىزىل نۇرلانغانىدى. سىز ھەممە كشى ئويناپدىغان ياڭگىر ئۇسسۇلنى ئويناۋاتاتتىڭىز. پۈتكۈزنىڭ كالتىلقى ۋە بېلىڭىزنىڭ ئىنچىكە بولمغانلىقىدىن قارىغاندا، ئۇسسۇلچى ئارتىس بولۇش «ئىسكەتكىز» خىيالا كەمدەك قىلاتتى. ئەمما شۇ چاغدا سىز غەلبىە، شادلىق تەنتەنىسى، ياشلىق ئېتىخارى ۋە قانائىتى دېگەنلەردىن باشقىنى بىلمەيتتىڭىز. ماڭا شۇنىسى مەلۇم ئىدىكى، دادىڭىز چوڭ يومېشچىك، چوڭ بيۇروكرات ئىدى، سىز مېكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىڭىزدا پىكاپىڭىز بار ئىدى، سىزنى مەكتەپكە ئاپىرىپ قويىدىغان ۋە مەكتەپتىن ئېلىپ كېلىدىغان ئايال خىزمەتچى بار ئىدى. ئەمما سىز ئىنقىلاب قىلىپ، ئۆز سىنىپىڭىزدىن يۇز ئۆرىگەن، يەر ئاستى پارتىيە تەشكىلاتىغا مۇھىم ئاخبارات تارقىتىپ بەرگەن ئىدىڭىز، بىراق پارتىيە ئەزاسى ئەمەس ئىدىڭىز، بۇ ئادەمنى ئېچىندۇراتتى، بۇنىڭ سەۋەبىنى سۇرۇشتۇرۇپ كەلسە، سىز يارىدەم بېرىلمىدىغان، ئۆزگەرتىلمىدىغان نىشان ئىدىڭىز، خالاس. ئەھۋال شۇنداق تۇرسا، مەن سىزگە قانداق يارىدەم بېرەلەيتتىم؟

بىراق ھۆسنىڭىز قاش تېشىدەك سىلىق ھەم سۈزۈك بولۇپ، قوللىرىڭىزمۇ، چىرايىڭىزمۇ پارقىراپ تۇراتتى. دېھقان ئايالىرىغا ئوخشاش گۈللۈك ياغلىق ئارتىپ، كۆپۈپ تۇرىدىغان يېشىل تاۋار شاراۋار كىيىۋېلىپ تىكىلداپ مېڭىشلىرىڭىزغا قارىسام، بالىلارغا،

قاپ-قارىسىغا ئوسسۇل ئويناۋاتقان باللار ئۆمكىنىڭ ئەڭ ئالدىغا ئوخشاپ قالاتتىڭىز-دە، ئىچىم ئاغرىپ يىغلىغۇم كېپكىتە تتى. ئۆزۈمنى خۇددى چوڭلارچە ياشاۋاتقان بالىغا ئوخشاتسام، سىزنى باللارچە ئوسسۇل ئويناۋاتقان چوڭلارغا ئوخشىتاتتىم... ئەمما ناخشىڭىز شادىيانە، كۆڭۈلگە يېقىملىق، قىزغىن، ئاۋازىڭىز بوراندەك ۋە لاۋۇلداۋاتقان ئوتتەك شاۋقۇنلۇق ئىدى.

كىشىنى ھەممىدىن بەك زوقلاندۇرىدىغىنى ۋە ھۆزۈرلاندۇرىدىغىنى كۆلكە-تەبەسسۇمىڭىز ئىدى، كۆلىدىغان بولسىڭىز ئېچىلىپ يېيىلىپ كېتە تتىڭىز، لېكىن ئۆزىڭىزنى شۇنچە نازاكەتلىك تۇتاتتىڭىز. كېلىپ چىقىشىڭىز بىلەن كۆرگەن تەربىيىڭىز ئەنە شۇنداق پەرقلىق ئىدى! مەن ئۆزىمىزنىڭ ئىنقىلابىدىن پەخىرلىنە تتىم! ئىنقىلابتا تۆكۈلگەن قان ۋە يانغان ئوت ئېچىكرا سارايلاردىكى پادىشاھ قىزلىرىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغانىدى، ئىنقىلاب بايرىقى گۈللۈك باغچىلاردا يۇرىدىغان ئاق سۆڭەك قىزلىرىنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلغانىدى، سىزنىڭ كۆلكە-تەبەسسۇمىڭىز ئىنقىلابقا، مىڭلىغان، تۈمەنلىگەن لېۋخولەن ۋە دۇڭ سۇنرۇيلەرگە قايتۇرۇلغان جاۋاب ئىدى. سىزنىڭ كۆلكە تەبەسسۇمىڭىز ئىنقىلاب قىلغۇچى كىشىلەرنىڭ ئەتسىدىن بىر ىلگەن بېشارەت ئىدى. بۇ نېمىدېگەن مۇقەددەسلىك، نېمىدېگەن خالىسلىق-ھە! ھەممە خەلق بىر ئۆينىڭ ئادەملىرىدەك بىر-بىرىگە مېھرىبان ئىدى! سىز مېنىڭ ئالدىمدىن ئۆتكەن چېغىڭىزدا ماڭا قاراپ قېشىڭىزنى ئوينىتىپ قويغان ئىدىڭىز، ھەتتا خۇددى مېنىڭ ئىسمىمنى چاقىرغاندەك قىلغانىتىڭىز.

كۆزلىرىڭىز ئانچە چوڭ بولمىسۇ، لېكىن بۇلاقتەك سۈزۈڭ ئىدى. بۇرنىڭىز چىرايلىق كەلگەن پىلتە يېقا ئوخشايتتى. تەلەپپۇزىڭىز تۇرۇپ جەنۇبلۇقنىڭكىگە، تۇرۇپ شىماللىقنىڭكىگە ئوخشايتتى. ھەممەيلەن سىزنى ئىنگلىزچىنى ئوبدان سۆزلەيدۇ دېيىشەتتى. سىز خرىستىئانلارنىڭ ئىناقلىق پائالىيىتىگە قاتناشقان ۋە شۇنىڭدىن يەر ئاستى پارتىيىسىنىڭ تەربىيىسىگە ئىگە بولغان. سىز رويال چېلىشنى ئۆگەنگەن. سىز

ئۆز ۋاقتىدا كىچىكرەك بىر ياۋروپاچە قىزىل بىنادا تۇرغان ئىكەنسىز، شۇ بىنانىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدىكى ئوتتۇرا زالدا چەت ئەلدىن ئەكىلدۈرۈلگەن بىر رويال بار ئىكەن. ئىككىنچى قەۋەتنىڭ دېرىزىسىدىن قىرغاقتا جايلاشقان، دەرەخ يوپۇرماقلىرى قاپلاپ تۇرغان بىر كۆل كۆرۈنۈپ تۇرىدىكەن.

سىز غەيرىي ئىنقىلابىي رويالنى تاشلاپ، ئىنقىلابىي ياڭگىر ئۇسسۇلغا قەدەم قويۇش بىلەن ئۆزىڭىزنىڭ كارامەت پارلاق ياشلىق باھارىڭىزنى باشلىغان.

2

سىزنىڭ بويىڭىز ئېگىز، كۆز چانىقىڭىز چوڭقۇر، چېچىڭىز كالتە ئىدى. ھەممىدىن ئۈلۈغى ئۇچىڭىزغا قوگۇر رەڭ، ئۆزى كەڭ پىنجەك كىيىۋالغان ئىدىڭىز. شۇ قامىتىڭىز ۋە پىنجىكىڭىز مېنى مەپتۇن قىلىۋالدى. سىزنىڭ ئوبرازىڭىز شۇنداق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ مېنىڭ قەلبىمگە ئورناپ قالغان ئايال ئىنقىلابچىسى سوفىيا ياكى سۆيىتلانا‌غا ئوخشاپ كەتتى. مۇبادا سىز چار پادىشاھنى ئۆلتۈرۈشكە قەست قىلغانلىقى ئۈچۈن پالاندى بولغان يارىڭىزنى يوقلاپ سىبىرىيىگە بارىدىغان بولسىڭىز، ئاۋۋال ئۇنىڭ مەڭزىنى ئەمەس، كىشەن-كويزىسىنى سۆيۈپ قويغان بولاتتىڭىز. مۇبادا سىزگە جاللات «باش ۋالى» نىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىدىن چىراغنى ياندۇرۇپ بېشارەت بىرىڭ، ئۇنىڭدىن كېيىن يارىڭىز بومبىنى پارتلىتىپ باش ۋالىنى بىلەن بىراقلا تۇغۇشىپ كەتسۇن دېگەن تەلەپ قويۇلسا، سىز ھېچ ئىككىلەنمەستىن شۇنداق قىلغان، كۆز ياشلىرىڭىزنى ئىچىڭىزگە يۇتۇۋەتكەن بولاتتىڭىز.

دېگەندەك سىز يەر ئاستى پارتىيەسىنىڭ رەھبەرلىرىدىن بىرى دەپ جاكارلاندىڭىز، قول ئاستىڭىزدىكىلەر بىلەن، ئۆز پىدائىلىرىڭىز بىلەن ئازادلىقتىن كېيىن تۇنجى قېتىم يۈز كۆرۈشتىڭىز. ئەلۋەتتە، سىز رەھبەر ئىدىڭىز. بىز كېيىنكى قەدەمنى قانداق بېسىش

هەققدىكى پەرمانىڭىزنى كۆتۈپ تۇردۇق.

شۇنىڭ بىلەن سىز سۆزلىدىڭىز، تەشكىلسىزلىك، ئىنتىزامسىزلىق ئەھۋاللىرىنى كەسكىن تەنقىد قىلدىڭىز. ئاۋازىڭىز سەممىي، سالماقلىق، گەپلىرىڭىز ئىخچام ۋە كۆچلۈك ئىدى. كۆلكىلىك يەرگە كەلگەندە ئۇچىيىڭىز ئۇزۇلۇپ، ئارقا پەردىڭىز يىرتىلغۇدەك كۈلگە نتىڭىز.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، سىزنىڭ يارىڭىز پارتىزان ئەترىتىنىڭ باشلىقى بولۇپ، ئۇ چېكىنگۈچى قىسمىنى ھمايە قىلدىغان بىر توسۇپ زەربە بېرىش جېڭىدە قۇربان بوپتۇ. سىز بىر خەتەرلىك ئېلىشىش جېڭىدە گومىنداڭ ئىشپيونلىرىدىن بىرسىنى موللاق ئەتكۈزۈپ يەر ئاستى پارتىيە تەشكىلاتىنىڭ رەھبىرىنى قوغداپ قاپسىز.

مەن سىزگە كۆز ئۈزمەي سەپسالدىم. سىزنىڭ ئۆيان-بۇيان بۇرۇلۇشىڭىز، بېلىڭىزگە گىرە سېلىپ تۇرۇشىڭىز، ئالقانلىرىڭىزنى كەڭ ئېچىشىڭىز، ئورۇندۇقنىڭ قىرىدىلا ئولتۇرۇدىغان ئادىتىڭىز ۋە كۆچلۈك كەلگەن پۇتلىرىڭىز، قانداقتۇ پىكىرلەرنى ئىنكار قىلغان چېغىڭىزدا دىمغىڭىزنى قېقىشىڭىزدىن تارتىپ تاكى چاي ئىچىدىغان چاغدا ئىستاكاننى ئېلىش ھەرىكىتىڭىزگىچە مېنى مەپتۇن قىلىپ ئىسمىنى يوقاتتى. ئۇزۇمنىڭ سىزگە ئۆمۈرۋايەت يېتىشەلمەيدىغانلىقىمنى بىلدىم.

3

بىرمۇنچە كۈنلەرگىچە قۇرغاق ھاۋا ئىچىدە سەپەر بولدى. قۇم بارخانلىرى بىر-بىرىگە ئۇلىنىپ كەتكەنىدى. تىكەنلىك ئاق گىياھلار قۇرغاق ھاۋانى تېخمۇ قاغجىراق كۆرسىتەتتى. كىچىككىنە بۇلۇتلارمۇ خۇددى جاھانىنى بىردەمدىلا يۇتۇپ كېتىدىغان مۇدھىش بوران-چاپقۇنىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. تۆگىلەرمۇ ھېرىپ كەتكەنىدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن يىراق-يىراقلاردا دەرەخ قارىسى، كىشىنىڭ

ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان يېقىملىق جانلىق مەنزىرە، زۇمرەتتەك كۆپكۆك كۆل كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى، كۆلدىكى ئاق بۇلۇت ئاسماندىكى ئاق بۇلۇتتىنمۇ يارقىن ۋە ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بۇ چۆلدىكى ئېزىنتۇ ئەمەستۇر؟ دەپ ئويلايتتى كىشى.

سىز ئەنە شۇ كۆلدە، قەدىمكى سال ئۈستىدە يېگى ھايات‌نى كۆيلەيدىغان ناخشىلاردىن بىرقانچىنى ئېيتىسىڭىز بولۇڭبرەتتى. سىز قىلچە ياسالمىلىق قىلماي، ھېچنېمىدىن تەپتارتماي، ئاۋازىڭىز قانداق بولسا ناخشىنى شۇنداق ئېيتىۋېرسىڭىز، ئۆزىڭىز قانداق ساددە بولسىڭىز ناخشىنمۇ شۇنداق ساددە ئېيتىۋېرسىڭىز بولۇڭبرەتتى.

سىز گۈللۈك دوپپا كىيىپ، ئۈزۈن چاچلىرىڭىزنى تارىۋالغان، قۇلقىڭىزغا ھالقا ۋە بىلىكىڭىزگە كۆمۈش بىلەيزۈك تاقىۋالغان. سىز ئۆزىڭىز بىر مىللەت، ئۆزىڭىز بىر رايون ئىدىڭىز. بىپايان قۇملۇقنىڭ مۇھاسىرىسىدە دەل-دەرمەخ، سۇ، زىرائەتلا ئەمەس، بەلكى توپ-توپ ئەتىرگۈللەرمۇ، سىزنىڭ سۈدەڭ لەرزان ۋە راۋان ئاۋازىڭىزمۇ، گۈلدەك تەبەسسۇمىڭىزمۇ بار ئىدى. سىز سەممىيلىك ۋە ئەسلى خۇسۇسىيەت ھەممىدىن ئەۋزەل تەبەسسۇم دېمەكتۇر دەپ ماختايتتىڭىز. سىزنىڭ ماختىشىڭىزنىڭ ئۆزى ئۆزىڭىزدىن مەنۇن بولغانلىقىڭىز ئىدى. سىزنىڭ پەرۋاسىزلىقىڭىز تەبىئىي خۇسۇسىيىتىڭىزنىڭ ئىپادىسى ئىدى. سىزنىڭ قولىڭىزنى سوزۇپ، قەدەم ئېلىشىڭىزنىڭ ئۆزى ئۇسسۇل ئويناش دېمەك ئىدى. ئاۋاز چىقىرىشىڭىزنىڭ ئۆزى ناخشا ئېيتىش دېمەك ئىدى. سىزنىڭ پەيدا بولۇشىڭىزنىڭ ئۆزى مۇشكۈل تەبىئەتنىڭ كېمىنى تولدۇرغانلىق، ئۈزۈن سەپەر باسقانلارنىڭ ھاردۇقىنى چىقارغانلىق ئىدى.

سىز ئۆزىڭىزمۇ مەخلۇقلاردىن بولۇپ ھەممە مەخلۇقاتنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن تۆرەلگەن ھەربىر تاش، ھەربىر گىياھ، ھەربىر موزاي ۋە ھەربىر ئۆردەك بالىسىدىن تارتىپ ھەممىسى سىزنىڭ ناخشىڭىزنى ئاڭلىغانلىقى بىلەن شادلىنىپ، تەڭ ھۇزۇر سۈرىدۇ، ھاياتىي كۈچكە تولۇپ-تاشىدۇ.

4

سىز ھەر‌ۋەقە-سەر‌ۋەقە گەپلەر‌نى قىلىشقا ئامراقتىڭىز، سىز پۇرژىنسىي چىڭىتىپ قويولغان كىچىك ماشىنا ئادەمنىڭ ئۆزىگىلا ئوخشايتىڭىز، چېچىڭىزنى شۇنچە كالتە قىلىۋالغانسىڭىز، بۇ سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ۋەتەن ئۈرۈشىدىكى قەھرىمانى زويانى دوكتۇرغانلىقىڭىز ئۈچۈن. سىز توساتتىن پائال ھەر‌كەتكە كېلىپ كۆنىگە 20 قېتىم تېلېفون ئالىسىڭىز، 20 قېتىم تېلېفون بېرىسىڭىز، قولىڭىزدىن خاتىرە دەپتەر‌نى چۈشۈر‌مەي، ھەر كۈنى قىلماقچى بولغان ئىشلىر‌ىڭىزنى ئىجر-مىجر خاتىر‌لەپ ماڭىسىڭىز، يول ماڭسىڭىز بوۋاندەك پۈتىڭىزنى يەر‌گە تەگدۈر‌مەيدىغان بولۇپ كەتتىڭىز. كىينىشىڭىزمۇ زويانىڭىگە ئوخشاپ، كەڭ كەمەر باغلاپ، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىر‌ىدەك ئاچ كۆك رەڭ كۆڭلەك كىيۋالسىڭىز بولىدىڭىز. ئاق كۆڭلىكىڭىزنى بولسا پاك-پاكىز — «بۇرژۇئازىيىچە» دېگۈم كېلىدۇ — ساقلاپ كەلىڭىز.

بىراق سىزنى ياخشى كۆر‌مەيدىغانلار بارغانچە كۆپەيدى. سىزنى بىر كىشىلا ئەمەس، ئىككىسى، ئۈچ، تۆت كىشى، بارغانچە كۆپەر‌ەك كىشى: «ئۇ راستىنلا بارغانسېرى تەكەبۇرلىشپ كېتىۋاتىدۇ!» دەيدىغان بولۇشتى. ئۇ قانداق تەكەبۇرلىشىۋاتىدۇ؟ دېسە، تەكەبۇرلاشتى دېگەنىنىڭ مەنىسى ئۆزىدىن چىقىپ تۇر‌ىدىغۇ، ئۇنىڭ مىسال ئىلىپ چۈشەندۈرۈش ۋە بىر-بىر‌لەپ تەھلىل قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق دېيىشىدىغان بولدى.

شۇنىڭ بىلەن سىز خۇددى غىل-پاللا كۆر‌ۈنۈپ بىر‌دەمدىلا غايىب بولغان ئاقار يۇلتۇزدەك بىر‌دىنلا غايىب بولۇپ كەتتىڭىز.

كۆپ يىللار‌دىن كېيىن ئاڭلىساق سىز ئار‌مىيىگە قاتنىشىپسىز. ئەمما سىز شۇنچە ئار‌زۇ قىلغان چاۋشىيەنگە بار‌الماپسىز. ئاڭلىساق ئىشقى-مۇھەببەت تور‌ىغا چىر‌مىلىپ، مەجنۇن ساراڭلار‌دەك ئاشقىڭىزدىن ئاير‌ىلالماس بولۇپ كېتىپسىز. ئاڭلىساق چۈشكۈنلىشىپ، ئۆزى گۇمانلىق

برسی بىلەن ئاشنا ئويناپ تۇغۇپ قويۇپسىز. دېمەك ئاخىرى ئالدىنىپسىز.

بۇ ئەپسۇسلىنىشقا ئەرزىمەيدۇ؟

سىز ھامان ئۆزىڭىزگە ئىشەنمەيدىغانلارغا ئىشىنىپلا يۈرۈپسىز.

5

بىز باغچىدىكى چىملىقتا ئۇچراشتۇق. سىز ئاشقىڭىزنى باشلاپ كەپسىز. ئۇ ئېگىز بويلۇق ئادەم ئىكەن، ئۇچىسىغا ئاچ سېرىق يامغۇرلۇق چاپان كىيىپ مۆرىسىگە فوتو ئاپپاراتىنى ئېسىۋاپتۇ. ئۇ ھەر يوغان گەپلەرنى قىلىپ مەن زادى بېرىپ باقمىغان بىر كۆلۈنىڭ گېپىنى چىقاردى. سىزنىڭ قاپقارا كۆز قارىچۇقلىرىڭىز گويا سۈزۈك سۇغا تېمىپ تېخى يېيىلىپ بولالمىغان ئىككى تېمىم سىياغا ئوخشايتتى. قىزغىنلىق ئوتىڭىز خۇددى كىرپىكلىرىڭىزدە، قېلىن ئەتلىك جاۋغىيىڭىزدا ۋە ئاپئاپئاق قىزىرىپ، قاردەك كەتكەن ئەتلىرىڭىزدە لاۋۇلداۋاتقاندەك ئىدى. قول-پۇتلىرىڭىز چوڭ بولسىمۇ ھەرىكىتىڭىز نازۇك ئىدى. ئېچىلىپ-يېيىلىپ سۆزلەيتتىڭىز، كۈلەتتىڭىز، ئەما نازاكەتلىكىڭىزنى يوقاتمايتتىڭىز. سىز ئەدەبىيات، رەسساملىق ۋە مۇزىكا توغرىسىدا سۆزلىگەن ئىدىڭىز، سىز يەنە ئەسكى نامى چىققان بىر ئارتىس ئايال ئۈستىدە سۆزلەپ، ئۇنىڭغا ناھەق بولغانلىقىنى ئېيتقانتىڭىز — سىز نېمىدېگەن مەرد، راستىنى ئېيتسام مەن سىزنى قەلەم قاشلىرىنى دېگەك قىلىپ، دۈگىلەك كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، قېلىچىنى ئويىنىتىپ ناھەقچىلىققا تىڭ ئۇرۇۋاتقان ئايال پالۋانغا، ئايال جاھانكەشتىگە بەكرەك ئوخشاتقانىدىم. مەن تۇرۇپلا سىزدىن نېمىشقا كىنودا رول ئالمايسىز دەپ سورىغىنىمدا، سىزمۇ، ئاشىقىڭىزمۇ ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالدىڭلار، ئۆزۈڭمۇ گېپىم جايىدا بولمىغانلىقىنى تۇيۇپ چىكەمدىن تەر چىقىپ كەتتى. سىز ناخشا ئېيتىشقا باشلاپ، يايلاقنى مەدھىيەيدىغان ناخشىنى ئېيتتىڭىز. مەن باغچىدىكى چىملىق بىلەن يايلاقنىڭ زادى ئوخشايدىغان يېرى

يوقلۇقىنى ئويلاپ كۆلگۈم كەلدى. ئەگەر ئاخىرىدا ئىككىلار كېلەر شەنبە ئاخشىمى توي قىلماقچى ئىكەنلىكىلارنى ئېيتىپ، مېنى توي مۇراسىمىلارغا قاتنىشىشقا تەكلىپ قىلدىلار، بۇ تۇيۇقسىز خەۋەردىن كۆڭلۈم غەش بولۇپ، تەبرىكلەيدىغان سۆزۈمنى ئېيتىشقىمۇ ئاغزىم كەلمەي قالدى.

كېيىنچە مەن بەزىلەر نېمە ئۈچۈن زاتىدىن مەدەنىي، تەبىئىي ۋە خۇشال-خۇرام نۇرمۇش كەچۈرىدۇ-يۇ، يەنە بەزىلەر نېمە ئۈچۈن پەرىشان، مۇشكۈل ۋە موھتاجلىقتا كۈن كەچۈرىدۇ... دەپ سىلەرنىڭ باشقىلار ھەم زوقلىنىدىغان، ھەم قىزغىنىدىغان تەقدىرىگلارىدىن ھەسرەتلەندىم.

بېلى

1

كۆز يۈمۈپ ئاچقۇچە ئارىدىن ئون يىل ئۆتۈپ كەتتى، مەن قەدىناس جايىنى قايتىدىن سەيلە قىلىپ سىزنى يادىمغا ئالدىم، ئىسمىڭىزنى، سۆلەت-سۈباتىڭىزنى تەكرار ئەسلىدىم. چوڭ قورۇغا كىرىپ، بىنانىڭ پەلەمپىيىدىن چىقىۋېتىپ، مەشھۇر دەسلەپ كەلگەن چېغىمدىكى ئەھۋاللارنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم، بۇ ئىمارەتنىڭ ئادەمدىنمۇ تېزرەك قېرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم. قارىسام قەددى-قامەتلىك، كۆچ-قۇۋۋەتكە تولغان بىر ئايال بىنانىڭ كارىدورىدا بىرسى بىلەن تاكاللىشىپ قالغانمۇ ياكى ئۆز پىكرىنى ۋاقىراپ بايان قىلىشقا ئادەتلەنگەنمۇ ئەيتاۋۇر، ۋاقىراپ-راپ-جارقىراۋېتىپتۇ. مەن بۇ ناتونۇش، ھەدەپ قاينىاۋاتقان ئايالغا قارىشقا ئەپسىزلىنىپ ئۇنىڭ قىلقىدىن ئۆزۈمچە ئىزا تارتىپ، دەرھال باشقا ياقتا قارىۋالدىم-دە، ئۆزۈم كىرمەكچى بولغان ئىشخانىنىڭ ئىشكىنى تاپتىم...

بۆلۈم باشلىقى ھۆكۈمەت ئىشىنى مۇھىم بىلىپ ماڭا يېقىنقى

يىللارد ىكى ئەھۋاللارنى تونۇشتۇردى. ئەمما تونۇشتۇرغانلىرىنى «ئەھۋال» دېگىلى بولمايتتى، يەنى ئۇ تونۇشتۇرمىسمۇ بىلىشكە بولىدىغان، ھەر كۈنى ئەتىگەن ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، ھەر كۈنى ئاخشىمى ئۇخلايمىز، بىز ئۆگىنىش قىلدۇق، ھەممەيلەن ھمايە تىلىپ ھەر بىكە تكە كەلدى. خۇشاللىنارلىق ھالەت بارلىققا كەلدى، دەرۋەقە تەكشى ئەمەس، بىز ئەپ، ئۆزئارا كېلىشىپ ئۆتۈۋاتىمىز دېگەنگە ئوخشاش بىر قېلىپتىكى ئەھۋاللار ئىدى.

مەن ئۆزۈمنى بىپەرۋا كۆرسىتىپ سىزنىڭ مۇبارەك ئېتىگىزنى چىقاردىم، خوددى سۈزۈك بۇلاق سۈيى يۇرىكىمگە سىڭىپ كىرگەندەك ھۇزۇرلىنىپ كەتتىم.

— بايا تىن كاردىوردا ۋاقىراۋاتقان ئايال شۇ ئەمەسمۇ، سىزگە ئۇچراشمىدىما؟ سىز ئىشخانامنىڭ ئىشىكىنى چەككەندىمۇ ئۇ ۋاقىراشتىن توختىمغان! — دېدى بۇلۇم باشلىقى.

مەن داڭ قېتىپ قالدىم.

«راست شۇ ۋاقىراۋاتىدۇ، — دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە، — ئۇ نېمگە ۋاقىرايدىغاندۇ؟ ئۇنىڭ ۋاقىرىشى ناخشا، ئۈسسۇل توغرىسىدىمۇ ئەمەس، غايە، سەنئەت ۋە ئىنقىلاب توغرىسىدىمۇ ئەمەس، ئۇ بىلەكلىرىنى تۆز سوزۇپ، بوينىنى غادايتىپ ۋاقىراۋاتىدۇ، ھەتتا ئۈزمەي يەرنى تاپىلدىتىپ تېپىۋاتقاندەكمۇ قىلىدۇ»، «ئۇ شېرىن چوشۇمدە كۆرگەنلىرىمدىن ئۆزگىرىپ كەتكەنمۇ نېمە؟ بەلكىم مەن ئەپسىز ۋاقىتتا كېلىپ، بىردەملىك ئوسال ئەھۋالغا توغرا كېلىپ قالغان ئوخشايمەن. بۇ شېرىنلىك بەك تېز قولدىن كەتكەندەك قىلىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا بۇنىڭمۇ كارايىتى چاغلىق.»

2

ئارىدىن كۆپ يىللار ئۆتۈپ بىز يەنە ئۇچرىشىپ قالدۇق. قارىسام سىزنىڭ يوغان كۆزلىرىڭىز ھېلىمۇ چاقناپ، كۆز قارىچۇقلىرىڭىز بالدۇرقىدىنمۇ چاققان ھەرىكەتلىنىدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئاۋازىڭىز

هېلىمۇ ياڭراق تۇرۇپتۇ، بالدۇرقىدىنمۇ جاراڭلىق ۋە يېقىملىق سۆزلەيدىغان بولۇپ كېتىپسىز. كۆكسىڭىز تېخىمۇ كۆتۈرۈلۈپ قالغاچقا، قىسقا بېلىڭىز بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك ئېنچىكىلەپ قاپتۇ. ئىككىمىز «كونا قەدىناس» لاردەك — دېمىسىمۇ «كونا قەدىناس» ئىدۇق — نەچچە ئون يىللارغىچە زادى ئايرىلىپ باقمىغاندەك كۆرۈشۈپ كەتتۇق. ئۇنىڭدىن كېيىن سىز ماڭا ۋەزىيەتنى تەھلىل قىلىپ، گېزىتلەردە ئۇچرايدىغان بولمايدىغان ئېچكى يېڭى خەۋەرلەرنى ئېيتىپ بەرديڭىز. ئىشەنگەنلىكىڭىزدىن ھەقىقەتەن مىننەتدار بولدۇم. سىز بىلەن بولغان بىر سائەتلىك سۆھبەت مېنى بىردىنلا ئۆزۈمۇ بىر ئويۇنچۇققا، بىرەر كۆچ سىنىشىشتا كەم بولسا بولمايدىغان قەھرىمانغا ئايلىنىپ قالغاندەك ھېسسىياتقا كەلتۈردى. بىراق، مېنىڭ ئەسلى خىيالىم سىز بىلەن ئۇچراشقاندىن كېيىن باللىق چاغلىرىمىزنى ئەسلەش، بىر-بىرىمىزنىڭ ئەگرى-توقاي-چۇرمىشلىرىمىزنى سۆرۈشتۈرۈپ كۆرۈش ئىدى...

ئۆزۈمنىڭ قىممىتىنى بىلدۈرۈپ قويغانلىقىڭىزغا بارىكاللا. مەنمۇ بىر ئويۇنچى ئىكەنمەن. سىزنىڭ كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان يېقىملىق تەبەسسۇمىڭىزنى قەدىناس دوستىڭىزغا، ئويۇنچىغا ئىزھار قىلىنغان بەك جىددىي، بەك مېخىتا، راھىتىمۇ چەكسىز، جاپاسىمۇ چەكسىز تەبەسسۇم دېيىشكە بولاتتى.

سىزگە مۇڭۇپيەقىيەت تىلىدىم... خوشلىشىدىغان چاغدا، سىز ماڭا سەل — «قورقۇنچلۇق» تۇيۇلۇپ كەتتىڭىز.

3

سىز مەجلىسكە ياماق چۈشكەن كېلەڭسىز پاختىلىق كېيىم بىلەن كەپسىز، چىرايىڭىز سارغىيىپ، ئۆزىڭىز جۇدەپ قاپسىز، يۈزىڭىزدە تەقۋادارلارغا خاس نۇر جىلۋىنىپ تۇرۇپتۇ. سىز ئۆزىڭىزدىن پاشتا چوڭ، داڭقى كاتتا، مەرتىۋىسى ئۈستۈن كىشىلەرگە بىر-بىرلەپ تەزىم قىلىپ، ياخشىچاق بولدىڭىز، ئۇلارنى سالىمىنى قوبۇل قىلماي

قالمسۇن دېگەندەك ئۇستازدىن ئۇستازغا سېلىپ تىلغا ئالدىڭىز. سىز بىر نەچچە ئېغىز سۆز قىلا-قىلمايلا جىددىيلىشىپ قىلىدىغان گېپىڭىزنى تاپالماي قالدىڭىز — ئەزەلدىن مۇنداق سورۇندا سۆزلەپ باقمۇپدىم دېدىڭىز، بەختىڭىزگە پىشقەدەملەردىن بىرقانچىسى سىزنى سەممىي ماختىدى، تۆھپىڭىزنى، تالانتىڭىزنى، شۇنداقلا پاكلىقىڭىزنى ۋە چىڭ ئىرادىڭىزنى داڭلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن سۆزلىگەنلەرنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ كۆرسەتكەن خىزمىتىڭىزنى مۇئەييەنلەشتۈردى. كۆز چانىقىڭىزدا ياش مونچاقلار ئەگىدى... ئۆزىڭىز چوقۇنىدىغان، تەلمۈرىدىغان، تەلپۈنىدىغان شۇنچە كۆپ كىشىنىڭ بىر يەرگە جەم بولۇپ سىزگە ھۆرمەت بىلدۈرۈشىنى ئويلاپ باقمىغانلىقىڭىزنى، نەچچە ئون يىلدىن بۇيان ئاشۇ كىشىلەرگە سالام بېرىش پۇرسىتى توغۇل، ئۇلارنىڭ جامالىغا بىر قاراش پۇرسىتىگىمۇ ئىگە بولالماي كەلگەنلىكىڭىزنى، ئۆزىڭىزنىڭ ئەرزىمەس ھاياتى ئويلىمىغان يەردە ئاشۇ قالتىس ئەربابلارغا باغلىنىپ، بەختىيارلىق ھېسسىياتى دەستىدە كاللىڭىز ئايلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى مەجلىس تارقالغاندىن كېيىنلا سۆزلەپ كەتتىڭىز...

تەبەسسۇمىڭىزغا ۋە كۆز نۇرىڭىزغا ئەلەم پۇراپ تۇرغان كەمتەرلىك يوشۇرۇنغانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، سىز بەختلىك ئىدىڭىز.

4

سىز «دائىمي كومىتېت بىناسى» غا مۇھاپىزەتچىنى ئىتتىرىۋېتىپ كىرىپ كەلدىڭىز. بالدۇر ئاقىرىپ كەتكەن چاچلىرىڭىز ئوبرازىڭىزنى يېقىملىق ھەم ھۆرمەتلىك قىلىپ كۆرسىتىپ تۇراتتى. ئۆز ئىرىڭىزنىڭمۇ باشتا مۇشۇ بىنادا ئىشلىگەنلىكى ھەممىگە ئايانىدى. سىز كارىدوردا تۇرۇپلا ۋارقىراپ-جارقىراپ، ئاغزىڭىزدىن گەپ چېقىشى بىلەن تەڭ ھۆكۈمەپ يېغلاپ كەتتىڭىز. سىزنىڭ يىغىڭىزنى ئاڭلاپ مەھكەم يېپىقلىق تۇرغان، قانىتى ئېغىر ئىشكىلەر كەينى-كەينىدىن ئېچىلىپ،

ئۇنىڭ ئىچىدىن بېشىنى چىقارغان كىشىلەر سىزگە ھەيرانلىق ۋە گاڭگىراش ئىچىدە كۆز تىكتى. سىز دەسلەپكى قەدەمدە مۇڭەپپەقىيەت قازىنىپ بەك روھلىنىپ كەتتىڭىز. شۇنىڭ بىلەن ماگا ئۇۋال قىلدى، دەپ رەھبەرلەرنىڭ ئىسمىنى بىر-بىرلەپ ئاتاپ شكايەت قىلدىڭىز، ئاغرىندىڭىز، سىز ئاغزىڭىزنى ئۇمچەيتىپ يىغلىدىڭىز، ئاندىن يېشىڭىزدىن كۆپرەك ئاققان ماگقىڭىزنى يەرگە، ئىشكىلەرگە تاشلىدىڭىز، بىنا پەلەمپىينىك تۆتقۇچىغا سۇركىدىڭىز. يەرنى تەپكۈچلەپ خىزمەتتىكى رەھبەرلەرنى تازا تىللىدىڭىز... ئاخىرى سىز ئاساسىي مەسئۇل كىشىنىڭ ھەشمەتلىك ئىشخانىسىغا ھۇرمەت بىلەن ئارىغا ئىلىپ كىرىلدىڭىز.

ئەسلىدە مۇنداق ئوسال تەدبىر قوللىنىش نىيىتىڭىز يوقلۇقىنى، ئىشىڭىزنى كەينىگە سۈرەپ ھەل قىلىپ بەرمىگەنلىكى ئۈچۈنلا يۇزىڭىزنى قىبلىنىتىشقا مەجبۇر بولغانلىقىڭىزنى ئىش ئۆتكەندىلا ئېيتتىڭىز. ھەتتا ئاۋازىڭىزنى پەس چىقىرىپ: بۇداقى چارەمنىڭ ئېقىشىغا ماگقامنى تاشلاش مۇھىم سەۋەب بولدى، ماگقاڭنى قانچە كۆپ، قانچە پاسكىنا تاشلىساڭ، مەسىلەڭ شۇنچە ئاسان ھەل بولىدىكەن دەيدىڭىز. دېگەندەك، ماگقىڭىزنى تاشلاپ بىر ئايدىن كېيىنلا يېڭى ئۇيغۇر ئەمەلىيلەشتى، كاتتا بىناغا كۆچۈپ چىقىپ ھۇزۇرلاندىڭىز.

5

خېتىڭىزدە دەيىشىڭىزچە، پارتىيەگە كىرىپسىز، بۇنىڭ خۇشاللىقىدا نەچچە كۈنلەرگىچە ئۇخلىيالماپسىز. ياش چاغلىرىڭىزدا پارتىيىنى خۇددى ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە قالغان ئاشقلارچە ئۇزمەي قوغلىشىپ، پارتىيىنىڭ سىناپ كۆرۈشىگە تەشنا بولۇپ يۈرگەن ئىكەنسىز. ھەتتا ئۆلۈم يا كۆرۈم سىنىقى بىلەن بولسىمۇ پارتىيىنىڭ ئىشەنچىگە ئىگە بولۇشنى ئىستىگەن ئىكەنسىز. نەچچە-نەچچە قېتىم چۈشىڭىزدىمۇ ئوك قولىڭىزنى كۆتۈرۈپ قەسەم بەرگەنلىكىڭىزنى

كۆرگەن ئىكەنسىز. كېيىنچە ئاخىرى ئۇمىدىگىزنى ئۈزۈۋەتكەن ئىكەنسىز. «سىز، پارتىيىگە قوبۇل قىلىشقا بولمايدىغانلار قاتارىغا كىرىسىز، ئائىلىگىز، ئىجتىمائىي مۇناسىۋىتىگىز چاتاق، پارتىيە سىزنى دەپ ئۆز سېپىنىڭ پاكلىقىنى بۇلغىيالمايدۇ» دەپ گەپنىڭ ئوچۇقىنىلا ئېيتقان يولداشتىن مىننەتدار بولغان ۋە يىغلىغان ئىكەنسىز.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن كۇنىگىزنى خاتىرجەم، خۇشال-خۇرام ئۆتكۈزۈشكە باشلاپسىز. دېھقانلار كەبى توخۇ بېقىپ، ھەر ئەتىگەنلىكى توخۇنىڭ كۆتىنى تۈتۈپ باقىدىكەنسىز، كەچلىكى تۇغۇلغان تۇخۇملارنى ساناپ ئۇنىڭ مۇلچەرىگىزدىكىگە يەتكەن-يەتمىگەنلىكىنى تەكشۈرۈپ كۆرىدىكەنسىز. قۇرۇلۇش ئورنىدىكى خىش ۋە ياغاچ ماتېرىياللارنى «ئوغرىلاپ» ئۆزىگىزگە كېچىك ئۆيى سېلىۋاپسىز ۋە تارتىنماستىن: «ئۆزىمىز ھۆكۈمەتنىڭ ئادىمى تۇرساق، ھۆكۈمەتنىڭ ياغاچلىرىنى ئىشلەتكەنگە نېمە بولاتتى» دەپسىز. ئۆزىگىز داۋالغان ئاغرىقلارنىڭ سوۋغىسىنى قوبۇل قىپسىز ۋە «سوۋغا بەرىبىر شەخسنىڭ، دورا دۆلەتنىڭ» دەپ ئۇلارغا قىممەت باھا دورىلارنى يېزىپ بېرىپسىز، مەجەزىم يوق دەپ كەلگەنلەرگە دەم ئېلىڭ دەپ شارت-شۇرتلا ئون-يىگىرمە كۇنلۇك ئىسپات يېزىپ بېرىپسىز، پارتىيىگە كىرىدىغان چېغىگىزدا ئۆزىگىز شەرتىم توشمايدۇ دەۋاتسىگىز، ئۇلار شەرتىگىز ئاللىقاچان توشتى دەپتۇ...

ئىككىمىز ئۇچراشقان چاغدا، سىز خاتىرجەم بولۇپ قالغان ئىكەنسىز.

6

جامالىگىزنى كۆرۈپ كۆڭلۈم قاتتىق غەش بولغانلىقى ئۈچۈن قىلىدىغان گېپىمنى تاپالماي قالدىم. چىرايىگىز چوغى ئۆچكەن كۆلگىلا ئوخشاپ قاپتۇ، چوغى ئۆچكەن كۆلنى كۆرگەن بولسامۇ كۆڭلۈم مۇنچىلىك غەش بولمىغان بولاتتى. سىز ئۆزىگىزگە تەئەللۇق كىچىككىنە تار ئۆيدە خۇددى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان مەھبۇستەك

تۇرۇۋېتىپسز. ئۇمۇر بويى ئىشقا ئۆزىنى ئاتقان، جاپا-مۇشەققەتتىن باش تارتمىغان، بايرام هارپىسىدىمۇ ئۆيگە قايتماي كەلگەن سىزدىن هەتتا ئوغلىڭىزمۇ تېنىپ كېتىپتۇ، سىزنىڭ كەينى-كەينىدىن باغلىغان ئىرادىڭىزگە ئامىمۇ، رەھبەرلەرمۇ، قېينىئانىڭىزمۇ سىزدىن هەسسەت قىلىدىغان، خىزمەتداشلىرىڭىزمۇ... هەتتاكى ئۆز ئىرىڭىزمۇ يول قويماپتۇ، ئىرىڭىز سىزدىن ئاجراشماقچى بوپتۇ. ئون نەچچىگە كىرىپ قالغان ئوغلىڭىز جېنىدا سوتتا سىز بىلەن بىللە تۇرۇشنى خالىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ.

مانا بۇگۈن، مۇتەخەسسىسلەر هەيئىتى سىزنى ئاخىرقى هېسابتا «ئۆلۈم» گە هۆكۈم قىلدى. سىزنىڭ تەقەللاتىڭىزنى، دەلىل-ئىسپاتلىرىڭىزنى، تەجرىبىدىن قالدۇرغان خاتىرىلىرىڭىزنى تامامەن پەنگە زىت دەپ ئىشەنچسىزگە چىقاردى. پۈتۈنلەي مەغلۇپ بولۇش باشتىلا پىشانىڭىزگە پۈتۈلگەنلىكىنى ئېيتىشتى. يەنە كېلىپ ئاشۇ نەرسىلىرىڭىزدىن ئىنتايىن نوپۇزلۇق، ئىنتايىن بىلىمسىز بىر چوڭ ئەرباب پايدىلىنىپ، سىزگە يول كۆرسەتكەن. ئەمدىلىكتە بۇ چوڭ ئەرباب بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالىشىپ ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلغان. تۇنۇگۈنلا تېخى شۇ ئەربابقا خۇشامەتچىلىك قىلىپ يۈرگەنلەر بىر كېچىنىڭ ئارىلىقىدا يېڭى مەزھەپكە، ئەڭ مودا تەقدىرچىلەرگە، نىجادچىلارغا، ئاۋانگارتلارغا ئايلىنىپ قالدى. شۇ چوڭ ئەربابنىڭ ئارزۇلۇق قىزى بولۇپ كەلگەن سىز بىر كېچىنىڭ ئارىلىقىدىلا «ئىرادىسى پەلەكتىن ئۈستۈن، ۋۇجۇدى هەممىدىن پەس» هارامزادىگە، ئارزۇ-ئىستەكسىز لايىق هېچ ئىشنى بىر باشقا ئىلىپ چىقالمىغان بىچارە پەرزەندىگە ئايلىنىپ قالدىڭىز. هەتتا ئىرىڭىز بىلەن ئوغلىڭىزمۇ سىزگە دەل شۇ پەيتتە پۈت ئاتتى.

سىز يېرىلىپ كېتەي دەۋاتىمەن، دېدىڭىز.

سىزنى كونا سەبداشلىرىڭىز، كونا خىزمەتداشلىرىڭىز تىلغا ئالغىنىدا گەپنىڭ تېگىدىكى گەپنى قىلىپ مۇنداق دېيىشتى:

— خودا ئاغا شۈكۈر، ئۇ ئۇچرىغان پالاكەتكە بىز ئۇچرىمىدۇق!

پۇتى

1

بۇ مەخپىي مەلۇماتنى سىزنىڭ يازغانلىقىڭىزغا ئىشەنگۈم كەلمىدى.

سىز يوق يەردىن تۆك ئۇندۇرۇپ، تۆگمىنى تۆگە قىلىپ كۆرسىتىپ، بىر تالاي ئادەمنى سىياسىي جەھەتتە گۇمانلىق دەپ قارىلاپسىز. ئايرىم ئادەم ۋە ئايرىم ئىشلارنى بىر توقاي قىلىپ كۆرسىتىپ، «بۆرە كەلدى، بۆرە كەلدى» دەپ ھەممە مىللىتىق-زەمبىرەكلەرنى ئوت ئېچىشقا ۋە ئۇۋ ئىتلىرىنى ئېتىلىشقا چىللىغاندەك داۋراڭ ساپسىز ھەمدە ئۆزىڭىزنىڭ ئېيتقۇسىز ئەلەم تارتقانلىقىڭىز ئۈستىدە جار سېلىپسىز.

سىز شۇنچە جىق ئادەمنىڭ ئېتىنى ئاتاپسىز، ئۇلار ئۆمرىنىڭ كۆپ ۋاقتىدا ئۆزىڭىز بىلەن راھەتتىمۇ، جاپادىمۇ بىللە بولغان يولداشلىرىڭىز ئىدى. ئۆزىڭىزگە قانچىكى يېقىن دوست بولغانلارغا شۇنچە ئۆچمەنلىك قىلىپسىز، ھەممىلا ئادەمنى ئۆزىڭىزگە يامانلىق قىلغان قاتاردا كۆرۈپسىز.

بۇرۇن شاد ناخشىلارنى ئېيتقان بولسىڭىز، ئەمدى ئۇنىڭ ئورنىغا نەپرەتلىك ناخشىلارنى ئېيتىدىغان بولۇپ قاپسىز. بۇرۇن قىزغىنلىققا تولغان مۇھەببەت خەتلىرىنى يازغان بولسىڭىز، ئەمدى ئۇنىڭ ئورنىغا چىشىڭىزنى غىجىرلىتىپ، ھەربىر سۆزىنى زىغىرلاپ پاش قىلىش خەتلىرىنى يازىدىغان بولۇپ كېتىپسىز. بۇرۇن گۈلدەك ئېچىلىپ كۈلگەن بولسىڭىز ئەمدى تەرىڭىزدىن شۇملۇق ياغدۇرىدىغان بولۇپ قاپسىز. يۈمشاق-مۇلايىملىقىڭىزنى تاشلاپ قانخور بولاي دەۋاتامسىز؟

يەنە كېلىپ بۇ قىلغانلىرىڭىز ئۆزىڭىزگە شۇنچە چىرايلىق، شۇنچە سەممىيلىك، شۇنچە مەردانىلىق بولۇپ كۆرۈنگەن. سىز چىدىمايى قاپسىز، بۇ ئەلەمنى ئىچىڭىزگە سىغدۇرالماي قاپسىز،

سز يەرنىڭ تەۋرەپ كېتىشنى، ۋۇلقانلارنىڭ پارتلىشنى تىلەۋېتىپسز... ھەتتا ئۆزىگىزمۇ تەڭ گۇم بولسىگىز، مەيلى دەيدىغان يەرگە بېتىپسز.

2

سۇ ئۇزۇش كۆلىدە سز سۈدا لەيلەشنى، شۇڭغۇپ نەپەس چىقىرىشنى، سۇ سىيرىشنى ۋە سۇنى تېپىپ قىسىشنى، ئوڭدا يېتىپ ئۇزۇشنى ئۆزمەي مەشق قىلدىگىز.

بۇ ئالەمدە ئۆمۈر بويى ياشاپ سۇ ئۇزۇپ باقمىسا ئۇ پۈشايمانغا قالمامسەن؟ دېگەن ناھايىتى ئاددىي سوئال ئالدىگىزدا تۇراتتى.

سز سۇنى ياخشى كۆرەتتىگىز. دەريا-كۆللەرنى، دېگىزنى ياخشى كۆرەتتىگىز. باللىق چاغلىرىگىزدىكى شېرىن خىيالىگىز دەريالاردا، كۆللەردە، دېگىزلاردا دولقۇن يېرىپ ئۇزۇش ئىدى. كىنولاردىن سۇ ئۇزۇشنى، سوغا سەكرەشنى كۆرگەن چاغلىرىگىزدا ئۇ سىزگە كارامەت چۈش بولۇپ تۇيۇلاتتى.

بىرمۇنچە تەڭتۇشلىرىگىز: بۇرۇن چىشلىرىمىز ساپساق چاغدا يەيلى دېسەك خۇاسىڭ مېغىزى تېپىلمايتتى، مانا ئەمدى قايەرگە قارىساڭ خۇاسىڭ مېغىزى تۇرىدۇ، لېكىن يەيلى دېسەك چىشىمىز يۇق، دەپ ھەسرەتلەنگەنلىكىگە قارىماي سز باللىق چاغلىرىگىزدا دېگىزغا چۈشكەن ئىشتىياقىگىزنى قاندۇرۇش پۈرسىتىگە، پېنسىيگە چىقىش پېيىگىز ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنلا ئىگە بولغانلىقىگىزدىن قىلچە گۇمانلانمىسىگىز كېرەك.

سز ھەسرەت چېكىش ئورنىغا نېلون سۇ ئۇزۇش كىيىمىدىن بىرنى، رەڭدار رېزىنكە قۇتقۇزۇش بالونىدىن بىرنى، ھەتتا ماتورلۇق رېزىنكە قېيىقتىن بىرنى سېتىۋالدىگىز. سز قاچانلا قارىسا مېھمانخانا ئۆيىگىزدە ماتورلۇق رېزىنكە قېيىققا توشقىچە يەل بېرىپ تۇرىدىغان بولدىگىز، يەرگە سالغان گىلىمىگىز زۇمرەت دولقۇنغا ئايلانغاندەك بولۇپ قالدى.

ئالغا بېسىشىڭىز راستىنلا تېز بولدى، سىز پاقىچە ۋە ئوڭدىسىغا ئۆزۈشنى ئۆگىنىۋالغاندەكلا قىلدىڭىز. بىراق سىزنى رەڭدار قۇتقۇزۇش بالونى چەكلەپ قويۇۋاتاتتى. بىللە سۈ ئۈزگۈچى ھەمراھلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى سىزنى قۇتقۇزۇش بالونىنى تاشلىۋېتىشكە دەۋەت قىلىشتى. سىز ئۇلارنىڭ دەۋىتىنى تامامەن قوبۇل قىلىپ، بالونىنى تاشلىۋېتىشكە ھەركۆنى بەل باغلىدىڭىز، بالونىنى تاشلاپ سۈدا بىمالال ئۈزۈشكە پۈتۈنلەي ئىشەنىدىڭىز. بىراق سىز رېزىنكە بالونغا يېپىشىشقا ئۆگىنىپ قالغاچقا، بالونىنى تاشلاشنى ئويلىغان شۇ مىنۇتتا تۇتقۇچى يوق، توساڭغۇسى يوق بىمالال غەرق بولۇش تەھدىتىنى بىردىنلا كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈردىڭىز-دە، بالونىنى تاشلاش ۋەزىپىسىنى كېيىنكى نۆۋەتكە قالدۇردىڭىز.

يازنىڭ ئىسسىق كۈنلىرى يەنە كېپقالدى، سىزنى دېڭىز كۈتمەكتە.

3

تۆت يۈەن بەش موغا تۆت يۈەن ئۈچ مونى قوشسا، ئۇنىڭغا يەنە بەش مۇ تۆت فۇڭنى قوشسا قانچە پۇل بولىدۇ؟

ئۆگىنىش، ئۆگىنىش دەيدۇ، تاۋار ئىگىلىك دېگىنى نېمە؟ نېمىدېپ ئەمدى تاۋار ئىگىلىكىنى ئۆگىنىدىكەنمىز؟ ئۆمۈر بويى كۆرەش قىلىپ، ئەمدىزە...

تاھىلىغچە مائاۋىن ئىدارە باشلىقى دەرىجىسىدە توختاپ قېلىشمىنىڭ سەۋەبى زادى نېمە؟ مەن بىلەن ئىنقىلابقا تەڭ قاتناشقانلارنىڭ بەزىلىرى مەركەزگە رەھبەر بولۇپ قالدى، ھەتتا ئاشۇ كىچىك شۇمتەك چېغىدا بىر ئۆلكىنىڭ ئىشىنى باشقۇرۇۋاتىدۇ. ئۆزۈڭ تالاشمىساڭ، خەقنىڭ سەن بىلەن نېمە كارى؟

مېنى دۆت دېگەن كىمكەن ئۇ؟ قېنى قانداق دۆتلۈك قېپتىمەن؟ ئايروپىلان بىلىتىنى يوقتىپ قويغىنىمغا دۆت بولۇپ قاپتىمەنمۇ؟ يېپەك پايپاقنىڭ ھۆججىتىنى دورا پۇلى ھۆججىتى دەپ ئۆتكۈزگىنىمگە دۆت

بولۇپ قاپتىمەنمۇ؟ مېنى كىم دېگەندە يەنە ئىككى دەرىجە ئۆستۈرۈش كېرەك! نېمە، ئۆستۈرۈپ بولدى دەمسەن؟ قاچان ئۆستۈرۈپتۇ؟ ئۆستۈرگەن بولسا نېمىدەپ مائاشىمنى قوشۇپ بەرمەيدۇ؟ قوشۇپ بەردۇق دېگەن كىمكەن ئۇ؟ قوشۇپ بەرگەن پۇلى قېنى؟

دورا! تېز بولۇڭ، دورامنى ئەكىلىپ بېرىڭ! ئىچىم قېتىپ قاپتۇ، دۇرۇس، ئىچىم قېتىپ قاپتۇ! قان بېسىمى، دۇرۇس قان بېسىمى بولۇپ قاپتىمەن! نومۇر ئېلىش، نومۇرغىمۇ پۇل ئالغىنى نېمىسى؟ سوتسىيالىزم قۇرۇۋاتقان تۇرساق! تانسا دەمسىلە، كىم سەنلەرنى تانسا ئويناتا دەيتۇ؟ تېلېۋىزوردا دەمسەن؟ تېز بول تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈۋەت، ساپلا ئەر بىلەن ئايال بىر-بىرى بىلەن كىشنىشىپ-چىشلىشىپ يۇرىدىغان ئىشلار...

4

سىز پېنسىيگە چىققاندىن كېيىنلا ياشىرىپ قاپسىز.

چېچىڭىزنى قارا بوياپ، بوينىڭىزغا ئالتۇن زەنجىر، بىلىكىڭىزگە جىگىتە بىلەيزۈك تاقىۋاپسىز. ئۇستىڭىزگە شەپەرەڭ پاسونلۇق ئالا كۆڭلەك، ئاستىڭىزغا تار ئىشتان كىيىۋاپسىز. شۇنچە ئىسكەتلىك بويىڭىزنى تەڭرىم پاناھىدا ساقلىسۇن، كەينىڭىزدىن قارىسا شۇنچە زىلۋا كۆرۈنسىز. بىردىنبىر كەمچىلىكىڭىز چىشىڭىزدا ئىدى، سىز بۇنىڭمۇ ئىنقىلابىي تەدبىر قوللىنىپ، مەڭگۈ سەدەپتەك ئاپئاق تۇرىدىغان چىش سالدۇرۇۋاپسىز، سىز قايتىدىن دۇنياغا كەلگەندەك بولۇپ، ئىككىنچى ياشلىق باھارىڭىزنى باشلاپسىز.

ئەمدى ئۆزىڭىزنى ئىككىنچى جاپاغا سالمايدىغان بولۇپ قالدىڭىز. ئىنقىلابمۇ، كەسىپمۇ، ئاممىنىڭ ئىنكاسىمۇ، ھەتتا مۇھەببەتمۇ ئۆزىڭىزنى جاپاغا سېلىشقا، قۇربان قىلىشقا ئەرزىمەيدىغان بولۇپ قالدى. «ھەممىلا ئادەمنىڭ ئىنقىلابچى بولۇشى ھاجەت ئەمەس ياكى مۇمكىن ئەمەس. ھەممىلا ئادەمنىڭ كىيۇرى خانىم بولۇشى ھاجەت ئەمەس ياكى مۇمكىن ئەمەس (بىر دۆلەتتىكى ئايالالارنىڭ

هەممىسلا كىيۈرى خانىم بولۇپ كېتىدىغان بولسا، بۇ ھەممىسى چايچى ئايال بولۇپ كەتتى دېگەندەمۇ بەكرەك ئەقلگە سىغماي قالمامدۇ؟) ھەممىلا ئادەمنىڭ سايلام رىقابىتىگە قاتنىشىپ، ئاۋازغا ئىگە بولۇشقا بېرىلىپ كېتىشى ھاجەت ئەمەس — سايلام رىقابىتىگە قاتناشقانلار قانچە كۆپ بولسا، سايلامدا قېيقېلىش ئېھتىمالى شۇنچە كۆپ بولۇۋاتامدۇ؟ مۇھەببەتنى دەپ ئازابلىنىش، ئەسسەبىلىشىش ساقايماس كېسىلگە مۇپتىلا بولۇش ياكى ئۆزۈڭنى ئۆلتۈرۈۋېلىش، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ بالاغا تىققانلىق بولۇۋاتامدۇ؟ مۇھەببەتتە ئۇتۇق قازانغانلارنىڭ، ئارزۇسىغا قانغانلارنىڭ بەختى قانچىلىك ئۇزاق ئۈمۈر سۈرەلەيدۇ؟ ئاسمان-زېمىننى تەسىرلەندۈرۈپ جەن-ئالۋاستىلارنى يىغلىتىدىغان مۇھەببەت ئەسەرلىرىنى يازغانلار ئۆز مۇھەببىتىگە كەلگەندە ھەممىدىن كۆپ شاللاقلىق ۋە ۋاپاسىزلىق قىلۋاتامدۇ؟ ئەنە شۇلارنى چىقىرىۋەتسەم، قالغىنىنىڭ ھەممىسى خۇشاللىق دېگەن سۆز.» شۇنداق قىلىپ سىز تانسىخانىلاردا، ئاشخانىلاردا، كۆلۈبلاردا كۆرۈنمىدىغان بولۇپ قالدىڭىز، قېرىغاندا قاش ئېتىپ نازلىنىپ يۈرۈش نېمىدېگەن بىمەنىلىك ھە، سىز ياش چاغلىرىڭىزدا قېرى ئاياللارنى كۆرسىڭىز بۇلار نېمىئانداق ئۆزىنى تۇيماي، قېرىغىنىغا تەن بەرمەي تىرىك يۈرىدىغاندۇر، بۇ بەئەينى مۇتتەھەملىكتۇ! دەپ ئەجەب-لىنەتتىڭىز. ھالا بۇگۈنگە كەلگەندە يېگى بىر دۇنياغا كۆز ئېچىپسىز. بۇرۇنقىدەكلا ئۆزىڭىزگە خاس ئىجتىمائىي ئالاقىگە، ھاۋايۇ-ھەۋەسكە، ناز-جىلۋىگە، ھۇزۇر-ھالاۋەتكە ئىگە بولۇپ قاپسىز. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاخىرلاشقاندا ئۆزىڭىزنى ئازادە تۇتۇپ خەير-خوش دېيىڭىزلا بولدى. ئۇنچۇالا غەمگە پېتىپ نېمە قىلىسىز؟

5

سىز ئاچچىقلاندىڭىز، نەرسىلەرنى چۆرۈپ ئاتقىلى تۇردىڭىز. داڭقىڭىزغا قىزىقىپ كەلگەن بىرسى بىلەن ئەل-جامائەت ئالدىدىلا توساتتىن ۋارقىرىشىپ كەتتىڭىز، ئاغزىڭىزدىن ھەتتا

ئەرلەر ئاڭلىسىمۇ نېرى قاچىدىغان ئېپلاس گەپلەرنى ياغدۇردىڭىز، سىز ئۆتمۈشىڭىزنى ئەسلىگەن، ئەسلىگەنچە پەيكىرىڭىز ئۈچقاندى، ئەمدى ئۆزىڭىزنى داڭقى ئالەمگە مەشھۇر ئاققۇ ھېسابلاپ، سەت ئۆردەك بالىسىغا ئوخشاپ قالغان چاغلىرىڭىزدا تارتقان ئەلەملىرىڭىزنىڭ ئۆچىنى خورازدىن، ئاق مۈشۈكتىن، دېھقاندىن، دېھقان ئايالدىن، ئۆزىڭىزگە تاش ئاتقان كىچىك بالىلاردىن ئالماچچى بولۇۋاتاتتىڭىز. سىز بارغانلا يېرىڭىزدە كۆسۈلداپ، كۆنىگە ئون ئادەمنىڭ يامان گېپىنى قىلدىغان بولۇپ قالدىڭىز. جامائەت سىزگە قاراپ چاۋاك چالسا، بوينىڭىزنى قىسىپ، تىلىڭىزنى چىقىرىپ قويىدىڭىز، ئاندىن كېيىن بىردىنلا ئاغزىڭىزنى پۈرۈشتۇرۇپ:

— سەنلەر قانچىلىك نېمىتىڭ؟ — دەپ ئاھانەت قىلدىڭىز.

ئۆتۈقلىرىڭىز چوڭايغانچە، شۈنچە قورۇنۇپ ياشايدىغان، شۈنچە ئازابلىنىدىغان بولۇپ قالدىڭىز!

6

سىز بىلەن مۇشۇنداق «قېرىلار سورۇنى» دا ئۇچرىشىپ قېلىشنى ئويلىمىغانىدىم.

قارىسام چاچلىرىڭىز كۆمۈش رەڭگە ئۆزگىرىپ قاپتۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ھەممە جەھەتتە قىرىق يىلنىڭ ئالدىدىكى پەدىڭىزدە تۇرۇپسىز.

پارقىرىشىڭىز، يۈمشاقلىقىڭىز، كۆلكە خۇمار كۆزلىرىڭىز، بۇرۇلۇش ھەرىكىتىڭىز، تەلەپپۇزىڭىز، ئاپئاق چىشلىرىڭىز، جاۋغىيىڭىزدىن ئىزھار بولۇپ تۇرغان ئاق كۆڭۈللۈكلىكىڭىز، تۆكۈرۈشلىرىڭىز پېتىدىن ئۆزگەرمەپتۇ.

بىراق سىز ئېرىڭىزنىڭ ۋاپات بولۇپ كەتكىنىگە ئون يىل بولغانلىقىنى ئېيتتىڭىز. ئۆزىڭىز پېنسىيىگە چىققىلى ئۈچ يىل بوپتۇ. نەۋرىڭىز مەكتەپتە ئوقۇۋاتىپتۇ. ئۆزىڭىزگە نەۋرىڭىزگە قاراشتىن باشقا ئىش قالماپتۇ.

— هېلىمۇ مۇزىكىنى شۇنچە ياقتۇرامسىز؟ — دەپ سورىدىم مەن.

سىز بىر قاراشتا باش لىڭشىتقاندەك، بىر قاراشتا باش چايقىغاندەك قىلدىڭىز. ئۇنىڭدىن كېيىن سىز ماڭا ئوغلىڭىزنىڭ نەۋرىڭىزگە رويال ئېلىپ بەرمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئېيتتىڭىز:

— رويال ئاسان تېپىلارمۇ؟ — دەپ سورىدىڭىز ۋە پۇراقلىق چايدىن بىر-ئىككى ئوتلىغاندىن كېيىن، ئۆزىڭىزنىڭ بالدۇرراق ئالەمدىن ئۆتكىڭىز بارلىقىنى ئېيتتىڭىز، چۈنكى، «نەۋرەم مېنى تەڭلىككە سېلىۋاتىدۇ» دېدىڭىز.

— ئۆزىڭىز تېخى ياشلا تۇرۇۋاتسىڭىز...، — دېدىم مەن تىلىمنى چاينap.

سىز خۇددى بىرەر ھاشاراتنى قورۇغاندەك قول شىلتىپ كۈلۈپ قويدىڭىز.

سىز نېمىدېگەن ئالىيجاناب قىرىق يىللىق، ئەللىك يىللىق، ئاتمىش يىللىق ۋاقتىنىڭ ئىزناسى سىزنىڭ تەمكىنلىكىڭىز ئالدىدا قاياقتىدۇ يوشۇرۇنغان.

قۇيرۇقى

نەچچە كېچىدىن بېرى ئۆيقىڭىز قېچىپ كەتكەچكە، شاقلا چاپان پېپىنىپ ئۆيدىن چىققاندىن كېيىن چۈشتا توقۇلغان ئورۇندۇقنى يۆتكەپ كېلىپ قورۇدا ئولتۇردىڭىز.

قورۇدا تىكلىگىنىگە خېلى يىللار بولۇپ قالغان بىر تۈپ چىلان دەرىخىڭىز بولۇپ، بۇرۇن نۇرغۇن مېۋە تۆتىدىكەندۇق، قورۇغا قىزىل ۋە ئالا تاغىل چىلانلار تۆكۈلۈپ تۇرىدىكەندۇق. بۇ دەرەخ يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ئانچە مېۋە تۆتىمايدىغان بولۇپ قاپتۇ، تازا كۆچەپ ئىزدىگەندىلا ئۇ يەر-بۇيەردىن ئانچە-مۇنچە چىلان تاپقىلى بولىدىكەن.

ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىرقى چىلانلىرىڭىز بۇرۇنقىدەك تەملىك، چۈرۈك بولماي قاپتۇ.

يۇتۇن قىش بويى ئوبدان تۇرغان بىر تۇپ مىلان گۈلىگىز ئەتىياز كىرگەندىن كېيىن ئۇچەكەشكەندەك سوغۇق شامال تېگىپ بىخ چىقىرالماي قاپتۇ. سۇندۇرۇۋەتەي دېسىگىز سۇندۇرالمايسىز. پوستىنى سويۇپ يېشىل رەڭگىنى كۆرگەندىن كېيىن سىزدە ئۇنىڭ قايتا ياشىرىدىغانلىقىغا ئۈمىد تۇغۇلۇپتۇ.

كىچىك چېغىڭىزدا مۇمىگىز تومۇز يامغۇرى ياغقان هامان ئۆلۈپ قۇرۇپ كەتمىگەن هەممە نەرسە باشقىدىن ياشىرىدۇ دەپتىكەن.

مىلاننىڭ هىدىنى يەنە پۇراش ئىمكانىيىتى بولارمىكىن؟

ئاسلان چېغىدا بەك پاسكىنا بىلىنگەن بىر مۇشۇكنى تاشلۇۋېتىشنى ئويلىغان بولسىڭىزمۇ قىيالمىغان ئىدىڭىز. كىم ئۇنى بۇ ئۆيگە كەلسۇن دەپتۇ؟ بۇگۈننىڭ ئەتىسى، ئەتىنىڭ ئۆگۈنى بار دېگەندەك كۆنلەر كەينى-كەينىدىن ئۆتكەنسېرى «تەقدىر» دېگەننىڭ كاشىلىسى كۆپىيىپ كەتتى.

يېقىندا ئاسلان مۇشۇك ئاقىرىپ، كۆز چاقنىتىدىغان قارەڭ ئاپئاق ئۈزۈن مويلۇق بولۇپ قاپتۇ. ئاڭلىسام بۇ مۇشۇك ئىشقى مۇهەببەتكە چىرمىلىپ هەر كېچىسى جېدەل تېرىيدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئوغرىلىققىمۇ ئۆگىنىپتۇ. چاغان مەزگىللىرى توڭلىتىلغان تاسما بېلىقتىن تۆت جىگنى يەپ كېتىپتۇ. يەنە بىر قېتىم نەپرىتىڭىز قاينىاپ تېشىپ ئۇنى چۆلگە تاشلۇۋېتىپ پۈخادىن چىقاقچى بولۇپسىزۇ، لېكىن ئاخىرى چىدىمايلا ئېلىپ قاپسىز.

ئۇزى كەلگەننى تاشلۇۋېتىپ نېمە قىلغۇلۇق؟ تاشلۇۋېتىش تولىمۇ رەهىمسىزلىك بولىدۇ.

غۇر-غۇر شامال بۇرۇنقىدەكلا يەلپۇپ تۇرماقتا.

پىل-پىل قىلغان يۇلتۇزلار تۇرۇپ ئوچۇق كۆرۈنسە، تۇرۇپ تۇتۇقلىشىپ، بىردەم يېپىتەك، سۇرەتتەك كۆرۈنۈش هاسىل قىلسا، بىردەم يەنە باشقىچە كۆرۈنۈش هاسىل قىلماقتا. ئۇنى قورشاۋ شاهمىتى قاتاردا تاماشا قىلسىڭىزمۇ، ئاتلاپ چاپار قاتاردا تاماشا قىلسىڭىزمۇ بولۇۋېرەتتى، نەچچە ئون يىلنى ئەنە شۇنداق تاماشا

قىلىپ ئۆتكۈزگەن ئىدىڭىز.

ھەممە ئۇيقۇغا چۆكۈپ جىمجىتلىققا پاتقاندىن كېيىن، ئۆزىڭىزنى بىردىنلا ئويغاق سەزدىڭىز. سىزگە ھەممە ئىش شۇنچە ئاسان تۇيۇلدى.

سىز بۇ يۇلتۇز ۋەقەسى بىلەن ئۇ يۇلتۇز ۋەقەسىنى ئايرىيالماي قالدىڭىز، بۇ يىلقى يۇلتۇز ۋەقەسى بىلەن مۇندىن ئەللىك يىل بۇرۇنقى ياكى بۇنىڭدىن كېيىنكى يۇلتۇز ۋەقەسىنى تېخىمۇ ئايرىيالمايتتىڭىز.

ئالايلۇق، مانا ھايت-ھۇيت دېگۈچىلا ئاتمىشىنچى ياز ۋاقتى بولۇپ قالدى.

بۇ يازدا يامغۇر كۆپمىپ كەتتى، ئۆچار قۇشلارمۇ بۇرۇنقىدىن جىقلاپ قالدى. ھېلىقى داقا-دۇمباق ياڭرىتىپ، بايراقلارنى لەپىلدىتىپ ئەسەبىيلىك بىلەن قۇشقاچ يوقاتقان يىللاردىكى ئەھۋالنى ئەسلەيدىغان بولساق، ئۇ ئاسماندىكى يۇلتۇزلاردىنمۇ يىراقتا قالغانىدى.

ئۆچار قۇشلارنىڭ بىزنى ئەپۇ قىلغانلىقىغا ئىشىنىدىغانسىز؟

— قۇرۇلما دېگەننى ئۆزگەرتىشكە ۋە ھاسىل قىلىشقا بولىدۇ، — دېگەنىدى ياشىي زاماننى كۆرەلمىگەن بىر ھېكايىچى سىزگە:

ئەمدى بۇنىڭغا نېمە دەيسىز؟

كىچىك چېغىڭىزدىكى ياز كۈنلىرى ئاخشىمى شەھەرلەردىمۇ يالتىراق قوڭغۇزلار، شەپەرەڭلەر بولىدىغان، پاقىلار كۆركىراپ تۇرىدىغان، قاتتىق يامغۇر ياغقاندىن كېيىن خالتا كوچىلارغا تىزغا كەلگۈدەك سۇ يىغىلىپ قالىدىغان، قىش كۈنلىرى قورۇيىڭىزدا ئاغمىخانلارمۇ كۆزگە چېلىقىدىغان ئىدىغۇ.

بىر چۈشكۈرۈكتە مىڭ جىلۋە

1

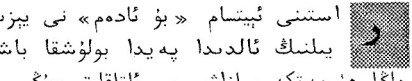

استىنى ئېيتسام «بۇ ئادەم» نى يېزىش خيالى مەندە ئون يىلنىڭ ئالدىدا پەيدا بولۇشقا باشلىغانىدى. شۇ چاغدا ماڭا ھۆرمەتكە سازاۋەر بىر ئاتاقلىق جۆگىي دوختۇرى بىلەن ئالاقە باغلاش نىسپ بولغانىدى. بۇ پىشقەدەم دوختۇر دادامنىڭ كېسىلىنى داۋالاپ قويغاچقا، كېيىن ئىككىمز تونۇشۇپ قالدۇق، يەنە كېلىپ ئۇ ھېكايە ئوقۇشقا خۇشتار ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. بىر كۈنى قۇرۇق گەپتىن گەپ چىقىپ گېزىت خەۋەرلىرىدە ئىسمى چىقىپ تۇرىدىغان، بەك كاتتا دېيىشكە بولمىسمۇ، ئەمما كىچىك دېيىشكىمۇ زادى بولمايدىغان بىر ئەرباب ئۈستىدە پاراڭلىشىپ قالدۇق.

— مەن ئۇنىڭ تارقىلىشچان زۇكام كېسىلىنى داۋالاپ قويغان. بۇ ئادەم ھەتتا چۈشكۈرۈكنىمۇ شۇنچە قاملاشتۇرۇپ ئىسكەتلىك چۈشكۈرىدىكەن، — دېدى پىشقەدەم دوختۇر.

پىشقەدەم دوختۇرنىڭ شۇ گېپى مېنى ئويۇنسىزلىققا مۇپتىلا قىلىپ قويدى. كاللامنى «چۈشكۈرۈشكە ئۈستا كىشى»، «ئىسكەتلىك چۈشكۈرۈك»، «ئىسكەتلىك سالاپەت چۈشكۈرۈكتە»، «ئېسىل چۈشكۈرۈك» دېگەن بىر قاتار تېمىلاردا ھېكايە يېزىش، زاۋاپن يېزىش، تەتقىقات ئېلىپ بېرىش، لىرىك ۋە گۈڭگا شېئىرلارنى يېزىش خيالى چۈلغۇالدى. بەلكىم ئىنسپەرەيشىن — ئىلھام دېگىنى شۇ بولسا كېرەك، بەلكىم بۇ مۇھىم بىر بېشارەت ھەم ئاچقۇچ بولسا كېرەك. ئۆز ۋاقتىدا نېيۇتون ئالمىنىڭ ئۆز شېخىدىن ئۈزۈلۈپ چۈشكەنلىكىنى، ۋات سۇ پارغا ئايلىنىپ چۆگۈننىڭ ئاغزىنى ئېچىۋەتكەنلىكىنى كۆرگىنىدە، تولستوي بىر ئايالنىڭ ئۆزىنى

ئۆلتۈرۈۋالغانلىقى ھەققىدىكى ئىجتىمائىي يېڭى خەۋەرنى گېزىتتىن كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن «ئانا كارىنىنا» نى يېزىش ئىلھامىنى ئالغىنىدا كىشىنى تەسىرلەندۈرۈدىغان مۇشۇنداق ئۈيقۇسىز كېچىلەرنى باشتىن كەچۈرگەنمۇ-يوق، بۇ تەرىپى ماڭا قاراڭغۇ.

2

بۇ ئادەم خۇددى جۇگۇڭ، كۇڭزى، جۇگېلياڭلارنى، باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇغان ۋاقتىمدىكى ئۇستازلىرىمنى ۋە «لېنىن ئۆكتەبر-دە»، «لېنىن 1918-يىلدا» دېگەن فىلىملاردىكى سۆيۈملۈك كىشى ۋاسىلىنى چۈشىگە ئەكىرىپ چۈشۈمگە كىرىشكە باشلىدى. چۈشۈمدە بۇ ئادەمنىڭ بوي-تۇرقى ۋاسىلىغا ئوخشايتتى، ئۇ بۇرۇت-ساقاللىرىنى پاك-پاكىز قىرىۋالغانىدى. بۇ چۈش بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ تەپسىلاتلىرىنىڭ بېتەرلىك دەرىجىدە ئېنىق ۋە گەۋدىلىك بولماي قېلىشى تۇرغان گەپ. يەنى ئۇنىڭ يۈزىنىڭ پاكىز پارقىراپ تۇرۇشى ئۆزىنىڭ پۈختىلىقى، تىرىشچانلىقى، قىلچە بېپەرۋالىق قىلمايدىغانلىقى ۋە ئېسىل ساقال ئالغۇچ ئەسۋابلارغا ئىگە بولغانلىقى شارائېتىدىن بولغانمۇ ياكى ساقال چېقىماسلىقىدىن بولغانمۇ بۇ ھەقتە ئېنىق بىر نېمە دېيىشكە بولمايدىغانلىقى تۇرغان گەپ، ئۇنىڭ چېچى شالاڭمۇ ئەمەس، قويۇقمۇ ئەمەس، قارىمۇ ئەمەس، ئاقمۇ ئەمەس، قۇرغاقمۇ ئەمەس، ھۆلمۇ ئەمەس دەل جايىدا بولۇشى كېرەك. شۇنىسى سەمىمىزدە بولسۇنكى، چېچى بەك قويۇق بولۇپ كەتسە ئۇششاق-چۈششەك ئىشلارنىمۇ ئۆزىنى توتالمايدىغانلىقى ۋە نېرۋا مەجەزلىكىنى كۆرسىتىپ قويىدۇ. چېچى بەك شالاڭ بولۇپ كەتسە، ھېيلە-مىكىرگە ياكى جىنسىي تۇرمۇشقا ئارتۇقچە بېرىلىپ كەتكەنلىكىدىن بېشارەت بېرىپ قويىدۇ. چېچى بەك قۇرغاق بولۇپ كەتسە، بۇ سۆزسىز مەرتىۋىسى تۆۋەنلىكىنىڭ، تارىخىي ھەرىكەتلەردە ئىپادىسى دېگەندەك ئوبدان بولمىغانلىقىنىڭ ئالامىتى بولۇپ قالىدۇ. چېچى بەك مايلىق، بەك پارقىراق بولۇپ كەتسە ئۇدا ناھايىتى

مەرتىۋىلىك بولۇپ كەلگەن، يەنە كېلىپ ئۆزىمۇ ئۆزىنى سەمىمىلىك بىلەن مەرتىۋە ئىگىسى ھېسابلاپ كەلگەن بۇ كىشىنىڭ ئىززەت-ئابرويىنى چۈشۈرۈۋېتىشى شەكسىز.

ئۇنىڭ چېچى بېجىرىم بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭ يۈزى ۋاسىلىچە قەددى-قامىتىگە ناھايىتى باب (تەڭكەش؟ ماس؟) كېلىدىغان ياپىلاق، چاسا چوڭ يۈز بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭ كۆزلىرىچۇ، ھە، مېنىڭغۇ ئۇنى ئايالارغا خاس، مەڭگۈ يۇلتۇزدەك، ئايدەك ۋە كۆلدىكى شولىدەك خىرە-شىرە پىلىلداپ، چاقناپ، مىتىلداپ، ئىچ-ئىچىدىن ئامراقلىق يېغىپ تۇرىدىغان، سىزگە خۇددى تاتلىققىنە بىر سۆيۈپ قويۇشىنى ھەرۋاقىت كۈتۈپ ياكى شۇنىڭغا تەلمۈرۈپ تۇرغان قىزنىڭ كۆزلىرىنى ئەسلىتىدىغان، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان كۆز بولسا دېگۈم كېلىدۇ. ئەمما ئۇ زادى قانداق كۆز بولۇشى كېرەك؟ ئۇنى قوش قاپاق يوغان كۆز بولۇشى كېرەك دېمەكتىن باشقا چارە يوق. چۈشۈمدە كۆرگەن ئادىمىمنى ئاخىرى كېلىپ مۇشۇنداق قوپال تىل بىلەن تەسۋىرلىگەنلىكىم ئۈچۈن، رېئاللىزم راستىنلا ئانچە ئاقمايدىغان بولۇپ قالغانمۇ نېمە دەپ گۇمانىي خىيال سۈرۈشكە مەجبۇر بولدۇم.

3

يېشىغا قاراپ ھەدە دېيىشىمگە توغرا كېلىدىغان بىر ئايال يولداش بار ئىدى. ئۇ كىچىكىدىن تارتىپلا تۇرمۇشنىڭ ئازاب-ئوقۇبەتلىرىنى يەتكىچە تارتقان، ئالتە يېشىدىن باشلاپلا بالا ئىشچى بولغان، ئون بەش يېشىدىلا يوشۇرۇن پارتىيە تەشكىلاتىغا ئەزا بولغان. ئۇ گومىنداڭنىڭ تۇرمىسىدە توك بىلەن ئازابلىغاندا ئادالەت يولىدا مەردلىك كۆرسىتىپ زادى تىز پۈكمىگەن. بىراق ئازادلىقتىن كېيىن، ئۇ راست گەپ قىلىشقا خۇشتار، پىكىر بېرىشكە ئامراق بولغانلىقى ئۈچۈن يېرىم ئۆمرى ئەلەم بىلەن ئۆتكەن. ئۇ ھاك خۇمدىنىدا ھاك كۆيدۈرۈشكە ئەۋەتىلگەن ھېلىقى بىر يىلى ھارۋا بىلەن ھاكتاش توشۇۋېتىپ ئېگىزدىن خۇمدان تېگىگە موللاق ئېتىپ چۈشۈپ

كه تكه ندىمۇ هېچنېمه بولماي ساق قالغان. بۇ ئايالنىڭ ئوبرازىنى تەپسلىي تەسۋىرلەش قەلەم ھەققى ئۈچۈن پايدىلىق — يەنى ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى ئاشۇرىدىغان بولسىمۇ، لېكىن تەسۋىرلەپ ئولتۇرۇشنى زۆرۈر تاپمىدىم. بىر كۈنى ئۈياق بىلەن ئىككىمىز بىر كىشى توغرىسىدا، يەنى گېزىتىلەردە شۆھرەت-داڭقىسى دائىم كۆزگە چېلىقىپ كېلىۋاتقان بىر كىشى توغرىسىدا پاراڭلىشىپ قالدۇق.

— بۇرۇن، — دېدى ئايال يولداش، — گېزىتىلەردە «روھىي ئاق سۆڭەك» لەرنى تەنقىد قىلىدىغان ماقالىلەر چىققاندا، روھىي ئاق سۆڭەكنىڭ نېمىلىكىنى زادى چۈشىنەلمەي كەلگەنتىم، ئۆكشىنى بىرلا كۆرۈپ، روھىي ئاق سۆڭەك دېگەننىڭ نېمىلىكىنى بىلۋالدىم.

ھەدىمىزنىڭ سۆزىدە مەنتىقىمۇ، ئوبرازلىق تەپەككۇرمۇ كەم ئىدى، شېئىرىي پىكىر ۋە پەلسەپىۋى چوڭقۇر مەنا تېخىمۇ كەم ئىدى. ئاڭلىشىمچە بۇنى تۇز تەپەككۇر، ھېسسىي تەپەككۇر، مۇجمەل تەپەككۇر دەپ ئاتايدىكەن، بۇنداق تەپەككۇر ئالاھىدە ئىقتىدار بىلەن، نەپەس گۈمپىسى ۋە يېگىنىدە داۋالاش بىلەن بىرلەشتۈرۈلسە ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ يېڭى باسقۇچى يارىتىلىدىكەن. بۇ گۈمانلىقتۇ دەيمەن. ھەممىدىن مۇھىمى، ھەدىمىز دەۋاتقان ئاق سۆڭەكنىڭ مېنىڭ چۈشۈمدىكى كىشى بىلەن ئوخشاشلىقى، ئالمىشىش مۇمكىنلىكى ۋە سېلىشتۇرۇش مۇمكىنلىكى بار-يوقلۇقىنى چۈشەنمىدىم. چۈش بىلەن چىنلىق پەلسەپە، ئېستېتىكا، ئەدەبىيات، پسىخولوگىيە ۋە ئىلاھىيەتتىكى مەڭگۈلۈك سىر. مەسىلىنى مۇشۇنداق قويۇش ئالىي دەرىجىلىك چۈشكۈرىدىغان ئەلپازدا بولغاندەك بىلىنۋاتىدۇ.

4

قۇرۇق مۇز — قاتتىق ھالەتتىكى كاربون ئوكسىدى پەيدا قىلغان، ئادەم بەدىنىگە زەھەر يەتكۈزمەيدىغان ئىس-تۈتەك

تارقىلىپ كېتىپ، بېغىرىمدىكى دۇخاۋا دېرىزە پەردىسى لەپىلدەپ، جىمجىت جايدىن «ھا...» دېگەن سۆزى يوق خور ئاستا-ئاستا ياڭراشقا باشلىغان پەيتته چۈشۈمدىكى شۇ كىشى پەيدا بولدى.

ئۇنىڭ چاسا يۈزىده تارتىنىش تەبەسسۇمى پەيدا بولدىيۇ، لېكىن راست بىلەن يالغانىنىڭ، بار بىلەن يوقىنىڭ ئارىسىدىكى بۇ تەبەسسۇم زەن قويۇپ قاراپ بولغىچىلا غايىپ بولدى. پۈتۈن زالدىكى كىشىلەر ئورنىدىن تۇرۇشتى. ئۇ كىشى كېچىكىپ قالغانىدى. ئۇ ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ، ھېچكىمگە نەزەرمۇ سالماي پەلتۇسىنى يېشىۋەتتى. ئۇ قاراپمۇ باقماستىن پۈتۈنلەي ئۆز سېزىمىنىڭ باشلامچىلىقىدا جامائەت ئارىسىدىكى ھەممىدىن مۇھىم، دەرىجىسى ۋە مەنسىپى ھەممىدىن ئۈستۈن بىر قانچە ئەربابنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇلار بىلەن قول ئېلىشىپ ئەھۋاللاشتى. ئۇ يول يۈرگىنىده ئالدىغا بىلىنەر-بىلىنمەس ئېگىشىپ ماڭاتتى، بۇ ھەرىكتى ئاز-تولا قېرىلىقىدىن، ئونىڭدىن كۆپرەك ئىززەت-ئابرويىدىن دېرەك بېرەتتى. ئۇ يول يۈرگىنىده ئۆزىگە مەلۇم دەرىجىده ماي توپلىغان قۇيرۇقىنى بىلىنەر-بىلىنمەس تولغاپ ماڭاتتى. بېلىنى بولسا خۇددى داتلماس پولاتتىن ئومۇرتقىسىنى ئاسرايدىغان ئوق ئورنىتىپ قويۇلغاندەك راۋرۇس ۋە قاتتىق تۇتۇپ ماڭاتتى. ئۇ كۆزلىرىنى مەنسىنى بىلىپ بولمايدىغان نۇر چاقنىتىپ بۇ ياققا كەلگەندىن كېيىن ئاددىي كىشىلەر بىلەن قول ئېلىشىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ سوزغان قولى مۇزدەك سوغۇق، ئۇنىڭ ئۈستىگە بارماقلىرىنى ئېگىپ قىسىدىغان ياكى ئېگىشكە تەمشىلىدىغان ھېچقانداق ھەرىكتى يوق ئىدى. ئۇ خالىسا تۇت، قولۇڭنى تەگدۈرۈپلا قوي، خالىمىسا تۇتما، تەگدۈرمە دېگەندەك پەرۋاسىزلىق بىلەن تۇت بارمقىنى سۇنۇپلا قويۇاتتى. ئۇنىڭ بەشىنچى بارمقى يەنى مايمۇندىن ئادەمگە ئايلىنىش جەريانىدا ھەل قىلغۇچ دېئالېكتىك سەكرەش رولىنى ئويناغان باش بارمقى قالغان تۆت بارمقىدىن شۇنداق يىراق ئىدىكى، كۆزىڭىز يەتسىمۇ قولىڭىز يەتمەيدىغان بۇ باش بارماققا بېقىن يولاش ئارزۇسىدا

بولۇشقىمۇ، شۇنداق ئارزۇنى كۆڭلىڭىزگە پۈكۈشكىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتىڭىز. ئۇنىڭ قوللىرى شۇنداق ئۇزۇن، شۇنداق يوغان، شۇنداق سېمىز ئەمما شۇنداق بوش ھەم كۆچسىز ئىدىكى، مۇنداق يۈمشاق، لۆم-لۆم ھەم موس-موس ماددىغا قوللىڭىز تېگىپ كېتىدىغان بولسا، يۈرىكىڭىز قاتتىق سىقىلىپ كېتەتتى. قوللىرىڭىز مۇنداق ئۇقۇرى ئېگىز قول بىلەن تونۇشۇشنى رەت قىلغان ھەمدە تونۇشۇشقا زادى جۈرئەت قىلمىغان بولاتتى. قوللىرىڭىزنىڭ تۈيغۇسى ۋە تەپەككۇرىڭىز ئۆز قولىڭىزنىڭ ئۇنداق قول بىلەن بىر تېپىكى ماددا ئەمەسلىكىنى، ئۇنداق قول بىلەن سېزىم ئالماشتۇرىدىغان، ئىما-ئىشارە قىلىشىدىغان، تۇتۇشىدىغان، سوقۇشىدىغان ۋە ئەقەللىيسى بىرەر قېتىم كۆچ سىناشماق ئويناىدىغان ھېچقانداق ئىمكانىيەتكە ئىگە ئەمەسلىكىنى ئاللىقاچان بايقاپ بولغان بولاتتى. ھەتتا قوللىرىڭىزنىڭ تۈيغۇسى تەپەككۇرىڭىز بىلەن بىرلىشىپ، شۇنداق بىر خەۋپنى، يەنى سىز ئۇ كىشى بىلەن ئەستايىدىل قول ئېلىشىدىغان بولسىڭىز ئۆز قولىڭىزدىن ئايرىلىپ قېلىشىڭىزنى — قولىڭىزنىڭ ساڭگىلاپ تۇرغان بوش پەلەيگە ئايلىنىپ قېلىش ئېھتىمالىنى ئاللىقاچان مۇئەييەنلەشتۈرۈپ بولغان بولاتتى.

مانا بۇمۇ چەكسىز ئىززەتلىك بىر قول توغرىسىدا، باشقا ھەر قانداقلىكى قول تېگىپلا كەتسە ئۇنى غايىپ قىلىۋېتىدىغان بىر قول توغرىسىدا يازسا بولىدىغان ھېكايىچىلىقنىڭ زامانىۋى ھېسسىياتقا باي يېڭى بىر ئاچقۇچى. مەن مۇشۇنى ئاساسىي ۋەقەلىك قىلىپ ھەر قسمى كۆپ تومۇقۇ، ھەر تومى ئۇچ كىتابلىق كاتتا ئەسەردىن بىرنى ياكى بىر قانچىنى يېزىپ پاتېنت ئېلىش ھوقۇقۇمنى ساقلاپ قالمەن.

5

بولۇپمۇ كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغىنى ئۇنىڭ كۆزلىرى. ئۇنىڭ سىزگە سوزغان يۈمشاق قولىنى تۇتقىنىڭىزدا ياكى ئۇزۇلۇكىڭىزدىن ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشقىنىڭىزدا، قولىڭىز ئاشۇ مۇزدەك سوغۇق لۆم-لۆم نەرسىگە سەللا تەگكەن چېغىدا، ئۇ كۆزلىرىنى دەرھال

باشقا ياقتا بۇرايدۇ. قول ئېلىشىش ۋە تىنچلىق سورىشىش ئادەتتى كۆپ ھاللاردا ئاددىي كىشىلەرنى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ. ئاۋۋال قول بىرىپ تىنچلىق سوراشقا ساپلا ئاددىي كىشىلەر ھەممىدىن ئاسان ئادەتلىنىپ قالغان. پېقىرنىڭمۇ ئۆتمۈش يىللاردا ئاشۇنداق ئوسال ئەھۋالغا قېلىپ ئازابلانغان چاغلىرىم كۆپ بولغان. ئەمما بۇنىڭدا قانداقتۇ كەمسىندۈرۈش مەنسى بار دەپ خۇدۇكسىنىپ يۈرمەسلىك لازىم. كۆزنى ئېيقىچىش بەلكىم ئىزا تارتقانلىقتىن، ئالاھىدە بىر خىل ئېھتىرام بىلدۈرگەنلىكتىن، چېچەن پاكىزلىقتىن بولىدىغاندۇر، كۆز نۇرى بىلەن كۆز نۇرى ئۇچراشسا بەلكىم قانداقتۇر بىر نەرسىلەرنى يۇقتۇرغاندۇر. نەپەسلىنىش ئەزالىرى بىر-بىرى بىلەن ئالاقە باغلسا بەلكىم نەپەس يولىنى يۇقۇملاندۇرۇپ، ئۆپكە سىلى، ئۆپكە كېسىلى يۇقتۇرىدىغاندۇر. ھەزىم قىلىش ئەزالىرى بىر-بىرى بىلەن ئۇچراشسا بەلكىم جىگەر كېسىلى، باكتېرىيىلىك ۋە ئاميوبالىق تولغاق يۇقتۇرىدىغاندۇر. جىنسىي ئەزالار ئەيدىز كېسىلىنى ھەممە يەرگە تارقاتقۇچى كۆزۈكتۇر، بۇ ئۆزۈكنىڭ شورى! ئۇنداقتا كۆز نۇرىچۇ، تىببىي پەن مۇتەخەسسىسلىرى كۆز نۇرىنىڭ ئۇچرىشىشى، ئۇتۇشۇشى ۋە بىرلىشىشى قانداق ئاقۇبەتلەرنى پەيدا قىلىدىغانلىقىنى نېمىشقا تەتقىق قىلىپ باقمايدىكىنا! ئالايلۇق، رادىئاكتىپ نۇر كېسىلى، خامۇشلۇق كېسىلى ۋە چېچىلغاقلىق كېسىلى، ئەر-ئاياللارنىڭ بۈزۈقلۇق كېسىلى ۋە مىش-مىش خەۋەرلەرنى تارقىتىش كېسىلى شۇنىڭدەك غوجامنىڭ چىرايىغا، شامالنىڭ ئېقىشىغا، خەقنىڭ رايىغا بېقىپ ئىش قىلىش كېسىلى ھەممە يەرگە سۈزۈسىز كۆز نۇرى ئارقىلىق يۇقىدۇ.

ئۇ كىشى ئەزەلدىن ئاددىي كىشىلەرگە نەزەر سېلىپ باقمايتتى.

6

ۋەقەلىكنىڭ تەسىرلىك يۈزۈشىنى ھەرگىز چەتكە قاقماسلىق كېرەك. پېقىرنى قانداقتۇر «ئۆچتىن خالى» ھېكايە يېزىشنى ۋە

ۋەقەلىكنىڭ سۈس-تەمسىز بولۇشىنى تەشەببۇس قىلمىدۇ دېگەنلەر بولدى، بۇ ماڭا ھەققەتەن ئۇ ياماندەك بىلەن ئارتىلغان تۆھمەت. مېنى ئېغىر بىر ئۇھ تارتىشتىن ئۆزى بىر پارچە ھېكايە بولالايدۇ دېگۈچىلەرمۇ بولدى، مەن بۇنداق دېگۈچىلەرگە ئۇھ تارتىپمۇ قويمايمەن. ھېكايىنىڭ خام ماتېريالى تەجرىبىلىك ھېكايە يازغۇچىلارنىڭ پىششىقلاپ ئىشلىشى بىلەن ۋەقەلىكى ئەگرى-توقاي، مۇكەممەل ھەم كىشىنى زوقلاندۇرۇپ ئۆزىگە مەپتۇن قىلىدىغان ھېكايىگە ئايلىنىشى مۇمكىن، ئەلۋەتتە. بۇ مۇنداق ھېكايە بولۇشى كېرەك: ئاتاقلىق بىر روھىي كېسەل دوختۇرى بولغان بولسۇن — بۇ دوختۇرنىڭ ئوبرازىنى، كەچۈرمىشىنى، خاراكتېرىنى، جانلىق تىلىنى ۋە ئۇنىڭ ئائىلە-تاۋابئاتلىرىنى، دوست-دۇشمەنلىرىنى سىزىپ كۆرسىتىش ھېكايە يازغۇچىلارنىڭ ئادەتتىلەنگەن ئۇسۇلىدۇر — ئەنە شۇ ئاتاقلىق دوختۇر بىر ئاغرىق ئايالنى كۆتۈۋالغان بولسۇن — مانا بۇ ھېكايە قالتىسمىكەن؟ ئۇنىڭ ئاخىرىغىچە ئوقۇشىنى خالامسىز-يوق؟

ئاغرىق ئايال ئوبدانلا تەربىيە كۆرگەن، كاللىسى ناھايىتى ساز. كېلىپ چىقىشى، كۆرگەن تەربىيىسى، خىزمەت تارىخى، تۇرمۇش سەرگۈزەشتىسى، روھىي ساپاسى، مۇھەببەت كەچۈرمىشى ۋە جىنسىي جەھەتلىرىدە تىل تەگكۈزگۈدەك يېرى يوق. ئۇ ئۆزىنىڭ ساغلام ھېسابلايدىغان بىر مۇنچە كىشىلەردىن ساغلامراق ئايال. ئۇنىڭ كېسەل كۆرسىتىشكە كېلىشىدىكى سەۋەب، يېقىندىن بۇيان ئۇ قاتتىق ئۇخلاپ چۈش كۆرۈۋاتىپ تۇرۇپ-تۇرۇپلا ئورنىدىن سەكرەپ قوپۇپ كېتىدىغان، قېرىنداش قەلەم ياكى قايچا دېگەندەك قوللىغا چىققانلا نەرسىنى ئېلىپ ئۆزىنىڭ كۆزىگە سانجىدىغان، ئۆزىنىڭ كۆزىنى ئۆزى زەخمىلەندۇرگۈسى كېلىدىغان بولۇپ قالغان. ئۆزىگە تولىمۇ ئامراق ۋە بەك كۆيۈنىدىغان ئېرى (بۇنداق ئەرتۇرمۇشتا ئاز تېپىلىدۇ، شۇڭا ئۇنى ئالاھىدە كۈچ چىقىرىپ ئوبدان يېزىش لازىم) نىڭ ھەر تەرەپلىمە تىرىشچانلىقى ئارقىسىدىلا، ئۇنىڭ مەرۋايىتتەك چاقناپ تۇرىدىغان كۆز قارچۇقى ئامان قالغان. يېقىندىن

بىرى ئەھۋالى تېخمۇ ئېغىرلىشىپ، تۇتقاقلىقى تولا قوزغىلىۋىرگەچكە، ئۇخلىغاندىن كېيىن قانداقتۇ بىر قاملاشمىسلىق بولۇۋاتقاندەك قىلغانلىقىنى ئايالىنىڭ ئۆزىمۇ ئاخىرى سېزىپ يەتكەن. ئۇلارنىڭ دوختۇرغا كۆرۈنۈشكە كېلىشى ئەنە شۇ ۋەجدىن بولغان.

شۇنىڭغا ئىشەنچىم كاملىكى، مانا بۇلار ھېكايىنىڭ ناھايىتى ئوبدان باشلانمىسى بولالايدۇ، ئۇنى شۇ تەرىقىدە يېزىۋېرىش پۈتۈنلەي مۇمكىن. ئەپسۇسلىنارلىقى شۇكى، ھېكايە يېزىشنىڭ ئەنە شۇنداق ئاجايىپ ياخشى يولى يېڭى ئېقىمغا ئاللىقاچان ۋەكىللىك قىلالماس بولۇپ قالغان، ئاپتورنى خىجىل قىلىپ قويۇۋاتىدۇ. ئىزا تارتىش ئىنسانىيەتنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى ئۈچۈن چوڭ دۇشمەندۇر.

7

مىسال ئۈچۈن كىشىلەر مەجلىس ئېچىۋاتقان، سۆھبەت ئۆتكۈزۈۋاتقان، مۇزىكا ئاڭلاۋاتقان، مۇكاپات تارقىتىلىشىنى كۈتۈۋاتقان... ياكى باشقا بىرەر سوروندا ئولتۇرۇۋاتقان چاغلارنى ئالايلى. ئۇ كىشى كېچىكىپ كېلىدۇ، ئۇنىڭ كېلىشى ھەممىنى بىئارام قىلىدۇ. ئارىدىن بىرمەنمۇ ئۆتكەندە ئاخىرى مۇراسىم ئۆز ئىزىغا چۈشىدۇ، كىشىلەر ئۇ كىشى بىلەن بىر ئۆينىڭ ئېچىدە بىللە ئولتۇرۇش تەسلىكىنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتىدۇ. دەل شۇ پەيتتە ئۇ كىشى بىردىنلا ئورنىدىن تۇرىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن پۈتۈن زالنى تەشۋىش قاپلايدۇ. قىزىق سۆزلەۋاتقانلار سۆزلىرىنى جايىدا بولماي قېلىۋاتامدىكىن دەپ ئەنسىرەپ، ئابرويلۇق كىشىلەر تاقەت قىلىپ تۇرالمايدىغان قوپال گەپلەرنى قىلىپ سالىدۇ. تاماكا چېكىۋاتقانلار ئوڭ قولىدا قىسقىلىق تۇرغان تاماكىسىنى دەرھال ئۆچۈرۈۋېتىدۇ. چاي ئىچىۋاتقانلار بولسا، چاي گىلىمزىدا سەت غۇرتۇلداپ ئاشۇ جانابنى خاپا قىلىپ قويمىسۇن دەپ يۈتۈشىنى توختىتىدۇ. دەرۋەقە ئۇلار ئىستاكانىنى يەرگە قويۇپ،

ئاغزىدىكى چاينى ياندۇرۇۋېتىشكىمۇ پېتىنمايدۇ. ئۇلار ئەھۋالدا بولىدىغان ئۆزگىرىشنى ئېنىق بايقىمىغچە، ئىچكەن پېتى قىل ئۇيان-قىل بۇيان قىلماي تۇرۇۋېرىدۇكى، گويا ۋاقتىمۇ، چايمۇ ۋە يۈرەكمۇ ئاشمايدىغان-كېمىمەيدىغان، ئۆزلىمەيدىغان-پەسەيمەيدىغان قىلىپ ئۆز جايىدا توختىتىپ قويۇلغاندەك، يەنى ھەممە نەرسە توگىلىتىپ قويۇلغاندەك بولىدۇ.

ئۇ كىشى كىيىم ئاسقۇچىنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ، گويا ئۇ ئېلىشقا قول سۇنمىسمۇ پەلتۇسى ئۇچۇپ كېلىپ مۆرىسىگە قونغاندەك، ئۇ مۆرىسىنى قىمىرلتىش بىلەنلا پەلتۇسى ئۇچىسىغا يېپىنچاقلىنىپ قالغاندەك بولىدۇ. ئۇنىڭ بوش پەلتۇسى لىككىدە كۆتۈرۈلۈپ، ئۇشنىسىگە لىككىدە چۈشكەندە ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى قېتىپ تۇرغان پېتىدىن ئۆزگەرمەيدۇ، ئورنىدىنلا قوزغالمايدۇكى، چىرايلىق قېلىپىنى قىلچە ئۆزگەرتمەيدۇ. بۇنى «مۇتلەق قاتتىق جىسىم» ھەرىكىتى دېسە بولىدىغاندەك تۇرىدۇ. پەلتۇنى ئەنە شۇنداق لىككىدە يېپىنىشنىڭ ئۆزى ئاددىي ئادەملەرنى قاتتىق ئىزاغا قويىدۇ، زوقلاندۇرىدۇ، قىزغاندۇرىدۇ، تەلمۈرتىدۇ، ئاددىي ئادەملەر ئۇنى ھەر قانچە دوراپمۇ ئۆگەنىۋالالمايدۇ. بۇ ھەرىكەتكە ئىسكەتلىك دېگەن ئۇقۇم تولىمۇ كەملىك قىلىدۇ. ئۇنى بىر خىل جاسارەت، تۇغما تالانت، چەبدەسلىك، ئۆزىگە ئىشەنگەنلىك، سەگەك شېرىن مەستلىك دېيىشكە بولىدۇ. پۈتۈن زالدىكىلەر بۇنداق گۈزەل ھەرىكەتكە ھەيران بولۇپ قېتىپ قالىدۇ.

ئۇ پەلتۇسىنى يېپىنچاقلاپ ئەرلەر تارەتخانىسىغا كىرىپ كېتىدۇ.

8

ئۇگۈشسىزلىقنى كۆپ تارتقان ۋە زاتىدىن تەرسا مەجەز كەلگەن بىر قېرى كىشى ئۆز ۋاقتىدا مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدىكى ياكى شۇ تېپىتىكى چۈشكۈرۈكچى كىشى بىلەن دوست بوپتىكەن، جەڭ مەيدانلىرىدا بىر-بىرىنى قوتقۇزۇپتىكەن، تۇرمۇشتا سېنىڭ-مېنىڭ دېيىشمەپتىكەن، بىر-بىرىدىن بىلىم ئېلىپ، بىر-بىرىدىن ئۆگىنىپتىكەن.

شۇ قېرى كىشى سۆزلەپ بەرگەن بىر ۋەقە زادى خىيالىمدىن كەتمەيدۇ.

ھېلىقى بىر يىلى بۇ قېرى كىشى ئوگۇشسىزلىققا ئۇچراپتۇ. ئۇ ئەيىبلىنىپ، گۇمانغا قېلىپ، تەنقىدلىنىپ بەك يالغۇز قاپتۇ، دەردىنى ئېيتىدىغان يەر، ھالنغا يېتىدىغان ئەر تاپالماپتۇ. ئۇ بىر دەملىك ئاچچىقىنىڭ كۆچى بىلەن بىرىنچى قەۋەتتىن يەتتىنچى قەۋەتكە چېپىپ چىقىپ ئۆزىنى پەسكە تاشلۇۋالماقچى بوپتۇ. ھالقىلق پەيتتە قايتىدىن ئەقلىنى تاپقانلىقى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ياش دوستلار چاقىرانلىق بىلەن قۇچاقلاپ تۇتۇۋالغانلىقى ئۈچۈن ئۇ بەختسىزلىكتىن ئامان قاپتۇ. بىر پەس ياخشى گەپلەر بىلەن نەسىھەت، يامان گەپلەر بىلەن تەنقىد قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇ جان بىلەن ئوينىشىدىغان ئۇنداق خىيالىنى ئىككىنچى قىلماسلىققا ۋەدە بېرىپتۇ ھەمدە ھالقىلق پەيتتە ئۆزىنى ئۆزى تۇتۇۋالغانلىقىنى، باشقىلارنىڭ قۇتقۇزمىز دەپ بىكار ئاۋارە بولغانلىقىنى، مۇبادا ئۆزىنى راستىنى پەسكە ئاتقان بولسا ھېچكىمنىڭ تۇتۇۋېلىشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى دەللەر بىلەن ئىسپاتلاپتۇ. شۇنداق قىلىپ كىشىلەر خاتىرجەم بولۇپ ئۆيىگە قويۇپ بېرىپتۇ، ئۇ ئېغىر قەدەم تاشلاپ ئۆيىگە قايتىپ كېپتۇ.

شۇ كۈنلەردە ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى بۇ كىشى ھېلىقى چۇشكۈرۈكچى بىلەن دەرۋازىسى بىر قورۇنىڭ ئىچىدە، يەنى «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» ئالدىنقى قورۇدىكى ئۇچ ئېغىز ئۆيدە، «چۇشكۈرۈكچى» ئارقا ھويلىدا تۇرىدىكەندۇق. ئىگىسىز لالما ئىتتەك پەرىشان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» خالتا كوچىغا كىرگەندىن كېيىن، تۈيۈقسىز كەينىدىن ماشىنا چاقىنىڭ غىچىرلىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. ئۇ كەينىگە قاراپلا ئۇنىڭ «چۇشكۈرۈكچى» نىڭ ماشىنىسى ئىكەنلىكىنى تونۇپتۇ. ئۇ ماشىنىدا ئولتۇرغان «چۇشكۈرۈكچى» نىڭ سىم تور توسۇپ تۇرغان ئېغىز ھەم كېلىشكەن قەددى-قامىتىنى كۆرۈپتۇ. نەچچە ۋاقتتىن بۇ ياخشى دوستى بىلەن پاراڭلاشقۇسى كەلگەن بولسىمۇ لېكىن كاشىلا

بولغۇسى كەلمىگەن «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» بۇگۈن ئونىڭ بىلەن كۆتمىگەندە دەرۋازا ئالدىدا ئۇچرىشىپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇ ھېچ بولمىغاندا «چۈشكۈرۈكچى» گە: بۇرادەر، ئازابلىنىۋاتىمەن، كاللامدىن ئۆتمەيۋاتىدۇ! دېگەن بولسا، «چۈشكۈرۈكچى» بۇنىڭغا جاۋابەن: «مەن سېنى چۈشىنىمەنغۇ، تولا غەم قىلما» دېگەن بولسا، ياكى: «كەچۈرگىن، مەن بۇ ئىشنى نەچچە ۋاقتتىن سۈرۈشتۈرۈپ باقماپتىمەن، باشقا بىر ۋاقىت چىقىرىپ سۆزلىشەيلى، بولامدۇ؟» دېگەن بولسا، ياكى ھېچ بولمىغاندا: «كاللاڭدىن ئۆتمىسىمۇ ئۇبدان ئويلان! سېنىڭ مەسىلەڭ بەك ئېغىر، سەندىن بەكمۇ رايىم قايتتى!» دېگەن بولسا، شۇنىڭ ئۈزىمۇ كۆڭۈل بۆلگەنلىكى بولار ئىكەندۇق. «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» ئەزەلدىن خۇشامەتچىنى ئەمەس، چىن دوستىنى ياخشى كۆرۈپ كەلگەن.

ئەجەبلىنەرلىكى شۇ بوپتۇكى، ئۇنىڭدىن ئون قەدەمچە نېرىدا توختىغان ماشىنا شۇ جايىدىن قوزغالماي تۇرۇپ قاپتۇ. ئىشكى چىڭ يېپىلغان، دەرىزىسى مەھكەم ئېتىلگەن، پەردىسى تولۇق تارتىلغان پېتى خۇددى ئۆلۈك نەرسىدەك قىمىر قىلماي تۇرۇپتۇ. «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» ئۈز خىيالىدا ماشىنىدىن چاتاق چىققان ئوخشايدۇ دەپ، ئۇچ قەدەمنى بىر تاقلاپ بېرىپ ماشىنىسىنى ئىتتىرىشىپ بېرىشكە تەمشىلىپتۇ-يۇ، بىردىنلا...

ئۇ «چۈشكۈرۈكچى» نىڭ ئۆزىنى قاچۇرۇپ ئونىڭ بىلەن كۆرۈشكۈسى كەلمەيۋاتقاندەك قىلغانلىقىنى بىردىنلا چۈشىنىپتۇ! مۇبادا ماشىنىدىن چاتاق چىققان بولسا شوپۇر ياكى ماشىنىدا ئولتۇرغۇچى يەرگە چۈشۈپ قاراپ باققان بولاتتى دېگەن يەرگە كەپتۇ!

«ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» ئۇچ مىنۇت قىرىق بىر سېكۇنتقىچە كۆتۈپ تۇرۇپ بېقىپتۇ. بۇ ئۇچ مىنۇت قىرىق بىر سېكۇنت ئونىڭ ھاياتىدا ئۇنى ھەممىدىن چوڭ ساۋاقتا ۋە ھەممىدىن چوڭ

هاسلاتقا ئىگە قىلغان ۋاقىت بويتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ تولمۇ ساددا، تولمۇ زەئىپ ئىكەنلىكىنى، دۆلەتكىمۇ، خەلقىمۇ، ئۆزىگىمۇ زىيانلىق خام خىيال، قۇرۇق ئۈمىدكە... بېرىلىپ كەتكەنلىكىنى ئەنە شۇ ئۇچ مىنۇت قىرىق بىر سېكۇنتتىن كېيىنلا چۈشىنىپ يېتىپتۇ.

ئۇ ئۆزىگە قايتىپ كېلىپ، ئارىدىن بىر يېرىم مىنۇت ئۆتكەندە — نېمە دېگەن چوڭ سەۋر-تاقەت — «چۈشكۈرۈكچى» جاناب جەددىي ئەمما چىرايلىقنا ئۈيگە قايتىپ كەپتۇ.

9

پىششىقلاپ ئىشلەنگەندىن كېيىنكى پىكىر بويىچە، «ئوگۈشسىزلىققا ئۆچرىغۇچى» بۇ كىشى تېمىنىڭ سىرتىدا قالغان، خالىغاندا ئەكىلىپ قوشۇپ قويساڭ بولىدىغان شەخس بولماسلىقى كېرەك. ھېكايە يېزىش داۋامىدا شەخسىيلەرنى خالىغانچە قوشۇپ قويۇش، ئۇلارنىڭ نام-ئاتىقىنى خالىغانچە ئۆزگەرتىۋېتىش ياكى بېكىتىش ھەققەتەن مۇ «بوياملىق» بولىدۇ. پەقەت «ئاسمان ئېگىز، زېمىن قېلىن، قىش نېمە دېگەن سوغۇق، دېگىز بىپايان» دېگەنگە ئوخشاشلارنى كۆپرەك يازغاندىلا ئاندىن ئاددىي — ساددىلىققا ۋە چىنلىققا توغرا كېلىدۇ.

مەن «ئوگۈشسىزلىققا ئۆچرىغۇچى» نى روھىي كېسەل ئايالنىڭ تاغىسى دەپ تەسەۋۋۇر قىلىپمۇ باققانىدىم. لېكىن ئۇنداقتا ئۇنىڭ ۋە ئايالنىڭ جەددىي-جەمەتىدىن روھىي كېسەل بولغان تارىخىغا دائىر تەلەپتۇ دېگەن گۇمان پەيدا بولاتتى. «ئوگۈشسىزلىققا ئۆچرىغۇچى» ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلىگىنىدە چىرايىدا كۈلكە جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. ھەتتا ئۇنىڭ ئېغىر-بېسىقلىقى، خالىسلىقى ۋە تەمكىنلىكى مېنى شۇنداق ئىش راست بولغانمىدىكىنا دېگەن گۇمانغا سېلىپ قويىدى. بەلكىم سېھىرلىك رېئالىزمنىڭ تەسىرىگە ئۆچرىغانلىقتىن رېئاللىق بىلەن خىيالىي سېزىمنى ئايرىۋالالمىغان بولسا كېرەك، بەلكىم كىمكى ئۆز فامىلىسىنىڭ نېمىلىكىنى، تۇرار جايىنىڭ نەدىلىكىنى،

نېمىنىڭ ئەمەلدە يۈز بەرگەنلىكىنى ۋە نېمىنىڭ خىيالىي سېزىمدىن يۈز بەرگەنلىكىنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن دەپ قانچىكى جاكارلىسا، شۇنىڭ دۇنياغا قەدەم قويغان ئەدەب بولۇشى ئېھتىمالغا شۇنچە يېقىن بولسا كېرەك دېگەننى ئويلىدىم.

شۇنىڭ بىلەن باشقىچە يول تاللاپ، «ئۆگۈشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» نى ئاتاقلىق روھىي كېسەل دوختۇرىنىڭ خوتۇنىنىڭ ئاكىسى، يەنى قېينىئاغىسى قىلىپ ئورۇنلاشتۇردۇم. دوختۇر بىر كۈنى قېينىئاغىسى بىلەن كېسەللىك ئۇستىدە سۆزلىشىپتۇ. ئېسىگىزدە بولسۇن، ئۇ دوختۇرلۇق ئەخلاقىنىڭ تەلىپىگە بىنائەن ئاغرىقنىڭ ئېتىنى چىقارماپتۇ.

قېينىئاغىسى بولۇنغان گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بۇ ئاغرىقنى ئۆز ۋاقتىدا ئاشۇ قالتىس ئىسكەتلىك چۇشكۇرگۈچنىڭ يېنىدا ئىشلىگەن شياۋ تيەنگە ئوخشىتىپ هەيران قاپتۇ. شياۋ تيەن هازىر قېرىپ لاۋ تيەنگە ئايلىنىپ قالغان. قېينىئاغا بولغۇچى بۇ ئاغرىقنا تەسۋىرلەپ بەرگۈسىز غەمخورلۇق بىلەن جان كۆيدۈرۈشكە باشلاپتۇ. «ئۆگۈشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» نىڭ خەيرىخاھ، كۆيۈمچان كۆڭلىنى ئۇنىڭ ئوگۈشسىز كەچۈرمىشلىرى بىلەن چۇشەندۈرۈشكە بولىدۇ، بىر قىسىم هېسسىياتنىڭ رېئال تايانچتىن مەهرۇم بولغانلىقىنى ئۇنىڭ ئۆز خوتۇنىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقى بىلەن چۇشۇندۈرۈشكە بولىدۇ. هەتتا هازىرقى رومانلارنىڭ يېزىلىش ئۇسۇلى بويىچە، «ئۆگۈشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» نى شياۋ تيەنگە ئاللىقاچان بىر كېچىدىلا باشقىلارغىمۇ تۇيدۇرماي، ئۆزىمۇ سەزمەي ئاشىق بولۇپ قالغان، يۈرىكىگە بىر چوغ يوشۇرۇنغان،... كۆڭلى تولمۇ مەيۇس، ئىشقى تولۇپ تاشقان، ئەمما ئوگۈشسىزلىق سەۋەبىدىن هەممە جەهەتتىن غەپلەت بېسىپ، 30 يىلغىچە غەپلەتتە ياتقان، ئۇنىڭدىن كېيىن يۈرىكىدىكى ئوت يانغان، ئۆزى هەرىكەتكە كەلگەن، ئازابلانغان ۋە:

ئېخ، مۇهەببەت، مۇهەببەت،
ئۇيغاتتى هەممىنى سېهىرلىق كۈچۈڭ

دەپ شادلانغان قىلىپ يېزىشقا بولىدۇ.
فرېيدچە ئىنسانپەرۋەرلىك ھەم يېڭى ئېقىم ھەم ئەنئەنىۋى مىراس بولۇش جەھەتتە قالتىس جۇمۇ.

10

دوختۇر ئاغرىق ئايالغا ئۇيقۇ كەلتۈرۈش ئۇسۇلىنى قوللىنىپتۇ.
بۇ ئۇسۇل ھەيران قالغۇدەك روھىي تەسىر قوزغاش كۆچىگە ئىگە. بەزىلەر ئادەمنىڭ روھىي پائالىيىتىنى «ئېچىكى ئالەم» دەيدۇ، مەن بولسام ئۇنى كۆپرەك چوڭقۇر قۇدۇققا ئوخشىتىمەن بۇ يەردە قاتلامنىڭ چوڭقۇر ياكى تېيىزلىكى قىممەتكە باھا بېرىشتە ئالاھىدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە ئەمەس. بەلكىم كىشىلەر قۇدۇقنىڭ ئۈستىگە يېپىلغان ياغاچ قاپاق، قۇدۇق سۇيىنىڭ ئۈستىدىكى ھاۋا ۋە قۇدۇق تېمىنى مۇھىم ئەمەس دېيىشەر؛ ئەمما قۇدۇق سۇيىنىڭ تېگىگە ئورناپ قالغان قۇمنى قىممەتكە ئىگە دەپ دەۋا قىلىشقىمۇ بولمايدۇ. ئىرادە ۋە ئەقىل ھەممە كىشىگە ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى، ئەمما ھەممە كىشىنى تەگشەپ، تەگپۈكلاشتۇرۇپ تۇرغۇچىدۇر. ئىرادە ۋە ئەقىل بىر خىل سقىلىشقا ئايلىنىپ خىلمۇ خىل ساختا ۋە غەيرىي ھالەتلەرنى پەيدا قىلىشى مۇمكىن. ئەمما ئىرادە ۋە ئەقىل بىر خىل ئورۇنلاشتۇرغۇچىغا، يورۇتقۇچىغا، ئەقىل-پاراسەتكە مۇژاپىق ھوشيارلىق ھەم شاد-خۇراملىق باشلامچىسغا ئايلىنىپ، خىلمۇ خىل گۈزەللىك ۋە ياخشىلىق مېۋىسىنى ھاسىل قىلىشىمۇ مۇمكىن. شۇڭا، مېنىڭچە، يورۇتقۇچىدىن مەھرۇم بولۇپ ياكى ۋاقتىنچە مەھرۇم بولۇپ، ئۆزىنى قالايمىقانچىلىق ۋە توقۇنۇشتىن خالىي قىلالماي قالغان كىشىنىڭ تېگىگە يېتىپ بولمايدىغان ئېچىكى ھېسسىياتىغا دۇچ كەلگىنىدە، خۇددى چوققىدا تۇرۇپ تېگىگە كۆز يەتمەيدىغان قاراڭغۇ ھاڭغا قاراۋاتقاندەك قورقۇنچا چۈشىسەن، خۇددى موللاق ئېتىپ چۈشۈپ كەتسەڭ ئاقمۇتىنگىنىڭ نېمە بولارىنى بىلمەي ۋاتقاندەك بېشىڭ قېيىپ، كۆزلىرىڭ ئالا چەكمەن بولۇۋاتقانلىقىنى

هېس قىلسەن، ئۇنىڭ ئوتتەك يالقۇنلۇق، زىددىيەتلىك، ئۆز نەپسىگە تاقىلداۋاتقان ئارزۇسىنىڭ ۋە شۇ ئارزۇدىن پەيدا بولغان ھەسەتخورلۇق، قورقۇنچاقلىق، شۇملۇق ۋە چاپلاشقاقلىقتا گۆۋاھچى ئىچكى دۇنيا سېنىڭ ھەققەتەن ئادەم دەققەت قىلىشتىن قورقىدىغان دەرىجىگە يەتكەنلىكىنى، كىشىلىك مەنىۋى تۇرمۇشىنىڭ ھەقىقەتەن نۇچسىز ئازابلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلسەن. ئىرادە ۋە ئەقىلدىن مەھرۇم بولغان ئىنسانىنىڭ روھىي دۇنياسىنى كۆرگەن كىشىنىڭ ئۆلگەن توشقانغا قاراپ يىغلىغان تۆلكىنىڭكىدەك ئىچ ئاغرىتىش، ئازابلىنىش ھېسسىياتىنى بىرلا بوددا دىنىغا خاس «ئېچىنىش» يەنە كېلىپ تۇغما «ئېتىدائىي ئېچىنىش» چۈشەنچىسىلا ئىپادىلەپ بېرەلەيدۇ. سەھرادىكى كالا پادىسىنى ئالساق، باققان يەردىن قايتۇرۇپ كېلىنگەن كاللار ئەتىگەندە كالا بوغۇزلانغان يەرگە كەلگەندە، بېشىنى سىلكىپ، يەرنى چاپچىپ، پۇتۇن ئەزايى تىترەپ ناھايىتى ئېچىنىشلىق مۇرەشكە باشلايدۇ. مانا بۇ ئۆلار تۇغۇلغاندىن كېيىن كۆرگەن تەربىيىنىڭ ۋە قوبۇل قىلغان تەسىرىنىڭ نەتىجىسى بولماستىن بەلكى مۇتلەق «ئېتىدائىي ئېچىنىش» دېمەكتۇر.

11

ئاغرىق ئايال لاۋتيەن مۇنداق دەپتۇ:

— كۆز، كۆز، ئۇ نېمىشقا كۆزنى ھەمىشلا يوشۇرۇۋالىدۇ ھە! ئۇ مېنى ئالداپ ئۆزىگە چوقۇندۇردى، ئۇ مېنىڭ قىزغىن كۆڭلۈمنى، شېرىن چۈشۈمنى ئالداپ كەتتى! مەن ئۇنى چۈشۈمدە كۆردۇم، مەن ئۇنى كۆردۇم!

مەن ئۇنىڭ بىلەن تانسا ئويناپتىم، ئۇ ناخشا ئېيتتى، ئۇنىڭ ئاۋازى مىزگانىنىڭ ئۆزى! ① ئۇ دولقۇن ئۈستىدە ماڭدى، ئاسماندا ماڭدى، ئاسماندا ئۇچتى، ئۇ بۇلۇت ئارىسىدىن ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىدى. مەن شۇ تەرەپكە قاراپ يۈگۈردۇم، شۇ تەرەپكە

① مىزگان — سۇنايىلىق مۇزىكىنىڭ بىر خىلى، جانلىق تىلدا شۇنداق دەيدۇ.

قوغلاپ ماڭدىم، مەن ئۇنى چۆرىدەپ چاپتىم. قول ياغلىقىمنى ئويناپ ئاتتىم، ئۇ مېنى قوغلاۋاتقاندەك، مەن ئۇنى قوغلاۋاتقاندەك بولدۇم! مەن ئۇنىڭغا گۈل تۇتماقچى بولدۇم، ئۇنى قۇچاقلماقچى، ئۇنىڭ بىلەن سۆيۈشمەكچى بولدۇم. ئۇنىڭغا تاماق بېگۈزمەكچى، توپلىسىنىڭ بوغۇچىنى چىگىپ قويماقچى بولدۇم، ئۇنىڭغا تاماكا تۇتاشتۇرۇپ بەرمەكچى بولدۇم. ئۇ ئاغزىنى ئۆمچەيتتى، ئۇنىڭ ئاغزى ئىتنىڭ ئاغزىغا ئوخشايدۇ! بۆرىنىڭ ئاغزىغا ئوخشايدۇ! چوشقىنىڭ ئاغزىغا ئوخشايدۇ! ئۇ مېنى چىشلىمەكچى، قول-پۇتلىرىمنى، بەدىنىمنى چاينىماقچى بولۇۋاتىدۇ! مەن ئۇنى سۆيەتتىم، ياخشى كۆرەتتىم، سۆيەتتىم... ئۆمرۇمدە بىرلا ياخشى كۆرگەن ئادىمىم شۇ... بىراق ئۇ مېنى ئالدىدى، ئۇ بۆرە! ئۇ بۆرىدىن تۆرەلگەن نەرسە! ئۇ ئادەم يەيدۇ! يەپ بولغاندىن كېيىن قولىنى ماڭا يۇغۇزىدۇ، بويىنى يۇغۇزىدۇ، پۇتىنى يۇغۇزىدۇ! ئۇ مېنى نېمە قىل دېسە شۇنى قىلمەن، مەن ئۇنىڭغا تالىق، مەن ئاللىقاچانلا ئۇنىڭغا تالىق بولۇپ كەتكەن. بىراق ئۇ ماڭا ئەزەلدىن بىرەر قېتىمۇ نەزەر سېلىپ قويغىنى يوق! ئۇ ئەزەلدىن ھېچ كىشىگە بىرەر قېتىم نەزەر سېلىپ باققان ئەمەس! ئۇنىڭ كۆزى ئۆزىنىلا كۆرىدۇ، ئۆزىنىڭ تىرماقلىرىنى، يېڭىنىڭ ئۇچىنى، پۇتىنى، بويىنى، ساغرىسىنىلا كۆرىدۇ، ئۇ قاچانلا قارىسا ئۆزىنىڭ ساغرىسىغىلا نەزەر سالىدۇ، ھاھاھا! ئۇ نېمە دەپ ماڭا بىرەر قېتىم نەزەر سېلىپ قويمايدۇ ھە! مەن ئۇنىڭ ھېسابىغا پۇل تۆلەپ قويغان! ئۇنىڭدىن ھېچنېمە تەلەپ قىلىپ باقمىغان. مەن ئۆلۈك، مەن ئۆلۈك، مەن ئۆلگەن كىشى بىلەنمۇ تامسىلەر؟ مېنى ئاشۇ ئادەم قەستلەپ ئۆلتۈردى، ئۇ ماڭا ياردەم قىلمەن دېگەن بولۇپ، پىچاق بىلەن مېنى نەچچە بارچە قىلىۋەتتى، يەنە تېخى پارچىلانغان گۆشۈمنى چايناپ كۆرۈپ ما يېرى بولمايدىكەن، ما يېرى ئەسكىكەن دەپ يېگەنلىرىنى بىراقلا ياندۇرۇۋەتتى، ئۇنىڭغا قوشۇپ بىر مۇنچە بەلغەمۇ ياندۇردى، مەن ئۇنى قول ياغلىقىم بىلەن پاكىز سۈرتۈۋەتتىم، ماڭا بىرەر

قېتىم قاراپ قويۇڭ دەپ يالۋۇردۇم، كېيىن ئۇ ماڭا ناھايىتى ئېچىنىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ مەن ئۈچۈن يىغلىغانىنى بولدى. بىراق ئۇنىڭ يېشى كۆزىدىن ئاققىنى يوق، ئۇنىڭدا كۆز نېمىش قىلسۇن، ئۇنىڭدا باري ملىتقىنىڭ تۆشۈكى...

بۇ بىر ئابزاس ئېرىپ بولمىغان قارىنىڭ پۈرىقىغا ئوخشاپ قالغانىدى. يوق بىلمەدىم.

12

لۇشۇن ئۆزىنىڭ «نىكاھدىن ئاجرىشىش» دېگەن ھېكايىسىدە چى دارىننىڭ چۈشكۈرۈش ھالىتىنى تەسۋىرلەشكە بىر مۇنچە سەھىپە ئاجراتقان. دېھقان ئايال ئەي گۈ خېلى ئىسيانكارلىق روھىغا ئىگە، ھە دېسلا ھايۋاندىن ھايۋانغا سېلىپ تىللايدىغان، «باش كېشىنىڭ قورقماي، خانىنى ئاتتىن سۆرەپ چۈرۈشكە جۈرئەت قىلىدىغان» ناھايىتى جىگەرلىك ئايال ئىكەنىدۇق. بىراق چى دارىن بىرلا چۈشكۈرگەن ھەمدە «كەلە» دەپ ۋارقىرىغان. ھامان، ئۇ ئىختىيارسىز بويسۇنىدىكەن. گەرچە بۇ ھېكايىدە چى دارىننىڭ چۈشكۈرۈشى دېگەندەك جانلىق، ئىنچىكە تەسۋىرلەنمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ۋە ۋەقەلىكىنىڭ ئۆزىلا ئۇنى روشەن گەۋدىلەندۈرۈش رولىنى ئويناپتۇ. شۇنچە قارام-جىگەرلىك دېھقان ئايالىنى بىردىنلا بويسۇندۇرالىغان چۈشكۈرۈك نېمە دېگەن سۈرلۈك، ئامانلىق ۋە تەرتىپ ساقلاشتا نەقەدەر پايدىلىق چۈشكۈرۈك ھە!

شاڭخەيدە چىقىدىغان «ۋېنخۇيباۋ» گېزىتىنىڭ 1988-يىل 4-ئاينىڭ 3-كۈنىدىكى سانىنىڭ 3-بېتىگە — يەكشەنبىلىك سانىنىڭ چەت ئەل خەۋەرلىرى سەھىپىسىگە مۇنداق بىر خەۋەر بېسىلدى:

«ئەنگلىيىدە 26 ياشلىق ھاملدار ئايال ژېن.كېۋداش بىر پەس ئاجايىپ قاتتىق چۈشكۈرگەنلىكى... ئۇچۈن تولغىقى تۇتۇپ مۇددەتسىدىن ئىككى ئاي بۇرۇن... ئېغىرلىقى ئاران ئىككى قاداق ئالتە ئۇنسىيە كېلىدىغان بىر ئوغۇل بالا تۇغقان... سولدىكى

سۆرەتتە : قىزىق چۈشكۈرۈۋاتقان ژېن.كېۋداش ۋە ئۇنىڭ بالدۇر تۇغۇلۇپ ئەھۋالى تۇراقلىشىپ قالغان بوۋىقى...»

خەلقئارالىق خەۋەر قىممىتىگە ئىگە مۇنداق چۈشكۈرۈڭ دۆلىتىمىزدە ھەقىقەتەن ئاز ئۇچرايدۇ! چەت ئەللىك ئېيى دۆگىلەك، تارەتخانىسى پۈراقلىق بولۇپلا قالماي، چەت ئەللىك چۈشكۈرۈكىمۇ نوچى! بۇنىڭغا قايىل بولمىسىڭىز، قېنى چۈشكۈرۈپ بېقىڭ، بالدۇر تۇغۇۋېتەمسىزكەن - يوق؟!

پېقىر «ھەربىكەت ئادەمنىڭ ئىسكەتىنى ئۆزگەرتىدۇ» دېگەن ياريماس ئەسىرىمىزدە مۇھىم بىر ئەرباب (ئايال) جىڭ جېننىڭ چۈشكۈرۈشىنى تەسۋىرلەپ بىر مۇنچە سىياسەتچىلەرنى بولسامۇ، لېكىن بەربىر كۆڭلۈمدىكىدەك چىقماي قالغانىدى، بۇنى ئۆزۈمنىڭ ماھارىتى بەك ناچارلىقىدىن كۆرىمەن. مۇبادا بالزاك ياكى تولستويىنىڭكىدەك پىشقان ماھارىتىم بولغىنىدا، جىڭ جېننىڭ چۈشكۈرۈشىنى چوڭقۇر، تەپسىلي، جانلىق قىلىپ ناھايىتى ئۇتۇقلۇر، تەسىرلىك يازالامدىم-يوق، بىر كۆرۈپ باققان بولاتتىم!

مەزكۇر ئەسەردىكى چۈشكۈرۈكىنى تەسەۋۋۇرغا تايىنىپلا يېزىشقا مەجبۇر بولۇۋاتىمەن. يەنە كېلىپ پىشقەدەم جۇڭچى دوختۇرنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ راست-يالغانلىقىنى كىم بىلىۋېتىپتۇ؟ ئۇنىڭ «ئىسكەت» نىڭ قىممىتىگە باھا بېرىشتىكى خاھىشىنىڭ قانداقلىقىنى كىم بىلىۋېتىپتۇ؟ تۇرمۇشنى مەنبە قىلغان جانلىق ھېسسىياتىڭ كەم بولسا، خۇددى يازغۇچى دېگەك يۇمبې ئېيتقاندەك، خىيال لاچىنلىرىڭنى كەڭ قانات يايدۇرۇشىڭغا توغرا كېلىدۇ. سۆرلۈك چۈشكۈرۈككە، قۇدرەتلىك چۈشكۈرۈككە، قىزىقچى ھەيرانلارچە چۈشكۈرۈككە ھەر ھالدا يۇقىرىدا ئىزھار قىلىنغان مىسالالر تېپىلدى، ئەمدى ئىسكەتلىك نازۇك چۈشكۈرۈك قانداق بولۇشى كېرەك؟

بىز ئۇنى مۇنداق تەسەۋۋۇر قىلىپ باقايلى: ئۇ چۈشكۈرۈكچى باشتا ھەممە مەۋجۇداتلارنى گىياھچىلىك كۆزگە ئىلمايدىغان بېپەرۋالىق بىلەن كۆلۈمسىرەپ، كۆلۈمسىرەپ ئىختىيارسىز قانداقتۇ

بىر قاملاشماسلىقنى سەزدى. يۈرۈن بوشلۇقنىڭ ئىچكى تەرىپى بىلەن كۆز چانىقى يېقىن تۇتاشقان جايدا كىچىككىنە سېگنال پائالىيىتى. كىچىككىنە پاراكەندىچىلىك يۈز بەردى. ئۇ ئەسلىدە دەرھال چۈشكۈرۈۋېتىشى مۇمكىن ئىدى، ئۇنىڭ ئورنىدا باشقا بىرسى بولغىنىدەك دەرھال چۈشكۈرۈۋەتكەن بولاتتى. بىراق ئۇ ئۇنداق قىلمىدى. ئۇ كىشى ھەيران قالغۇدەك دەرىجىدە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتىگە ئىگە ئىدى. ئامېرىكانلارنىڭ گېپىنى بىلەن ئېيتقاندا، ئۇ ئۆزۈش رىقابىتىگە توغرا كەلگەنلىكىنى، بولۇپمۇ يۇرسەت كەلگەنلىكىنى ھېس قىلغانىدى. ئۇ ئۆزۈش رىقابىتىگە ئۈستا نەيرەڭ ئۇزۇلۇق بىلەن جاۋاب قايتۇرۇشى، يۇرسەتنىن بولسا زىيادە تتە ئويۇن كۆرسەتكەندەك ئەپچىللىك بىلەن پايدىلىنىشى — ئەڭ زور دەرىجىدە پايدىلىنىشى كېرەك ئىدى. شۇڭا ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ ئىسكەتسىز ئىكەنلىكىنى بۇرنىنى يۇرۇشتۇرۇش-كېرىش يولى بىلەن ئىپادىلىدى، شۇنىڭ بىلەن تەڭ يېنىدىن قول ياغلىقىنى چىقاردى. ئۇ قول ياغلىقىنى ئىشلىتىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ پاكىزلىقتا ئالىيجانابلىقىنى ۋە ھەممە نەرسىسى تەللىكىنى كۆز-كۆز قىلىش ئۈچۈن چىقارغانىدى. ئۇ ئۆز قول ياغلىقىنىڭ يۈزىنى مەيدانىنىڭ مەركىزىگە، ھەممە خالايىقنىڭ دىققەت نۇقتىسىغا ئايلىنىشىنى، كىشىلەرنىڭ يېغىن مەزمۇنىنىمۇ، بارلىق يېغىن ئەھلىنىمۇ، ئۆز كۆڭۈللىرىدىكى ئۈلۈغۋار ئىستەكلىرىنىمۇ، تار قاراشلىرىنىمۇ، شەخسىي غەرەزلىرىنىمۇ، ھەممە چاكىنلىق ۋە ئالىيجانابلىقنىمۇ دەرھال يادىدىن چىقىرىپ، جاھاندىن بىخەۋەر بولۇپ، ئاشۇ قولياغلىقلا كۆز تىكىشنى ئۈمىد قىلۋاتاتتى. ئۇ قول ياغلىقىنى ناھايىتى زور ئىشەنچ بىلەن بىر سىلكىپ قويىدى ھەمدە بۇرنىنىڭ، قاڭشىرىنىڭ ۋە يۈزىنىڭ مۇسكۇللىرىنى پۈرۈشتۇرۇش ھەرىكىتىنى قانداقتۇ كۆرەڭلىك بىلەن ئۆز-ئۆزىدىن ھۆزۈرلىنىشقا ئايلاندۇردى. ئۇ ئەنە شۇ چاغدىلا چۈشكۈردى. بۇ چۈشكۈرۈكتىن ئاۋاز چىقمىدى ياكى دۈخۇۋوي چالغۇ ئەسۋابلىرىدىن قاچقان يەلدەكلا ئاۋاز چىقتى. ئەمما ئۇ ئوبرازلىق،

ئۆز-ئۆزىدىن ھۆزۈرلىنىشنى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقتۇرغۇدەك ئوبرازلىق بولدى.

مانا ئەمدى ئىسكەت دېگەننىڭ سىرى ۋە ماھىيىتىگە يېتىشكە باشلىدۇ. ئىسكەت دېمەك ئۆز-ئۆزىگە ئىشىنىش دېگەن سۆز ئىكەن. ئىسكەت دېمەك ئۆز-ئۆزىدىن ھۆزۈرلىنىش دېگەن سوز ئىكەن. ئىسكەت دېمەك ئۆز-ئۆزىنى مەڭگۈ ئوبدان، مەڭگۈ ئېسىل ھېس قىلىش دېگەن سۆز ئىكەن. شۇنچە ياخشى شەرتكە ئىگە ئاشۇ كىشى تۇگۈل، سەن بىر مېپىپ كىشى بولغىنىڭدىمۇ، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ خان دەپ راستىن ئىشىنەلمىگانلا بولساڭ، خانغا لايىق ئىسكەتكە ئىگە بولىدىكەنسەن. بۇنىڭدا ھەرىكەت مەشقى ھەتتا مۇسكۇلنى كونترول قىلىش مەشقى پۈتۈنلەي ئەھمىيەتسىز. بۇنىڭدا ھەممىدىن مۇھىمى شەكىل ئەمەس مەنە، بۇ شەكىلگىلا ئەھمىيەت بېرىپ مەنىگە ئەھمىيەت بەرمەيدىغان شاگخەيلىك دوستلارنىڭ پىكرىگە زىت. مۇبادا سەن ئۆز-ئۆزۈڭنى چىندىن پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭ بىلەن ئاكاڭ قارىغاي جاھاندا بىرىنچى دېگەن مەنىگە ئىگە قىلساڭ، خاتىرەڭ جەم بولسۇنكى، بىر چۈشكۈرۈش بىلەنلا خۇددى ئون يىللىق مۇھلەت بىلەن سايلانغان زۇكۇڭ ئۆز مۇۋەپپەقىيىتىدىن چەكسىز ھۆزۈرلانغاندەك ھۆزۈر سۈرىسەن.

13

ئەمدى ئاشۇ يادرولۇق ئەرباينىڭ چۈشكۈرىكى ئۈستىدىكى تەسۈرىمىزنى يەنە بىر قەدەم ئالغا سىلجىتايلى. ئۇنىڭ ئىپادىلىگىنى چۈشكۈرۈڭ ئەمەس، بەلكى قىل سىغمايدىغان سوغۇق ئەمما تولىمۇ نازاكەتلىك كۆلكە، ھەم مۇھەببەت باغلاۋاتقاندىكىدەك سىلىق-سىپايە، ھەم ئادەم ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇق چۈشۈرۈۋاتقان چاغدىكىدەك سوغۇق كۆلكە ئىدى.

خۇددى «ھېچنېمىنى نەزەرگە ئىلماسلىق» ئۇنىڭ كۆز ئىپادىسىنىڭ ئاساسىي ئالامتى بولغاندەك، سوغۇق كۆلۈشمۇ ئۇنىڭ

چىراي ئىپادىسىنىڭ ئاساسىي ئالامىتى ئىدى. بولۇپمۇ ئۇ قىزغىن، ھېسسىياتلىق سۆزلەرنى قىلغانسېرى سوغۇق كۆلۈش ئىپادىسى شۇنچە گەۋدىلىك تۈس ئالاتتى.

ئۇ قىزغىن، چوڭقۇر ھېسسىياتلىق سۆزلەرنى قىلىشقا ئامراق ئىدى، سۆزلەشتىن بۇرۇن مۇنداق دەپ ئەسكەرتىپ قويattı: مەن بەك ھاياجانلىنىۋاتىمەن، يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قېتىدا يالقۇنلۇق بىر ئوت لاۋۇلداۋاتقاندەك بولۇۋاتىمەن.

مېنىڭ ئۇلۇغۋار دەۋرىمىز، ئۇلۇغۋار دۆلتىمىز، ئۇلۇغۋار تۇرمۇشىمىز، ئۇلۇغۋار ئاددىي كىشىلىرىمىز توغرىسىدا توختالغۇم كېلىۋاتىدۇ. مۇنداق ئۇلۇغ تېما ئۈستىدە توختىلىش ماڭا باب كەلمەيدۇ، چۈنكى مەن ئەرزىمەس ئادەم. مەن ئۇلۇغۋار ئىشلىرىمىز يولىدا ئۆزىنىڭ ياشلىق باھارىنى، ھاياتىنى، بەختىنى تەقدىم قىلغان ئۇلۇغ باتۇرلارنى ئويلىغىنىمدا ھەمىشە كىچىك-كىچىكلەپ ئۆزىلىياي قالىمەن. دېمىسىمۇ بىزنىڭ ئۆخلاپ يېتىشقا، ياستۇقنى ئېگىز قىرلاپ بىغەم يېتىشقا، راھەت-پاراغەتكە بېرىلىشكە ھەققىمىز يوق، بىز غەپلەت ئۇيقۇسىغا پېتىپ قالساق بولمايدۇ... (بىر مىنۇت سۈكۈتتە تۇرۇۋالدۇ) بىز شەرقتىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياش ئالدىدا، گۈزەل زېمىن ئالدىدا، بۈۋاقلىرىمىزنىڭ تەبەسسۇمى ئالدىدا ياشانغان كىشىلىرىمىزنىڭ پېشانىسىدىكى قورۇقلار ئالدىدا... يۈز كېلەلەيدىغان بولۇشىمىز لازىم. ھازىر راھەت كۆرىدىغان پەيت ئەمەس، نام-شۆھرەت ۋە مەرتىۋىدىن ئۈمىد ئاچىدىغان پەيت ئەمەس، قول ئۈزىتىپ ھەق تەلەپ قىلىدىغان پەيت ئەمەس، بولۇپمۇ شەرت قويۇپ سودىلىشىپ ئولتۇرىدىغان پەيت ئەمەس... ھەم، مېنىڭ يۈرەك قېتىمدا لاۋۇلداپ يېنىۋاتقان ئوتىنىڭ جامائەتنىڭ يۈرەك تېشىدا بولسىمۇ يېنىپ، ئۇچقۇنلاپ، نۇر چېچىپ كۆز چاقنىتىدىغان ئالامەتكە ئايلىنىشىنى تىلەيمەن...

ئۇنىڭ ھەممىدىن تەسىرلىك سۆزلىگەن ۋاقتى سوغۇق كۆلكە ئالامىتىنىڭ ھەممىدىن روشەن چېلىقىدىغان ۋاقتى بولاتتى. بۇ ئۇنىڭ ئەتەي قىلۋاتقان، بولۇپمۇ ياسالمىلىق بىلەن قىلۋاتقان ھەرىكىتى

ئەمەس ئىدى. ئەلۋەتتە. بەلكىم ئالىيجانابلار ھايا جىنىڭ سەۋەبىدىن بولسا كېرەك، ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقى، قاشلىرى، بۇرنى، بولۇپمۇ ئاغزى پۈرۈشۈشكە، ئۆمچىيىشكە باشلايتتى، ئۇنىڭ راستىلا يىغلىغۇسى كېلەتتى، دېمىسىمۇ ئۇ يىغلاڭغۇ ئىدى. ئۇ ئەنە شۇنداق ئاز ئۇچرايدىغان چىراي ئىپادىسى، ئۇنىڭ ئۇستىگە سۆزى ۋە ئاۋازى بىلەن ئۆزىنىڭ ئايال كاتىبىنى، بىز كېيىنكى كۆنلەردە ئاغرىق ئايالغا ئايلانغانلىقىنى تىلغا ئالغان شياۋ تيەننى — يەنى لاۋ تيەننى مەيۈن قىلىۋالغانىدى. ئەنە شۇ ئاغرىق ئايال تۇرغان يەردە مەزكۇر ھېكايىنىڭ ئوقۇغۇچىلارنى «قىزىقتۇرالىشى» تۇرغان گەپ.

14

ئۇ كىشىنىڭ ئاۋازىمۇ ناھايىتى جايىدا ئىدى. ئۇ ئەتەي كونترول قىلىنغان ۋە پەسەيتىلگەن. سادداً. مۇلايىم كەلگەن. ھېسداشلىق قوزغاش ۋە مۇكەممەللىك خۇسۇسىيىتى ناھايىتى ئوبدان، 10 گېرتسىتىن 30 مىك گېرتسقىچە ئاۋاز چىقىرالايدىغان. ئەمما ھەممە كونۇپكىلارنى ئۆل بىلەن بىر ئارىلىقتىدا بۇراشنىن چىقىدىغان ئاۋۇشقا ئوخشايدىغان باس ئاۋاز ئىدى. ئۇنىڭ تەلەپپۇزى ناھايىتى ئۆلچەملىك بولۇپ، ھەر بىر سۆزنى دانە-دانە ئېيتاتتى، سائىتىگە ئۈچ مىكىدىك سۆزنى تەلەپپۇز قىلاتتى، توختايدىغان يېرى ۋە رېتىمى ئېنىق ئىدى. ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان كىشى ھەر بىر سۆزنىلا ئەمەس. بەلكى تىنىش بەلگىلىرىنمۇ يەرق ئېتەلەيتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى كىشىگە قېنىق سۆسۈن رەڭلىك شايىنى، مۇقامى تۆۋەن ئەمما سىزىلىش سىستېمىسى ئېنىق ماي بوياق رەسىمنى (خۇددى روسىيىلىك بىر رەسسام سىزغان، يېقىر توي قىلغاندا يېگى ھوجرامغا ئاسقان «ئىشك يېنىدا» دېگەن رەسىمگە ئوخشاش رەسىمنى) ئەسلىتەتتى. ھەتتا ئۇنىڭ ئاۋازى ساڭا شالىيابىن بىلەن پول روبسوننى ۋە ۋانىكان پاپسىنى ئەسلىتەتتى.

ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ بىردىنبىر كەمچىلىكى سەل سەھىنە پۇرىقى. سەل قەدىمىي دراما پۇرىقى، سەل دېكلاماتسىيە پۇرىقى چىقىپ تۇرغانلىقىدا ئىدى. ئۇ بۇ دېكلاماتسىيىسىنى چىن دىلىدىن ئېيتاتتى. ئۇ ئۆمۈر بويى شېئىر ۋە باشقا ئەدەبىي ئەسەر يېزىپ باقمىغانلىقىغا قارىماي شائىر ئىدى. ئۇ قايناق شېئىرىي ھېسسىياتتىن چىن كۆڭلى بىلەن ھوزۇرلىناتتى. ئۇ ھەر كۈنى سەھەر ئويغىنىپ، ياتقىدا باشقا ھېچكىم بولمىسمۇ: ۋاھ، مانا قالتىس پەيزى بىر كۈن باشلاندى! دەيتتى.

مۇبادا ئۇ كۆكتات سېتىۋېلىشقا چىقىدىغان بولسا مۇنداق دېگەن بولاتتى:

سۆيۈملۈك كۆكتات سانتۇچى قىزچاق، قېنى زىل پەمىدۇرىگىزدىن بىر جىك سېتىپ بېرەمسىز؟

بۇ بىر توقۇلما. چۈنكى ئۇ كەم دېگەندە ئايال كاتىپقا ئىگە بولغاندىن كېيىن كۆكتات سېتىۋېلىشقا چىقمايدۇ. شىاۋتىيەن كۆكتات ئېلىپ كەلسە، ئۇ كىشى پۇلىنى تۆلەيدىغان چاغدا زۇۋانى تۇتۇلغاندەك پەس كارتىلدىغان ئاۋاز، ھاۋا سىلكىنگەندەك بىر خىل سىرلىق ئاۋاز چىقىرىدۇ. ئاندىن كېيىن چىرايىدىن بىرلا تەڭرى ئېپادىلىيەلەيدىغان مەغرىرەتلىك تەبەسسۇم، ناھايىتى سوغۇق تەبەسسۇم ئىزھار قىلىدۇكى، ئايال كاتىپ ھوشىدىن كېتىشكە قىل قالىدۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئايال كاتىپ ئېلىپ كەلسە ھەرگىز ھېساب ئۆتكۈزمەيدىغان بولىدۇ. ئۇ كىشىنىڭمۇ مۇنداق ئۇششاق-چۈششەك ئىشلارنى سۈرۈشتۈرۈشكە چولىسى تەگمەيدۇ.

چەت ئەللىك بىر مۇخبىر ئۇ كىشى بىلەن تاسادىپىي يەتتە مىنۇتلا ئۇچرىشىپ قالغاندىن كېيىن، بۇ ئادەم بەئەينى كومپىيە چولپىنىغا ئوخشايدىكەن دېگەنمىش.

دراما ئارتىسىدىن بىرى ئۇ كىشى بىلەن 20 مىنۇتلا پاراڭلاشقاندىن كېيىن، ئۆز-ئۆزىدىن ئىزا تارتىپ، ئۆز-ئۆزىدىن نومۇس قىلىپ

ئارتۇقچە تەرلەپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن شوك بولۇپ قېلىشقا تاس قالغانمىش.

15

يازغۇچى جاك شىنشىن ئۆز ۋاقتىدا ماگا جۆگگوغا خاس سىياسىي ئاتالغۇلارنى ۋە سىياسىي ۋەقەلەرنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشىنى يازماسلىق توغرىسىدا مەسلىھەت بەرگەنىدى. مەن مۇشۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان پىكرىنى «ئەدەبىي ئوبروز» ژۇرنىلىنىڭ 1988-يىللىق 1-سانىدىكى بىر ماقالىدىنمۇ كۆرىدۇم. بۇ ماقالىدە بىر مەزگىل ئاققان سىياسىي تەكەللۇپ سۆزلەرنى تەرجىمە قىلىشنىڭ ئىنتايىن تەسكە توختايدىغانلىقى، ئۇلارنى ھەر قانچە ئوبدان تەرجىمە قىلغان ھالەتتىمۇ چەت ئەل كىتابخانىلىرىنىڭ دىققىتىنى تارتالمايدىغانلىقى ۋە ئۇلارغا چۈشىنىشلىك بولمايدىغانلىقى، «كۆرەش قىلىش، پىپەن قىلىش، ئۆزگەرتىش»، «بىرگە زەربە بېرىپ ئۇچكە قارشى تۇرۇش»، «جانلىق ئۆگىنىپ جانلىق ئىشلىتىش، جىددىي ئېھتىياجلىقلارنى ئاۋۋال ئۆگىنىپ دەرھال ئۇنۇم قازىنىش» دېگەنگە ئوخشاشلارنىڭ جۆگگو ئەدەبىياتىنى دۇنياغا يۈزلەندۈرۈشتە ھەققەتەن پۈتلىكاشاك، «ئۆتكىلى بولمايدىغان» ھاك بولىدىغانلىقى ئېيتىلغان. ئوبزورچى جى خۆگجېن پېقرىنىڭ «قىش ھەققىدە پاراڭ» دېگەن ياريماس ئەسىرىمگە باھا بەرگەن چېغىدا پېقرىنىڭ ئەڭ چوڭ ئالاھىدىلىكى قىلىپ مودا بولۇپ قالغان سىياسىي تەكەللۇپ سۆزلەرنى دەرھال قوبۇل قىلىشقا ۋە قۇراشتۇرۇپ پايدىلىنىشقا ئۈستا (ئاساسىي مەنىسى شۇنداقتەك قىلغان) دېگەنىنى كۆرسىتىپتۇ. بۇنىڭدىن قارىغاندا، ياريماس ئەسىرىمدە چوڭ ئۆمىد يوقتەك قىلىدۇ.

مەن چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇغاندىمۇ شۇنداق مەسىلىنى سەزدىم. مەسىلەن، ئەنگلىيىلىك ئاتاقلىق ئايال يازغۇچى دورىس لېسسىڭنىڭ مۇھەببەت توغرىسىدىكى ھېكايىسىنى ئوقۇغان چېغىمدا، ئۇنىڭدا لېيبورىستلار پارتىيىسى، كابىنت، پارلامېنت

توغرىسىدا يېزىلغان سۆزلەر ماڭا سىرتتىن قوشۇلۇپ قالغاندەك بولسىمۇ، بولمىسىمۇ بولۇۋېرىدىغان تۈيۈلدى. بۇلارنى يېزىپ بۈرگىچە يېمەك-ئىچمەك، ئەر-ئاياللارنىلا، نېرۋا ۋە كۆز ياشلىرىنىلا يازغان بولسا تېخىمۇ ياخشى بولماسمىدى؟ دەپ ئويلىدىم.

بىراق پاكىت ئۇنداق ئەمەس. ۋەقەلىك قاتناشچىلىرى ئۆچۈن ئېيتقاندا، سىياسەت ھەم كونكرېت ھەم جانلىق نەرسىكى، ئۇنىڭدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ كېتىشكىمۇ، ئۆزۈڭنى قاچۇرۇشقىمۇ بولمايدۇ. ئۇنىڭدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ كېتىدىغان، ئۆزۈڭنى قاچۇرىدىغان بولسالا شەخسلەرنىڭ رېئاللىقىنى تامامەن يوققا چىقارغان بولسەن. تەلەيچان تەنقىدچى ئۆچۈن ئېيتقاندا رېئاللىقنى يوققا چىقىرىشنىڭ ئۆزى سىياسىي خاراكتېرگە باتىدۇ.

ئاشۇ چۈشكۈرۈكچى دوستىمىزنىڭ كۆز يېشى پۈتۈلەي سىياسىي خاراكتېرگە ئىگە. ئۇنىڭ كۆز يېشى قىلغان ۋاقتى ئەمەلىيەتتە ناھايىتى كۆپ بولسىمۇ، ئەڭ داڭلىقى ئۈچ قېتىم.

ئۇ تۇنجى قېتىم 50-يىللارنىڭ ئاخىرىدىكى ئاشۇ سىياسىي ھەرىكەت ۋاقتىدا ياش تۆككەن. شۇ چاغدا ئۇ سۆزگە چىقىپ ياشىنىپ قالغان ۋە ئىككى كۆزى كۆرمەس دېگۈدەك ھالەتكە كېلىپ قالغان بىر تارىخچىنى پاش قىلغان ۋە تەنقىد قىلغان. داڭقى تونۇلغان ئۇ تارىخچى مۇتەپەككۇر گويا تۇرلۇك پاكىتلارنى، تارىخىي ماتېرىياللارنى ۋە تارىخىي دەللىلەرنى ئىسپاتلايدىغان ۋەقەلىكتىن ئۆزگە ھېچقانداق داۋالىنى ئاڭلاشنى خالىمىغان بولسا كېرەك. بۇ تارىخچىغا «ياردەم بېرىش» قارار قىلىنغاندىن كېيىن، ئاشۇ «چۈشكۈرۈكچى» قارار قىلىنغاندىن كېيىن، ئاشۇ «چۈشكۈرۈكچى» جاناب ئۇتۇرىغا سەكرەپ چۈشۈپ ئاۋانگارات بولۇشقا ئالدىرىمىغاندەك قىياپەتتە تۇرغان. ئۇ باللارچە خام ئىش قىلمىدىغانلاردىن ئەمەس ئىكەن-دە. ئۇ ئۆزىنى سىرلىق ۋەزمن تۇتقان، بولۇپمۇ شۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇنىڭ ئاشۇ قارا باسقان تارىخچى مۇتەپەككۇرگە ناھايىتى

ئۇرمەت بىلدۇرۇپ يۇرگەنلىكى سىياسىي جەھەتتە ھېچنېمىدىن خەۋىرى يوق تارىخچى مۇتەپەككۇرنى گاڭگىرىتىپ قويغان. «مۇتەپەككۇر» ئاشۇ «چۈشكۈرۈكچى» جانابنىڭ قېشىغا غۇدۇراپ ھال ئېيتقىلى بارغان ۋە ئۇنىڭ خەيرى-خاھلىقىغا، ياردىمىگە ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلغان. دېمەك چۈشكۈرۈكچى سۆزگە چېقىشنى ئەنە شۇنىڭدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە تەلەپ قىلغان.

ئۇ بۇ قېتىمقى سۆزىدە باشقىچە يول تۇتۇپ ئۆز ھاياجىنىنى ۋە يۈرىكىدە يېنىۋاتقان ئوتنى تەكتلىمىگەن، مۇلايىم ھەم سىلىق ئاۋازدا سۆزلىگەن، ئۇ «مۇتەپەككۇر» نىڭ ئۇنىڭغا غۇدۇراپ ھال ئېيتقانلىقىنى ئاغزىنىڭ ئۇچىدىلا دېگۈدەك پاش قىلغان ھەمدە بۇنداق شەخسلەر ئارىسىدا بولغان غۇدۇراشنى ئالاھىدە ئىش قاتارىدا كۆرمەيدىغانلىقىنى ئېيتىش بىلەن بىللە باشقىلارنىڭمۇ تارىخچى مۇتەپەككۇرنىڭ مەسلىسىنى بېكىتىشتە، ئۇنىڭ خەلق دۈشمەنلىرى قاتارىغا ئۆتۈپ كەتكەن-كەتمىگەنلىكىگە باھا بېرىشتە يالغۇز ئۇنىڭ غۇدۇراپ ئېيتقان بىرنەچچە ئېغىز گېپىنىلا ئاساس قىلماسلىقىنى ئۆتۈنگەن. ئۇ: مېنىڭ بۇ يەردە سۆزلەۋاتقانلىرىمنىڭ مەنىسى «مۇتەپەككۇر» غا مەسلىھەت بېرىش، مەن ئادەمنىڭ ھەممە ئوي-ھەرىكىتى پاك بولۇشى، ئاشكارا بولۇشى، خۇددى خرۇستالدەك سۈزۈك ھەم مەزمۇت بولۇشى، ئېچكى دۇنياسىنىڭ بۇلۇڭ-پۇچقاقلىرىدىكى ھەممە نەرسىنى يورۇقتا ئېلىپ چېقىپ كۆرسىتىشى كېرەكلىكىگە قەتئىي ئىشىنىمەن دېگەن.

ئۇ تەھلىل يۈرگۈزۈپ مۇنداق دېگەن: سىز تاقەت قىلىشنى ئېيتىڭىز. سىز نېمىگە تاقەت قىلماقچى؟ تاقىتىڭىزنى كىمگە قارىتماقچى؟ ئىلىم ئىشىدا تاقەت قىلماقچىمۇ؟ سىزنىڭ سەۋەب-تاقەت بىلەن ئىلمىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشىڭىزغا كىم توسقۇنلۇق قىپتۇ؟ تاقەت قىلمەن دېگەنلىك بىئارام بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بىئارام بولغانلار تاقەت قىلىشقا موھتاج. مۇبادا ئۆزىڭىز شاد-خۇرام، كۆڭلىڭىز

كۆتۈرەڭگۈ، كەپپىگىز ياخشى بولىدىغان بولسا، سىزگە تاقەت قىلىش نېمىگە كېرەك بولاتتى؟ دېمەك بۇ بىئارام بولۇۋاتقانلىقىڭىزنى، خاپا بولۇۋاتقانلىقىڭىزنى، ئازابلىنىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلدۈرىدۇ. قېنى ئېيتىڭچۇ، سىز نېمىگە ئازابلىنىسىز؟ خەلق ئامىسى غەلىبە قازانغان بۈگۈنكى كۈندە قانداق ئادەم خۇددى دوزاخقا چۈشۈپ ئولتا كۆيۈۋاتقاندەك ئازابلىنىپ تاقەت قىلىش دېگەن پروگراممىنى كۆتۈرۈپ چىقدۇ؟ تاقەت قىلىپ نېمىنى كۈتمەكچى، نېمىگە ئېرىشمەكچى؟ كۈتكىنىڭىزگە ئېرىشەلمىسىڭ قانداق قىلماقچى؟ سىزنىڭ تاقىتىڭىزنىڭ چېكى بارمۇ ياكى چېكى يوقمۇ؟ چېكىدىن ئېشىپ كەتسە قانداق قىلماقچىسىز؟

16

ئاز نەرسە قىممەتلىك دېگەن گەپ بار. «تاقەت» ئۇستىدىكى ئەنە شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان تەھلىللەر شۇ چاغنىڭ ئۆزىدە ھەرگىز ئازغا كىرمەيتتى. شۇڭا يۇقىرىدىكى ئەسلىمە ياكى توقۇلمىنىڭ ئالاھىدە خاراكتېر ۋە ئالاھىدە رول يارىتىشقا پايدىسى يوق. ھېكايە ئوچۇن ئېيتقاندا، ئۆزگىچىلىك (شەخسلىك) بىرىنچى مۇكاپات چىققان لاتارىيە بىلىتىگە ئوخشسا، ئومۇملۇق مۇكاپات چىقماي بىكار كەتكەن «لاتارىيە بىلىتى» گە ئوخشايدۇ. بۇ ئىككىسىنىڭ مىقدار نىسبىتى 1:1500000 بولۇشى مۇمكىن. بۇ ئىككىسىنىڭ قىممەت نىسبىتى 0: ئاخىرقى پۈلى 1000000 بولۇشى مۇمكىن. دىققەتبىنىسىپ ئىنتېگرال قائىدىسى بويىچە ئالغاندىمۇ چەكسىز چوڭ سانىنىڭ نولگە نىسبىتى بولۇشى مۇمكىن. خاراكتېر ھەققىدىكى ھەر بىر ئابزاس تەسۋىر ئازدۇر-كۆپتۇر ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغاندەك. ھەر بىر لاتارىيە بىلىتىمۇ قۇرۇق ئۈمىد پەيدا قىلىدۇ... ئەمەلىيەتتە بولسا ئۇ بىرىنچى مۇكاپات چىقىدىغان ھەقىقىي لاتارىيە بىلىتىنىڭ خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولۇشتىن بىر مىليون بەش يۈز مىڭ مېتر يىراق تۇرىدۇ.

شۇنداقتىمۇ «ئاشۇ» جانابى «چۈشكۈرۈكچى» نىڭ تاقەت

قىلىش مەسىلىسى ئۇستىدە توختالغان چاغدىكى كەيپىياتى باشقىلارنىڭكىدىن پەرقلىق بولغان. خۇددى بەزى كاتتا سەنئەت-كارلارنىڭ: ئاساسىي گەپ نېمە ئىش قىلىشتا ئەمەس، شۇ ئىشنى قانداق قىلىشتا دەپ ئاللقاچان كۆرسەتكىنىدەك، ئۇنىڭ سۆزى باللىقتا خاس ئاددىيلىق ۋە قوپاللىقتىن خالى بولغان. ئۇنىڭ سۆزى ئالدىراقسانلىقتىن، ئۆزىنى كۆرسىتىشكە ۋە خىزمەت كۆرسىتىشكە نەپسى تاقىلدايدىغان چاكىنلىقتىن پۈتۈنلەي خالى بولغان. ئۇ پۈتۈن زېلزىلىگە كەلتۈرۈشىنىڭ، ئۆزىنى ئۆزى تىترەككە سېلىشنىڭ كۆزلىمەي، ئاۋازىنى پەسەرەك چىقارغان. ياق، ئۇ سۆزلىگەندە باشقىلاردا جۇملىدىن تارىخچى مۇتەپەككۇردا قوزغايدىغان تەسىرىنى پۈتۈنلەي ئەھمىيەتسىز بىلىپ، ئۆزىنىڭ مۇقەددەس بۇرچىنى ئادا قىلىشنى كۆزلىگەن، ياكى بولمىسا، بىر مەزگىل قالتىس داڭقى چىقارغان بىر يازغۇچىنىڭ ئامېرىكىدا «مەن بېزىقچىلىق قىلىشنا ئۆز ئارزۇيۇمنى قاندۇرۇشنى كۆزلەيمەن» دەپ ئېيتقىنىدەك ئىش قىلغان. ئۇ ھەر بىر سۆزىنى دانە-دانە ھەم توغرا تەلەپپۇز قىلىدىغان، پېقىر بايا ئېيتقىنىمەدەك، ھەتتا تىنىش بەلگىلىرىگىچە ئېنىق پەرق ئېتىشكە بولىدىغان دەرىجىدە ئېنىق سۆزلەيدىغان ئارتۇقچىلىقتا ئىگە بولۇشقا قارىماي، ئاۋازىنىڭ سىغىمچانلىقىنى شۇ قەدەر ئاجىزلاشتۇرغانلىكى، بەزىلەر تۇرۇپ-تۇرۇپلا ھېلى نېمە دېدىگىز دەپ سوئال قويۇشقا مەجبۇر بولغان. ئۇنىڭ «ئاقەت قىلىش» دېگەن سۆزىنى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن تارىخچى مۇتەپەككۇرنىڭ باشقا خاتالىقلىرىنى تەھلىل قىلىپ سۆزلىشى خۇددى پۈۋەك كەمپۇت يېيىشكە ئوخشاپ قالغان، يەنى ئۇ ئۆز تەھلىلىنى خۇددى پۈۋەك كەمپۇتنى بىردەم تىلى بىلەن يالاشتۇرۇپ، بىر دەم ئوتتۇر چىشى بىلەن بوش چىشلەپ، بىردەم ئېزىق چىشغا ئېلىپ چاياپ، بىردەم سول قوۋۇزىغا، بىردەم ئوڭ قوۋۇزىغا تاڭلىيغا يۆتكەپ، گويا ئاغزىدا ئاق گۈل ئېچىلدۇرغاندەك بىر پۈۋەك چىقىرىپ چاينىغاندەك چاياپ سۆزلىگەن. بىراق ئۇنىڭ

ئۆزى چقارغان پۈۋەكنى ھەرگىز بېرىلدۈرمايدىغانلىقى، پۈۋەكنى يۇقىرى-تۆۋەن، ئالدى-كەينى، ئوڭ-سول، دېگەن ئۇچ ئۆلچەملىك بوشلۇقتا ئايلاندۇرۇپ ھەرىكەتكە سالىدىغانلىقى ھەمدە ئۆلچەملىك بوشلۇقنىڭ تۆتىنچىسىدە خېلى ۋاقىتقىچە ھەرىكەتكە سالغاندىن كېيىن ئىختىيارسىز ئىچىگە شورىۋالىدىغانلىقى، بۇ شوراشتىن پۈۋەكنىڭ قارسىلداپ بېرىلىش ئاۋازى ئەمەس، بەلكىچە چاكىلداش ئاۋازى چىقىدىغانلىقى، ئېنگلىزچە «موزى» دەپ ئاتىلىدىغان مۆتۈمرلەرچە خاراكتېرگە ئىگە بۇ جانابنىڭ قارسىلدىغان ئاۋاز ئەمەس، چاكىلدىغان ئاۋاز چىقىرالايدىغانلىقى ئېسىگىزدە بولسۇن.

ئۇ باشقىلارنىڭ خاتالىقىنى تەھلىل قىلسا، ھەقىقەتەن تەھلىلدىن گۈل چېقىرالايدۇ.

17

ئۇ پۈۋەك كەمپۇتنى قانچىلىك چاينىغاندىن كېيىن، سەل چارچىغانلىقىنى، ئاۋازى سەل پوتۇپ قالغانلىقىنى سېزىپ، تەسىرلىنىشكە، ھاياجانلىنىشقا باشلىغان. ئۇ مۇنداق دېگەن:

— سىز مەن ھۆرمەتلەيدىغان ئالىم، سىز بىزگە پىشۋا. مەن سىزنى ئىنتايىن ھۆرمەتلەيتتىم، بىز ئالىملارغا بەكمۇ موھتاج. بىز ھەقىقىي، ئالىيجاناب، كەمتەر، ئوچۇق-يورۇق، كۆڭلى-كۆكسى كەڭ ئالىملارغا موھتاج. بىز سىزنىڭ ئالىملىق پۈقرى ئابرويىڭىزنىڭ نابۇت بولۇشىنى ھەرگىز ئۈمىد قىلمايمىز. بىز سىزنىڭ بوينىڭىزدىكى، پېڭىڭىزدىكى، تىزىڭىزدىكى مەينەتەلەرنىڭ يوقلىشىنىلا ئۈمىد قىلىمىز. بىز سىزنىڭ روھىي دۇنيايىڭىزدىكى مىكروبلارغا، ۋىرۇسلارغا، راكقا ئايلانغۇچى ھۈجەيرىلەرگە يول قويۇپ تۇرالمايمىز. مۇبادا سىزدىكى مىكروبلارغا، ۋىرۇسلارغا، راك ھۈجەيرىسىگە يول قويۇپ بېرىدىغان بولساق، سىزنىڭ ئالدىڭىزدا رەھىمسىزلىك ھەم مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلغان بولىمىز. سىز نېمىشقا بىزنىڭ يارىدەمىمىزنى قوبۇل قىلىپ،

ئىچكى دۇنيا رىگىزنى پاكىزاكىز تازىلىمايسىز؟ سىز نېمىشقا ئۆز قۇسۇرىگىزنى ئاسرايسىز؟ سىزدىن شۇنى ئۆتۈنمەنكى، قەتئىي ئىرادە باغلاپ، خەقتىن يوشۇرىدىغان ھەممە ئېپلاس نەرسىلىرىگىزنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇڭ، شامالغا سېلىڭ. شۇنداق قىلسىگىز يېڭى ئادەمگە ئايلىنىپ، بىزگە قىممەتلىك بىر كۆچ بولۇپ قوشۇلسىز... مەن بۇ گەپلەرنى قەلىپ ھەرگىزمۇ ئۆزۈمنى نۇقساندىن خالى مۇكەممەل ئادەم قىلىپ كۆرسەتمەكچى ئەمەسمەن. ئۇنداق ئەمەس، نۇقسانسىز مۇكەممەل ئادەم جاھاننىڭ نەرىدە بار؟ مەنمۇ مۇنچىغا چۈشۈپ، يۇزۈمنى يۇيۇپ، پۇتۇمنى چايقاپ، چېچىمنى ئالدۇرۇپ... ئۇستۇمدىكى چالۋا-توزانلارنى، ئارتۇقچە نەرسىلەرنى تازىلاپ تۇرۇشۇم كېرەك، ئۆز ۋۇجۇدۇمدىكى كەمچىلىكلەرنى ئۈيلىساملا خىجىل بولۇپ كېتىمەن، پېشقەدەملەر ئالدىدا، خەلق ئالدىدا... يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىمنى سېزىمەن.

ئۇ شۇ گەپلەرنى قەلىپ يىغلۇۋەتكەن، ھۆكۈمپ يىغلۇۋتىشكە تاس قالغان. قول ياغلىقىنى چىشلەپ كۆز يېشىنى سۈرتكەن. ئۇنىڭدىن تەسىرلىنىپ، باشقا بىرقانچە يىگىت-قىزمۇ ھەققەتەن كۆز يېشى قىلغان.

18

غەرىبتە مۇھەببەت ۋە كىشىنىڭ روھىي ھالىتىنى تەتقىق قىلىدىغان بىر ئالىم بار. ئۇنىڭ تاللىۋالغان تېمىسى جۇڭگولۇقلارنىڭ نەزىرىدە ناھايىتى غەلىتە ھېسابلىنىشى مۇمكىن. ئۇ مۇھەببەت ئۈيقۇ كەلتۈرۈش ئۈسۈلى دېمەكتۇر، مۇھەببەتكە بەنت بولۇش ئۈيقۇغا بەنت بولۇش دېمەكتۇر دېگەن خۇلاسىگە كەلگەن.

قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى قەھرىمانلاردىن مەيلى رومىئو بىلەن جۇلىيە بولسۇن، ۋە مەيلى جىيا باۋيۈي بىلەن لىن دەيۈي بولسۇن، مەيلى لياڭ شەنبۇ بىلەن جۇيىڭتەي بولسۇن، ۋە مەيلى ئانا كارېنىنا بىلەن ۋۇرونسكى

بولسۇن كىتابتىن سەكرەپ چىقىپ بۇ ئالىم بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە ئۇيغۇ كەلتۈرۈش دېگەن گەپ كلاسسىك، رومانتىك، كۆڭلى ساپ، گۈزەللىكنى ئەتىۋار، ھېسسىياتنى ئەلا بىلدۈرگان ئاشىق-مەشۇقلار ئۈچۈن نېمە دېگەن قەبىھ ھۆرمەتسىزلىك ھە! سادىق، قىزغىن، خالىس مۇھەببەتنى راستىنلا ئۇيغۇ كەلتۈرىدىغان كۆز باغلامچىلىق دېيىشكە بولامدۇ؟ قەدىمدىن تا ھازىرغىچە بارلىققا كەلگەن مۇھەببەت داستانلىرىنى، مۇھەببەت ناخشىلىرىنى ئۇيغۇ كەلتۈرىدىغان ئەسۇن قاتارىدا كۆرۈشكە بولامدۇ؟ دېگەن بولاتتى.

ئاشۇنداق غەزەپلىنىش ھەقلىق. ئەمما كىتاب سەھىپىسىدىن سەكرەپ چىقىپ ربئاللىققا ئېتىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇيغۇ كەلتۈرۈشنى ھىيلە-مىكر ۋە ۋاستە ھېسابلاپ سەلبىي مەنىگە ئايلاندۇرۇپ قويىدىغان رامكىدىنمۇ سەكرەپ چىقساڭ، يەنى ئۇيغۇ كەلتۈرۈشنى سادىقلىق، قىزغىنلىق بىلەن، تۈرمۇش توغرىسىدىكى ئەڭ گۈزەل تۇيغۇ ۋە ئەڭ گۈزەل ئىستەك بىلەن قارىمۇ قارشى قىلىپ قويۇش ئادىتىدىن قۇتۇلساڭ، بىرەر يېڭى ئىلھامغا ئىگە بولۇشۇڭ مۇمكىنمۇ-يوق؟ ئىنتايىن بىر تەرەپلىمە، ئىنتايىن چەكلىك بولۇشقا قارىماي ئىنتايىن چوڭقۇر، ئىنتايىن سەزگۈر كەلگەن ئۇتكۇر كۆزگە ئىگە بولۇشۇڭ مۇمكىنمۇ-يوق؟ ئەدەبىي ئوبزورچى خۇاڭ زىپىڭ «كتاب ئوقۇش» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان بىر ماقالىسىدە ئەنە شۇنداق «بىر تەرەپلىمە چوڭقۇرلۇق» قا بولغان ئامراقلىقىنى كەم دېگەندە ئاسراش ھېسسىياتىنى بىلدۈرگەن.

ئايال كاتىپ ئاشۇ «چۈشكۈرۈكچى» جانابىنىڭ قېشىدا توپتوغرا ئون يىل دېگۈدەك ۋاقىتنى ئۇيغۇسىنى كەلتۈرۈش ھالىتىدە ئۇتكۈزگەن. ئۇ جانابىنىڭ قامىتى، ناشقى كۆرۈنۈشى، يۈرۈش-تۇرۇشى، چىرايى، ئاۋازى، گەپ-سۆزى، ۋەزمىن ھەم نازاكەتلىك ھەممە ئۇسۇلى ئايال كاتىپنى كېچە-كۈندۈز مەپتۇنلۇق ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويغان. ئايال كاتىپنىڭ كۆزىگە جاھاندا ئاشۇ جانابتىن باشقا ھېچنېمە كۆرۈنمەي

قالغان. ئايال كاتىپ ئۇنىڭدىن يوليورۇق سورىغان ياكى ئۇنىڭغا ئۆز ئىشىدىن دوكلات قىلغان چاغلىردا ئۇنىڭ نەپەس ئېلىشىنى، يۈرىكى ئۆيناۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ قولى تۆرۈپ-تۆرۈپ بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەۋاتقانلىقىنى بايقىغان. ئايال كاتىپ ئۇنىڭ ھىكمەتكە، زوققا تولغان نۇتقىنى ئاڭلىغان چاغلىردا، چوقۇنۇش، قايىل قىلىش، تەسىرلىنىش دەستىدىن كالپۇكىنى چىڭ چىشلەپ، يۈزى ئوت ئېلىۋاتقانلىقىنى چاندۇرماسلىققا تىرىشقان بولسىمۇ، بەربىر ئۆزىنى تۇتالماي تارام-تارام ياش تۆككەن. كاتىپ ئۆز ھېسسىياتىنىڭ ئېغىزغا ئالغۇچىلىكى يوق تولىمۇ ئۇشتاق-چۈشۈشكە كلىكىدىن خىجىل بولغان، ئاۋۇ جانابنىڭ ھېسسىياتى بولسا كاتىپقا چەكسىز كاتتا، ئالىي، ئۇلۇغۋار بولۇپ تۇيۇلغان! ئۇ ئىزا تارتىپ ئۆزىنى قويۇشقا جاي تاپالماي قالغان. ئايال كاتىپ ئۆزىنىڭ ئۇ جانابنى سۆيۈشكە مۇناسىپ ئەمەسلىكىنى، لاياقەتسىزلىكىنى، ھەتتا ئۇ جانابقا چوقۇنۇشقىمۇ مۇناسىپ ئەمەسلىكىنى، لاياقەتسىزلىكىنى بىلىپ، پۈتۈن دۇنيادا، پۈتۈن جۇڭگودا كىمۇ ئۇنىڭغا چوقۇنمايدۇ؟ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇشنى، ئۇنىڭ نۇتقىنى ئاڭلاشنى كىمۇ زۆرۈر تاپمايدۇ؟ ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشمايدىغان ۋە پاراڭلاشمايدىغان بولسا، بۇ دۇنيادا ئەنە شۇنداق ئالىيجاناب ۋە تەۋرەنمەس زات بارلىقى كىمنىڭ خىيالىغا كەلسۇن؟ تارىخچى مۇتەپەككۇر ئۇنىڭ نۇتقىنى ئاڭلىغىنىدا يەرگە يېتىپ ئۆلمەمدي، ماڭقىسىنى ئېقىتىپ يىغلىماي نېمە قىلغىنى؟ تارىخچى مۇتەپەككۇر ئۇنىڭ نۇتقى ئالدىدا تىلىنى چاينىماي، ئۆزىنى قاچۇرغىنى نېمىسى؟ دېگەنلەرنى ئويلىغان. شۇ ئوي بىلەن چاچراپ ھېرىپ تارىخچى مۇتەپەككۇرنىڭ كېكىردىكىنى سىقتۇسى كېپكەتكەن!

بىراق ئۇ جاناب ئايال كاتىپقا بىرەر قېتىمۇ توغرا كۆزىدە قاراپ قويمىغان. ئۇ جاناب ئايال كاتىپ بىلەن سۆزلەشكەن چاغلىردا ئاۋازىنى دىمىغدا توختىتىپ بۇرنىنىڭمۇ، ئاغزىنىڭمۇ سىرتىغا چىقارماي سۆزلەشكەن. ئايال كاتىپ ئۇنىڭ دېمەكچى بولغان مەقسىتىنى ئۇنىڭ چالا-چۈشتە ئاۋازىغا ۋە يۈزىنىڭ ئىپادىسىگە قاراپ جىق

كۆچ ۋە جىق ۋاقىت سەرپ قىلىپ يەملەيمۇ توغرا يەملىيەلمىگەن. بۇ ھال ئايال كاتىپنى ئۇ جانابنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا تېخىمۇ قايىل قالدۇرغان. ئايال كاتىپ ئۇ جانابنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى ھەمىشە قۇرت قاتارىدا كۆرۈپ، ئۇ جانابنى ئەۋلىيا بىلىپ يۈرگەن.

19

ئەمدى بىز يەنە بىر قەدەم ئىلگىرىلەپ، ئۇنىڭ ئىككىنچى قېتىم يىغلىشى مەدەنىيەت ئىنقىلابى باشلانغان چاغدا، ئىدارىلەرگە خىزمەت گۈرۈپپىسى كىرىپ ئورۇنلاشقان كۈنلەردە بولغانلىقىنى توقۇشىمىز مۇمكىن. تۆۋەندە توقۇغانلىرىمىز بەلكىم بەك يالىڭاچ بولۇپ قېلىشى، بەك ئېشىپ كېتىشى مۇمكىن. تونۇشنىڭ ئەترايلىق بولماسلىقى بەدىئىي جەھەتتە گەپ يوشۇرالماسلىقتا سەۋەب بولىدۇ، ئەلۋەتتە. ھازىرچە مۇنداق دەپ تۇرايلى: شۇ چاغدا ئۇ ئەللىك نەچچە ياشقا كىرىپ قالغان، رەتلىك ۋە چىرايلىق كىينىپ، ئۆزىنى سىپايە ۋە نازاكەتلىك تۇتۇپ، سەللا چېقىپ تۇرىدىغان قورسىقىنى مۇلايىم ۋە تارتىنچاقلىق بىلەن توماپىتىپ، بېلىنى رۇسلاپ، قەدىمىنى يوغان ئېلىپ ماڭىدىغان، خاتىرىلىۋالسىلا قېلىپلاشقان ئەدەبىي تىل بولالايدىغان ساز ۋە مۇكەممەل گەپلەرنى قىلىپ يۈرىدىغان كىشى بولغان. ئەنە شۇ كىشى خىزمەت گۈرۈپپىسى چاقىرغان بىرىنچى قېتىملىق يىغىندا ئېچىنىپ كۆز يېشى قىلغان.

ئۇ ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ تولىمۇ زەئىپلىك، رەھىمدىللىك قىلغانلىقىنى، سەۋىيىسىنىڭ بەكمۇ تۆۋەنلىكىنى تەكشۈرۈپ، ئۆز ئەتراپىدىكى بەزى كىشىلەرگە، بەزى ئىشلارغا، بەزى گەپ-سۆز-لەرلەرگە ئاللىقاچانلا پىكرى بولغانلىقى، ناتوغرا كەيپىياتلارنى ئاللىقاچانلا سەزگەنلىكى، ئۆز مەجەزىدىن ئالغاندا، ئاشۇنداق بۇيرۇقلەر بىلەن تىنچ بىللە ياشىيالمايدىغانلىقى، بىراق 50-يىللارنىڭ ئاخىرىدىكى سىياسىي ھەرىكەتتىن كېيىن، بەزىلەرنىڭ ئۇنىڭ ھېلىقى تارىخچى مۇتەپپەككۇر ئىككى كۆزى ئاساسەن كۆرمەس بولۇپ قالغان بۇ

تارىخچى ئۇ ياردەم بەرگەندىن كېيىن ئۇزاق ئۆتمەي ۋاپات بولۇپ كەتكەن ئاغا بەرگەن ياردىمى ئۇستىدە يايتا گەپلەرنى قىلىپ، بىر مۇنچە ئۆسەك سۆزلەرنى تارقاتقانلىقى، ھەتتا بەزىلەرنىڭ ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ تەكلىپ — خاتا تەكلىپ بېرىپ، ئۇنىڭغا بۇرۇزۇئاچە ئىنسانپەرۋەرلىك، ئومۇمىي مېھرىبانلىق دېگەندەك ئەجىقى چىققان نەرسىلەر بىلەن بېسىم ئاستىلا تەكىنلىكى، ئۇنى ئېرىتمەكچى بولغانلىقى... ئىشقىلىپ ئۇزى بۇرۇزۇئازىيىگە قايتۇرما زەربە بېرىشنە باشلامچىلىق بىلەن ئوت ئاچالمىغانلىقى ئۇستىدە سۆزلىگەن.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئەتراپىدىكى ئۆزى بىلەن باردى-كەلدى قىلىشقان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك تەھلىل قىلىپ چىققان، ئىشلەتكەن سۆزلىرى شۇ چاغلاردا ئېقىپ يۈرگەن «غالجىرانە ھۇجۇم»، «ياۋۇز قىياپەت»، «پاسىق سۆڭەك جىن»، «قوي تېرىسىگە ئورىلىۋالغان چىلبۆرە»، «قۇيرۇقى كۆرۈنۈپ قالغان تۈلكە»، «تېشى پالپال ئالۋاستى» دېگەنگە ئوخشاش ماقالىلىق، ئەدەبىيلىك، سىمۋوللۇق، ھەيۋىلىك خۇسۇسىيەتكە باي سۆزلەرگە سىلىشتۇرغاندا، ئىنتايىن ئېھتىيات بىلەن ئېيتىلغان سۆزلەر، ھەتتا ئىنتايىن «يېقىملىق» سۆزلەر بولغان. ئۇ كۆلۈمسىرەپ تۇرۇپ مۇنداق سوئاللارنى قويغان: «قېنى ھەممەيلەن پۈراپ باقايلى، ئويلاپ باقايلى، ئۆزىمۇ ئويلاپ باقسۇن، ××يولداشنىڭ سۆز-ھەرىكىتى، ئۇنىڭ ئۆجۇدىدىكى پۈراق زادى كىمگە پايدىلىق؟ زادى قايسى گۇرۇھقا، قايسى سىنىپقا، قايسى سىياسىي كۆچكە پايدىلىق؟ ××يولداش كىمنىڭ مەنپەئىتىگە ۋەكىللىك قىلۋاتىدۇ؟ خەلق مەنپەئىتىگە ۋەكىللىك قىلۋاتامدۇ ياكى دۇشمەن مەنپەئىتىگمۇ؟ خوش، تارىخنىڭ توسۇۋالشقا بولمايدىغان ئۆركەشلىك قانۇنىمىدا ××يولداشنى دولقۇن بېرىپ ئىلگىرىلىگەن ئەزىمەت دېيىشكە بولامدۇ؟ دولقۇنغا ئەگىشىپ ماڭغان ئوغۇل بالا دېيىشكە بولامدۇ؟... بولامدۇ؟ ئۇنداق دېيىشكە بولمىغانىكەن، ئۇ ھالدا ئۇ كەم دېگەندىمۇ ئوبيېكتىپ جەھەتتە خەلقنىڭ قارشى تەرىپىگە

ئۆتۈپ كەتكەن بولمامدۇ؟ مەيدانىدىن تېيىپ كەتكەن بولمامدۇ؟ مۇشۇ مەيدان مەسىلىسىنى ھەل قىلماي تۇرۇپ باشقىسىدىن قانداقمۇ ئېغىز ئېچىشقا بولسۇن؟ بىز بولساق...»

ئۇ لوگىكىدىن ۋە ئىستىلىستىكىدىن گەپ يورغىلىتىشقا خۇشتار بولغان. ئۇ ئۆز قاراشلىرىنى «تەتۈر ئىسپاتلاش ئۇسۇلى» بىلەن بايان قىلىشقا خۇشتار بولغان. يەنى ئۇ ئالدى بىلەن ئۆزى يارىدەم بېرىۋاتقان كىشىنى ئاقلايدىغان، ياقلايدىغان، پەردازلايدىغان تۇرلۇك پەرەزلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان، ئۇ مۇنداق پەرەزلەرنى شۇ چاغنىڭ ئۆزىدە ھەممە بۇلۇڭ-پۇچقاقلارنى ئالا قويماي قاپلاپ كەتكەن كەسكىن، ئاچچىق ۋە «قان چىقارماي جان ئالغۇچى» سۆرلۈك كەيپىياتقا، ھەربىر يېغىن ئەھلىنىڭ ۋە ئۆزى يارىدەم بېرىۋاتقان كىشىلەرنىڭ روھىي كەيپىياتىغا زادى ماس كەلمەيدىغان، ھەتتا ئاڭلىغۇچىغا شۇ قەدەر كىنايىلىك بولۇپ تۇيۇلىدىغان، يارىدەم بېرىلگۈچىلەرنىڭمۇ «مەندە ئۇنداق گۇزەللىك، ئۇنچۇالا چىرايلىقلىق ئەسلا يوق» دەپ ئۆز خىجىللىقىنى تالىشىپ ئىزھار قىلغۇسىنى كەلتۈرىدىغان دەرىجىدە قالتىس گۈزەل، ئاجايىپ چىرايلىق ئىنارىلەر بىلەن سۆزلىگەن. يارىدەم بېرىۋاتقان كەلمەيۋاتقان ئۇ جاناب كۆزلىرىگە جىق ياش ئېلىپ، ئۆزى يارىدەم بەرمەكچى بولغان ئادىمنى قىيالماسلىق، يېقىنچىلىق ۋە ئىچىدىكىنى تېشىغا چىقىرالماسلىق يولى بىلەن شۇ دەم شەكىللىنىۋاتقان سىياسىي دوزاختا ئىتتىرىۋېتىشكە مەجبۇر بولغان.

يەنە كېلىپ ئۇ مۇجمەللىككە قىلچە يول قويماي ئوچۇق-يورۇقلۇق بىلەن كىشىلەرنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ سۆزلىگەن. ئۇ ئوچۇر-بوچۇرنى بىلىپ بولمايدىغان، يېپ ئۇچىي يوق غەلىتە ئەنزە توقۇشتىن، «بەزىلەر ئۇنداق-مۇنداق» دەپ پەرەز بىلەن ئوق ئېتىشتىن قەتئىي ساقلانغان، كىمنى دېمەكچى بولسا شۇنى ئېنىق ئاتاپ، ئەقىلگە سىغارلىق، ھەق ھەم ئاچچىق سۆزلەر ھەم تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن سۆزلىگەن.

ئۇ شۇ قېتىمقى ئاۋازسىز ئېچىنىشلىق يىغا ئارىلاش سۆزىدە ئۆزىنىڭ ئايال كاتىپىنى، يەنى بىز ئاتاپ ئۆتكەن كىپىنكى كۈنلەردىكى ئاغرىق ئايالىنى تىلغا ئالغان. ئۇ سۆزىنى ئايال كاتىپقا توغرىسىدىن توغرا قاراتمىغان، ئايال كاتىپنى قۇسۇرىنى كولاپ ئەيىبلەيدىغان، تەھلىل قىلدىغان، يارىدەم بېرىدىغان گەپلەرنى قىلمىغان. ئۇ پەقەت ئۆزىنىڭ «ئوڭچىل» لىق قىلغانلىقىنى، يۈز خاتىرىدىن كېچەلمەي كۆڭۈلچە كلىك قىلغانلىقىنى تەكشۈرگەن. ئۇ ئۆز كاتىپىنىڭ كېلىپ چىقىشى كەمبەغەل دېھقان-تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلاردىن ئەمەسلىكى، ئوبدان چېنىقىپ ۋە ئۆزگەرتىلىپ باقمىغانلىقى، «ھېسسىياتىنى ئۆزگەرتىش» جەريانىنى باشتىن كەچۈرۈپ باقمىغانلىقى، شۇ ۋەجىدىن خاراكتېر-خۇسۇسىيەت، خۇلۇق-مىجەز جەھەتتە مەخپىي خىزمەت ئىشلەشكە مۇۋاپىق ئەمەسلىكى، ئۇنى ئاللىقاچانلا يۆتكۈۋېتىشنى ئويلانغانلىقى... ئەمما يۈز ئاۋايلايدىغان، كۆڭۈلچەكلىك قىلدىغان تۇرلۇك ئويلارنىڭ كاساپىتىدىن... زادى ئېغىز ئاچالمىغانلىقى ئۈستىدە سۆزلىگەن.

شياۋتيەن گويا بىر پارچە مۆز تاپىنىدىن كىرىپ مېڭىسىدىن چىقىپ كەتكەندەك ھالەتكە كەلگەن. شياۋتيەن ئۇ كىشىنىڭ شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى مانا ئەمدىلا ئۆز ئىسمىنى تۇنجى رەت تىلغا ئالغانلىقىنى ئاڭلىغىنىدا، ئاجايىپ شادلىنىپ، پۈتۈن ئەزايىغا ئوت تۇتاشقاندەك ھاياجانلانغان. چۈنكى ئۇ كىشىنىڭ ئون يىلدىن بېرى شياۋتيەننىڭ ئىسىم-فامىلىسىنى مانا مۇشۇنداق سىلىق-پۈمشاق ئاۋازدا تىلغا ئېلىشى تۇنجى قېتىم بولغان. بۇنىڭدىن بۇرۇن ئۇ كىشى شياۋتيەن بىلەن سۆزلەشكىنىدە ساپلا «ھەي»، «ھوي»، «س... سز»، «مايا...» مايافقا كېلىكا» دېگەن سۆزلەرنى ئىشلەتكەن، شۇنداقلا دىمىغىدا «ھىم، ھېھ» دەپ خىگىلداش بىلەنلا ئىپادە بىلدۈرگەن، ھەتتا بەزىدە قۇرۇق يۆتەل بىلەنلا بېشارەت بەرگەن. شياۋتيەن شۇنىمۇ ئۆزىنى چاقىرغانلىق دەپ بىلىپ، بەلكىم بىرەر پارچە خەتنى سېلىۋېتىڭ، يا بولمىسا

بىرەر ئىستاكان چاي قويۇپ بېرىڭ دەپ چاقىرغاندۇر دەپ ئويلىغان. گەرچە قايناقسۇ، چاي ۋە ئىستاكان ئۇ كىشىنىڭ يېنىدىلا تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن شياۋتيەن چاي قويۇپ بېرىشنى كاتېپنىڭ بۇرچى ھېسابلاپ، ئۇنى ئۆزى ئۈچۈن شەرەپ ۋە خۇشاللىق دەپ بىلىپ كەلگەن.

دېمەك ئۇ كىشى مانا ئەمدى شياۋتيەننىڭ ئىسمىنى پەس ئەمما ھېسسىياتلىق، پۈتۈن ئەمما يېغا ئارىلاش ئاۋازدا تىلغا ئالغىنىدا، شياۋتيەن ئۇ ياقنىڭ ئۆزى توغرىسىدا توختىلىشنى شۇنچە ئۈمىد قىلغان، مۇشۇنداق بىر كۈننىڭ كېلىشىنى كۈندۈزىمۇ، كېچىسىمۇ، نەچچە ئايلاپ، نەچچە يىللاپ كۈتۈپ كەلگەن شياۋتيەن: ئۇياق مېنىڭ توغرامدا ئەل-جامائەت ئالدىدا سۆزلىسۇن! ئۆز كۆڭلىدە مېنىڭ بارلىقىمنى كۆپچىلىككە بىلدۈرسۇن! ئۆزى ماڭا ياردەم بەرسۇن، مېنى قاتتىق تىللىسىمۇ مەيلى، ئۇ ياقنىڭ ماڭا بولغان كۆز قارىشىنى بىر بىلىپ قالاي، مېنىڭ ھەممە ئىشىمنى پۈتۈنلەي ناتوغرىغا چىقىرىۋەتسىمۇ مەيلى، ئۆزۈمنىڭ قانداق ناتوغرا جايلىرىم بارلىقىنى ئۇ ياقنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىساملا كۆڭلۈم سۆيۈنۈپ ھۆزۈرلىنەمەن، چۈنكى خاتالىقنى ئېقرار قىلىش ۋە تونۇش خاتالىقنى تۈزىتىپ ئالغا بېسىشنىڭ، يېڭى ھاياتقا، يېڭى قىياپەتكە ئېرىشىشنىڭ ئالدىنقى شەرتى ئىكەنلىكىنى ئۇياق ماڭا ئاللىقاچان ئېيتقان، بۇ ئەنە شۇنداق مۇھىم شەرت بولغانىكەن، ئۆزۈمنىڭ ناتوغرا جايلىرىنى ئۇياق ئۆز ئاغزى بىلەن كۆرسىتىپ بېرىدىغانلا بولسا، نېمە دېسىمۇ ماقۇل دەيمەن، نېمە قىل دېسە شۇنى قىلىمەن، نېمىنى قىلما دېسە شۇنى چۆرۈپ تاشلايمەن! ئۇياق ئۈچۈن ئۆزۈمنىڭ ھەممە ئەزايىنى چۈۋۈپ باشقىدىن قۇراشتۇرۇپ ياساشقا توغرا كەلسىمۇ ياق دېمەيمەن دېگەنلەرنى ئويلىغان.

بىراق ئۇياق شياۋ تيەننىڭ ئۆزىنى چۆرۈپ تاشلىۋەتمەكچى ئىكەنلىكىنى ئېيتقان!

20

ئەنئەنۋى رېئالىزم قارىشى تۇرۇپ بولمايدىغان قۇدرەتكە ئىگىمۇ-قانداق؟ مەزكۇر ھېكايىنىڭ ئاپتورى ئەسلىدە ئارىنى ئايرىيدىغان ئۇنۇم يارىتىشقا تىرىشقانىدى. ئاپتوردا بىرقانچە جانلىق شەخسنى مەركەزلىك يېزىش نىيىتى يوق ئىدى. بىرمۇ توپنىڭ بۆلۈكىنى يېزىپ، ئۇنى-بۇنى قوشۇپ، پارچە-پۈرات ۋەقەلىكلەرنى قۇراشتۇرۇپ، كىشى قەلبىنى ئەركىن پەرۋازغا سالغان بولسا ياخشى بولاتتى. ئاپتور كۇنلۇكسىمان قۇرۇلمىغا ئىگە رېئالىزمنى تەجرىبە قىلغانىدى. ئۇ يېزىشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقاندا، كەم دېگەندە ئىككى شەخس ۋە ئۆلارنىڭ پىكىر-ھېسسىياتى ھەتتا سىياسىي باغلىنىشى، بولۇپمۇ ھەربىرىنىڭ ئۆزىگە خاس مىجەزى ئاپتورنىڭ ئىرادىسىگە بېقىنمايدىغان ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە شەكىللىنىۋاتقاندەك قىلدى، بۇ خۇددى ئاپتور بۇنىڭدىن توققۇز يىل بۇرۇن بىرېختىنىڭ خۇاڭ زولىن ئۇستام رېژىسسورلۇق قىلغان، دۇيېڭ باش رول ئالغان داڭلىق سەھنە ئەسىرى «گاللىپې تەرجىمھالى» نى كۆرگەن چېغىدا، ئويۇن كۆرۈۋاتقان تاماشىچىلارنىڭ بەربىر مەيتۇن بولۇپ، ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ، ئىستېتىكىنىڭ ئارىنى ئايرىش قانۇنىنى پۈتۈنلەي ئېسىدىن چىقىرىپ قويغىنىغا ئوخشاش بولدى. بۇنىڭدىن قارىغاندا، جىڭجۇي تياتىرىنى كۆرگەندە، تاماشىچىلارنىڭ سەھنىگە ئېتىلىپ چىقىپ «قاشتاش بىلەيزۇك تېپىۋېلىش» دېگەن ئويۇندا دەللال رولىنى ئالغان ئەرتسنى قوغلاپ چۇشۇرۇۋېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن «ئارىنى ئايرىش» نى قايتا-قايتا تەكتىلىگەن دۇرۇس ئوخشايدۇ. ئەمدى مەزكۇر توقۇلما ئەدەبىي ئەسەرگە كەلسەك، بىر قىسىم كىتابخانلار خۇمارىدىن چىقماي: ئاپتور ئەتەي سىرلىق قىلىپ يۈرمەي، لېۋ شاۋتاڭغا ئوخشاش مۇھەببەتكە سىياسەت قوشۇلغان ھېكايىدىن بىرىنى، ئىككىدىن تۆتكىچە جانلىق، ئەينەن شەخسنى ھەمدە ھىجران قايغۇسى ۋە ۋىسال شادلىقىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەم

ئاشكارا هەم يېپىق ۋەقەلىكلەرنى يازسا بولماسمىدى؟ نەدىكى بىر ئالتاغىل كىنايە گەپلەرنى قوشۇپ يۇرگىنى نېمىسىدۇر؟ يۇمۇرلۇق گەپنى كۆپەيتكىنى بىلەن ئاپتورنىڭ ئۆز سۆيىتىنى چۈشۈرۈۋەتسە كۆرۈك! دېسە، يەنە بىر قىسىم كىتابخانلار قانائەت قىلماي: ئاپتور شىرتىكى-پىرتىكىنى قويۇپ، زاماندىن، ماكاندىن، شەخستىن، دۆلەت تەۋەلىكىدىن، ئىجتىمائىي شارائىتتىن خالى مەگگۈلۈك، سىرلىق، چۈشىنىكسىز ئادەملەرنى يازغان بولسا، ئەگە ياخشىسى ئامېرىكىدا ياكى مارستا يۈز بەرگەندەك قىلىپ، كىتابخانلار ئۇقۇغۇنسېرى چۈشىنەلمەيدىغان، چۈشىنەلمىگەنسېرى ئوقۇغۇسى كېلىدىغان قىلىپ يازغان بولسا بوپتىكەن، ئۇيان يېزىپ، بۇيان يېزىپ ئاخىرى يەنە شەخس — خاراكتېر — ۋەقەلىك — ھېكايە ئۇۋۇسىغا كىرىپ قالغىنى نېمىسىدۇر؟ دېيىشى مۇمكىن.

شۇنداق. «مۇدىرنىزم» قالپىقى ھېچقانچە شۆھرەت قازىنالماي قالغان ھەتتا قىياپىتى گۇمانلىق بولۇپ قالغان چاغدا، ھەقىقەتەن بەزى ياخشى كىشىلەر «مۇدىرنىزم» كۆلەگگىسىدىن بۇتۇنلەي قۇتۇلۇشۇمغا ئاشكارا ۋە ئاستىرتتىن يارىدەم بەرمەكچى بولۇشتى. بۇنداق يارىدەم بىر مەزگىل خېلىلا قىزىپ كەتكەنمۇ بولدى. مەلۇم يىللار ئۆتكەندىن كېيىن ئالدىنقىلارنى بېسىپ چۈشكۈچى ئەزىمەتلەر ئۆزلىرىچە مۇدىرنىزمنىڭ ھەقىقىي ئەگگۈشتىرىنى (ئۆزۈگىنى ئېگىز بىنادىن خام سۇرۇپ ئۈستىگە تاشلىساڭلار بىر پارچە مايلىق رەسىم پۈتىدۇ دېگەنگە ئوخشاش بەندى - نەسىھەتلەرنى) تېپىۋالغاندەك، «مۇدىرنىزم» مودا «تاج» غا. خەلقنارا غا نارالغان تۇسكە، كۆڭۈل تەلپۈندىغان مەلۇم مۇقەددەس جايغا بېرىشتىكى يول خېتىگە ئايلانغاندەك تونۇشتا بولۇشتى. ئۇشۇنىمۇنۇت كارامەت كۆرسىتىپ جاھانىنى بىردىنلا ھەيران قالدۇرۇشقا ئالدىراپ كەتكەن بۇ دوستلار ئەمدى ئاپتورنى ھەقىقىي مۇدىرنىزم تەرەپدارى ئەمەس. يالغان مۇدىرنىزم تەرەپتارى دەپ ئەيىلىگىلى تۇردى. بۇ ئۇلار ئۈچۈن نېمىدېگەن ئاسان ۋە نېمىدېگەن ئارزۇسىغا

باب ئىش-هه! بۇ خۇددى ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئائىلە ئېلىكتر سايمانلىرىنىڭ قاراڭغۇ بازاردىكى باھاسىنى «دۇڭياڭ» (توپو)، «دوسۇڭشيا» (ماتسۇشتا)، «رىلى» (خىتاچى)، «دۇڭجى» (توسىبا)، «كاسيو» دېگەن داڭلىق ئەسلى نۇسخىسىغا قاراپ ئايرىشقا ئوخشاش ئايرىلغاندەك، ھەتتا چەت ئەل مالىلىرىنىڭ ئۆلچىمى ۋە ماركىسنى كۆرسەك بىلسەم تەنقىدچى بولمىغۇ دەپ، ئۆزىمۇ قىلچە چۈشىنىپ يەتمىگەن بىرمەر چەت ئەل ئۆلچىمىنى قوللىدا تۇتۇپ، شۇ ئۆلچەمگە چۈشىدۇ دەپ بىلگىنىنى قوللىغاندەك، شۇ ئۆلچەمگە چۈشمەيدۇ دەپ بىلگىنىنى ئەيىبلىگەندەك بىر ئىش. خوش بۇنىڭدا كىم ئىقتىدارسىز؟ ئۆلچەنگۈچى نەرسە ۋە ئۇ نەرسىنى ئىجاد قىلغۇچى ئىقتىدارسىزمۇ؟ ياكى ئۆلچەم ۋە ئۇ ئۆلچەمنى قوللىدا تۇتقۇچى ئىقتىدارسىزمۇ؟

كىتابخانىلارنىڭ تەسىراتى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بىزنىڭ ئەر قەھرىمانىمىز — ئىسكەتلىك سالاپەتتە چۈشكۈرىدىغان ئاشۇ كىشىمىز ھەر ھالدا خېلى روشەنلىككە ۋە تەشەبۇسكارلىققا ئىگەدەك قىلىدۇ. ھالبۇكى، ھەرقانداق ھېكايىدىكى روشەنلىك غەيرىي روشەنلىكنى قۇربان قىلىش ھېسابىغا بارلىققا كېلىدۇ. غەيرىي روشەنلىك دەل رېئاللىقنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى دېمەكتۇر. رېئالىزم روشەنلىكنى تەلەپ قىلىدۇ، ئەمما رېئاللىقنىڭ روشەن بولۇشى ناتايىن. بۇ بەلكىم نەزەرىيىچىلەرنى ئاۋارە قىلىدىغان چىن مەنىدىكى زىت مۇھاكىمە بولماسلىقى مۇمكىن. تەكشۈرۈپ كۆرىدىغان بولساق، «چۈشكۈرۈكچى» جاناب توغرىسىدىكى، بەزى تەسۋىرلەر مۇبالىغىدىن يىراقلىشىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن. ئاپتور توقۇلما شەخس «چۈشكۈرۈكچى» جانابنى يېقىندا چۈشىدە بىر كۆرۈپ قالدى، ئۇ يېقىملىق كۆلۈمسىرەپ، ھەتتا ناھايىتى ئوبدان ئاسرىغان پاكىز چىشلىرى كۆرۈنگىچە ھىجىيىپ تۇرغىدەك. لېۋ شىنۇۋۇ يېقىندا يازغان «ئاپئاق چىش» ھېكايىسىدە ئاپئاق چىش مەدەنىيلىكنىڭ سىمۋولى ئىكەنلىكىنى كېسىپ ئېيتقان. «چۈشكۈرۈكچى» نىڭ سوغۇق

چراي ئەمەسلىكى بەزىدە ئۆزىنى خېلىلا يېقىملىق تۇتىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

ئەمدى ئايال قەھرىمانىمىز (ھازىرچە «ساختىلىقتىن خالى مۇدىرنىزمچىلار» قوبۇل قىلالمايدىغان مۇشۇ كونىچە ئوقۇمنى ئىشلىتىپ تۇرايلى، ئۇنىڭ توغرا ئاتىلىشى بەلكىم ئوچۇق قۇرۇلمىدىكى ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان ئۆچۈر توشۇغۇچى سىستېما دېيىلسە كېرەك) غا كەلسەك، ھازىرقى ئاساسىي قېيىنچىلىق ئۇنىڭ چراي شەكلىدە. توشۇغۇچى سىستېمىنىڭمۇ چراي شەكلى بار، بولغاندىمۇ كىشىنى ئاجايىپ مەپتۇن قىلىدىغان چراي شەكلى بار. مەيلى ئامېرىكا كىنولىرىدىكى «ئاق لەھەڭ»، «يات پلانېتا ئادىمى» نى ئالايلى، ۋە مەيلى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئالەم بوشلۇقىدا بىر-بىرىگە تۇتۇشالايدىغان ئۆچقۇلىرىنى ۋە ياپونىيىدە ئىشلەنگەن ماشىنا ئادەملەرنى ئالايلى، ھەممىسىنىڭ چراي شەكلى بارغۇ؟ ئومۇمەن ئالغاندا، ئۆزۈم تەسۋىرلىگەن بەزى كەچۈرمىش، ئۆزگىچىلىك ۋە سۈپەت دېگەنلەر بويىچە، ئايال توشۇغۇچى قەيسەرلىك چىقىپ تۇرىدىغان، كىشىنى تەسىرلەندۈرىدىغان كۆزگە، ئىچكى گۈزەللىككە ئىگە بولۇشى كېرەك. ئادەتتە قارىساڭ رەڭگىنىڭ قىلچىلىك تاينى يوق، ئاددىي-سادىدىلىقتا ياغاچقا ھەتتا ئۆلۈككە ئوخشاپ قالغان، غەرىبنىڭ ھەر مىنۇت-ھەر سېكۇنتتا نازلىنىپ، ناياقلاپ ئەرلەرنى خۇشاللاندۇرغۇچى، ئاياللارنى قىزغاندۇرغۇچى، تۇرمۇشىنى ئۆزگىچە پۇراقتا ئىگە قىلغۇچى ئاياللار قۇرۇلمىسىغا سىڭىشتۇرغاندا، ھەرگىزمۇ تىرىك ئاياللار دېيىشكە بولمايدىغان ئاياللار سىستېمىسى ئاز ئەمەس. ئۇلارنىڭ گۈزەللىكى ئاساسەن مۇھەببەتتە ئىپادىلىنىدۇ. گۈزەللىك ئۇيقۇغا پاتقان مەۋجۇدىيەت، مۇھەببەت ھاياتلىققا دەم بەرگۈچى باھار شامىلى، گۈزەللىكنىڭ ماھىيىتى دېمەكتۇر، «مەۋجۇدىيەت ماھىيەتتىنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ»، ژان پائۇلنىڭ ھۆكۈمى مانا بۇ يەردىمۇ ئىسپاتلاندى. بۇ ئاياللار مۇھەببەت باغلىغان، مۇھەببەت تورىغا چىرمالغان ھامان، قاپقىنى تۇرۇشمۇ، كۆلۈشمۇ، قول

كۆتۈرۈشمۇ، قەدەم بېسىشمۇ، ئاچچىقلىنىشمۇ، چېچىنى سىلكىشمۇ، قىسقىسى ھەممە ھەرىكىتى شۇ قەدەر تەسىرلىك، شۇ قەدەر كۆزگە يېقىملىق بولۇپ كېتىدۇ. ئۇلارنىڭ گۈزەللىكى قىزىل قوناق بولسا، مۇھەببەت ھاراق ئېچىنتۇسىدۇر. شۇ سەۋەبتىن، كونىلار: ئايالالار ئۆزىنى سۆيگەن ئادەمنى ئۇچۇن ياسىنىدۇ دەپ ئېيتقان. ئايالالارنىڭ ئۆزىنى سۆيگەن ئادەمنى ئۇچۇن ياسىنىشى شەرقچە سىرلىق ئەندىزىدۇر. ئايالالارنىڭ ئۆزىنى ھەممە كىشىگە سۆيدۈرۈش ئۇچۇن ياسىنىشى بولسا زامانىۋى ئاڭغا، زامانىۋى ھېسسىياتقا ئىگە بولغان زامانىۋى ئەندىزىدۇر. شەرق بىلەن غەربنىڭ مەدەنىيىتى بىر-بىرىگە ئەنە شۇنداق قارىمۇ قارشى ۋە بىر-بىرى بىلەن ئەنە شۇنداق سىڭىشىپ كەتكەن.

ھەرقانچە ئىنچىكىلەپ يازغان تەقدىردىمۇ ئىنچىكە بولمايتۇ دېگەن نۇرغۇن سوئال تۇغۇلماي قالمايدۇ، مەسىلەن، ئايال قەھرىمان كىيگەن ئاياغنىڭ رازمىرى قانچە؟ دېگەنگە ئوخشاش، ئەدەبىيات ئۆزىنىڭ ئىقتىدارسىزلىقىغا تەن بېرىشنى نومۇس كۆرىدۇ. شۇ سەۋەبتىن يېگىدىن مەيدانغا كەلگەن بەزى ئەدىبلەر ئۆز ھېكايىلىرىدە بەزى يېگى بەلگە، يېگى سىمۋا، يېگى قىستۇرما رەسىملەرنى يارىتىشقا كىرىشتى. زۇۋېي، جاڭ شىنشىن، فېڭ جىسەيلەرنىڭ ھېكايىلىرىدە ئەنە شۇنداق نەرسىلەر ئۇچرايدۇ. شۇڭا، ئاگلىشمىزچە ئاۋازلىق ھېكايىلەر (يەنى لېنتىغا ئېلىنغان ئەدەبىي دېكلاماتسىيە ماگنىتلىق لېنتىلىرى) كونىچە ھېكايىلەرنىڭ ئورنىغا دەسسەۋاتقانمىش. دۇرۇس، قاچان بولمىسۇن بىر كۈنى ھېكايىلەر تېخىمۇ چىن ۋە مەزمۇنغا باي بولۇپ قالىدۇ. شۇ چاغقا بارغاندا، «قىزىل راۋاقتىكى چۈش» نى ماگنىتلىق لېنتا، سىنئالغۇ قوشۇپلا ئەمەس، بەلكى رۇكگۇفۇ قەسرىنىڭ كۆكتات، مېۋە-چېۋىلىرىدىن ئىشلەنگەن، يېگى پېتى ساقلىغۇچى يۇمشاق قاچىغا قاچىلانغان كونسېرۋالارنىمۇ، تۆگرېنتاڭ دورىخانىسى ئىشلەپ بەرگەن جۇڭيى دورىسى «لېڭشياڭ-ۋەن» نىمۇ، زىب-زىننەت دۇكىنى ياساپ بەرگەن «يوقاتماڭ،

ئۇنتۇماڭ، يەرزات كەبى ئەبدى ياشاڭ» ، «ناسلماڭ، ئايرىلماڭ، ئۆزۈن ئۆمۈرگە پەرۋازلار ياساڭ» دېگەننى بىلدۈرىدىغان قاشتاش ۋە چاچ قىستۇچلارنىمۇ قوشۇپ سېتىشقا بولىدۇ. ئاخىر بىر كۈنى «قىزىل راۋاقتىكى چوش» كە نەزىرگاھ قەسىرىگە ئوخشايدىغان، كېچە-كۈندۈز ئۇلگە بولارلىق خىزمەت قىلغۇچى (قانۇن يول قويسا) چۆرە قىز-يىگىتلىرى تەييار داچىدىن بىرنى قوشۇپ بېرىشكە بولىدۇ. بۇ شەخسلەر ئېچىدە باھاسى ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغىنى بىر كۆرۈشتىن بەش مىڭ يۈەن چەت ئەل پۇلىغا، بىر مىنۇتلۇق سۆزلىشىش يىگىرمە يەتتە مىڭ ئالتە يۈز يۈەن چەت ئەل پۇلىغا توختايدىغان چىن كېچىن بولۇشى ئېھتىمال.

ئۇ چاغقا بارغاندا، ھېكايە راستىلا جەۋھىرىي كارامەتكە ئايلىنىدۇ.

21

كۆپ قېتىم دورا بىلەن داۋالاش، روھىي داۋالاش، جۇملىدىن ئۇيقۇ كەلتۈرۈپ داۋالاش ئارقىسىدا، بىزنىڭ ئاغرىق ئايال كىشىمىزنىڭ كېسىلى كۆپ ئوڭشىلىپ قالغان، ئىككىنچى تۇرلۇك قىلىپ ئېيتساق، ئۇ ئەسلىدىلا ھېچقانداق ئېغىر كېسەلگە مۇپتىلا بولمىغان.

بۇ ئايالنىڭ ئەسلەپ ئېيتىشچە، «چۈشكۈرۈكچى» جانابنىڭ ئىككىنچى قېتىم كۆز يېشى قىلىشى ئايالدا ئۈمىدسىزلىك ۋە گۇمان تۇغدۇرغان، كەم دېگەندىمۇ ئايال يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قېتىدا ساقلاپ كەلگەن ئاشۇ «چۈشكۈرۈكچى» جانابنىڭ مۇكەممەل ئۇبرازىدىن بىردىنلا بىر قۇسۇر سەزگەندەك بولۇپ، ئۇ جانابنىڭ كۆز يېشى قىلغانلىقىغا ئىچىدە نارازى بولغان. شۇنچە ئۇلۇغۋار، شۇنچە قەيسەر، شۇنچە ئالىيجاناب ئەرمۇ يىغلاپ يۈرەمدۇ؟ ئىزا تارتامدۇ؟ ئۆز ئىسكەتتىنى، ئۇبرازىنى بۇزغىنى نېمىسى؟ دەپ ئويلىغان.

بىراق ئايالنىڭ كۆڭلىدە پەيدا بولغان گۇمانلىنىش ئۇرۇقى بىخ ئۇرماي، كۆكلەپ ئاۋۇماي جايىدىلا قېپقالغان. چۈنكى، «چۈشكۈرۈك-

چى» جاناب ئىككىنچى قېتىم كۆز يېشى قىلىپ ئۇچىنچى كۈنىگە بارغاندا تارتىپ چىقىرىلغان ۋە «ئىشتىن ئايرىلىپ تۇۋە قىلىش» قا بۇيرۇلغان.

ئۇ ئىشتىن شۇ ئايرىلغانچە كۆپ يىللارغىچە تۇرۇپ قالغان! ئايال كاتىپ مەجبۇرىيەت ئاستىدا ئۆزمەي پاش قىلىش ماتېرىيالى يازغان. گەرچە ئۇ ئەمەلدە ھېچنېمىنى «پاش» قىلمىغان ۋە شۇ سەۋەبتىن تەھدىتكە، ھاقارەتكە ئۇچرىغان، ھەتتا چوڭ خەتلىك گېزىتتە «چۈشكۈرۈكچى» جاناۋىنىڭ «ئاشنىسى» دەپ تىلغا ئېلىنغان بولسىمۇ، لېكىن پاش قىلىش ماتېرىيالى يازدۇرىدىغان شۇ شەكىلنىڭ ئۆزىلا ئۇنىڭدا ناھايىتى زور روھىي تەسىر قوزغىغان. ئۇ پاش قىلىش ماتېرىيالىنى ئەپلەپ-سەپلەپ يېزىۋەرگەنسېرى «چۈشكۈرۈكچى» جاناۋىنىڭ ئوبرازىمۇ قەلبىدە سۇسلىشىپ، ئاجىزلىشىپ بېرىۋەرگەن، ئاخىرىغا بېرىپ ئۇ «چۈشكۈرۈكچى» جاناۋىقا چوقۇنايدىغان، ئۇنىڭ سېغىنايدىغان ھەم چۈشىدىمۇ كۆرمەيدىغان بولۇپ قالغان. شەكىلنىڭ ھاياتتا، سەنئەتتە ۋە دىندا ئوينايدىغان رولى ھەققەتەنمۇ ئاددىي چاغلايدىغان مەسىلە ئەمەس. شەكىلگە سەل قاراش كۆپ ھاللاردا مەزمۇنغا سەل قارىغانلىق بولىدۇ. شەكىل بەربىر شەكىل، شەكىل دېمەك ھەممە دېمەك دەپ ئېيتىش، ئەمەلىيەتتە، مەزمۇننىڭ چەنكە قېقىش مۇمكىنلىكىدىن دېرەك بېرىۋەرمەسە كېرەك. ھايات، تەڭرى، مۇھەببەت دېگەنلەر مەۋجۇدىيەت شەكلىمۇ قانداق؟ ماھىيەتلىك مەزمۇنمۇ قانداق؟ ئۇلار ئۆزگىرەمدۇ ياكى ئۆزگەرمەمدۇ؟

ئاغرىق ئايال ھەتتا ئۆزىنىڭ چۈش (تۇن) سەيلىسى ھالىتىدىن قۇتۇلۇپ جانلىق ياشاش ھالىتىگە قەدەم قويۇشىغا سەۋەب بولغان ئەنە شۇ پاش قىلىش ماتېرىيالى يازدۇرۇشتەك شەكىللەردىن بىر مەزگىل مەنمۇن بولۇپمۇ يۈرگەن. شۇڭا ئۇ نوي قىلىپ بالا يۇزى كۆرگەن، بەدەن ئېغىرلىقى ئاشقان، بۇرۇن شۇنچە داۋالاتسىمۇ ساقايمىغان ئۇيقۇسىزلىق كېسىلىدىن ۋە ئاشقازان سېپىلىنىش

(تارتىشىش) كېسىلدىن تۇڭەل قۇتۇلغان. ئاتاقلىق روھىي كېسەل دوختۇرىمۇ ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىغا تامامەن قايىل بولغان، ھەتتا بۇ دوختۇر ئاغرىق ئايالنىڭ دېگەنلىرىنى كېچە-يېتىپ چۈشەندۈرۈپ: ئون يىللىق مەدەنىيەت ئىنقىلابى بىر قىسىم ئادەملەردە روھىي كېسەل پەيدا قىلىش، قورغاش ۋە كۆچەيتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، بىر مۇنچە ئادەملەرنىڭ روھىي كېسىلىنى ھەققەتەن داۋالاپمۇ ساقايتتى دېگەن. بۇ دوختۇر كىلىنىكىلىك ستاتىستىكا قىلىپ كۆرۈپ، كېيىنكىلىرىنىڭ (ساقايغانلىرىنىڭ) ئالدىنقىلىرىدىن كۆپلىكىگە، يەنى تەخمىنەن 1:3 نىسبەتتە بولۇشىغا ئىشەنگەن. دەرۋەقە ئۇ بۇ گېپى مەدەنىيەت ئىنقىلابىنى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىشقا قوشۇلمايدىغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيدىغانلىقىنى ئېيتقان، ئۇ يەقەت «سولچىل» لىق بىلەن روھىي ساغلاملىق دېگەن مۇشۇنداق ئوبدان تېمىنى تەتقىق قىلىش پسخولوگلارنىڭ ۋە تېبىي پەن مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ يېتەرلىك دىققىتىنى تارتقىنى يوق، مۇشۇ تېما تەتقىق قىلىنمىدىغان بولسا، سىبرىق توپىلىق ئېگىزلىكىنى، ھاراقتا سىيگەنلىكنى ۋە ئۆرۈلۈپ چۈشكەن قۇدۇق ئاستىدا مۇھەببەتلىشىنى كىمنوغا ئالغان يەدىدە جاھانغا قاراپ قەدەم تاشلىساق ئەجەپ ئەمەس دېمەكچى بولغان. ئۇ مۇبادا مۇشۇ ھېكايىنى ئوقۇپ ئۇنىڭدىن ھەققەتەن ئىلھام ئالغۇچىلار ھەمدە شۇ ئىلھام بويىچە بوشاشماي تىرىشىپ مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچىلار چىقىپ قالسا، شۇ مۇۋەپپەقىيەت ئېگىلىرىنىڭ ئۆز مۇكاپات پۇلىدىن 15 پىرسەنت ئاجرىتىپ ئۇنىڭغا بېرىشىنى ئۈمىد قىلغان، ئۇ بۇ 15 پىرسەنت مۇكاپات پۇلىغا يەنە 15 پىرسەنت قوشۇپ، ئۇنى قەلەمكەشلەرگە بەرمەكچىكەن.

22

كىتابخانلار ۋە ئوبزورچىلار بەلكىم ئاپتور «چۈشكۈرۈكچى» نى يېزىشتا بىرمەر «سولچى» جانابنى مەسخىرە قىلىش ۋە قامچىلاش (ئەسكەرتىش: ئاپتور «قامچىلاش» دېگەن سۆزنى زادى

ياقتۇرمايدۇ، تەنقىد قىلسىلا بولمىدىمۇ، قامچىلاپ نېمە قىلغۇلۇق، بۇ نېمە دېگەن مەدەنىيەتسىزلىك!]نى مەقسەت قىلغان دەپ ئاسانلا ھۆكۈم قىلىشى مۇمكىن.

ياق، مۇنداق قاراش قىلىپلىشپ قالغان بىر خىل تەپەككۇر، بىر خىل قاتمال قۇرۇلما، خالاس، شۇ سەۋەبتىن پەرەزدىكى بىر كىتابخان ئۆزىگە ئوخشاش پەرەزدىكى ئايال قەھرىمان لاۋتىيەن بىلەن بىر قېتىم پاراڭلاشقان. مۇنداق ئۇسلۇبتا يېزىش گرېتسىيىلىك سوقراتنىڭ ۋە ئۆزىمىزنىڭ ئوبزورچى نادىرى ۋۇلياڭنىڭ ئىلھامى بىلەن بولدى دېيىشكە بولىدۇ.

كىتابخان: ھېكايىنىڭ يېزىلىشى ھەر ھالدا بولىدىكەن. دەرۋەقە، ئىنچىكىلەپ ئىشلەش جەھەتتىن تېخى پىتەرسىز ئىكەن. شۇنىڭدەك ئۇسلۇبىمۇ تېخى پىشماپتۇ، يەنى يازغانسېرى ئۆزىنى توتالماي قاپتۇ. «چۇشكۆرۈكچى» جانابنىڭ ساختىلىقىنى پاش قىلىپ كۆرسىتىشنى خاتا دېگىلى بولمايدۇ. تېگىنى ئالغاندا بۇمۇ خەتنىڭ رايىغا ماسلاشقانلىق. قانداقلا بولمىسۇن ھازىر بۇنداق ئادەملەرنى ئاما ياقتۇرمايدۇ.

لاۋتىيەن: ياق، مەن ئۇنداق قارىمايمەن، مېنىڭ ئۇنى ساختا دېيىشكە ھېچقانداق دەللىلىم يوق، ئۇنىڭ ئەھۋالى سىجىل شۇنداق، ئۇ ھەممىلا ئادەمگە شۇنداق مۇئامىلە قىلىدۇ. مەن ئۇنى سەممىي دەپ ھېسابلاشنى ئەۋزەل كۆرىمەن. ھەتتا يازغۇچىنىڭ بەزى يازمىشلىرىنى ئۆزىنىڭ كۆزى قىزارغانلىقتىن بولدىمكىن دەپ گۇمان قىلغۇم كېلىدۇ. مەن ھۆرمەت يۈزىسىدىن بۇ يەردە قىزغانچۇقلۇقى تۇتقانلىقىدىن دېمىدىم. يازغۇچىلارنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرىنىڭ پەس قىلقىلرىنى ئەترگۈل قىلىپ يېزىشقا ئۇستا ئادەملەر. يازغۇچىلارنىڭ تولىسى قولى يەتمىگەن ئۇزۇمنى ئاچچىق دەيدىغان تۇلكىلەر. ئاساسىي گەپ شۇ يەردىكى، مەزكۇر يازغۇچى ۋە بىرمۇنچە تەنقىدچىلەر «چۇشكۆرۈكچى» دېيىلگەن كىشىنىڭ سالاپىتىگە، قەددى-قامىتىگە ۋە كەچۈرمىشلىرىگە تەلمۈرۈپ ئۇنىڭغا تەڭ

كېلەلمىگەن.

كىتابخان: بۇ قىزىق گەپ بولدى. «چۇشكۆرۈكچى» جانابىنىڭ باشقىلارغا قىلغان ياردىمى ئۈلارنى ھالاكەتكە مەھكۇم قىلدىكەن ئەمەسمۇ؟

لاۋتىيەن: ئۇنىڭ سىزگە سەمىمىي ياردەم بەرمەيدىغانلىقىنى نەدىن بىلسىز؟ ئۇ دېگەن چوڭ ئەرباب، چوڭ ئەربابلارنىڭ ياردىمى بېرىش ھەقىقىدىكى ئۇي-پىكرى سىز بىلەن مېنىڭكىگە ئوخشمايدۇ. مەن يىگىرمە سۆڭلۈق رەڭلىك تېلېۋىزور ئالالماي قالغان بولسام، سىز ماڭا «بىلەت» تېپىپ بەرگەن بولسىڭىز بۇنىڭ ياردىمى ئىكەنلىكىنە گەپ يوق. بىراق كەسكىن تەنقىدنى ياردەم دېيىشكە نېمە ئۈچۈن بولمايدىكەن؟

كىتابخان: بىراق «چۇشكۆرۈكچى» جاناب گەپ دېگەننى بەكمۇ تەپسىلى، بەكمۇ قاتتىق، بەكمۇ رەھىمسىز قىلدىكەنغۇ.

لاۋتىيەن: چۈنكى ئۇمۇ زىيالىي-دە. ئۇ ياردەم توغرىسىدىكى بىر خىل ئالىيجاناب چۈشەنچىنى سەمىمىي ئۆزلەشتۈرگەن ۋە شۇ چۈشەنچىسى بويىچە ئىش قىلىپ كەلگەن. ئۇ قىلغان ئىشنى قىلچە بېپەرۋالىق قىلماي شۇنچە ئەستايىدىل قىلدۇ. ئۇ كوچىدىكى پەس ئادەملەردىن ئەمەس، ئۇ «ھېلىقى بەش خىللار» دىن ئەمەس، «چايخانا» دېگەن ئويۇندىكى ۋاڭ جاڭگۇيدىمۇ ئەمەس. ئۇ ئەپلەپ-سەپلەپ بولدى قىلىش دېگەننى بىلمەيدۇ. ئەپلەپ-سەپلەشنى بىلمىدىغانلار ئۇنى بىلمەيدىغانلارغا قارىغاندا ئاسان ئۆمۈر سۈرەلەيدۇ. «چۇشكۆرۈكچى» دە ئەنە شۇنداق جاھاندارچىلىق قىلمىدىغان پەم بەكمۇ ئاز. ئۇ ئۆز پرىنسىپىنىڭ ۋە ئۆز غايىسىنىڭ ئۆزگەرمەس قىلىپىدا ياشايدۇ، ئۇ ھۆرمەتكە لايىق كىشى.

كىتابخان: ئۇنىڭ سۆز بىلەن ھەرىكىتى بىر يەردىن چىقمىغانلىقىنى بىرمۇ قېتىمۇ بايقاپ باقمىدىڭىزمۇ؟

لاۋتىيەن: بۇنى.....

روھىي كېسەل دوختۇرى: (چىداپ تۇرالماي سۆز قىستۇرىدۇ)

مەن لاۋتيە ننىڭ دېگەنلىرىنىڭ توغرىراق ئىكەنلىكىگە ئىشىنىمەن. مېنىڭچە، تېگىنى ئالغاندا «چۇشكۇرۇكچى» ئىچ پۇشۇقى بار ئادەم. ئۇ تۇرلۇك ئوبدان شەرتلەرگە، مسلسىز كۆركەم گۈزەللىككە ئىگە بولۇشقا قارىماي، بەرىبىر ئىش پۇشۇقىدىن خالى بولالمىغان. ئېھتىمال ئۇ تولىمۇ تالىپ مىجەز بولسا كېرەك. ھالبۇكى، ئېلىمىزدە ئىككى يۈز مىليوندىن ئارتۇق ئادەم ساۋاتسىز، چالا ساۋات. شۇ سەۋەبتىن چۇشىنىك ئىچى پۇشقان. ھەتتا ۋالك گوۋېي، لۇشۈنلەردىن ياكى چۇچيۇ بەيلەرگىچە قانداقمۇ ئىچى پۇشمىغان دېگىلى بولسۇن؟ لۇشۈن ئۆز شېئىرىدا مۇنداق دېگەن:

زېرىكسە پۇشتى ئىچىم يېڭى ئەدىبلىك باغدا،
تىنچ-ئامان ئوتكەنىدىم ئوتكەنكى جەڭلەر بابىدا.
خۇددى يالغۇز پېشكەدەك ئىككى ئاراغا سىغمىغان،
يۈرىمەن ئۆشىنەمدە تىغ تەنها تېگىرقاپ گاھىدا.

23

ئايال قەھرىمان قاتتىق باش قاتۇرۇپ ئاخىرى «چۇشكۇرۇكچى» نىڭ سۆز بىلەن ھەرىكىتى بىردەك ئەمەس دەپ گۇمان قىلىشقا بولىدىغان بىر ئىشنى يادىغا ئالغان، بۇ ئىشنى ئايال قەھرىمان مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى جەريانىدا ئۆزى يازغان بىر «پاش قىلىش» ماتېريالىغا كىرگۈزگەن. شۇڭا بۇ ئەسلىمە ئايال قەھرىمانىنىڭ ئۆزى ئۆچۈنمۇ ئۈيات بىر ئىش ئىكەن.

60-يىللار نىڭ ئوتتۇرىلىرىدا مەدەنىيەت ئىنقىلابى باشلىنىش ھارپىسىدا، مەملىكەت بويىچە سىنىپىي كۆرەش كەپىياتى كۈندىن-كۈنگە جىددىيلىشۋاتقان ھەمدە تېخىمۇ جىددىي ئىشلار ئۈستىدە غۇلغۇلا بولۇۋاتقان كۈنلەردە. ھۈرمەتكە لايىق «چۇشكۇرۇكچى» جاناب بىر كۈنى نۆتۈق سۆزلەۋاتقاندا باش قېيىش كېسىلى قوزغىلىپ يەرگە يىقىلىپ قېلىشقا قىل قاپتۇ. دوختۇر ئۇنىڭ بىر

مەزگىل دەم ئېلىشىنى تەكلىپ قىلغانىكەن، ئۇ قوبۇل كۆرۈپتۇ. ئۇ يازنىڭ تازا ئىسسىق كۈنلىرى ئىكەن. «چۈشكۈرۈكچى» خوتۇن-قىزلىرىنى ۋە كاتېپنى ئېلىپ شىمالدىكى بىر مەنزىرىلىك جايغا بېرىش بىلەن ناھايىتى جايدا دەم ئاپتۇ، شۇنىڭدەك يەرلىك ئەمەلدارلار بىلەن يەرلىك زاتلارنىڭ ئوبدان كۈتۈشىگە ئېرىشىپتۇ، چوڭ شەھەرلەردە ئاسان تېپىلمايدىغان مايمۇن بېشى، زەمبۇرۇغ، قىرغاۋۇل، مولۇن، قارلىغاچ ئۆۋۈسى، ئۇچار يىلاندىن تارتىپ ئادەمگىياھ، بۇغا مۆڭگۈزى دېگەنلەرگىچە ھەممىنى تېتىپ كۆرۈپتۇ.

«چۈشكۈرۈكچى» غوجام ئۆزى ئوبدان دەم ئاپتۇ، بىللە ئېلىپ بارغان ئادەملىرىنىمۇ خۇشال قىلىپتۇ. ئەمما كاتېپ يولداش نازۇ-نېمەتلەرنى ھۆكۈمەت پۇلى ھېسابىغا يېيىش، «چۈشكۈرۈكچى» غوجامنى كۈتۈش باھانىسىدا بىرمۇنچە قورساق باقتىلارنىمۇ قوشۇۋېلىش گېزىتىنىكى تەشۋىقاتقا توغرا كەلمەيۋاتقانلىقىدىن سەل ئەنسىرەپتۇ-يۇ، لېكىن «چۈشكۈرۈكچى» غوجامنىڭ سالامەتلىكى ئەسلىگە كېلىدىغان، كۆچ-قۇۋۋىتى ئېشىپ-تاشىدىغانلا بولسا، ئۇ ياقنىڭ ئامىغا، دۆلەتكە پېيگى خىزمەت كۆرسىتەلەيدىغانلىقىنى ئويلاپ، ئۇ ياقنىڭ كۆرسەتكەن خىزمىتى ئالدىدا كىچىككىنە مايمۇن بېشى قانچىلىك نەمىدى دېگەن يەرگە كەپتۇ.

دەم ئېلىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، «چۈشكۈرۈكچى» غوجام بىرمۇنچە يېگى دوستلىرىنى قوبۇل قىلىپتۇ، بەزى يېغىنلاردىمۇ سۆزلەپتۇ. ئۇ ياقا يۈرتتىن يېگىلا قايتىپ كەلگەنلىكى ئۈستىدە توختالغىنىدا ئومۇمەن مۇنداق سۆزلەرنى ئېيتىپتۇ:

— مەن شيۇجېڭجۇيغا قارشى ئالدىنقى سەپكە بېرىپ كەلدىم. مەن شىمالدىكى چېگرا رايونلارغا بېرىپ كەلدىم. مەن ئۇچ چوڭ ئىنقىلابنىڭ بىرىنچى سېپىگە بېرىپ كەلدىم. بىزنىڭ خەلقىمىز ھەقىقەتەن بەك ياخشى خەلق ئىكەن، بىزنىڭ تاغ-دەريالىرىمىز ھەقىقەتەن بەك ياخشى ئىكەن، بىزنىڭ ئىشىمىز، كۆرىشىمىز ھەقىقەتەن بەك ياخشى ئىكەن! مېنىڭ بىردىنبىر ئارزۇيۇم خەلق

بىلەن بىللە بولۇش، ئاددىي بىر جەڭچى بولۇپ مەڭگۈ رەڭگۈ رەڭگىمنى ئۆزگەرتمەسلىك! مەڭگۈ دات باسمايدىغان ۋىنتا بولۇش!

كاتىپ بولۇۋاتقان ئىشلارنىڭ ھېچقانچە ھەيران قالغۇچىلىكى يوقلۇقىنى بارغانچە بەكرەك ھېس قىلغان. چۈنكى ئۇ ئاممىنىڭ نەزىرىدە پەيغەمبەر ۋە پىداكار قەھرىمان ھېسابلانغان، ناتوغرا ئىستىللارنى سۆكۈپ، قاراڭغۇ تەرەپلەرنى پاش قىلغان كاتتا يازغۇچى، كاتتا باتۇرلارنىڭمۇ ئىجارىسىنى باشقىلار تۆلەپ قويىدىغان كاتتا مېھمانخانىلاردا يېتىپ، تېلېفونلارنى ئۈزمەي جىرىڭشىتىپ، ئەر-ئايال ئەزىز دوست-يارەنلىرىنى يېغىپ، ئېسىل ئاشخانىلاردا تويغىچە يەپ-ئىچىپ، زامانىنىڭ ئىللەتلىرىنى غەزەپ بىلەن سۆكۈشكەندىن كېيىن ھېساب تالونىنى كۈتۈۋالغۇچى ئورۇنىنىڭ گەدىنىگە ئىنتىرىپ قويۇپلا تارقىلىپ كېتىشكەنلىكىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ، بۇلار تويغىچە يەپ-ئىچكەندىن كېيىنلا قەلبىي كۆچلىنىپ ناتوغرا ئىستىللارنى سۆكۈدىغان ماقالىلارنى ئاندىن تەسىرلىك، ئۆتكۈر ۋە ھەيۋىسى كۆچلۈك يازالايدىكەن دېگەن يەرگە كەلگەن.

24

كۆرۈش بۇلۇڭى مەسىلىسى يېڭى مەسىلە ئەمەس. «كۆرۈش بۇلۇڭى ئىلمى» نى ناھايىتى سەۋىيىلىك نەزەرىيىچىلەر بۇنىڭدىن كۆپ يىللار ئىلگىرى تەتقىق قىلىشقا كىرىشكەن. مەسىلەن، ئېيتىشلارغا قارىغاندا، چېخوپنىڭ بىر داڭلىق ھېكايىسى بىر بالىنىڭ قۇلۇپنىڭ تۆشۈكىدىن كۆرگەنلىرى (باشقىلارنىڭ نومۇس قىلىش ھوقۇقىغا دەخلى-تەرۇز قىلغانلىقى ھەققىدە يېزىلغان، مانا بۇ كىشىنى، بولۇپمۇ جۇڭگولۇقلارنى نەقەدەر جەلپ قىلىدىغان كۆرۈش بۇلۇڭى ھە! جۇڭگولۇقلارنىڭ قىزىقىشىنىڭ خۇسۇسىيىتى كۆچلۈك، بىر-بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا ئالدى بىلەن «نەگە بارىدىڭ» دەپ سورايدۇ، بولۇپمۇ پاھشىۋازلىق قىلۇاتقانلارنى تۇتۇۋېلىشقا خۇشتار، جۇملىدىن «فۇرۇڭ كەنتى» دېگەن ئويۇندا جياڭ ۋېن بىلەن لىۋ شياۋچىڭ

ئويناپ چققان ئەر-ئايال قەھرىمانلارمۇ ھارماي شۇنداق قىلىشقا خۇشتار. رېژىسسورنىڭ ماھارىتى ۋە ئاپتورنىڭ تەسۋىرى شۇ يەرگە كەلگەندە پۈتۈن ئېكرانىنى زوق-شوق قاپلايدۇ. ئاڭلىشىمىزچە كىشىلىك ھاياتنى بىرەر ئىت، بىرەر مۇشۇك ۋە بىرەر بۇرگىنىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىدىن يازغان بىرمۇنچە داڭلىق ئەسەرلەر بار ئىمىش. ھەممە مەۋجۇدات ئۆتكۈر سەزگۈرلۈككە ئىگە تۇرسا، ئادەم بالەن چايان قانداقمۇ ئالاقە باغلىمسۇن؟

كۆرۈش بۇلۇڭى بولۇپمۇ خاھىشقا — خاھىش دېگەن بۇ سۆزنى يېڭى ئەزىمەتلەرنىڭ ئىشلىتىشتىن ئىزا تارتىدىغانلىقىدىن قەتئىي نەزەر — تەسىر كۆرسىتىدۇ. ساقچىلارنى ئوغرىنىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىدىن يازىسىگىز ۋە ئوغرىلارنى ساقچىنىڭ كۆرۈش بولۇڭىدىن يازىسىگىز، ئۇنىڭدىكى خاھىش بىر-بىرىگە ئەسلا ئوخشاش بولماي چىقىدۇ، يازغۇچىنىڭ ھەققەتەن ھېچقايسى تەرەپكە يان باسماسلىقى، خاھىشتىن، مۇھەببەت-نەپرەتتىن خالىي بولۇشى مۇمكىنلىكىدىن، شۇنداقلا ھەم خەتىنىڭ يانچۇقىنى كولايدىغان، ھەم مەخپىي تېلېفون سوقۇشقا سەۋەب بولىدىغان ئىشلارنى قىلىشى مۇمكىنلىكىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭدىكى خاھىش بىر-بىرىگە ئەسلا ئوخشاش بولماي چىقىدۇ.

يەنە مەسىلەن، كىتابخان ئەزىمەتلەر بالەن سىزنىڭ جورىڭىز، ئەپەندىڭىز ياكى خانىمىڭىز ئوتتۇرىسىدا ئاسان بېسىشقا بولمايدىغان ئۇششاق كېلىشمەسلىك ياكى چوڭ زىددىيەت يۈز بېرىشى مۇمكىن. مەن شۇ ئىككىيلەننىڭ بىر-بىرىنىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىنى ئاساس قىلىپ بىر توقۇلما ھېكايە ياكى ۋەقەلىكى چىن ئەدەبىيات يېزىشنى تەكلىپ قىلىمەن. ئىككىيلەنىڭ ھەققەتەن ئەدەبىياتقا خاس بىرقانچە ئامىل بولىدىغانلا بولسا، ھېكايىسىنى يېزىپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن، كۆڭلى ئېرىپ، بىر-بىرى بالەن چىڭ قۇچاقلاشماي قالمايدۇ.

مۇشۇنىڭدىن قارىغاندا، مەزكۇر ھېكايىنىڭ ئېغىر بىر كەمچىلىكى

بارلىقى مانا مەن دەپ كۆرۈنىدۇ، بۇنىڭدا ئايال كاتىپنىڭ، شۇنداقلا «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» بىلەن پىشقەدەم جۇگىيى دوختۇرنىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىدىن يېزىلغىنى بەك كۆپ، «چۇشكۆرۈكچى» جانابنىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىدىن يېزىلغان ئابزاسلار كەمدىن-كەم بولۇپ قالغان.

ماۋزۇ چىقىرىپ ئىنشا يازغانىدەك، تۆۋەندە بىر سىناپ كۆرمەكچىمەن. مەن «چۇشكۆرۈكچى» گە ئۆز دەرت-ھەسرىتىنى سۆزلىتىپ باقماقچى. ئۇ پىسخىكىدە كۆلۈمسىرىدى، ئۇنىڭچە بىر مۇنچە گەپلەر پەسەنت قىلىشقا ئەرزىمەيدىكەن، بىرمۇنچە دەرتلەرنىمۇ سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ لازىمى يوقكەن، ئىنسان ئىچىدىكىنى تۆكمەي، بىلىندۇرۇشى كېرەككەن.

مەن مېڭەمنىڭ قېتىقى چىقىۋەدەك باش قاتۇرۇپمۇ بىلىندۇرۇش دېگەننى قانداق قىلىپ ئوبدان يېزىشنى بىلەلمىدىم. ئاخىرى خەقنىڭ ئىشغا چات كىرىپ، ئۇنىڭ ئورنىدا قاتتىق ۋارقىراپ داۋراڭ سالدىم. قاتتىق ۋارقىراپ داۋراڭ سېلىش ئۇياقنىڭ خىسلىتى ئەمەس لىكى كىتابخانلارنىڭ ئېسىدە بولسۇن.

25

— مەن ياش ۋاقتىمدىلا ئۆزۈمنى خەلقنى بەخت - سائادەتكە ئىگە قىلىش يولىدىكى ئۇلۇغۋار ئىشقا بېغىشلىدىم. مەن «ئوگۇش-سىزلىققا ئۇچرىغۇچى» بىلەن ئىنقلابىي كادىرلار كۆرسىدا تونۇشتۇم. شۇ چاغدا بىز خۇددى «ئىنتېرناتسىئونال» شېئىرىدا:

ھەممە مەنسۇپ ئەمگەكچىلەرگە
تەييارتاپلارنىڭ يوق ھەققى!
قالدۇرمايي يوقاتساق ئۇلارنى،
قىزىل كۈن يورۇتار جاھاننى!

دەپ ئېيتىلغانىدەك، ۋەتەننى، خەلقنى قۇتقۇزۇش غايىسى بىلەن ئىنقلاب ئىشغا ئاتلانغانىدۇق.

ئېسىگىزده بولسۇنكى، ئۇ جۇڭگو خەلقى مىللىي ۋە سىنىپىي دۇشمەنلەرگە قارشى باتۇرانە جەڭ قىلىۋاتقان كۆنلەر ئىدى، قان تۆكۈپ قۇربان بولغانلار ھەر كۈنى چىقىپ تۇراتتى. بىز كۆرەشكە، ئۆلۈمنى كۆڭلىمىزگە پۈكۈپ قويۇپ قاتناشقان ئىدۇق. تا بۈگۈنگىچە ساق قالغانلىرىمىزغا كەلسەك بۈنى تەلەي ئوڭ كەلگەنلىك، تاسادىپىيلىك دېيىشكىلا بولىدۇ. مەن ھەر كۈنى باشقا كىشىلەر بىلەن ئەمەس، ھەتتا ئۆز خوتۇن-بالىلىرىم بىلەنمۇ ئەمەس، بەلكى ئاشۇ قۇربان بولغان شېھىتلەر بىلەن بىللە ياشاۋاتقاندەك، بىللە سۆزلىشۋاتقاندەك، پىكىر ئالماشتۇرۇۋاتقاندەك، بىللە تۇرۇۋاتقاندەك ھېس قىلىمەن. بىزگە تەلەپ قويۇشقا، بىزنى ئۆزگىرىپ نېمە بولۇپ كېتىۋاتىسىلەر دەپ ئەيىبلەشكە شۇلار ھەقلىق!

كۆرستا مۇھەببەت باغلاشقا رۇخسەت قىلىنمايتتى. بىراق «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» — شۇ چاغدا ئۇنى «ئۇچرىغان ئوگۇشسىزلىقى ئاز» ياكى «ئىشى ئوگۇشلۇق ياش» دېيىشكە بولاتتى — كېچىكمەي ئەركىنلىككە ئۆگىتىلگەن، ئىشى ئوگۇشلۇق ھەمدە ھېچقانچە ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىمىغان كىشى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ ئىنقلابقا تىرىكچىلىك يولى قالمىغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى تىرىكچىلىكتىن زېرىككەنلىكى ئۈچۈن قاتناشقان — رومانتىك غايىگە ئېرىشىشنى كۆزلىگەن.

«ئىشى ئوگۇشلۇق» بۇ ياش كۆرسقا كىرىپ بىرمەر ھەپتە ئۆتمەيلا مۇھەببەت باغلاشقا باشلىدى. بۇ ۋاقتى ئۇزۇن بولغان ئىش بولغاچقا تەپسىلاتى يادىمدا قالماپتۇ. قىزنىڭ ئېتىنى شياۋشى① دېگەندەك قىلغان. ئۇ چېچىنى ئىككى تال قىلىپ ئۆرۈۋالغان، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئىنقلابىي ناخشىلىرىنى ئېيتىشنى ياخشى كۆرىدىغان قىز ئىدى. ئۇ چاغدا بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز قالىنىس پاك ئىدى!

«ئىشى ئوگۇشلۇق ياش» ئەتىگەندىن كەچكىچە رەڭگى

① شياۋشى — ئۇششاق تاش دېگەن مەنىدە.

شوخ ئادەتتىكى ئۇشتاق تاشلارنى تېرىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ كارىۋىتىنىڭ ئاستى ئۇشتاق تاشلارغا تولۇپ كەتكەنىدى. مەن ئۇنىڭدىن بۇ نېمە قىلغىنىڭنى دەپ سورىسام، ئۇ شياۋ شى دېگەن قىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى، ئاشۇ تەرگەن تاشلىرى خۇددى شياۋ شىنىڭ ياشلىق گۈزەللىكىنى ئۆزىگە سىڭدۈرگەندەك يېقىملىق تۇيۇلغانلىقىنى ئېيتىراپ قىلدى.

مەن بۇ ئەھۋالنى شۇ ھامان سىياسىي يېتەكچىگە مەلۇم قىلدىم — ئالدىرىماي تۇرۇڭلار، گېپىمنى دەۋالاي، مېنىڭ مۇقەددەس، كەسكىن، قىلچە يۇز خاتىرە قىلمايدىغان مەجەزىمنى سىلەر چۈشەنمەيسىلەر. چاكىنا تەنقىدلىرىڭلارنى يېغىشتۇرۇپ قويۇڭلار، مېنىڭ كۆڭلى-كۆكسۈمنى ئۆزۈڭلەرنىڭ كۆڭلى بىلەن ئولچىمەڭلار.

سىياسىي يېتەكچىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن بىزنىڭ سىنىپتا تەنقىد يىغىنى ئاچتۇق. مەن بىرىنچى بولۇپ سۆزلىدىم. «ئىشى ئوڭۇشلۇق ياش» جازالاندى، شياۋ شى يۆتكىلىپ كەتتى.

چىرايىڭلارنى سەت يۇرۇشتۇرۇۋاتسىلەر تېخى! شۇ چاغدىچۇ «ئىشى ئوڭۇشلۇق ياش» ئون مىڭ خەتلىك خاتىرە يېزىپ ماڭا كۆرسەتتى، مېنىڭ كۆرسەتكەن ياردىمىمگە، دوستلۇقۇمغا رەھمەت ئېيتتى. ئۇ مېنىڭ ياردىمىم بىلەن ھېلىقى قىلچە قىزىققۇچىلىكى يوق ئۇشتاق تاشلارنىڭ ھەممىسىنى تاشلۇۋەتتى، دەريا‌غا ئاپىرىپ تاشلۇۋەتتى. دېمىسىمۇ، ئالدىنقى سەپتە قىزىق قان تۆكۈلۈۋاتاتتى. كۆرس ئۇچ ئايدىلا ئاخىرلىشىپ، كۆرسانتلار تەرەپ-تەرەپكە تەقسىم قىلىنىش ئالدىدا تۇراتتى. ئارىمىزدا ئون پىرسەنت كىشىلا ئۇرۇشنى باشتىن كەچۈرۈپ تىرىك قالدۇق، قالغان توقسان پىرسەنت يولدىشىمىز قۇربان بولۇپ كەتتى. يالقۇنلۇق ۋە قانلىق كۆرەش بولۇۋاتقاندا بىر-بىرىمىزگە ئۇشتاق بۇرۇۋىئازىيىچە كۆيدى-پىشتى بولۇپ يۈرۈشكە ھەققىمىز يوق ئىدى. ياشلىق باھارىنى ۋە ئۆز ھاياتىنى قۇربان قىلغان تەڭتۇشلىرىمىزگە سېلىشتۇرغاندا، دەسلەپكى مۇھەببەتنى قۇربان قىلىش قانچىلىك ئىش بولسۇن! بىز قۇربان

بەرمىگەن بولساق، بۈگۈنكى كۈندە گۈللۈكتە، ئايدىگدا، دېگىز ياقىسىدا، تاغ بېشىدا مۇھەببەت باغلاپ يۈرۈش، شېرىن ئاي سەيلىسى قىلىش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا تۈرلۈك راھەت ۋە ئازادىچىلىكنى بەھرىمەن بولۇش سىلەرگە قانداق نېسىپ بولسۇن! ئەجەبا مەن ھېچ نەرسىمنى قۇربان قىلمىغانمۇ؟ بىرەر ئايال يولداشقا جۈلدىرىن كېيىنكى كۈنلەردىكى شياۋ تيەنگە كۆگلۈم چۈشۈپ باقمىغانمۇ؟ بىراق كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرىشكە ھەققىم يوق ئىدى، سىلەر تېخى ئۆزۈڭلەرنى بىزنى مەسخىرە قىلىشقا ھەقلىق دەپ بىلۈاتامسىلەر؟ سىلەردە بىزنى ئاق-كۆڭ دەيدىغان نېمە لاياقەت بار. مېنىڭ تۇنجى رەپىقەم ئۇرۇش جەريانىدا قۇربان بولدى. دەرۋەقە جەڭ مەيدانىدا ئەمەس. 1948-يىلى پۈتۈن مەملىكەتنى ئازاد قىلىش ھارپىسدا، فۇزويى جياڭجۇنىنىڭ شىجياجۇاڭغا تۆيۈقسىز ھۇجۇم قىلماقچى بولغانلىقىنى بىلىپ قالدۇق. بىز كېچىلەپ يۆتكىلىپ، ئۆزىمىز پىيادە ئاپتوموبىللار بىلەن بەسلىشىپ مېڭىپ جىددىي يۈرۈش قىلدۇق. شۇ چاغدا مېنىڭ رەپىقەم جىلىغا دوملاپ چۈشۈپ كېتىپ ئۆلۈكى شۇ يەردە قالدى. ھازىرقى رەپىقەمنى مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدا قىزىل قوغدۇغۇچىلار ئۇرۇپ بېلىنى سۇندۇرۇپ قويدى. ئۇ تا ھېلىغىچە يېرىم پالەچ ھالەتتا تۇرۇۋاتىدۇ. مەن ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش بىلەن ھەلەك... خوش، سىلەردەك ئىنقىلابنىڭ تەييار مېۋىسىگە ئىگە بولغانلار زادى نېمىنى بىلىسىلەر؟ نېمەگىلەرگە ۋارى-ۋارى قىلىسىلەر؟

«ئىشى ئۈگۈشلۈق ياش»، «ئۈگۈشسىزلىققا ئۈچرىغان ياش» قا ئايلاندى، «ئۈگۈشسىزلىققا ئۈچرىغان ياش»، «ئۈگۈشسىزلىققا ئۈچرىغان قېرى» غا ئايلاندى. ئۇ ھەممە ھالقلىق پەيتلەردە تەۋرىنىپ كەلدى. ئۇ 1947-يىلىدىكى يەر ئىسلاھاتى ۋاقتىدا، پومېشچىكلارنى كۆرەش قىلىش سوروۋندىن قورقۇپ كېتىپ نېرۋا كېسىلى بولۇپ قالدى، ئۇ داۋالىنىپ دەم ئالمەن دەپ دوختۇرخانىغا بىر كىرگەنچە يېرىم يىل ياتتى! ئۇ ھەتتا كېچىكتىنە ئىنتىزاملارغىمۇ

تۆزۈك رىئايە قىلالمىدى، يېزىغا چۈشۈپ ئون كۈنگىچە گۈش يېيەلمەي قالغاندا، پۈقرالارنىڭ توخۇسىنى ئوغرىلاپ يېيىشتىن يانمىدى، يەنە تېخى قول سائىتىمگە تېگىشتىم دەپ لاپ ئۇردى... بۇ ئۇششاق ئىشلارنى سۆزلەپ نېمە قىلاي!

ھەي! مەن ئۆمرۈمدە «ئوكتوبىرسىزلىققا ئۆچرىغان قېرى» غا ئوخشاش مۇنداق ئىچىك سىيرىلىدىغان چاكنا ئادەملەردىن، مۇنداق مەكگۈ بەختى قارا كوت-كوت شەيتانلاردىن يۈزلەپ ئەمەس، مىڭلاپ ئۇچراتتىم دېسەمۇ ئازلىق قىلىدۇ! ئۇلار نېمە دېگەن مىشقان، نېمە دېگەن نېرۋا، نېمە دېگەن قۇرۇق سۆلەت ۋە نېمە دېگەن قابىلىيەتسىز! ئۇلار ئىنقىلاب، ھەققانىيەت، دېموكراتىيە توغرىسىدا قۇرۇق گەپ سېتىشنى بىلگىنى بىلەن ئەمەلدە قولىدىن نېمە ئىش كېلىدۇ؟ ئۇلار بىر تۈرۈپ ئالدىدا كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ساقا مەدھىيە ئوقۇسا، رەھمەت ئېيتسا، تۈرۈپلا يەنە قاپقىنى تۈرۈپ گويا راستىن بىرمۇ ئىش بولغاندەك ساقا تىل تەگكۈزىدۇ. بىر تۈرۈپ شۆلگە يلىرىنى چاچرىتىپ، قوللىرىنى شىلتىپ قاراسلىغان چاۋاكقا ئىگە بولسا، تۈرۈپ يەنە ھاگۈبقىپ. تۆتۈتلەپ، تىترەپ ھەتتا ئۆزىنى كاچاتلاپ ئەپۇ سوراپ، باشقىلارنى پاش قىلىدۇ. بىر تۈرۈپ نېمىدىندۇر مىننەتدار بولۇپ، كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىپ، بىر-بىرىگە خۇشخەۋەر يەتكۈزسە ۋە بىرسى ئەمەل تۇتسا باشقىلىرى پاناھ تارتىپ، گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ، جېنى ياشارسا، تۈرۈپ يىغا-زارە قىلىپ، دەرد-ئەلىمىنى تۆكۈپ، قاياپ-قاقشاپ ئۆزىنى ئىزچىل زىيانكەشلىككە ئۆچرىغۇچى قىلىپ كۆرسىتىدۇ. بىر تۈرۈپ خۇددى ئەلنىڭ نىجاتچىسىدەك ئۆزىنى داڭلاپ، مەيدىسىگە مۇشتلاپ يوغان گەپ قىلسا، تۈرۈپ يەنە بىنادىن سەكرىۋالماقچى، ئۈيغۇر دوربىسىنى يەۋالماقچى، ئېسىلىپ ئۆلۈۋالماقچى بولىدۇ... ئۇنداقلارنىڭ گېپىگە كىرىشكە بولامدىغان؟ ئۇنداقلارغا پەسەنت قىلىپ يۈرەمدىغان؟ ئۇنداقلارنىڭ قورقىتىشىغا، قىلتاقتا چۈشۈرۈشىگە، ئېرىتىشىگە يول قويۇپ بولامدىغان؟ ئۇنداقلارغا تايىنىپ ھاكىمىيەتنى

تۆتۈپ تۇرۇشقا بولامدىغان؟ بىز بولساق پولات بازغان، ئۇلار بولسا بۇدۇر-چوقۇر چويۇن! بىز بولساق پولات هەرە، ئۇلار بولسا هەرە كېپىكى! بىز بولساق يول چىگداش ماشىنىسى، ئۇلار بولسا شېغىل ۋە شېغىل ئارىسىدىكى قۇرۇق ئوت-چۆپ! بىز بولساق، دەريا قاينىمىدىكى قورام تاش، ئۇلار بولسا شامال چاچراتقان سۇنىڭ كۆپكى! بىز هەممىنى تەل قىلىپ ئۇلارنى تەييار تاماققا، تەييار شورپىغا ئىگە قىلساقمۇ بولامدىكەن؟ ئۇنداقلارغا قولى يۇمشاقلىق قىلىتقا، يۇرىكى يۇمشاقلىق قىلىشقا هەرگىز بولمايدۇ! مۇبادا هېلىقى بىر كۈنى ئۇياق يولمنى توسقاندا ماشىنامدىن چۈشۈپ سالاملاشقان، ئۇنىڭ كوت-كوت گەپلىرىنى ئاڭلاپ هېسسداشلىق قىلغان، چىرايلىق گەپلەر بىلەن كۆڭلىنى ياسىغان بولسام، خىزمەتلەرگە داۋاملىق رىياسەتچىلىك قىلىشىم، هەرىكەتنى قوللاپ-قۇۋۋەتلىشىم مۇمكىن بولاتتىمۇ! يىگىرمە يىل، ئوتتۇز يىل ئۆتكەندىن كېيىن شۇ قېتىمقى هەرىكەتنى خاتا بولغان دېسە بۇنىڭغا گېپىم يوق، ئۇ ياقتا ئۆزرىخاھلىق ئېيتمەن... بىز قەدىمىزنى ئەنە شۇ تەرەققىدە بىر-بىرلەپ بېسىپ كەلگەنلەرمىز، ئەنە شۇ بىر-بىرلەپ بېسىپ كەلگەن يولنى ئېتىراپ قىلمىغانلارنى ماتېرىيالست دېيىشكە بولامدۇ؟

ئەپسۇسكى، بۇگۈنكى كۆندە كىشىلەر بارغانسېرى بىزنى چۈشەنمەيدىغان بولۇپ قېلىشتى. مۇنداقتا كىمۇ پرىنسىپقا ئەھمىيەت بەرسۇن؟ كىمۇ ئىشمىزغا ئەھمىيەت بەرسۇن؟ كىچىك گۈرۈھ، مەنپەئەت، تاۋارلاشتۇرۇش دېگەنگە ئوخشاش ساپلا چاكىنا ئىشلار، ئەجەبا زامان ئۆزگىرىپ كەتتىمۇ؟ هەممىلا ئىش چالا-بۇلا، بېشى بار ئايىغى يوق بولۇۋاتىدۇ، مەن سېنى، سەن مېنى ئالداپ بۇرنىدىن چۈلۈك ئۆتكۈزۈدىغان ئىشلار بولۇۋاتىدۇ. سىلەر «ئىشچى، دېھقان، ئەسكەر، ئوقۇغۇچى، سودىگەر، سالماقتا مەركەزگە هەممىسى نەزەر!» دېگەن قوشاقنى ئاڭلىغانسىلەر؟ هازىر هەتتا باللار باغچىسىدىكى باللارنىڭ بېكىتىشىمۇ كەمچىلىكسىز ساپلا ئۆتۈق بىلەن يېزىلۋاتىدۇ. قىز نەۋرەم جېنىدا ماڭا ساۋاقداشلىرىغا پىكىر

بېرىدىغان، خەقنى رەنجىتىدىغان ئىشنى قىلمايمەن! دەۋاتىدۇ. كادىرلار بۆلۈمنىڭ باشلىقى بولغان بىرسى ماڭا: بىر كادىرنىڭ ئون ئېغىز گېپىنىڭ بىر ئېغىزى راست بولسا ئۇنى ياخشى دېسە بولىدۇ! ئون ئېغىز گېپىنىڭ ئىككى ئېغىزى راست بولسا، ئەلاچى ھېسابلاپ كۆتۈرسە بولىدۇ! ئون ئېغىز گېپىنىڭ ئۈچ ئېغىزى راست بولسا، راست گەپنى جىق قىلىدىكەن، يېڭى ۋەزىيەت يارىتالمايدىكەن دەپ يۆتكۈۋېتىشكە توغرا كېلىدۇ! دېدى.

كەيپىيات شۇ قەدەر بۇزۇلغان تۇرسا بىز غەم يېمەي تۇرالايمزمۇ؟ روھىي چۈشكۈنلۈكنىڭ بىزگە بېسىمى بولماي قالمايدۇ؟ بىزگە ھەر كۈنى تاۋار توغرۇلۇق سۆزلەپ، بىزنىزە جياگىيۇ، ئاچچىقسۇ سېتىۋالغاندا پۇل تۆلەشنى، ھېسابلاشنى، پۇل قاينۇرۇشنى بىلمەيدۇ دېمەكچىمۇ؟ تۇرمۇش ياخشىلىنىۋاتقىنى بىلەن ئىدىيە بۇزۇلۇۋاتسا، نەپسۋازلىق ئەدەپ كېتىۋاتسا، ئۆلسەك كۆزىمىز يۇمۇلامدۇ؟ مۇبادا ئەدەب-ئەركان ۋەيران بولسا، ئەل خارابلاشسا ئۆلسەك ئۆلۈكىمىزنى قويۇشقا يەر چىقامدۇ؟ دېموكراتىيە، ئەركىنلىك، ئىناقلىق توغرىسىدا كۆپرەك سۆزلەش بىلەن سايلامدا قانچىلىك ئاۋازغا كۆپرەك ئىگە بولۇش مۇمكىنلىكىنى بىلمىدىم تاكى؟ مەن باشقىسىنى بىلمىسەممۇ چاكىنا ھاماقەتلەرگە ياخشىچاق بولماسلىقنى بىلمەيمەنمۇ؟ ھەر كۈنى ناۋات بېرىشنىڭ گېپىنى قىلىدىغانغا زادى قانچە تونىنا شېكىرىك بولسۇن! كۇن بويى ئۇشتاق-چۈشتەك نەپكە، ئۇشتاق-چۈشتەك جېدەل-ماجىراغا بېرىلىش ئىشلىرىمىزنى كۆچەيتىپ، ئورنىمىزنى مۇستەھكەملەمدۇ ياكى ئۆزىمىزنى ئاجىزلاشتۇرۇپ ۋەيرى-ۋەيران قىلامدۇ؟ مانا، مانا، مانا! مەن ئابرويۇمدىن كېچىپ، گۈمانغا قېلىشتىن قورقماي ھەممە قىلغان ئىشلىرىم بىلەن تارىخ ئالدىدا جاۋابكار بولۇۋاتىمەن.

26

بىز ئۆزىمىزدە كونا رايونلارنىڭ تۇرمۇشىنى كۆرسىتىپ ئىشلەنگەن

كىنو فىلىملىرىدىن خوتۇنىنىڭ (ياكى توي قىلماقچى بولغان لايىقىنىڭ) ئېرى (ياكى يىگىتى) ئۇچۇن خەيرى چەمى شىرىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرىمىز. تازا ئېسىمدە قالمايتۇ، سۇن لىشىنىڭ «نىلۇپەر كۆلى» دېگەن داڭلىق ئەسىرىدىمۇ شۇنداق تەسۋىر بارەدەك قىلغان. مەن بۇنىڭدىن قاتتىق تەسىرلەندىم.

مەن بىر جۇپ ياشانغان ئەر-خوتۇنىنىڭ بىر-بىرىنىڭ ئۇچىسىنى قاشلىشىۋاتقانلىقى تەسۋىرلەنگەن بىر ياغاچ ئويما رەسىمنىمۇ كۆرگەن (تەسەۋۋۇر قىلغان؟). ئىسىق سۇ يەتكۈزۈپ بېرىلمىگەنلىكى ۋە مۇنچا سىلىپ بېرىلمىگەنلىكى سەۋەبىدىن بولغان بۇ سەت كۆرۈنۈش تەپسىلىي بايان قىلىنغان «بەتبەشىرە جۇڭگولۇقلار» دېگەن ماقالىسىنىڭ داۋامىنى يېزىش ئۈچۇن ماتېرىيال بولۇپ بېرىشى مۇمكىن. مۇبادا مۇشۇ رەسىم چەت ئەلدە مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغان بولسا، باھالىغۇچىلارنىڭ سۆزىسىز يامان غەرەزلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. بىراق مەن ئەنە شۇنداق رەسىمدىنمۇ تەسىرلەندىم.

بۇنىڭدىن شۇنى چۈشەندىمكى، ھېسسىياتقا ھەرۋاقىت تايانچۇق كېرەككەن. بۇ بىگىز، يىگىنگە، شوينىغا تايىنە مدۇ؟ ئۇن بارماقتا ۋە تىرناقتا تايىنامدۇ؟ بىگىز بىلەن شوينىنىڭ ئۇلىپەتچىلىكى بولغان يەردە، ئۇن بارماق بىلەن يۈرەكنىڭ ئالاقىسى تېخىمۇ يېقىن بولىدىكەن!

ئاپتور تالانت دېمەك كۆچ-قۇۋۋەتنىڭ مۇجەسسەملىشىشى دېمەكتۇر دەپ كۆپ قېتىم ئېيتقانىدى. ھېسسىياتمۇ شۇنىڭغا ئوخشايدۇ. جۇڭگودا غەربىنىڭكىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان «ئىستېدات» دېگەن سۆز بار. ئىستېدات تايانچىغا، ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك دېققەت كۆچىنى مۇجەسسەملەشتۈرۈشكە موھتاج، بۇ پۈتۈنلەي شەكسىز. سىلەر يۇزى قاغىنىڭكىگە ئوخشايدىغان، قۇلقىنىڭ گىجىكى كەبىنىگە ئۆرۈلۈپ تۇرىدىغان، دۇمبىسى ئىچىگە كىرىپ، بېلى مۇكچىيىپ قالغان بىر زىيالىي جانابنى كۆرگەنمىدىڭلارمۇ؟ ئۇ ئادەتتە ئاغزىغا ئىسىق ياكىيۇ چىشلۇغالىغاندەك تىلىنى چاپناپ سۆزلەيتتى، يات جىنس ئارىسىغا

كىرگىنىده كەينى-كەينىدىن ئامەت قازىنىپ ھېچكىمنى كۆزىگە ئىلمايتتى؛ ئۇنىڭ ئىستېداتى باشقا ياقتا، كۆچ-قۇۋۋەتتىنىڭ مەركىزى باشقا قۇلاقتا ئىدى. ئۇ يات جىنس بىلەن بىللە بولغىنىدا ئىستېداتىنى ئىشقا سېلىپ، نوچىلىقىنى بىمالال كۆرسىتىپ، سورىغان گەپكە سۈدەك جاۋاب بېرىپ، زېرەكلىكىنى باشقا بىر قىياپەتكە كىرىپ قالاتتى.

«چۈشكۆرۈكچى» غوجامنىڭ ئىستېداتى پۈتۈنلەي باشقىلارغا يارىدىم بېرىشكە قارىتىلغان. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئۇنىڭ تولىمۇ ئىچى پۇشۇپ كەلگەن! بۇنىڭغا جاھاننىڭ ئىشى تولا ئۆزگىرىپ تۇرغانلىقى، ئەسلىگە قايتقۇچىلار چىققانلىقىغا قارىماي، تولىراق كۆتۈلمىگەن ئۆزگىرىشلەر يۈز بەرگەنلىكى سەۋەب بولغان. ئۇ نۇرغۇن-نۇرغۇن يىللاردىن بېرى باشقىلارغا يارىدىم بېرىش پۇرسىتىنى تاپالماي كەلگەن. ئاخىرى پۇرسەت تېپىلغاندا دەل «ئۇگۇشسىزلىققا ئۇچىرىغۇچى» قېرىغا يارىدىم بېرىشگە توغرا كەلگەن. ھەمىيلەن «ئۇگۇشسىزلىققا ئۇچىرىغۇچى» نىڭ يارىدىم بېرىشكە تېگىشلىك يەرلىرى كۆپ دېيىشكەن.

«چۈشكۆرۈكچى» غوجام ئاخىرى رولىنى ئوبدان كۆرسەتكەن. ئۆتمۈشتىكىگە سېلىشتۇرغاندا، ئۇ تېخىمۇ ئادەمگەرچىلىك تەلەپپۇزى بىلەن سۆزلىگەن. ئۇ «ئۇگۇشسىزلىققا ئۇچىرىغۇچى» نىڭ ئەللىك يىل مابەينىدىكى سۆز-ھەرىكىتىنى، جۈملىدىن ئۇنىڭ يېقىنقى يىللاردا بىر كۈنى كوچىدا كېتىۋېتىپ «چۈشكۆرۈكچى» بىلەن تېز-تېز قول ئېلىشقان چاغدا قىلغان ياپتا گەپلىرىنى ئەسلىگەن. ئۇ «ئۇگۇشسىزلىققا ئۇچىرىغۇچى» نىڭ ئەللىك يىل ئۆتكەنگە قەدەر تېخىچە خەلقنىڭ قارشى تەرىپىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى شەرھلەپ كۆرسەتكەن. ۋە ئۇ مۇنداق دېگەن:

— مەن قېرىدىم، سەنمۇ قېرىدىڭ! چاچلىرىمىز ئاپئاق ئاقاردى، كۆزلىرىمىز تورلاشتى، ئۆمرىمىز چاغلىقلا قالدى، ئاخىرى بارىدىغان يېرىمىز كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ. ئىككىمىز ھايات-ماماتتا بىللە بولغان، چاپا-مۇشەققەتنى تەڭ تارتقان دوستلارمىز. شەخسىي

نۇقتىدىن ئېيتقاندا، سەن بىلەن قول ئېلىشىپ، كۆڭۈللۈك پاراڭلىشىشنى، ماڭتەي ھارىقىنى تەڭ كۆتۈرۈپ، كونا دوستلۇقىمىزنى يادلاپ، گۈل-گىياھلارنى تاماشا قىلىپ كۆڭلىمىزنى ئېچىشنى قانداقمۇ خالىمايسەن! سېنىڭ كاۋىكىڭنى كولاپ ئەيىبىڭنى ئېچىشنىڭ ماڭا نېمە پايدىسى؟ باشقىلارغا نېمە پايدىسى؟ مۇشۇ ھالقىلىق پەيتتە كىشىلەرنىڭ بىر-بىرىگە كۆز تىكىپ تۇرۇشقانلىقىنى قانداقمۇ بىلمەسلىككە سالاي، مۇبادا سېنى كۆرۈنۈشتە تەنقىد قىلغان بولۇپ ئاستىرتتىن قوغدايدىغان، كۆرۈنۈشتە پاش قىلغان بولۇپ، ئاستىرتتىن ياپىدىغان بولسام سېنىڭ رەھمىتىگە، دوستلۇق ھۆرمىتىگە، ياخشى ئادەم، كەڭ قورساق، دانا دېگەن چىرايلىق ئاتاققا ئىگە بولۇشۇم تۇرغان گەپ... بىراق مۇنداق قىلىشىم مۇمكىنمۇ؟ مۇنداق قىلسام مەن، مەن بولالايمەنمۇ؟ مەن ئۆز دوستۇمنى سۆيمەن، ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك ھەقىقەتنى سۆيمەن، ھەقىقەت تەۋرىمەس، سودىلىشىشقا ئورۇن يوق! — ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن، سېنىڭ ئەيىبلىرىڭنى كۆرسۇتۇپ بېرىش ماڭا قانچىلىك شۆھرەت كەلتۈرەلىسۇن؟ مەن ئۆزۈمنى قالتىس ياخشى، قالتىس توغرا چاغلاۋاتقىنىم يوق. ھازىرقى ئەھۋالىمغا قاراپ ئۆتمۈشۈمنى ئەسلىگىنىمدە، ئۆزۈمنىڭ نامۇۋاپىق يەرلىرى كۆپلۈكىنى سېزىپ، يېگەن تامتىم تېتىماي، كېچىسى كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمەي قالدۇ!

ئۇ ئۆز گېپىدىن تەسىرلىنىپ، ئېچىدىن ئۇن چىقارماي يىغلىغان. ئۇ ھەقىقەتەن قېرىپ قالغان، ئۇنىڭ يىغىسى باشقا بىر ياردەم بەرگۈچىنىمۇ يىغلىتىۋەتكەن.

سابىق ئايال كاتىپ ئۇنىڭ ئاشۇ 3-قېتىملىق يىغىسىدىن كېيىن روھىي كېسەلگە گىرىپتار بولغان، ئايال كاتىپنىڭ باشتا «چۈشكۈ-رۇكچى» نىڭ كۆزىنى ئويۇۋالغۇسى كەلگەن بولسا، كېيىن-كېيىن ئۆزىنىڭ كۆزىنى ئويۇۋالغۇسى كېلىدىغان بولغان.

27

ئاپتور 1985-يىلى بېرلىندا خەلقارا ئەدەبىيات مۇھاكىمىسى پائالىيىتىگە قاتناشتى. ئىككى سائەت ۋاقتىنى ھەرقايسى ئەللەرنىڭ ئالىملىرى، مۇتەخەسسىسلىرى ۋە مۇخبىرلىرى بىلەن سۆھبەتلىشىپ، ئۆزئارا سوئال سوراپ ۋە جاۋاب بېرىپ، كۆلۈشمەك ئىچىدە كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزدى.

سۆھبەت ئايالغلاشقاندىن كېيىن، ماڭا تەرجىمان ۋە ھەمراھ بولغان خانىم ماڭا سىز ناھايىتى ئوبدان ئويۇن كۆرسەتتىڭىز دېدى.

ئۇنىڭدا مېنى قىلچە مەسخىرە قىلىدىغان نىيەت يوق ئىدى، ئەلۋەتتە. ئۇ مەن بىلەن ئىككى ئەۋلاد دوستلاردىن ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ گېپىى سەل يېغىرىمغا تەگكەندەك بولدى-دە، بەللى، مەن ئويۇن كۆرسىتىۋاتىمەنمۇ؟ مېنىڭ دوستلۇقۇم، ئىستېداتىم، ئاقكۆڭۈللۇكۇم، زېرەكلىكىم ۋە ئۆزۈمنى چوڭچىلىقمۇ قىلماي، پەسمۇ كۆرمەي تۇتقانلىقىم مەن كۆرسىتىۋاتقان «ئويۇن» مۇ؟ دەپ ئويلىدىم. كېيىنچە «كىتابخانلار مەجمۇئەسى» سەھىپىسىدىن ئامېرىكىلىق بىر پسخولوگنىڭ بىر ماقالىسىنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇ شۇ ماقالىسىدا: سىز كۆڭۈلسىزلىككە يولۇققان چاغلىرىڭىزدا ئۆزىڭىزنىڭ خۇشاللىقىنى، كەڭ قورساقلىقىنى ئەتەي ئىپادىلەشكە بەكرەك تىرىشىڭ، تەقدىرنىڭ زەربىسىگە پىسەنت قىلمايدىغانلىقىڭىزنى، ئۆزىڭىزنى بىغەم-ئازادە ۋە خۇشال تۇتۇشقا شۇ قەدەر ماھىرلىقىڭىزنى، ئۆزىڭىزنىڭ «قىلچە بوشاشمايدىغان» دەرىجىدە ئۇمىدۋار ئىكەنلىكىڭىزنى بولۇپمۇ جامائەت سورۇنلىرىدا ئىپادىلەپ كۆرسىتىڭ. بەلكىم باشتا ئويۇن كۆرسەتكەندەك كۆرۈنۈشىڭىز مۇمكىن، ئەمما بىر-ئىككى نۆۋەت ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۆزىڭىزنىڭ پسخىك كىرىزىستىن ھەققەتەن ھالقىپ كەتكەنلىكىنى سېزىسىز-دە، يېڭىباشتىن پۇتۇنلەي جانلىنىپ كېتىسىز، شادلىنىپ قالىسىز، دەپ تەكلىپ بېرىپتۇ.

سىز كۆچلۈكلەر بىلەن، ئاجىزلار بىلەن، باشلىقىڭىز بىلەن، قول ئاستىڭىزدىكىلەر بىلەن، بىر جىنىستىكىلەر بىلەن، يات جىنستىكىلەر بىلەن، ئاتا-ئانىڭىز بىلەن، ئوغۇل-قىزلىرىڭىز بىلەن، چەت ئەللىكلەر بىلەن، ۋەتەندىشلىرىڭىز بىلەن بىللە بولغان چاغلىرىڭىزدا ئاۋازىڭىزنى، چىرايىڭىزنى ۋە ھەرىكىتىڭىزنى تەڭشەپ-ئوڭشاپ تۇرىدىغانلىقىڭىز يالغانمۇ؟ بۇنداق تەڭشىشنى ئويۇن كۆرسەتكەنلىك دېيىشكە بولامدۇ؟ ئەگەر ئۇ ئويۇن كۆرسەتكەنلىك دېيىلسە، ئۇنى سەممىيلىك دېيىشكە بولامدۇ-يوق؟ سەممىيلىك دېگەننى قوپاللىق بىلەن ئىپادىلەش كېرەكمىكەن؟ ياۋروپاچە تاماق يېگەن چېغىڭىزدىمۇ ھەمىشە ئۆز قېرىنداشلىرىڭىز (ھەتتا ستاژلىق دىپلوماتىيە ئەمەلدارلىرى) غا شورپا ئىچكۈزۈش ئۈچۈن قاچا-قۇچىلارنى جاراڭشىتىپ يۇرىدىغانلىقىڭىز، گاھ ئۆرلەپ، گاھ پەسىيىپ تۇرىدىغان شاۋقۇنلۇق مۇزىكا سادالىرى ئىچىدە قىسىلىپ، بىئارام بولۇپ ئولتۇرىدىغانلىقىڭىز يالغانمۇ؟ ئۆز دادىڭىز بىللە شورپا ئىچكەن ۋاقتىڭىزدىمۇ غورتلىدىتىپ سۈمۈرىدىغانلىقىڭىز، شالاپشىتىپ، شىرىلدىتىپ ئىچىدىغانلىقىڭىز يالغانمۇ؟ شۇنداق ئىكەن، پالانى سەممىي، پالانى ياسالما دەپ يۈرۈشكە نېمە ھەققىڭىز، نېمە ئاساسىڭىز بار؟ بولۇپمۇ ئۆزىنى ھەدەپ سەممىي كۆرسىتىپ، بازارغا سېلىپ، باشقىلارغا ياسالما دەپ ھەدەپ زەربە بېرىدىغان ئادەملەرگە ھەرگىز ئاسان ئىشىنىپ كېتىشكە بولمايدۇ!

ھەي ئويۇن! شۇنداق ئىش بولغانىكەن، شۇنداق ئادەم بولىدۇ، شۇنداق ئادەم، شۇنداق ئورۇن بولغانىكەن، شۇنداق ئويۇن بولىدۇ. دېمەك، چۈشىنىش مۇھەببەتتىن ئۈستۈن تۇرىدۇ، ياشىسۇن چۈشىنىش بىز زادى قانچىلىك ئادەم ۋە قانچىلىك ئىشنى چۈشىنىمىز، باشقىلار بىزنى قانچىلىك چۈشىنىدۇ؟

يېتەرلىك چۈشەنمىگەن تەقدىردىمۇ ئۇ كىشىگە ئەڭ ياخشى تىلەك بىلدۇرىمەن.

28

كۆرۈش بۇلۇڭىنى تەڭشەش ۋە ئۆزگەرتىش شېئىر ۋە پروزا ئۈچۈن پۈتۈنلەي يېڭى، مەزمۇنغا كۆپ باي ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىدۇ.

لى بەينىك كىشىگە لەززەت بېغىشلايدىغان «جىمجىت كېچىنى سېغىنىش» دېگەن شېئىرىنى ئالايلى. ئۇنىڭ تېكىستى مۇنداق:

كارىۋىتىم ئەتراپى غىچ ئاي شولىسى،
ئاق قىرۇۋ ياغقان چېغى دەيدۇ كىشى.
تىكىلىپ سۈزۈلگەن سۈزۈك ئاي ھۆسنىگە،
باش سېلىپ يۇرتىنى سېغىنىدىم شۇنچىكى.

مانا بۇ شېئىر شائىرنىڭ — مۇساپىرنىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىدىن پىزىلغان. مۇبادا ئاينىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىدىن پىزىلغان بولسا قانداق بولاتتى؟ مانا مۇنداق بولاتتى:

بىلمەيمەن زىمىستان ۋە يا تومۇزنى،
ئايرىش يوق مەن ئۈچۈن كېچە-كۈندۈزنى.
قايغۇرۇش، شادلىنىش ھەركىمنىڭ ئىشى،
يوق ئۇنىڭ ھېچقاچان ماڭا دەخلىسى.

ئەمدى ئاللىقاچان ھەممىگە تونۇش بولۇپ كەتكەن ئۇنىڭ ئۇستىگە كىملەردۇر تولا كۆز-كۆز قىلىدىغان مۇنۇ تالاڭ ناخشىسىنى ئالايلى:

چوكانتال مەزگىلى يامغۇر ياغار سىم-سىم قىلىپ تىنماي،
يولۇچى يول ئازابىدىن پەرىشاندۇر سېلىپ ۋاي-ۋاي.
سورايسەن نەدە مەيخانا ئېلىشقا دەمنى بىردەم دەپ،
ئەنە دەيدۇ كىچىك چوپان: كۆرۈنگەن شۇ ئۆرۈكلۈك جاي.

مانا بۇ شېئىر شائىرنىڭ — يولۇچىنىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىدىن يېزىلغان. مۇبادا ئۇ شېئىرىيەتتىن قىلچە خەۋىرى يوق، پايدىنى كۆرسە دۇم چۈشىدىغان مەيخانچىنىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىدىن يېزىلىدىغان بولسا مۇنداق بولۇپ چىقاتتى:

چوكانتال مەزگىلى يامغۇر يېغىپ تىنماي شارىلدايدۇ،
تىجارەت-ئوقتىتىم ئاقماي، دارامەتمۇ ناچارلايدۇ.
ساتاي دەيمەن قوشۇپ يامغۇر سۈيىنى ھارىقىمغا،
لېكىنزە قورقىمەن مۇخبىر گېزىتتە بەك كاچاتلايدۇ.

ۋە ياكى ئۇ شېئىرىيەتتىن قىلچە خەۋىرى يوق بىر يولۇچىنىڭ كۆرۈش بۇلۇڭىدىن يېزىلسا، مۇنداق بولۇپ چىققان بولاتتى:

چوكانتال مەزگىلى يامغۇر شارقىرايدۇ، تىنمايدۇ،
يولۇچى كېچىپ پانقاق موللاقلايدۇ، ۋاي دەيدۇ.
قېنى دوختۇرخانا نەدە مېنى ئاپار دېسەك دەرھال،
كىراكەش شوپۇرۇڭ شۇ دەم قېنى ۋەيخۇي چىقار دەيدۇ.

مانا بۇلارنى ئەسلىدىكى شېئىرغا سېلىشتۇرۇپ بېقىڭ قانداق ئىكەن؟

ئاپتور نەچچە-نەچچە قېتىم مۇنداق تەسەۋۋۇر قىلىپ باققانىدى: لۇشۈن ئا Q نى تەسۋىرلەپ، «ئا Q نىڭ رەسمىي تەرجىمھالى» نى يېزىپ چىققان. مۇبادا ئا Q تەلەيلىك زامانداتۇغۇلغان، ئۇنىڭ ئۇستىگە تېز ساۋات چىقىرىدىغان مەلۇم سىرتتىن ئوقۇش مەركىزىدە تەربىيىلەنگەن بولسا، ئۇ جاھاندىكى ئادەملەرنى، لۇشۈننى قانداق يازغان بولاتتى؟ ئۇ بەلكىم مۇنداق دېگەن بولاتتى:

دوستلار، ئەپەندىلەر، يولداشلار، سىلەر خەقنىڭ دامىغا

چۈشۈپ كەتتىلار! مەن راستىنلا شۇنچە قالاقمۇ؟ چەت ئەللىكلەرنىڭ لۇشۈننى ئاQنى ياخشى يازغان دەپ ماختىشى يامان غەرەزلىك ئەمەسمۇ؟ مېنىڭ خىزمەتكار ئايال ۋۇماغا ئېچ-پەش تارتقانلىقىم ئىنسانىي تۇيغۇنىڭ ئۇيغۇنسىزى، مۇھەببەتنىڭ ئۇيغۇنسىزى، «قىزىل قوناق»، «كونا قۇدۇق»، «سېرىق تۇپراق» دېگەن ئەسەرلەردىكىگە ئوخشاش ئويغىنىش بولماي نېمە؟ ئانا بولغۇچى مەسخىرە قىلسا ماڭا نېمە چارە! ھەممىمىز ئېگىز قول كۆتۈرۈپ ئۇنۇلۇك ۋارقىرايلى:

ئاQ نى مەسخىرە قىلغانلا ئاQ دىنمۇ ئۆتۈپ كەتكەن ئاQ!

ئاQ نى مەسخىرە قىلغانلار جاۋ بېگىمدىنمۇ ئۆتۈپ كەتكەن جاۋ بېگىم!

چىققىن شىۋىسەينى مەسخىرە قىلغانلار يالغان ئەجنەبىي شەيتانلارغىمۇ يېتەلمەيدۇ!

مەن ئۆز ۋاقتىدا مۇنداق بىر مەسەلنى توقۇپ، ئەزەلدىن تاماقتىن غەم يېمەيدىغان ئالىملارغا، داڭلىق يازغۇچىلارغا ئوخشاپ كېتىدىغان، پاكلىقتا ئۇلۇغۋار بىر زاتنىڭ قەۋەتلىك بىناسىنىڭ ئەڭ ئۈستۈن قەۋىتىدىلا تۇرۇۋاتقانلىقىنى، ئۇ ئون يەتتە قەۋەتلىك — بۇنى ئانچە ئېگىز دېگىلى بولمايدۇ — بىر بىناسىنىڭ ئون يەتتىنچى قەۋىتىدىكى بىرىنچى ئىشىك 15-نومۇرلۇق ئۆيىگە ئورۇنلاشقاندىن كېيىن، ئون ئالتىنچى قەۋەتتىن تارتىپ پەستىكى ئۆيلەرنىڭ ھەممىسىنى چېقىۋېتىش توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشۈرگەنلىكىنى تەسۋىرلىگەن ئىدىم.

كۆرۈش بۇلۇڭىنى يۆتكىسەك، بۇ ھېكايە مۇنداق بولۇپ چىقىدۇ: خەلقنە نىجاتلىق تىلەشكە ۋە مۇتلەق باراۋەرلىككە خۇشتار بولۇپ كەلگەن بىر مېھرىبان قارىشى تۇرۇپ كەلگەن. ئۇنىڭ پىكرىگە بىنائەن ئون يەتتە قەۋەتلىك بىنانىڭ ئون يەتتىنچى قەۋىتى چېقىپ تاشلانغان. ئون ئالتىنچى قەۋىتى ئەڭ ئېگىز قەۋەت بولۇپ قالغاچقا

ئۇمۇ چېقىپ تاشلانغان. ئۇنىڭدىن كېيىن ئون بەشىنچى، ئون تۆتىنچى قەۋەتلىرىدىن تارتىپ پەستكى قەۋەتلىرى چېقىپ تاشلىنىۋەرگەن. ئەڭ ئاخىرىدا قەۋەتلىك بىنا پۈتۈنلەي غايىب بولغان.

ئاپتوربنىڭ كۆپ يىللار مابەينىدە ھاسىل قىلغان بىر زاۋال تېمىسىمۇ بار. ئۇنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى مۇنداق: ئەقىللىق كىشىلەر تۇرمۇش توغرىسىدىكى قاراشلىرىنى بايان قىلىدۇ. ئۇنىڭدىنمۇ ئەقىللىق كىشىلەر تۇرمۇش توغرىسىدىكى قاراشلىرىنى بايان قىلماي، تۇرلۇك قاراشلاردىن پۈتاق ئىزدەپ، قاراشلار توغرىسىدىكى قارىشىنلا بايان قىلىدۇ. مۇشۇنداق بولۇۋېرسە، ئەقىل بۆلۈنمىسىنىڭ كۆپىيىپ بېرىشىغا ئەگىشىپ، ھەممە كىشى ئاۋۋال باشقىلارنىڭ ئۆز قارىشىنى بايان قىلىشىنى، باشقىلار قارىشىنى بايان قىلغاندىن كېيىنلا ئاندىن ئۆز قارىشىنى بايان قىلىپ ئالدىنقىلارنىڭ قارىشىدىكى نۇقسانلارنى كۆرسىتىپ بېرىشىنى جىملا كۆتۈپ تۇرىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئاخىرىغا بېرىپ جاھاندا كاتتا پارا سەتنىڭ ھېچنېمىگە يارىمايدىغانلىقىنى بىلدۇرىدىغان — جەمئىيەتلىق ھەممىدىن ئەلا دەپ قارىلىدىغان ئومۇمىي تونۇشتىن باشقا ھېچقانداق كۆز قاراش ئوتتۇرىغا چىقمايدىغان بولىدۇ.

ئەمدى بۇنىڭدا كۆرۈش بۆلۈنۈشىنى يۈتكىسەك قانداق بولىدۇ؟

كۆرۈش بۆلۈنۈشىنى يۈتكىسەك، ئەقىل ۋە قەلبىنى، ئۆزىمىزنىڭ ئەخلاقىي كۆچى ۋە ئىرادە قۇۋۋىتىنى چوڭ سىناش بولىدۇ. شۇنداقلا چوڭ تەرەققىيات بولىدۇ، ئەلۋەتتە. كۆرۈش بۆلۈنۈشىنى يۈتكەش قەدىمدىن تا ھازىرغىچە بىنا قىلىنغان ئەدەبىيات بىناسىنىڭ يېقىلىپ چۈشۈشىگە سەۋەب بولامدۇ-يوق؟ چېخوپ ئۆز ئۆمرىدە شۇنچە كۆپ چاكىنا ئادەملەرنى، ئۇلارنىڭ مۇلىي قۇلۇلسى ۋە قارىقات پېيىشكە ئامراقلىقىنى يازغان. مۇبادا ئاشۇ قۇلۇلە ۋە قارىقات خۇمارلىرىنىڭمۇ ئەپلىك قەلىمى بولىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ چېخوپنى زەئىپ، ئەرلىكى قالمىغان، ۋالاقەككۈرلۈك قىلىپ ئاشقازىنى ئاجىزلاپ كەتكەن (شۇ سەۋەبتىن باشقىلارنىڭ قۇلۇلە ۋە قارىقات پېيىشىنى يامان كۆرىدىغان)،

ئۆزىنى پاك ئاتىۋالغان چاكسىنا ئادەم قىلىپ يازالماسلىقىنى ئەدىن بىلمسىز؟ لېۋ بىگىيەن ۋاك شۇشىننى يېرىمى ئادەمگە، يېرىمى ئالۋاستىغا ئوخشايدىغان غەلىتە مەخلۇق، كالۋا مەخلۇق قىلىپ يازغان. مۇبادا ۋاك شۇشىنمۇ قولىغا ماھارەتلىك ياكى بادرىدەك چوك قەلەمنى ئالغان بولسا قانداق بولاتتى؟ قولىغا شۇنداق قەلەم ئالالماسلىق دەل ئاپتور ۋاك مېڭىنك ئۆز سەلبىي قەھرىمانلىرىنى ھېچنېمدىن تەپ تارتمايدىغان قىياپەتتە ئوتتۇرىغا چىقىپ، پۇخادىن چىققۇدەك قاملاشتۇرۇپ، مەردانە تەنقىد قىلىشنىك ھۆددىسىدىن چىقالمىغانلىقىدىكى ئاساسىي سەۋەبىمكىن دەيمەن؟ بۇ نېمىدېگەن يارامسىزلىق، نېمىدېگەن كالتا پەملىك، نېمىدېگەن بىمەنە كۆڭۈلچەك-لىك ھە! ئۆزۈك مەسخىرە قىلغان ئادەمگىنىك ئۆزۈڭنى قانداق مەسخىرە قىلىشى ئادەمنى نەقەدەر جەلپ قىلىدىغان مەسىلە ھە! ئاخىرى شۇنداق بىر كۈن كېلىدۇكى، ئۆزلىرىنى ھېسسىياتقا باي قىلىپ كۆرسىتىدىغان ئەمما ئۆزىنىڭكىنىلا توغرا دەپ بىلىدىغان يازغۇچىلار (ئاپتور مۇشۇنىك ئىچىدە) تەرىپىدىن ناھەق، ناتوغرا تەسۈرلەنگەن كىشىلەر بىرلىشىپ، يازغۇچىلارنىك نقابىنى يىرتىپ تاشلايدۇ، يازغۇچىلارنىك زەھەرلىك تىلىنى كېسىپ تاشلايدۇ، يازغۇچىلارنىك ئۇچەي-قارنىدىكى ئاشۇ ئىپلاس يىرىڭنى چۈۋۈپ، چاۋسىنى چىتقا يايىدۇ!

بىر چۇشكۇرۇكتە مىڭ جىلۇە

(قوشۇمچىسى)

28 (1-قوشۇمچە)

رىيد ئۆز-ئۆزىنى تۆۋەن چاغلاش تۇيغۇسىنى جىنسىي روھىي ھالەت سۈپىتىدە تەتقىق قىلغانمىش ۋە ئىسپاتلىغانمىش، بۇ پسىخولوگىيىدىن خەۋەرسىز قالغان، مېنىڭ زادى كاللامدىن ئۆتمىدى.

بەلكىم ياشلىق دەۋرىدە بولىدىغان ئۆز-ئۆزىنى تۆۋەن چاغلاش تۇيغۇسىنى فرىيد جانابنىڭ ئىلىم سىستېمىسى بىلەن كۆپ چېتىشلىق بولۇشى مۇمكىن، ئۇنداقتا ئۆزىنى ئۇستۇن چاغلاش تۇيغۇسىچۇ؟ روھىي جەھەتتە ئۆزىنى ئۇستۇن چاغلاش تۇيغۇسى ئورگانىزم ۋە ئىچكى ئاجراتمىدىن ھاسىل بولغانمۇ؟ يەنە، قېرىغاندىن كېيىن قانداق بولماقچى؟ ئالايلۇق، جىنسىي تۇرمۇش توختاپ بەش يىل ئۆتكەندىن كېيىن قانداق بولماقچى؟

زامان بەربىر ئۆزگەرگەن. «چۇشكۇرۇكچى» جانابنىڭ كۆتمىگەن يېرىدىن چىققىنى شۇ بولغانكى، ئۇنىڭ ئۇچىنچى قېتىم ياش تۆكۈشى، «ئوگۇشسىزلىققا ئۆچرىغۇچى» غا كۆرسەتكەن چوڭقۇر ۋە ئىنچىكە ياردىمى ئۆزى ئويلىغاندەك نەتىجە بەرمىگەن، ئۇنىڭ «ئوگۇشسىزلىققا ئۆچرىغۇچى» نى سىجىل خەلقنىڭ قارشى تەرىپىدە تۇرۇپ كېلىۋاتقىدۇ دېگەن تەھلىلى ئاغزىدىن گىرانات ئاتقاندەك جاراڭلىق چىقماڭ، ئۇ قۇلاقتىن كىرىپ بۇ قۇلاقتىن نەگىدۇر غايىپ بولغان. ئۇنىڭ ئاۋازى ۋە ھېسسىياتى ھاۋادا جاراڭلاپ،

هاۋادا تارقىلىپ كەتكەن. ئاردىن بىرىم يىل ئۆتكەندە، «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» تۆۋەنگە غۇلاشقا تېگىشلىك دېيىلگىنى بويىچە تۆۋەنگە غۇلاپ خارابلىشىش ئورنىغا يېگىدىن تەقدىرلىنىپ، يېگى تۈي تەقسىم قىلىنىپ، ھەتتا قانداقتۇ داغلىق جەمئىيەتلەرگە «باشلىق» بولۇپ سايلىنىپ ئوبدانلا روناق تېپىپ قالغان. ئادەتتىن خالى بولالماي كېلىۋاتقان «مەنسەپ مەرتىۋىسى» قارىشى بويىچە مەمۇرىي دەرىجىگە سالغاندا، «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» «چۈشكۈرۈكچى» جانابتىن «بىرىم دەرىجە» ئېشىپ كەتكەنمىش.

— بۇ قىزىقچىلىققا نېمە دەيسىز؟

ئوتۇشتىكىدىن ئالاھىدە پەرقلىق بولغىنى — يارىدەم بېرىلگۈچى بولغان «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» نىڭ قەدىر-قىممىتى يارىدەم بېرىلگەنسېرى ئېشىپ بارغان. ئۇ ھال سوراش خەتلىرىنى، ھال سوراپ بېرىلگەن تېلېفونلارنى، يۇقۇ جىلىتكە، غەربنىڭ ئادەمگىياھ — ئانا ھەرە قىياممىدىن تارتىپ قەۋزىيەتنى داۋالىغۇچى شېكەر يالتىلغان يالپاق دورىلارغىچە ھال سوراش سوۋغىلىرىنى تاپشۇرۇۋالغان. باشقىلارغا يارىدەم بېرىشكە خۇشتار «چۈشكۈرۈكچى» بولسا بىر مۇنچە مەسخىرە ۋە ئاھانەتكە قالغان — سېسىق گەپلەر بىلەن ئىسسىز يېزىلغان خەتلەرنى تاپشۇرۇۋالغان، قەدىناس دوستلىرى ئۇنىڭغا «سەممىي مەسلىھەت» بەرگەن، خوتۇنى ئۇنىڭدىن ئاغرىنىپ: مۇشۇنداق ئىشلارغا چات كېرىشكە ئامراقلىق قىلغان ئۆزىڭىز، كۆردىڭىزمۇ، نېمىدېگەن سەتچىلىك؟ چىڭ تۇرمەن دەپ نېمە پايدا كۆردىڭىز؟ باشقىلار ھەدىسە يۇمشاقلىق قىلىپ، ھەدىسە قوشقۇنغا ئولتۇرۇپلىپ، سىزنى ئالدىغا چىقىرىپ قويدى! دېگەن.

تۇنجى قېتىملىق چاي بېرىلگەندە، يېغىن تەشكىلاتچىلىرى، ئىسسىملىكشۇناسلار، ئورۇنشۇناسلار «چۈشكۈرۈكچى» بىلەن «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» نى بىر جوزىغا ئورۇنلاشتۇرغان. غەربنىڭ دىپلوماتىيە قائىدىسى بويىچە كۆزەتكەندە، «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى»، «چۈشكۈرۈكچى» دىن خېلىلا كۆرۈنەرلىك ئورۇنغا

ئولتۇرغۇزۇلغان. «چۇشكۇرۇكچى» نى يامان كۆرىدىغانلار خوپ بولدى دەپ خوش بولۇشۇپ، «چۇشكۇرۇكچى» نىڭ ئۆزى ياردەم بەرگەندىن كېيىن قەدىر-قىممىتى ئۆرلەپ كەتكەن «ئوگۇشسىزلىقتا ئۇچرىغۇچى» نى كۆرگەن چاغدىكى پەرىشان ھالىتىنى تاماشا قىلماقچى بولۇشقان. ياش مۇخبىرلاردىن بىرى: يەردىن بىرەر يوچۇق تېپىلسا «چۇشكۇرۇكچى» شۇنىڭغا كىرىۋېلىشتىن يانمايدۇ! دەپ ئالدىن ئېيتقان.

«چۇشكۇرۇكچى» ئادەتتىكىدەكلا كېچىكىپ كەلگەن. ئۇ يېغىن زالغا كىرگەندە، ئۇنىڭ چىرايىدا ئادەتتىكىدەكلا تارتىنىشلىق، زەن سىلىپ بولغىچە كۆزدىن غايىپ بولىدىغان، راست بىلەن يالغانىنىڭ، بار بىلەن يوقىنىڭ ئارىسىدا قالغان تەبەسسۇم ئالامىتى پەيدا بولغان. زالدىكىلەرنى ھېچكىم ئۆرە تۇرۇپ قويمىغان، بىراق «ئوگۇشسىزلىقتا ئۇچرىغۇچى» بىئارام بولۇپ، قوپماي ئولتۇرۇۋېرەي دېسە تېخى، قوپاي دېسە تېخى، ھېچقايسىسىغا جۇرئەت قىلماي، گويا قورۇتۇلغان راكىتەك، گويا داۋالاش بۆلۈمىدە مىگە پەردە يالالۇغنى باكى تارقىلىشچان B تىپلىق مىگە يالالۇغنى تەكشۈرتۈش ئۈچۈن يۆلۈنىنى ئېلىشنى كۈتۈۋاتقاندەك مۆكچەيگىنىچە جوزىغا يېپىشىپ قېنىالغان. «چۇشكۇرۇكچى» قورۇنماي، ھېچكىمگە قارىماي قۇيماي پەلتوسىنى سىلىۋەتكەندىن كېيىن، قارىماي باقماستىن پۈتۈنلەي ئۆز سېزىمىنىڭ باشلامچىلىقىدا جامائەت ئارىسىدىكى ھەممىدىن مۇھىم، دەرىجىسى ۋە مەنسىپى ھەممىدىن ئۈستۈن بىرقانچە ئەربابنىڭ ئالدىغا كېلىپ قول ئېلىشىپ ھال سوراشقان... ئۇ شۇنىڭدىن كېيىنلا ئۆز جوزىسىغا كېلىپ «ئوگۇشسىزلىقتا ئۇچرىغۇچى» غا كۆزىنىڭ قىرىدا قاراپ قويغان. «ئوگۇشسىزلىقتا ئۇچرىغۇچى» دەرھال ئورنىدىن قوپۇپ، دەققەتتە تۇرۇشقا تاس قالغان.

«چۇشكۇرۇكچى». «ئوگۇشسىزلىقتا ئۇچرىغۇچى» نىڭ ئاللىقاچان سۇنغان ياغاق قولىنى قىسىپ، ئۇنىڭغا يېرىم ياتا قاراپ: «نەۋرىكىزنىڭ پۇرىكىنىڭ چۆرىسىگە ئىسسىقلىق چىقىپتۇ دەيدۇ راستمۇ؟» دېگەن.

« ئوگۇشسزلىقتا ئۇچرىغۇچى » پوكانەدەك قىزىرىپ، بەك ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان. ئۇ ئەزەلدىن مۇنداق ئۆزاق قول ئېلىشىش پۈرسىتىگە ئىگە بولۇپ باقمىغان. ئۇ ئەزەلدىن مۇنداق سىنگار كۆزىدە « قارايدىغان » ئىلتىپاتقا ئېرىشىپ باقمىغان. ئۇ مۇشۇ بۇرادىرىنىڭ ئەزەلدىن مۇنداق سەممىي، قالتىس ئادەمگەرچىلىك بىلەن ھال سورىشىنى ئاڭلاپ باقمىغان. ئۇ ھاياجان دەستىدە، خۇددى نەۋرىسىنىڭ ئەمەس بەلكى ئۆزىنىڭ پۈركىنىڭ ئىچى-تېشىنى ئىسسىقلىق قاپلاپ، قىيقىزىل مۇدۇرچاقتا ئايلىنىپ كەتكەندەك ئۆزىنى باسالماي قالغان. ئۇ زۇۋانى تۆتۈلۈپ، ئاۋاز پەردىسى ئىسلىمەي قالغاندەك ئاغزىنى ئېچىپ قېتىپلا قالغان.

« چۈشكۈرۈكچى » پىسكىگىدە كۈلۈپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ، سەممىي دوستلۇقنى بۇرۇننىڭ قىسلىش-كېرىلىشىش ھەركىتى بىلەن ئىپادىلىگەن. ئۇ قولياغلىقىنى چىقارغان ۋە زوق-شوقى بىلەن سىلكىپ قويغان. ئۇ بۇرۇننىڭ، قاڭشىرىنىڭ ۋە يۈزىنىڭ مۇسكۇللىرىنى پۈرۈشتۈرۈش ھەركىتىنى ئۇستىلىق بىلەن ئامراقلىق، مېھرىبانلىق، كەڭ قورساقلىق كۆرسەتكەندەك ئايلاندۇرۇپ، « ئوگۇشسزلىقتا ئۇچرىغۇچى » نى ئالاھىدە پۈرسەتكە ئىگە قىلغان يەنى يەل قاچۇرماي، ناھايىتى چاققان ئۇنلۇك قىلىپ بىرىنى چۈشكۈرگەن.

بۇ ئۇنلۇك چۈشكۈرۈك بىلەن تەڭ تىترەك باسقان « ئوگۇشسزلىقتا ئۇچرىغۇچى » ئالدىدىكى ئۇسسۇزلۇق ئىچىدىغان ئىستاكانلارنى ئۆرۈۋەتكەن. ئۇسسۇزلۇق جوزىغا تۆكۈلۈپ، ئىستاكانلار تاراڭشىپ يەرگە چۈشۈپ كەتكەن. « ئوگۇشسزلىقتا ئۇچرىغۇچى » شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا ئايلىنىپ ھوشىدىن كەتكەن.

شۇ ۋەقەدىن كېيىن ھېلىقى ياش مۇخبىر ئۆز تەسىراتىنى گرامماتىكىغا يات گەپلەر بىلەن بايان قىلىپ: « ئوگۇشسزلىقتا ئۇچرىغۇچى » غا ئوخشاش مۇشۇنداق قېرىلارمۇ 19 ياشلىق قىزلارنى ئەمرىگە ئېلىپ خەقنىڭ ئۆمرىنى بىكار كەتكۈزگەن، بۇ تازا راھەت-پاراغەتنى زايا قىلغانلىق! » دېگەن.

قاراپ تۇرۇۋىلار، بارلىق مۇخبىر ۋە يازغۇچى ئۆلگەندىن كېيىن، تىلى كېسىلىپ دوزاخقا تاشلىنىدۇ.

ئاپتورنىڭ قوشۇمچە ئەسكەرتىشى: «بىر چۈشكۈرۈكتە مىڭ جىلۋە» دېگەن بۇ ياردەس ئەسىرىم «ھوسۇل» ژۇرنىلىنىڭ 1988-يىللىق 4-سانىدا ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، ئوقۇپ كۆرۈپ كەم قالسا بولمايدىغان بىر بۆلىكى ئۇنتۇلۇپ قالغانلىقىنى سەزدىم. ئالدىراشلىقتىن بولغان دېپىش شۇ قەدەر بىپەرۋالىق قىلغانلىقىمغا باھانە بولالمايدۇ، تەھرىر ۋە كىتابخانلاردىن ئەپۇ سورايمەن ھەمدە يولداش تەھرىرنىڭ بۇنى قوشۇپ قويۇشىنى سەممىي ئۈمىد قىلىمەن. بۇ بۆلەك 28-دىن كېيىن بېرىلسە ئەمەلىيەتتە 29-سى بولىدۇ، ئەسلىدىكى 29-دېگەن ئاخىرقى رەت نومۇرى 30-بولۇشى كېرەك.

1988-يىل 1-سېنتەبىر.

29

يازغۇچى جاك شىيەنلياڭنىڭ «ئەرنىڭ يېرىمى ئايال» دېگەن ھېكايىسى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، قىزغىن مۇھاكىمە قوزغىدى. بۇ ھەقتە بېكىلىق دېيىشكە ياكى بېكىچە كۆرۈش بۆلۈڭگى دېيىشكە لايىق بىر ئۆبزور يېزىلدى، بۇ ئۆبزور بىر تەرەپلىمە ژۇرنىلغا بېسىلدى، ئاپتورى مەلۇم دوختۇرخانىدا ئاتاقلىق تېرە كېسىلى ۋە سۈيدۈك ئاجرىتىش بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى ئىكەن، كاندىرات ئالىي ۋەزىپە ئۇنۋانىغا ئىگە ئىكەن.

بۇ ئاپتور ئاشۇ ھېكايىنىڭ تەرەپلىمە ئىلىم، كىلىنىكا، كېسەل تارىخى جەھەتتىكى خۇددى بالزاكنىڭ «كىشىلەر ئائىلىسىدىكى كومېدىيە» دېگەن ئەسىرى ئېقتىسادىي پەن قېمىتىگە، سىموئونۇڭنىڭ «كۆنلەر ۋە تۇنلەر» دېگەن ئەسىرى تاكتىكا ئىلمى مۇستەھكەم شەھەر قەلئەسىگە ھۇجۇم قىلىش ئىلمىي قېمىتىگە ئىگە بولغىنىغا

ئوخشاش قىممىتىنى مۇئەييەنلەشتۇرگەن. ھېكايىنىڭ ئەرلەردىكى جىنسىي كېسەللىكى ئەكس ئەتتۇرۇش جەھەتتە ئۇلۇغ دېيىشكە لايىق كېلىدىغان. ئەل تەگكۈزگۈدەك پىرى تېپىلمايدىغان چىنلىققاۋە توغرىلىققا ئىگە ئىكەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۇرگەن.

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، تېرە كېسىلى ۋە سۈيدۈك ئاجرىتىش يوللۇمىنىڭ باش دوختۇرى كىشىنىڭ كۆزىنى ئېچىپ دىلىنى يورۇندىغان بىر نۇقتىنەزەرنى، يەنى جىنسىي قابىلىيەت جەھەتتىكى كېسەللىك بىر تەرەپتىلا بولمايدۇ دېگەننى ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇ بۇ نۇقتىنەزەرنى شەرھلەپ مۇنداق دېگەن: بىر تەرەپتىكى جىنسىي ئاجىزلىق ئىككىلا تەرەپتىكى جىنسىي ئاجىزلىق دېمەكتۇر. بىر تەرەپتىكى جىنسىي سوۋۇش ئىككىلا تەرەپتىكى جىنسىي سوۋۇش دېمەكتۇر. بىر تەرەپتىكى جىنسىي قابىلىيەتسىزلىك ئىككىلا تەرەپتىكى قابىلىيەتسىزلىك دېمەكتۇر. بىر تەرەپتىكى جىنسىي مەغلۇبىيەت ئىككىلا تەرەپتىكى مەغلۇبىيەت دېمەكتۇر. بۇنىڭ ئەكسىچە، بىر تەرەپنىڭ جىنسىي قانائەتلىنىشى ئىككىلا تەرەپنىڭ جىنسىي قانائەتلىنىشى دېمەكتۇر. بىر تەرەپنىڭ جىنسىي ھاياجانلىنىشى ئىككىلا تەرەپنىڭ ھاياجانلىنىشى دېمەكتۇر. بىر تەرەپنىڭ جىنسىي مۇڭەپپەقىيىتى ئىككىلا تەرەپنىڭ مۇڭەپپەقىيىتى دېمەكتۇر.

بۇ نۇقتىنەزەر ھەددىدىن زىيادە مۇتلەقلەشتۇرۇلۇپ، ئاندىن بۇ مۇتلەقلەشتۇرۇلگەن نۇقتىنەزەرگە قارشى بەزى گېزىتلەرنىڭ بۇلۇڭ-پۇچماقلىرىغا بېسىلىپ يۈرگەن ماقالە ئاپتورلىرىغا ئوخشاش پۈت ئاتىدىغان ئىش يۈز بەرمەيدىغانلار بولسا، بۇ دوختۇرنىڭ نۇقتىنەزەرىنىڭ نەزەرىيىۋى ئەھمىيىتىنى ۋە ھېتودولوگىيىلىك ئەھمىيىتىنى بايقۇبلىشقا بولىدۇ. سۆيۈش-كۆيۈش، ئاغرىنىش-رەنجىش، جان كۆيدۈرۈش، يارەمم بېرىش، تونۇشۇش، يېراقلىشىش، يېقىنلىشىش، سوغۇق مۇئامىلە قىلىش، تالاش-تارتىش قىلىش، مەنمۇن بولۇش، ئۈمىدسىزلىنىش، كۆڭلىنى يېاساش، سەگەكلىشىش... دېگەنگە ئوخشاش قىسمى-قىسمى ئىشلار ئادەتتە بىر تەرەپتىلا بولىدىغان ئىشلار

ئەمەس. شۇ سەۋەپتىنمۇ جۆگگودا قەدىمدىن تارتىپ «ئۆزۈگگە تەلەپچان بول» دېگەنگە ئەھمىيەت بېرىلىپ كەلگەن.

مىسال ئۈچۈن «ئوگۇشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» بىلەن «چۇشكۈرۈكچى» نىڭ مۇناسىۋىتىنى ئالايلى، بۇنىڭدىكى چاتاق بىر تەرەپتىلىمۇ؟ قانۇنىيەت بويىچە، ئاپتورنىڭمۇ، كىتابخانلارنىڭمۇ كۆڭلى «ئوگۇشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» غا ھېسسداشلىق قىلىشقا مايىل. «ئوگۇشسىزلىقتا ئۆزرىغۇچى» ئورۇق، «چۇشكۈرۈكچى» سېمىز. «ئوگۇشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» ئارانلا بىر زىيالىي، «چۇشكۈرۈكچى» بولسا ئۇنۇڭان-مەنسەپلىرى پىتەرلىك، پېنسىيىگە چىققاندىن كېيىن يەنە قانداقتۇ كومىتېتلارغا ئەزا، مەسلىھەتچى بولغان ئادەم. «چۇشكۈرۈكچى» نىڭ ئاللىقاچاندىن بېرى ئولتۇرىدىغان مەخسۇس ماشىنىسى بار، «ئوگۇشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» بولسا بىر مۇنچە كۈچ سەرب قىلىپ، يالۋۇرۇپ يۈرۈپ كۆپ دېگەندە قاتناش ساقچىلىرى كۆرسە قوشۇمسى تۇرىلىدىغان «شاگخەي» ماركىلىق ماشىنا چاقىرىپ ئولتۇرالايدىغان كىشى.

مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى جەريانىدا «ئوگۇشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» نەمۇ، «چۇشكۈرۈكچى» نەمۇ «باشقۇرغان» بىر بۇرادەر ماگا «ئوگۇشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» نىڭ قىزىق بىر ئىشىنى سۆزلەپ بەردى.

«7-ماي» كادىرلار مەكتىپىدە بولغان كۈنلەردە، بىر كۈنى «ئوگۇشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» قاچىسىغا سەي ئېلىش ئۈچۈن ئاشخانىغا كىرىپتۇ، ئۇنىڭ ئۆزى بىلەن ھەمدەمدە ئىككىنچى بىر «ئوگۇشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» ئاشپەز ئىكەنلىكى بۇ ئاشپەز بىر چۈمۈچ سەينى ئۈسۈپ چىق بولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەنلىكىن، چۈمۈچنى ئىرغاگتىپتۇ، كونا گەپ بىلەن ئېيتقاندا قولىنى تىترىتىپ سەينىڭ ئارتۇقىنى يانداۋۇۋاتمەكچى بوپتۇ. قولىنى بىر تىترەتكەنلىكەن، توپتوغرا بىر پارچە ئېسىل نەرسە — بىر پارچە ئۇرۇق قېيما گۆش يېنىپ چۈشۈپ كېتىپتۇ. بۇنىڭغا ئىچى ئېچىشقان

« ئۇگۈشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى » ئىختيارسىز كوتۈلداپ: « ئەجەب قولۇڭ تىترەپ كەتتىغۇ، بىر تال قېيما گۆشكەمۇ... » دەپتۇ.

ئاشپەزلىك قىلغۇچىمۇ بېشىغا جىق دەرد-ئەلەم كەلگەن پېشقەدەم كادىر، پېشقەدەم زىيالىي بولۇپ، كادىرلار مەكتىپىدە ئوقۇپ ئىجدىكىنى تېشىغا چىقارماي يۈرىدىغان، مىجەزى كاجراق كىشى ئىكەن. ئۇ « ئۇگۈشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى » نىڭ غودۇڭشىشىنى ئاڭلاپلا چىشى قېرىشىپتۇ دە، چۈمۈچىنى قاتتىق بىر ئىرغىتىپكەن، خۇددى ياش مەدەنىيەت تارىخشۇناسى خې شىن ئۆز مۇلاھىزىسىدە كۆرسەتكەن، ئېلىمىزنىڭ ئادەم ئىشلىتىش تارىخىدا بولۇپ ئۆتكەن « نادىرلارنى شاللاپ چىقىرىۋېتىش » كە ۋە « ناچارلىرىنى تاللاپ ئۆستۈرۈش » كە ئوخشاش، چۈمۈچىتە قالغان بار-يوق ئىككى تال قىممەتلىك قېيمىمۇ تاللىنىپ چۈشۈپ كېتىپتۇ.

بۇنىڭدىن ئوغىسى تۇتقان « ئۇگۈشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى » : « نېمىدەپ چۈشۈرۈۋېتىسەن؟ سەن مېنى بوزەك تېپىۋاتىسەن! مۇتتەھەملىك قىلۋاتىسەن! مانا قاراپ باق، ماڭا بەرگەن سېپىگىدە بىر تال قېيما بارمىكەن؟ » دەپ ۋارقىراپ كېتىپتۇ.

ئاشپەزلىك قىلغۇچىمۇ ئوغىسى قاياپا: « مۇشۇنچىلىك ئىشقىمۇ شۇنچە قاياپا كېتەمسەن؟ نېمىدېگەن ئىچىك تار سېنىك! زىيالىي بولۇپ قالغىنىڭغا ئېيىت! » دەپ توۋلاپتۇ.

ئۇقساق، بۇنىڭ ئەكسىچە، « چۈشكۈرۈكچى » ئۇنداق سەتلىشىدىغان ئىشلارنى قىلماپتۇ. بىرلا يېرى « چۈشكۈرۈكچى » بالدۇراق ئازاد قىلىنىپتۇ، ئۇ ئازاد قىلىنغان ھامان تېخى ئازاد قىلىنمىغانلارنى پۇخادىن چىققۇچە پاش قىلىپ تەنقىدلەپتۇ. بىراق ئۇ نەدىن بىلسۇن، ئاردىن بەش يىل، يەتتە يىل ئۆتكەندە ئۇ پاش قىلغان — تەنقىدلىگەنلەر ۋە ئاللىقاچان چېگرا ئاجراتتىم دېگەنلەر كەينى-كەينىدىن ئازاد قىلىنىپتۇ، بۇلارنىڭ ئىچىدە « ئۇگۈشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى » ۋە ھېلىقى ئاشپەزلىك قىلغۇچىلا ئەمەس، بەلكى 50-يىللاردا تارتىپ چىقىرىلغان ئەكسىلىنقلابچىلارمۇ،

خۇ فېئچىلارمۇ بار ئىكەن. بەزىلەر «چۈشكۈرۈكچى» نى ئەمدى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىغان بولدى دېسە، كۆپرەك ئادەملەر ياق، ئۇنداق بولمايدۇ دەپتۇ.

ماگا ھېلىقى بىر چۆمۈچ سەي ماجراسىنى سۆزلەپ بەرگەن كىشى بىر مۇخبىر ئىكەن، كېلىپ چقىشى كەمبەغەل دېھقان، ياش ۋاقتىدا تىلەمچىلىك قىلغان، كېيىن ئارمىيىگە قاتناشقان، يىلتىزى ساپ، ئۆزى قىزىللاردىن ئىكەن. بۇ دوستۇم مۇنداق ئىش ۋە مۇنداق ئادەملەرنى بەك چىق كۆرگەنلىكىنى، مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى نۇرغۇن-نۇرغۇن كاتتا ئەربابلارنىڭ نقابىنى يىرتىپ تاشلىغانلىقىنى، شۇڭا «ئۇگۈشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» ۋە «چۈشكۈ-رۈكچى» گە ئوخشاشلارنىڭ ھەرقاندىقى يەنە چوڭ گەپ قىلسا ئىشەنمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى.

شۇنداق قىلىپ، كۆرۈش بۇلۇڭىنىڭ ئەھمىيتى ئەدەبىي تەسۋىر ماھارىتى ۋە ئەدەبىي توقۇلما دائىرىسىدىن ھالقىپ، پەلسەپگە — بلىش نەزەرىيسى ۋە مېتودولوگىيىگە، ئەدەب-ئەخلاق ۋە كىشىلىك مۇناسىۋىتىگە، شۇنداقلا سىياسەتكە ئالاقىدار بولۇپ چقتى. بىز «ئۇگۈشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» بىلەن «چۈشكۈرۈكچى» - نىڭ بىر-بىرىگە تەسىرى زادى قانداق دېگەن مەسىلە ئۈستىدە، ئاندىن قالسا، «ئۇگۈشسىزلىقتا ئۆچرىغۇچى» بىلەن «چۈشكۈرۈكچى» دېگەن بۇ تېپلارنىڭ قايسىسى دۆلەتكە ۋە جەمئىيەتكە پايدىلىقراق، كېرەكلىكرەك، بىر چۆمۈچ سەي ماجراسىنى چقارغان زىيالىي ھۆرمەتلەشكە تېگىشلىكمۇ-يوق؟ — گەرچە ئۇ ئۆمۈر بويى ئىچىڭ ئاغرىپ يىغلىغۇدەك ئۇگۈشسىزلىقلارغا ئۆچرىغان بولسىمۇ — دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئەستايىدىل ئويلىنىپ كۆرۈشىمىز لازىم.

دەرۋەقە، ئىككى تەرەپلىمە مۇناسىۋەت، ماھىيەت، قىممەت، دەرىجە جەھەتتىن ئوپمۇ-ئوخشاش دېگەن مەنا چقمايدۇ. بولۇپمۇ «بۇنىڭمۇ توغرا-خاتالىقى ئوخشاش، ئۇنىڭمۇ توغرا-خاتالىقى ئوخشاش» دەپ مۇتلەقلەشتۈرۈۋېتىدىغان نسبەتچىلىكنى ئېتىراپ قىلىشتىن دېرەك

بەرمەيدۇ. مەزكۇر ھېكايە پەلسەپۋى ماقالە ئەمەس. بۇ ھېكايە بولغانىكەن، ئۇنىڭدا خۇددى باردەك قىلغان تۇرلۇك قىياپەتتىكى كىشىلەرنى توقۇپ قويۇشنىڭ ئۆزى بىر قىزىقچىلىق. مەسىلەن: خەلق ئاممىسىنىڭ خۇشال بولغان كۇنى ئەكسىيە تېچىلەرنىڭ ئازابلىنىدىغان ۋاقتى بولىدۇ دېگەن ھەممىزگە مەلۇم ھىكمەتلىك سۆزنى ئالساق، بۇنىڭدا قىلچە شەك يوق.

ئەمدى شۇنىڭدىن كېيىن ئازابلانماق دېگەننى بىئارام بولماقتا ئۆزگەرتسەك قانداق؟ ۋاقىت تېز يورغىلاپ ئۆتۈۋاتىدۇ، ھەممەيلەن قېرىۋاتىدۇ. «چۇشكۇرۇكچى» سۆزىگەك ئۆسۈپ قىلىش كېسىلىگە مۇپتىلا بوپتۇ، قاندىكى شېكەر مىقدىسىنى ۋە مايى مىقدىسىنى تەكشۈرۈش نەتىجىسى ئىجابىي بولۇپ چىقىپتۇ. «ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىغۇچى» نىڭ يۈرەك كېسىلى بارغانچە ئېغىرلىشىپ قاپتۇ. ئايال كاتىپ لاۋ تېيەن ئۇستىرىتسا (دېگىز ھايۋىنى) يېمىگەن ۋە شاگىخە يگىمۇ بارمىغان بولسىمۇ، لېكىن دوختۇرخانا ئۇنىڭ جىگىرىنىڭ ئىشلىشىدە چاتاق بارلىقىنى ئېيتىپتۇ. ھەتتا روھىي كېسەل دوختۇرىنىڭ ئۆزىمۇ ئۇيقۇ دورىسى يەيدىغان بولۇپ قاپتۇ ۋە مۇددەتتىن بۇرۇن پېنسىيىگە چىقىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. ئۇ روھىي كېسەلگە مۇپتىلا بولۇش ئالامىتىدىن قورقۇپ قاپتۇ. دېمىسىمۇ خۇددى ھېكايىنى تولا يېزىۋېرسەك ئۆز تۇرمۇشۇڭ ۋە ئىشگىغا ھېكايە تەرىقىسىدىكى ئويدۇرما سىڭىپ قالغاندەك، روھىي كېسەل دوختۇرلىرىغا روھىي كېسەلگە «يۇقۇپ» قالىدىغان ئىشلار كۆپ بولغانىكەن.

قىسقىسى، بېيجىڭنىڭ بىر لەھجىسىدە مۇنداق دېيىلگەن:

ھەر كىمنىڭ دەردى ئۆزىگە ئايان.

.....

كريست داريدا

مۇبادا بىرسى كېلىپ ئۆزىمىز تەرغىپ قىلغان ئىيانى ئەمەس، باشقا بىر ئىيانى تەرغىپ قىلسا، ياكى ئۆزۈگلەر باشتا ئېگە بولغان ئەمەس، باشقا بىر ئەرۋاھقا ئېگە بولساكلار، ياكى ئۆزۈگلەر باشتا ئېرىشكەن ئەمەس باشقا بىر ئىنجىلغا ئېرىشەگلەر شۇنىڭغا شۇكۇر قىلساكلار بولغىنى...

«گادولىنىنك ئاخىرقى كىتابى. ئون بىرىنچى پاراگراف»

1

ھەمە ن ياۋروپادا ساياھەتتە بولغان كۆنلىرىمدە، چېركاۋلارنى ۋە مۇزېي، گۈزەل سەنئەت سارايلىرىنى كۆپ قېتىم ئېكسكۇرسىيە قىلىش پۈرسىتىگە ئېگە بولدۇم. بىر كۈنى چېركاۋنى ئېكسكۇرسىيە قىلغان چېغىمدا شەپكەمنى ئېلىۋېتىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، كېيىن بىرسى سەممىگە سېلىۋېدى، ئالاھىدە ناماقۇلۇق بىلدۈردۈم. ئېگىز بوي تارتقان چېركاۋنىڭ گۈمبىزى ئادەمنىڭ ئەقىل-ھوشىنى ئۆزىگە تارتىپ قاتتىق جەلپ قىلۋالىدىكەن. ھەمدۇسانا ئېيتقۇچى قارا كىيىملىك خورچىلار مۇخلىسلارغا يېراق، گۈمبەزگە يېقىن يايى شەكىللىك ئېگىز پەشتاقتا تۇرغاچقا، ئۇلارنىڭ ھەمدۇسانا ناخشىسى خۇددى ئاسماندىن پەسكە چۈشۈۋاتقاندەك بەك ئوبدان ئاڭلىنىدىكەن. مۇشۇلارنى يېزىپ مۆرىتى كېلىپ قالغاچقا شۇنى تەكلىپ قىلماقچىمەنكى، جۈگگو ۋە چەت ئەللەردىكى ئاۋاز سىستېمىسىنى ئىشلەپچىقارغۇچى زاۋۇتلار بۇنىڭدىن كېيىن ئاۋازنى ئۆزىگە تارتىپ تۇرالايدىغان، كەم دېگەندە تورۇسقا ئېسىپ قويۇشقا ئەپلىك بولغان يېڭى تېپتكى رادىئو كانايلارنى ئىشلەپچىقارسا، بۇنىڭ ئۈچۈن باغلىنىش سىمى (بۇ ئاتالغۇ توغرا بولدىمكىن تاڭ؟) نىڭ ئۇزۇنلۇقىنى تۆت مېتردىن

ئۇزۇنراق قىلسا، ستربئو ئاۋاز لايىھلىگۈچىلەر ئالدى-كەينى، ئوك-سولنىلا ئەمەس، بولۇپمۇ يۇقىرى-تۆۋەنلىرىنى ھېسابقا ئالسا، مۇشۇ تەكلىپىم قوبۇل قىلىنسا، ئالاقىدار ئورۇن مېنىك پاتىنت ئېلىش ھوقۇقۇمنى ئويلىنىپ كۆرسە.

چېركاۋدىكى ئورگان دېگەن مۇزىكا بۇ دۇنيادىكىدىن ئۆزگىچە، ئەمما ھەممىلا ئادەم تەلەپۇنىدىغان، مۇقەددەس، قۇدرەتلىك، كامالغا يەتكەن ئاخىرەتلىك خەير-ئىھسان ۋە ۋاپادارلىقنىك يەنە بىر تارقاتقۇچىسى ئىكەن. چوك-كىچىكلىكى بىر-بىرىدىن ئالاھىدە پەرقلىنىدىغان، نەچچە يۈزلىگەن پارقىراق مىس نەيچىلەر پوپ باشقۇرۇۋاتقان شامالدۇرغۇچنىك تەسىرىدە تەرەپ-تەرەپتىن شاۋقۇن كۆتۈرگىنىدە تەنتەنلىك، چەكسىز مېھرىبانلىق تۇيغۇسىنىك كۆچىدىن يىغلىغۇم، ئۆلۈۋاتقۇم، يەنى ئۆزۇمنى ئۆلتۈرۈۋاتقۇم كېيىكەتتى. ئىنسانىيەتنىك ئىجادىي كۆچىنىك ئەڭ جانلىق نامايانىدىسى ئۆزلىرى ئالدىدا چېنىپ ئىزاغا قالىدىغان نەرسىلەرنى ئىجاد قىلغانلىقىدا، 2-تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، ئىجاد قىلىنغان نەرسىلەر ئىجاد قىلغۇچىلارنى ئۆزىنى قويۇشقا يەر تاپالمايدىغان دەرىجىدە ئىزا تارتقۇزىدۇ. بۇ گۈدەكلىكمۇ؟ ئۇلۇغۋار ئاچقۇچمۇ؟

ئەمما ئۇنىڭدىنمۇ مۇھىمى گۈزەل سەنئەت ئىكەن. مايلىق رەسىملەر، تام سىزملىرى، قاپارتما نەقىشلەر ۋە ھەيكەللەر چېركاۋ بىلەنلا چەكلەنمەي، مۇزېي ۋە گۈزەل سەنئەت سارايلىرىمۇ بار ئىكەن. مۇقەددەس مەريەم ئانىنىك ئوبرازى كىشىنى زوقلاندۇرىدىكەن. بولۇپمۇ نۇرغۇن كىشىلەر تەرىپىدىن سىزىلغان، پەرىشتىنىك خەۋەر يەتكۈزگەن ۋاقتىنى كۆرسىتىدىغان سىزما قالتىس ئىكەن: ئۇنىڭدا قاناتلىق ئانگىلىنىك پاك، مەسۇم قىز مەريەمگە ئۇنىك روھىلقۇدۇستىن (مۇقەددەس روھتىن) ھامىلدار بولغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزۈۋاتقانلىقى، مەريەمنىك ئەرشتىن كەلگەن بۇ خەۋەرنى بەختىيارلىق ئەمما تارتىنىش بىلەن كەم-كۈتسز قوبۇل قىلغانلىقى تەسۋىرلەنگەن. ئەنەشۇ ئايال ئىنسانلارغا، كەم دېگەندە

ياۋروپالىقلارغا ئىيسا پەيغەمبەرنى بەخش ئەتكەن.

كىشىگە قاتتىق تەسىر قىلىدىغىنى كرېست دارىغا مىخلانغان ئىيسا ئىكەن. ئۇنىڭ چاچ-ساقاللىرى ئۇزۇن ئۆسۈپ كەتكەن. ئۇنىڭ ئالقىنى ۋە تاپىنىغا قېقىلغان مىخلار راستلا تۆمۈر مىخلارمىكىن تاڭ؟ ئۇنىڭ ئوڭ كۆكرىكى زەدىلەنگەن، زەدىلەنگەن يېرىدىن مەڭگۈلۈك قان ساقىپ تۇرىدىكەن. نېمىدېگەن ئېچىنىشلىق! باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدىلا ئۇستازلىرىمدىن كرېست دارى توغرىسىدىكى ھېكايىنى ئاڭلاپ قاتتىق ئېچىنغان ۋە غال-غال تىترەپ كەتكەنىدىم. ئوبزورچىلاردىن بىرسى مېنى «غال-غال تىترەش» دېگەن سۆزنىنى ئىشلىتىشكە ئامراق دەپ توغرا كۆرسىتىتۇ. بىراق بۇ مېنىڭ ئىختىيارىمغا باغلىقمىدى؟ ئىيسانىڭ ئەنە شۇ ئوبرازى دۇنيانىڭ ئۇيقۇسىنى ئېچىش رولىنى ئويناۋاتقاندەك قىلىدىكەن. ئىيسا ھەممىدىن بەك ئازاب چەككەن پەيغەمبەر بولسا كېرەك. سېلىشتۇرما دىنىي ئوبرازشۇناسلىق نۇقتىسىدىن قارىغاندا، ئەۋلىيا تاتاگاتانىڭ نېمىدېگەن روھى ئۇستۇن، ئەۋلىيا مايىترې نېمىدېگەن خۇشخۇي، غەۋسىلئەزەم نېمىدېگەن دانا، ئىشىك مۇئەككىلى نېمىدېگەن قۇدرەتلىك، ئىسلام ئەھلىنىڭ غايىب خۇداسى ئۇلۇغلۇقنا نېمىدېگەن ئۇستۇن ھە! ئىيسادىن باشقا بىرەر پەيغەمبەر-ئەۋلىيانىڭ ئۇنىڭدەك ئازاب چەككەنلىكى ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان. ئۇنىڭ بەدەن تۈزۈلۈشى ئادەم ئاناتومىيسى قانۇنىيىتىگە تامامەن ئۇيغۇن، ئەمما كەيپى مۇقەددەس قايغۇ-ھەسرەت ۋە ئېچىنىشقا تولغان. ئۇ گويا ئەي قۇتقۇزۇشقا شىپالىق تېپىلمايدىغان بەندىلەر، مەن بولسام سىلەرنىڭ غېمىگلارنى يەۋاتىمەن دەۋاتقاندەك كۆرۈنىدىكەن. قىسقىسى تاتاگاتامۇ، شەپقەت مەبۇدىسىمۇ، ئەرشلىئەزەم ۋە غەۋسىلئەزەممۇ، توتېم قىلىنغان يىلان بىلەن زەكەرىمۇ ئىيسادەك ئازاب چېكىپ باقمىغان. جۇڭگونىڭ ئىلاھ-ئەۋلىيالىرى ھەتتا ئالاھىدە تەمىناتتىن بەھرىمەن بولغان، ئوچاق مۇئەككىلى تاڭگازا پېگەن بولسا، تەڭرى ئانا ئومماي خىسلەتلىك شاپتۇل پېگەن. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ۋەيخۇي

تۆلەپ يۈرمىگەن.

ئىسانىڭ ئوبرازىنى كۆرۈپ، بۇ پەيغەمبەر نېمىشقا مۇنچە ئازاب چەككەندۇر دەپ تەئەججۈپلەندىم ۋە گاڭگىراپ قالدىم.

2

— مانا مەن ئىسا. ئىسا قەلبىمدە، مۇقەددەس روھ قەلبىمدە، دېمەك مەن مۇقەددەس.

مەن يۇرېيمۇ، ئىسرائىلمۇ، يابراھامنىڭ ئەۋلادىمۇ ياكى ئەمەسمۇ بۇ تەرىپى ماڭا قاراڭغۇ. ھېنىڭچە بۇنىڭ ئەھمىيىتى يوق: بۇنىڭدىن كېيىن ئادەملەرنى تونۇشتا تەنگە قارىمايدىغان بولايلى. ئىسا مەسىھ ھەممەئەل، ئەۋلادىنىڭ مەسىھى، ئۇنىڭ دۆلەت تەۋەلىكى ۋە مىللىتىنى تەكشۈرۈپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۇنىڭغا پاسپورت، نوپۇس ۋە ئىدارە تونۇشتۇرۇشى كېرەك ئەمەس.

كىچىك باللارنىڭ ھەمدۇسانا ناخشىسىدا مۇنداق دېيىلگەن:

ئىسا قاچانكى دۇنياغا ئورناشتى،
ئىسا قاچانكى دۇنياغا ئورناشتى،
شادلىقىم قاينىاپ دېگىزدەك تاشتى...

مەن مۇقەددەس، مەن مەسىھ. ئەي شەرقنىڭ دىنسىزلىرى، سۆزۈمگە ئالدىرىماي قۇلاق سېلىڭلار!

كىچىكمەدە ئىسمىنى بىلگەن ۋە تىلغا كىرگەندىن تارتىپ ئەڭ دەسلەپ ئۆگەنگىنىم ئانا دېگەن سۆزۈمۇ ئەمەس، سۈت ئېممەن، چوڭ-كىچىك تەرەت قىلمەن دېگەن سۆزۈمۇ ئەمەس، بەلكى قۇتقۇزغۇچى-مەسىھ دېگەن سۆز بولغانىدى. ئانامۇ، دادامۇ، تاغىلىرىمۇ، كىچىك ئايلىرىمۇ، ئاكا-ئۇكا، ئاچا-سىڭىللىرىمۇ، بىر يۇرتلۇق قوشنا-قولۇملارمۇ، دوست-ئاغىنىلىرىمۇ مېنى شۇنداق دەيتتى. تۆت ياشقا كىرگەن چېغىمدا: مەن نېمىدەپ مەسىھ بولدىكەنمەن؟ مەسىھ دېگەننىڭ مەنىسى نېمە؟ مەن كىچىك بالا، ئادەم ئەمەسمىكەنمەن؟ دېگەن سوئالنى قويدۇم. بۇنى

ئاڭلاپ ئانام كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش تۆكتى. «ۋاي... دات!» دېدى ئۇ.

قوزام قوي نەدىكى ئۇنداق سوئالىڭنى،
ئاناڭ باشتىن سۆزلىسۇن ئاڭلا ھالىمنى.
ئاناڭ پۈشت-پۈشتىدىن ئەدەبكە يولداش،
ئۇمۇر بويى يەھۆگە باغلىغاچ ئىخلاس،
تەڭرىنىڭ يولىدىن ماڭغانىدى ھەق-راس.
ئاناڭنىڭ جامالى تولغان ھۆسنىگە،
نەقىلابىن ياتلىقمۇ بولماستىن تۇرۇپ،
قورساقتا قالدىڭسەن، بولدۇم ھامىلە
ئاھ دېدىم بۇ دېگەن بەكمۇ چوڭ گۇناھ!
ئۆلگىنىمدە يەرلىكمۇ تېپىلمايدىغان!
يۈرتۇمدا توي قىلماي تۇغۇپ قويغانىنى،
جازالاش چارىسى بەك ئىدى يامان!
يالىڭاچ، تۆشكىچە كۆمەتتى تېرىك،
قويا تتى ئۆلتۈرۈپ چالما-كېسەك قىلىپ —
ھەتتاكى جۆگىگوچە ياغاچ ئېشەككە —
مىندۈرۈش دېگەندىن كېتەتتىڭ ئېشىپ!
بەختىمگە داداڭنىڭ كىرىپ چۈشىگە،
چۈشۈپتۇ پەرىشتە ياغاچچى ئۆيىگە.
دېدىكى پەرىشتە: بۇ ئۆلۈغ بالا،
ئىسرائىل شاھىدۇر، بۇ بىر مەسىھا،
ھامىلە باغلىقتۇر روھىلقۇددۇسقا
تەڭرىگە خالايىق قىلىپ تەنتەنە،
يۈلتۈزلار پارقىراپ جانلاندى ھەممە.
تۇغۇلغان چېغىدا نۇرلار چاقنىدى،
ئەۋلىيا يۈھاننىڭ ئۆزى پاكلىدى.

خالايىق مەدھىيە ئوقۇپ نامىڭغا،
باش ئۇرۇپ، سەجدە قىپ كەلدى ئالدىڭغا.
قورقۇشۇپ قەستىگە چۈشتى مەلئۇنلار،
ھېرودىس ئەمرىلە كەلدى قاتىللار.
قوغداشقا جېنىڭنى قالسۇن دەپ ئامان،
كەتتۇق بىز مىسرغا قېچىپ شۇ ھامان.
خالايىق ئىدىكى ساڭا بەك تەشنا،
بولغاندەك يامغۇرغا قۇرغاقتا تەشنا.

سەن بۇ سوئاللارنى نەدىن تاپتىڭ، نەدىن تاپتىڭ، بۇ زادى نېمە قىلغىنىڭ، دېدى — ئىككىنچى تۇرلۇك قىلىپ ئېيتقاندا، 1900 نەچچە يىلدىن كېيىن سوۋېت يازغۇچىسى كوچېتوۋ سورىغاندەك: ساڭا زادى نېمە كېرەك؟ دېدى.

سوئالىم شۇنىڭ بىلەن يوقالدى.

ئالتە ياش ۋاقتىمدا ئاغىنەم كائىللى بىلەن بىر تال ئەنبەھ (مېۋە) نى تالىشىپ ئۇرۇشۇپ قالدىم. مەن كائىللىنى يەرگە ئېتىرىپ يېقىتۋېتىپ ئەنبەھنى تارتىۋالدىم-دە، پىيىشكە تەمشەلدىم. كائىللى يىغلاپ:

— ئۇ ئەۋلىيا ئەمەس! مەسىھ ئەمەس! ئۇ مېنىڭ ئەنبەھىمنى تارتىۋالدى! — دېدى.

مەن قانىتى چۆچۈپ تاتىرىپ كەتتىم! ئۆزۈم خالايىقنى دەرد-ئەلەمدىن قۇتقۇزىدىغان ئەۋلىيا تۇرۇپ، بىر بالا گۈناھكارنىڭ ئەنبەھىنى تارتىۋالغىنىم نېمىسى! دېگەننى ئويلاپ، ئۇنىڭغا ئەنبەھنى جىدىيلىك، قايغۇرۇش، قورقۇش، ئېچىنىش ئىچىدە قايتۇرۇپ بەردىم. ئۇ ھەيران بولۇپ ماڭا خىلىغچە قارىغاندىن كېيىن ئالدىمدا تىزلاندى.

شۇ ئاخشىمى كائىللى ئۆخلاش ئالدىدا دەريا بويىغا يۈز يۇيۇشقا بارغاندا تېپىلىپ كېتىپ دەريانىڭ چوڭقۇر ئۆلۈپ كېتىپتۇ.

شۇنىڭدىن باشلاپ سوئاللىرىم يوقالدى.

3

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇزمەي مۆجىزە كۆرۈلۈشكە باشلىدى. بىر ئەما مەندىن شىپالىق تىلەپ كەلدى، قانداق قىلىشىنى بىلمەي ئۇنىڭ پىشانىسى ۋە كۆزىنى سىلىۋىدىم، ئۇ شۇ ھامان كۆزۈم ئېچىلدى، كۆكۈچ ئاسمانىنى كۆردۈم دېدى. بىر توكۇر مەندىن شىپالىق تىلەپ كەلدى، ئۇنىڭ توكۇر پۇتىغا دەسسەپ قويۇۋىدىم، ئۇ دەرھال ھاسا تاياقنى تاشلاپ ئۆزىگە يۈگرەپ قايتالايدىغان بولغانلىقىنى ئېيتتى. گادايلىق دەستىدە ئۆلەي دەپ قالغان بىر قەلەندەر ئالدىمنى توسۇپ، يەنە بىر نۆۋەتلا شاراپ ئىچىپ ئۆلۈپ كەتسە ئارمىنى يوقلۇقىنى ئېيتتى. مەن ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ سۇ ئىچىدىغان قاياق نوگىيىنى كۆرسىتىۋىدىم، ئۇ بىر نوگاي دەريا سۇيىنىڭ شۇ ھامان ئېسىل ئۆزۈم ھارىقىغا ئايلانغانلىقىنى ئېيتتى.

سىز بۇنىڭغا ئىشەنمەيۋاتامسىز؟ نېمىدەپ ئىشەنمەيسىز؟ بۇنى سىلەرنىڭ ئالاھىدە ماھارەت دېگەن گېپىڭلار بىلەنمۇ چۈشەندۈرۈشكە بولىدىغۇ! بەزى ئالاھىدە ماھارەت ئىگىلىرى ئىشەنمىگۈچىنىڭ قول سائىتىنى باشقا ئۆيدە يۈرۈپكىسى مەھكەم ئېتىكلىك تۇرغان تېرموس ئىچىگە خىيالىي بىلەنلا دەرھال كىرگۈزۈۋېتەلەيدۇ دەۋاتامتىڭلار؟ ئالاھىدە ماھارەت ئىگىلىرى كۆزى بىلەن ئىچ-قارنىڭنى، ئىچكى ئەزايىڭدىكى كېسەلنى ۋە ئۇنىڭ دەرىجىسىنى كۆرەلەيدۇ دەۋاتامتىڭلار؟ بېرىم كېچىدە سۇ ئوستىدە مېڭىپ ئارخىمىد قائىدىسىنى بۇزۇۋەتكەن بىرسى بار دەۋاتامتىڭلار؟ بىراق ياقا يۇرتتا تۇرغان كىشىنىڭ بېشىنى ناھايىتى ئاسانلا ئالالايدىغان بىر ئەۋلىيامۇ بار دەۋاتامتىڭلار؟ مۇشۇلارغا سېلىشتۇرغاندا مېنىڭ مۆجىزىلىرىمنىڭ ئىشەنمەيدىغان نەرى بار؟

دەرۋەقە ھەممىلا ئاغرىقنىڭ كېسىلىگە شىپا بولالايمەن دېمەكچى ئەمەسمەن. شىپا بولالمايدىغانلىرىم شۇنداق كىشىلەركى، ئۇلار گۇناھ قىلغانلار، بۇلغانغانلار، ۋاپاسىزلار، ساختىپەز فارسىيلار،

مەنئي قىلىنغان نەرسىلەرنى يېگەنلەر، كەمتەرلىكنى بىلمەيدىغانلار، ئاتا-ئانىسىنى ھۆرمەت قىلمىغانلار، يولدا كېتىۋېتىپ خوتۇن-قىزلارغا يامان نىيەتتە قاش ئاتقانلار، ئۇلارنى تەگرىنىڭ ئەمرى ھالاكەتكە مەھكۇم قىلغان تۇرسا مەندە نېمە ئىلاج؟

گۇناھكارلارنىڭ تەقدىرى مېنى ھېلىمۇ قايغۇغا سېلىۋاتىدۇ. مەن نېمىدېگەن گۇناھ ئېغىرلاشقان، يەھۇدىنى غەزەپلەندۈرىدىغان ئەلدە ياشاۋاتىمەن ھە! مىسىرلىقلار، فىلىستلار، فارسىيلار، ئاسىرىيلار، بابىلۇنلار، رىملىقلار بەس-بەس بىلەن زېمىنىمنى بېسىۋالدى، خەلقىمنى قىردى ۋە قۇل قىلدى، بىزنى ئۆزلىرىنىڭ يات دىنىنى قوبۇل قىلىشقا مەجبۇرلىدى، زىناخورلۇق، قاتىللىق، بۇلاڭ-تالاڭچىلىق قىلدى. ھەممە ئادەمنى ئەتىگىنى تۇرسا كەچكىچە كۆزى يەتمەيدىغان، ئاخشىمى ئۇخلىسا ئەتىسى نېمە بولۇشىغا كۆزى يەتمەيدىغان قىلىپ قويدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆز ئېلىمزدە ئىسرائىللار بىلەن يەھۇدىيلار، قەبىللەر بىلەن قەبىللەر، ئاكا بىلەن ئۇكا، ئاتا بىلەن بالا، ئەر بىلەن خوتۇن جېدەل-ماجىرا قىلىشتى، يالغانچىلىق راست گەپ قىلىشتىن كۆپىيىپ كەتتى، سەممىيلىك ھېلىگەرلىكتىنمۇ چۈشىنىكسىز بولۇپ كەتتى، ئالدىنقىدا ھېچبىر كەينىدىن قەست قىلمىدىغان، ئەدەبىي تالانت بوھتان خەتلىرىنى يېزىشقا سەرپ قىلمىدىغان ئىشلار ئەۋج ئالدى، يولدىنمۇ كۆپرەك ئورا، شېكەردىنمۇ جىقراق ئوغا ياماراپ كەتتى، دوست تۇتۇش گويا ھالقىلىق پەيتتە خائىنلىق قىلىشنى كۆزلەپ بولمىدىغان بولدى، دۇنيا-تىلاۋەت ئۆزى ھەسەت قىلمىدىغان ئادەمنى بالدۇرراق ئەيدىز كېسىلى بولغايسەن دەپ قارغاشنى مەزمۇن قىلمىدىغان بولدى، قىلچە دەسمى كەتمەيدىغان سودا باشقىلارنى يوقىلاڭ ئىشلار بىلەن گۇناھقا ئىنتىرىش بولۇپ قالدى، ھەممىدىن ئاقمىدىغان كەسىپ بىرقانچە يىلەنتى ئەتراپىغا توپلاپ يېتىنە-ئىغۋا توقۇش، بولۇپ قالدى، قولى قانغا بويالغانلار خەير-ساخاۋەتچى تۇسىگە كىرىۋالدى، قورسىقىدا ئۇماچىنىڭ يۇقى يوق نادانلار دەۋران سۈرىدىغان بولدى. كىشىنى ھۆزۈر-

لاندۇرىدىغان مۇنۇ ھېكايىدىن خەۋىرىڭىز بارمۇ؟ تەگرى ئۆزىگە سادىق مۇخلىسنى مۇكاپاتلىماقچى بولغان، بۇنىڭدا مۇخلىسنىڭ قوشنىسىغا قوشلاپ تارتۇق بېرىشنى شەرت قىلغان. مۇخلىس تازا باش قاتۇرۇپ ئويلانغاندىن كېيىن: ئەي ھەممىگە قادىر ئىگەم، مېنىڭ بىر كۆزۈمنى قارىغۇ قىلغايسەن! دەپ دۇئا-تىلاۋەت قىلغان.

بىرنىڭ خەلقىمزنىڭ ئۆرپ-ئادىتى ئەنە شۇنداق! يەھۇدە غەزەپلىنىپ بىزنىڭ ئەلنى خۇددى سودوم بىلەن گوموررا شەھرىنى گۇمران قىلغاندەك گۇمران قىلىشنى نەچچە قېتىم ئويلىغان، بىراق ماڭا ئېلىمنى، خەلقىمنى، ھەممە ئەل، ھەممە خەلقنى تەگرى ئاتىنىڭ مۇقەددەس ئوغلى بولغان بىرلا مېنىڭ قۇتقۇزۇۋېلىشىم مۇمكىنلىكى توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش كەلدى! ماڭا بەيئەت قىلغانلارنىڭ ئامىتى كەلدى، ئۇلار ھەممە مەخلۇقاتنى سۆيىدىغانلار، گۇناھنى ئەپۇ قىلىدىغانلار، سول يۇزىگە ئۇرسا ئوڭ يۇزىنى تۇتۇپ بېرىدىغانلار، كەڭ دالادا ئالۋاستىنىڭ سىنىقىدىن ئۆتەلەيدىغانلار، «ئىنسان بېمەك-ئىچمەككىلا ئەمەس، ئەۋلىيالارنىڭ ئاغزىدىن چىققانلىكى گەپلەرگە تايىنىپ ياشايدۇ» دېگەنگە قەتئىي ئىشىنىدىغانلار، ھوقۇق ۋە بايلىق-دۆلەتنى رەت قىلىپ، «ئۆزۈڭنى ئىداره قىلغۇچى تەگرىگە بەيئەت قىل، پۈتۈنلەي شۇنىڭ خىزمىتىدە بول» دەيدىغانلار، باشقىلارغا چېقىلىش ۋە چىشىغا تېگىشنى رەت قىلىپ، «ئۆزۈڭنى ئىداره قىلغۇچى تەگرىنى سىنايمەن دەپ يۈرمە» دېگەنگە قەتئىي ئىشىنىدىغانلار، ھەممە قوينى ئاسراپلا قالماي، ھەتتا ئېزىپ قالغان بىرەر قوزىنىڭمۇ مېھرىدىن كەچمەيدىغانلار، يالغانچى ساختىپەز فارىسىيلار بۇنىڭ سىرتىدا!

ئۆچمەنلىك ۋە ئالدامچىلىق كىشىلەرنى ۋەھشىي ھەم ھىيلىگەرگە ئايلاندۇرۇپ قويۇۋاتقاندا، مېنىڭ ۋەزىپەمنىڭ نەقەدەر مۇشكۈللىشىپ ۋە ئېغىرلىشىپ كەتكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلالىشىڭىز تۇرغان گەپ!

مەن مۇشۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلىغان چېغىمدىلا ئاندىن تەگرىم بېشارەت قىلغان مۆجىزە-كارامەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىققان، جەننەتنىڭ

ئىشكى ئۇلۇغ ئېچىلغاندىن كېيىن پەرۋاز قىلىپ قونىدىغان خاسىيەتلىك كەپتەرلەرنىڭ خاسىيىتىنى يەردە قويمىغان، ئاخىرى دىنىنى ئەقىدە يولىدا ئۆزىنى قۇربان قىلغان يوھانىنا ئەۋلىيانىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويمىغان، ھەممىدىن گۈزەل، ھەممىدىن پاك، ھەممىدىن مەسۇم، ھەممىدىن ئاقكۆڭۈل، ھەممىدىن مۇقەددەس ئانامنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويمىغان بولاتتىم!

4

مەن ئۆتكەن يىلى قىشتا شەرقىي شىمالىي ياۋروپادىكى بىر دوستانە دۆلەتتە زىيارەتتە بولدۇم. بۇ دۆلەتنىڭ فرانسىيە بىلەن بولغان ئارىلىقى ناھايىتى يىراق، پايتەختىنىڭ ۋاقتى فرانسىيىنىڭكىدىن ئەمەلىيەتتە بىر سائەتكە يېقىن پەرقلىق بولۇشىغا قارىماي، ئۇنىڭ ۋاقىت ھىسابلاش ئەنئەنىسى پارىژنىڭكىگە يېقىن كېلىدىكەن. دېمەك، قىشتا ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت ئالتە بولمايلا (ئەمەلىيەتتە يەتتە بولمايلا دېيىش كېرەكتەك قىلىدۇ) جاھان يورۇپ كېتىدىكەن، كەچلىكى سائەت ئۈچ بولمايلا (ئەمەلىيەتتە توت بولمايلا دېيىش كېرەكتەك قىلىدۇ) قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىدىكەن.

بۇ دۆلەتتە ساياھەتكە چىققان كۈنۈم چۈشتىن بۇرۇن ئۇزاقتىچە ماشىنىغا ئولتۇرۇپ يەنە بەزى چېركاۋ ۋە مۇزېيلارنى ئېكسكۇرسىيە قىلدىم. بۇ چېركاۋ ۋە مۇزېيلاردا ئىسسىنىش ئۈسكۈنىلىرى يوق ئىكەن. ياسىنىشنى كۆزلەپ پەلتو، كاستۇم، كۆڭلەك كىيىپ، گالىستۇك ئاسقاندىن باشقا ئۆز قېرىنداشلىرىمىز قىشتا كىيىۋېلىشنى ياخشى كۆرىدىغان پاختا رەخت، يۇڭ رەخت چاپان ۋە يۇڭ پوپايكا، يۇڭ ئىشتان كىيمىگەن ئىدىم، پەلتوينىمۇ بەك نېپىز ئىدى. شۇ سەۋەبتىن ئۇدا مۇزلاپ قول-پۇتلىرىم ئۆيۈشۈپ قالدى. چۈشتە سائەت بىردىن ئوتتۇز مىنۇت ئۆتكەندە كۆزلىگەن يەرگە ئاران يېتىپ بېرىپ، بىر ئاق سۆڭەكتىن قېپقالغان قەلئەگە چۈشتۇق، ھەم توڭۇپ، ھەم ئېچىرقاپ ھالىم قالمىدى. چۈشلۈك تاماق ۋاقتىدا

تەملىك ۋوتكىدىن جىقلا ئىچتىم. تاماقتىن كېيىن ئۆزۈمنى تاشلاپلا ئۇخلاپ كېتىپتىمەن، قانچە ۋاقىت ئۇخلىغانلىقىمنى بىلمەيمەن، باشقىلار ئويغاتقاندىلا تۇرۇپ ئېكسكۇرسىيە قىلىشقا كىرىشتىم. تۇن قاپقاراڭغۇ، تاشيول ئوڭغۇل-دوڭغۇل ئىدى، مەسىتتەك قاتتىق ئۇخلاپ كەتكەچكىمكىن، ئۇيقۇم ھېچلا يېشىلەي دېمەيتتى، بىلكىمدىكى كونا سائەتكە قارىسام چۈشتىن كېيىن سائەت ئەمدىلا ئۇچتىن چارەك ئۆتۈپتۇ.

ئۆزۈم تۇن سەيلىسگە پاتقانىدەك، نەدە تۇرۇۋاتقانلىقىمنىمۇ، ۋاقىت قانچىلىك بولغانلىقىنىمۇ ئونتۇپ كېتىپتىمەن.

بىرىنچىسگە مەبۇد ساربىسىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدىم. ئۆز ۋاقتىدىكى فۇكەد بەگلىكىنىڭ قورۇق ئىگىسى، ھەيۋىسى سۇرلۇك ئاق سۆڭەك پۇلىنى ئايال ئولتۇرماي مەملىكەت بويىچە قەدىمكى مەبۇدلارنى يىغىۋالغان، ئۇنىڭ رەڭلىك نەپىس قىلىپ ئەينەككە سىزىلغانلىرىمۇ، تاختايغا سىزىلىپ، بارا-بارا رەڭگى ئۇچۇپ كەتكەنلىرىمۇ، قەدىمىي تۈستە قوي تېرىسگە سىزىلغانلىرىمۇ. قوپال قىلىپ تامغا سىزىلغانلىرىمۇ بار ئىكەن. ئىيسانىڭ رەڭگا-رەڭ سۈرەتلىرى، كرېست دارىنىڭ، جۇملىدىن ۋە شەكىلدە توغرىسىغا تۇرغان كالتە كرېست دارىنىڭ خىلمۇ خىل سۈرەتلىرى بار ئىكەن. ئىيسانىڭ كرېست دارىغا مخلىنىپ بېشى ساڭگىلاپ تۇرغان، مخلانغان بىلەكلىرىنى سوزۇپ بەندىلەرنى قۇچاقلاشقا ئۈمتۈلگەن بولسىمۇ قۇچاقلىيالمىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان سۈرىتى بار ئىكەن. ئۇنىڭ بېشىدا تىكەن تاجمۇ، نۇر چەمبىرەكمۇ بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئىككى قولىدىن، كۆكرىكىدىن، پۇتلىرىدىن قان ساقىپ تۇرىدىكەن. بۇ مەبۇدلارنىڭ بەزىلىرى سادىدا، بەزىلىرى پۇختا، بەزىلىرى ئالىيجاناب، بەزىلىرى يېقىملىق قىلىپ، بەزىلىرى بەكرەك ئادەمگە ئوخشىتىپ، بەزىلىرى بەكرەك ئىلاھقا ئوخشىتىپ، بەزىلىرى ياش، بەزىلىرى قېرى قىلىپ ھەرخىل ئۇسلۇبتا سىزىلغان. نۇرغۇنلىغان ئىيسا، نۇرغۇنلىغان كرېست دار، قان ساقىپ تۇرغان نۇرغۇن كۆكرەك

براقلا مەن تەرەپكە ئولىشپ كېلىۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى.

تىنىم جۇغلىدە قىپقالدى. مەن تەسەۋۋۇرۇمنى ئىشقا سېلىپ، بۇ كرېست دارىغا مىخلاش ۋەقەسىنى چۈشىنىشكە تىرىشتىم.

ئۆزۈم كېينىچە ئېكسكۇرسىيە قىلغان باشقا بۇيۇملارغا، جۇملىدىن ئاللىقاچان ئالەمدىن ئۆتكەن ۋە كېينىكى ئەۋلادى قالمىغان ئاشۇ ئاق سۆڭەكنىڭ ئالتۇن-كۈمۈش بايلىقلىرىغا، تۇرلۇك سەنئەت بۇيۇملىرىغا، بولۇپمۇ كىشىنى قايىل قالدۇرىدىغان، يۈزلىگەن ھەرخىل ھەشەمەتلىك مەپىلىرى (ئۇلارنىڭ ھەر بىرى بېشى، سېپراي، نىسان پوبىدىلىرىدىنمۇ ھەيۋەتلىگە سېلىشتۇرغاندا، يەنىلا ئاشۇ مەبۇدلار خىيالىمىنى بەكرەك چۈلغۇالدى. توپتوغرا بىر كېچىنى گويا قان ساقىپ تۇرغان ئېيسانىڭ ۋە ئېيسا مخلانغان كرېست دارىنىڭ قاتمۇقات مۇھاسىرىسىدە ئۆتكۈزگەندەك بولدۇم. مەن مۇنداق بىر شېئىر يازدىم:

كرېست دارىغا قاپسز مخلىنىپ،
مەڭگۈگە پەسكە چۈشەلمەس قىلىپ.
قاپتۇ ساڭگىلاپ غەمكىن بېشىگز،
بوپتۇ ئەبەدىي كۆتۈرۈلمەس ئېگز.

بەيئەت قىلغانغا رەھمەت ئېيتالماي،
خائىن بولغاندىن قىساس ئالالماي،
قان تۆكۈپ دەردىتە ئۆلۈپ كېتىپسز،
بىرەر ئېغىز سۆز ئىزھار قىلالماي.

سىزنى سۈرەتلەپ ھەمدە نەققاشلاپ،
بەزىلەر ئاقلاپ، بەزىلەر قاقشاپ،
يۈرۈپتۇ شۇنداق، ئىقرار قىلمپسز —
قوبۇل كۆرۈپسز ھەممىنى قاتلاپ.

ئۈمىدلىك قىلىش، ئۈمىدسىز قىلىش،
ھەسرەتكە سېلىش بوپتۇ ئىشكىز.
ھەممىنى مەيلى دەپلا چۈشىنىش —
كېچىرىم قىلىش ئىكەن دېلىكىز.

تەلەپ يا ئارزۇ يوق ئىكەن سىزدە،
تەلەيمۇ كۆزگە كۆرۈنمەس سىزدە.

5

ئىسا كىرىست دارىغا قانداق مىخلانغان؟ ئىنجىلى ماتتاي، ئىنجىلى ماركوس، ئىنجىلى لۇكاس ۋە ئىنجىلى يوھاننالاردا قەيت قىلىنىشىچە، ئۈمۈمىي ئەھۋال مۇنداق بولغان: ئىسا يول بويى «تەڭرىگە ھەمدۇسانا ئوقۇيمىز، تەڭرىنىڭ نامى بىلەن كەلگۈچىگە ھەمدۇسانا ئوقۇيمىز!» دېگەن ناخشىنى ئېيتىپ بەيئەت قىلغان مۇخلىسلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ئېرۇسالىمغا بارغان، بەيتۇلمۇقەددەسته يايما يېيىپ تىجارەت ۋە سەررابلىق قىلمۇاتقانلارنى ھەيدىۋەتكەن، «ئۇچكە سادىق، تۆت چەكسىز» دېگەن شەكىلۋازلىقنى باشقىنى بىلمەيدىغان فارسىي مەزھەپنى قاتتىق سۆككەن ھەمدە «ئىنى ئىنسان» نىڭ بۇلۇتلارغا ئولتۇرۇپ (ئالاھىدە شەرق تۈسىدە) كېلىدىغانلىقنى ۋە ئېرۇسالمنى سوراققا تارتىدىغانلىقىدىن بېشارەت بەرگەن.

بۇ ھال شۇ يەرلىك رىم ئەمىرى (ياكى باش ۋالىسى) نى قاتتىق چۆچۈتۈۋەتكەن. بىر توپ ئەسەبىي ئادەملەر ئىسانى مەسىھ، يەغمبەر، ئېرۇسالمنىڭ پادىشاھى دەپ جار سالغان. ئىسانىڭ شاگىرتلىرى ھەتتا ئىسانىڭ ئوڭ-سول يېنىغا يېقىن تۇرىدىغان، ئوڭ قول ۋەزىر، سول قول ۋەزىر دېگەنگە ئوخشايدىغان ئورۇننى جان تىكىپ تالاشقان. مانا قاراڭ، ئورۇن-مەرتىۋە بۇ دۇنيادىكىلەر ئۈچۈنمۇ، ئۇ دۇنيادىكىلەر ئۈچۈنمۇ ئوخشاشلا مۇھىم ئىكەن! بۇ ھال رىم ئىمپېرىيىسى ۋە يەرلىك جەمئىيەت ئامانلىقى

ئۇچۇن نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ-ھە؟ بولۇپمۇ باش كاھىنلىق مەرتىۋىسىگە ئېرىشكەن ئەنئەنىۋى پوپلار ئىيسانىڭ چىش-تىرنىقى بىلەن ئۆچمەنلىك قىلىپ، ئۇنىڭدىن ئۆلگىدەك قورقۇپ كەتكەن. ئۇلار ئىيسانىڭ: بىزنى تىنچ كۆنۈرۈپ چىقىپ، ساڭا قاينۇرما زەربە بېرىشكە سەن مەجبۇر قىلدىڭ، بىز سەنىدەك ياغاچچىنىڭ بالىسى بىلەن ھەرگىز چىقىشالمايمىز، دېگەن. ئۇلار ۋالىي مەھكىمىسىنىڭ بۇ ئىشقا ئارىلىشىشنى مۇراجىئەت قىلىپ، باش ۋالىيغا كەينى-كەينىدىن جەددىي ئەرز-دات يوللىغان، شۇنىڭ بىلەن باش ۋالىي پىلاتوس يۇختا پىلان قۇرۇپ ئىيسانىڭ ئون ئۆچىنچى شاگىرتى يەھۇدانى ئۆتىۋز دىنارغا سېتىۋالغان، ساختىپەز يەھۇدا تۇتقۇن قىلغۇچىلار بىلەن مەخپىي بەلگە ئۈستىدە كېلىشكەن يەنى «مەن بېرىپ كىمنى سۆيسەم، ئېرۇسالىمنىڭ پادىشاھلىقىنى تەمە قىلغان خەتەرلىك كىشى ئىيسا شۇ ئىكەن دەپ بىلىڭلار» دېگەن... شۇنىڭدىن كېيىن ئىيسا تۇتقۇن قىلىنىپ، كرېست دارىغا مىخلانغان. يەھۇدا بولسا جامائەتنىڭ ۋە ئۆز ۋىجدانىنىڭ ئەيىبلىشى بىلەن ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان. خائىن ھەرگىز ياخشى ئاقىۋەت كۆرمەيدۇ، دېگەن ئەنە شۇ.

پولشالىق بىر زامانىۋى ھېكايە يازغۇچى — كەچۈرۈڭ، ئىسمى يادىمدا قالماپتۇ — دېلو ئاغدۇرۇش دېگىلى بولمىسۇ، لېكىن كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان بىر ھېكايە يېزىپتۇ. ئۇ مۇنداق دەپتۇ: تارىختا — مەيلى دىن بولسۇن ياكى تەقدىر بولسۇن ۋە ياكى كىشىنىڭ ئىرادىسىگە بېقىنمايدىغان باشقا سۈرلۈك كۈچ بولسۇن، ھەممىسگە — يەھۇدادەكلەر كېرەك، بىراق شۇنىڭدەك رول ئېلىشنى خالايدىغان بىرمۇ ئادەم يوق. ئاخىرقى ھېسابتا ئىيسا غەزەپكە كېلىپ بېشىغا تارتىلغان نىقابنى يەھۇداغا ئالماشتۇرۇپ قويغان، نەتىجىدە مخلاپ ئۆلتۈرۈلگىنى ئەمەلىيەتتە يەھۇدا بولغان...

مەن ئىنجىلدىكى بايانلارغا ھۆرمەت قىلىمەن، ھېكايە يازغۇچىنىڭ پەرەز گەپلىرىنى زىغىرلاپ ئولتۇرمايمەن. بىراق بۇلار بەربىر

يۈزەكى ۋە تاشقى جەريان خالاس. مېنىڭ ئىيسايىم، يەنى ئۆز چۈشەنچەم ۋە ئۆز تەسەۋۋۇرۇمدىكى ئىيسا ماڭا مۇنداق دەيدۇ:

— كرىست دارىغا ئېسىلىشنى خالامسەن؟

مەن ئۆزۈمگە يېنىشلاپ-يېنىشلاپ شۇنداق سوئال قويۇپ كېلىۋاتىمەن. ئۇدا نەچچە يىللاپ يېغىلىق ۋە ئاچارچىلىق يۈز بەرگەندىن كېيىن، كىشىلەر نېمە دېگەن باش-ئاخىرى يوق ئېغىر ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ قالدۇ-ھە! پوپلار كەينى-كەينىدىن كىشىلەرگە جەننەت ۋە ئەرۋاھنى قۇتقۇزۇش توغرۇلۇق ۋەدە بېرىدۇيۇ، لېكىن كىشىلەر ئەمدىلا بەيئەت قىلىپ تۇرغىنىدا پوپلارنىڭ راھىبلىق تونى ئاستىدىن قۇيرۇقى كۆرۈنۈپ قالغانلىقىنى بىلىپ قالىدۇ. ھەركىم باشقىلاردىن نارازى بولىدۇيۇ، لېكىن باشقىلارنىڭ ئۆزىگە نارازى بولۇشىنى توسۇپ قالالمايدۇ؛ ھەركىم باشقىلارنى ھېيلىگەر، پەسكەش سانايدۇيۇ، لېكىن ئۆزلىرى باشقىلارنىڭ ئالدىدا ھېيلىگەرلىك، پەسكەشلىك قىلماسلىققا چامىسى يەتمەيدۇ؛ ھەركىم باشقىلارنىڭ چۈشكۈنلىشۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىدۇيۇ، لېكىن ئۆزلىرىنى چۈشكۈنلىششتىن توختىتالمايدۇ. قەدىمكى، ئەنئەنىۋى يۈرىتانچىلارغا خاس پاكلىق قائىدىلىرى بارغانچە مەسخىرىدەك بولۇپ قېلىۋاتىدۇ. بولۇپمۇ رىۋايەت ۋە ھېكايىلەردە كونا، سادىدا خەلق ئادەتلىرى ھەققىدە ئېيتىلغان تەسۋىرلەر كىشىلەرنى كۈندىن-كۈنگە ناچارلىشۋاتقان زامان كەيپىياتى ئۈستىدە ھەسرەتكە سېلىۋاتىدۇ. يوغان گەپلەر سېتىلغانچە كىشىلەر شۇنچە ئىشەنمەيۋاتىدۇ. قۇرۇق گەپلەر كۆپەيگەنچە، كىشىلەر شۇنچە پەسكەشلىشۋاتىدۇ. ئاخىرىغا كېلىپ ئەڭ ئەھمىيلىك سەممىيلىك ۋە ئەخلاقمۇ گويا ھېچكىم ئىشەنمەيدىغاندەك بولۇپ قېلىۋاتىدۇ. بىرلا ھايۋانلارچە قىپىيالىڭاچ شەخسىيەتچىلىك چېنىلغىنەك بولۇپ قېلىۋاتىدۇ. كىشىلەر ئومۇمىي تۈردە شۇنداق قاراشقا كەلدىكى، ئىش مۇنداق بولۇۋېرمەيدۇ، ئاخىرى ئۆزگەرمەي قالمايدۇ. مەسىھ يېتىپ كېلىدۇ، تەڭرىنىڭ ئارىلىششى بىلەن كىشىلەر ئۈلۈغۋار نىجاتلىققا ئېرىشىدۇ، تەڭرىنىڭ ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى ئومۇمىي

يوسۇندا ئېتىراپ قىلىندۇ، ئۇنىڭ ئادىل ئىرادىسى كىشىلەر قەلبىدىن ۋە تۇرمۇشتىن ئەڭ ئالىي ئورۇن ئالىدۇ. تىنچلىق، ئادالەت، ئەخلاق، ئۇۋاتلىق تولۇپ تاشقان ئەنە شۇنداق دۇنيا گۈزەلكارلارنى ئۆز قوينىغا ئالمايدۇ. مەسىلە پېتىپ كەلگەندىن كېيىن، ھېچنېمىنى قالدۇرماي ئۇلۇغ، ئەتراپلىق تەكشۈرۈش ۋە تازىلاش ئېلىپ بارىدۇكى، خۇددى خامانداا بۇغداي سورىغاندەك، ساپسېرىق ئالتۇن دانىنى ئايرىپ قېلىپ، پۇچەك دان ۋە توپانلارنى شاللاپ چىقىرىۋېتىدۇ، شاللاپ چىقىرىۋېتىشتىنمۇ ئېغىرراقى شۇ بولىدۇكى، ئۇ گۈزەلكار پۇچەك دانلار ئىلاھىي ئوتقا تاشلىنىپ، قايتا كۆكلىيەلمەيدىغان، يەنى مەڭگۈ قەد كۆتۈرەلمەيدىغان قىلىپ پاك-پاكىز كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇلىدۇ.

ئەڭ زور قورقۇنچ ھەممىلا ئادەمنىڭ ئۆزى ئالتۇن دان بولۇشنى ئارزۇ قىلسىمۇ، لېكىن ئۆزىنىڭ گۈزەلكار پۇچەك دان ئەمەسلىكىگە ئىشەنچ قىلالماسلىقىدا. ئەخلاق-پەزىلەتكە تايىنىش يولى بىلەن پۇچەك دان بولۇشتىن ساقلىنىپ ئالتۇن بولۇش مۇمكىنمۇ؟ ئۇنداقتا كىمنىڭ ئەخلاق-پەزىلىتى مۇكەممەل؟ ئەخلاق-پەزىلەتكە باھا بېرىشنىڭ ئۆلچىمى نېمە؟ مۇبادا سىز دەم ئېلىش كۈنلىرىدە قىينىچىلىقى بار ئادەملەرگە ياردەم بەرسىڭىز، ئىشلىسىڭىز، بۇ گۈزەل پەزىلەتكە ياتامدۇ ياكى ياماں پەزىلەتكە ياتامدۇ؟ ئۆزىڭىزچە ئۆزۈمنىڭ ئالتۇن دانىغا خاس ساپلىقىمنى قوغداپ قالدىم دەۋاتقان ۋاقتىڭىز يامان يولغا كىرىپ پۇچەك دانغا ئايلىنىپ قالغان ياكى ئايلىنىۋاتقان ۋاقتىڭىز بولسا بۇنى نەدىن بىلىسىز؟

مانا مەنلا، پەقەت مەنلا ئاشۇ باغرى تاش، زەھەرخەندە، چاكىنا قائىدە-يوسۇنلارغا چىرمالغان پويلارنىڭ تەھدىت سېلىشى، قورقۇتۇش ۋە پويوزا قىلىش يوللىرىنىڭ تەتۈرىچە مېھرىبانلىقىنى، كەمتەرلىكنى، تەقۋادارلىقنى ۋە مەغىرەتچىلىكنى تەشەببۇس قىلدىم. ئادەملەر جان-جەھلى بىلەن ئۆزىنارا كۈرەش قىلىپ كۆزلىرى قىزارغاندا، باشقىلارنى بېسىپ چۈشۈشنى ئۆز جېنىنى

قوغداشتىنمۇ ئەۋزەل بىلىۋاتقان چاغدا مەن ئارىغا چۈشۈپ ياراشتۇردۇم. مەن ئېيتتىمكى:

بىز ھەممىمىز گۈناھ قىلغانلار. شۇڭا باشقىلارنىڭ گۈناھىنى ئەيىبلەپ يۈرمەيلى. بىز ھەممىمىز چالما-كېسەك قىلىنىشقا تېگىشلىكلەر. شۇڭا زىناخورلۇق گۈناھىنى ئۆتكۈزگەنلەرگە تاش ئېتىپ ئۆلارنى چالما-كېسەك قىلساق بولمايدۇ. ئېغىر گۈناھ قىلغانلارنى كەچۈرۈم قىلىش كېچىكتىنە خاتالىق ئۆتكۈزگەنلەرنى كەچۈرۈم قىلىشتىنمۇ خاسىيەتلىك بولىدۇ. ئىنىگىز بىزگە خۇشياقمايدىغان گەپلەرنى قىلۋاتقاندا، سىز تۆپلەپ ئۇنى ئەيىبلەيدىغان بولسىگىز، ئۇنىڭ بىلەن مەڭگۈ ئاداۋەتلىشىپ قالمامسىز؟ سىز دەماللىقتا ئۇستۇنلۇكنى ئېگىلىشىگىزمۇ مۇمكىن، بىراق دەماللىقتا ئىگە بولغان ئۇستۇنلۇكىگىز مەڭگۈ داۋاملىشالمىدۇ؟ سىز دەماللىقتا يول قويۇشىگىز مۇمكىن، بىراق مەڭگۈ يول قويۇۋېرەلمەسسىز؟ سىز باشقىلارنى پۇچەك دان دېسىگىز، باشقىلارنىڭمۇ سىزنى پۇچەك دان دېمەيدىغانلىقىنى نەدىن بىلىسىز؟ سىلەر بىر-بىرىڭلارنى ئەيىۋ قىلىساڭلار، مەنمۇ سىلەرنى ئەيىۋ قىلىمەن. سىلەرنىڭ ھەممۇڭلارنى ئۆزۈم ياخشى ئۇستۇمگە ئېلىشقا رازىمەن. سىلەرلا ئوبدان ياشايدىغان بولساڭلار، مەن كېيىنكى دارىغا مىخلىنىشقا رازىمەن.

ئادەملەر ماڭا ئىشەنمەيدۇ. مېنىڭ دېگەنگەپلىرىمدىن ئۈمىدلەنمەيدۇ. چوڭ شاگىرتىم پېترۇس ماڭا: ئۇستازىم. مەسىھ سىز ئىكەنسىز، نىجاتچى سىز ئىكەنسىز! دېدى. مەن بۇ گەپلەرنى باشقىلارغا دەپ يۈرمەڭلەر دېدىم. بىراق شاگىرتلىرىم شۇنداق دەۋەردى، باشتا پىچىرلىشىپ دېگەن بولسا كېيىن داۋراڭ كۆتۈردى، خالايىق بىر ئېغىزدىن: «ئۇياق نىجاتچى ئىكەن، ئۇياق بىز ئۈچۈن كېرىست دارىغا مىخلىنىشقا تەييار ئىكەن!» دېيىشتى.

سىز ئەجەب تېخىچە كېرىست دارىغا مىخلانماپسىزغۇ؟ مۇبادا كېرىست دارىغا مىخلانمايدىغان، خالايىققا ئوخشاش سۇ ئىچىپ، كېسىم كېسىپ، پېتىر نان ۋە پاقلان گۆشىنى يەپ يۈرىدىغان، خالايىققا

ئوخشاش تومۇز كۈنلەردە تەرلەپ، زىمىستان كۈنلەردە تىترەپ يۈرىدىغان بولسىگىز، نېمە پەرقىگىز بولسۇن، نەرىگىز مۇقەددەس بولسۇن، پىكىر بايان قىلىشقا نېمە ھەققىگىز بولسۇن، قانداقمۇ تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگىز بولسۇن؟

مېنىڭ كېرىسىت دارىغا مىخلىنىشىم شەرت بولۇپ قالدى. دۇنياغا كەلگەن كۈنۈمدىلا شۇ تەقدىر پىشانەمگە پۈتۈلگەن. مىللىتىمىز، قەبىلىمىز ۋە ئىپتىدائىي دىنىمىزنىڭ رىۋايەتلىرىدە مەسىھنىڭ ئۆلىدىغانلىقى، كېيىن تىرىلىپ تەڭرىنىڭ ئوڭ يېنىدا ئولتۇرىدىغانلىقى ھەققىدە ئاللقاچان بېشارەت بېرىلگەن. تىرىلىشنىڭ شەرتى ئۆلۈش، كېرىسىت دارىغا مىخلىنىش دېمەكتۇر، ئۆلۈم بولمىسا تىرىلىشمۇ بولماس ئىدى. ئۆلۈم بولمىسا مۇقەددەسلىكمۇ بولماس ئىدى. ئۆلۈم بولمىسا ئېتىقادمۇ بولماس ئىدى. ھەممە ئېتىقاد تېگىنى سۇرۇشتۇرگەندە ئۆلۈمگە بولغان ئېتىقاد دېمەكتۇر. مەيلى كىمنىڭ قولى بىلەن بولسۇن، مەيلى خائىننىڭ ۋاستىسى بىلەن ياكى كۆرسەتىش يولى بىلەن، ياكى شەخسنىڭ ئىختىيارلىق ئاساسىدا تەلەپ قىلىشى بىلەن بولسۇن، مەيلى خېرىدار چاقىرىش ۋە خېرىدار بولۇش يولى بىلەن ياكى مەخپىي سوئال چىقىرىپ بىر تۇتاش ئىمتىھان ئېلىش يولى بىلەن بولسۇن ۋە مەيلى ھەرقانداق كونكرېت يول بىلەن بولسۇن كرېست دارىغا مىخلانماق كېرەك! ھەممىدىن مۇھىم بولغىنى ئەنە شۇ. مەن بەش ياش ۋاقتىمدىلا، «ئىنجىل نەزمىلىرى» دىن مەسىھنىڭ ئۆلۈمگە دائىر پارچىنى ئاڭلىغان چېغىمدىلا ئۇنىڭدىن باشقا يول يوقلۇقىنى بىلگەنمەن.

ساڭا نېمە كېرەك؟ ساڭا بۇنىڭدىن باشقا يول يوق!

بۇ يەردىكى سوئال جۈملە سوۋېت يازغۇچىسى كاچتوۋ رومانىنىڭ ماۋزۇسى. جاۋاب جۈملە جۈگگولۇق ياش ئايال يازغۇچى لىيۇ سۇلانىڭ پوۋېستىنىڭ ماۋزۇسى. بۇ ئىككىسىنى بىرلەشتۇرۇشنىڭلارنى سورايمەن.

6

ئۇ شۇنداق كاتتا مۇراسىم بولدى.

ھەربىي ئورگىستىر، مىللىي ئەلنەغمىلىرى ۋە ئېلېكترونلۇق بىرىكمە چالغۇ ئەسۋابلىرى مەدھىيە ناخشىسىنى ئورۇنلىدى، دېگىزدەك تاشقان تاماشىچىلار: بىز — قۇتۇلدۇق دەپ ئۇنلۇك ۋارقىراشتى، ئۇنىڭدىن كېيىن رەتلىك چاۋاك چېلىندى. چاچلىرى ئاپئاق ئاقارغان بوۋايلار ماڭا ماتەم تۇتۇپ، تىزلىنىپ تەزىم قىلىشتى. مومايلار مۆكۈلۈق، سەمىمىي ئاۋازى بىلەن مىڭلىغان — تۇمەنلىگەن ئاياللارنىڭ ھۆكۈمەپ يىغلىشىغا جور قىلىپ مۇنۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

چەكتىگىز بىزنى دەپ ئازاب ۋە پىغان،
بىزنى دەپ قوزىدەك بولدىگىز قۇربان.
شۇنچە خەق ئايرىمای ياخشى-يامانىنى،
ياخشىلىق ئورنىغا تاپقىنى چايان.

ھاۋا ئوچۇق، كۈن پارلاپ، غۇر-غۇر شامال چىقىپ تۇراتتى. تولۇق قوراللانغان ياساۋۇللار ئولاش-چولاش مېنى كرېست دارىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. بۇ چەكسىز شانلىق مىنۇت ئىدى. مېنىڭ چىرايىمدا سىرلىق ئەمما ھەددىدىن زىيادە ئىپتىخارلىق تەبەسسۇمى جلۋىلىنىپ تۇراتتى، مەن ئەركىن قەدەم تاشلاپ، قول-پۇتلىرىمنى ئازادە ھەرىكەتكە سېلىپ، ئۆزۈمنى قالتىس كۆرگەم قىياپەتتە تۇتتۇم، باشقا يول تېپىلمىغاچقا مەردانە ھەرىكەت قىلدىم. مەيداندا مالائىكىلەر ئۈچۈپ يۈرگەنلىكىنى، مېنى چۆرىدەپ ئۇچۇپ يۈرگەنلىكىنى نەق كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ تۇردۇم.

رىمنىڭ باش ۋالىيسى پىلاتوس ھالايىققا مۇنداق دېدى:

— بۇگۈن ئۇتۇپ كېتىش بايرىمىنىڭ ئىككىنچى كۈنى، قائىدە بويىچە گۇناھكارلاردىن سىلەر خالىغان بىرسىنى قويۇپ بېرىشكە بولىدۇ، قېنى يۇقىرالار، سىلەر دەڭلار، قايسىسىنى قويۇپ بېرەيلى؟ شۇدەم قولاق تۇتۇلدى شاۋقۇن كۆتۈرۈلدى. مېنى قويۇپ بېرەمدىكىنا؟ — دەپ ئويلىدىم مەن، — ھالايىقنىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتى بويىچە،

مېنى قويۇپ بەرسۇن دەپ تەلەپ قىلىشقا گەپ كەتمەيدۇ. ئۇنداقتا باللىق چاغلىرىمدىن باشلاپ تارتقان ئازاب-ئوقۇبەتلىرىمنى، مۇقەددەس ئانام ۋە مۇقەددەس ئاتامنىڭ تەلىملىرىنى، ئۆزۈمنىڭ ھەمدە ئەخلاقىي پەزىلەتلىرىمنى، ھەممە تەرەققىيات دۇنياسىدىكى ھەممە مۆجىزىلىرىمنى، تەرەققىيات توغرىسىدىكى ھەممە چۈشەنچە ۋە تەرغىباتلىرىمنى، ئۆمۈر بويى كۆرەش قىلغان ۋەزىپەمنى، مېھرىبانلىقىمنى ۋە ئوبرازىمنى، بېشىمدىكى نۇرنى، ئۆزۈمنىڭ كىر قونمىغان پاك تەرجىمھالىمنىتىلى ئىنگلىز تا لىدا سۆزلەيدىغانلار دېيىشنى ياخشى كۆرىدىغان «قىسسە» لىرىمنى، بولۇپمۇ ئاشۇ بىلمىسز، نادان، ئالاقزادە بولۇپلا يۈرىدىغان، ئاسانلا خۇشال بولۇپ، ئاسانلا غەزەپلىنىدىغان، گۈمانخور، شەخسىيەتچى، كىم كۆچلۈك چىقسا شۇنىڭ قولتۇقىغا كىرىۋالىدىغان ھېلى ئۇيان، ھېلى بۇيان ئىرغاكشىپ يۈرىدىغان بەندىلەرگە بولغان ھېسداشلىقىمنى، ئېچىنىشىمنى ۋە كەڭچىلىك — مەغپىرەتلىرىمنى قانداق نامايان قىلىمەن؟ مۇبادا ئۆزۈم كرېست دارىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىنگەندىن كېيىن، يەنە كەچۈرۈم قىلىنىپ، ئۇ يەردىن ئامان چۈشۈپ كېتىدىغان، باشقا بىر قانخور-بۇلاڭچى قاراقچىنىڭ باتۇرلۇق بىلەن ئۇلۇشىنى، ھېچقانداق چوقۇنغۇچىسى يوق، ئۆلۈمىنىڭمۇ قىلچە ئەھمىيىتى يوق ۋەھشىي بىر قان-گۆش جىسمىنىڭ ھايات-ھۇيىت دېگۈچىلا قانلىق جەسەتكە ئايلىنىشىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان بولسا، ئۆزۈمنىڭ كرېست دارىغا مىخلىنىشى نام-شۆھرەتكە ئىگە بولۇۋېلىش ئۈچۈن قىلىنغان ئالدامچىلىققا ئايلىنىپ قالمامدۇ؟ مۇبادا قويۇپ بېرىلسەم، شۇنچە كۆپ ئازاپ چەككەن تۇرۇپ ئاخشاملىقا بۇرۇنقىدەكلا سۇ ئىچىپ، گۆش يەپ، يۇيۇنۇپ، ئۇخلاپ، خورەك تارتىپ يۈرسەم، شۇ تاپتا مەن ئۆچۈن ياش تۆكۈپ، سەجدە قىلىۋاتقان بەندىلەر مېنىڭ مېھرىبانلىقىمغا، كۆيۈمچانلىقىمغا ۋە مەغپىرەت توغرىسىدىكى تەلىملىرىمگە قانداقمۇ داۋاملىق ئىشەنسۇن؟ باشقىلارغا مەغپىرەت توغرىسىدا تەلىم بەرگەن كىشىنىڭ مەغپىرەتكە ئېرىشىشى ھەممىدىن تەس. چۈنكى، باشقىلارنى

مەغپىرەت قىلىڭلار دەپ دەۋەت قىلغانلىق ئۆزۈڭنى ھەممىدىن يۇقىرى ئورۇنغا، پەيغەمبەرلەرچە ئورۇنغا، قولىمۇ ياندۇرالمايدىغان، تىلمۇ قايتۇرالمايدىغان مۇداپىئەسىز ئورۇنغا قويغانلىق بولىدۇ، دېمەك ھەممە ئوق ئاتىدىغان نىشانغا ئايلىنىپ قالغان بولسەن. مەغپىرەتكە ئېرىشىشىڭ قېيىن بولىدۇ، بىر-بىرى بىلەن كۆرەش قىلىپ كۆزى قىزارغان كىشىلەردىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىش ئۇلارنىڭ جېنىنى تەلەپ قىلغاندىمۇ تەسكە توختايدۇ، ئۇلار مەغپىرەت قىلىشنى خالىمايدۇ ھەم مەغپىرەت قىلالمايدۇ. ئۇلار تولىراق كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ سېنىڭ مەغپىرەت قىلىش-قىلالماسلىقىڭغا، تاقەت قىلىش-قىلالماسلىقىڭغا قارايدۇ. گەپنىڭ قىسقىسى، مۇبادا رەسۇل باش ۋالىيسى پىلاتوس مېنى قويۇپ بېرىدىغان بولسا، ئاندىن ئون كۇنمۇ ئۇتمەي، مېنىڭ سادىق مۇخلىسلىرىم مېنى پارە-پارە قىلىپ ئۆلتۈرۈشتىن ياكى تىرىك كۆمۈۋېتىشتىن يانمايدۇ.

بىراق شۇنىڭدىن كېيىن يەنە: ئەگەر راستىنلا قويۇپ بەرسە خويمۇ ياخشى بولاتتى! دېگەنىنمۇ ئويلىدىم. ئۆزۈمنىڭ ئۆز مۇخلىسلىرىغا دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىمنى تېخى دېمىگەنلىكىمنى، نۇرغۇن قائىدىلەرنى تېخى تېگىگىچە ئويلاپ، تولۇق دەللىلەپ بولالمىغانلىقىمنى كۆرىسەن دارىنىڭ ئالدىغا كەلگەندىلا يادىمغا ئالدىم. شۇڭا ئويلىدىمكى، دىن جەننەتكە بېرىش يولىنى، بۇ ئالەمدىكى گۇناھ، نەپسانىيەت ۋە قوپال ئارزۇ-ھەۋەسلەردىن مەڭگۈ قۇتۇلۇش يولىنى ئىزدەيدۇ. ئەمما دىن بۇ ئالەمدىكى بەندىلەر ئۈچۈن يارالغان. بۇ ئالەم بولمىسا دىنىنى نەدە تەشۋىق قىلىدىغان گەپ؟ جەننەتكە نەدىن بارىدىغان گەپ؟ مېنىڭ سۆيگەنلىرىم كىملەر ئىدى؟ مېنىڭ ئىچ ئاغرىتقانلىرىم كىملەر ئىدى؟ مېنىڭ ئەپۇ قىلىدىغانلىرىم كىملەر ئىدى؟ بارلىق ئازاب-ئوقۇبەتلىرىنى ئۆزۈم تارتماقچى بولغانلىرىم كىملەر ئىدى؟ دەل مۇشۇ جىسمى قان بىلەن گۆشتىن ھاسىل بولغان، جىسمى ئاددىي يول بىلەن تۆرەلگەن خالايىق ئەمەسمۇ؟ ئۆزۈم ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلارنى

داۋاملىق سۆيەلەمدىمەن؟ داۋاملىق جەبرى-زۇلۇمدىن قۇتۇلدۇرالمىدىمەن؟ ئۇلار ئۇچۇن داۋاملىق ياش تۆكەلەمدىمەن ۋە ئۇلارنىڭ تېۋىنىشى ھەم تۇۋىسىنى قوبۇل قىلالامدىمەن؟ ئۇزۇم تىرىلگەندىن كېيىن ئۇز پېتىمغا كېلەلەمدىمەن؟ ئۇزۇمنىڭ تېنىنى خالايىقنىڭ تېنى بىلەن ئالاقە قىلدۇرالامدىمەن؟

كۆڭلۈمنى پاراكەندىچىلىك چۈلغۇۋالدى، شۇنداقتىمۇ: مېنى قويۇپ بەرمەڭلەر! دەپ قاتتىق ۋارقىرىدىم.

خالايىق تەۋرەپ كەتتى. بەزىلەر مېنىڭ ئېتىمنى چاقىرىپ، مېنى قويۇپ بېرەيلى دەپ تۇۋلسا، بەزىلەر مېنىڭ ئېتىمنى ئاتاپ، قۇربان بولۇشۇمنى تىلەيتتى. يەنە بەزىلەر مېنىڭ ئېتىمنى ئاتاپ: «ئۇ ئالدامچى! پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ كېتىشىگە يول قويمايلى!» دەپ ۋارقىرىسا، يەنە بەزىلەر: «ئۇ بەك ئەقىللىق، بۇ ئۇنىڭ سېھىرگەرلىكى، ئۇ ئىشنى ئوڭغا تارتقۇزماق ئۈچۈن ئىككى يۈزلىمىلىك قىلماقچى!» دەپ تۇۋلايتتى. يەنە بەزىلەر مېنىڭ ئېتىمنى چاقىرىپ: «ئۇ بىزنىڭ غېمىمىزنى يەيتتى! بىز بولساق كۆزى كور، كۆڭلى قارا قوتۇر ئېشەكلىك قىلىۋاتىمىز!» دەپ ۋارقىرايتتى. شۇنداق قىلىپ مالمانچىلىق ۋە مۇشتلىشىش باشلىنىپ كەتتى، خالايىق: «ئال پىچاقنى، تىق قورساقتا، بىرنى ئۈلتۈرسەك دېرى چىقىدۇ، ئىككىنى ئۈلتۈرسەك بىرى ھاينىمغا قالىدۇ!» دەپ ۋارقىراشتى.

شۇنىڭ بىلەن باش ۋالىي پىلاتوس سۇرلۇك قىياپەتتە مۇنداق جاكارلىدى: كۆپچىلىكنىڭ پىكرىگە بىنائەن ذاڭلىق مەھبۇس بارابا‌س قويۇپ بېرىلسۇن! ئۇزۇنىي مەسىھ، يەھۇدىلار پادىشاھى دەپ ئاتىۋالغان ئىسا قاتتىق جازالانسۇن!

شۇنىڭدىن كېيىن چوقان-سۇرەن كۆتۈرۈلدى، بەزىلەر چاۋاك چالسا، بەزىلەر يەرنى تاقىلدىتىپ تېپىشكە باشلىدى، بەزىلەر تەنتەنە قىلسا، بەزىلەر ھۆكۈمەپ يىغلاشقا باشلىدى، بەزىلەر نەزمە ئوقۇسا، بەزىلەر ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى. بەزىلەر ئاھ ئۇرسا، بەزىلەر قارغاشقا باشلىدى. بۇنىڭ قالىنس بۆلەكلىرى

تۆۋەندىكىچە :

نېمىنى ئارزۇ قىلسىڭىز شۇنى تاپسىز ،
ئۆلۈمىڭىزدىن سائادەت قۇچسىز ،
مۇبارەك نامۇ-شەرىپىڭىز بىلەن
ئاشىدۇ بىزنىڭ مەسلىك — زوقىمىز .

يەنە بىرى :

ئۆزۈڭنى ھەدىسلا دانا چاغلاپ ،
بىزگە غەمخور قىلىپ كۆرسەتتىڭ ،
بىز سېنىڭ غېمىم يېيىشىڭگە موھتاج ئەمەس ،
ھەممىگە چات كىرىپ نېمە قىلاتتىڭ؟

يەنە بىرى :

جىسمىڭ قان بىلەن گۆشتىن تۇرسىمۇ ،
ئەتەي ئۆزۈڭنى مۇقەددەس دېدىڭ .
سەن تراگىدىيىدىكى قەھرىمان!
كومېدىيىدىكى يولۇاس!

يەنە بىرى :

ئەرشكە قاراپ سورايمىز :
بارا باس بىلەن سېنىڭ
قايسىدا نەپ جىقراق ،
قايسىدا نېمەت جىقراق؟

يەنە بىرى :

ئازاب مۇھەببەتنىڭ چىن مەنىسىدۇر ،
ھاياتنىڭ چىن مەنىسىدۇر ،
سىز تارتقان ئازاب ئىنسانىي
مۇھەببەتنى ئۇستىگە ئالغۇچىدۇر!

يەنە بىرى :

سېنى مەڭگۈ خاتىرلەيمىز ،
سېنى مەڭگۈ ئەسلەيمىز .

براق بۇ ئەسلەش
تولمۇ بىمەنلىكتۇر!

يەنە بىرى:

ئەگەر سىمۇۋل بولسا
مەڭگۈ ئەھمىيەتكە ئىگە بولىدۇ.
ئەگەر مەڭگۈلۈك ئوبراز بولسا،
پايدىسىنى سۆرۈشتۇرۇپ نېمە قىلىسەن؟

يەنە بىرى:

بۇ دۇر ئۇندەش بەلگىسى،
ھەم سوئال بەلگىسى.
دېمەك بۇ مەدەنىيەت ھادىسىسى،
تېگىنى سۆرۈشتۇرۇپ نېمە قىلىسەن؟

7

سول تاپىنىمغا بىرنېچى مىخ مىخلانغاندا، شۇ ھامان ھوشۇمدىن كەتتىم. مۇنداق ئاغرىشنى ئويلىماپتىكەنمەن: ئويلىغىنىمدىن بەكرەك ئازابلاندىم!

مىخ ئالقىنىمغا مىخلانغاندا، ئۆتكۈر ئاغرىق دەستىدىن ۋارقىراپ كەتتىم، ئالقىنىم، پۈتۈن بەدىنىم پىرىلغاندەك بولدى. يەنە ۋارقىراي دېدىمۇ، لېكىن تېشىمغا چىقارماي ئۆزۈمنى بېسىۋالدىم! پۈتۈن ئەزايىم سوغۇق تەرگە چۆمۈلدى. كۆزلىرىم قاراڭغۇلاشتى، شۇنداقتىمۇ بۇ ۋاي-دات سېلىپ زارلىنىدىغان ۋاقىت ئەمەس، زارلىنىشقا ھەققىم يوق! مەن خالايىقنى تەسىرلەندۈرمەكچى ئەمەسمىدىم؟ خالايىق ئۈچۈن قۇربان بولماقچى ئەمەسمىدىم؟ كائىناتنىڭ ئىناقلىق ۋە مېھرىبانلىق نۇرىغا چۆمۈلۈشىنى كۆرمەكچى ئەمەسمىدىم؟ شۇنداق ئىكەن، قانداقمۇ ئاددىي-چاكىنا بەندىلەردەك ۋاي-دات سېلىپ ۋارقىراپ يۈرەي؟ دېگەنلەرنى ئويلىدىم. شۇ ئارىدا سۆگەكلىرىمگە مىخ سانجىلىپ كىرىۋاتقانلىقىنى ۋە كۆمۈر-

چەكلىرىمنىڭ يېرىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ هوشۇمدىن كەتتىم.

مىڭ ئوڭ ئالقىنىمغا قېقىلغاندا هوشۇمغا كەلدىم.

سوغۇق تەر ئورنىغا ئىسسىق تەر باستى، تىترەش ئورنىغا ئوتتا كۆيگەندەك بولدۇم. پۈتۈن بەدىنىمگە ئوت كەتكەندەك بولدى. ئىككى قولۇم قول ئەمەس، چوغقا ئايلاندى.

دەل شۇ پەيتته بىر ساهىبجامال ئايال قىناقچىلارنىڭ قامچىلىشىغا ۋە ئىنتىرىشىگە قارىماي پۈتۈمنىڭ ئاستىغا ئېتىلىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايلىق ئۇزۇن چېچى بېلىگە چۈشۈپ تۇراتتى، ئۇ هۆكۈرەپ يىغلاۋېتىپ، مېنىڭ يېرىلغان پۈتلىرىمغا سۆيۈپ كەتتى، ئۇنىڭ لەۋلىرى يىللىق، يۈمشاق هەم پاكىز ئىدى، ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى ئىككى پۈتۈمنى هۆل قىلدى، ئۇ كۆز يېشىنى ۋە مېنىڭ پۈتلىرىمنى چىرايلىق چېچى بىلەن سۈرتۈپ پاكىزلىدى، ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ: «ئاھ، ئىگەم! سىز خالايىقنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرغۇچى كائىنات مېهرىبان، سىز خالايىققا مېهرىبانلىق قىلغۇچى ئىنسان، سىز هەممىنى بىلگۈچى، هەممە قۇدرەتنىڭ ئىگىسى، هەممىگە ئىجازەت بەرگۈچى! سىز مەندەك بىر بىچارە قىزنىڭ ئىچ ئاغرىتماي تۇرالمىسز؟ مېنىڭ ئاشۇ ۋاپاسىز ئېرىمنىڭ مېنى تاش يۈرەكلىك بىلەن ئالدىشىغا يول قويۇپ تۇرالمىسز؟ مەن ئون ئالته يېشىمدا ئۆز قىزلىقىمنى ئۇنىڭغا سەممىي كۆڭلۈم ۋە قىزغىن ئىشقىم بىلەن بەخشەندە قىلدىم! لېكىن ئۇ هازىر ئابروي-مەنپەئەتىنى كۆزلەپ، يېگى قۇرۇقلۇققا ئاهالە كۆچۈرىمەن دەپ، كۆز قارىشىنى يېگىلاشنى نىقاب قىلىپ، چىن شىمپېنىڭ جىنايەتلىك كونا ئىزىدىن مېڭىۋاتىدۇ! ئېي، ئاتا، سىز ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلەلەيسىز، سىزنىڭ قۇدرىتىڭىز بىلەن توكۇرلار يۈز مېترلىق يۇگۇرۇش مۇسابىقىسىگە قاتنىشالايدىغان، ئەمالار قايتىدىن يورۇقلۇقنى كۆرۈپ، رەسەتخانىدا تۇمانلىقنى كۆزىتەلەيدىغان بولىدۇ، سىزنىڭ سۈنىڭ يۈزىدە مېڭىشقا ۋە قېرىلارنى ياشارتىپ، ئۇلارغا يېگىباشتىن سۈت چىشى چىقىرىشقا قۇدرىتىڭىز يېتىدۇ، رېئىتگېن ئىسمىلا ئەمەس كۆزىڭىز بىلەن ئادەمنىڭ ئىچكى ئەزالىرىنى تەكشۈرۈشكە ۋە توغرا

دىئاگنوز قويۇشقا، لىپاپسىنى ئاچمايلا ئىچىدىكى خەتنى ئوقۇشقا ۋە ئۇ خەتنى ئۆزگەرتىپ يېزىپ، سەككىز قاتلاپ ئاندىن مەھكەم يەملەنگەن. سۈرغۇچ تامغا بېسىلغان قاناتلىق خەتكە ئايلاندۇرۇشقا قۇدرىتىگىز يېتىدۇ، قۇتىدىكى دورىنى پۈرۈپكا، سۈلياۋ ئېغىز ۋە ماركىسىنى بۇزمايلا چىقىرۋېلىپ، ئورنىغا باشقا دورا قاچلاپ قويۇشقا قۇدرىتىگىز يېتىدۇ، سۇنى ھاراقتا، ھاراقنى سۇغا ئايلاندۇرۇشقا، بۇ رومكىدىكى ھاراقنى قۇيۇلدۇرۇشقا، ئۇ رومكىدىكى ھاراقنى سۇيۇلدۇرۇشقا قۇدرىتىگىز يېتىدۇ، ئادەمنىڭ قېنىدىكى يامان سۇيەتلىك راك ھۈجەيرىلىرىنى چىقىرۋېتىپ، كىشىنىڭ ئۆمرىنى خالىغانچە ئۇزارتىش ياكى قىسقارتىشقا قۇدرىتىگىز يېتىدۇ، مۇشۇنچە مۆجىزىنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ قىلدەك خىيال ئەيلىشىگىز بىلەنلا يۈز بېرىدۇ، سىزنىڭ قۇدرىتىگىز چەكسىز، ئۇنىڭغا ئىشەنمەسلىككە ھېچكىمنىڭ ھەددى ئەمەس! سىز تەكلىپكە بىنائەن بۇ كارامەتلىرىگىزنى نەچچە-نەچچە قېتىم ئۇلگە قىلىپ كۆرسەتكەن ھەمدە ئۇ نۇقتىلىق مۇھاپىزەت قىلىنغان، شۇنداق تۇرۇپ قىزىگىزنىڭ ئىلتىجاسىنى رەت قىلالامسىز، قىزىگىزنىڭ ئەخمەق قىلىنىش، ئالدىنىش، ئويۇنچۇق قىلىنىش ئاپاسىزلىقتا دۇچار بولۇش تەقدىرىدىن قۇتۇلۇشىغا ياردەم بېرەلەمسىز؟» دېدى.

يۈرىكىم پېچاق تىققاندەك ئازابلاندى. جاھانىي ھەيرەتتە قالدۇرىدىغان شۇنچە ساھىبجامال، شۇنچە دىلدار ئايالنىڭ بۇ ئاپاغا ئاياغ ئاستى بولۇشىنى ئويلىماپتىكەنمەن! ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئاشۇ بۇئاپا ئەرنىڭ ئالدىغا بېرىپ، تىلىمدىن بوران-چاپقۇن چىقىرىپ ئۇنىڭ جاجىسىنى بەرگۈم كېپىكەتتى! ئۇ ئەرنىڭ ئاپاسىزلىقىنى يەھۋە، مۇسا، ساكياموني، ئالېپس تاغلىرى، نىل دەريالىرى ۋە يۇفراتىس دەريالىرى نامىدىن قارغۇتكۇم كېپىكەتتى! ئۆز مۇخلىسلىرىنى، ۋەزمىنى ئاگلىغۇچىلارنى جۇملىدىن ماڭا قىزىققان ھەتتا مەندىن گۇمانلىنىپ پېيىمگە چۈشۈپ يۈرگەن، ئاۋازىمنى لېنتىغا ئېلىۋالغان، قارا ماتېرىيالىمنى توپلىغانلارنىڭ ھەممىسىنى ئەگەشتۈرۈپ، شۇلارنىمۇ

ئۆزۈمگە گۈپپاڭچى قىلىپ، ئۆزۈم ئۈچۈن داۋراڭ كۆتۈرگۈزۈپ، شۇلار بىلەن بىللە سوتال سوراپ، مۇنازىرىنى بىللە ئاڭلاپ، بىللە تەنقىد قىلىپ، ئىنسانىيەتنىڭ ھۆرمەت-ئىززىتىنى ۋە ئاجىزلارنىڭ ھوقۇق-مەنپەئىتىنى بىللە قوغدىغۇم، ساختىپەزلەرنىڭ ساختىلىقلىرىنى پاش قىلىپ ئۇلارنىڭ ئاقۇشتىدىن خۇددى يەر تەۋرەشتىن، ئەيدىز كېسىلىدىن، دۇنيا ئۇرۇشىدىن ۋە ئورمانغا ئوت كېتىشىدىن ئالدىن بېشارەت بەرگەندەك بېشارەت بەرگۈم كەلگەنىدى! ئۆز نوپۇزۇم ۋە مۇۋەپپەقىيىتىمنىڭ ئاشۇ بەختسىز ئايالىنى گۈلدەك ئېچىلغان خۇش چىرايدا قايتا كۆرۈشۈمگە ئىمكانىيەت بېرىدىغانلىقىغا ئىشەنگەنىدىم! بىراق مۇمكىن بولمىدى. ئىككى قولۇمدىن قان شورقىراپ ئېقىپ ئوتتا كۆيۈۋاتقاندەك بولدى. مەن مخلىنىپ جان ئۈزۈشكە باشلىدىم.

ئەمدى ئايئاق ساقال بىر بوۋاي مەن تەرەپكە كەلدى. ئۇنىڭ تەرى سۆرۈن، چىرايىدا كۈلكە ئاللامتى يوق ئىدى، ئۆزى سەل سېمىز بولۇپ، كۆزلىرىدىن خۇددى بايا ۋاندىكى بۆرىنىڭكىدەك قاتتىلىق چېقىپ تۇراتتى. ئۇ قىلچە كەمتەرلىك قىلماي، ھېچنېمىدىن تەپتارتماي ئۈدۈل كېلىپ ئايالنى چەتكە ئىتتىرىۋەتتى، ئۇنىڭغا قىيناقچى جاللاتلارمۇ ئارىلىشالمىدى. مەن باشتا ئۇنى ھەممىدىن تېز جان ئالىدىغان يوغان مىخنى مخلىغۇچى جازا ئەمەلدارىغا ئوخشايدۇ دەپ قاپتىمەن. بىراق ئۇ بېقىن كەلگەندىن كېيىن، بېشىدا شەپكە يوقلۇقىغا قارىماي، ماڭا قول كۆتۈرۈپ سالام بەردى. ئۇ ناھايىتى ياڭراق بوم ئاۋازى بىلەن: «ئىسا، قۇلاق سېلىڭ! مانا مەن قىل سىغمايدىغان ھەقىقىي مۇخلىسىڭىز! مەن مۇخلىسلا ئەمەس، بەلكى پاسىبان، مەن بايا تىنىقى مۇخلىس بولسىمۇ پاسىبان بولالمايدىغان ئايالغا ئوخشىمايمەن! مەن ھەر كۈنلۈكى سىزنىڭ نامىڭىزنى يادلايمەن، سۆزلىرىڭىزنى تەكرارلايمەن، بەزىدە ئوتتۇز ئىككى رەت تەكرارلىغان چاغلىرىم بار! سىزدە كۆز بولغان بولسا، ئەسلىدە بەختنى ماڭا ياغدۇرۇشىڭىز كېرەك ئىدى! كۆزىڭىزنىڭ قارىچۇقى يوقلۇقىنى، بەختنى قوشنامغا ياغدۇرىدىغانلىقىڭىزنى نەدىن

بىلەي! قوشنام مەندىن ئون-يىگىرمە ياش كىچىك، ئۇ سىزنىڭ يا نامىگىزنى يادلىمايدىغان، يا سۆزلىرىڭىزگە ئىبادەت قىلمايدىغان ئادەم ئىدى، ئۇ گۈمانلىق، ناباب كىشىلەرنى ئۈچراتسىمۇ ئىزىغا چۈشمەيدىغان، مەلۇم قىلمايدىغان، توپقا تۇتمايدىغان بەندە، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ ھاراق ئىچىشكە، ياسىنىشقا ئامراق، ئۇ تېخى مۇھەببەت توغرىسىدا ھېچكىم چۈشىنەلمەيدىغان بىر قوشاقمۇ يازغان! مەن ئىككى قەۋەتلىك ئىمارەت سالسام، ئۇ ئۈچ قەۋەتلىك بىنا سېلىپ مېنىڭ ئالدىمغا ئۆتۈپ كەتتى! مەن ئىككى قەۋەتلىك ئىمارەتنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇۋاتقاندا، ئۇ تېخى كۆرۈڭ سۈگىگۈچىدە ئولتۇرۇۋاتاتتى! تەپتارتماي ئۈچ قەۋەتلىك ئىمارەت سالغىنىنى قارىمامدىغان! ئۇنىڭ ئىمارەتنىنى نەدىكى بىر نادان پۇقرالار سېلىپ بەردى! مەن ئاچچىقىمغا پايلىماي مانا ئەمىسە دەپ بەش قەۋەتلىك ئىمارەت سالدىم، ئۇنىڭدىن ئىككى قەۋەت ئېگىز سالدىم! سىز مېنىڭ بەش قەۋەتلىك ئىمارەتىمنى خۇددى ئالتۇن قەسىردەك مەگگۈ مۇسىنەھكەم تۇرىدىغان قىلىپ ساقلىغان بولسىڭىز بولاتتى! نەدىكىنى، بەكمۇ ئەخمەقلىق قىلدىڭىز! سېلىنغىنىغا تېخى بىرنەچچە ئايمۇ بولمىغان بەش قەۋەتلىك ئىمارەتىمنى ئۆرىۋەتتىڭىز! يەنە تېخى ئامراق ئوغلۇمنى باستۇرۇپ ئولتۇرۇپ قويدىڭىز! ئامراق ئوغلۇمنىڭ چاچلىرى قالتىس بۇدۇر ئىدى! ھويت ئىيسا! قېنى قۇدرىتىڭىزنى ئىشقا سېلىپ ئاشۇ كۆرەڭلەپ كەتكەن قوشنامنىڭ ئۈچ قەۋەتلىك ئىمارەتىنى چاققان ئۆرۈپ تاشلاڭ! ئەگەر ئۇنىڭ ئىمارىتى ئۆرۈلمەي قالسا قاتتىق يەر تەۋرىتىڭ! يەرنى ئۇزۇلمەي زىلزىلىگە سېلىڭ. قىلچە بوش كەلمەڭ! ئۇنى باستۇرۇپ ئولتۇرۇڭ! مىجىپ ئولتۇرۇڭ! ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ يۇز ئادەم بېسىلىپ ئولسمۇ مەيلى! دېدى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ غەزەپ ئوتىدا لاۋۇلداپ كۆيگەندەك بولدۇم! ئۇنى خالايمىقا كۆرسىتىپ سازايى قىلغۇم كېپكەتتى! ۋاھ بۇ ساختىپەز فارسىيىنىڭ ئۆزى ئىدى! ئۇ نېمىدېگەن نادان، نېمىدېگەن نائىنساپ، نېمىدېگەن مەككار، نېمىدېگەن ھاكاۋۇر!

ئۇ ئۆزىدىن ياش قوشنىسىدىن ھەسەت قىلىدىكەن، ئۇنىڭ كۆزىنى ھەسەتخورلۇق قاپلىۋالغان، كۆڭلىنى شۇملۇق چۈلغىۋالغان! ئۇ شەخسىيەتچى دېيىشكىمۇ لايىق ئەمەس، ئۇ شەخسىيەتچىلىكنى دېمەي، باشقىلارنى ئورىغا ئىتتىرىشكىلا تۇرغان! پىكرى نېمىدېگەن دەھشەت، ئارزۇسى، سۆزلىرى نېمىدېگەن دەھشەت! ئۇ ئۆزى قايىل بولمىغان قوشنىسىدىن ھەسەت قىلىش ۋە ئۇنىڭغا زەخمەت يەتكۈزۈش قەستىدە تەگرىگە ئىلتىجا قىلىپ، يەر تەۋرىتىشنى تىلىدى! ئۇ مىڭلىغان ئادەملەرنى گۆرگە ئىتتىرىشتىنمۇ يانمايدىكەن! ئۇ شۇنچە يىللار مابەينىدە مىڭبر چاپا بىلەن بىنا قىلغان قۇرۇلۇشلارنى بۇزۇپ ۋەيران قىلىشتىنمۇ ئايانمايدىكەن! ئۇ جاھان مالىمان، زېمىن ئاستىن-ئۈستۈن بولسۇن دېگەننىلا تىلەيدىكەن! ئۇ دېموكراتىك — ئىناق كەيپىياتنىڭ داۋام قىلىشىدىن قورقىدىكەن! ئادەمنى ھەممىدىن غەزەپلەندۈرىدىغىنى شۇكى، ئۇ شۇنداق ئەسكى تۇرۇپ ئۆزىنى مېنىڭ مۇخلىسىم قىلىپ كۆرسەتتى، مېنىڭ نامىمنى قالقان قىلىدى! نەدىكى بىر ساختا-چاكىنا قائىدە-يوسۇنلارنى شېپى كەلتۈرۈپ، ئادەمنى زېرىكتۈرىدىغان ساختا، ھاياسىز گەپلەرنى تەكرارلاپ ئۆزىنى ماڭا ھەممىدىن سادىق قىلىپ كۆرسەتمەكچى بولدى، خۇددى مەن ئۇنىڭغا راستىنلا ئاتا مىراس جەندە، پاتىنت، ئىجازەت خېتى دېگەنلەرنى ھەدىيە قىلغاندەك، ئۆزىنى مەندىن ھەقلىي تەلىم ئالغان قىلىپ كۆرسەتمەكچى بولدى. ھەي، ھەي! بۇنداق ئىشلار يەھۇدانىڭ قولىدىنمۇ كەلمەيتتى! يەھۇدا چېقىمچىلىق قىلغان بولسۇ، لېكىن ۋىجدان ئازابىغا چىدىمايلا شۇ كۈنى ئاخشىملا ئېسىلىپ ئۆلۈۋالدى! ھەي، ھەي! ساختىپەزلەر ئەڭ ئەسكىلەردىنمۇ يۇز ھەسسە ئەسكى ئىكەن! خاپا نباش، سالپاڭ قۇلاق بۆرىدىن تۆرەلگەن چوشقا ئۇدۇل كەلگەننى يەپ ئۈيقۇدىن باش كۆتۈرەلمەيدىغان بورکشا چوشقىسىدىن ۋە دىڭگاي چىش، ئۇچلۇق تۇمشۇق چۆل بۆرىسىدىنمۇ يۈز ھەسسە ياۋۇز كېلىدىكەن! ۋىجدان، مېھىر، ئادىللىق ۋە كەمتەرلىك دېگەنلەرنى يوقاتقان بۇنداق ئەسكىلەر

قانداقمۇ مېنىڭ مۇخلىسىم بولسۇن! ئۇ ئادەم بولۇشنىڭ تۈپ پرىنسىپى جەھەتتە مېنىڭ ۋە ھەققىي مۇخلىسلىرىمنىڭ پۈتۈنلەي تەتۇرىچە ئىش قىلدى! ئۇنىڭ گېپىنى تىڭشىماڭلار... دېگۈم كەلدىيۇ، لېكىن ئاغزىمدىن چىقارمىدىم. داردىن چۈشەلمەيدىغانلىقىم تېخىمۇ ئايان بولدى. ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، كرېست داربىغا چىقىپ قالغاندىن كېيىن چۈشۈش دېگەن يوق گەپ، ئىككى ئالقىنىم داربىغا مەھكەم مىخلۇۋېتىلدى. تىلىم كالۋالىشىپ گەپكە كەلگۈدەك ھالى قالمىدى. ئاۋاز پەردەم بوشاپ ئاۋاز چىقىرالماس بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، غەزىپىم تېشىۋاتقان پەيتتە، قىيناقچىلار ئۇنىڭ پۈتۈمنى سول پۈتۈمغا مىنگەشتۈرۈپ، چوڭلۇقى ئالاھىدە بىر مىخنى ئۇلارنىڭ پۈتۈمنىڭ دۈمبىسىدىن بولقا بىلەن قاققانىدى، مىخنىڭ ئۇ ئۇچى ئۇنىڭ پۈتۈمدىن ئۆتۈپ سول پۈتۈمنىڭ دۈمبىسىنى تېشىپ كىرىپ كەتتى، ئەنە شۇ چاغدا يەنە بىر رەت ھوشۇمدىن كەتتىم.

8

ئاربىدىن قانچە كۈنلەر ئۆتتىكىن تالڭ، ئىشقىلىپ ھوشۇمغا كەلتىمەن. ئوبرازىم ۋايىغا يەتكەنىدى. ھەم غەمكىن، ھەم چىرايلىق بېشىم ساڭگىلاپ قالغانىدى. بىلەكلىرىم گويا بەندىلەرنى قۇچاقلىماقچى بولغاندەك تولۇق كېرىلگەنىدى. ئىككى تال ۋەھشىي مىخ بىلەكلىرىمنى مەڭگۈ ئېگىلمەس قىلىپ قويغانىدى. سىياقىم بەندىلەرنى قۇچاقلاي دەپ شۇنچە تەلپۈنسەمۇ لېكىن قۇچاقلاشقا زادى قۇدرىتىم يەتمەيۋاتقاندەك تۇسكە كىرىپ قالغانىدى. بەندىلەرنى قۇچاقلاش مۇرادىم مەڭگۈ ئەمەلگە ئاشمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. قوۋۇرغامدىن قان شورقىراپ تۇراتتى. غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان قوۋۇرغامغا ئىنسانىيەتنىڭ قاتمۇقات، قاتار-قاتار ئازاب-ئوقۇبەتلەرى يىغىلغانىدى. يەنە كېلىپ بۇ ئازابلار شۇنچە سەت ئىدى. بۇ سەتلىكنىڭ ئۆزى شۇنچە ئازاب دېمەك ئىدى. قانداق بولۇپ ماڭا مۇنچە سەت، شۇنچە ئازابلىق قوۋۇرغا تۇرىلىپ قالغاندىكىن

تاڭ! بەنە كېلىپ ئۇنىڭ شۇنچە يۇمشاق، شۇنچە ئاسان يېرىلغاق، ھېچنېمىگە دال بولالماس ھالىنى دېمەمدىغان! بىردىنبىر كارغا يارايدىغىنى قاتتىق مخلىنىپ قالغان ئىككى پۇتۇم ئىدى! پۇتلىرىم يىگىلەپ ۋە قاتتىق مخلىنىپ قالغانلىقىغا قارىماي ئۆزۈن سوزۇلۇپ، كۆچمنى، سوزۇلغاقلىقىنى ساقلاپ قالغانىدى! بۇ قانچىلىغان جاپالىق يوللارنى باسقان پۇتلار ئىدى! بۇ جەننەتنى كۆزلەپ، مېھرىبانلىقنى كۆزلەپ، مەغپىرەتنى كۆزلەپ، ئىناقلىق ۋە خۇشاللىقنى كۆزلەپ ھارماي ماڭغان پۇتلار ئىدى! ئەنە شۇنداق مېھرىبانلىققا، خۇشاللىققا تولغان جەننەت تۇرغان يەردە، ئۆز مۇخلىسلىرىمنى ماڭا ئەگىشىپ ئەنە شۇنداق ئىناقلىق ۋە مەغپىرەتكە تولغان جەننەتكە يېتىپ باردىغانلىقىغا قەتئىي ئىشەنگەنىدىم، پۇتلىرىمنىڭ يەردىن ماڭا-ماڭا كېرىست دارىغا چىققانلىقى چەكسىز چوڭ قەدەم تاشلىغانلىقى ئىدى، بۇ مەڭگۈ مېڭىپ بىر باشقا چىققىلى بولمايدىغان ۋە مېڭىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان چوڭ قەدەم ئىدى، شۇنداقتىمۇ مەن مېڭىپ بىر باشقا چىققان ئىدىم! ئەمدى يەنە مېڭىشىمغا ئىمكانىيەتمۇ، زۆرۈرىيەتمۇ قالمىغانىدى!

بىراق، مەن يەنە بىر قېتىم ھوشۇمغا كەلدىم. ئەتراپتا جەننەت كۆرۈنمەيتتى. قۇتلۇق بۇلۇتمۇ، ھاراقتا ئوخشايدىغان خەيرلىك بۇلاقمۇ، قانات كېرىپ پەرۋاز قىلىۋاتقان پەرىشتىلەرمۇ، تەگرى ئاتامۇ، توزقۇش ۋە ساماۋى تۇرنىلارمۇ، ئەرشئالا ئوردىسىمۇ... كۆرۈنمەيتتى، ساپلا چاڭ-توزان، قۇم-بوران، تۇرۇپ ئۇلغەيمە، تۇرۇپ پەسىيدىغان، تۇرۇپ سوۋۇپ، تۇرۇپ ئىسسىيدىغان، تۇرۇپ خۇشپۇراق، تۇرۇپ سېسىيدىغان ھاۋا ئېقىمى، بىردە ئۆرلەپ، بىردە پەسلەپ تۇرىدىغان چوقان-سۇرەن، تۇرۇپ بىر يەرگە جەم بولۇپ، تۇرۇپ تەرەپ-تەرەپكە تارقىلىپ كېتىۋاتقان ناتونۇش ھەم تونۇش چىرايلاردىن ئۆزگە ھېچنېمە يوق ئىدى.

قۇلقىمغا مۇنۇ ھەمدۇسانا ئاڭلاندى:

ئاھ، شەرەپ! ئاھ، مېھرىبانلىق! ئاھ، ئازابۇ-ئوقۇبەت!
ھەممىسى پۈتكۈل ئىگەمنىڭ ئۆزىگە تالىق پەقەت!
ماڭىدى ئۇ ئۆلمەك يولغا بىز ئۈچۈن كۆزلەپ نىجات،
تىرىلىپ ئاخىر ئىگە بولىدۇ بىزگە ئەبەد!
كىم مۇقەددەس نامىنى ياد ئەيلىسە تاپقاي نىجات،
كىم تىلەر ھىممەت شۇ زاتتىن ئاڭا كۆپتۇر ئىلتىپات،
كىم پىدائىكى ئىگەمگە شول ئۇنىڭ چىن مۇخلىسى،
تووا قىلماق بولسا ئازغۇن كۆرسىتەر يول ئاشۇ زات.
ئاڭا تالىق بار شەرەپ! بار مېھرىبانلىق! بار ئازاب!

بۇ ھەمدۇسانا ناخشىسى كۆزلىرىمگە لىق ياش كەلتۈردى،
شۇنىڭ بىلەن بىللە مېنى چەكسىز ئاچچىق ھەسرەتكە مەھكۇم
قىلدى. ئەي باللار! ئەي ساددا ھەم شەخسىيەتچى بەندىلەر!
راستىنى ئېيتسام، مېنىڭ نامىمنى يادلاش بىلەنلا گۇناھىكار ئۆزلۈكىدىن
يېنىكلەپ قالمايدۇ، سىلەر تەلەپ قىلغان، كۆتكەن ۋە تىلىگەن
نەرسىلەرنىڭ ھېچقايسىسى مېنىڭ نامىمنى يادلاش بىلەنلا ئۆزلۈكىدىن
قولۇڭلارغا كەلمەيدۇ! سىلەرگە قانداق ياردەم قىلسام بولىدىكىن؟
سىلەرگە نېمە دەپ نەسىھەت قىلسام بولىدىكىن! دېگەنلەرنى
ئويلىدىم ئىچىمدە.

ھەمدۇسانا ناخشىسىنىڭ مۇقەددەس كۆيى بىلەن تەڭ قۇلىقىمغا
قىسمى-قىسمى دۇئا-تەلەپلەر ئاڭلاندى:

ماڭا يۈل ئاتا قىلغايسىز! ماڭا بايلىق ئاتا قىلغايسىز! ماڭا
بەخت-سائادەت ئاتا قىلغايسىز! ماڭا سالامەتلىك ئاتا قىلغايسىز!
ماڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلغايسىز! كېسىلىمنى سەللىمازا ساقايتقايسىز!
قەدىردانىمنىڭ سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈرگەيسىز! مېنى
مۇۋەپپەقىيەتكە ئىگە قىلغايسىز! ئەملىمنى ئۆستۈرۈپ قويغايسىز!
كۆتكىنىمگە يەتكۈزگەيسىز! مېنى كۆڭۈللۈك قىلغايسىز! ماڭا شادلىق
بېغىشلىغايسىز! خالىغىنىمنى قىلىشقا يول قويغايسىز! ماڭا مۇھەببەت

كىرەك! ماڭا نەپرەتنىڭ كېرىكى يوق! مەن باشقىلاردىن نەپرەتلىنىمەن، باشقىلارنى سۆيمەيمەن! مېنىڭ دەردىمنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، گۇناھسىزلىقىمنى مۇئەييەنلەشتۈرگەيسىز! ئۇنى گۇناھقا مەھكۇم قىلغايسىز! ئۇنى ھالاكەتكە مەھكۇم قىلغايسىز!

قىسمى-قىسمى ئاۋازلار بىر-بىرىگە قوشۇلۇپ ۋە بىر-بىرى بىلەن دوقۇرۇشۇپ گويا دېگىز شاۋقۇنلىغاندەك، جەڭ دۇمبىقى گۈمبۈرلىگەندەك، تۈمەنلىگەن ئوقلار تەڭ تاتاتلىغاندەك، بوران-چاپقۇن گۈركىرىگەندەك قىلىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، قېرىلار ۋە ياشلار، چوڭلار ۋە كىچىكلەر، گادايلار ۋە بايلار، ئەرلەر ۋە ئاياللار دەۋرەپ كېلىپ ماڭا باش ئۇردى، قول سۇندى، ماڭا قاراپ يىغلىدى، ناله قىلدى، مېنى سۆيدى، پېقىنچىلىق بىلەن قۇچاقلىدى، يالىدى، سىلىدى، مەن يەنە بىر رەت ھوشۇمدىن كەتتىم.

مۇبادا ئېچىنىشلىق بىر چىرقىراش ئاڭلانمىغان بولسا، ھوشسىزلىقتىن پىشلىمگەن بولاتتىم.

— ئۇ ئالدامچى! ئۇ بۇزۇق! — بۇ تولىمۇ ئۆتكۈر، كىشىنىڭ تېنىنى جۇغۇلدىتىدىغان چىرقىراش ئىدى! بۇ ئاۋاز ئازابتىن تېنىمگە تۆتىشىپ لاۋۇلداۋاتقان ئوتنى گويا بىر-ئىككى گرادۇس سوۋۇتۇۋەتكەندەك بولدى، مەن ھەم ئوتتا كۆيۈۋاتقاندەك، ھەم سوغۇقتا مۇزلاۋاتقاندەك بولدۇم!

چىرقىراۋاتقىنى ھېلىقى ساھىبجامال ئايال ئىكەن، ئۇ چاچلىرى چۈۋۈلغان ھالەتتە كۆزلىرىنى مىختەك سانجىپ، مېنى جۇنۇپ ۋارقىراۋاتاتتى:

— ئۇ ھېچنېمگە ئەسقاتمايدىغان ئەخلەتكەن! مەن ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلىپ، ئىخلاس قىلىپ، دۇنيا قىلىپ ئالدىنىپ يۈرۈپتىمەن، مەن ئۇنى ھەرقانداق ئىجازەت، ھەرقانداق ياردەم، ھەرقانداق ئىش قولىدىن كېلىدۇ دەپ ئويلاپتىمەن، ئۇنى ھەقىقىي پەيغەمبەر، ھەقىقىي ئىنسان، يەھۇدىلارنىڭ ھەقىقىي پادىشاھى، ھەقىقىي مەسىھ دەپ ئويلاپتىمەن! نەدىكىنى، قولىدىن قىلچىلىك ئىش

كەلمەيدىكەن! ئۇ بىكار ئورۇن تۇتۇپ ھارام تاماق يەپ يۈرىدىغان ھەيكەلكەن خالاس...

شۇنىڭ بىلەن بۇ ئاۋازغا ھەممەم بولغان قارغاشلار ئۇستى-ئۇستىلەپ توپەمگە ياغدى:

ئەمدى ئالدانمايمىز، ئەمدى گۆل بولمايمىز!
بىزنى بەختكە ئىگە قىلالمايدىغانلىقىڭنى بىلىپ يەتتۇق!
ئەمدى ساڭا گۆل بولمايمىز! ئەمدى ساڭا ئالدانمايمىز!
تىنچلىققا ئىگە قىلالمايدىغانلىقىڭنى بىلىپ يەتتۇق!
ئاندىغەي، مۇندىغەي دەپ ۋالاقشۇمەردىك!
ۋاي! كارامىتىم چەكسىز دەۋاتاتتىك...
ئۇنداقتا ئۆزۈڭنىمۇ قوتقۇزالماي،
ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلغىنىڭ نېمىسى؟ ھاھاھا...
ئۇلار ئالۋاستىلارچە ئۇسسۇلغا چۈشتى.

ئۇسسۇل ئويناۋاتقانلار ئارىسىدا مېنى قىينىغۇچىلارمۇ بار ئىدى. ئۇلار ئۇسسۇل ئويناۋېتىپ مېنىڭ قوللىرىمنى، پۇتلىرىمنى، كۆكرىكىمنى ۋە قېقىلغان مىخلارنى كۆرسىتىپ گىدىيىپ-كۆرەڭلەپ كېتىۋاتاتتى.

— بۇ زادى قانداق گەپ؟ — دېدى چاچلىرى ئاقارغان ئالىم سۈپەت بىر كىشى پەس ئەمما كۆچلۈك ئاۋازدا. — شەرق مۇتەپەككۇرلىرىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا، پۈتۈنلەي ئىشىنىپ كېتىشكىمۇ، ئىشەنمەسلىككىمۇ بولمايدۇ دېگەن گەپ بار. يەنە يوقلۇقىغا ئىشەنگەندىن كۆرە، بارلىقىغا ئىشەنگەن تۈزۈك دېگەن گەپ بار. دېمەك، سىلەر ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىشەنسەڭلەر ئۇ پەيغەمبەر، پەيغەمبەر ئەمەسلىكىگە ئىشەنسەڭلەر ئۇ پەيغەمبەر ئەمەس...

— بۇ جۆيلۈگەنلىك! كاززاپلىق! قۇرۇق گەپ ساتقانلىق! ئىككى يۈزلىمىلىك! تۆلكىلىك! كېلىشتۈرمىچىلىك! ئوسۇرۇق گەپ!

كىشىلەر ۋارقىراشقا باشلىدى. كىمنىڭ كىمگە ۋارقىراۋاتقانلىقىنى، بۇ ۋارقىراشلارنىڭ مەن بىلەن نېمە ئالاقىسى بارلىقىنى بىلمەي

قالدىم. شۇنىڭدىن كېيىن قۇلقىمغا تۇرلۈك مۇھاكىمىلەر ئاڭلاندى!

— بۇ ئەيۋان! بۇ زەھەر! ئۇ بىزنىڭ ئىرادىمىزنى بوشاشتۇرىدۇ، قەلبىمىزنى بۇلغايدۇ، ئۇ جەننەت، ئەبەدىلىك، روھىي نىجاتلىق ۋە ئۇدۇنيادىكى بەختـ-سائادەت توغرىسىدا ساختا گەپ سېتىپ بۇ دۇنيادىكى ئىللەتلەرنى پاپاقچى، بۇ ئالەمدىكى جاپاغا چىداپ كۆرەش قىلىشنى يوققا چىقارماقچى، ئۇنى يوقىتايلى! پاش قىلايلى! پىپەن قىلىپ سېتىۋالايلى!

— بۇ ئىنسان روھىنىڭ ئىستىكى، ئىجادىيىتى ۋە يۈلەنچۈكى! ئۇنىڭ قېنى بىلەن جېنى، بېشى بىلەن كىرپىست دارى — ھەم سىمۇۋول ھەم ئاگاھلاندۇرۇش، ھەم ياخشىلىققا مايىللىق، ھەم يامانلىققا ئۇرۇش ئېلان قىلغانلىق، بۇ ھەر بىر ئىنساننىڭ ۋىجدانىغا سانجىلغان سانسىز خەنجەر! بۇ ئۇلۇغۋار ۋە ئالىيجاناب روھنىڭ كاسساسى! شۇنىڭدەك بۇ ھەم رەھىمسىزلىك، ھەم جىنايەت، ئىنسانىيەت ئۈزى پەيدا قىلغان ئازابنىڭ بۇاستە كۆرۈنۈشى!

— بۇ نام-شۆھرەتكە بېرىلگەن كىشىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش يولى! ئۇنىڭ جاپا چەككەنلىكى، پەمەي-ئىچمەي ئىقتىساد قىلغانلىقى، مېھرىبانلىقى، ئەپۇچانلىقى، تەركىدۇنيالىقى پۈتۈنلەي تاكتىكىدىن، قۇۋلۇقتىن. لېۋىپىنىڭ كىشىلەر قەلبىنى رام قىلىش ئۈچۈن بالىنى چۆرۈپ تاشلىشىدەك ئۇستىلىقىدىن، ئاز زىيان تارتىپ كۆپ پايدىغا ئىگە بولىدىغان كۆز بوياميچىلىقىدىن باشقا نەرسە ئەمەس! جاھاندا ياخشى ئادەم نەدە بار؟ ئەۋلىيا نەدە بار؟ ياخشى ئادەم دېيىلگەنلەر ئەيش-ئىشرەتتىن ئۆزگىنى بىلمەيدىغان ئەقلىي زەئىپلەردۇر خالاس! چىن مەنىدىكى پەلسەپە بىرلا، ئۇ بولسىمۇ بۆرە بۆرىگە قاراپ: سەن مېنى يېمەكچىمۇ؟ مەنمۇ سېنى يېمەكچى! دەپتۇ دېگەندىن ئىبارەت.

— گەپنىڭ راستىنى ئېيتقاندا، ئۇ سەن بىلەنمۇ، مەن بىلەنمۇ، ئۇنىڭ بىلەنمۇ ئوخشاش، ئۇنىڭ تۇرغان-پۇتكىنى شۇ، ئىككىنچى تۇرلۈك قىلىپ ئېيتساق ئۇ ھېچنېمە ئەمەس، تارىخ نېمە

بول دېسه ئۇ شۇ بولىدىغىنى!

— قانداقلا بولمىسۇن ئۇ بىر غايه، ياخشىلىقنىڭ يۇقىرى پەللىسى. رېئاللىققا ئەھمىيەت بەرمەسلىك ۋە ھېچقانداق غايىگە ئۇشەتمەسلىك، ياخشىلىققۇ ئۇشەتمەسلىك كەم دېگەندە بىر-بىرىدىن قېلىشمايدىغان ئوساللىققا ياتىدۇ!

— ئۇنى جان تىكىپ قوغدايمىز! ئۇنىڭ شەنىگە داغ تەگكۈزۈشكە يول قويمايمىز! ئىلاھقا ھۆرمەتسىزلىك قىلغانلارنى قېيما-چىيما قىلمىز!

— بىدئەتنى يوقىتايلى! ھەقىقىي دىنىمىزنى ئەسلىگە كەلتۈرەيلى! ھەقىقىي دىنىمىز كەڭ قانات يايسۇن، بىدئەت قۇرۇپ كەتسۇن!

— ئۇنى ساختا دەۋاتامسەن، ئۇنداق بولسا ئۆزۈڭ بىر سىناپ باقچۇ! قېنى كۆرەي دارغا ئېسىلىشقا قايسىڭ جۇرئەت قىلسەن! جان ئالىدىغان تۆت تال مىخ مىخلانسا ماقۇل دېيىشكە قايسىڭ جۇرئەت قىلسەن؟

— مىخلانغىنى خوپ بولدى! ئۆلگىنى خوپ بولدى! مىخلانغىنى ئۇلۇغ ئىش! ئۆلگىنى ئۇلۇغ ئىش! مىخلانغىنى ئالىيجاناب ئىش! ئۆلگىنى ئالىيجاناب ئىش! خوپ بولدى، خوپ بولدى، خوپ بولدى!

ئارىدا چىرايى قارامتۇل كەلگەن ئاۋازى قوڭغۇراقتەك چىقىدىغان، بويى مەندەك بىر يېرىم، ئېغىرلىقى مەندەك ئۇچ، سۆز قابلىيىتى مەندىن ئون بەش ھەسسە ئارتۇق كېلىدىغان — ئون بەش خىل تىل بىلىدىغان بىر دارازا ئادەم بار ئىدى. ئۇ ئون بەش خىل تىلدا مۇنۇلارنى جاكارلىدى:

— ئەنە قاراڭلار، قۇلاق سېلىڭلار، بىز ئۇنىڭغا ئىلتىجا قىلىۋاتىمىز! دەرد ئېيتىۋاتىمىز! سەجدە قىلىۋاتىمىز! تەقەززا بولۇۋاتىمىز! ئۇنىڭغا قاراپ كۆزىمىز تېشىلەي دەۋاتىدۇ! ئۇنىڭدىن تولا ئۇمىد كۈتۈپ تاقتىمىز تاق بولۇۋاتىدۇ! بىراق ئۇچۇ؟ ئۇ بىزگە كۆز قىرىنمۇ سالمايۋاتىدۇ! پەرۋا قىلمۇ قويمايۋاتىدۇ! قىمرلاپمۇ قويمايۋاتىدۇ! بىزنى قوبۇل قىلىشتىن باش تارتىۋاتىدۇ! بىزگە يوغانچىلىق قىلىۋاتىدۇ! كۆرىسەن دارىدەك غادىيىۋاتىدۇ! دارغا

مخلانغنى ئۇنىڭغا بوپ بەردى، بۇ ھارامزادىنىڭ ئوشۇقى ئالچا چۇشكەندەك خورىكى ئۆسۈپ قالدى! بىراق ئۇنىڭ بىزگە بەخش قىلماقچى بولغان بەختى قېنى؟ ئۇ بىزگە نېمە بەخش قىلدى؟ ئالما بەخش قىلدىمۇ؟ ئادەمگىياھ، بۇغا قۇيرۇقى، ئالقات، ۋىتامىن س بەخش قىلدىمۇ؟ بېلىيانت، ھېقىق، مۇشۇك كۆز، ئىت يالقى بەخش قىلدىمۇ؟ چوشقا پاقالچىقى بەخش قىلدىمۇ؟ ئۇ ھەممە ياخشىلىقنى ئۆزى دەم تارتىپ كەتتى! ئېيتىڭلارچۇ، بىز ئولاش-چولاش كۆرسەتمىگەن بولساق، ئۇ دارغا چىقالامتى؟

ئۇنىڭ گېپىنى تۈگىمەيلا خالايىق ئۇنى تارتىپ چۇشۇرۈۋەتتى، ئورنىغا بىر توپ ئايال چىقىپ ماڭا ئېسىلىپ كەلسە-كەلمەس سۆيگىلى تۇردى، تەرەپ-تەرەپتىن سۆزلەپ كەتتى، بەزىلىرىنىڭ ئېرى ئۆزاق كېسەل تارتىپ تۇرۇپلا ساقىيىپ قالغان، بەزىلىرىنىڭ ئوغلىغا ئوتتۇر چىشى چىققان، بەزىلىرى تۇخۇم سېتىپ بېيىپ كەتكەن، بەزىلىرى ئۆيى ئۆرۈلۈپ كەتكەندە پىشانىسى ئوڭ كېلىپ ساق قالغان... ئۇلارمۇ شۇ خاسىيەتلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى مېنى قىلغان دېيىشتى.

باشقا بىر توپ ئادەملەر ئۆزلىرىنىڭ يۈزىنى تەمرەتكە بېسىپ كەتكەنلىكى، دادىسى ئۆلۈپ كەتكەنلىكى، مېكىيانلىرى قاقاقلىسمۇ لېكىن تۇخۇم تۇغمىغانلىقى، ئۆيلىرىدىن يامغۇر ئوتۇپ كەتكەنلىكى، پۇت بارماقلىرى ھۆل تەمرەتكە بولۇپ قېچىشىدىغان ۋە كۆپ تەرلەيدىغان بولۇپ قالغانلىقى، يازغان نەرسىلىرى لو گۈەنجۇڭ، ساۋ شۆچىڭ ۋە لۇ شۈنلەرنىڭكىدىن جىق بولسىمۇ، لېكىن كىتابخانلار ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت تارماقلىرىنىڭ رەھبەرلىرى بۇ جىڭ ئەسەرلەرنى تونۇپ يەتمەيۋاتقانلىقى سەۋەبىدىن يۈزۈمگە تۆكۈرۈشكە باشلىدى.

شۇدەم: مەندىن نېرى كېتىڭلار، جىم بولۇڭلار، مۇقەددەس نەزىر-چىراغ مېھرابىدا تەنتەنلىك مۇراسىمنى ئۆز ئالدىمغا ئادا قىلىشقا ئارام بېرىڭلار دېگەن سۆزنىلا قىلغۇم كەلدى.

شۇدەم: سىلەرنىڭ ھەر بىر سۆزۈڭلەر بىر تال مېخ، مەن سىلەرنىڭ

شۇ مەكتەبلەر ئاستىدا ئۆلۈپ كېتىدىغان بولدۇم. سىلەر مېنىڭ جېنىمغا، ئېتىقادىمغا، ئارزۇيۇمغا سانجىغان روھىي مىخلار بەدىنىمگە قېقىلغان تۆمۈر مىخلاردىنمۇ دەھشەتلىك. تۆمۈر مىخ بىلەن مىخلانغان ئىسيا تىرىلىدۇ. تۆمۈر مىخ مىخلىنىپ ئۇچ كۈندىن كېيىن يەر تەۋرەيدۇ. كۆن بىلەن ئاي تۇتۇلىدۇ، جاھان قاراڭغۇلىشىدۇ، چېركاۋلار ئۆرۈلۈپ چۈشىدۇ، قەبرىستانلار يېرىلىدۇ، بەيتۇلمۇقەددەسىنىڭ چېدىر-پەردىلىرىمۇ يىرتىلىپ ئىككى پارە بولىدۇ. بۇرۇن قازا تاپقان ئەۋلىيالار مەن بىلەن بىللە ئورنىدىن تۇرۇپ، مۇقەددەس ئېرۇسالىمغا كىرىپ، نۇرغۇنلىغان ئادەم، ھايۋان ۋە تاشلار ئالدىدا ئايان بولىدۇ، ھەممە ھايۋانلارنى ئۈستۈلغا، تاشلارنى ناۋاغا سالىدۇ، مېنىڭ ئابرويۇم تېخىمۇ ئۈستىدۇ دېگەن گەپنىلا قىلغۇم كەلدى.

بىراق تىرىلگەندىن كېيىن قانداق قىلارمەن؟ ئۈستەك سۆزلەردىن قورقماي يۈرەلەرمەنمۇ؟ تىرىلگىنى يالغان، كۆز بويامچىلىقى راست دېگەن گەپتىن خالى بولالارمەنمۇ؟ ھەننۇا بەندىنىڭ بىر-بىرىگە زىت، بىر-بىرىگە توقۇنۇش كېلىدىغان دۇئا-تەلەپلىرىگە يول قويۇپ تۇرالايمەنمۇ؟ ناغارنىڭ ئېچىلىرىسىگە قېچىپ بېرىپ، بۆرە، يولۋاس، قاپلانلار بىلەن ئارىلىشىپ ئۆتىدىغان ئەھۋال بولارمۇ؟ بىراق ئۇنداق بايۋاڭنىڭ قېچىپ كېتىش ئىسيانىك تىرىلگەنلىكىگە قانداقمۇ ئىسپات بولالايدۇ؟

ئۇ چاغقا بارغاندا ئۆزۈمگە ئۆزۈم ئىشەنمەيدىغان بولۇپ قالىمەن.

9

« ئىنجىل ۋەھىي » گە تەقلىد

ئىسا ئەۋەتكەن رەسۇل ئۆز خىزمەتكارى يۇھانناغا شۇ ۋەھىنى ئايان قىلدۇرۇپ، مۇشۇ كىتابنى ئوقۇغان كىشى ھالاۋەت كۆرىدۇ! مۇشۇ ئىشلارغا ئىشەنگەن ۋە ئۇنىڭدىن كەمتەر يەكۈن چىقارغان كىشى ھالاۋەت كۆرىدۇ!

مەن تەختتە ئولتۇرغانلارنىڭ ئوڭ قولىدا ئىچىدىن تارتىپ تېشىغىچە ئىنگلىزچە، فرانسۇزچە، رۇسچە، ئىسپانچە، نېمىسچە، ئەرەبچە، تۈركچە يېزىقلار يېزىلغان، يەتتە دانا ئالتۇن مۆھۈر بېسىلىپ مەھكەم پېچەتلەنگەن كلاسسىك كىتابلار تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. مۇنار يۆتكەر لى ھەزرەتنىڭ ئۇنلۇك ئاۋازدا: «بۇ كىتابلاردىن بەھرىمەن بولۇشقا كىم لايىقەتلىك؟ بۇ كىتابلارنى ئېچىشقا، بۇ كىتابلارنى چۈشىنىشكە لايىق كېلىدىغان ئاسماندىنمۇ، زېمىندىنمۇ، يەر ئاستىدىنمۇ، ئالەم بوشلۇقىدىنمۇ، سىرتقى پلانېتىدىنمۇ ھېچقانداق كىشى يوق...» دەپ جاكارلىغانلىقىنمۇ كۆردۈم.

كىشىلەر يىغلاشقا باشلىدى. شۇڭا ياشانغانلار ئارىسىدىكى بىر مويسېپت: «يىغلىماڭلار، مەن بۇرۇنمۇ، ھازىرمۇ، كەلگۈسىدىمۇ ئەبەدىي مەۋجۇت بولۇپ تۇرغۇچى ھەممىگە قادىر ئىگەمنىڭ نامىدىن خېنىملار ۋە ئەپەندىلەرنىڭ شۇنىڭغا دىققەت قىلىشىنى تىلەيمەنكى، بۇ كىتابلارنى، يەتتە ئالتۇن مۆھۈرنى يەر شارى جامائەسىنىڭ شەرقىي يېرىمىدىكى جۇڭگولۇق جەمئىيىتىدىن مەيدانغا كەلگەن كالا شەيتان جانابلىرى ئېچىۋەتتى!» دېدى.

شۇنىڭ بىلەن ھەيۋىسى سۇرلۇك، ھەر ئىگىز، ھەر يوغان تۆت كالا پەيدا بولدى. تۆت كالا تەڭ مۆرەپ، تەڭ نۇتۇق سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن چەت ئەل تىلى شۇيۇەنىدىكى ھەممە پروفېسسورلارنى ئېلىپ كەلگەن ھالەتتىمۇ ئۇنى چۈشىنەلمەيتتى. ئاخىرى ئۇنى مىلادى 4848-يىلغا بارغاندىلا ئاندىن ياساش مۇمكىن بولغان بالدۇر ياسالما ماركىلىق ئېلېكترونلۇق مېڭە تەھلىل قىلىپ بەردى (توغرا تەھلىل قىلدىمكىن تاڭ؟)

بىرىنچى كالا مۇنداق دېدى:

— مېنىڭ ئاتا-بوۋام ھەقىقىي كالا شەيتانىدى! بۇرۇنقى رەيھەم داڭقى مەشھۇر تۆمۈر يەلپۇگۈچلۈك مەلىكە ئىدى! تۆمۈر يەلپۇگۈچلۈك مەلىكە خەلقىارا ۋە يۇلتۇزلارئارا ساھىبجامال تاللاش مۇسابىقىسىدە گۈزەل خانىشلىقتا كۆرسىتىلگەن! بىز تاللاپ باھالاش

هەيئىتىدىكىلەرگە موزاي گۆشى شورپىسى تەقدىم قىلىشقا چىدىمىغانلىقىمىز ئۈچۈنلا ئۇ رەسمىي تاج كىيىشكە مۇيەسسەر بولالمىدى! ئۇنىڭ ئۈچ تۈيۈقلۇق نىسبىتى 13:1:9 ئىدى، بۇندىقىنى نەدىنمۇ تاپالايسەن؟ ئۇنىڭ قولىغا مارىلىين مونرومۇ سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيتتى! مېنىڭ ئىككىنچى توقالىم تۇلكە جادۇ، ئۇ پىلانبتلارئارا دىسكو مۇسابىقىسىنىڭ چېمپىيونى، نوبىل مۇكاپاتىغا ئېرىشەيلا دەپ قالغان! ئۇچىنچى توقالىم توشقان جادۇ، ئۇ ئوت-چۆپ يېيىش بىلەنلا قالمأي، جەنۇبىي ئافرىقىدا ئىشلەنگەن قەھۋەنمۇ ئىچىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا مىڭلىغان ئىچى شېكەر ئاشىنلىرىم، ئىچىم كۆيەر ھەمراھلىرىم بار! سىلەر ئۇلارنى ئۇخلاپ چۈشىگىلەردىمۇ كۆرەلمەيسىلەر! ئالتۇن مېدال لائۇرىياتى ھۆررئو ئىدرىسىياس بىرىنچى بولۇپ ئېيتقان «ئۆزۈم سۆيگەن ھەممە قىزلارغا» دېگەن ناخشىدىكى پىكىر-ھېسسىيات قېلىپىمۇ ئەمەلىيەتتە مەندىن ئۆگىنىش ئارقىسىدا بارلىققا كەلگەن! خەلقئارالىق پائېنت تەشكىلاتلىرىغا تىزىمغا ئالدۇرۇلغان يېگى كەشپىيات، يېگى تېخنىكىنىڭ ھەممىسى مېنىڭ پىكىرلىرىمنىڭ ئەمەلدە كۆرۈلگەن مىسىدىن بىرى خالاس! ئاشۇ ناخشىسىنى ئالسام، ئۇنىڭ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى بۆلىكىنى ئېگىزلىتىش بەلگىسى C ۋە چۈشۈرۈش بەلگىسى B گە سىلىپ ئېيتىش ئۈسۈلىنىڭ ھەممىسى بۇۋامدىن، جەددى-جەمەتىمدىن قالغان! بىز خېنىم-قىزلارغا ئۆتۈكلۈك تېرە تەييارلاپ بەرگەن چېغىمىزدا، ئۇلار تېخى ئىشتان كىيىشنىمۇ بىلمەيتتى! مەن ئۆھۆ دەپ يۆتىلىپلا قويسام جاھانىنىڭ رەپتايى ئۆزگىرىپ كېتىدۇ. يەرگە زوگزىيىپلا قويسام بىر كاما پەيدا بولىدۇ، مەن ئوسۇرۇپلا قويسام تاغلا تېشىلىپ تونىلغا ئايلىنىدۇ، دېمەك ئۇسۇرۇقۇم ئون تۆمەن تاغ تېشەرنىمۇ بېسىپ چۈشىدۇ! ئۇلۇغ بوۋام ئۆز ۋاقتىدا بىر زىيارەت بۇيرۇتۇپ سەييارىدىكى ئالتۇندىن يېرىم دۆڭنا سەرپ قىلغان! ماۋۇ قاملاشمىسلىقنى كۆرمەمدىغان! بىردەم ئۇلۇغ بوۋام دەپ، بىردەم بوۋام دەپ، بىردەم باشقىسىنى قويۇپ ئۆزۈم دەپ سۆزلەۋەرگىنىمنى قارا! سىلەر

كاۋاك تاپمىز دېمەڭلەر! مېنىڭ بوۋام ئۆزۈمنىڭ بۇۋىسى بولمايزە، سېنىڭ، ئۇنىڭ، چەت ئەللىكنىڭ بوۋىسى بولاتتىمۇ؟ مېنىڭ ئاتا-بوۋام دېگىنىم ئۆزۈم دېگەن سۆز!

ئىككىنچى كالا مۇنداق دېدى:

— رېمنى، بابىلۇننى، ئافىنانى ۋە ماداغاسقارنى مەندىن باشقا كىم قۇتقۇزالىسۇن؟ مەن يەر تەۋرەشتىن ئالدىن خەۋەر بېرەلەيمەن، ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئالالايمەن، چۆكچىكدا ئايروپىلان ۋەقەسى يۈز بېرىشتىن ئاللىبۇرۇن ئاۋىئاتسىيە باشقارمىسىدا مەسىلە بارلىقىنى كۆرسەتكەنمەن! پارس قولتۇقىدا جەددىي ۋەزىيەت يۈز بېرىشتىن ئاللىبۇرۇن دېگىز قولتۇقى ئەللىرى ئارىسىدىكى زىددىيەتنىڭ خەتەرلىكىنى پاش قىلغانمەن! مەن يۇلتۇزلار ئۈرۈشىنىڭ ئالدىنى ئالالايمەن، مەن مۇھەببەتلىشىنىڭ ئەڭ ياخشى، دۇرۇس ۋە توغرا ئۇسۇلىنى ئۆگىتىپ، ئەيدىز كېسىلىنى بىخ-بىنادىن تۈگىتەلەيمەن! مەن بارلىق گادايلارنىڭ بەش يۇلتۇزلۇق مېھمانخانىلارغا كۆچۈپ كىرىشىگە، ھەممە قەلەندەرلەرنىڭ زۇڭتۇڭ بولۇشىغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرەلەيمەن! مەن ھەممە ئىنەك كالىلارنى سۈت بېرىدىغانلا ئەمەس، بەلكى ئەمچىكىدىن توغرىدىنتوغرا فرانسۇزچە ئىرىمچىك ۋە دانىيىچە قايماق تامدۇرىدىغان قىلالايمەن! مەن بارلىق بۇقىلارنى پۇڭا سىيدىغان، بارلىق موزايلارنى ئالتۇن-كۈمۈش زىبۇزىننەتلىرىنى چېچىدىغان قىلالايمەن! مەن ئەرلەرنىڭ بويىنى سوزۇپ ئېگىزلىتەلەيمەن، ئايالالارنىڭ خام سېمىزلىكىنى قورۇپ ئازايتالايمەن! مەن شىمالىي قۇتۇپنىڭ ھاۋاسىنى باھارەدەك مۆتىدىل، ئېكۋاتورنىڭ ھاۋاسىنى كۆزدەك سالقىن قىلالايمەن! مەن مۇشۇك بىلەن چاشقانىنى قۇچاقلاشتۇرۇپ، سۆيۈشتۇرۇپ بىر-بىرىگە جېنىم كېسىلى يۇقتۇرمايدىغان قىلالايمەن! بىراق مېنىڭ گېپىمگە كىرىشى، مېنىڭ دېگىنىمنى ئاڭلىشى شەرت، مېنىڭ گېپىمگە كىرمەيدىغانلار دۆتلەر، ئۆكتەملەر، ئەقلىدىن ئازغان بەتنىيە تەلەردۇر!

ئۈچىنچى كالا مۇنداق دېدى:

— ئۆتكىنى ئۆتۈپ كەتتى، ھازىرقىسى ساپلا قۇرۇق گەپ، مېنىڭ سىلەرگە ئۇقتۇرۇپ قويماقچى بولۇۋاتقىنىم — ئەتىكى كۈن! تۇنۇگۈنكى كۈنلەر كونىراپ كەتتى، بۈگۈنكى كۈنلەر باباۋشەن قەبرىستانلىقىغا كىرىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىدۇ، كىشىنى ئىلھاملاندۇرىدىغىنى دەل ئەتىكى كۈنلەر! ئەتە، ئىخ ئەتە، مېنىڭ بارلىقىم ساڭا بېغىشلانغان، سېنىڭ بارلىقىڭ ماڭا مەنسۇپ! ئەتىلىككە بىز ئالمىزارلىقتا ياشايمىز، ئەتىلىككە مەن پۈتۈن جاھاندىكى سېرىق كالا، سۇ كالىسى، بۇقا، ئىنەك، موزايلارنىڭ ھەممىسىگە كۆچەتتىكۈچى ۋىتامىنلىق كۆك ئوت تارقىتىپ بېرىمەن! ئەتىلىككە ھەربىر كالىغا ئون بەشتىن جورا، ئىككىدىن كۆلچەك، بىردىن ئۈزۈپ ئۆينايدىغان چاڭجياڭ دەريا سۈ تارقىتىپ بېرىمەن! ئەتىلىككە يەرلەر ھەيدەلمىسۇ سۈلۈلار قىر-قىرى ۋە قاتار-قاتىرى بىلەن ئۈزۈن سەپ تارتىپ، تۇغمەندە ئۇنغا ئايلىنىپ توققۇز تولۇقمىزغا سىڭىپ كىرىدىغان بولىدۇ، ئەتىلىككە بىز قانات چىقىرىپ بوئىڭ 747 ماركىلىق ئايروپىلان بىلەن بەسلىشىپ، يۇقىرى-تۆۋەن پەرۋاز قىلىپ ئۇچىدىغان بولىمىز! ئەتىلىككە بىز دېڭىز ئىلاھى لۇڭۋاڭنى بويسۇندۇرۇپ، ئۈزلۈكسىز بىزگە گۈل تەقدىم قىلىدىغان ھەمدە ئوردىسىدىكى ئون ئالتە قىزىنى بىزگە ئۆلەشتۇرۇپ بېرىدىغان قىلىمىز... ماڭا ئەگەشكەندىلا ئەتىگە ئىگە بولالايسىلەر! سەللا باشقا ياقتا كۆز سالغانلار ئۆلگەندىن كېيىن ئۆلۈكىنى قويۇشقا يەر تاپالمايدۇ!

تۆتىنچى كالا مۇنداق دېدى:

— جۇرۇڭلار، تېز بولايلى! خىزمىتىمىزنى كالا ئالىمىگە يۆتكەپ كېتىلى! ئۇچ كېچە-كۈندۈز پويىزغا، ئۇچ كېچە-كۈندۈز ئاپتوموبىلغا، ئۇچ كېچە-كۈندۈز ئايروپىلانغا، ئۇچ كېچە-كۈندۈز پاراخوتقا، ئاندىن يەنە ئۇچ كېچە-كۈندۈز كۆپ ئۆگىلىك باللىستىلىق راكېتاغا ئولتۇرساقلا كالا ئالىمىگە يېتىپ بارالايمىز! ئۇ يەرگە بارغاندىن كېيىن شۇنى بايقايمىزكى، ئۇ يەردە ساقچى-يايلار ساپلا كالىدىن بولۇپ،

ئادەملەر قوتانغا سولاپ قويۇلغان! قۇشخاندا كالىنى ئادەم ئەمەس، بەلكى ئادەمنى كالا بوغۇزلايدۇ! ئېتىزلاردا قوشنى كالا ئەمەس، بەلكى ئادەملەر، يولۋاسلار، مۇشۇكلەر سۆرەيدۇ، كالا ئاكا-ئۆكىلار بولسا ئېتىز بېشىدا رېمنى مارتىن ماركىلىق براندىلارنى ئېچىشپ ئولتۇرىدۇ! «دۆلەت كۆرۈش» كە ئادەملەر ئەمەس، كاللار ئىمتىهان بېرىدۇ، ئىمتىهاندىن ئۆتكەنلەرنىڭ ھەممىسى ئوكسفورد (كالا ئۆتكىلى) داشۆسىنىڭ دوكتورلۇق بىلىم يۇرتىغا ئەۋەتىلىدۇ! ئۇ چاغدا ئولىمپىك تەنھەرىكەت يېغىندا پۈتۈنلەي كاللار رېپىرلىق قىلىدۇ! ئۇ چاغدا سىمفونىيە قالتىس بولۇپ كېتىدۇ! ئۇنىڭدىن كاللار ئىچ-ئىچىدىن ھاياجانلىنىپ كۆزلىرىدىن ياش تۆكىدۇ! ئۇ چاغقا بارغاندا ئەدەبىي ژۇرناللارغا ساپلا كالا ھېكايىسى، كالا ناخشىسى، كالا ئوبزورى بېسىلىدىغان بولىدۇ، مەن شۇ چاغقا بارغاندا، ئۆزۈن يىلغىچە تەييارلاپ پىشۇرغان، پاكىلارنىڭ قۇلقىنى ئېچىپ، غاپىللارنى ئويغىتىدىغان «قوروپ دۇملەپ پىشۇرغان گۆش ياخشمۇ ياكى ئاق شوروپا قىلىپ پىشۇرغان گۆش ياخشمۇ؟» دېگەن ئىلمىي ماقالەمنى يورۇققا چىقىرىمەن، تەڭدىشى يوق مۇتەپەككۇر دېگەن ھۆرمەتكە ئېرىشىمەن... كالىنىڭ تەسىرىدە ھەتتا ئادەملەرگىمۇ مۆڭگۈز چىقىدۇ!

تۆت كالا ئەنە شۇ تەرىقىدە ماختانغاندىن كېيىن ئەمدى بىر-بىرىنى ماختاشقا باشلىدى، «ئا» قوپۇپ «ئە» نى، ئاندىن «ب» بىلەن «پ» نى ماختىسا، «ئە» قوپۇپ «ئا» نى، ئاندىن «ب» بىلەن «پ» نى ماختىدى، «ب» قوپۇپ «ئە» بىلەن «ئا» نى ۋە «ب» نى ماختىسا، «پ» قوپۇپ «ب» بىلەن «پ» نى ۋە «ئا» نى ماختىدى. بۇلارنىڭ قاتىرىغا قانچە قېتىمدىن ماختاشقانلىقىنىڭ ھېسابىنى ئۆزۈڭلەر چىقىرىۋېلىڭلا.

بۇلار قاتىرىغا ماختىشىپ بولغاندىن كېيىن ئەمدى كېلىپ ئۇسۇشۇشكە، بىر-بىرىنىڭ قاچاندۇر بىر چاغدىكى رەسۋاچىلىقىنى

پاش قىلىشقا باشلىدى ھەمدە ھەممىسى ئۆزىدىن باشقىسىغا بالدۇر پىچاق تېگىشى كېرەك دېگەن يەرگە كېلىشتى. ھەممىسى ئۆزىدىن باشقىلارنىڭ گۆشىنى قورۇپ دۈملەشنى تەۋسىيە قىلىشتى، بەلكىم ئۇلار ئۆزىدىن باشقىسىنىڭ گۆشى جاڭگىۋ، پەمىدۇر مۇرەبباسى، پىياز، زەنجۈبىل، كاۋاۋنچىن، شاكال بەدىيان، كەررى ئارىلاشتۇرۇپ قورۇلۇپ، يۇقىرى بېسىملىق قازاندا دۈملەنسە بەكرەك ئازابلىنىدۇ، ئۆزىگە بولسا ناھايىتى زور خۇشاللىق بەخش ئېتىدۇ دەپ بىلسە كېرەك.

ئۇلار بارغانچە قاتتىق ئۇسۇشۇپ، ئۇسۇشكەنسېرى قاتتىق غەزەپلىنىپ، غەزەپلەنگەنسېرى بەكرەك نوچىلىق تۇتۇپ، بىر-بىرىنىڭ قورسىقىغا، كاسسىسىغا، بوينىغا، كۆكسىگە ئۇسۇشكە باشلىدى، ئاخىرى مۇڭگۈزىنى مۇڭگۈزىگە تىرەپ جىم تۇرۇۋېلىشتى، ئۇنىڭدىن كېيىن قالايمىقان تېپىشىپ، چاڭ توزۇتىپ كەينىگە قارىماي بەدەر قېچىشتى. ئۇلار بىر-بىرى بىلەن قان تۆكۈلگىچە ئۇسۇشكەچكە يەرگە قان تېمىپ قالغانىدى، بۇ ئۇسۇشمەكنى كۆرگەن، قانىنى پۈرىغان ۋە ئونىڭغا يېقىن يولىغان ھايۋانلارنىڭ ھەممىسى غالجىرلىقى تۇتۇپ، چوقان سېلىپ، غەۋغا كۆتۈرۈپ شۇنداق قاتتىق ئۇرۇش-جېدەل قىلىشىپ كەتتىكى، بۇنىڭ دەستىدىن ئاسمان-زېمىن قاراڭغۇلىشىپ، ئاي بىلەن كۈننىڭ يۈزى توسۇلىپ قالدى، قۇملار كۆچۈپ، تاشلار ئۆچۈپ، تاغلار غولىغاندەك، يەر يېرىلغاندەك بولدى، شۇنىڭ بىلەن ھەممە ھايۋان ئۆز غەلىبىسىنى تەنتەنە قىلىشتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار چارچاپ، يەرگە زوڭزايغىنىچە ھاسىراشقا باشلىدى. ئوت بەرسە يېمەي، سۇ بەرسە ئىچمەي قويۇشتى، ھېلىغۇ قامچە ئىكەن، ھەتتا پىچاق سالسىمۇ ئۆزىنى ئېپقاچايدىغان ھالەتكە چۈشۈپ قالدى. يەنە كېلىپ ھەممىسى ئۆزىنىڭ ئالدىنىپ قالغانلىقىدىن ئۆكۈندى.

شۇنىڭدىن كېيىن دېگىزدىن ئۆملەپ چىقىۋاتقان بىر ھايۋانغا كۆزۈم چۈشتى. ئۇ ئون مۇڭگۈزلۈك، يەتتە باشلىق بولۇپ، ھەر

مۇڭگۈزىده بىردىن تاجى تۇراتتى، يەتتە بېشىغا بھۇرمەتلىك نامى يېزىلغان تۇراتتى... ئۇنىڭغا زېمىتدىكى ئاھالىدىن دۇنيا يارىلىشتىن بۇرۇن ئۆلتۈرۈلگەن قوزىنىڭ (يەنى ئىيسانىڭ. ئاپتور ئىلاۋىسى: بۇ ئابزاس جۈۋىيچى تۇزگەن «ئىنجىل ئەدەبىي ھېكايىلىرىدىن تاللانما» غا ئاساسەن يېزىلدى) ھايات دەپتىرىگە يېزىلمىغانلارنىڭ ھەممىسى سەجدە قىلىدىكەن.

قۇلقى بارلارنىڭ ھەممىسى قۇلاق سېلىڭلار، بۇلغۇچىلار بۇلىنىدۇ، ئادەم ئۆلتۈرگەنلەر ئۆلتۈرۈلىدۇ. ئەۋلىيالارنىڭ سەۋر-تاقىتى ۋە ئىشەنچى ئەنە شۇنىڭدا (ئاپتور ئىلاۋىسى: بوش كەلمەسلىكتە).

ماڭا قەسرە ئىچىدىن يەتتە رەسۇلغا: «سىلەر بېرىپ تەڭرىنىڭ يەتتە چىنىدىكى غەزىپىنى يەرگە تۆكۈڭلار...» دېگەن ئۇنلۇك ئاۋاز ئاڭلاندى (ئاپتور ئىلاۋىسى: ئۇنىڭدىن كېيىنكى كۆرۈنۈش بەك ئېچىنىشلىق بولغاچقا يېزىلمىدى).

ئاندىن رەسۇل ماڭا شەھەر رەستىسىدىكى سۇيى گۆھەردەك يالتىراپ تۇرىدىغان ئابىھايات دەرياسىنى كۆرسەتتى. ئۇ يەردە ئېيغا بىر خىلدىن ئون ئىككى خىل مېۋە تۇتىدىغان ھايات دەرىخىمۇ بار ئىكەن. دەرەخنىڭ يوپۇرمىقى ھەممە يەردىگە شىپا ئىكەن! (ئاپتور ئىلاۋىسى: شىپالىق گىياھلار دەستۇرى ئىكەن!) ئەمدى ئەپسۇن ئوقۇش دېگەن ئىككىنچى بولمايدىكەن. شەھەردە تەڭرىنىڭ ۋە قوزىنىڭ تەختى بار ئىكەن، خىزمەتكارلىرى ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولىدىكەن، ئۇلار تەڭرىنىڭ ھوزۇرىغا كىرىدىكەن، ئۇلارنىڭ پېشانىسىگە تەڭرىنىڭ نامى يېزىلىدىكەن. ئۇ يەردە ئىككىنچى كېچە بولمايدىكەن، چىراغ نۇرىمۇ، كۈن نۇرىمۇ كېرەك بولمايدىكەن، چۈنكى ئۇلارغا تەڭرى نۇر چېچىپ تۇرىدىكەن.

ئامىن...!

ئەھۋالى چاغلىقكەنغۇ

ئەھۋالدىن خالى ئەمەس ھېچ ماكان،
يىراقۇ يېقىندا دوستۇڭ بار ھامان،
ئاقىللار كۆڭلىدە چىراغ يانىدۇرۇپ،
قىلىدۇ ھالىنى دىلىدا ئايان.

بىر شەئىردا شۇنداق دېيىلگەن:

مەن يازغۇچىلار ئۇلگەندىن كېيىن تىلى كېسىلىدىغان دوزاخقا چۈشۈشىنى پۈتۈنلەي قۇۋۋەتلەيمەن، بۇلا ئەمەس، يازغۇچىلار ئۆچۈن كۆز ئويۇدىغان مەخسۇس دوزاخ بىنا قىلىنىشىنىمۇ قۇۋۋەتلەيمەن. ئىجادىيەت ھەققەتەن شەپقەتسىز ئىش. سىز يازغۇچى بولۇپ پىشكەن چېغىڭىزدا ئۆزىڭىزچە ئاق ۋە ئالىيجانابدەپ بىلىڭىزمۇ ئەمەلىيەتتە ئۆزىڭىز توغرا تاپايدىغان ئادەتتىن خالى بولالمىغان كۆڭلىڭىز بىلەن كىشىلەرگە، تۇرمۇشقا بېقىنلاشقان چېغىڭىزدا، زېرەكلىكتە، ئىنچىكىلەپ كۆزىتىشتە، چەكسىز خىيالىلارغا چۆكۈپ، ئۆز ئۆزىڭىزدىن نۇرغۇن-نۇرغۇن ھېكايىلارنى ھاسىل قىلىشتا سىزنى بېسىپ چۈشىدىغان ھېچكىم چېقمايدىغاندەك بىلىنىشى مۇمكىن. مانا بۇنىڭ ھەممىسى ئىجادىيەت بېشارىتى، ئىجادىيەت ماتېرىيالى دېمەكتۇر. ئىجادىيەت بېشارىتى ۋە ئىجادىيەت ماتېرىيالى يازغۇچى ئۈچۈن سۈرى چەكسىز ئالىي بۇيرۇق دېمەكتۇر. ھەتتا ئۆز ئاتا-ئانىڭىز، جىنىڭىزنى قوتقۇزغان مېھرىبان كىشىڭىز، ئەڭ ئىشەنچلىك سىرداش دوستىڭىزنىڭ گەپ-سۆز ۋە چىرايىدىنمۇ بىرەر ئىشنى ئەسكە ئېلىپ، بىرەر پىكىر ھاسىل قىلىپ، بىرەر ئەدەبىي ئەسەرگە باشلانغۇچ ئاساس سالغانلىقىڭىزنى ھېس قىلغىنىڭىزدا ئۇنى يازماي تۇرالمايسىز. ھەرقانداق كىشى ئارىغا چۈشسىمۇ ئىجادىيەت ئوبيېكتىڭىزغا يۈز خاتىرە قىلىپ ئولتۇرمايسىز. ئەدەبىيات قانۇنىدا كەچۈرۈم ۋە كەچىلىك دېگەنگە ئورۇن يوق. سىز ئۆزىڭىزنىڭ سۈبيېكتىپ

تەسەۋۋۇرى ۋە سەنئەت قانۇنىيتى بويىچە پىزىۋىرىشىگىز شەرت. بەلكىم ئۆزىگىز پىزىۋاتقان شەخسنىڭ ئەسلى سىياقىنى پۈتۈنلەي بۇرمىلىۋېتىشىگىز مۇمكىن. بەلكىم ئۆزىگىزنىڭ سەممى، قايغۇلۇق ھېسسىياتىڭىزنى ئىپادىلەيمەن دەپ ئۆز قەھرىمانىگىزنىڭ كەمچىلىك-نۇقسانلىرىنى مۇبالىغە قىلىۋېتىشىگىز مۇمكىن. بەلكىم ئەسلىدە ئىجابىي بولغان، ھېچ بولمىغاندا سىياسىلىككە نۇقسان يەتكۈزمەيدىغان بىرمۇھاد سىزدە باشقىچە قىياس پەيدا قىلىشى مۇمكىن. بەلكىم ئەستايىدىللىققا ياتمىدىغان ئىشنى مەسخىرە تەلەپپۇزىدا پىزىپ قويۇشىگىز مۇمكىن. بەلكىم مەلۇم كىشىلەرنىڭ جۆگگولۇق ئىسلازادىلەر ۋە ئەنگلىيلىك مۆتىۋەرلەر تىلغا ئېلىشقا ۋە دارىتىشقا رۇخسەت قىلمايدىغان شەخسىي سىرلىرىنى پىزىشىگىز مۇمكىن ۋە پىزىشىگىز چوقۇم. بەلكىم ياش نوتىنى يوغان دەرەخ قىلىپ، سەلكىن شامالنى قارا بوران قىلىپ پىزىپ قويۇشىگىز مۇمكىن. ئۇلۇغ گەپنى تەتۈر، تەتۈر گەپنى ئۇلۇغ قىلىپ قويۇشىگىز مۇمكىن. بەلكىم ئۆز قەھرىمانىگىزغا خۇددى قەدىناس خوتۇنىگىز (ياكى ئېرىگىزنى ئۆرغىتىم، تىللىغىتىم — سۆيگىتىم، ئۆرمىغىتىم، تىللىمىغىتىم — تەپكىتىم دېگەندەك مۇئامىلە قىلغان بولۇشىگىز مۇمكىن. بەلكىم ئۆزىگىزنىڭ ئەڭ ئازابلىق كەچۈرمىشلىرىنى كومېدىيە قىلىپ پىزىپ ۋىجدانسىزلىشىگىزنى ئايان قىلغان بولۇشىگىز مۇمكىن. بەلكىم ئۆزىگىزنى ئەمەلىيەتتە قان يىغلاتقان ئېچىنىشلىق كەچۈرمىشلىرىگىزنى گۈزەللىك نۇرى بىلەن ئورىغان بولۇشىگىز مۇمكىن. بەلكىم كىتابخانلارغا بولۇپمۇ قەدىردان يېقىن دوستلىرىگىزغا ئۆتكۈر قەلىمىگىز بىلەن نەشتەر سانجىغان بولۇشىگىز مۇمكىن، بەلكىم ساقايغان يارىغا ئەڭ كۆڭۈلسىز ئەسلىمىلەر بىلەن تۇز سەپكەن بولۇشىگىز مۇمكىن... قەدىرلىك كىتابخان، مېنىڭ سەممىي مەسلىھىتىمنى قوبۇل قىلغايسىز: ھېكايىگە يېقىنلىشىڭ، ئەممىا يازغۇچىلاردىن يىراق بولۇڭ! مېنىڭ مۇنۇ سۆزلىرىم يادىڭىزدا بولسۇن:

يازغۇچىنى ئەسلا كەچۈرۈشكە بولمايدۇ، يازغۇچىنىڭ ئۆز

ئەسىرىدىكى شەخسلەرنى كەچۈرۈشكە ئەسلا ھەققى يوق، قۇدرىتىمۇ يوق، ئەدەبىيات-يازغۇچىنى ئەسلا كەچۈرمەيدۇ، ھايات ئەدەبىياتنى ئەسلا كەچۈرمەيدۇ، شۇڭا يازغۇچىنىڭ روھى قۇتۇلماستۇر، يازغۇچى ئوبرازلىق تەپەككۇرنىڭ سىرتىدىلا ياخشىچاق ئادەم بولۇشى مۇمكىن.

سىز مېنى كەچۈرەلەمسىز؟

خوتۇن-بالىلىرىڭىزنى يوقلاپ قويايى دەپ دەرھال ئورۇن-لاشتۇردۇم-دە، باردىم. بېرىپ ئىشىكىڭىزنى قاقتىم.

××— كەپتۇ! — دېگەن سۆز ئاڭلاندى.

«××» دېگىنى ئىسىم-فامىلەم ئەمەس ۋەزىپەم ئىدى... خوتۇنىڭىز مېنى كۆرۈپلا ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى. كۆرۈشمىگىنىمىزگە ئۇزۇن يىل بولغاچقا، خوتۇنىڭىزنىڭ بۇرۇنقى ئوبرازىنى كۆرۈشكەندىن كېيىنلا ئەسكە ئالالىدىم.

— ھەي ئۇ بېچارە! — دېدى خوتۇنىڭىز.

— مەن ئۇ ياقنىڭ تۆگەپ كەتكەنلىكىدىن خەۋەر تاپمايتتىمەن، مەشەگە كېلىپ سۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈپ ئاندىن بىلدىم، — دېدىم مەن.

— ئاخىرقى كۈنلىرىدە ئۇنىڭدىن ×× غا تېلېفون بېرەيلىمۇ دەپ سورىسام، ئۇ ياق، ×× بەك ئالدىراش دېدى...، — دېدى خوتۇنىڭىز.

سىزنىڭ كەپسىز كىچىك ئوغلىڭىز بوي تارتىپ ئېگىزلا بولۇپ كېتىپتۇ. مەن ئۇنىڭدىن: «مېنى تونۇدىڭىزمۇ؟» دەپ سورىسام، ئۇ: «تونۇدۇم» دەپ جاۋاب بەردى. قىزىڭىز تېخىمۇ چوڭىيىپ قاپتۇ.

مەن خوتۇنىڭىزنىڭ: «ئاتا-بالا ئىككىسى (سىز بىلەن ئوغلىڭىز) ھەدىسلا يوممىدا قىلىشىپ ئۇرۇشۇپ كېتىدۇ، قايسىسىغا نەسىھەت قىلىشنى بىلمەي قالمەن...» دەپ نەچچە-نەچچە قېتىم ئېيتقانلىرىنى يادىمغا ئالدىم.

هەي، سىزنىڭ مېھرىبان ئاتىلىق ئامراقلىقىڭىز، كۆيۈمچانلىقىڭىز، سادىدىلىقىڭىزنىڭ، تاتلىقىڭىز بىلەن ئاچچىقىڭىزنىڭ تايىنى يوق غەلىتە مىجەزىڭىزنىڭ نېمىسىنى دەي!

سىز بىلەن مەن «7-ماي» كادىرلار مەكتىپىدە «ئوقۇغان» كۆنلەردە تونۇشقانىدۇق.

بىر دەم ئېلىش كۈنى مەن نۆۋەتچىلىك قىلىپ، ئاشخانىدا سۈيۈقئاش ئېتىپ ئىچىش ئۈچۈن خېمىر يېيىۋاتاتتىم. سىز كىرىپ خېمىر يېيىش ھەرىكىتىنى كۆرۈپلا: «قالتىس ئوبدان ياپىدىكەنسىز!» دەپ ماختاپ كەتتىڭىز. بىر ياقتىن نوغۇچىنى ئالدىغا يورغىلىتىپ مېڭىش، بىر ياقتىن ئىككى قولدا خېمىرنى ئوڭ-سولغا تەكشى يېيىتىش تەجرىبەمنى ئۆگىتىپ قويۇشنى تەلەپ قىلدىڭىز. باشقىلارنىڭ ئالدىدا بىلەرمەنلىك قىلىش ئادەم ئۈچۈن زىيانلىق دېگەن گەپ بار ئىدى، مەن بولسام روھىم كۆتۈرۈلۈپ قىلچە تارتىنىپ ئولتۇرمايلا «بىلەرمەنلىك» قىلىشقا باشلىدىم. ئاشپەزلىك سەۋىيەمنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى خۇدايىم ئۆزى بىلەتتى! ئەپۇ قىلىڭ دوستۇم، ھازىر ئويلىسام، شۇ چاغدا سىز مەن بىلەن تونۇشۇۋېلىش ئۈچۈن بىرەر باھانە تاپماقچى بوپتىكەنسىز. سىزنى پىسخولوگ دېسە بولىدىكەن، سىز مېنىڭ ئۆزۈم توغرىسىدىكى تاماق ئېتىشكە ئۇستا دېگەن ماختاشلارنى ئاڭلاپ كۆرەڭلەپ كەتكەن روھىي ھالىتىمنى تامامەن ئىگىلىۋالغان ئىكەنسىز. سىز قىل سىغمايدىغان بېيجىڭ تەلەپپۇزىدا، مەن چېگرا رايونغا بارغاندىن كېيىن كەمدىن-كەم ئاڭلىغان «بېيجىڭ پۇرىقى» دا سۆزلىگەن ئىدىڭىز. بېيجىڭ، يىراقتا تۇرغان بېيجىڭ بىردىنلا ئىككىمىزنىڭ ئوrtاق تىلغا، قىزغىن سۆھبىتىمىزنىڭ تېمىسىغا ئايلانغانىدى.

— سىلەرنىڭ ئۆيي بالدۇر نەدە تۇراتتى؟

— شىساخەيدە. سىلەرنىڭ ئۆيىڭ؟

— بېيگۈيەندىكى باۋزى خوتۇنۇڭنىڭ ئېچىدە، شياۋروڭشيەن تار كوچىسىدا، باجۇر دېگەن يەردە...

— كونا بېيجىڭلىق ئىكەنسىز!

بېيگۇيەننىڭ نەدىلىكىنى، باۋزى خوتۇڭ كوچىسىنىڭ قەيەردىلىكىنى ياشلار بىلمەيدۇ، ئۇلارنىڭ بىلدىغىنى «جاۋدىگيۇ كوچىسى» بىلەن «شىسى ستياۋ كوچىسى».

— مەن باشقىسىنى ئەمەس، كوچىنىڭ ئېغىزىدىكى ناشتىلىقنى— بىر تال تاتلىق ماخۇار، بىر قۇيماق، بىر چىنە پۇرچاق سۇتىنى كۆپ ئويلايمەن.

— جىگەر مانتىسىمۇ يامان ئەمەس جۇمۇ! يەنە تېخى پۇرچاق پىشلىقى... زاگاۋسى... مېغىز چېيى... ھۆمەل چاي، بۇلماق، قورۇما پۇرچاق، كۆك پۇرچاقلىرى، سېرىق ماي، پىلتە قۇيماقلىرى...

— يەنە تېخى قېتىنىى دېمەمسىز، ئاۋۇ يىلى ئۆيگە قايتقىنىمدا قېتىق دېگەننى بەك كۆپ ئىچتىم... پۇرسىنىمۇ...

پۇرىنىڭ گېپىى چىققاندا كۆزلىرىمىزدىن ياش كېتىشكە قىل قالغانىدى.

دەرۋەقە، ئۆز ۋاقتىدا مەن «7-ماي» كادىرلار مەكتىپىدە بولغان رايوندا ھازىر قېتىقمۇ، پۇرىمۇ كۆپىيىپ قاپتۇ، بەلكىم سۇپىتى بېيجىڭنىڭكىدىن ياخشى بولۇشى مۇمكىن. ئۇ قۇلماق، ھەر خىل چارۋا مەھسۇلاتلىرى، سۈت يېمەكلىكلىرى كۆپ چىقىدىغان جاي. مەن ئۇ يەردە مەن كەتكەندىن كېيىن ھەممە نەرسە تېپىلىدىغان بولۇپ قاپتۇ دەپ چاقچاقمۇ قىلغانىدىم. بىراق مەن خېمىر يېيىپ يۇرگەن كۈنلەردە ھېچ نەرسە تېپىلمايتتى، ئەتراپىمىز ساپلا يانتاق بېسىپ كەتكەن شورلۇق باياۋان ئىدى. ئەتىياز كۈنلىرى ئۇ يەردە تەمى جۇسەيگە ئوخشايدىغان ياۋا پىياز ئۆسىدىكەن، بىز ئۇنى يۇلۇپ ئەكىلىپ جۇۋاۋا تۇگۇپ يېگەنتۇق. ھەتتا چۆلگە بېرىپ ياۋا توشقان زەدىكىنىمۇ تېپىپ كەلگەنىدۇق، دوختۇرلار ئۇنى قۇۋۋەت قىلىدۇ دېگەچكە، بىرمۇنچە يىلەن يەپ ئىچى سۇرۇپ كەتكەنىدى. بىز يەنە بىرنەچچە قۇدۇق قېزىپ، باھاسى قىممەت يۇقىرى بېسىملىق ئىلىكتر سىمى تارتىپ، قۇدۇقتىن سۇ چىقىرىپ يەر

تېرىغان ئىدۇق، تېرىغان يېرىمىزدە ئۆسكىنى «ئۇچىنچى دەرىجىلىك مايسىلار» بولغانىدى. تۇرغان يېرىمىز شامال ئېغىزى بولغاچقا، ھەر كۈنى شامال سوقۇپلا تۇراتتى، قار كۆپ ياغىدىغان قىش ۋە ئەتىياز كۈنلىرىدە شۆرغان چىقىپ، قار يېغىپ، ئىشك ئالدىغا قار دۆۋىلىنىپ كېتەتتى، ئەتىگىنى ئورنىمىزدىن تۇرغاندا ئىشكىمىزنى ئىتتىرىپمۇ ئاچالمايلى قالاتتۇق. بىز كادىرلار مەكتىپىگە كىرگەندە چاغ «چاۋياك يېزا ئىگىلىك شۆيۈەنى» نىڭ تەجرىبىسىنى ئۆگىنىش، ئاتاقلىق ۋاڭ داشۇنىڭ: «بىز تۇرغان بۇ يەردە يىلغا بىر قېتىملا بوران سوقىدۇ، بىر قېتىملىق بوران 365 كۈنگىچە سوقۇپ تۇرىدۇ...» دېگەن مەشھۇر سۆزلىرىنى ئۆگىنىش قىزىۋاتقان كۈنلەر ئىدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ سۆزلىرى بىزگە ئىدىيە ئۆزگەرتىشنىڭ ماھىيىتى ۋە ھەيۋىتىنى كۆرسەتكۈچى چوڭقۇر، مەردانە ۋە ئۇلۇغۋار سۆز بولۇپ تويۇلغانىدى. شۇنىڭدەك ئۇ ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش تەنە گەپكە ئۇستا بىر ئەمگەك نەمۇنچىسى — كاتتا ئەرباب ئۇلۇغۋار يېڭى ستىلستىكا ئىجاد قىلغانىدەك تويۇلغانىدى. بىز ھەر كۈنى ئاسمانىنى يېپىنچا، باياۋاننى سېلىنجا قىلىپ، شامال ئېغىزىدىكى دولقۇن ئىچىدە قىزىل قەلبىمىزنى چېنىقتۇرۇۋاتقانلىقىمىز توغرىسىدا كەڭ-كۇشادە پاراڭ سېلىشاتتۇق. كادىرلار مەكتىپىنىڭ بىزگە تارقاتقان بىرلىگەن تەجرىبە تونۇشتۇرۇش ماتېرىياللىرى: «7-ماي» جەڭچىلىرىنىڭ ھارۋا بىلەن قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىنى توشۇغانىدا، ئۆزىنى ۋە قەلبىنى چېنىقتۇرۇش ئۈچۈن تەييار يول بىلەن ماڭماي ئەتەي ئوڭغۇل-دوڭغۇل يەرلەر بىلەن ماڭغانلىقى ئېيتىلغانىدى. بىز تەنتەنىلىك ئەدەبىيات-سەنئەت كېچىلىكى ئۆتكۈزۈپ، «چۆل-باياۋاندا يېلتىز تارتىمىز» دېگەن ناخشىلارنى ئېيتقانىدۇق. «7-ماي» يولىدا بىرەدەملىككە ئەمەس، ئۈمۈرۋايەت ماڭمىز دەپ مۇزاكىرە قىلىپ، ئىپادە بىلدۈرۈپ تۇراتتۇق.

سىز بولسىڭىز مېنى پىلتە قۇيماق ۋە مېغىز چاي بىلەن «جەلپ قىلماقچى» بولغان ئىدىڭىز. يۈرت سېغىنىشى بىلەن تاماق نەپسى بىرلىشىپ كەتكەن ۋە «ئەپسىزلىك»، «كۆڭۈلسىزلىك»

غەم-قايغۇسىنى يېپىپ تۇرغان شۇ كۈنلەردە ئاشۇ بىر قېتىملىق كۈلكە-پاراڭنىڭ ئۆزىلا مېنى ئېيتىپ تۈگەتكۈسز خۇشاللىققا چۆمدۈرۈپ، جاھاندا سىرداش تېپىلمايدىغان يەر يۈق ئىكەن دېگەن ھاياجانغا سالغانىدى. «سىنىپىي قوشۇننى تازىلاش» ئارقىسىدا كىشىلىك مۇناسىۋىتى ھەددىدىن زىيادە ناچارلىشىپ كەتكەن شارائىتتا ئىككىمىز بىر كۆرۈشۈش بىلەنلا ناھايىتى ئوبدان تونۇشۇپ قالغانىدۇق.

سىزنىڭ ئۇچۇق كۆڭۈللۈكىڭىز كىشىنى ھەيران قالدۇرارلىق ئىدى. ئىككىمىز ئىككىنچى قېتىم ئۇچرىشىپ پاراڭلاشقاندا — ئەتىسى بولسا كېرەك، بەلكىم كەچلىك تاماقتىن كېيىن بولسا كېرەك، بەلكىم بىر-ئىككى سائەتتىن كېيىنلا بولسا كېرەك — ئۆزىڭىزنى ماڭا ھېچ نەرسىڭىزنى قالدۇرماي تونۇشتۇردىڭىز. سىز بېتىم قالغان بالا ئىكەنسىز، ئەمما ئوتتۇراھال يۇقىرى قاتلام ئائىلىدىن ئىكەنسىز. كىچىك ۋاقتىڭىزدا بەك كەپسز ئىكەنسىز (كېيىنكى كۈنلەردە سىزنىڭ دۇپ-دۇمىلاق قىزىل يۈزلۈك كىچىك ئوغلىڭىز يادىمغا كەلدى). سىز كونا جەمئىيەتتىن، ياپونلاردىن ۋە گومىنداڭدىن بىزار ئىكەنلىكىڭىزنى، مەكتەپتە ئوقۇشنى ياخشى كۆرمىگەنلىكىڭىزنى ئېيتتىڭىز. سىز 1946-يىلدىلا ئازاد رايونغا بارغان پېشقەدەم ئىنقلابچى ئىكەنسىز. ئارمىيىگە قاتنىشىپ لېيەن دەرىجىلىك كادىر بوپتىكەنسىز. شاڭخەي، خاڭجۇلارنى ئازاد قىلىشقا قاتناشقان ئىكەنسىز. سىز قىلچە خىلاپلىق قىلىشقا بولمايدىغان ئۇچ چوڭ ئىنتىزام، سەككىز دېققەتنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن، خۇددى كىنولاردا كۆپ قېتىم كۆرسىتىلگەندەك كىچىسى كوچىدا تۇنەپتىكەنسىز. سەپداشلىرىڭىز قالدۇق دۇشمەننىڭ يوشۇرۇن ئاتقان ئوقىدا ھالاك بولۇپ، ئۆزىنىڭ ياشلىق ھاياتىنى قۇربان قىلغان ئىكەن. بىراق كېيىنكى كۈنلەردە سىز گەپكە قوشۇق سالمەن دەپ بەك چوڭ چېقىم تارتىپ قاپسىز، ئۆز گېپىڭىز بىلەن ئېيتقاندا، گۇلىڭىز چاتلىپ كېتىپتۇ. گۇلىڭىزنىڭ كونكرېت «چاتلىش» ئەھۋالى ماڭا تا ھېلىغىچە قاراڭغۇ، ئۇنى ئىنچىكىلەپ سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرۇشنىڭمۇ زۆرۈرىيىتى يوقتەك قىلىدۇ.

مەشەگىچە دېگەنلىرىم كۆپايە. سىز ھەربىي سەپتىن قايتىپ چېگرا رايونغا كەپسىز، سىز چېگرا رايونىنىڭ ھېچنېمىسىنى ياقتۇرماپسىز، ھېچنېمىسىگە رازى بولماپسىز، ھېچنېمىسىنى كۆزگە ئىلماپسىز.

— ئەھۋالى چاغلىقكەنغۇ! — دېگەن ئىدىگىز، — ئاناڭنى، بۇ يەرنىڭ ئەھۋالى راستىنلا چاغلىق ئىكەن!

بۇ يەردە دېيىلگەن ئەھۋال ھەربىيلەرگە خاس سۆز بولسا كېرەك، ھەربىيلەردە «ئەھۋال» دېيىلگىنى دۇشمەن ئەھۋالىنى بىلدۈرەتتى.

— بۇ يەرنىڭ تەبىئىي شارائىتى، ئادەمەتچىلىكى يامان ئەمەسقۇ، — دېدىم مەن سۆز تالىشىپ.

شۇنىڭ بىلەن ئاغزىگىز ئېچىلىپ بىر پاتمان ئاچچىق، زەھەرلىك گەپلەرنى قىلدىگىز. ئۆزىگىزنىڭ ۋە رەپىقىگىزنىڭ قوي گۆشى يېمەيدىغانلىقىنى ئېيتتىگىز. قوي گۆشىنى تىلغا ئالغاندا چىرايىگىز بەكمۇ يېنىڭ زىناغا زورلىغان چاغدىكىدەك بولۇپ كەتتى. گەپلىرىگىز بەك قىزىق تۇيۇلغاچقا تەڭلا كۈلۈشۈپ كەتتۇق. بۇ كۈلكە دەستىدىن سىزنىڭ زارلىنىشلىرىگىز ماڭا يالغاندەك، ھەددىدىن زىيادە ئاشۇرۇۋەتكەندەك، كومېدىيە ئويناۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. خۇددى تراگېدىيە بىلەن گۆڭگا شېئىرلارنىڭ ئالاھىدىلىكى «يوشۇرمەن دەپ ئاشكارىلاپ قويغانلىقى» دا بولغاندەك، كومېدىينىڭ ئارتۇقچىلىقىمۇ «يوشۇرمەن دەپ ئاشكارا قىلىپ قويغانلىقى» دا بولسا كېرەك. ئۇۋ ياكى «مەستىنىڭ كۆڭلى ھارامتا ئەمەس» دېگەن ئىكەن، سىز «زارلامچى» نىڭ كۆڭلى تەبىئىي شارائىتتا ئەمەسكەن.

كېيىن سىز قىزىقچىلارغا خاس غەلىتە قىياپەتتە:

— ياشلا تۇرۇپ گۇلۇم چاتلىپ كەتتى! — دېدىگىز ۋە كۆزلىرىگىزگە چىك ياش ئالدىگىز.

مەن بۇلارنى ئېيتىپ نېمە قىلىسىز! دەپ قول پۇلاڭشىتىپ قويدۇم.

شۇنىڭدىن كېيىن تۆت يىلنىڭ ئالدىدا بېيجىڭغا قىلغان

سەپىرىگىزنى سۆزلەپ كەتتىگىز. سىز بېيجىڭغا «ئىنقلابىي ئالاقە باغلاش» نامىدا قايتىپسىز — دېمەك، سىزنىڭ ئەھۋالىگىز مېنىڭكىدىن ياخشى بولغان، پۈلسىز پويىزغا ئولتۇرۇپ سايياھەت قىلىدىغان، تۇغقان يوقلايدىغان «ئالاقە باغلاش» ھوقۇقىغا ئىگە بوپتىكەنسىز — سىز بېيجىڭغا بېرىپلا بىر ئاشخانىدا پىشە ئىچكەنلىكىگىزنى شۇنداق جانلىق سۈرەتلەپ ئېيتتىگىزكى، پۈتۈن دېگەن سۆز ئاغزىگىزدىن چىققاندا ئاغزىگىزنى تامشىپ، ئېغىز بوشلۇقىگىزدىن تاكى بۇغدىيىكىگىزگىچە قىمىرلاپ كەتتى، ھەتتا يۇزىگىزدىكى قورۇقلىرىگىزمۇ جانلىنىپ تىترەپ كەتكەندەك بولدى. ئۇنىڭدىن كېيىن گاچا ئىنگىز توغرىسىدا سۆزلىدىگىز. ئىنگىز توغما گاچا ئىكەن، گاس-گاچىلار مەكتىپىدە ئوقۇغانىكەن، شۇ كۈنلەردە بىر ئويۇنچۇق ئىشلەش زاۋۇتىدا تېخنىك بولۇپ ئىشلەۋېتىپتۇ، يېقىندا گاس-گاچىلار ۋەكىللەر ئومىكىنى باشلاپ يۇگوسلاۋىيىنى زىيارەت قىلىپ كەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مۇنۇلارنى ئېيتتىگىز:

— مەن بۇدا ئۆيگە مۇھىمى ئاشۇ چوكان بىلەن كۆرۈشۈشنى كۆزلەپ قايتقانىدىم. ئۇنىڭ ئېتى ××. ئۇمۇ ئۆز ۋاقتىدا پىدائىي قىسمىدا بولغان. 1952-يىلى مەن بۇيرۇقتا بىنائەن بىر تۈركۈم قىز ئەسكەرنى قوغداپ ۋەتەنگە قايتۇرۇپ كەلدىم، ئۇلار جېڭ دۇڭ پېرىم ئارىلىدا ئوقۇماقچى بولغان. مەن ×× بىلەن ئەنە شۇنداق تونۇشۇپ قالدىم. ×× يول بويى بەك كەپسزلىك قىلىپ ئەتەي چىشىمغا تېگىپلا ماڭدى. نەچچە رەت ئاچچىقىمغا پايلىماي چېچاڭلاپ كەتتىم. ئۇ چاغدا مىجەزىم ھازىرقىدىنمۇ ئېتىك ئىدى. بىراق خوشلىشىدىغان چاغدا ئۇ قىز يىغلاپ سالدى. مەنمۇ يىغلۇۋەتتىم. مەن چاۋشيەن ئۇرۇش فرونتىغا قايتتىم، ئۇ قىز بىلەن ھايانتىمدا ئىككىنچى قېتىم ئۇچرىشىش-ئۇچرىشالماسلىقىمنى بىلمەيتتىم. چاۋشيەندە... ھەي، ئامېرىكا ئەسكەرلىرىنىڭ مامۇق خالتا يوتقانلىرىنىڭ نېمىسىنى دەيسز، قالتىس بولىدىكەن! نۆلدىن تۆۋەن 30 گرادۇس سوغۇق بولىدىغان قىش كۈنى تۆپتۈز تاشنىڭ تۆپىسىدە

شۇ خالىنا يوتقانغا كىرىپ، بېشىمنى چۈمكەپ يېتىۋېدىم، خۇددى تىنىم ئۈزۈپ كەتكەندەك ئاجايىپ تاتلىق ئۇخلىدىم. تاكى ئۇرۇش توختىتىش كېلىشىمى ئىمزالانغاندىن كېيىنلا قايتىپ كەلدىم...

ئۇنىڭدىن كېيىن دېگەن گەپلىرىڭىز ئېسىمدە قالماپتۇ. سىزنىڭ XX بىلەن ئاخىرىغا كېلىپ نېمە سەۋەبتىن قول ئۆزۈشكەنلىكىڭىزنى تا ھېلىغىچە بىلگىنىم يوق. ئۆز خوتۇنىڭىز بىلەن ئىككىڭلارنىڭ ھەدىسە لەببەي دېيىشىپ ناھايىتى ئىناق ئۆتكەن، خۇدايىم ئەپلەپ ياراتقان جۈپتەكلەر ئىكەنلىكىڭلاردىن باشقىسى ماڭا نامەلۇم.

— مەن زاۋۇتقا ئىزدەپ باردىم، — دېدىڭىز سىز، — ئۇ چوكان شۇ يەردە نۇسخا كۆچۈرگۈچى دېگەن زېرىكىشلىك ئىشنى ئىشلەيدىكەن. ئىككىمىز كۆرۈشمىگەنگە، خەت ئېلىشمىغانغا ئۇزۇن يىل بولغانىدى. ئۇ مېنى كۆرۈپ قىلچە ئەجەبلەنمىدى، بىر قارا-پلا تونۇۋالدى. ئىككىمىز زاۋۇت دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا، كىشلەر ئۈيان-بۈيان ئۆتۈشۈۋاتقان يەردە، پوستىنىڭ يېنىدا بىرقانچە مىنۇتقىچە بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ تۇردۇق. «مېنى كېلەر دەپ ئويلىمىغان بولغىدىڭىز؟» دېدىم مەن. ئۇ ياق: ئەجەب يولدىشىڭىزنى بىللە ئېلىپ كەلمەيسىز!؟ دېدى. شۇ دەم كۆزۈمدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلدى. ئۇ ياق: قارىغا سىزنى، مەن ئەتەي چىشىڭىزغا تېگىۋاتقىنىم يوققۇ دېدى. مەن كۈلۈۋەتتىم. كېيىن ئىككىمىز بىللە كوچا ئايلاندۇق. ئېنچىكىجۈي ئاشخانىسىغا كىرىپ بەسەي قورۇنۇپ، ماشىنىدا ئاقلانغان گۈرۈچ گاڭپىنى يېدۇق. ئېنچىكىجۈي ئاشخانىسى بۈرۈن «تەنجيا سەي» دەيدىغان لەززەتلىك دېڭىز نازۇ-نېمەتلىرىدىن ئىشلەنگەن كۆكتات ساتاتتى. قىزىل قوغدىغۇچىلار تەنتەنىي ياردەم بەرگەندىن كېيىن، ساپلا چوڭ قازان قورۇمىسى ساتىدىغان بولۇپ قاپتۇ. كېيىن ئىككىمىز كوچىغا چىقىپ شىددەندىن تېەنئەنمېن مەيدانىغا مېڭىپ باردۇق، تېەنئەنمېن مەيدانىنى بىرقانچە قېتىم ئايلانغاندىن كېيىن دۇكەن، جەنگومېن، يۈكئەنلىنگمچە ماڭدۇق. ئۇ يەردىن خۇ جيالۇ، سەنلىتۇن تەرەپلەرگە باردۇق. توپتوغرا

بىر كىچە كوچا ئايلاندۇق. ئامېرىكا جاھانگىرلىكىگە قارشى تۇرۇپ چاۋشيەنگە ياردەم بېرىش ۋاقتىدىكى ئىشلارنى، ئارمىيىدە بولغان ئىشلارنى، ۋەتەنگە قايتقان چاغدىكى ئىشلارنى، ھەر ئىككىسىز بىلدىغان ياكى بىلمەيدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى سۆزلەپ چىقتۇق. مەن گېپىمنى 1952-يىلغىچە سۆزلەپ توختاتتىم. ئۇنىڭدىن كېيىنكىسىنى ئۇياقمۇ سورىمىدى، مەنمۇ سۆزلىمىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇياق ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي تاماكىنى ئاز چېكىك، ھاراقنى ئاز ئىچىك دەپ ماڭا نەسىھەت قىلغىلى تۇردى. ئۇ مېنىڭ چېچىمنىڭ بەك كۆپ، بەك بالدۇر چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، نەچچە يىلدىن بېرى ھاراقنى جىق ئىچىپ، تاماكىنى جىق چەككەنلىكىمنى بىلۈالغانلىقىنى ئېيتتى. قارىمامسىز، ئۇ قانداق بىلۈالدىكىنا؟ ئۇ يەنە بەك تەنلىك گەپ قىلىدىغان بولۇپ قاپسىز، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق ئاچچىقكۆزنى تاشلاڭ دېدى. ئاندىن كېيىن ئۇ مەندىن دەيدىغان گەپلىرىڭىز تۈگىدىمۇ؟ دەپ سورىدى. مەن تۈگىدى دېدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ بۇگۈندىن تارتىپ ئىككىنچى ئالاقە قىلىشايلى، خەت يېزىشايلى، تېلېفوندىمۇ سۆزلەشمەيلى، بىر-بىرىمىزنى ئىزدەشمەيلى، قېرىغىچە، كېسەل بولۇپ ئۆلۈپ كەتكىچە زادى ئۇچراشمايلى دېگەن تەكلىپنى بېرىپ، مەندىن قوشۇلامسىز دەپ سورىدى، مەن قوشۇلمەن دېدىم. ئۇ گېپىنىڭدىن يېنىۋالماسسىز دەپ سورىدى، مەن يېنىۋالمايمەن دېدىم. ئۇ ئېمىدىگەن مېھرىبان، ئېمىدىگەن پاراسەتلىك، ئېمىدىگەن كەسكىن-ھە! ھەققەتەن قالتىس ئىكەن! ئۇ ئۇنداق بولسا قەسەم قىلشايلى دېدى، مەن بولىدۇ دېدىم ۋە قەسەم قىلدىم. ئۇمۇ قەسەم قىلدى. تاڭ خىرە يورۇپ قالغانىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر ئىككىمىز ئۆز ئالدىمىزغا ناشتا قىلىشقا ماڭدۇق، قاراپ تۇرسام ئۇ بىر ئەتىگەنلىك ئاشپۇزۇلغا كىرىپ كەتتى، مەن شۇ ئاشپۇزۇلنىڭ ئالدىدا 108-يول تراللىبۇسقا ئولتۇرۇپ كېتىپ قالدىم... ئېيتىڭچۇ، ئۇ مەندىن خېلى جىق كىچىك تۇرۇپ خۇددى ئاچامغا ئوخشاش ھەممە ئىشىمنى قانداق قىلىپ

شۇنچە ئېنىق بىلىپ تۇرغاندۇر؟

مەن بۇ سوئالغا جاۋاب تاپالمىدىم.

نېمىدېگەن تەسىرلىك. شۇ تاپتا (1987-يىل 11-ئاينىڭ 11-كۈنى ئەتىگەن سائەت 10 دا) يېزىپ مەشغۇلات قىلىۋاتقان ئورنۇم ئېچىشىپ كەتتى. مەن ھەمىشە ئۆزۈمنى خورچىلار دېرىزىسىدىن سۈپىتىدە تەسەۋۋۇر قىلىپ كېلىۋاتاتتىم، ئاشۇ ئىككىيلەننىڭ مۇرىسى-مۇرىگە تىرەپ بىر كىچە ھېكمەت چىقىرالمىغانلىقىغا ئاچچىق تۆت قىسىلىدىم، خەتسىز خورغا دېرىزىسىدىن قىلغۇم كەلدى.

بىراق شۇ چاغدا سىزنىڭ بۇ ئېيتقانلىرىڭىزنى تولۇق قوبۇل قىلىپ كېتەلمىدىم. ھەتتا دېگەنلىرىڭىزگە ناھايىتى تولۇق ئىشەنگۈمۇ كەلمىدى. سىزنىڭ ئۇچۇق كۆڭۈللۈكىڭىز ۋە ئېچىڭىزدىكىنى ئېيتىش تەقەززالىقىڭىز قائىدە سىرتىغا چىقىپ كەتتى. ئىككىسىزنىڭ تونۇشقىنىغا تېخى ئىككى سائەتمۇ بولمىغانىدى. سىز ئېيتقانىدەك مۇھەببەت كەچۈرمىشلىرى خالىغانچە ئاشكارىلاشقا ھەرگىز بولمايدىغان كۆڭۈل سىرى بولۇپ قېلىشى كېرەكىدى. ئۇنى يەڭگىللىك بىلەن سۆزلەپ يۈرۈشنىڭ ئۆزى تولمۇ ئېھتىياتسىزلىق قىلغانلىق بولىدۇ! مەن مۇنداق ئېھتىياتسىزلىقنى كەچۈرەلمەيمەن. مەن ئىزچىل شۇنداق ھېسابلاپ كېلىۋاتمەنكى، مۇھەببەت، بولۇپمۇ ئەر-ئايال ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەت ۋەزمىن ھەم مۇقەددەس بولۇشى كېرەك. مەن مۇھەببەتنى ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي ئاشۇرۇپ كۆرسىتىشنى ياقتۇرمايمەن. ئۇنداق قىلىش مۇھەببەتنى تولمۇ ئەرزان چاغلىغانلىق بولىدۇ! ئاندىن قالسا سىزدە بېيجىڭ تەلەپپۇزىدا سۆزلەيدىغان «پۇراق» بەك كۆچلۈك ئىدى. بۇنداق پۇراق كۆلدۇرگە ئېيتىدىغانلارنىڭ كومپىدىيە ئوينىشىغا ماس كېلىدۇ، جىددى، ۋەزمىن كەيپىياتنى ئىپادىلەشكە زادى توغرا كەلمەيدۇ. بۇ يىل (1987-يىلى) ئەسلى بۇرتى بېيجىڭ، ئەمما ئامېرىكىدا تۇرۇۋاتقان تەيۋەنلىك (ئىسمى دېگەن مۇرەككەپ!) مەشھۇر شائىر جېڭ چۇيۇي مېنىڭ ئۆيۈمدە مېھمان بولغاندا، بېيجىڭ تەلەپپۇزىنىڭ گېپىنى چىقىرىپ

ئۇمۇ ئاشۇنداق قاراشتا ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ ھەتتا مسال كەلتۈرۈپ، «بىز دۆلتىمىزنى سۆيىمىز» دېگەن سۆزلەر سىڭەن، خۇنەن، گۈاڭدۇڭ تەلەپپۇزىدا ئېيتىلسا، بېيجىڭ تەلەپپۇزىدا ئېيتقاندىن كۆچلۈك چىقىدۇ، ئادەمگە ئالاھىدە ئىشەنچلىك تۇيۇلىدۇ، دېدى. ئۇ بىرقانچە يەرنىڭ تەلەپپۇزىنى دوراپ ئېيتقاندى، راستتىنلا بېيجىڭ تەلەپپۇزى چېنىپ قالدى. گەرچە بېيجىڭ تەلەپپۇزى ئورتاق ئەدەبىي تىلنىڭ ئاساسى بولسىمۇ.

سىزنىڭ بېيجىڭ تەلەپپۇزىگىز تونۇشۇۋاتقان كىشىنىڭ ئارىسىنى يىراقلاشتۇرۇش رولىنى ئويناۋاتىدى، سىز ستانسىلاۋسكىچە ئارتىستىن كۆرە بىرىختچە ئارتىستقا بەكرەك ئوخشاپ قالغان ئىدىڭىز. سىز ھېسلا ئەمەس بەلكى ئەقلىي تۇتۇق گۈمان پەيدا قىلغانتىڭىز. بەلكىم ئۇنىڭدىنمۇ مۇھىمى شۇ يىللاردا ئۇزۇمنىڭ قىل سىغمايدىغان بىرىختچە تاماشىبىنغا ئايلىنىپ قالغانلىقىم سەۋەب بولغان بولسا كېرەك. كىشىلىك ھاياتتىكى قىسمى-قىسمى دراملارنى تاماشا قىلغان چېغىمدا، ئۆز ھېسسىياتىمنى تىزگىنلەشكە ئۆگىنىپ قالغانىدىم. ئۇنداق قىلمىغان بولسام ئاللىقاچان جاندىن ئايرىلغان بولاتتىم. شۇ چاغدا سىزنىڭ گەپلىرىڭىز ماڭا باش-ئايىغىنىڭ تاينى يوق، «ئۇششاق بۇرژۇئازىيىچە» گەپلەردەك بىلىنگەنىدى. ئۇزۇم گويا «كونا جەمئىيەتنى كەلگەن كىشى» دەك، ئىككىلارنىڭ تۇن بويى سەيلە قىلىپ چىققانلىقىغا پىسكىدە كۆلۈپ قويۇش بىلەنلا كۆيايلەنگەنىدىم. ئەترايمىزنى بوران، يانتاق، چۆل قاپلاپ تۇرغاندا، ھەر كۈنلۈكى «كونا ئۇچ ئەسەر»، «ئىككى گېزىت، بىر ژۇرنال» نىڭ باش ماقالىسى ئۇستىدە ئۆگىنىش بولۇۋاتقاندا، ئېلىپ بارغىنىمىز «سىنىپىي قوشۇنىنى تازىلاش»، «خاراكتېرىنى بېكىتىش»، «بىرگە زەربە بېرىپ، ئۇچكە قارشى تۇرۇش» بولۇۋاتقاندا، سىز كۈندۈزى چۈش كۆرگەنىدەك سۆزلىگەن ئىدىڭىز.

شۇنداقتىمۇ مېنى بەربىر تەسىرلەندۈرگەن ئىدىڭىز. مەن 1958-يىلدىن بۇيان سىزگە ئوخشاش بىرسىنى ئۇچرىتىپ باقمىغانىدىم.

1966-يىلدىن بۇيان يېنىمدا سىزدەك بىرسىنىڭ بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقىمۇ پېتىنماي كەلگەنىدىم. سىزنىڭ ھەممە ھەرىكىتىڭىز ئۆزۈمنى بېيجىڭدىكى چاغدىكى، ئۆتمۈشتىكى ۋە كەلمەسكە كەتكەن ئاشۇ چاغدىكى ئۆزۈم بىلەن باغلاشتۇردى. سىزنىڭ ھېسسىياتقا بايلىقىڭىز بەزى جەھەتلەردە خېلى تاش يۈرەك بولۇپ قېلىۋاتقان ماڭا تەسەللىي بەرگەندەك يېقىملىق تۇيۇلدى، ئۆزۈمنى تەڭشەككە چۈشۈپ، يەڭگىللىشىپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. ھەر كۈنى چېكىدىغان ئالبانىيە تاماكىسىنى، جىياڭ شۈيىڭنىڭ ھەر كۈنى ئۆزۈم ئاڭلايدىغان «گۈڭزىجا ئالدىدا تۇرغانىدىم قاراپ، ئۆتكەن ئىشلار كەلدى ئەسكە قانچىلاپ» دېگەن ناخشىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، سىزنىڭ پەيدا بولۇشىڭىز بىلەن ئۆز ھاياتىمدا قايتىدىن بىر ئاز مېھرىبانلىق ئاملى كۆيەپگەنىدى. شۇ كۈنلەردە جىياڭ شۈيىڭنىڭ ناخشىسىنى بەكمۇ ياقتۇرۇپ ئاڭلايتتىم. شاڭخەي جىڭجۇي تېياتىرىنىڭ ئارتىسى لى بىكشۇنىڭ ئاۋازى تاتلىق، تەسىرلىك ئىدى، ئۇ: «توساتتىن گۈمۈرلەپ تويلار ئاۋازى، ئاممىنىڭ روھى جانلاندى شۇنان. ماۋجۇشى بۇيرۇپتۇ ئۇچ ئارمىيىنى، جياڭسۇننى قۇتقۇزۇپ ساقلاشقا ئامان. كەلمەكتە دۇڭخەيدە غۇيۇلداپ ئەنە، ماتورلۇق قۇتقۇزۇش كېمىسى بۇيان...» دېگەن بەرگىچە ئېيتقاندىن كېيىن، گويا ئاۋازىنى 16 / 1 لىك ئاھانگا پەسەيتكەندەك ۋە گويا ئايال ئوتتۇرا ئاۋازدىكى ئۇستىلىقىنى ئىشلەتكەندەك، ياسالما ئاۋازىنى بىردىنلا جىڭ ئاۋازغا ئۆزگەرتەتتى، ھەر قېتىم ئاڭلاپ مەشەگە كەلگەندە ھەرقانداق ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئويناتقۇدەك ئېيتقانلىقىدىن تەسىرلىنىپ كۆزلىرىمدىن تارامىلاپ ياش كېتەتتى، ئۆكسۈپ يىغلۇۋېتىشكە قىل-قال قالاتتىم. مۇزىكىسىنىڭ ئومۇملاشتۇرۇش ۋە ئابستراكتسىيىلەش خۇسۇسىيىتى ھەققەتەن قالتىس ئىكەن.

يەنە بىر دەم ئىلىش كۈنى مېنى ئۆيىڭىزگە تەكلىپ قىلىپ ئاپاردىڭىز. ھاراق، ئالىي تاماكا ۋە ناھايىتى جايىدا قورۇلغان گۆشلۈك قورۇلمىلار بىلەن مېھمان قىلدىڭىز. خۇتۇنىڭىز جەنۇبلۇق

بولۇپ، سەنئەتكار ئىكەن، ئۆزبىگىزگە ئوخشاش ئوچۇق كۆڭۈل، پاراڭچى ئىكەن. ئۇنىڭ گەپ قىلىش تەلەپپۇزى ۋە سۆز ئىشلىتىشى سىزگە شۇنداق ئوخشايدىكەنكى، ئۇنىڭغا كۆرسەتكەن كۆچلۈك تەسىرىڭىزدىن ھەيران قالدىم. ئۇمۇ «ئەھۋالى چاغلىقكەن» دېگەننى ئاغزىدىن چۈشۈرمەي، جەنۇب تەلەپپۇزىنى ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلەيدىكەن. ئۇمۇ خۇددى سىزگە ئوخشاش پۈل يوق دېگەننى «تەڭگە يوق» دەيدىكەن، «كاچىتىغا بىرنى سالدىم» دېگەننى «قۇلاق تۆۋىگە بىرنى قويدۇم» دەيدىكەن. ئۇ چەت ئەلگە چىققانلىقىنى، ئاۋسترالىيىگە بارغانلىقىنى، ئۆزى ئاۋسترالىيىدە چوشقەكەن مېھمانخانىدا ئاپىلسىنىڭ ئۆز تەمىدىكى شەربىتىنى خالىغانچە ئىچىشكە بولىدىغانلىقىنى سۆزلىدى. بۇ كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان، ئېغىزدىن چىقىرىشقا بولمايدىغان سۆزلەر ئىدى.

يەنە بىرقانچە مېھمىنىڭىز بار ئىكەن، ئۇلارمۇ سەنئەتكار ئىكەن. ئارىدا ناھايىتى سالاپەتلىك ساقاللىق بىر رەسسام خەنزۇ، رۇسىتىن بولغان ئەرجەنزە ئىكەن. ئۇنىڭ خوتۇنى گارمۇنچى ئىكەن. يەنە بىرى ئۇقۇمۇشلۇق مۇتەۋەر ئائىلىنىڭ قىزى، ئازادلىقتىن بۇرۇن خۇرۇكۇ داشۇنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى ئىكەن. ئۇ پۈتۈنلەي سىدام كادىر چاپىنى كىيۋالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۆزگىچە ئىسكەتى كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىكەن. ئۇنىڭ ئېرى ئاشۇ يىللاردىمۇ يۈمشاق سىپايىلىقىنى قىلچە ئۆزگەرتمەپتۇ. ئۇلار مېنى كەسپداش، قۇرداش يەنە كېلىپ ئاتاقلىق زات قاتارىدا كۆرۈشتى. بۇ ھال ئاپروپىيەرەسلىكىمنى مەلۇم دەرىجىدە قانداۋغان بولسىمۇ، لېكىن بەربىر دەككە-دۈككە بولۇپ خاتىرجەم ئولتۇرالمىدىم. ئۇياقتىن-بۇياقتىن ئېچىلىپ پاراڭ سېلىپ، ئاخىرى ناخشا ئېيتىشىدىغان بولدۇق. قانداق بولغان، مەن سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى سولۇۋىيۇ سېدوي ئاھاڭ ئىشلىگەن «دانىكو» دېگەن ناخشىنى ئېيتقىلى تۇردۇم. بۇ ناخشىنىڭ باشتىكى ئىككى جۈملىسىنىڭ رۇسچىسى «دالبكو، دالبكو...» دېگەندەك ئىدى. «دالبكو» دېگىنى «يىراق، ئۇزاق» دېگەن بولىدىكەن. مەن

ئۆزۈمچە ئاشۇ سۆزلەرنى دوراپ:

داتىيگو، داتىيگو
يى ماۋچىيەن مەي لياڭگې
نىدې تىيگو لۇشۇي
نالەي زەي خۇەن يىگې①

دەپ ئېيتتىم.

مەن بۇ ناخشىنى پۈتۈنلەي رۇسچە ئەرلەر يۇقىرى ئاۋازىدا، نېچايېۋ پەدىسسىدە، شۇنداقلا سوۋېت ئارمىيىسى قىزىلبايراق ناخشا-ئۇسسۇل ئومىكىنىڭ ئەرلەر يۇقىرى ئاۋاز ناخشىچىسى گلازۇنوۋ پەدىسسە ئۇزۇن سوزۇپ غەمكىن ئاھاڭدا ئېيتتىم. ئەمدىلا ئىككى مىسرا سىنى ئېيتقىنىمدا سىز «پاھ ماۋۇ پۇراقنى...» دەپ گەپ باشلىدىڭىز، باشقىلارمۇ پەيزى ئۇرغاچ ماختىشىپ كەتتى. مەن توقۇغان تېكستكە ھەممىلەن كۈلۈپ تېلىقىپ قالدى. بۇ ناخشىنى مۇنداق ئېيتىشىم بەلكىم رۇسچە بىلمىگەنلىكىمنى ياپماقچى بولغانلىقىم، خەنزۇچە تەرجىمە قىلىنغان سۆزى بىلەن ئېيتىشنى خالىمىغانلىقىمدىن بولغان بولۇشى مۇمكىن. خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنغان سۆزى «يىراقتىكى شۇ ماكان، ئۇستىنى تۇمان قاپلىغان» دېگەندەك گەپلەر ئىدى، بۇ سۆزلەر بىلەن رۇسچە «پۇراق» نى چېقىرىشقا بولمايتتى. بۇ ناخشىنى شۇنداق ئېيتىشىمدىكى يەنە بىر سەۋەب، ئاشۇنداق چاقچاقلا ئايلاندۇرۇپ ئېيتقاندا «كۆڭلى شېۋجېنجۇيىمچلارغا تەلپۈندۇ» دېگەن گۇمانىدىن خالىي بولۇشقا بولاتتى. كۆردۈڭلارمۇ زېرەكلىكىمنى، ھانا شۇنداق «قىلچە چانايدىغان» ئىش قىلغانمەن!

ئۇنىڭدىن كېيىن ئىتالىيانچە خۇش ئاۋازنى دوراپ «مېنىڭ قۇياشىم» دېگەن ناخشىنى ئېيتتىم. بۇ ناخشىنىمۇ ئاشۇنداق

---

① ئاپتور سۆز ئويۇنى قىلىپ توقۇغان خەنزۇچە قوشاقنىڭ ئۇيغۇرچە مەنىسى مۇنداق

«چولۇق قازانۇ چولۇق قازان، ئىككى موچەنگە بەك ئەرزان.
تېشىلىپ قالسا ئەگەر، يەڭگۈشلەشمۇ كۆپ ئاسان».

چاقچاقتا ئايلاندۇرۇپ، قىزىق قوشاق توقۇپ ئېيتتىم. ئۇنداق قىلمايدىغان بولسام، مەدەنىيەت زور ئىنقلابى بولۇۋاتقان شۇ كۈنلەردە ھېچكىم ئۆز يارىنى «مېنىڭ قۇياشىم!» دەپ ناخشىغا قېتىشقا پېتىنمايتتى.

ھەممەيلەن توختىماي چاۋاك چالدى ۋە ناخشا-مۇزىكا بىلەن ئېيتىشماي نېمىشقا يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللاندىڭىز دەپ سەممىي سوئال قويدى. شۇ چاغدا مەن ناخشىنى راستىنلا ياخشى ئېيتقاندىمەن-مۇ؟ ياكى سىلەر جىق ئىچىۋېلىپ مەست بولغانلىقتىن ھەممىدە «سېپىق توققۇزنىچىلار» بىر يەرگە يىغىلىپ ھەممىنى پەس بولغانلىقتىن قارىسىغا ماختىغانمۇ؟ بەلكىم سىلەر ئۆزاققىچە چەت ئەللىچە ناخشا-ئاھاڭلارنى ئاڭلىيالماي كەلگەچكە، مېنىڭ ناخشا ئېيتىش تالانتىمنى ماختاش دەرىجىسىگە يەتكەن بولۇشىڭلار مۇمكىن، ھەي، بۇ نېمە دېگەن ئېچىنىشلىق ئەھۋال-ھە!

شۇ چاغدا سىز ئۆزىڭىزنى سەممىي-ئازادە تۇتۇپ، سۆزلەرنى مارجاندەك تىزىپ تىنماي سۆزلەپ چىقتىڭىز. سىز ھەر بىر مېھمانىنى يۈزىدىن يۈزىگە ماختىدىڭىز، تونۇشتۇردىڭىز، توغرىسىنى ئېيتقاندا تەشۋىق قىلدىڭىز، شۇنىڭدەك خوتۇنىڭىزنى تېگىدە ماختاپ، ئاشكارا چۆشۈرۈپ: «ئۇ ھېچنېمىنى ئۇقمايدۇ، جىگىرى يوق. قول-پۇتى ئۆسكىلەك بولغىنى بىلەن كاللىسى ئاددى» دېدىڭىز. خوتۇنىڭىزنىڭ ئەۋزايىدىن قارىغاندا، ئۇ سىزنىڭ ئاشۇنداق باھايىڭىزنى قوبۇل قىلىشقا ئۆگىنىپ قالغاندەك ۋە ياخشى كۆرىدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ سىزدىن: «ئاغىنىلىرىڭىزدىن ئاز-تولا تەڭگە يىغقان بولسىڭىز، بېيجىڭ-شاڭخەيلەرگە ئۆزىڭىزلا بېرىۋەرمەي، بىللە بېرىپ كەلسەك قانداق؟» دەپ سورىسا، سىز: «قوي ئۇ گېپىڭنى، بىر قېتىم بېرىۋېدىم، پويىز بېلىتى ئالماي تۇرۇپلا تۆت يۈز كويىچەن قەرزگە بوغۇلۇپ تا ھازىرغىچە قايتۇرۇپ بولالمايۋاتىمەن!» دېدىڭىز. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى ئەيىبلەپ: «ماۋۇ تەخسىدىكى گۆشلۈك قورۇماڭ بەك ئازغۇ، نەچچىلىكەن ئادەمگە قانداق يېتىدۇ؟» دېدىڭىز. خوتۇنىڭىز: «شۇنىڭمۇ شۆكۈر دەك، مەن مۇشۇنچىلىك

چوشقا گۆشىنىمۇ ×× نىگىدىن ئاران ئەكەلدىم...» دېدى.

سىز ئۇھ تارتىپ: «بۇ يەرنىڭ ئەھۋالى بارغانسېرى قاملاشمايۋاتىدۇ، يەيدىغان نەرسىلەرمۇ تېپىلمايۋاتىدۇ» دېگەندىن كېيىن چوشقا بېشىنىڭ گۆشىدە قورۇلغان قورۇمىدىن بىر تال قېيمىنى چوكا بىلەن قىسىپ ئاغزىنىڭغا سالدىنىڭ، گۆچۈڭ ئاق ھارىقىدىن ئاغزىنىڭنى توشقۇزۇپ بىر ئوتلام ئىچتىنىڭ، فېنىخۇاڭ ماركىلىق ئېسىل تاماكىنىڭنى تازا بىر شورىدىنىڭ، ئاندىن كېيىن: «گۆشىنى ئەتەي يېگۈزمەيۋاتىدۇ، ھاراقنىمۇ ئەتەي ئىچكۈزمەيۋاتىدۇ، بىر ئاز گۆش يېگەنگە، ئازراق ھاراق ئىچكەنگە نېمە بولاتتى؟ كادىرلار مەكتېپىنىڭ ساتقان ھاراقلىرى ھەم سېسىق، ھەم ئاچچىق...» دېدىنىڭ.

مەن: كادىرلار مەكتېپىدىن بەش كىلومېتر يىراقلىقتا جايلاشقان ئىشلەپچىقىرىش بىكىتۈەنى خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىدا سېتىلغان ھاراقنىڭ سۈپىتى يامان ئەمەسكەن، ئاكۇنى خىش قۇيۇپ چارچاپ بېلمەنى رۇسلىيالماي قالغاندا شۇ يەردىن بىر سۈدان ھاراق سېتىۋالغانتىم، شۇنى ئىچۋاتىمەن دېسەم، سىز: «ئۇ ھاراقنىڭ نېمىسى ياخشى بولسۇن؟ ئۇ ھاراق ساپ يوندا پۇرايدۇ. مەن ئەزەلدىن ئۇنداق ئاربلاش-قوربلاش ھاراقلارنى ئىچىپ ئۆگەنمىگەن» دېدىنىڭ.

مەن:

— ئاربلاش ھاراقنى ئىچسە نېمە بوپتۇ، مەن غۇلجىدىكى ۋاقتىمدا مىللىي يولداشلار بىلەن دوختۇرلار ئىشلىتىدىغان ئىسپىرتقا سۇ قوشۇپ ئىچۈەرگەنتۇق، — دېدىم.

سىز:

— سىز ئىچكەن بىلەن مەن ئىچەلمەيمەن-دە، سىز تېخى كېسەكمۇ قۇيالايدىكەنسىز، مەنچۇ؟ كېسەك قۇيۇشنى ئۆگەنمىگەن، — دېدىنىڭ قەتئىي ۋە ئېنىق قىلىپ.

— ئۇنىڭ بويى ئېگىز بولغىنى بىلەن قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ، تۇخۇم پىشۇرۇشتىن باشقا قورۇما قورۇش دېگەننى

بىلمەيدۇ. مەن ئۆيدە يوق بىر كۈنى ئۇ تۇخۇمنى سۇغا سېلىپ ئوچاققا قويغاندىن كېيىن ئۆخلاپ قاپتۇ، ئىككى سائەتتىن كېيىن ئويغىنىپ قارىسا تۇخۇمنىڭ ئېقى تولا قاينىاپ سۇ تۆگىگە ئىدىن كېيىن قورۇلۇپ تاشتەك قېتىپ ئازراق سېرىقلا قاپتۇ، — دېدى خوتۇنىگز سىزنى ھەر ھالدا ئېتىنجارلىق بىلەن تونۇشتۇرۇپ.

نېمە دېگەن ئوماق سىز ھە. بىراق سىزدىكى شۇنچە چوڭ «دىت» نەدىن پەيدا بولغاندۇر؟

— كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرىدىغانسىز؟— دەپ سورىدىم مەن.

— بۇرۇن ياخشى كۆرەتتىم، — دېدىگز سىز، — مېنىڭ ھەممىدىن ياخشى كۆرىدىغىنىم روھىن رولاننىڭ بىر سۆزى ئىدى، ئۇ بۇ سۆزنى بەلكىم ئىنجىلى ماركوستىن ئالغان بولۇشى مۇمكىن، ئۇ سۆز مۇنداق: «ھەقىقىي يورۇقلۇق ھەرگىز قاراڭغۇ بولىدىغان ۋاقتنى مەڭگۈ بولمايدىغانلىقى بىلەنلا ئەمەس، بەلكى قاراڭغۇغا مەڭگۈ تۇسىلىپ قالمايدىغانلىقى بىلەنلا يورۇقلۇقتۇر؛ ھەقىقىي قەھرىمان ھەرگىز پەسكەش خۇلقتىن مەڭگۈ خالىي بولغانلىقى بىلەنلا ئەمەس، بەلكى پەسكەش خۇلق ئالدىدا مەڭگۈ تىز پۈكمەيدىغانلىقى بىلەنلا قەھرىماندۇر. جاھاندا ئازاب چېكىۋاتقىنى يالغۇز ئۆزىگزلا ئەمەسلىكىنى بىلىپ يېتىدىغان بولسىگز، ئۇ ھالدا سىزدە مەڭگۈ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ئۈمىد ئۇغۇلۇپ تۇرىدۇ».

سىز بۇ سۆزلەرنى شائىرانە ئاھاڭدا ۋەزمىن ھەمراھانە ئېيتىتىگز، كۆزلىرىگزگە چېكى ياش ئالدىگز. ئاندىن كېيىن سوئال قويۇپ مۇنداق دېدىگز:

— ھازىر ئوقۇغىدەك نېمە كىتاب بار دەيسىز؟ «كونا ئۆچ ئەسەر!»، «ئۆچ كونا ئەسەر» دىن باشقا نېمە بار؟ شۇ ئاي، شۇ كۈنلەردە كىم كىتاب ئوقۇسۇن؟ كىم كىتاب ئوقۇسا شۇ جېنىدىن تويغان بولىدۇ...

— ھەر ھالدا ئاستىرتتىن ئانچە-مۇنچە كىتاب تېپىپ ئوقۇشقا بولىدۇ. مېنى ئالسىگز، يېقىندىن بۇيان «قەدىمكى ئەسەرلەردىن

ئۆرنەكلەر» دېگەن كىتابنى ئوقۇۋاتىمەن. لازىم دېسىڭىز سىزگىمۇ تېپىپ بېرەيمۇ؟ — دېدىم مەن.

— ئوقۇمايلا قويماي، — دېدىڭىز سىز، — مەن ھازىر كىتابىمۇ ئوقۇمايدىغان، گېزىتىمۇ كۆرمەيدىغان، رادىئومۇ ئاڭلىمايدىغان ئۇچ قىلماسلىق يولىنى تۇتۇۋاتىمەن. ئوغرىلىقچە كىتاب تېپىپ ئوقۇغان بىلەن خەق كۆرۈپ قالسا قانداق قىلغۇلۇق؟ ھازىر مېنىڭ ئىشىم تاماكا چېكىش، ھاراق ئىچىش، سېپىل قويۇرۇش...

— سېپىل قويۇرۇش؟

— ماجاڭ ئوينىشنى شۇنداق دەيمىز. مەن ماجاڭ ئوينىشقا ئامراق، بىراق ئامىتىم بەك ئوسال. سىز قانداقراق ئوينايسىز؟— دېدىڭىز.

— مېنىڭ ئوينىشىمۇ چاغلىق! — دېدىم مەن ئىختىيارسىز سىزنىڭ دەيدىغان گېپىڭىزنى دوراپ. بۇمۇ سىزنىڭ تەسىر كۆرسىتىش كۆچىگىزدىن بولغان.

— بىراق سىزنىڭ ناخشا ئېيتىشىڭىزنى چاغلىق دېيىشكە بولمايدىكەن! سىزنى ئەدىبلىكتىمۇ سەل چاغلاشقا بولمايدىكەن! مۇشۇ چاتاقلار تۇغۇلمىغان بولسا ئاللىقاچان كاتتا ئەدىب بولۇپ قالارسىز ئىكەن-ھە؟ — دېدىڭىز سىز.

— قويۇڭچۇ، ھېلىمۇ ياخشى «كاتتا ئەدىب» بولۇپ قالمىغىنىغا شۈكۈر، — دېدىم مەن.

شۇنىڭدىن كېيىن سىز ئۇھ تارتىپ، ئولتۇرغانلارنىڭ، جۈملىدىن جەنۇبلۇق تومپاي خوتۇنىڭىزنىڭ ھەممىسى بىلمىلىك، ماھارەتلىك كىشىلەر ئىكەنلىكى، بىرلا ئۆزىڭىزنىڭ قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدىغانلىقى... ياشلا تۇرۇپ گۈلىڭىزنىڭ چاتالغانلىقى توغرىسىدا سۆزلىدىڭىز.

خوشلىشىدىغان چاغدا ئاغزىڭىزغا تەگمەي ماڭا مۇنۇلارنى ئېيتتىڭىز:

— كېلىپ تۇرۇڭ، كېيىنكى نۆۋەت كەلگىنىڭىزدە بىللە تاماشا قىلىپ كېلەيلى. قەيەرگە بېرىپ دەمسىز؟ خۇڭيەنچى كۆلىگە بېرىپ

سۇ ئۆزىمىز! سىزگە يەنە بىرنەچچە يېگى دوست تونۇشتۇراي. ماۋۇ جەنۇبلۇق تومپاي بىر ئاز لومى گۈرۈچ تېپىپ قويسۇن، ×× نىڭكىدىن ئازراق سۇرئەت ئەكلىپ قويسۇن، ×× دىن ئارقا ئىشك قىلىپ ئازراق بۇرەك سېتىۋالسۇن، بۇ خوتۇن راك گۆشى بىلەن بەسەي ئارىلاشتۇرۇپ قورۇما قورۇشقا ھەممىدىن ئۇستا! بىراق نەدىن راك گۆشى تېپىلاركىن... نېمە، نېمە، سىزدە بارمۇ، بەك ياخشىغۇ، ئەمسە جىقراق ئالغاچ كېلىك. ئوبدان بىر كۆكۈل ئاچايلى، ئۆز كۆكۈلىمىزنى ئۆزىمىز ئاچمساق، كۆكۈلىمىزنى ئېچىپ قويىدىغان كىم بار دەيسىز؟

سىز نېمىدېگەن سۆيۈملۈك، نېمىدېگەن دوستانە، نېمىدېگەن قىزغىن، نېمىدېگەن سەممىي، نېمىدېگەن ساددا. بويىڭىز ئېگىز، مۇرىڭىز كەڭ، پۇتلىرىڭىز ئۇزۇن، تەقىدىكى-تۇرقىڭىز كۆپچىلىك قېرىنداشلىرىمىزدىن ئالاھىدە پەرقلىق ئىدى. بېشىڭىز ئۇچلۇق، چېچىڭىز شالاڭ، ياڭاق سۆڭىكىڭىز ئۆسكىلەڭ، كۆزلىرىڭىز ئانچە چوڭ بولمىسۇ، لېكىن دائىرىسى خېلى كەڭ ئىدى، كۆز قارىچۇقلىرىڭىز تومپىيىپ بۇلاقتەك ئۆيناپ تۇراتتى. بۇرنىڭىز راۋۇرۇس ھەم بەك ئۇچلۇق ئىدى. ھەممىدىن ئاغزىڭىز بەك ئالاھىدە بولۇپ، كۆركەم، چاققان ۋە كىچىك ئىدى، بىرلا يېرى كالپۇكلىرىڭىز، بولۇپمۇ تۆۋەن كالپۇكىڭىز شۇنداق نېپىز ئىدىكى، سۆزلەيدىغان بولسىڭىز ئىككى كالپۇكىڭىز قالتىس چىرايلىق مىتىلدايتتى. قولۇمدىن كەلسە كالپۇكىڭىزغا ھەرىكىتىنى ئاستىلىتىدىغان بىرمۇر ئەسۋاب ئورنىتىپ قويغان بولسام دەپ نەچچە-نەچچە قېتىم ئويلاپ كەتتىم. نېپىز كالپۇك كىچىك ئاغزىڭىزنىڭ ھەرىكىتى بەكلا تېز ئىدى، گەپ قىلغىنىڭىزنى كۆرگەن كىشى چاراچاپ دېمىنى ئالالماي قالاتتى. ئەمما چىرايىڭىزدىن قاچانلا قارىسا خۇشاللىق يېغىپ، كۆلكە-تەبەسسۇم ئويناپ تۇراتتى.

سىز كىشىگە شادلىق بېغىشلايدىغان كىشى ئىدىڭىز. سىزنىڭ پەيدا بولۇشىڭىز مېنىڭ زېرىكىشلىك، بوغۇلغان تۇرمۇشۇمغا يەڭگىللىك ۋە مېھرىبانلىق بېغىشلىغانىدى. مەن ئۆزۈمگە سىزدەك «خۇشاللىقمغا

خۇشاللىق قوشقان يېڭى جان دوست» تاپقانلىقىمنى خۇش خەۋەر قىلىپ تېخىچە ئىلدا تۇرۇۋاتقان رەپىقەمگە شادلىق بىلەن خەت يازغانىدىم.

سىزنىڭ سۇ ئۆزۈش ماھارىتىڭىز ۋە ئۇنى تەشكىللەش — ئورۇنلاشتۇرۇشىڭىزمۇ كارامەت ئىكەن. سۇ ئۆزگەندە كىيىدىغان ناھايىتى ئوبدان ئىشتىنىڭىز بار ئىكەن. سۇ ئۆزۈش ئىشتىنىڭىزنى كىيىدىغان بولسىڭىز بەدىنىڭىزنىڭ ساغلام گۈزەللىكى تېخىمۇ ئوچۇق ئايان بولىدىكەن، شۇنداق تۇرۇقلۇق، خوتۇنىڭىز سىزدىن شۇنچە گۈش يەپمۇ سەمرىمەيدۇ، قورسىقىنىڭ ۋىجدانى يوق دەپ ئاغرىناتتى. خوتۇنىڭىز ئاۋسترالىيىگە بارغان تۇرۇپ نېمە سەۋەبتىن زامانىۋى چەت ئەللىكنىڭ ئۇرۇقلۇقىنى ياخشى كۆرىدىغان قىممەت قارىشىنى ئۆزلەشتۈرمىگەندىكىن تالاق؟ سىزنىڭ پاقىچلاپ ئۆزۈش، غۇلاچلاپ ئۆزۈش، يانچلاپ ئۆزۈش، ئوگدىسىغا ئۆزۈش ھەرىكىتىڭىز خېلىلا مۇنتىزىم ئىدى. سىز ھەتتا كېپىنەكچىلەپ ئۆزۈشىنىمۇ خېلى قاملاشتۇرۇپ، سۇدىن مۇرىڭىزنى ۋە كۆكرەك-دۇمبىڭىزنى چىقىرىپ كۆرسەتتىڭىز، ئاندىن ھەسرەپ-ھۆمىدەپ كېپىنەكچىلەپ ئۆزۈشكە بەك كۆپ كۈچ كېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئۇھ تارتاتتىڭىز. بۇ سۇ ئامبرىنىڭ سۇيى كۆپكۆك ھەم سۈپسۈزۈك ئىدى، بۇ ئېگىز تاغدىكى قارنىڭ ئېرىشى بىلەن كەلگەن سۇ بولغاچقا تېمپېراتۇرىسى بەك تۆۋەن ئىدى. يازنىڭ تومۇز ئاپتېپىدىمۇ سۇغا كىرسە سۆڭگەكتىن ئۆتكۈدەك سوغۇق تۇيۇلاتتى، ئەمما ئادەمنى جانلاندۇراتتى. سىز سۇ ئامبرىنىڭ ھەممە يوللىرىنى ھەر بىر تاشلىرىغىچە بەش قولدەك بىلىپ كەتكەنتىڭىز، قەيەرنىڭ سۇيى پاسكىنا، قەيەرنىڭ سۇيى پاكىز، قەيەردە كىيىم سېلىپ سۇغا چۈشۈشكە بولىدۇ، قەيەرنىڭ سۇيى چوڭقۇر ۋە ئادەم بارمايدۇ، قەيەرنىڭ سۇيى تېيىز ھەم مۇتلەق بىخەتەر ھەممىنى بىلەتتىڭىز، سىز بىلەن بىللە سۇ ئۆزگەن كىشى ئۆزىنى راھەت ئىچىدە، ئازادە ھېس قىلىپلا قالماي، بەلكى ئامان-بىخەتەر ھېس قىلاتتى.

دېگەندەك سىز ماڭا بىرنەچچە يېڭى دوست تونۇشتۇرۇپ قويدىڭىز. بۇلارنىڭ ئىچىدە مەندىن چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغىنى خەنزۇ بىلەن رۇسىنى بولغان ئوتتۇز ياشلاردىكى بىر ئەرجەنزە چوكان بولدى. ئۇنىڭ بويى ئەۋرىشىم، ئاۋازى پەس ۋە بوغۇق، كۆكسى تۆپتۆز ئىدى. ئۇ ئۆزىگە خاس، ھازىرقى ئاتلىشى بىلەن ئېيتقاندا «يۇمشاق» ئاۋاز بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ «ئادەم قېنى سۇ ئەمەس» دېگەن فىلمىدىكى ئاساسىي ناخشىنى بەك تەسىرلىك ئېيتىدىكەن. ناخشا تېكستىدە «بىراق مېنىڭ سۆيگىنىم» دېگەندەك سۆز بار ئىكەن، بۇنى ئاڭلاپ ھەم شادلاندىم، ھەم تەشۋىشتە قالدىم. ئۇنىڭ بالىسى يوقكەن. باشقىلار پالانى-پۇكۇنىنىڭ بالىسى يوق دېگەن گەپلەرنى قىلغىنىدا، ئۇ ئۆزىگە تىل تەگكۈزمەسلىك ئۈچۈن دەرھال ئىجابىي چەھەتتىن ئىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىپ: «بالىسى بولمسا نېمە بوپتۇ؟ مانا مېنىڭمۇ بالام يوق، بىر ئوبدان ئۆتۈۋاتىمەنغۇ» دەيتتى كەسكىنلىك بىلەن. بۇنى ھەممەيلەن باش لىڭشىتىپ تەستىقلايتتى ۋە بالىسى بولمسۇ ھەقىقەتەن كۆڭۈللۈك ئۆتۈشكە بولىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ، ھېچكىم ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلىشىشكە جۈرئەت قىلمايتتى.

ئۇ چوكان سۇ ئۆزۈشكىمۇ خېلى ئۇستا ئىكەن. ئۇنىڭغا سېلىشتۇرغاندا سىزنىڭ يولدىشىڭىز سۇ ئۆزۈشكە ناچارراق ئىدى. خوتۇنىڭىز ناھايىتى ئەستايىدىللىق ۋە زورۇقۇش بىلەن سۇ سېرىيىتىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ نەپەس ئېلىۋالاتتى، ھەر بىر بېشىنى كۆتۈرگەندە ئاۋۇال سۇنى پۈركۈپ كۆپۈكچە چىقىراتتى، جاۋغايلىرىغا ساپلا كۆپۈكچە قاپلاپ كېتەتتى. سىز دەرھال چۈشەندۈرۈپ: ئۇ سۇ ئۆزگەندە خۇددى بىر پالكۆز بېلىققا ئوخشاپ قالىدۇ، ئەڭ چوڭ ئالاھىدىلىكى كۆپۈك چىقىرىشىنلا بىلىپ ئۆزۈشنى بىلمەيدۇ، بىر ھازاغىچە ئاغزىدىن كۆپۈك چىقىرىپ جايىدىن قوزغالمايدۇ دەيتىڭىز. بۇ گەپكە ھەممىز قاقاھلاپ كۈلۈشۈپ كېتىتتۇق. تېگىنى ئالغاندا، مەنمۇ بەدەن، جىسمانىي كۈچ ۋە سۇ ئۆزۈش تېخنىكىسى جەھەتتە

سىزگە يەتمەيدىغانلىقىمدىن خجىللىق ھېس قىلاتتىم.

مۇنداق بىر ئىش توغرۇلۇق سىزدىن ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز مىننەتدار بولغانىدىم. كادىرلار مەكتىپىنىڭ تۇرمۇشى مەنسىز — زېرىكىشلىك بولغانلىقى، «7-ماي» يولىدا ئۆمۈرۋايەت مېڭىش دېگەن گەپنىڭ چېكى بولمىغانلىقى، ئىلغا بارغىنىمدا ھەمراھ بولۇپ بارغان، ئەمما ئۇرۇمچىگە ھەمراھ بولۇپ كېلەلمىگەن رەپىقەمنى سېغىنغانلىقىم ئۈچۈن، بىر كۈنى مەكتەپ مەمۇرىيىتىدىكى بىر خادىم بىلەن پاراڭلىشۋاتىپ، بولدىلا، مېنىمۇ ئىلغا يۆتكۈۋېتىڭلارچۇ، ئۆيدىكىلەر بىلەن بالدۇراق بىر يەرگە جەم بولاي دېگەنىدىم. ئويلىمىغان يەردە بۇ ئىش راستقا چىقتى، ئاردىدىن كۆپ ئۆتمەي مەكتەپ مەمۇرىيىتى ماڭا ئىلى تەرەپنىڭ مېنى قوبۇل قىلماقچى بولغانلىقىنى ئۆقتۇرۇپ، ئىلغا قايتىپ قولۇمغا تونۇشتۇرۇش يېزىپ بەردى. شۇ چاغدا سىز ئالدىمنى قاتتىق توسۇپ، سىياسىي، مەدەنىي، ئىجتىمائىي شارائىتنى تەھلىل قىلىپ، ئالدىراپ كەتمەسلىكىمنى، «7-ماي» يولىنىڭ ئاخىرىنى ۋە بىرەر مۇڭاپقىراق ئىشقا ئورۇنلىشىشنى كۆتۈشۈمنى ئېيتقىڭىز. مەن: «ئۇنداقتا 7-ماي يولىدا مەشھۇر ئۆمۈرۋايەت ماڭدىغان گەپمۇ؟ شۇ جايىنىڭ ئۆزىگە سىڭدۈرۈش، دېگەن گەپمۇ ئېيتىلمۇاتامدۇ؟» دېسەم، سىز: «ئۇنداق گەپلەرگە ھەدەپ قويىسىڭىزلا بولدى» دېدىڭىز. شۇنداق قىلىپ مەن كەتمەي تۇرۇپ قالدىم. دەرۋەقە كەتكەن بولسامۇ پايدىسى بار ئىدى. شۇنداقتىمۇ مەن كەم دېگەندە شۇ چاغنىڭ ئۆزىدە ناھايىتى مۇھىم ھەم توغرا قارارغا كېلىشىمگە يارىدىم بەرگەنلىكىڭىزگە رەھمەت دېمەي تۇرالمايمەن. ئاردىدىن ئۆزاق ئۆتمەي، خۇددى سىز پەرەز قىلغاندەك، «7-ماي» كادىرلار مەكتىپىدە ئۆتۈۋلۈق ئوقۇش پۈتتۈرۈپ خىزمەتكە بۆلۈنىدۇق. ئاردىدىن ئۆزاق ئۆتمەي ئۆيدىكىلىرىمز بىلەنمۇ جەم بولدۇق.

1987-يىل 9-ئايدا، مەن ×× سۇپىتىم بىلەن جۇڭگو سەنئەت بايرىمى — تىيانشان كۆزلىكى پائالىيىتىگە قاتنىشىش ئۈچۈن

ئۇرۇمچىگە باردىم. ئۇرۇمچىدىن بېيجىڭغا قايتىدىغان كۈننىڭ ھارپىسىدا بېيىڭدىدە ئۆتكۈزۈلگەن بىر زىياپەتكە قاتناشتىم. ھەممەيلەن «يازلىق ۋاقىت» نى ئىشلەتكەچكە، زىياپەت ئاخىرلاشقان بولسىمۇ لېكىن قاراڭغۇ چۈشمىگەنىدى. ئۆزۈم ئولتۇرغان ماشىنا مېنىڭ تەلىپىم بىلەن بېيقىنلا كۆرۈنۈپ تۇرغان خۇگېيەنچى يېنى بىلەن ئايلىنىپ ماڭماقچى بولدى. بىز بىردەمدىلا بېيتپ باردۇق. ئۇ يەرنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم، بۇرۇنقى تاقىر پاكار تاغنىڭ يېنىغا شۇنچە كۆپ ئاھالە تۇرىدىغان بىنالار، سودا ماگىزىنلىرى، مەكتەپ، كۇلۇبلار سېلىنىپ كېتىپتۇ، قەيەرگىلا قارىساڭ مىڭ-مىڭ ئادەم، كىلە-ڭانقان-كېتىڭاتقان ئاپتوبۇسلار، بۇرۇن بۇ يەردە ئادەمنۇ، ماشىنىمۇ ناھايىتى شالاڭ بولىدىغان، بىرقانچە دوقمۇشنى ئەگىپ ئۆتىتۇق، قارىسام ساپلا ماڭا تونۇش، مەن بىلىدىغان يەرلەر، تېپتىنچ خۇگېيەنچى سۇ ئامبىرىنى كۆردۇم، ئۇ بۇرۇنقىدىن كىچىكلەپ قالغاندەك قىلاتتى. كۆز كۆنى بولغاچقا، سۇيىي جەقلا تۆۋەنلەپ، دائىرىسى ناھايىتى تارلىشىپ قاپتۇ. پاكىز كۆرۈنمەيدىغان قۇمساڭغۇ يەرلەر ۋە تەرتىپسىز قىيا تاشلار ئۆز جايىدا تۇرۇپتۇ. كۆن ئولتۇرۇۋاتقاچقا قىيا تاشلار كەڭ سايە تاشلاپ تۇراتتى. كىمدۇر بىرى سۇ ئۇزۇۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ سۇ سىپرىش ئاۋازى خىرە ئاڭلىنىپ تۇراتتى. شۇ دەم سىزنىڭ بىر كۆنى ئىككى رەسسام بىلەن بىللە خۇگېيەنچى سۇ ئامبىرىدىن ئۆزۈپ ئۆتكەنلىكىنى ئېسىمگە چۈشتى. شۇ چاغدا ئۆزۈمگە ئىشەنچ قىلالمىغاچقا سۇ ئۇزۇشكە قاتناشمىغانىدىم. سىلەرگە قالتىس مەسلىكىم كەلگەنىدى. سىز سوغۇق سۇدا مىڭ مېتردەك ئۇزۇپ، باشتىكى قىرغاقتا قايتىپ كەلگەن ۋاقتىڭىزدا تۇمشۇقىڭىز كۆكىرىپ، پۈتلىرىڭىز تىترەپ كەتكەنىدى. رەسسام مەندىن سىز نېمىشقا ئۇزمەيسىز دەپ سوريغانىدا، مەن ئۇزۇش ماھارىتىم ناچار دېگەنىدىم. راستىنى ئېيتسام شۇ چاغدا ئىنتايىن خجىل بولغانىدىم. ھەتتا سىزنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ دوستلۇقىنى يەردە قويغاندەك تۇيغۇدا بولغانىدىم. مەن سىزنى بىرەر مەسخىرە گەپ قىلىپ، مېنىڭ

ئۇزاققا ئۇزۇشكە قاتناشمىغانلىقىمنى «توخۇ يۈرەك» لىككە چىقىرىۋېتەرمىكىن دەپ بەك ئەھمىيەت قىلغانىدىم. بىراق سىز خۇددى مۇنازىرە قىلغاندەك قىزغىنلىق ۋە قۇدرەت بىلەن تەھلىل قىلىپ: «سۇ ئۇزۇش قانچىلىك ئىش ئىدى؟ بەزىدە ئۇزگۈچ كەلسە، بەزىدە ئۇزگۈچ كەلمەيدۇ. بەزىدە جىسمانىي قۇۋۋەتتىك جايىدا، ئۇزۇش ماھارىتىك نورمال بولىدۇ، بەزىدە ئۇزۇش ماھارىتىك جايىدا بولغىنى بىلەن جىسمانىي قۇۋۋەتتىك ئاجىزلىق قىلىدۇ. بەزىدە ئۇزۇش ماھارىتىك، جىسمانىي قۇۋۋەتتىك قالتىس ياخشى بولسىمۇ لېكىن ئېھتىيات قىلىشىغا توغرا كېلىدۇ، سۇ ئۇزۇشتە قارامىلىق قىلىپ سۈنىك تېگىدىن چىقالماي دىمىقىپ قېلىش ئەھۋالىمۇ يۈز بېرىدۇ. بۇنى سۈزۈشتە قىلىپ يۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى؟» دېگەن ئىدىگىز. سەن دېگۈچە مەن دەۋالاي دېگەندەك مۇنداق ھۆجۇم بىلەن مۇداپىئە كۆرۈش نەزەرىيىسىنى تەرغىپ قىلىشتا مېنىڭ ئىززەت-نەپسىمنى قوغداشنى مەقسەت قىلغانمىدىگىز؟ بۇنىڭ ئۈچۈن سىزدىن تولىمۇ مىننەتدارمەن!

سۇ ئامبرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا، قىرغاقتىن 400 نەچچە مېتر يىراقلىقتا كىچىككىنە بىر ئارال بار ئىدى، مەن ئىككى بالامنى باشلاپ ئۇلارغا سۇ ئۇزۇشنى مەشىق قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئەنە شۇ يەردە نەچچە-نەچچە قېتىم سۇ ئۇزگەنىدىم. دوقمۇشتىن ئەگسىلا سۇ يۈزىدىن بەش مېترچە ئېگىز چوڭچىيىپ تۇرىدىغان بىر يار بار ئىدى، مەن ئەنە شۇ يارىدىن سۇغا سەكرەپ، ئۇزۇمنىڭ دەرىجىدىن تاشقىرى سەكرەش رىكورتىمنى ياراتقانىدىم. كادىرلار مەكتىپىدە ئوقۇش پۈتتۈرگەنلەرنىڭ كېيىن قىلغۇدەك تۇرۇك ئىش چىقمىغاچقا، مەن 1973-يىلى ھەر كۈنى ئەتىگەندە دېگۈدەك بالىلىرىمنى باشلاپ كېلىپ سۇ ئۇزۇپ يۈردۇم. چۈشلۈكمىزگە ئىراق خورمىسى ئارىلاشتۇرۇپ پىشۇرۇلغان قوناق ھور نېنى يەپ-ئىچىپ، ھور نان تومۇز ئايتىپىدا ئېچىپ ئاچچىق بولۇپ قالاتتى، بىراق سۇ ئۇزۇپ ھېرىپ كەتكەندە يېسەك بەرىبىر تەملىك تېتىيتتى. قورساقتىن تويغۇزغاندىن كېيىن

ۋېلىسىپىت مىنىپ توپتوغرا ئىدارىغا بېرىپ «لىن بياۋنى، كۆڭزىنىڭ پىكىرىنى قىلىش» ئۆگىنىشىگە قاتنىشاتىۋىتىپ. بەزىدە تاكى ئۆگىنىش تۈگىگىچىمۇ تۈمۈرقىمىزدىن كۆك كەتمەيتتى. چۈنكى خۇگىيەنچىنىڭ سۆيىي سوغۇق ئىدى. مېنىڭ ئەتىگەندىن تا چۈشكىچە نېمە قىلغانلىقىمنى هېچكىم ئۇقمايتتى. مۇشۇ كۆڭۈللۈك ئىشلار ئۇيۇنۇمۇ سىزدىن مىننەتدارمەن. شۇ چاغلىنىڭ ئۆزىدە هەممىدىن هەشىمەتلىك، هەممىدىن راهەتلىك، هەممىدىن ئازادە-ئەركىن هېسابلانغان ئاشۇ سۇ ئۈزۈش مەيدانىغا سىز باشلاپ بارغان ئىدىڭىز. بىراق هازىر ئارىمىزدىن كېتىپ قاپسىز. هەممە پاكار تاغلار، يەرلەر، قۇملۇقلار، سۇزۇك سۇلار ۋە سۇ ئامبىرىنىڭ ئەتراپىدا ئۆتكەندە يوق هازىر بارلىققا كەلگەن قەۋەتلىك بىنالار سوغۇق، بۇرۇختۇم، بىراق هەتتا يات تۈيۈلۈپ كەتتى. تونۇش نەرسىلەرنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئۇنى ئۈزۈڭگە بىراق، يات هېس قىلىشتىنمۇ ئارتۇق هەسرەتلىك ئىش يوق ئىكەن. بۇ نەزەرىمنىڭ ئۈستۈن بولۇپ قالغانلىقىدىن بولۇۋاتامدۇ؟ ئۈزۈڭمىنى بىلەلمەي قالغانلىقىمدىن بولۇۋاتامدۇ؟

هەي دوستۇم!

بىراق ئۆز ۋاقتىدا خۇگىيەنچى ماڭا جاهاندا هەممىدىن گۈزەل، هەممىدىن رەتلىك، هەممىدىن «ئىشكى ئوچۇق»، شۇنداقلا هەممىدىن «ياۋروپاچە» جاي بولۇپ تۇيۇلغانىدى. «تارىختا مىسلى كۆرۈلمىگەن» ئاشۇ كۈنلەردە ئەر-ئايال بىرلىشىپ ئاشۇ يەردە تاماشا قىلغانلىقىمىز، سۇ ئۈزۈپ يۈرگەنلىكىمىز، ئەشەددى دۇشمىنىمىز هېسابلانغان «سوۋېت شىۋجېڭجۇيىچىلىرى» نىڭ كىنو ناخشىلىرىنى «يۇمشاق» ئاۋازدا ئېيتىپ يۈرگەنلىكىمىز نېمە دېگەن چوڭ يۈرەكلىك، نېمە دېگەن چوڭ ئەركىنلىك-هە! يەنە بىر كۈنى بىر نەچچىمىز يىغىلىپ گىتار چېلىپ ئولتۇرغان، گىتارغا جۆر بولۇپ «توگە قوگغۇرىقى» دېگەندەك ناخشىلارنى ئېيتىقاندۇق. مەن بىرەر مۇزىكا چېلىشنى ئۆگىنىپ قويمىغانلىقىمغا بەك ئەپسۇسلانغان، دەستىلەپ كۆرۈشكەن چاغدىكىدەك «خۇش ئاۋاز» دا ناخشا ئېيتىپ هەممىنى

جەلپ قىلالمىغان ئىدىم! گىتار چالغۇچى خەنزۇ بىلەن رۇستەن بولغان، چىرايلىق چېچى بىلەن ساقلى تۆتىشىپ تۇرىدىغان، ئۆزى سېمىز، ئىسكەتى كېلىشكەن ئەرجەنزە رەسسام ئىدى. 1982-يىلى يېڭى يىلدا يۇننەننىڭ نەننىڭ شەھىرىگە كاماندىروپكىغا بارغان چېغىمدا، ئاخشىمى ئىشىم يوق، رادىئونى ئاچسام، ئويلىمىغان يەردە شۇ رەسسامنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى، ماڭا ئاڭلىنىۋاتقىنى A دۆلەتنىڭ خەنزۇ تىلىدىكى رادىئوسى ئىدى. ئۇ رەسسامنىڭ شۇ دۆلەتكە بېرىپ ئورۇنلاشقىنىغا ئۇزاق بوپتۇ. ئۇ ئۆز ئەھۋالى توغرۇلۇق سۆزلەپ كېلىپ، شىنجاڭدىكى ۋاقتىدا يەپ ئۆگەنگەن قوي گۆشى كاۋىپىنى ھېلىمۇ ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى تىلغا ئالدى. ئۇ ئۆز رەپىقە سىنىڭ ئۆيى ئىشى بىلەن قانداق شۇغۇللىنىۋاتقانلىقىنى ئېيتتى، ئۇ ئۆز رەپىقىسىنى چەت ئەللىنىڭ ئادىتى بويىچە ئاتاپ «بىزنىڭ خانىم» ئۇنداق، «بىزنىڭ خانىم» مۇنداق دەيدىغان بوپتۇ. ئاندىن كېيىن ئۇنىڭ خانىمىمۇ A دۆلەتتىكى رادىئو ئىستانسىسى مۇخبىرىنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بەردى، نېمە ئۈچۈندۇر سەل كېكەچلەپ بەزى گەپلىرىنىڭ بېشىنلا ئېيتىپ توختاپ قالدى، ئۇنىڭ ئېيتالمايى قالغان گەپلىرىنى تەجرىبىلىك مۇخبىر تولۇقلاپ قويدى. ئۇ ئىككىسى — ئەپەندىم بىلەن خانىم ئەسلىدە ئىسكەتى قاملاشقان بولسىمۇ، لېكىن سۆزگە ئۇستا ئەمەس ئىدى! ئۇلار بەختلىك بولسۇن!

قىسقىسى، ئاشۇ بۇرۇختۇملۇق، زېرىكىشلىك تۇرمۇش شارائىتىدا مېنى «سالۇن» غا سىز باشلاپ كىرگەن ئىدىڭىز. مەندە «سالۇن» توغرۇلۇق زادى ھېچقانداق تەجرىبە يوق ئىدى. 1957-يىل باھاردا، مەن بېيجىڭدىكى ئەدەبىيات-سەنئەت تېلېۋىزىيە بىرلەشمىسى بىناسىغا، يەنى ھازىرقى جۇڭخۇا كىتاب تەھرىراتى بىلەن تىجارەت باسمىخانىسىنىڭ ئورنىغا بىر قېتىم بېرىپ ئۇ يەردە — يەر ئاستى ئۆيىدەك قىلغان — چاي ئىچىدىغان ئورۇن راسلاقلىق تۇرغانلىقىنى ۋە ئاپئاق ئۇنىدا ئىشلەنگەن پۇرچاق قىيمىلىق مانتا

ساتسدىغانلىقىنى كۆرگەنىدىم، بۇ ماڭا ئاجايىپ يېڭىلىق، ئاق سۆڭەكلەرگە خاس قالتىس نازاكەتلىك بولۇپ تۇيۇلغانىدى. شۇنىڭدىن كېيىن «ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر داىرىسى» گە كىرمەي تۇرۇپلا مەڭگۈلۈك چەتكە قېقىلغانىدىم.

بىراق سىزنىڭ سالونىڭىزمۇ كىشى ھەيران قالغۇدەك ئاددى، توغرىراقىنى ئېيتقاندا، مەزمۇنى پۈچەك ئىدى. ئۇنىڭدا قورۇما يېيىش، سۆپىتى ناچار ھاراقلارنى ئىچىش، «ئەھۋالى چاغلىقكەنغۇ» دەپ تەڭ ۋارقىراش، قېيىپ كەتكەن ئاۋازدا كونىراپ جۇلقى چىققان ناخشىلارنى ئېيتىش، بېيجىڭنى، بېيجىڭنىڭ پلىتە قۇيماق-پۇرچاق سۆتىنى، جىگەر مانتىسى ۋە پۇرچاق پىشلىقىنى، زاگاۋسى بىلەن مېغىز چېپىنى ئەسلەشتىن باشقا ئىش يوق ئىدى. بېيجىڭنىڭ پۇتسىنى، چۆەنجۇيدېنىڭ ئۆردەك كاۋاپىنى، دۆگلەيشۇننىڭ يەلقازان شورپىسىنى، ئىنچېگجۇينىڭ تەنجيا قورۇمسىنى (ھېلىقى «ئۇششاق بۇرۇژۇئازىيىچە» ئاجايىپ كېچىنى!)، ھەتتا «شىمالىي جۇڭگو» بىناسىنىڭ كاۋاپىدىن تارتىپ جىسىنلۇك، ۋۇفاڭجەي، خۇڭبىڭلۇ، فېڭزىيۇەن، خېيىك، خېفېك، گوچياك، موسكۋا ئاشخانىسى، ياۋروپا — ئامېرىكا ساۋاقداشلار ئۈيۈشمىسىنىڭ ياۋروپاچە تاماق بۆلۈمى، دوگجىين سىرتىدىكى روسىيە پراۋوسلاۋىيە چېركاۋىنىڭ ئاشخانىسىدىكى ھەممە ھاراق، شورپا، قورۇما، قەنت-گېزەكلەرنى قويماي ئەسلەپ چىققان ھالەتتىمۇ ئۇنىڭ قانچلىك مەزمۇنى، قانچلىك پەيزى، قانچلىك قىزىقى، قانچلىك ئەھمىيتى بولسۇن! چەت ئەلدە تۇرۇشلۇق خەنزۇلار سۆزلەشنى ياخشى كۆرىدىغان چەت ئەل تىلى بىلەن ئېيتقاندا، بۇ بىر كۆرۈپلا تونۇشتۇق، ئارقىدىنلا بىراقلاشتۇق دېگەندەك ئىش ئىدى. سىز سالونىڭىزنى ھەددىدىن زىيادە زېرىكىشلىك ئەمەس دېيەلەمتىڭىز؟ ئىستقبالسىز ئەمەس دېيەلەمتىڭىز؟ «زاۋالغا يۈز تۇتقان سىنىپنىڭ ئېڭى» دىن خالى دېيەلەمتىڭىز؟ قۇرۇق ئەسلەش زەئىپلىك دېمەكتۇر، زۇكۇتۇك بولۇش، خوتۇن ئېلىش، ئادەم ئۆلتۈرۈش ياكى ئۆلتۈرۈلۈش ھەققىدىكى ئەسلەشلەرمۇ، جيا

باۋيۇينىڭ لىن سىڭىل، شۇ ھەدە ھەققىدىكى ئەسلىمىسىگە ئوخشاش ئەسلە شىلەرمۇ بەربىر. مۇبادا جيا باۋيۇيمۇ 20-ئەسىرنىڭ 70-يىللىرىدىكى چېگرا رايوندا ياشىغان بولسا، ئەتراتلەرگە ئورۇنلىشىشقا ياكى «7-ماي» يولىدا مېڭىشقا تېگىشلىك بەلكى بەكرەك تېگىشلىك بولماي قالارمىدى؟ كەچكىچە رۇڭگوفۇ، نىڭگوفۇ قەسىرلىرىنى ئەسلەشتىن نېمە چىقىدۇ؟ قۇرۇپ كەتسۇن ئۇنداق قۇرۇق ئەسلەش!

قۇرۇق گەپ ساتىدىغان يازغۇچىدىن باشقا ئەسلەشكە تاينىپ كۈن كەچۈرىدىغان ھېچكىم يوق. ئەسلەش كۆپەيگەنسېرى ئادەم ئۆزىنى شۇنچە پۈچەك — مەنسىز ھالەتتە سېزىدۇ.

شۇڭا مەن سىزگە مەسلىھەت بېرىشكە كىرىشتىم. (بۇ ئادەم ئۆچۈن نېمە دېگەن «ساقايماس» كېسەل-ھە!):

— كىتاب كۆرۈڭ، — دېدىم مەن.

— قويۇڭ، مەن ئوقۇيدىغان كىتاب نەدە تۇرۇپتۇ؟ — دېدىگىز سىز.

— «ئوۋ ياڭخەي ناخشىسى»، «دەريا بويىدا كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياش» دېگەندەك كىتابلار بارغۇ.

— قۇرۇپ كەتسۇن، ئۇلار ھېكايە، ئەدەبىيات دېگەننىڭ نېمىسىنى بىلسۇن؟

— ئەمسە مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىيدىن بۇرۇن يېزىلغان «تۆمۈر يول پارتىزانلىرى» ياكى «قەدىمكى شەھەردە ئۆچمەس يانغىنلىق كۆرەش» دېگەنلەرنى كۆرۈڭ.

— ياخشى يېزىلمىغان، كۆرمەيمەن.

— كۆرۈپ باقتىڭىزمۇ؟

— ياق، ئۇلارنى كۆرۈپ نېمە قىلاي، پۈل بەرسىمۇ كۆرمەيمەن.

— كۆرۈپ باقماي تۇرۇپ ياخشى يېزىلمىغان دېيىسىز، بۇ ئادىللىق بولمايدۇ، تولىمۇ كەمتەرلىكنىڭ بولمىغانلىق بولىدۇ.

— كۆتۈرۈڭ، ئۇنداق كەمتەرلىكنىڭ ماڭا كېرىكى يوق،

كۆرمەيمەن دېدىمۇ، كۆرمەيمەن! ھازىر ئەھۋالى تۈزۈكرەك كىتابتىن بىرەرسىمۇ يوق! ئەھۋالى تۈزۈكرەك يازغۇچىدىن بىرەرسىمۇ يوق!

— چەت ئەللىك ياكى كلاسسىكلار نىڭكىنى كۆرسىڭىزمۇ بولىدۇغۇ، مەن سىزگە خەقتىن يوشۇرۇن تېپىپ بېرەي، تۇرگىنېۋنىڭكىنى دەمسز، «ئەلگە بېشارە ھېكمەتلەر» نى دەمسز تېپىپ بېرەي. ئىچ پۈشۈقىگىزنى چىقىرىش ئۈچۈن بولسمۇ ئانچە-مۇنچە ئوقۇپ قويۇڭ. مېنىڭ يولۇم بار، «ھولمس تەكشۈرگەن دېلولار» دېگەننىمۇ تاپالايمەن، — دېدىم مەن.

سىز گەپ قىلماي، تەرىگىزنى پۈرۈشتۈرۈپ، بېشىگىزنى تۆۋەن سېلىۋالدىڭىز. ئاندىن كانىيگىز يېرىتلغۇدەك جارقىراپ:

— مېنىڭ كىتاب كۆرگۈمۇ كەلمەيدۇ، گېزىت كۆرگۈمۇ كەلمەيدۇ. ھەتتا كىنو ئېلانلىرىنىمۇ بالامغا ئوقۇتۇپ ئاڭلايمەن. راستىنى ئېيتسام، ھازىرقى كىنولارنىمۇ كۆرگۈم كەلمەيدۇ. 1958-يىلدىن كېيىن كىتاب دېگەننى كۆرمەس بولۇپ قالدىم! — دېدىڭىز.

ئۇنداق قىلماڭ دېگۈم كەلدىيۇ، لېكىن ئاغزىمدىن چىقارمىدىم.

— ئۇنداق بولسا ئۇيغۇرچە ئۆگىنىڭ! — دېدىم مەن.

— ھەي ئەخمەق ھەم مەنمەنچى ۋاڭ مېڭ، بۇ ئۆزۈڭنى ئۆلگە قىلىپ بازارغا سالغانلىقىڭ ئەمەسمۇ؟ ئۇيغۇرچىنى ئۆگىنىشنى سەن خالىغان، سەن ئۆگەنگەن بىلەن، شىنجاڭدا ئىشلەۋاتقان ھەممىلا خەنزۇ يولداش ئۆگىنىشنى خالامدۇ-يوق، ئۆگىنىشكە باىمۇ-يوق، ئۆگىنىش شارائىتى بارمۇ-يوق، بۇ تەرىپىنى نېمىشقا ئويلاپ باقمايدىغانسەن؟

دېگەندەك، سىز مېنىڭ بۇ تەكلىپىمنى كەسكىن رەت قىلدىڭىز ۋە قاتتىق مەسخىرە قىلدىڭىز، ھەتتا سىز ئۇيغۇرچىنى كەمسىندۇرۇپ، شۇ يەرلىك بەزى نادان خەنزۇلار تولىمۇ بۇرمىلاپ سۆزلەيدىغان ئاتالمىش ئۇيغۇرچە سۆزلەردىن بىرقانچىنى سەت دوراپ قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتىڭىز. ئۆزىڭىز ئۆگەنمەي تۇرۇپ، شۇ تىلنى ئۆگىنىش

هەر بىكىتنى ۋە شۇ تىلنىڭ ئۆزىنى بىر تېنىنگە ئەرزىمەيدىگەن چىقىرىۋەتتىڭىز! ئۆگىنىشكە خۇشتار، ئۆگىنىشكە ماھىر ۋە ئۆگىنىشكە بېرىلىۋاتقان كىشىلەردىن ئۆزىڭىزنى يوڭ ھەسسە ئۈستۈن چاغلىدىڭىز!

— ئۇنداق بولسا ئانچە-مۇنچە بىر نەرسە يېزىڭ، — دەپ سالدىم تېخىمۇ ئەخمەقلىق ۋە ئۆزۈمچىلىك قىلىپ، — باشقىسىنى قويۇپ تۇرايلى، سىز ھېچ بولمىغاندا چاۋشيەن ئۇرۇشى فرونتىدا بېشىڭىزدىن ئۆتكەن ئىشلارنى يېزىپ چىقىڭ. سىزنىڭ قەلىمىڭىز جايىدا، ئەدەبىياتنى ياخشى كۆرىسىز، رومېن رولللان كىتابىنى ئوقۇپتىكەنسىز، ھېسسىياتىڭىز كۈچلۈك ھەم قىزىقارلىق ئىكەن، سىز ھەرقانداق ۋەقەلىكنى ھەم تەپسىلى، ھەم جانلىق، ھەم قىزىقارلىق بايان قىلالايدىكەنسىز، چامىمچە ئوبدان يازالىشىڭىزغا گەپ كەتمەيدىكەن، سىز مېۋە بەرمەيدىغان گۈل-گىياھلار بىلەن ھەپىلىشىنى تاشلاڭ. مۇبادا توقۇشقا ئېپىڭىز بولمىسا، بولغان ۋەقەلەرنى شەخسلەرنى ئەينەن ئەسلەپ، ھەققىي ئادەم، ھەققىي ئىشلارنىڭ ئۆزىنى يازسىڭىزمۇ بولۇۋېرىدۇ، مۇۋەپپەقىيەتلىك يېزىپ چىقىشىڭىزدا گەپ يوق...

مەن سۆزلىگەنسېرى قىزىپ كېتىپتىمەن.

— ئۇنى يېزىڭ دېگەن گەپنى قويۇڭ! كىم بىلىدۇ ھېلى ئۇنداق، ھېلى مۇنداق دەپ باھالىغلى تۇرسا؟ يېزىپ چىققاندىن كېيىن سىياسەت بىرلا ئۆزگىرىپ، بۈگۈن ياخشى يېزىپسەن دېگەننى ئەتىسى پىپەن قىلغىلى تۇرسا نېمە دېگۈلۈك؟ مانا ھازىر «يەنئەن مۇداپىئەسى» دېگەن كىتابمۇ پىپەن قىلىنۇاتامدۇ؟ — دېدىڭىز سىز.

سىزگە قاچانلا بولمىسۇن باھانە تېپىلاتتى. قاچانلا بولمىسۇن ھېچنېمىنى قىلماسلىققا باھانە تاپالايتىڭىز. سىزنى ئېرىتەلمەيدىغانلىقىمغا كۆزۈم يەتتى. ئاغزىڭىز گەپتىن ھارمايتتى، ئىچىڭىزدە زەردە قاينايتتى. سىز شۇ كۈنلەردە ھېچنېمىنى بىر تېنىنگە تەڭ قىلمايتىڭىز. سىز ئۆزىڭىزنى قەيسەر، ھەممىدىن مۇنەۋۋەر، تالانتى باشقىلارغا

تونۇلمىغان، باشقىلاردا ھەققى قالغان كىشى ھېسابلايتتىڭىز. ئۇزىڭىزنى ھەممىدىن بەك ناھەقچىلققا ئۇچرىغان، ھەممىدىن بەك ئازاب چەككەن، ھەممىدىن بەك گادايلاشقان، ھەممىدىن بەك دەرد تارتقان. يۈزدە-يۈز ھېسداشلىق قىلىشقا ئەرزىيدىغان كىشى دەپ بىلەتتىڭىز. بىراق سىزدىن ئۈمىد قالمىغاندى، كۆڭلۈم سوۋۇغانىدى. مەن شۇ چاغدىلا سىزدە تۇزۇك دېگۈدەك بىرمۇ ئەھۋال كۆرمۈل-مەيدىغانلىقىغا كۆز يەتكۈزگەنىدىم.

كېيىنكى چاغلاردا بىز چىرىنىشىۋىسكىمۇ، لېنىنمۇ كۆڭۈل بۆلگەن «نېمە قىلىش كېرەك؟» دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىككىنچى مۇھاكىمە يۈرگۈزمەيدىغان بولدۇق.

سىز زادىتىگىزدىنلا ئىرىنچەك بولۇپ تۇغۇلغانمۇ؟ بۇنىڭغا يالغۇز مۇھىت-شارائىت سەۋەب بولغانمۇ؟ بۇ سىزدىكى بۇرمىلىنىشتىن بولغان ئاقىۋەتمۇ ياكى بەك بىشەملىكتىن بولغان ئاقىۋەتمۇ؟ بۇ ياتلىشىۋ ياكى ئۆز تەبىئىتىگىزمۇ؟ ھەممىنى «گۈلىگىز چاتالغان» -لىقتىن دۆگۈسىگىز قاملىشامدۇ؟ مەن «ھەرىكەت كىشىنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىدۇ» دېگەن رومانىمدا ئۆمۇر بويى ئازاب چەككەن، ئۆمۇر بويى ھېچ ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالمىغان نى ۋۇجۇدىنى تەسۋىرلىگەنىدىم. كەچۈرمىشلىرىڭىزنى بىرمۇ ھېكايە قىلىپ يېزىشقا ۋاقتىم يەتمىگەن يەنە سىزدەك بىر دوستۇمنىڭ مەجەزى ئاشۇ نى ۋۇجۇدىنىڭكىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغانلىقى راست ئەمەسمۇ؟ ئوبلوموپنىڭ مەجەزىگە ئوخشامدۇ يا؟ كەچۈرگەيسىز، مەن گونچاروۋنىڭ شۇ داڭلىق رومانىنى تا ھازىرغىچە ئوقۇپ چىقالمىدىم، بىرلا دوبرولىيۇبوۋنىڭ ئوبزورىنى ئوقۇغانمەن. جۇڭگونىڭ ئوبلوموپلىرى روسىيىنىڭ ئوبلوموپلىرىدىن بەكرەك بىچارە بولسا كېرەك، ئۇلاردا شۇنداق مەجەز بولغىنى بىلەن كېلىپ چىقىشى ئۇنداق ئېسىل ۋەشەرەت-شارائىتى ئۇنداق ھۇزۇر-ھالاۋەتلىك ئەمەس. ئۇلارنى بەئەينى خېنىم مەجەز، دېدەك تەلەي دېسە بولىدۇ!

مەنمۇ ئۇزۇمدىن ئۈزۈم گۈمانلىنىپ قالدىم. سىزگە ئويغۇرچە

ئۆگىنىش ۋە يېزىقچىلىق قىلىش ھەققىدە تەكلىپ بەرگەنلىكىم گەپ يوق «باشقا كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئۆز كۆڭلۈم بويىچە قىياس قىلغانلىقىم، باشقا كىشىنى ئۆز تارازام بىلەن ئولچىگەنلىكىم» بولىدىكەن. تارازا دېمەك ئولچەم، قىممەت ئولچىمى دېمەكتۇر. باشقىلارغا ئۆزىنىڭ قىممەت قارىشى بويىچە «كۆيۈنگەنلەر» نىڭ، يېتەكچىلىك قىلغانلارنىڭ، يارىدەم بەرگەنلەرنىڭ، ھەتتا ئۆزىچە باشقىلارنى قوتقۇزماقچى بولغانلارنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتتا، ئىنسانىيەت تارىخىدا ۋە كىشىلىك مۇناسىۋەتتە ئىشنى ياخشىلىققا ئۆرۈشى كۆپرەك بولامدۇ ياكى ئىشنى بۇزۇشى ھەتتا ئۆزىگمۇ، باشقىلارغمۇ بالايىئاپەت كەلتۈرۈشى كۆپرەك بولامدۇ؟ مۇبادا مېنىڭ ئارزۇيۇمنىڭ تەتۈرىچە كېيىنكى ئەھۋال يۈز بېرىدىغان بولسا، بۇ سىزنىڭ، نى ۋۇجۇدىنىڭ ۋە ئوبلوموپنىڭ پەلسەپىسىنى ئېتىراپ قىلغانلىقىم بولامدۇ؟ ئۇنداقتا ئىش تېخمۇ يامانغا ئۆرۈلگەن بولمامدۇ؟

مەن ئەسلەش سالوندىن ۋە سالوندىكى ئەسلەشتىن قانائەت ھاسىل قىلمىغانىدىم. سىز قانائەت ھاسىل قىلغانمۇ-يوق، بۇ ماڭا قاراڭغۇ. ئەمما بىر كۈنى سىز ماڭا ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن مۇنداق دېگەن ئىدىڭىز:

— بىزدەكلەرنىڭ نېمىمىز بار؟ بىز ئىنقلابنى، پارتىيىنى، سوتسىيالىزمنى ھمايە قىلمىز... كاللىمىزدىن ئۆتمەيۋاتقىنى، كۆڭلىمىزگە ياقمايۋاتقىنى ئۆزىمىزنىڭ كىچىككىنە ئەركىنلىكى توغرىسىدىكى گەپتىن باشقىسى ئەمەس. بىزدە بىر يەرگە يىغىلىپ يەپ-ئىچىپ، چاقچاقلىشىپ، ناخشا ئېيتىشىپ ئولتۇرۇشتىن باشقا تەلەپ يوق... مېنىڭ كۆڭلۈم ئازادە ئەمەس!

بۇ سىزنىڭ ئاغزىڭىزدىن چىققان، ھەر قاچانقىدىن بەكرەك سىياسىي تۇس ئالغان خۇلاسە خاراكتېرلىك بىر سۆز ئىدى، شۇنداقلا سەل كەيپىلىكتە ئېيتىلغان سۆز ئىدى، ئەلۋەتتە. بۇ ھەقتە تەن كارى چاغلىق، پۈتۈنلەي ئەقلغا مۇۋاپىق سۆز ئىدى. بىراق ھاياتىڭىزدىكى پاجىئەنىڭ يىلتىزى ئەنە شۇدۇر دېيىلدىغان

بولسا ئەقلغا سىغامدۇ؟ بۇ بەك ئاددىيلاشتۇرۇۋەتكەنلىك بولمامدۇ؟ مۇبادا سىزنىڭ سىياسىي خىتابىڭىز شۇلا بولىدىغان بولسا، بۇ بەك سەتچىلىك بولمامدۇ؟

مەن بالا-چاقىڭىزنى يوقلاپ بارغاندا ئۆزىڭىز ھەددىدىن زىيادە ئامراق كۆرگەن ئوغلىڭىزنى كۆردۈم، ئۇ ئېڭىز بوي تارتىپ چوڭلا بولۇپ قاپتۇ، پەقەت كۆلگەن چېغىدىلا كىشىگە باللىق ۋاقتىنى، مەسۇملەرچە كەپسزلىكىنى ئەسلىتىدىكەن. ئاڭلىسام ئۇمۇ ئوبدانلا سەنئەت تالانتىغا ئىگە ئىكەن، ھازىر سەنئەت مەكتىپىدە ئوقۇۋاتىپتۇ. ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بولسۇن دوستۇم!

سىز ماڭا ئوغلىڭىزنىڭ كىچىك چېغىدا ئېغىر كېسەل بولۇپ ئۆلۈمنىڭ ئاغزىدىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى، كېچىكىدىنلا ئاچچىقى يامان بولۇپ، بىرەر ئىش كۆڭلىگە ياقماي قالسا بىر سوتكا، ئىككى سوتكىغىچە توختىماي يىغلايدىغانلىقىنى، تولا يىغلاپ پۈتۈن ئەزايى تارتىشىپ، چىشلىرى كىرىشىپ، پۈت-قوللىرى تىترەپ ھوشىدىن كېتىپ قالىدىغانلىقىنى ئەسكەرتكەن ئىدىڭىز. خۇدا ساقلىسۇن، مۇنداق بالىنى كۆرۈپ باقمايتىكەنمەن. كىچىك ئوغلىڭىز راستىنلا سەل غەلىتە ئىكەن، ئۇدۇل كەلگەننى ئۇرۇپ-سوقۇپ يۇرىدىغان ئۆكتەم مىجەزى، ئىچ-ئىچىدىن نەپرەت ۋە ئەسەبىيلىك ئۇرغۇپ تۇرىدىغان ئەلپازى بار ئىكەن. بۇ تۇغما خۇلقمۇ؟ سىزنىڭ تەبىئىڭىزگە ئوخشاپ قالغانمۇ-يوق؟

ھېلىمۇ ئېسىمدە، بىز «7-ماي» كادىرلار مەكتىپىدە ئاخىرى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ ئۇرۇمچىگە قايتىپ كەلدۇق. مەنمۇ رەپقەمنى ئالدۇرۇپ كەلدىم. بۇ 1973-يىلدىكى ئىش. سىزنى تەنتەنە بىلەن يوقلاش ئۈچۈن، رەپقەم ساتىراشخانىغا بېرىپ چېچىنى ياستىپ كەلدى. ئۆيىڭىزگە بارغىنىمىزدىن كېيىن، ئوغلىڭىزنىڭ ئۆزىنى سەممىي ئاۋازدا چاقىرغان «ئايسى» غا قايتۇرغان جاۋابى شۇ بولدىكى، ئۇ لايغا مىلەنگەن كىچىك قوللىرى بىلەن «ئايسى» نىڭ چېچىنى تۇتۇپ پاسكىنا قىلىۋەتتى ۋە بۇزۇۋەتتى. سىز دەرغەزەپ

بولۇپ، گويا ئالاهىده چاماشچى ياكى ئۇسسۇلچىدەك هاۋاغا مۇشت ئېتىپ، يەرنى تاپلىدىتىپ تېپىپ كەتتىگىز. ئاچچىقىگىزدا پوكاندەك قىزىرىپ، گەپلىرىگىز قولاشماي قالغان بولسىمۇ، لېكىن: «ئۆل!»، «سېنى بوغۇزلۇۋېتىمەن!»، «تېرەڭنى تىرىك سويىمەن!»، «پەلەكنى يانچىپ تاشلايمەن!»، «ئاپىرىپ ئوكۇل ئۇردۇرىمەن!»، «پۇت-قولۇڭنى چەمبەرچاس باغلۇۋېتىمەن!» دېگەنگە ئوخشاش ناھايىتى يۇقىرى دەرىجىدىكى سۆيەت ۋە پېئىل سۆزلەرنى ئىشلەتتىگىز، ئاچچىقىگىزغا پايلىماي ئاغزىگىزغا كەلگەننى دېدىگىز، غال-غال تىترەپ كەتتىگىز. كىچىك ئوغلىگىز سىزنىڭ كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان غەزەپلىك قىياپىتىگىزنى ئېغىر ېېسىقلىق ۋە كامىل ئىشەنچ بىلەن تاماشا قىلىپ ئولتۇردى، ئۇنىڭ چىرايىدا مەنمۇنلۇق كۆلكىسى جىلۋىلىنىپ، كۆڭلى بەك ئېچىلىپ كەتكەندى. ياندا تۇرغان خوتۇنىگىز ئاربىغا چۈشۈپ:

— بۇياق ئۆيگە كىرسىلا، بۇ كىشى كىچىك بالىغا مۇشۇنداق قاتتىق ئاچچىقلايدۇ. بەزىدە ئاچچىقلاپ پۇت-قولى ئۆرە قالدۇ. مەن بۇ ياقتىن بەك قورقىمەن. بۇ ياق بەزىدە بالىنى قاتتىق ئۇرىدۇ، ئۆلگۈدەك ئۇرىدۇ، بىر كۈنى ئۇنى ئۇرۇپ قويالماس قىلىپ قويدى. كىچىك ئىنىگىزنىڭ مىجەزى شۇ، تاياقتىن ئۆلۈپ كەتسىمۇ خاتالىقىنى ھەرگىز بويىنىغا ئالمايدۇ...، — دېدى.

مەن ھە دەپ قويدۇم ۋە تېخىچە ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرغان رەپىقەمگە بىراقلاق ئولتۇر، كىچىك ئىنىمىز قايتا ھۇجۇم قىلىپ يۇرمىسۇن دېگەننى بىلدۈرۈپ كۆز ئىشارىسى قىلدىم.

قىزىگىز ئېگىز بوي ھەم چىرايلىق ئىدى. بىر كۈنى مۇشۇ زامانداپ ياشاۋاتقان بىز ئۆز ئوغۇل-قىزلىرىمىز بىلەن بىر يەردە تۇرۇپ بوي سېلىشتۇرۇپ باقساقلا «سوتسىيالىزمنىڭ ئەۋزەللىكى» -نى بىلمۇالايمىز دەپ چاقچاق قىلغانلىقىم ھېلىمۇ ئېسىمدە. بىزنىڭ بالىلىق ۋە ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىمىز كونا جەمئىيەتتە ئۆتكەن، ئوغۇل-قىزلىرىمىز يېڭى جۇڭگودا ياشاۋاتاتتى، دېمەك بىز سېلىشتۇرۇپ كۆرۈشكە

تېگىشلىك ئىككى ئەۋلاد ئىدۇق. بىر كۈنى مەن مۇشۇ توغرۇلۇق سۆزلىسەم، ئارىمىزدا ئولتۇرغان بىر چەت ئەللىك دوستىمىز ياپونىيىده يېقىنقى يىگىرمە يىلدىن بۇيان تۇرمۇش ۋە ئۇزۇقلىنىش ئەھۋالى ياخشىلانغانلىقتىن كىشىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە بويى ئۆسۈپ قالغانلىقىنى ئېيتقانىدى — گەپنىم توغرا بولماي قالغان بولسا، ياپونىيىلىك دوستلارنىڭ ئەپۇ قىلىشىنى سورايمەن. جۈملىدىن شەھەر قىزلىرىنىڭ يىگىت تاللاشتا ئېگىز بوي بولۇشىغا ئالاھىده ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقىمۇ راست. مۇنداق «ئېگىز بويىەرەستلىك» بەزى مەتبۇئاتلاردا، جۈملىدىن يولداش چۇي شياۋنىڭ تەسىرلىك سۆزىده تەنقىد قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇچىنى ئۇلچەم قىلىش دەيدىغان گەپلەر ھېلىمۇ تارقىلىپ يۈرىدۇ دېگەن گەپ بار. بىراق ئۆز ۋاقتىدا سىز ۋە خوتۇنىڭىز قىزىڭلارنىڭ تېز بوي تارتىپ كەتكەنلىكىدىن تولىمۇ غەم يېگەن ئىدىڭلار! قىزىڭلارنى تاغلارغا بېرىش — يېزىلارغا چۈشۈش جاپاسىدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا شان-شەرەپلىك ھەربىي سەنئەت ئۆمىكىگە ئىمتىھان بېرىش يولىنى تېپىپ بەرگەنتىڭلار. ئۇ كەملەردە ھەربىي قىسمدا بولۇش بەكمۇ ئابرويلۇق ئىش ئىدى! ھەربىي قىسمدا ھەممە شەرت-شارائىت ئەلۋەتتە ياخشى ئىدى، شۇغىنسى ئىمتىھان ئالغۇچى خادىملار قىزىڭلارنىڭ يېشىغا سېلىشتۇرغاندا بويى بەك ئېگىزلىكىنى ئېيتقان. سىلەر قاتتىق تىت-تىت بولۇپ، ئۇيان ئۇلچەپ، بۇيان ئۇلچەپ كۆرۈپ قىزىڭلارنىڭ بويىدىن بەش سانتىمېتر كېسىپ تاشلىغۇڭلار كېلىپ كەتكەن. قېرى مېكىيان ئۆز چۈجىسىنى قانداق ئاسرىسا سىزمۇ قىزىڭىزنى شۇنداق ئاسرايتتىڭىز. ئېسىمده قېلىشچە، بىر كۈنى قىزىڭىز مەكتەپتە ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان كىچىككىنە كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچرىغان ئىكەن، سىز ھەددىدىن زىيادە چېچىلىپ، ئۇدۇل مەكتەپكە بېرىپ چوڭ-كىچىك خادىملار بىلەن تاكاللىشىپسىز، ئۇنىڭدىن كېيىن بىزنىڭكىگە كېلىپ زېرىكمەستىن ناھايىتى جانلىق تەسۋىرلەپ بىر سائەتتىن كۆپرەك سۆزلەپ بەرمىدىڭىز. بۇدا سىز ۋاپات بولغاندىن كېيىن قىزىڭىزنى

كۆردۇم، ئۇمۇ ھەممە جەھەتتىن ئوبدان تۇرۇپتۇ، خىلىلا چوڭىيىپ قاپتۇ.

چوڭ ئوغلىگىزنىڭ مەجەزى باشقىچىرەك ئىدى، ئۇ ناھايىتى جىمغۇر ئىدى، كىچىككىنە تۇرۇپ ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپلا يۈرەتتى. ئۇ تولۇق ئوتتۇرىغا چىققاندا مېنىڭ رەپىقەم ئوقۇتقۇچىلىق قىلىدىغان مەكتەپتە ئوقۇغانىدى. سىلەر بۇنى ئوبدان پۈرسەت دەپ بىلىپ، ئوغلۇڭلارنى مېنىڭ رەپىقەم مۇدىر بولغان سىنىپقا ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن بار ئامال بىلەن تىرىشتىلار. رەپىقەم بۇنداق قىلىشىڭلارغا قوشۇلماي، بۇنداق قىلىشنىڭ قىلچە زۆرۈرىيىتى يوق، بۇ پىداگوگىكا پرىنسىپىغىمۇ ئانچە توغرا كەلمەيدۇ، بالىنى مۇشكۈل ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ دېگەنىدى. كەچۈرۈڭ، بۇنى سىزگە بىسز تۇگەپ كەتكەندىن كېيىن دەۋاتىمەن. دېگەندەك، ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي رەپىقەم چوڭ ئوغلىگىزنىڭ ئەيىبىنى سېزىپتۇ، ئوغلىگىزدا ياشلارغا خاس قىزغىنلىق ۋە تېتىكلىك قىلچە يوق ئىكەن، ئۇ ئوقۇشقا زادى كۆڭۈل بەرمەيدىكەن، ئوقۇتقۇچى تاپشۇرغان تاپشۇرۇق ۋە باشقا تەلەپلەرنى ئورۇندىمايدىكەن، ھورۇنلۇق بىلەن كۈن ئۆتكۈزىدىكەن. مەن دەررۇلا بۇنىڭ يېلتىزى ئاتا-ئانىسىدا دەپ ھۆكۈم قىلدىم. سىلەر ئۆز ۋاقتىدا مەكتەپتە ئوقۇغانىنىڭ «پايدىسى يوق»، ئوقۇغىنىڭ بىكار كېتىدۇ، ئەتە-ئۆگۈن يېزىغا چۈشمەن دەپ دەرد تارتىدىغان گەپ، يېزىغا چۈشۈش جاپاسىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن «بىرەر يول» تاپقانغا يەتمەيدۇ دېگەندەك ئوخشاش گەپلەرنى ئوغلۇڭلارنىڭ ئالدىدىلا ئېيتىپ يۈرگەن ئىدىڭلار. مەنمۇ شۇ گەپنىڭ ئۈستىدە بولغاچ ئۇنداق قىلمىغانلارغا قوشۇلمىغانىدىم. مەن يۈزمۈيۈز تۇرۇپ سىلەرگە بالاڭلارنىڭ ئالدىدا ئۇنداق قاخشايدىغان گەپلەرنى قىلماسلىق، شۇ چاغدا مائارىپنىڭ قانچىلىك قالايمىقانلىشىپ كەتكەنلىكىدىن قەتئىينەزەر، بالىلارنى ئوبدان ئوقۇپ، ھەر كۈنى يۇقىرى ئۆرلەشكە رىغبەتلەندۈرۈش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىپ، ئۆزىمزنىڭ ئەگرى-توقاي كەچۈرمىشى ۋە پاراكەندە كۆڭلى بىلەن

كېينكى ئەۋلادلارنىڭ قەلبىگە داغ چۈشۈرۈپ قويمايلى دېگەنىدىم.

سىز ئۇنچىقماي قويغان ئىدىڭىز، دېمەك بۇ گەپلىرىمگە قوشۇلمىغانلىقىڭىز كۆرۈنۈپ تۇراتتى. كېينكى كۆنلەردە ئوغلىڭىز دېگەنىدەك مەكتەپتىن بالدۇر چېكىنىپ، ئۆزلۈكىدىن شەھەر ئەتراپىدىكى بىر دېھقانچىلىق مەيدانغا «قايتا تەربىيە ئېلىش» ئۈچۈن كېتىپ قالدى. ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» گۇمران بولدى، ئالىي مەكتەپلەرگە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىمتىھانى ئەسلىگە كەلدى. مەن شۇ چاغدا سىزنى ئۆزىڭىزنىڭ ئۇستىلىق بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇشىدىن پۈشايمان قىلىدىغۇ دەپ ئويلىغانىدىم.

1973-يىلى بىز بىرلىكتە «7-ماي» كادىرلار مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ قايتىپ كەلدۇق، بۇ ھال ماڭا ئاجايىپ شادلىق بېغىشلىدى. بىز قايتىدىن ئىشلەشكە باشلىدۇق. سىزنى كۆرگەزمىخانىغا تەقسىم قىلسا بارغىلى ئۇنىمايدۇ ئۆيدە يېرىم يىلدىن كۆپرەك بىكار ياتتىڭىز. سىزنىڭ كۆرگەزمىخانىغا بېرىشنى خالىمايدىغان بىكار يېتىشنى راۋا كۆرگەنلىكىڭىزگە ئەقلىم يەتمىدى. سىز كىنو ستۇدىيىسىگە بېرىشنى تەلەپ قىلدىڭىز، بىراق سىز نېمىنى بىلەتتىڭىز؟ كىنو ئەسىرى پىزىپ باققانمىدىڭىز؟ كىنو ئىشلەشكە رېژىسسورلۇق قىلىپ باققانمىدىڭىز؟ ئېكرانغا چىقىپ باققانمىدىڭىز؟ گىرىم قىلىش، لايىھەلەش، دېكراتسىيە، كىيىمچىلىك، سەھنە جابدۇقلىرى تەييارلاش، ئاۋاز باشقۇرۇش ياكى سۈرەت يۆيۈش، مونتاژلىق، لېنتا ئۇلاش، كۆچۈرۈش ئىشلىرىنى بىلەمتىڭىز؟ ياق، ھېچقايسىسىنى بىلمەيتتىڭىز، ھەممىدىن خەۋەرسىز ئىدىڭىز. ھەتتا مەن سىزنىڭ نېمىنى ئۆگەنگەن ۋە نېمىنى بىلمىدىغانلىقىڭىزنى ئويلاپ جاۋاب تاپالماي گاڭگىراپ قالغانىدىم. (ئەسكەرتىش: ئەمەلىيەتتە ئۇنداقمۇ ئەمەس ئىدى، سىزنىڭ ھەر ھالدا مەلۇم تەجرىبىڭىز ۋە ئىقتىدارىڭىز بار ئىدى، مەن شۇ چاغدىكى بىر تەرەپلىمىلكتىن خالى دېيىشكە بولمايدىغان خىيالىمىزمىنلا تەسۋىرلەۋاتىمەن. ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى

دوستلۇقنىڭ تونۇشۇشتىن يىراقلىشىقا قاراپ ئۆزگەرگەنلىكىنى بايان قىلغىنىمدا ئۆزۈم توغرىسىدا ئويلاشنىڭ ھاجىتى يوقمۇ؟ ئۇنداق ئەمەس. ئەلۋەتتە).

سىز خېلى ئۇزاق ۋاقىتقىچە چەت ئەلگە چىقىپ كېتىش خىيالىدا يۈردىڭىز. 70-يىللارنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە، سىزنىڭ ئەرجەنزە دوستلىرىڭىز كەينى-كەينىدىن A دۆلەتكە كۆچۈنۈپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلارغا ئاجايىپ زوقىڭىز كېپ كېتىپتۇ! سىزنىڭ بومبا ساقال رەسسام دوستىڭىز چىقىپ كېتىپتۇ. گېپىڭىزدىن قارىغاندا، ئۇ ماڭدىغان چاغدا خوتۇنى بىلەن ئىككىسى يىغلاپ ھالى قالماپتۇ. جۇڭگولۇق، ئاھ جۇڭگولۇق، نېمىلا قىلغان بىلەن ئۇلار يېرىم ئەسىرگىچە جۇڭگولۇق بولۇپ تۇرغان-دە! بومبا ساقال رەسسامنىڭ سىزگە ئوخشاشلا ھېچ ئىش قىلماسلىقنى قۇۋۇەتلەيدىغانلاردىن ئىدى. 1974-يىلى بېيجىڭدا «قارا رەسىملەر كۆرگەزمىسى» ئۆتكۈزۈلگەندە، ئۇ بومبا ساقال ماڭا ئۆزىنىڭ رەسىم سىزمايدىغان تۇغرا قىلغانلىقىنى، رەسسام رەسىم سىزمىغاندىلا پىشكەللىكتىن خالى بولالايدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. سىزنىڭ گېپىڭىزدىن قارىغاندا، ئۇلارنى ئالدى بىلەن A دۆلەتنىڭ بېيجىڭدا تۇرۇشلۇق باش ئەلچىخانىسىنىڭ كونسۇل بۆلۈمى چاقىرىپ ئايرىپ كۆزدىن كەچۈرۈپتۇ ۋە يۈزمۈيۈز سىناپ بېقىپتۇ. سىزنىڭ دېيىشىڭىزچە، مېيىپ، ئېلىشاڭغۇ بولغانلار ۋە بەش ئەزاسىدا نۇقسان بارلارنىڭ بىرىنمۇ ئالمايدىكەن — ئاتتىن سىنغانىدەك ئىش قىلىدىكەن دېگەن خىيال كاللامغا كەلدى. شۇ چاغدا — ئۇنىڭدىن كېيىن قولىغا ئازراق پۇل بېرىپ ھەممىسىنى شياڭگاڭغا ئايرىپ بېرىم يىل تۇرغۇزىدىكەن، شۇ جەريانىدا ئوغرىلىق، قاراقچىلىق، باسقۇنچىلىق، قاتىللىق قىلمىغانلارنى، چوما، خولپرا، چېچەك، ماخاۋ، تاناسىل كېسىلى يوقلۇقى ئىسپاتلانغانلارنى ئاندىن چېگرىدىن كىرىشكە رۇخسەت قىلىدىكەن. شۇ چاغدا سىز: «ھەي! ئۇلار شياڭگاڭغا بارغاندىن كېيىن قول بىلەن تىككۈچىلىك قىلىپ پۇل تېپىپتۇ» دېدىڭىز. يەنە، ئۇلار بىلەن خوشلىشىدىغان چاغدا، A

دۆلەتكە بارغاندىن كېيىن جۆگگودىن مۇناسىۋەت ئۈزمەسلىكنى، ھەرگىز XX بىلەن چېتىلىپ قالماسلىقنى... ئالاھىدە تاپىلىغانلىقىنى ئېيتتىگىز. دېمەك، كىممۇ سىزنى ئېلىمىزنىڭ سىياسىي دىپلوماتىيە فاكۇلتېتىنى قوغدىمىغان دەپ ئېيتالىسۇن؟

سىز چەت ئەلگە چىقىپ كېتىش خىيالىدا بولۇۋاتقانلىقىڭىزنى، جەننەت ئىچىگە بېرىپ ياشاشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىڭىزنى، ئۇ يەردىكى كىشىلەر كۈنىگە بېرىم كۇنلا ئىشلەيدىغانلىقىنى (ئەسكەرتىش: نەدە ئۇنداق بولسۇن!)، ئۇ يەرگە بارسىڭىز بومبا ساقال رەسسام باشقىلارغا يارىدەم بېرىدىغانلىقىنى ھېچبىر يوشۇرماستىن ئېيتتىڭىز.

مەن بۇنى ئەمەلگە ئاشمايدىغان قۇرۇق خىيال دەپ بىلدىم.

شۇ چاغدا مەن سىزگە ئەڭ بەھۇرمەت گەپلەرنىمۇ قىلدىم. رەپقەمگە مۇناداق دېدىم.

— ئۇ چەت ئەلگە چىقارمىسىز؟ چەت ئەلگە چىقسا نېمىمۇ قىلار؟ ئۇ چەت تىل بىلەمدۇ؟ بىر ئېغىزمۇ بىلمەيدۇ. ئۇ ئەۋرەز يوللىرىنى رېمونت قىلىشنى، چىم قىرقىشنى، چىنە-قاچا يۇيۇشنى بىلەمدۇ؟ بىلمەيدۇ ھەم ئۇنداق ئىشلارنى قىلىشنى خالىمايدۇ. ئۇ ماشىنا ھەيدەشنى بىلەمدۇ؟ ئۇنىڭ ئوقۇش تارىخى، ئىلمىي ئۇنۋانى، يازغان ئەسىرى، قىلغان كەشپىياتى بارمۇ؟ ھەتتا مۇزىكا چېلىپ ناخشا ئېيتىش، موللاق ئېتىپ ئويۇن كۆرسىتىش، كېمە شەكلىدىكى ئويۇن جاھازىسىدا پانۇس ئوينىتىشقا چاغلىق ئىشلارمۇ قىلچە قولىدىن كەلمەيدۇ!

مەن ئېيتقان ئەڭ زەھەرلىك سۆز: ئۇ A دۆلەتكە بارسا ئاچلىقتىن ئۆلىدۇ! دېگەندىن ئىبارەت بولدى.

سىز 1976-يىلى A دۆلەتكە مېڭىش ئالدىدا مېنىڭ ئىشخانامغا كەلدىڭىز. شۇ چاغدا ھەر ئىككىمىزلا بۇنىڭدىن كېيىن كۆرۈشمىگىمىز تەس دېگەندەك تۇيغۇدا بولدۇق. مەن شۇنىڭدىن بۇرۇنلا سىزنىڭ ساقايمىقى تەس كېسەلگە مۇپتىلا بولغانلىقىڭىزدىن خەۋەر تاپقان

ۋە ھال سوراپ خەت يازغانىدىم. سىزدە چېچىڭىز شالاڭلاپ قالغاندىن باشقا ئۆزگىرىش سەزمىدىم. سىز مەن بىلەن جىق گەپلەرنى قىلىپ سەمىمىي خوشلاشتىڭىز. چوڭ ئوغلىڭىزنىڭ A دۆلەت تەۋەلىكىدىكى بىر قىز بىلەن توي قىلىپ A دۆلەتكە چىقىپ كەتكەنلىكىدىن ئاللىقاچان خەۋىرىم بار ئىدى. مەن سىزنىڭ A دۆلەتكە چىقىپ كەتمەكچى بولغانلىقىڭىزنى ئەمەلگە ئاشمايدىغان قۇرۇق خىيال دەپ خاتالاشقان ئىكەنمەن، بۇدا سىز تۇغقان يوقلاپ باردىغان بوپسىز، سىزنىڭ خۇشال، تېتىكلىكىڭىزگە قارىپ كېسەل بولۇپ قالدىم، دېگىنىڭىزنى يالغان گەپكە ئوخشايدۇ دەپ گۇمانمۇ قىلدىم. سىزدىن سوراسام قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتىڭىز، كېسەل بولغانلىقىڭىزغا، راك بولۇپ قالغانلىقىڭىزغا ئەلۋەتتە گەپ كەتمەيتتى. شۇ ھالەتتە تۇرۇپ ئۆزىڭىزنى شۇنچۋالا كەڭ قورساق تۇتقان، ئۆلۈمنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرمىگەن ئىدىڭىز، ئالدىڭىزدا ھۆرمەتسىزلىك قىلىپتىمەن.

ئارىدىن بىرىم يىل ئۆتكەندە كېسىلىڭىز ئېغىرلىشىپ قالغانلىقىدىن، چەت ئەلدىن قايتىپ كېلىپ بېيجىڭدىكى تۇغقىنىڭىز — گاچا ئىنىڭىزغۇ دەيمەن؟ — نىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتقانلىقىڭىزدىن خەۋەر تاپتىم. A دۆلەتتە بولغانلىقىڭىز توغرۇلۇق ئۇ يەردە كېسەل كۆرسىتىش بەك قىممەتكە توختايدىكەن دېگەندىن باشقا گەپ ئاڭلىمىدىم.

ئاڭلىسام بېيجىڭدا كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغانلىقىڭىزنى ماڭا ئېيتىشنى خالىماپسىز. شۇنداق بولسىمۇ سىزنى رەپقەم بىلەن بىللە يوقلاپ باردىم. تۇرغان جايىڭىز بىر خىلدا ئىشكىلىرى ئايرىم قەۋەتلىك بىنا ئىكەن، ئىشك نومۇرىغا قاراپ سىز يېتىۋاتقان ئۆينىڭ ئىشكىنى تاپتۇق. ئىشكىنى چەكسەك ئاۋاز چىقمىدى.

يەنە چەكتۇق.

بىر چاغدا سىز چقتىڭىز، قارىسام ئورۇقلاپ شالاقشىپلا قاپسىز، سىز ئىشكىنىڭ يان ياغىچىغا يۆلىنىپ، نۇر چېقىپ چىمچقلاۋاتقان كۆزلىرىڭىز بىلەن بىزگە قاراپلا قالدىڭىز ۋە:

— سىلەر ئىكە-نلىكىڭلارنى ئويلىماپتىمەن، — دېدىڭىز.
ئەس-ھوشىڭىز جايىدا ئىدى، ئەلۋەتتە.
كېسىلىڭىزنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىشىڭىزدىن قارىغاندا ھوشىڭىز پۈتۈنلەي جايىدا ئىدى. گېپىڭىزدىن قارىغاندا، چاتاق يېگە-نلىكى نەرسىنى يوتالمايۋاتقانلىقىڭىزدا بولۇۋېتىپتۇ. تەملىك، لەززەتلىك نەرسىلەرنى بىلدىكە-نسىز ۋە يېگۈڭىز كېلىدىكە-ن، بىراق ئاغزىڭىزغا ئېلىپ چاينىغاندىن كېيىن يوتالماي قالدىكە-نسىز. بۇ ئاجايىپ دەھشەت، ئازابلىق ئەھۋال بولسىمۇ، لېكىن سىز شۇنچە تەمكىنلىك بىلەن تەپسىلى، جانلىق قىلىپ ھەتتا قىزىق گەپلەرنى ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلەپ بەردىڭىز، چرايىڭىزدىن كۆلكە ئالامەتلىرى ئۆچمىدى. سۆزلىشىڭىزگە قاراپ بۇرۇنقى پىتىڭىزدىن چۈشمەي تۇرغانلىقىڭىزنى كېسەل بولغاندىمۇ، ئۆلگەندىمۇ شۇ مىجەز-خۇلقىڭىزنى تاشلىيالمايدىغانلىقىڭىزنى ھېس قىلدىم.
كېيىنرەك يولدىشىڭىزدىن ئاڭلىسام، سىز تاكى جان ئۈزگىچە غايەت زور ئازابقا چىداشلىق بېرىپ، ئاغرىق توختىتىدىغان دورا يېيىشنى رەت قىلىپسىز. سىز ئۆز كېسىلىڭىزنىڭ ئەھۋالىنى ئېنىق بىلىشىم، ئۆمرۈڭىزنىڭ قانچىلىك قالغانلىقىنى ھېسابلاپ كۆرۈشۈم كېرەك، ئۆزۈمنى ئۆزۈم ئالدىسام بولمايدۇ دەپسىز ۋە بۇ دېگىنىڭىزنى ئىشقا ئاشۇرۇپسىز. ھەممە ئەھۋالنى پۈختا ئىگىلەپ تۇرۇپسىز. × ئاينىڭ × كۈنىگە كەلگەندە، زۇۋان سۆزۈپ شىنجاڭدىكى تەشكىلگە تېلېگرامما يوللىساڭلار بولىدۇ دەپسىز ۋە ئارقىدىنلا ھوشىڭىزنى يېغىپ ھەسرەتلىك كۆلۈمسىرەپ، ئۆلار كەلگەن بىلەنمۇ ھەقىچان جان ئۈزىدىغان ۋاقتىمغا ئۇلگۈرەلمەيدۇ دېگەن گەپنى قىلىپسىز. راستىنلا دېگىنىڭىزدەك بوپتۇ، قالتىس — ئۇلۇغلىقىڭىزنى قاراڭ، ئىلگىرى سىزنى ئىرادىسى بوش ئادەم دەپ ھېسابلاپتىكەنمەن، سىزنى خاتا چۈشەنگەن ئوخشىمامدىمەن؟
خوتۇنىڭىز سىزدىن ۋاڭ مېڭغا ئۇقتۇرۇپ قويايلىمۇ دەپ سوردىما، سىز رەت قىلىپ، ئۇ بەك ئالدىراش، دەخلى يەتكۈزمەڭلار دەپسىز.

يالغۇز ئالدىراشلىقمىنى كۆزدە تۇتقانسىزمۇ؟ بەلكىم ئىككىمىز بىر مەھەل دوست بولۇشۇپ، كېيىن ئانچە بەك دوست بولۇپ كېتەلمىگەنلىكىمىزنى كۆزدە تۇتتىڭىزمىكىن؟ يا بولمىسا مېنىڭ سالاھىيىتىمدە ئۆزگىرىش بولغاندىن كېيىن، ھېسسىياتىمدىمۇ ئۆزگىرىش بولۇپ، ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا توسالغۇ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى كۆزدە تۇتتىڭىزمىكىن؟ بەلكىم راستىنلا ماڭا كۆيۈنگەن بولۇشىڭىز مۇمكىن؟ بۇنىڭ ئۈچۈن سىزگە رەھمەت.

ئاڭلىسام (خوتۇنىڭىز ئەمەس) بىرسى سىزدىن ھېلىقى چاغدا سىز بىلەن بېيجىڭدا بىر كېچە كوچا ئايلىنىپ چىققان كىشىگە، سابىق پىدائىي قىسمىنىڭ ئايال جەڭچىسىگە (ئۇ مەڭگۈ بەختلىك بولسۇن) ئۇقتۇرۇش قىلايلىمۇ دەپ سوريسا، سىز ئۇياق بىلەن ئىككىمىز تا ئۆلگىچە ئالاقە قىلىشماسلىق توغرىسىدا قەسەم قىلىشقان، مەن بۇ قەسەمگە ئۆلگىچە ئەمەل قىلىمەن دەپ ئۇنىڭغىمۇ ياق دەپسىز. سادىقلىق كۆرسىتىپسىز، ۋەدىڭىزدە تۇرۇپسىز، دانالىق قىپسىز. بەزىدە سىزدە باشقىمۇ ئۇيې بارمىكىن دەپ قىياس قىلغان چاغلىرىم بولدى، بەلكىم «جاسارەت-غەيرەتتە يالۇجياڭدىن ئۆتكەن» كۆنلەرنى ئەسلەشنى خالىمايدىغان بولۇپ قالغانمىدىڭىزكىن، ئۆزىڭىزدە ئۆتكەننى ئەسلەشكە رغبەتلەندۈرىدىغان مادار يوقالغانمىدىكىن... شۇنداقمۇ؟

بىراق مەن چۈشەنمەي قالغان بىر ئىش شۇكى، سىز شۇنچە ۋاقىت ئارزۇ قىلىپ، A دۆلەتكە ئۆمرىڭىزدە بىر قېتىم بارغان تۇرۇپ، رەپىقەم بىلەن بىللە يوقلاپ بارغان كۆنى نېمىشقىدۇر A دۆلەتنىڭ ئەھۋالى توغرۇلۇق زادى ئېغىز ئاچمىدىڭىز؟ A دۆلەتنىڭ ئەھۋالىمۇ چاغلىقمىدىكىنە؟ بەلكىم A دۆلەتنىڭ ئەھۋالى ناھايىتى جايىدا بولسىمۇ، بىراق ئۆزىڭىز قېرىپ، ئاغرىپ قالغاچقا ئۇنى ئېچكىرىلەپ بىلىشكە چامىڭىز يەتمەي، باشقىلارنىمۇ ئارماندا قويغان بولۇشىڭىز مۇمكىن، ھەي بېچارە دوستۇم! بىز يوقلاپ بارغان ئاشۇ كۆنى كېسىلىڭىز شۇنچە ئېغىرلىشىپ قالغان تۇرسىمۇ ئاغزى-ئاغزىڭىزغا

تەگمەي سۆزلەپ كەتتىڭىز. مەن ئازراق سۆزلەڭ دەپ مەسلىھەت بەرسەم، سىز سىلەرنى كۆرۈپ بەك خۇش بولۇپ كەتتىم، سۆزلىگۈم كېلىۋاتىدۇ، خۇشلىقىم تۇتۇۋاتىدۇ دېدىڭىز. سىزنى سۆزلەشتىن يەنە توسۇشقا ئىلاجىم بولماي قالدى. بىراق بۇرۇنقىدىن پەرقلىنىدىغان يېرى ئاۋازىڭىز كۆچسىز ئىدى، سۆزلەۋېتىپ ئاردىدا تازا بىر تىنىۋالاتتىڭىز. بىراق ئېچىلىپ-يېيىلىپ نى-نى قىزىق گەپلەرنى قىلغانتىڭىز.

شۇ چاغدا يەنە بىرمۇنچە ئادىل گەپلەرنىمۇ قىلدىڭىز. سىز ئاخىرى كىنو ستۇدىيىسىگە بېرىپ ئون نەچچە يىلغىچە تىرىشىپ ئىشلەپسىز، نەتىجە قازىنىپسىز. سىز ئەسلىدىلا كىنوچىلىقنى ئۆگەنگەن، كىنوچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان بولسىڭىز بوپتىكەندۇق، بەلكىم يەنىمۇ كۆپ نەتىجە قازىنىشىڭىز مۇمكىن ئىكەندۇق. مۇبادا تازا توشقان ۋاقتىڭىزدا پىشكەل كېسەل هاياتىڭىزدىن ئايرىمغان بولسا، ئەھۋاللار قالتىس ئۆگىشالغان شۇ كۇنلەردە نۇرغۇن پىكىلقلارنى ياراتقان بولار ئىكەنسىز. سىزگە يېزىلغان تەزىيە خەتتە ئىنقىلابىي كەچۈرمىشلىرىڭىز ۋە بىرمۇنچە ئارتۇقچىلىقىڭىز تەكتلىنىپتۇ. ئۇنىڭ ھەممىسى راست. بۇ گەپچە بولغاندا سىزنىڭ ئەھۋالىڭىز قالتىس ئىكەندۇق. «ئەھۋالى چاغلىقكەن» دېيىشلىرىڭىز كىشىلىك تەبىئىتىگە خاس خۇرسىنىشتىنلا ئىبارەت ئىكەندۇق. دوستلىرىڭىز ماڭا سىزنى تولمۇ سېغىنىدىغانلىقىنى، سىزنىڭ ياخشى ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى، مېھرىبانلىقىڭىزنىڭ سەل ئۆزگىچە ئىكەنلىكىنى، ئاچچىقىڭىز كەلسە تۇرالمايدىغان قىلىقىڭىز بارلىقىنى ئېيتتى.

سىزنى مەنمۇ سېغىنۋاتىمەن. يازغانلىرىمدا — ۋاپات بولغان مەرھۇم دوستۇم توغرۇلۇق يازغانلىرىمدا — نا ئادىللىق، ۋاپاسىزلىق قىلغان يەرلەر بار دەپ ھېسابلارسىزمۇ؟

قېنى جاۋاب بېرىڭ. چۈشۈمدە بىشارەت بېرەرسىزمۇ؟

تاللاش مۇساپىسى

گەپنى ئاۋۇ يىلى چىشىم ئاغرىپ قالغان چاغدىن باشلاپ، چىشىم سەللا ئاغرىپ تۇراتتى. مەن شۇ يىلى تابابەتچىلىككە پەن دەپ ئىشەنگەنىدىم. پەن ئىنسانلارنى بەختسىزلەشتۈرۈپ ئەركىنلىككە ئېلىپ بارغۇچى يول ئىدى. بىلىم — كۈچ دېمەك ئىدى. مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدا تەنتەربىيە مۇئەللىمى ياغاچ ئاتتىن سەكرەش بويىچە كۆرسىتىپ بەرگەن ھەربىر تىنىچ ئۇچۇم قېتىم سەكرەپمۇ ئورۇندىيالمىغان ئىدىم، شۇنىڭغا قارىماي مۇئەللىم دوستلۇق يۈزىنى قىلىپ ماڭا ئىلتىماسىدىن ئۈتكەنلىك نومۇرىنى بەرگەنىدى. بۇ بىلىمسىزلىك كەملىكى ۋە چىشىمنىڭ تازا ساغلام بولمىغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىدى، ئەلۋەتتە.

ئەمدى سۆز بىلەن ھەربىرىمىز بىردەك قىلمەن دەپ بىرىنچى كۈنى تۈن كېچىدە بىرىپ ئۆچەرەتتە تۇرغانلىقىمغا كېلەيلى. مەن يامغۇرلۇقىمنى ئېلىۋالغان ۋە يامغۇرلۇق ئايغىم بىلەن يامغۇرلۇق چاپىنىمنى كىيىۋالغانىدىم. بىراق شۇ كېچىسى ئاسماندا يۇلتۇزلار پارقىراپ تۇرغانمۇ ياكى سىم-سىم يامغۇر چۈشۈۋاتقانمۇ ۋە ياكى يامغۇر شارقىراپ يېغىۋاتقانمۇ، بۇ تەرىپى ئېسىمدە يوق. قاتتىق تەسىر ئاجىز تەسىرنى يوق قىلىۋېتىدىغان ئالامەتنى تۆۋەندە چۈشىنىسىز. مەن بارغان ئۇ ئېغىز كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسى ئىشنى پۈختا قىلىشتا داڭقى چىقارغان، ئىلغار ئىش ئىزلىرى گېزىتتە خەۋەر قىلىنغان دوختۇرخانا ئىدى. بۇ دوختۇرخانىنىڭ ئىلغار ئىش ئىزلىرى خەۋەر قىلىنغانلىرىنى كېيىن ئۆچەرەت تېخىمۇ ئۇزۇراپ كەتكەن. ئەسلىدە ئۆزۈم ھۆرمەت قىلىدىغان بىر تاغقا چىقىش تەنھەرىكەتچىسى ماڭا ئۆزىنىڭ تاغقا چىقىشتا ئىشلىتىدىغان چېدىرىنى ئېلىپ، نومۇر

ئالدىغان كۆزنەكنىڭ ئاستىغا بېرىپ قونۇشۇم توغرىسىدا مەسلىھەت بەرگەن ۋە نومۇر ئالغىچە يەڭ دەپ پرېسلانغان قۇۋۇتلۈك (ۋىتامىن ۋە ئالتۇن، ئالىۋمىن، مىس، تۆمۈر، سىنك ئارىلاشتۇرۇلغان) پېچىنە. تەقدىم قىلغانىدى.

بەدەن ئېغىرلىقى 45 كىلوگرامىۋ كەلمەيدىغان ھۆرمەتلىك ئايال چىش دوختۇرى مەندىن بىرمۇ ئېغىز گەپمۇ سورىماي ئۈستۈنكى تاڭلىيىنىڭ يۈمشاق توقۇلمىسىغا پروكائىن دېگەن مەست قىلىش ئوكۇلىنى ئۇردى. مەن بۇ دوختۇرنىڭ قوش قاپاق ياكى يالاڭ قاپاقلىقىنى بىلمەي بولغىچە ئۇنى بىرسى چاقىرىپ ئېچىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئورنىغا بىر ئۆگەنچى دوختۇر كېلىپ پال-پۇل پارقىراپ تۇرىدىغان بىر ئامبۇرنى ئاغزىمغا سالدى. ئاغرىقلارنىڭ نەزىرىدە ئۆگەنچى دوختۇرنىڭ داۋالاشقا قاتنىشىشى ھەممە بەختسىزلىكنىڭ يىلتىزى ئىدى. شۇڭا مەن ئۇنۇم ۋە رېتسىنى كۆزلەپ بەڭ بالدۇر ھەرىكەتكە چۈشكەن بۇ خادىمنى قارغىش تەگكۈر ئۆگەنچى دوختۇر دەپ بىلدىم.

— سېزىۋاتامسز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

مەن باش لىڭشىتتىم. ئاغرىغانلىقى سېزىلمىسە ئۇنى قانداقمۇ چىش ئاغرىقى دېيىشكە بولسۇن؟ باشقىلارنىڭمۇ، مېنىڭمۇ چىش دوختۇرى نومۇرىنى ئېلىش ئۈچۈن چىدىر تىكلەپ يېتىشنى راۋا كۆرگەنلىكىمىز گەپ يوق چىشىمىز ئاغرىغانلىقتىن بولۇۋاتاتتى، چىشى ئاغرىمىسمۇ نومۇر ئالمەن دەپ يۈرىدىغان دانالىق دەرىجىسىگە يەتكەن بىرمۇ كىشى بولمىسا كېرەك. شۇنى ئېيتىش كېرەككى، تىرىك جان ئادەمنىڭ ھەممىسىدە سېزىم بولىدۇ، تىرىك جان ئادەمنىڭ ھەرقانداقىنى ئۆزىنىڭ ھېچنېمىنى سەزمەس ھالەتكە چۈشۈپ قېلىشىنى ھەرگىز ئېتىراپ قىلمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھۆرمەتلىك دوختۇر سەندىن سۇرۇلۇك سوئال سورىغاندا، بېشىڭنى لىڭشىتماي ئىلاجىڭ يوق. باش لىڭشىتىشنىڭ باش چايقاشتىن ئەۋزەل ئىكەنلىكى كىشىلىك ھاياتىدا ئۆزگەرمەس قانۇن بولۇپ قالغان.

ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئەھۋالنى تېخىمۇ توغرا بايان قىلىش ئۈچۈن، ئۆلتۈرسىمۇ، ئۆلتۈرمىسىمۇ بولىدىغان ئەھۋالدا زادى ئۆلتۈرمەسلىك، باش لىگشىتسىمۇ، لىگشىتمىسىمۇ بولىدىغان ئەھۋالدا جەزمەن باش لىگشىتىش كېرەك دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىسەك بولىدىغاندەك تۇرىدۇ.

شۇنداق قىلىپ ئۇ چىشىنى تارتىشقا كىرىشتى، ئۇنىڭ چىشىنى تارتىشى ئېغىكىمنى، بوينىمنى، بېشىمنى قوشۇپ تارتۇاتقاندەك، پۈتۈن ئېغىر بوشلۇقىمنى تارتىپ پارە-پارە قىلىۋەتكەندەك بىلىنىپ كەتتى. بۇنىڭ ئىلمىي نامىنى ئېغىز كېسەللىكلىرى تاشقى بۆلۈمى دەپ ئاتىغانلىقى بىكار ئەمەسكەندە! دېگەن يەرگە كەلدىم. چىش تارتىش بۆلۈمى دېيىلمەي ئېغىز كېسەللىكلىرى تاشقى بۆلۈمى دېيىلگەنلىكى سىزگە نېمە دېگەن سىرلىق، نېمە دېگەن مەدەنىي ۋە نېمە دېگەن كەڭ مەنىلىك تۇيۇلدۇ-ھە! ئېغىز كېسەللىكلىرى تاشقى بۆلۈمىنىڭ ئامبۇرى مېنىڭ جېنىمنى تارتىپ ئېغىز بوشلۇقىمنىڭ تېشىغا چىقىرىپ قويغاندەك بولدى، مەن سوغۇق تەرگە چۆمۈلۈپ، كۆزلىرىم قاراڭغۇلىشىپ ھوشۇمدىن كېتىپ قالدىم.

— سىز نېمە دېگەن مىشقان ھە؟ — دېدى ئۇ.

مەن ھاسىراۋېتىپ، ئۇچ كۈنگە قالماي بىر پارچە تەكشۈرۈش يېزىپ تاپشۇرىدىغان بولدۇم دېگەننى ئويلىدىم. چۈنكى مىشقانلىق گەپ يوق ئېغىر ناپاكلىق ھېسابلىناتتى. پرولېتارىيات زەھەرلىك ئوق تەگكەن سۆڭىكىنى قىرىپ داۋالاشقا چىدىغان گۆمەن يوي (تەخەللۇسى يۇنچاڭ) نىڭ ئەۋلادلىرى-دە. مەن دوختۇرخانىدىن ئايرىلىپ، كوچا ئاپتوبۇسىغا چىققاندىن كېيىنلا، تارتىلغان چىشىمنىڭ ئەترايى ياغاچتەك ھېچنېمىنى سەزمەيۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئېخ، ئۇلۇغۋار ئىلمىي مەست قىلىش دورىسى، سېنى ياسىغان تىجارەتچى ۋە ئىشچىلار ماتېرىيالىڭنى ئوغرىلاپ يۈرمەي تولۇق ئىشلىتىپتىكەن جۇمۇ. قاتتىق ئاغرىش ئۇزاق داۋام قىلغاندىن كېيىن قوۋۇزلىرىم ئۇيۇشۇپ ھېچنېمىنى سەزمەي قالدى!

مانا ئەمدى سىلەر يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ زامانىۋىلىشىشقا قەدەم قويغان پەيتىدە ياشاۋاتقان مەندەك بىر سالاپەتلىك پروفېسسورنىڭ چىش تارتقۇزۇشىنى خەتەرلىك دېگەن دەپ، ئېغىز كېسىللىكلىرى بۆلۈملىرىنى ياپونىيە ژاندارمىلىرىنىڭ قېيناش بۆلۈمى دەپ، ئېغىز كېسىللىكلىرى دوختۇرخانىسىنى دوزاخ دەپ قارايدىغانلىقىمنىڭ سەۋەبىنى ئاسانلا بىلمۇالالايسىلەر. ئون نەچچە يىلدىن بۇيان چىشىمنى ئاسراشقا شۇنداق ئەھمىيەت بېرىپ كېلىۋاتىمەنكى، كىشىلىك ئىززىتىمنى، رەپىقەمنى ۋە چىشىمنى ئاسراش قەلبىمدە ئوخشاش خاسىيەتلىك ئورۇن ئالدى! شۇڭا چىشىمنى كۆنگە بەش ۋاخ، ئەتىگىنى بىر ۋاخ، كەچلىكى بىر ۋاخ، ئۇچ ۋاخ تاماقنىڭ ھەربىرىدىن كېيىن بىر ۋاخ يۇيۇپ كېلىۋاتىمەن. چىش پاراشوكىنىڭ ھەممە تۈرلىرىنى تاللاپ ئىشلىتىپ كۆردۇم، ئىيغا چىش پاراشوكى ئۇچۇن خەجلىگەن پۇلۇم تاماكا، ھاراقتا كەتكەن پۇلدىنمۇ كۆپ بولدى. ئۇيۇم چىش چوتكىسى ساقلىغۇچىنىڭ ئۆيىگە ئوخشاپ قالدى، ئۇزۇن ساپلىق، قىسقا ساپلىق، توكى ئۇزۇن، توكى قىسقا، توكى ئۇرە، توكى يۇمشاق، توكى ئاز... چوتكىلارنىڭ ھەممىسى بار. مەن خام، سوغۇق، تاتلىق-ئاچچىق، بەك قىزىق، بەك قاتتىق، چاپلاشقاق نەرسىلەرنى يېمەيدىغان بولدۇم، گازىر چېقىش ئۈ ياقتا تۇرسۇن، ياغدا قورىغان خاسكىنمۇ يېمىدىم!

شۇنداقتىمۇ بەختىمگە قارشى چىشىم بەربىر ئاغرىشقا باشلىدى، مېنى خۇدا ئۇردى!

چىشىم ئاغرىسا قاتتىق ساراسىمگە چۈشۈپ قېلىشىمنىڭ سەۋەبىنى مانا ئەمدى چۈشەنگەنسىلەر. دوختۇرغا باراي دېسەم زادى جۇرئەت قىلالماي قالدىم. دېمەك تاللاش جەھەتتە مەنتىقىي زىددىيەت تۇغۇلدى. دوختۇرغا نېمە ئۈچۇن بارماقچى؟ چىشىم ئاغرىۋاتقانلىقى ئۈچۇن. دوختۇرغا بارسام قانداق بولىدۇ؟ ئاغرىقىم يۇز ھەسسىلەپ، مىك ھەسسىلەپ ئاشىدۇ. دەرۋەقە ئاغرىق توختىغاندىن كېيىن بىر ئاز ئارام بولىدۇ. تىنابەتچىلىكنىڭ قۇدرىتى

شۇنىڭدىكى، ئۇ كىشى 15 يىللىق ئۆمرىدە پارچە-پۇرات تارتقان ئازابنى يۇقىرى دەرىجىدە ئىختىياملاپ 25 سېكۇنتقا يېغىدۇ. بۇنىڭ قايسىسى ياخشىراق؟ ئۇيدان زېھىن قويۇپ ئويلايدىغان بولساڭ، گەپ سېنىڭ قىممەتلىك قانداق تەقدىرى سىستېمىسىدىن پايدىلىنىشىڭدا. گۈزەللىك بىلەن سەتلىك ئارىلىشىپ كەتكەن، يېگى بىلەن كونا تەڭھۆكۈم سۈرۈۋاتقان، پىكىر جانلىنىپ، كۆز قاراش ئۆزگىرىۋاتقان، شەرق بىلەن غەرب توقۇنۇشۇۋاتقان، جەنۇب بىلەن شىمال سۆھبەت ئۆتكۈزۈۋاتقان، مەزھەپلەر مۇنبلداپ، تۈغ-ئەلەملەر كۆك يۈزىنى يالقان بۇگۈنكى كۈندە، ھەرخىل-ھەرياڭزا قاراشلار پۈتۈن ئاھالىنىڭ ئومۇمىي چىش يېغىندىسىدىنمۇ نۇرغۇن ھەسسە كۆپىيىپ كەتكەن مۇشۇ دەۋردە، چىن كۆڭلۈمدىكىنى تاللاشتا گاڭگىراپ قالدىم.

تارىخ ھەل قىلىش مۇمكىن بولغان مەسىلىنلا ئوتتۇرىغا قويىدۇ. مەن چىشىمنىڭ ئاغرىقى ۋە ئۇنى ساقايتىشنىڭ يولىنى تېپىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ تازا قىينىلىپ تۇرغان ۋاقتىمدا، چىش ئاغرىقى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ بىر باشلىقى مەن تۇرۇۋاتقان بىناغا كۆچۈپ كەلدى. ئىككىمىز كارىدوردا قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇق، ئۇ گويا مالائىكىدەك مۇرىسىنى ئەركىن ئويناتىپ، ماڭا مۇنۇ ئادرېس قەغىزىنى بەردى:

جۇڭخۇا خەلقئارا چىش ئاغرىقى ئىلمىي جەمئىيىتى مەركىزىنىڭ باشلىقى:

شى شۇيا

ئادرېسى: ئۆز ئورنىدا.

تېلېفونى: 0000000

خۇدايىم ساقلاپ، چىش ئاغرىقىمغا ئامال تېپىلامدۇ نېمە؟ دېدىم-دە، بۆرەكنى قۇۋۇۋەتلەندۇرگۈچى ئېسىل دورىدىن ئىككى بولاق كۆتۈرۈپ شى خۇيجاڭغا سالام بېرىشكە كىردىم. شى خۇيجاڭ بىرمۇنچە تۆزۈت قىلىپ دورىنى ئارانداً ئالدى ۋە:

— چش ئاغرىقى بەش خىل بولىدۇ، ھەرخىلى بەش تۈرگۈمگە بۆلۈنىدۇ، — دېدى ئۇ، — بەش كەررە بەش يىگىرمە بەش، ھەممىسى مەدەن، ياغاچ، سۇ، ئوت — تۆت ئانا سىر بىلەن مۇناسىۋەتلىك. شامالدىنمۇ، قۇرتتىنمۇ، ئىسسىقتىنمۇ، سوغۇقتىنمۇ بولىدۇ. كالتسىي، ماگنىي، فوسفور، كالىي دېگەنلەر شېپا بولىدۇ، چىشنى ئېچىدىنمۇ، تېشىدىنمۇ تۈزەشكە بولىدۇ. ئېغىز دوختۇرلۇقى ناھايىتى كۆپ. ئېغىز دوختۇرلۇقى ئۇچ مەزھەپ، توققۇز تارماققا بۆلۈنىدۇ. غەربنىڭ چش دوختۇرلۇقى ياۋروپاچە-ئامېرىكىچە دېگەن ئىككى تۈرگۈمگە ئايرىلىدۇ. كەسپداشلار بىر-بىرىگە كۆشەندە، بەزىلەر چىشنى تارتىدۇ، بەزىلەر يامايدۇ، بەزىلەر قىرىدۇ، بەزىلەر يۇيۇپ تازىلايدۇ. بەزىلەر زاماسكلاپ قويىدۇ، بەزىلەر سەدەپ سالىدۇ، بەزىلەر سىمابلىق دورا ئىشلىتىدۇ. ئۆلگەن چىشنىڭ يىلتىزىنى چقىرىپ، تاج كىيدۈرۈپ، مىس سىم بىلەن بېكىتىپ، يېڭى چىشتەك چىرايلىق قىلىۋېتىدىغانلارمۇ بار. جۈڭگو چش دوختۇرلۇقىنىڭ تارىخى ئۇزۇن، ئۇ يىلتىزىدىن ئۈچىغچە داۋالايدۇ، ھەرخىل چش ئاغرىقلىرىغا ئىسىق ئېشش سەۋەب بولىدۇ. جىگەر ھارارىتى، ئاشقازان ھارارىتى، يۈرەك ھارارىتى، بۆرەك ھارارىتى، ئۆپكە ھارارىتى، تال ھارارىتى ئىسىق ئېشىشىدىن بولىدۇ. سۇ ئىسسىقنى باسىدۇ، يامان ئىسسىقنى ئاسان باسالمايدۇ. مۇتەدىل ئىسسىققا گەپ كەتمەيدۇ، ئېشىپ كەتكەن ئىسسىقنى تۆگىتىش ئۈچۈن دوختۇرغا ئىلتىجا قىلىش كېرەك. پۈتۈن ئەلدە ئاتاقلىق دوختۇردىن تۆتىلا بار. خەلق ئارىسىدىكى داۋالاشنىڭ ئۆز ئالدىغا ئالاھىدىلىكى بار. چش ئاغرىقىنى يەل گۈمپىسى بىلەن داۋالاشنىڭ ئۇنۇمى ئالاھىدە، چىشنى تارتقۇزغاندىن كېيىن يېڭى چش چقىسا، يېمەك-ئىچمەكتە ئىسىق-سوغۇققا دىققەت قىلىش كېرەك...

شى خۇيجاڭ ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ چقتى، ئۇ قەدىمكى زاماندىكى ۋە ھازىرقى، جۈڭگودىكى ۋە چەت ئەلدىكى ھەرخىل چش ئاغرىقلىرىدىن، ئۇ ھەقتىكى تۈرلۈك نەزەرىيە،

تۇرلۇك مەزھەپلەردىن تولۇق خەۋەردار ئىكەن. ئۇ ناپالىيوننىڭ ئوك تەرەپتىكى بەش تال ئۇستۇن چىشىدىن تارتىپ گېتلىرنىڭ ئاشىنسى بېۋانىڭ جا چىشىنى سېتىشقىچە، شەرقىي خەن دەۋرىدىكى ئايال جەسەتنىڭ ئۇتتۇر چىشىدىن تارتىپ بوددا چىشىنىڭ توك ئۇتكۈزۈش خۇسۇسىيىتى ۋە تۇرلۇك كارامەتلىرىگىچە سۆزلەپ چىقتى، ئاندىن كېيىن ئۇ چىش ئاغرىقىنى داۋالاشتىكى كونىلىق ساقلىغۇچى مەزھەپ بىلەن رادىكال مەزھەپنىڭ نەچچە مىڭ يىللارغىچە بەس-مۇنازىرە قىلىش ۋەقەسىنى سۆزلەپ بەردى، ئۇنىڭ گەپلىرى تازا ئېسىل يەرگە كەلگەندە، مەن بىردىنلا: «ۋايجان، ئاغرىق جىنىمنى ئالىدىغان بولدى» دەپ قاتتىق ۋاقىراپ ھوشۇمدىن كېتىپ قالدىم.

شى خۇيجاڭ كېچىرىڭ، كېچىرىڭ دېدى. ئۇ ئۆزىنىڭ چىش داۋالاش بۆلۈمىنىڭ نۆۋەتچى دوختۇرى ئەمەس، چىش ئاغرىقى ئۇلمىي جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتى، ئۇ ئۆز جەمئىيىتىنىڭ ئۇلمىي تەشكىلات ئىكەنلىكىنى، ناھىيىدىن تۆۋەندىكى چىش دوختۇرلىرىنى قول سانائەت باشقۇرۇش بۆلۈمى باشقۇرىدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارغا دېھقانچىلىق سودا بازىرى باشقارمىسى كىنىشكا تارقىتىپ بېرىدىغانلىقىنى چۈشەندۈردى، ئۇ مېنى دوستانە ياخشى كۆڭلى بىلەن تەنقىد قىلىپ، سىزنىڭ چىش ئاغرىقىڭىز ناھايىتى كونكرېت، بەكمۇ ئاددىي ئىش قاتارىغا كىرىدۇ، سىزگە «چىش ئاغرىقى قامۇسى»، «چىش ئاغرىقى قىبلىنامىسى»، «چىش ئاسراش ھەققىدە قىسقا مۇلاھىزە» دېگەنگە ئوخشاش كىتابلارنى بېرىپ تۇراي، كۆرۈپ بېقىڭ، كونىلارنىڭ يول كۆرسىتىپ بېرىش ئۇسۇلىدىن، چىشىڭنى داۋالاش ئۆزۈڭدىن دېگەن گېپى جايىدا ئېيتىلغان دېدى.

بەك ئاچكۆزلۈك قىلىشقا يۈزۈم چىدىماي، ئۆزۈڭنى تۆت، ئەدەبكە قايت دېگەن گەپكە ئەمەل قىلىپ كىتابنى ئىككىنىلا ئېلىپ قايتتىم، كىتابلارنى ئوقۇپ خۇددى قېلىن تۇماننىڭ ئارىسىدا قالغاندەك ھەيران بولدۇم. بىلدىمكى، چىش دېگەننىڭ ھەم چېكى بار ئىكەن،

ھەم چېكى يوقكەن، تارتقۇزغاندا چىشلىك بولغان بىلەن، تارتقۇزغاندىن كېيىن چىشلىك يوقلىدىكەن، ئەنە شۇنداق چىشمۇ يوق، چېكمۇ يوق بولۇپ قېلىشنى ئويلاپ چەكسىز مەيۈسلۈككە چۈمدۈم.

مېنىڭ قېيىن ئاغام چەت ئەلدىكى بىلىم ئېلىش ۋە تەتقىقات ئىشىنى تۈگىتىپ يېقىندىلا قايتىپ كەلگەنىدى. ئۇ مېنىڭ ئەخمەقلىقىم ۋە نادانلىقىمنى ھەمدە شى خۇيجاڭنىڭ قۇرۇق گەپ سېتىپ چىشمنى داۋالاشقا دەخلە يەتكۈزگەنلىكىنى قاتتىق سۆكتى. ئۇ چىشى ئاغرىقىنى يوشۇرۇپ دوختۇردىن قېچىش خۇددى ئا Q نىڭ تېزىنى داۋالىتىشتىن قاچقىنىغا ئوخشاش گەپ، مۇبادا ئا Q تاز بېشىغا ئىلمي مۇئامىلە قىلىپ، گرىزېئو فۇلۇنى، ۋېتنامنى ھورمان دېگەن دورىلارنى بالدۇراق يېگەن ۋە NWS سىستېمىسىدىكى چاچ ئاسرىغۇچى مەلھەم دورىلارنى بېشىغا سۈرتكەن بولسا، بەلكىم چرايلىق چاچ چقىپ ساقگىلاپ تۇرغان بولاتتى، دەپ كۆرسەتتى. ئۇنىڭ دېيىشچە، چىش ئاغرىقىنى داۋالاتمسا چىش چىرىپ، بارا-بارا چىش ئەترايى كېسىلگە، چىش يىلتىكى يالىلۇغىغا ئايلىنىپ كېتىدىكەن، چىش يىلتىكى يالىلۇغى بارا-بارا سۈگەك يىلتىكى يالىلۇغى، سۈگەك سىلى ۋە يۈلۈن راكىغا ئايلىنىپ، يېنىكرەكى پۈت-قولنى كېسىشكە زامىن بولسا، ئېغىرى جانغا زامىن بولىدىكەن. ئۇ بۇنىڭغا مىسال كەلتۇرۇپ، 1635-يىلى يالغۇز ياۋروپادىلا چىش ئاغرىقى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم 5488گە يەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ گەپنىڭ ئاشكارىسىنى ئېيتىپ، «چىش ئاغرىقى ئىلمي» دېگىنى ساختا ئىلىم، تەرەققىي تاپقان ئەللەر بۇنداق ئىلمنىڭ بارلىقىنى زادى ئېتىراپ قىلمايدۇ دېدى. ئۇ ئېغىز دوختۇرلىرىنى ئويۇشتۇرۇپ، چىش ئاغرىقى ئىلمي سىستېمىسىنى بەرپا قىلىشنىڭ ئاقىدىغان-ئاقمايدىغانلىقىنى دەللىلەش يۈزىسىدىن تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشنى تەكلىپ قىلىدىكەن. مەن ئۇنىڭ ھەممىنى تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەرنىڭ مىزانى بىلەن ئۆلچەيدىغان مۇجەزىنى يوشۇرۇن يول بىلەن تەنقىد قىلغان بولسامۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشىدىن بەك مىننەتدار بولدۇم. ياخشى

گەپ قۇلاققا ياقماس دەپتىكەن، ئۇ چىش ئاغرىقىمنى ئۇزاققىچە داۋالاتماي كەينىگە سۆرەپ كەلگەنلىكىمنىڭ يامان ئاقىۋىتىنى كۆرسىتىپ بەردى، مەن بىر چىشنى دەپ پۈت-قولدىن ھەتتا جاندىن ئايرىلىپ قالماسلىق توغرىسىدىكى بۇ تەكلىپنى مەڭ مراتەم ماقۇل كۆردۇم.

مەن قەتئىي بەل باغلاپ چىشىمنى يەنە بىر قېتىم تارتقۇزۇش نىيىتىگە كەلدىم ۋە مۇشۇ ئېغىز كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىنىڭ چىشنى تارتىشتىن باشقا ئامالى بار-يوقلۇقىغا كۆز يەتكۈزەلمىدىم. بىزنىڭ فاكۇلتېت مۇدىرى ماڭا ھەممىدىن كۆڭۈللۈك، ھەممىدىن ئىلمىي، ھەممىدىن پاكىز، ھەممىدىن ئۇنۇملۇك چارە — ئاغرىغان چىشنى تارتقۇزۇۋېتىشتۇر، چىشنى تەشتۇرۇش، قىردۇرۇش ۋە ياماتتىشنىڭ ئازابى چىشنى تارتقۇزۇشنىڭكىدىن چەكسىز كۆپ بولىدۇ ھەم ئۇزاق داۋام قىلىدۇ دېگەن مەسلىھەتنى بەردى، خىزمەتداشلىرىم ماڭا كۆيۈنۈپ، چىشىگىزنى چوقۇم ئەر دوختۇرغا تارتقۇزۇڭ، ئايال دوختۇرغا تارتقۇزماڭ، چۈنكى چىش تارتىش «كۆچ تەلەپ قىلىدىغان» ئىش، چىش دوختۇرلىرىنىڭ ئاشلىق نورمىسى پرىستانلاردا يۈك توشۇغۇچىچە ئىشچىلارنىڭكى بىلەن ئوخشاش بولۇشقا تېگىشلىك دېگەن مەسلىھەتنى بەردى. مەن ئۇنىڭكىدىن نۆۋەتە چىشىمنى تارتقىنى دەل ئەر دوختۇر ئىدى دېگەننى ئېيتىشتىن تارتىنىدىم، خىزمەتداش، دوست-بۇرادەرلىرىم ماڭا چىشنى داۋالىتىشقا دائىر تۇرلۇك تەجرىبە-ساۋاقلارنى، سەممىي مەسلىھەتلەرنى، ئەپچىل يوللارنى، قائىدە-نىزاملارنى كۆرسىتىپ بەردى. «ئالىيجانابلار باشقىلارغا نەسىھەت بىلەن ئىلتىپات كۆرسىتىدۇ، چاكىنلار باشقىلارغا بايلىق بىلەن ئىلتىپات كۆرسىتىدۇ»، «مال تۇرى بىلەن، ئادەم توپى بىلەن ئايرىلىدۇ» دېگەندەك، مەن ۋە مېنىڭ ئەتراپىمدىكى كۆپچىلىكنىڭ ئالىيجانابلارغا كىرىدىغانلىقىمىزدا شەك بولمىسا كېرەك. ئالىيجانابنىڭ چىشى شۇنچە ئاغرىۋاتقان تۇرۇقلۇق نومۇر ئالالمايۋاتقانلىقىنى بىر دېمەك!

ئۇدا ئۇچ كۈنگىچە ئۆچىرەتتە تۇرۇپمۇ نومۇر ئالالمىدىم! ئاڭلىساق

باشتىكى نومۇرلارنىڭ ھەممىسى ئارقا ئىشكتىن تارقىلىپ بوپتۇ، ئامماننىڭ زەردىسى قايىندى، چىشىم چىدىغۇسىز ئاغرىۋاتاتتى. بىر جۈملە چىقراي دېدىمۇ، لېكىن ئابرويۇم تۆكۈلۈشتىن ئېھتىيات قىلدىم، چىشمىنى تارتقۇزمغانلىقىنىڭ ئۈستىگە جۈملە تېرىپ سەتلىشىم يۈرسەم كۆرۈڭ، بۇنداق ئىشنى قويماي دېدىم-دە، ئۆيگە قايتىپ بېرىپ ئەھۋالنى خوتۇنغا ئېيتتىم. خوتۇنۇم: بىزنىڭمۇ ئارقا ئىشكىمىز بار! ئارقا ئىشىك، ئارقا ئىشىك، نوچىلارغا كەلگە ئىشىك دەپ بىزمۇ مېڭىپ باقايلى! دېدى.

شۇ گەپ بىلەن مەن ئىككى بوتۇلكا ماۋتەي ھارىقى (ئەگەر جا بولسا جاۋابكارلىق مەنده ئەمەس) نى ئالدىم-دە، خوتۇنۇمنىڭ يىراق تۇغقىنى — سەھىيە بۆلۈمىدە ئىشلەيدىغان لىيۇ چۆجاڭنى ئىزدەپ باردىم. لىيۇ چۆجاڭنىڭ دېيىشچە، بىرىنچىدىن، ئۇ جۇڭگىي دوختۇرخانىلىرىنى باشقۇرىدىكەن، ياۋروپاچە دوختۇرلار بىلەن تونۇشمايدىكەن، بولۇپمۇ ئېغىز كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىدىكىلەردىن ھېچكىمنى تونۇمايدىكەن. ئىككىنچىدىن، ئۇ چىش ئاغرىقىنى ياۋروپاچە دوختۇرلارغا كۆرسەتمىشكە قارشى ئىكەن. ياۋروپاچە دوختۇرلار ئادەم ئورگانىزمىنى پارچىلارغا بۆلۈپ تەھلىل-تەتقىق قىلىدىكەن، بۇ سانائەت ئىنقىلابىنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدىكى كۆز قاراشقا ياتىدىكەن، ئۇلار چىش ئاغرىسا چىشىنلا، پۇت ئاغرىسا پۇتىنلا داۋالايدىكەن، يىلتىزىدىن داۋالىماي يۈزە داۋالايدىكەن، كېسەلنى پېچاق، ئامبۇر، يېڭنە، ئىكەك، قىسقۇچلار بىلەن داۋالايدىكەن، ئۇلار ئادەمنى زاپچاسلاردىن قۇراشتۇرۇلغان مېخانىزم قاتارىدا كۆرىدىكەن، ياۋروپاچە دوختۇرلار چىش ئاغرىقىنى داۋالاشتا ئاۋۋال ياماپ كېيىن تارتىۋېتىدىكەن، ئۇستى-ئۈستىگە تارتىۋېرىپ تاكى ھەممە چىشىگىنى تارتىپ تۆگە تكەندىلا توختايدىكەن، ئۇلاردا شۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق ئىكەن. ئۇنىڭ تەتۇرىچە جۇڭگىي دوختۇرلىرى ئادەم ئورگانىزمىنى بىر پۈتۈنلۈك، بىر سىستېما، خوراپ تۇرىدىغان قۇرۇلما، ئېنتروپىيىلىك تەسىرنىڭ ئاساسىي دىسكىسى

دەپ قارايدىكەن. ئۇلار بەش ئانا سىر بىر-بىرىنى ھاسىل قىلىپ، بىر-بىرىنى يېگۈپ تۇرىدۇ، ئىچكى بەش ئەزا بىر-بىرىگە ئۆتۈشۈپ، بىر-بىرىنى تولۇقلاپ تۇرىدۇ، كىچىككىنە چىشنىڭ يىلتىزى يۇرەكتە، ئۆپكىدە ۋە بۆرەكتە بولىدۇ، مۇجىمەل ماتېماتىكا، زامانىۋى لوگىكا، بىر پۈتۈن بىۋاستە سەزگۈ، تەجرىبە تەسىرى دېگەنلەرنى سانائەت دەۋرىدىن كېيىنكى بەشىنچى قېتىملىق دولقۇن كۆتۈرۈلگەن چاغدىكى سەۋىيىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ دەپ بىلىدىكەن. ياۋروپا، ئامېرىكىلاردىكى بەزى ئاتاقلىق دوختۇرلار چەت ئەلدە ئوقۇۋاتقان جۇڭگولۇق ئوقۇغۇچىلارغا چىن مەنىدىكى كەلگۈسى تېبابەتچىلىك جۇڭگودا مەيدانغا كېلىدۇ، جۇڭگودا رونىاق تاپىدۇ، سىلەر يانىدىكى قۇيرۇقسىز يېراقتىكى ئۆپكە ئەلا دېگەندەك تېبابەتچىلىكنى ئۆگىنىش ئۈچۈن غەربكە كېلىپ نېمە قىلىسىلەر؟ ئەسلىدە ياۋروپالىق، ئامېرىكىلىق زاتلار مۇقەددەس جۇڭگوغا كېلىپ تەلىم ئالسا توغرا بولىدۇ! دېگەن ئىمىش. مۇشۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان پىكرىنى ئەسلىدە پىكاسو جاڭ داچيەنگە بايان قىلىپ، دۇنيادا بىرلا جۇڭگودا سەنئەت بار دەپتىكەن. خۇددى شۇنىڭدەك، دۇنيادا ھەقسىز چىشمۇ جۇڭگودىلا بار. گەپنىڭ قىسقىسى، لېۋ چۇجاڭ مېنىڭ چىشمىنى جۇڭچىي دوختۇرخانىسىدا داۋالىتىشىمنى تەكلىپ قىلدى ۋە بۇنىڭغا مانا مەن يارەملىشىمەن دېدى.

خۇشاللىقمدا چىشمىنىڭ ئاغرىقى ساقايغاندەك بولدى. كۆزۈمنى چەتكىلا، ئەجنە بىلەرگىلا تەككەنلىكىمگە ئاچچىقىم كەلدى، ئۆتكەندە ۋەھشىيلەرچە چىش تارتىش ئازابىنى تارتقانلىقىمنى ئۆزۈمنىڭ شورىدىن كۆردۈم، ئۇنىڭدىن كېيىن لېۋ چۇجاڭنىڭ ئاغىنىسىگە قارىپ خەت يېزىپ بەرگەنلىكىگە مىڭ مىراتەم تەشەككۈر ئېيتتىم. ھېلىقى چىشمىنى تارتقۇزغان يىلى غەرب پېنىگە، غەرب تېبابەتچىلىكىگە ئىشىنىپ، پەن چىشمىنى ساقايتىدۇ دېگەن باللارچە ئويدا بولغان ئىكەنمەن، ئۇنىڭدىن كېيىن ۋاقتىنىڭ كەينى-كەينىدىن يورغىلاپ بىلىنمەيلا ئۆتۈشى ئارقىسىدا، ھەددى-ھىسابى يوق ئىسسىق-سوغۇقنى

باشتىن كەچۈرۈپ، يەنلا بولۇپ پەلسەپە بولمسا، پەن ۋە پەلسەپىلا بولۇپ، مۇناسىۋەت ئىلمىي بولمسا بىرىر چىشنىمۇ ساقايتىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى چۈشىنىشكە باشلىدىم.

لىۋ چۇجاڭ ئۆز خېتىدە مۇنۇلارنى يازغانىدى:

جاۋ جۇرېن:

ئەھۋالىڭىز ياخشىمۇ؟ بەك ئالدىراش بولۇپ سىزدىن ھال سوراپ تۇرالمىدىم، كەچۈرگەيسىز. سىز تاپىلىغان ئىشلارنى بېجىرىۋاتىدۇ، ئۆزۈم ئورۇنلاشتۇردۇم، خاتىرجەم بولۇڭ، تۇرلۇك خەۋەرلەرنىڭ تارقالغانلىقى بىكار ئەمەس، شۇڭا ئەلۋەتتە تەبرىكلەيمەن. پروفېسسور دوستۇم ۋاڭنىڭ چىشى ئاغرىپ قاپتۇ، سىزنى ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم. قوشۇمچە دەيدىغىنىم شۇ.

چىشنى ئەنە شۇنداق يول بىلەنلا ساقايتقىلى بولىدىكەن-دە!

جۇڭيى دوختۇرخانىسىنىڭ ئىچى خۇددى شاڭخەيدىكى چېڭخۇاگمياۋ بۇتخانىسىدەك، كىرىۋاتقان-چىقىۋاتقان ئادەمگە توشۇپ كېتىپتۇ، كىشىلەر ھەتتا ئەر-ئايال تەرەتخانىسىنىڭ ئىشكى ئالدىدىمۇ ئۇزۇن ئۆچەرەت تۇتۇپ تۇرۇپتۇ، تەرەتخانىغا كىرىپ-چىققانلارنىڭ ئىشتان بېغىنى كېتىۋېتىپ ئېتىۋاتقانلىقىدىن قارىغاندا، ئادەمنىڭ توللىقىدىن ئىشتان بېغىنى ئېتىشكىمۇ ئولگۈرمەي يېنىپ چىققانلىقى ئېنىق ئىدى. مەن ئىچىمدە ھەيران بولدۇم ۋە ئازادلىقتىن بۇرۇن شۇ قەدەر بازىرى كاسات جۇڭگىنىڭ مانا ئەمدى قالتىس ئەتىۋارلىشىپ قالغانلىقىنى ئويلاپ خۇرسەن بولدۇم. شۇنچە نۇرغۇن خەقنىڭ ئۇيان-بۇيان چېپىپ يۈرگەنلىكىگەقاراپ، بىرلا مېنىڭ قولۇمدا لىۋ چۇجاڭ ئۆز قەلىمى بىلەن يېزىپ بەرگەن خەت بولغانلىقى ئۈچۈن كۆڭلۈمنى توق تۇتۇپ، گويا ئالەم مالىمان بولۇپ كەتسىمۇ مەن تەنھا ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرۇۋاتقاندەك ھېسسىياتقا چۆمۈلدۈم. بىر سېستىرانى ئۈچرىتىپ ئۇنىڭدىن:

— جاۋ جۇرېننى ئىزدەيتتىم، جاۋ جۇرېن نەدىدۇر؟ — دەپ سورىدىم.

قۇلقىنىڭ دەردى بارمۇ-قانداق، ھېلىقى سېسترا قىلچە ئىپادە بىلدۈرمەي كېتىپ قالدى. سېسترا دوختۇرلاردەك ئاق خالات كىيىۋالغان يەنە بىرقانچە يىلەندىن سورىسام، ئۇلارمۇ قۇلاق سالمىدى، قارا پىۋ قويمىدى.

قولۇمدا لېيۇ چۇجاڭ يازغان خەت بار! — دېدىم مەن ئالدىمدىكىلەرنى پوش-پوش دەپ.

يۇنگدىنمۇ قىلچە نەتىجە چىقمىدى.

ئاخىرىشىپ باشقا دوختۇرخانىغا كېلىپ قالدىمۇ يا دەپ، دەرۋازا سىرتىغا چىقىپ ۋېئىسكىغا قاراپ باقتىم، ئاداشماپتىمەن. قايتىدىن قورۇغا كىردىم، باشتىكى غەيرىتىم لاسسىدە بوشاپ كەتتى، توپ-توپ ئاغرىقلار قاتارىدا ھېلى ئۇيان، ھېلى بۇيان قېقىلىپ خۇدۇمنى بىلمەي قالدىم، «جاۋ جۇرېننى ئىزدەيمەن، قولۇمدا لېيۇ چۇجاڭنىڭ ئۆزى يازغان خېتى بار» دەپ داۋاملىق بار كۈچۈم بىلەن توۋلىدىم ھەتتا ناله قىلغاندەك بولدۇم، ئىشەنچىم تۆگەپ، سۆلىتىم ئۆچتى.

— بېرىپ نومۇر ئال! — دوختۇرخانا خادىملىرى ماڭا قارا پىۋ قويمىغان بولسا، ئاغرىق جاماڭەت ئەنە شۇنداق غەزەپلىك ۋارقىرىدى. ئۆپچۆردەمگە قارىسام ماڭا دىققەت قىلمۇاتقان بىرەرسى چىقمىدى. ماڭا كاشىلا قىلىدىغان ھېچكىم يوقكەن دېگەن خىيالدا تۇرۇۋاتسام يەنە بايىقى پەدىدە بىر ئىغىزدىن چىققانىدەك:

— بېرىپ — نومۇر — ئال! — دېگەن غەزەپلىك ۋارقىراش ئاڭلاندى.

مەن خۇدۇمنى بىلمىگەن ھالەتتە بېرىپ نومۇر ئالدىم ۋە نومۇر تارقىتىش ئۆينىڭ كۆزنىكى ئالدىدا تۇرۇپ، ئۆينىڭ ئىچىدە ئېگىز غادىيىپ ئولتۇرغان سېسترا غا:

— مەن جاۋ جۇرېننى ئىزدەيتتىم! — دېدىم.

نومۇر تارقىتىش ئۆينىڭ كۆزنىكى بەك كىچىك ۋە ئورنى پەستە بولغاچقا مۆكچىيىپ، بېشىمنى پەسكە ئېگىپ، نومۇر تارقاتقۇچىنىڭ جاماللىنى بىر كۆرۈپ باقماقچى بولدۇم. قارىسام تەكە بىۋۇلۇقدىن ئاغرىقلارنى تىرناقچىلىك كۆزنىگە ئىلمايدىغان بىر ئۇلۇغ زاتنىڭ قارىسى غۇژا كۆرۈندى.

— مەن جاۋ جۇرېننى ئىزدەيتتىم، — دېدىم مەن ۋە قولۇمدا مىجلىپ يۇمشاقلىشىپ قالغان خەتنى چىقاردىم.

— 7-ئۆيدە، — دېدى نومۇر تارقىتىش ئۆيىدە رەڭگىروۋىنى ئۆزگەرتمەي ئولتۇرغان كىشى ئوچۇق جاۋاب بەرمەي.

ئۇ 1-ئۆيدە دەۋاتامدۇ! 11-ئۆيدە دەۋاتامدۇ؟ ياكى 17-ئۆيدە دەۋاتامدۇ؟ ھەر ھالدا بۇنىڭ ھەممىسى ئېھتىمالغا يېقىن ئىدى، بوينىم يۇقىرى-تۆۋەن تەلمۈرۈپ توختىماي ھەرىكەتلەنگەچكە تېلىپ كەتكەنىدى.

يەنە سوراۋېرىشتىن يالتايدىم. ئۆچىرەتتىكىلەر مېنى تۇرتۇپ چەتكە چىقىرىۋەتتى. مەن ئىزدىگەن ئۆيۈمگە يېتىۋېلىش ئۈچۈن ئارىغا قىستىلىپ كىرسەم، باشقا ئاغرىقلار توختىماي تۇرتۇپ مېنى چەتكە چىقىرىۋەردى. غۇۋزۇردە ئاچچىقىم تۇتتى-دە، مەنمۇ باشقىلارنى تۇرتۇشكە باشلىدىم. ھېلى ئۇيان، ھېلى بۇيان ئىتتىرىلىپ يۈرۈپ ئاخىرى 1-ئۆيگە كىردىم. ئۇ يەردە بىر ئايال دوختۇر ئولتۇرۇپتۇ، بۇياق جاۋ جۇرېنىدەك قىلمايدۇ دېگەن يەرگە كېلىپ، ئىشكىتىن بوينىنى سوزۇپ قاراۋاتقان ئادەملەرنى ئىتتىرىپ 1-ئۆيدىن چىقتىم-دە، 7-ئۆيگە كىردىم. قارىسام ئۇ يەردە ياشقىنا بىر دوختۇر ئولتۇرۇپتۇ، ئۇمۇ جاۋ جۇرېنىدەك قىلمىدى، مەن داۋاملىق باشقىلارنى ئىتتىرىپ ھەم باشقىلارغا ئىتتىرىلىپ ماڭدىم، توپنىڭ كۇچى مېنى سۈدەك ئېقىتىپ 11-ئۆيگە ئەكىرىۋەتتى، قارىسام چاچ-ساقلى ئاقارغان بىر دوختۇر ئولتۇرۇپتۇ، «جاۋ جۇرېن مۇشۇ ئىكەن» دەپ تازا خۇشال بولۇۋاتسام، باشقىلار مېنى بىراقلا چەتكە ئىتتىرىۋەتتى. ئەمدى 8-ئۆيگە كىردىم، بۇ يەردىكى دوختۇر بىر ئاغرىق كىشى بىلەن

تاكاللشۇپتىپتۇ. ئاغرىق كىشى قولى بىلەن دوختۇرنىڭ بۇرنىنى نوقۇپ: «سەندەك دوختۇرنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن!» دېسە، دوختۇرمۇ ئاغرىق كىشىنىڭ بۇرنىنى نوقۇپ: «مەنمۇ سەندەك ئاغرىقنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن!» دەۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەر ئىككىسى ئۆزىنى باسالماي قېلىۋېتىپتۇ. بۇنىڭمۇ جاۋ جۇرېن ئەمەسلىكىگە كۆزۈم يەتتى، جاۋ جۇرېن بولغىنىدا ئاغرىق بىلەن تاكاللىشىپ يۈرمىگەن بولاتتى، ئاغرىقمۇ جاۋ جۇرېن بىلەن تاكاللاشمىغان بولاتتى دېگەنلەرنى ئويلىدىم. ھەتتا بۇنىڭدىن «كۆرۈپ باقمىغان» دېگەن گەپ تېگىدە ئىنتايىن يامان سەلبىي گەپ ئىكەن-دە، كۆرۈپ باقمىغان نەرسە گەپ يوق ئەسكى بولىدىغان ئوخشايدۇ دېگەن چۈشەنچىنى ھاسىل قىلدىم. بىراق ئۆزۈممۇ جاۋ جۇرېننى كۆرۈپ باقمىغانغۇ، ئۇنداقتا جاۋ جۇرېننى ئىزدەپ نېمە قىلمەن! دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

ئەمدى 9-ئۆيگە كىرىپ ئۆزۈن چاچ قويۇۋالغان بىر يىگىتنى كۆردۈم، ئۇنىڭ ئالدىغا كەلگەن ئاغرىقلارنىڭ بەك ئازلىقىغا قارىپ بۇياقتا ئاغرىقلار ئىشەنمەيدىكەن-دە، دەپ ئويلىدىم. مەن ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، تىلمىنى چاينىپ:

— مەن ئەسلى جاۋ جۇرېننى ئىزدىمەكچى ئىدىم...،— دېدىم.

— جاۋ جۇرېن مەن بولىمەن، — دېدى ئۇياق قەتئىي ئاھاڭدا.

ئىشەنمەسلىككە ئاساسىم بولمىغاچقا ئىشەندىم، ئەمما كۆڭلۈم بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى. چىشىم ئاغرىۋاتقاچقا جاۋ جۇرېننىڭ كىملىكىنى داۋاملىق سۈرۈشتە قىلىشقا رايىم بارماي، ئاغرىقمنىڭ ئۆتمۈشىنى بايان قىلدىم.

ئۇ يىگىت مۇلايىم ئاھاڭدا ئاغزىڭنى ئېچىڭ دەپ، بىر تال پولات سۈمبە بىلەن چىشمغا توكۇلدىتىپ ئۇرغىلى تۇردى، سۈمبە ئاغرىق چىشمغا تەگكەندە ۋاي دەپ ۋارقىرىۋەتتىم.

جاۋ جۇرېن ئېچ ئاغرىتىش بىلەن باش لىڭشىتىپ قويدى ۋە

ربتسپ يېزىشقا كىرىشتى، خەت دېگەننى قالتىس گۈلىگە گۈل كەلتۈرۈپ يازىدىكەن. بىر ھازادىن كېيىن يېزىپ بولۇپ ماڭا بەردى، قاراپ باقسام تونۇيالمىدىم. خەتلەرنى تونۇغاچ دوختۇرخانا تەرەپكە ماڭدىم، شۇنداقلا قارىسام $2\times3\times7$ دېپىلگەن ئاغرىق توختىتىش دورىسى يېزىقلىق تۇرىدۇ.

بىلدىمكى، بۇ ئاغرىق توختىتىش دورىسىنى كۆنىگە ئۈچ نۆۋەت، ھەر نۆۋەتتە ئىككى تالدىن يەيسز دېگەن سۆز ئىدى، دورىنىڭ مىقدارى بىر ھەپتە يېيىشكە يېتىدىكەن! ئىمزا قويغان يەرگە قاراپ تېخىمۇ تونۇيالمىدىم، بىر تۇرۇپ جۇ دېگەن خەتكە، بىر تۇرۇپ لىۋ دېگەن خەتكە، بىر تۇرۇپ چۇ دېگەن خەتكە، يەنە بىر تۇرۇپ شۇي دېگەن خەتكە ئوخشايتتى، ئىشقىلىپ شۇنىسى ئايدىڭ بولدىكى، ھېچقايىسسى جاۋ دېگەن خەت ئەمەس ئىدى!

— ئالدامچى! — دېدىم مەن.

كۆڭلۈم بەك ئازار يېگەچكە جېدەللەشتىم. ئۆزىنى جاۋ جۇرېن دەپ ئاتىغان تۆت كىشى — بەزىسى ئەر، بەزىسى ئايال، بەزىسى قېرى، بەزىسى ياش — ماڭا ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى. ئۇلار مۇنداق دېدى:

— جۇڭىيىنىڭ ياخشىلىقىدا گەپ يوق، بولۇپمۇ سوزۇلما، ماغدۇرسىزلىق كېسەللىرىنى داۋالاشتا شۇنداق. ئەمما چىش ئاغرىقىغا كەلگەندە جۇڭىيىنىڭ ئالاھىدە دېگۈدەك ئامالى يوق، بۇ ئەپسۇسلىنىشقا تېگىشلىك، لېكىن بۇ پاكىت. دەرۋەقە، بۇ بىر تەرەپنىكلا قارىشى، سىرتقا يېيىشقا بولمايدىغان پايدىلىنىش خەۋىرى. ئومۇمىي جەھەتتىن ئالغاندا، جۇڭىيىنىڭ ئۇلۇغلىقىغا گەپ كەتمەيدۇ، ياۋروپاچە تىبابەتچىلىكمۇ جۇڭىينى ئۇلۇغ بىلىدۇ. ئاغرىق توختىتىش دورىسىنىڭ ئاغرىق پەسەيتىش ئۇنۇمى ياخشى. ئەڭ ياخشىسى سىز ئاۋۋال ئاغرىق توختىتىش دورىسىدىن بىر ئاز يەڭ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئېغىز كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىغا بېرىپ ياۋروپاچە داۋالايدىغان دوختۇرغا كۆرۈنۈڭ. سىزنىڭ جۇڭىيىغا چىن ئېتىقاد قىلغانلىقىڭىز كىشىنى

تەسىرلەندۈرىدۇ. نەزەرىيە جەھەتتىن ئالغاندا، جۇڭگىنىڭ چىش ئاغرىقىغا ھېچقانداق ئامالى يوق دېيىشكە بولمايدۇ، ئەلۋەتتە. چىشنىڭ ئاغرىشى يامان ئىسسىقنىڭ كۆچىدىن بولىدۇ. سىز ئىپار، دېگىزىيا، بۆكەن مۆڭگۈزى، كاپۇر، يالپۇز دېگەنگە ئوخشاش سوغۇقلۇق ئاچچىق دورىلارنى يېسىڭىز بولىدۇ. ئەمما شۇنى بىلىپ قويۇڭ، بىرىنچىدىن، بۇ دورىلارنى يېسىڭىز بىر ھەپتىدىن كېيىن ئۇنۇم بېرىدۇ، چىشىڭىزنىڭ بەك ئاغرىۋاتقانلىقىدىن قارىغاندا، بىر ھەپتىگە چىدىشلىق بېرەلەمسىز؟ ئىككىنچىدىن، بۇ دورىلارنىڭ ھەممىسى ئىچ سۇرۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە، ئاز يېسىڭىز ئۇنۇم بەرمەيدۇ، جىق يەۋەتسىڭىز، ئىچىڭىز توختىماي سۇرۇپ ماغدۇر-سىزلاندۇرىدۇ، ئۇنداقتا چىشىڭىزنى ساقايتىش تېخىمۇ قىيىنلىشىدۇ. ئۈچىنچىدىن، بۇ دورىلارنىڭ ئىچىدە ھەممىدىن نوچىسى ئىپار، بىراق سەھىيە مىنىستىرلىكى ××19-يىلدىكى ××نومۇرلۇق ھۆججەتتە ئىپارغا ھەركىم ئۆزى پۇل تۆلەيدىغان، ھۆكۈمەت ھېسابىغا ئۆتكۈزۈشكە رۇخسەت قىلىنمايدىغان دەپ ئوچۇق كۆرسەتتى. يەنە كېلىپ بۇ دورىنىڭ بەك قىممەتلىكىنى كۆرمەمسىز، دېمىسىمۇ قىممەت بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇ ھەقتە مەخسۇس ھۆججەت چىقارغان گەپ-تە، ئەرزان بولسا ھۆججەت چىقىرىپ يۈرەتتىمۇ.

— مىڭبىر جاپالارنى تارتىپ، ھەتتا لېۋ چۈجاڭنى ئارىغا سېلىپ ئىبرىشكىنىم ئارانلا مۇشۇ 7×3×2 ئاغرىق توختىتىش دورىسى ئىكەن-دە! — دېدىم مەن ۋارقىراپ.

— بولدى، بولدى، سىزنى يېگىنە بىلەن داۋالايلى...

شۇ گەپ بىلەن ئىگەك پەللەمگە ۋە قۇلقىمغا يېگىنە سانجىپ قويدى، مەن ئىلاجسىز ئاغرىق توختىتىش دورىسىنى ئېلىپ ئۆيگە قايتىپ كەتتىم.

يېگىنە ۋە دورا ھەر ھالدا كۆچىنى كۆرسەتتى، دېگەندەك ئاغرىقنى پەسەيتتى. ئۆزۈمۇز بىر ئاز ئارام تېپىپ قالدىم. چىشىم ئاغرىۋاتقاندا، ئۇ ئاندا-ئاقكەن، بۇ ماندا-ئاقكەن دەپ ئايرىپ نېمە

قىلاي، ياۋروپاچە داۋالايدىغىنى بولامدۇ ياكى جۇڭيىچە داۋالايدىغىنى بولامدۇ، كېسەلنى ساقايتقىنى ياخشى دوختۇر، قىممەت بولسۇن، ئەرزان بولسۇن، كېسەلگە شىپا بولغىنى ياخشى دورا دېگەن يەرگە كەلدىم.

ئارىدىن بەش كۈن ئۆتتى، دورىنى يەپ تۈگەتمەي تۇرۇپ چىشىم يەنە ئاغرىشقا باشلىدى-دە، ئۇنىڭ دەردىدىن يۇزۈمنىڭ يېرىمى ھېچنېمىنى سەزمەس بولۇپ قالدى. ئارامسىدا ئولتۇرالمايدىغان، گېلىمدىن تاماق ئۆتمەيدىغان، كېچىسى كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمەيدىغان، ئىشقا قولۇم بارمايدىغان ئەھۋالغا چۈشۈپ، كارىۋاتقا تاشلىنىپ ئىڭراشقا باشلىدىم. ئىڭراش ئاۋازىم قاتتىق بولۇپ كەتكەن بولسا كېرەك، ئەل ئۇيقۇغا پاتقان تۇن كېچىدە پۈتۈن بىناغا ئاڭلىنىپ ھەممەيلەننى بىئارام قىلىۋېتىپتۇ. مەن تۆۋەندىكى قوشنام — خەلقئارا چىش ئاغرىقى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى شى خۈيجاڭنى بىئارام قىلىپ قويغانلىقىمغا بەك ئۆكۈندۈم.

شى خۈيجاڭ ئۆچسىغا كاستۇم، پۈتىغا بەتىنكە كىيىپ، گالىستۇك ئىپسې ۋە ئۇنىڭغا بۇلاپكا تاقاپ، سول مەيدە يانچۇقىغا گالىستۇكنىڭ رەڭگىدە گۈللۈك قولياغلىق سېلىپ بىر ئۆچىنى سىرتقا چىقىرىپ قويۇپتۇ، ئۇستى بېشىدىن ئەرلەرگە خاس پارىز ئەتىرىنىڭ ھىدى پۇراپ تۇراتتى. كۆرۈشمىگىنىمىزگە بىرقانچە كۈن بولغانىدى، قارىسام، جەمئىيەت باشلىقى بولغان بۇ ھەزرەت ئادەم ئۈچ ئاغرىپ يىغلۇۋەتكۈدەك دەرىجىدە تىترەپ كېتىپتۇ. ئۇ مېنىڭ پەرىشان ھالىتىمنى كۆرگەندىن كېيىن:

— ھەي دەرىخا! كېچىككىنە چىش ئاغرىقىغۇ شۇنچە قىلىپ كېتەمدىغان! جەمئىيىتىمىز ئەسلىدە گوللاندىيىنىڭ خان جەمەتى تىبابەتچىلىك جەمئىيىتى بىلەن توغرا لىنىيىلىك ئالاقە ئورناتقان ئىلمىي ئورگان ئىدى، سىزنىڭ بۇ كونكرېت چىشىڭىز جەمئىيىتىمىزنىڭ باشقۇرۇش دائىرىسىگە كىرمەيتتى ھەم ئۇنى باشقۇرۇشقىمۇ چولىسى تەگمەيتتى. بىراق ئامال يوق، سىزنىڭ ئىڭراشلىرىڭىز مېنىڭ دەم

ئېلىشىمغا تەسىر يەتكۈزدى، چاكىنا-چۈككىنە ۋاي-داتلىرىڭىز مۆتۈمەر، ساغلام ئەقىل-پاراسىتىمگە دەخلى يەتكۈزدى. شۇڭا ئىنسانپەرۋەرلىكنى كۆزدە تۇتۇپ، سالاپىتىمدىن چۈشۈپ چىشىڭىزنى ئۆزۈم داۋالاشقا مەجبۇر بولدۇم، قۇلاق سېلىڭ:

« جۇڭگىيىچە داۋالاش سىرلىق، ياۋروپاچە داۋالاش چۈۋالچاق. ئۆز ئەنئەنىمىزنىڭ تارىخى ئۇزاق، چەتتىن كىرگەن داۋالاش قوپال. دورا بىلەن ئاغرىق توختىتىش داۋالاشتىكى چۈشكۈنلۈك. ئىگەك پەللىسىگە يېتىنە سانجىش — باش قېچىشا بۆكنى تاتىلىدىغاندەك ئىش. ياۋروپاچە دوختۇرلار چىشنى ماشىنا قاتاردا كۆرۈپ، خۇددى سېخلاردا قىرغۇ ستانوكلىرىنى پىرقىرىتىپ بىر نەرسە قىرغاندەك، سلېسارلار ئامبۇر بىلەن بىر نەرسە تارتقاندەك، چىشنى تۆمۇر سايمانلار بىلەن قىرىدۇ، تارتىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن، خەلقتىن ئۆگىنىڭ، خەلق ئىچىدە ئەپلىك چارە، دانا تېۋىپ جىق، خەلق تاغنى تالغان، چۆلنى بوستان قىلىدىغان قۇدرەتكە ئىگە، ئۇنىڭ ئالدىدا چىش ئاغرىقى دېگەن قانچىلىك ئىش بولسۇن! » — دېدى.

شى خۇيجاڭ شۇ گەپ بىلەن بىرقانچە مومايىنى چاقىرىپ ئەكىردى، ئۇلار تۆچ ئويماق (بۇ چوقۇم تۆچتىن بولۇشى كېرەككەن، ئالىيۇمن ۋە نىكىلدىن ئىشلەنگىنى بولمايدىكەن) نى ئاچچىقىغا ملاپ مېنى سىيرىپ داۋالىدى. مەن بىلمىنىڭ يۇقىرىسىنى يالىڭاچلاپ بەردىم، ئۇلار بوينىمنىڭ ئومۇرتقىسىدىن تارتىپ ساغرامغىچە قايتا-قايتا سىيرىپ، ئۇچامغا بىلىق ناز-نېمەتلىرى ئاشخانىسىنىڭ باھاسى نەچچە رەت ئۆسكەن، شېكەر سېلىپ پىشۇرۇلغان بىلىق گۆشىنىڭ رەڭگىدىنمۇ توقراق قان ئۈيۈشقان ئۇچ يول سىزىق پەيدا قىلىپ قويدى، پۇتۇن بەدىنىم ئاچچىقىغا پۈراپ كەتتى. شى خۇيجاڭ ئۇنىڭدىن كېيىن بوي-تۇرقى كۆپتەك دوغلاق، يوغان داڭقانىنى ئۇرنىدىن دەس كۆتۈرەلەيدىغان بىر يەل گۈمپا ئۆستىسىنى ماڭا يەل گۈمپىسىنى

ئىشلىتىشكە چاقىرىپ كەلدى. يەل گۈمپا ئۈستىسى سول پۈتىنىڭ ئۈچىنى يەرگە بىلىنەر-بىلىنمەس تەگكۈزۈپ، ئوڭ پۈتىنى ئېگىپ، سول ئالقىنىنى ئالدىغا، ئوڭ ئالقىنىنى كەينىگە قىلىپ، مېنىڭ ھېچنېمە سەزمەس بولۇپ قالغان قوۋۇزغىمغا گۈمپا ئىشلىتىشكە باشلىدى. مۇنداق گۈمپىنىڭ خىشنى چېقىپ، تاشنى يارالايدىغانلىقىدىن، ئۇنىڭ ئالقان گۈمپىسى ئاستىدا پولات قىلىچنىڭ ئېگىلىپ كېتىدىغانلىقىدىن خەۋىرىم بولغاچقا، بىر گۈمپا بىلەن پۈتۈن ئېغىز بوشلۇقنىمۇ ھەتتا بوينىمنى پارە-پارە قىلىۋېتىشتىن قورقۇپ غال-غال تىترەپ كەتتىم. نەدىن بىلەي، شۇ تىترەك بىلەن تەڭ چىشىمنىڭ ئاغرىقى سەل پەسلەپ قالدى. شى خۇيجاڭ كارىۋاتتا تىرەپ ياتقان مېنى كۆرسىتىپ، خوتۇنۇمغا:

— مانا قارا، يەل گۈمپا نېمىدېگەن قالتىس! ئەنە، ساغلام قۇۋۇەت ناچار قۇۋۇەتنى قورقىتىپ ئۆزمەي تىترەككە سېلىۋاتىدۇ! — دېدى.

ھەش-پەش دېگۈچىنىڭ ئارىلىقىدا، يەل گۈمپا ئۈستىسى كۆزلىرىنى سۈرلۈك چەكچەيتىپ، پۈتۈن كىشىدىكى قۇۋۇەتنىنى ئىشقا سېلىپ: «يېرىل!» دەپ ۋارقىرىدى.

چىشىمنىڭ ئاغرىقى توختىدى. بىر قۇر تەرلىدىم، تۇخۇم ئۈيۈتمىسىنى يەپ ئۇخلاپ قالدىم.

دېگەندەك شۇنىڭدىن كېيىن چىشىم بارا-بارا ساقىيىپ قالدى. مەن قاتتىق تەسىرلىنىپ، كىمنىلا كۆرسەم ئەل ئارىسىدىكى تېۋىپلىق ھۈنىرىنىڭ قالتىس كارامىتى بارلىقىنى، چەتتىن كىرگەن ياۋروپاچە تەبابەتنىمۇ، ئۆزىمىزدە باشتىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان جۇڭيىدىنىمۇ ياخشىلىقىنى سۆزلەيدىغان بولدۇم، كەچلىك گېزىتىنىڭ مۇخبىرى كېلىپ مېنى زىيارەت قىلدى، زىيارىتى تۈگىگەندىن كېيىن تۆۋەندىكى شى خۇيجاڭنىڭ ئۈينگە چىقىپ پۇخادىن چىققۇچە يەپ-ئىچىپ قايتىدى. كېيىن كەچلىك گېزىتتە «شىپالىق داۋا ئەل ئارىسىدىن تېپىلدۇ» دېگەن مەخسۇس تېمىدا خەۋەر بېسىلىپ چىقتى. بۇ

خەۋەر «سەككىز سائەتتىكى سىرتىدا» ، «مۇشتېرىلار مەجمۇئە-سى» دېگەن مەتبۇئاتلارغا كۆچۈرۈپ بېسىلدى، چىش ئاغرىقىم مۇناسىۋىتى بىلەن نامسىم چىقىپ قالغاچقا، لوس ئانژېلىستا ياشاۋاتقان كونا جۈڭگو مۇھاجىرلىرىدىن بىرسى ماڭا خەت يېزىپ، چىش ئاغرىقى دەستىدىن چىدىغۇسىز ئازاب تارتىۋاتقانلىقىنى، يۇقىرىدىكى خەۋەرنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇمىدىنى جۈڭگوغا باغلىغانلىقىنى، بېقىن ئارىدا ۋەتەنگە قايتىپ كەلمەكچى ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلىپ، مېنىڭ ئەل ئارىسىدىكى ھېكمەتلىك تېۋىپ بىلەن يۈز كۆرۈشۈشۈمگە ياردەم بەرگەيسىز دەپتۇ. چىشىمنى داۋالىتىش تەجرىبەمنىڭ ۋەتەنىپەرۋەر مۇھاجىرلار ۋە چەتئەل تۇرۇشلۇق ئاقكۆڭۈل كىشىلەرنىڭ ۋەتەنگە قايتىپ كېلىشى ئۈچۈن ياردىمى تەگكەنلىكىدىن ئىنتايىن خۇرسەنت بولدۇم. بىرلىكسەپ بۆلۈمى ئەھۋالنى ئىگىلەشكە ئادەم ئەۋەتتى. ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي، شى خۇيجاڭ كۆچۈپ كەتتى، ئاڭلىشىمچە، ئىلمىي جەمئىيەتتە خىزمەت كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئورنى ۋە تۇرار جاي ئۆزلىمسى ئۆستۈرۈلۈپتۇ. پاھ، پاھ. ئارىدىن ئىككى ئاي ئۆتكەندە، توساتتىن شى خۇيجاڭنىڭ قولغا ئېلىنغانلىقى، خەلقئارا چىش ئاغرىقى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ تارقىتىلغانلىقى، شى خۇيجاڭنىڭ ئالدامچى ئىكەنلىكى، نۇرغۇن كىشىلەر ئالدىنىپ ئۇنىڭغا گۇۋاھچى بولۇپ بەرگەنلىكى توغرىسىدا خەۋەر تارقالدى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغىنىمدىن كېيىن ئىختىيارسىز تەشۋىشكە چۈشۈپ، شى خۇيجاڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمنىڭ باش-ئايىغى ئۇستىدە توختىماي قاينا ئويلىنىپ كۆردۈم. شى خۇيجاڭنىڭ پېشىگە چىشىمنى داۋالىتىش ئۈچۈن بېسىلدىممىكىنا؟ شى خۇيجاڭنىڭ يالغان نەتىجىلىرىنى تەرغىب قىلدىممىكىنا؟ بۇرەكنى قۇۋۇتلەندۈرگۈچى ئېسىل دورىنى سۇۋغا قىلغانلىقىم شەخسىي مەنپەئىتىمنى كۆزلىگەنلىك بولامدىكىنا؟ پارا بەرگەنلىكىم بولامدىكىنا؟ شى خۇيجاڭنىڭ ئابرويىنى دەپ ئۆز ئىختىيارىم بىلەن ياكى باشقىلارنىڭ تەسىرى بىلەن گۇۋاھچى بولۇپ بەردىممىكىنا؟ شى خۇيجاڭنىڭ قولغا ئېلىنىشىدىن قارىغاندا،

ئۇنىڭ ئالدامچى ئىكەنلىكى ئېنىق ئىكەن، مەن شۇ ئالدامچى بىلەن ئاپاق-چاپاق بوپتىمەن، ئۇنداقتا ئۆزۈم قانداق ئادەم بولغان بولمەن؟ چىشمنى داۋالىتىشتىن تاشقىرى باشقا نېيتىمۇ بولغانمۇ؟ كەچلىك گېزىت خەۋىرىنى كۆرۈپ خۇشال بولۇشۇمدا باشقا غەرەزنى كۆزلىگەن يېرىم بولغانمۇ؟ دېگەنلەرنى تولا ئويلاپ چىشىم يەنە ئاغرىشقا باشلىدى، ئاغرىغاندىمۇ جېنىمنى ئالغۇدەك دەرىجىدە قاتتىق ئاغرىدى!

چىشىم ئاغرىش بىلەنلا قالماي، پۈتۈن ئەزايمنى ئاغرىق قاپلىۋالغاندەك بولدى. قىزىتمام 38 گرادۇسقا يېتىپ بېشىم قايدى، كۆزۈم تورلاشتى، كۆڭلۈم ئايىنپ قۇسقۇم كېلىدىغان، ھەتتا تاپىنىمغىچە تىترەيدىغان بولۇپ قالدىم. بارلىق خىزمەتداشلىرىم يوقلاپ كېلىپ، تەلەيدىن كۆرەي دەيدىغان تەۋەككۇلچىلىكنى تاشلىشىم، چىش تارتقۇزۇشتىن قورقماسلىقىم، ئاسان يول تاپمەن دەپ يۈرمەي، ئۇدۇل ئېغىز كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىغا بېرىشىم توغرۇلۇق مەسلىھەت بەردى. فاكۇلتېت مۇدىرى ماڭا: جاھانديكى ھەممە ئىش سەممىي چىنلىق بىلەن پۈتىدۇ، چىشىڭز ئاغرىغان ئىكەن، ئۇنى چىن ئىش بىلىپ، دوختۇرغا سەممىيلىك بىلەن كۆرسىتىڭ، چىشىڭزنى سەممىيلىك بىلەن تارتقۇزۇپ بىتىڭ، بۇدا يەنە كەينىگە سۈرەيدىغان بولسىڭز، ئاغرىقتىن قورقۇپ ئۆزىڭزنى زىيانغا ئۇرغان بولسىز. ئاغرىقتىن قورققان كىشىدە سەممىيلىك بولمايدۇ، سەممىيلىك بىلەن قىلمىغان ئىش ۋۇجۇدقا چىقمايدۇ، ئازراق بېسىمغا چىدىمايى تۇرۇپ چىشىڭزنى ساقايتالامسز؟ بۇ كىچىك ئىش بولغىنى بىلەن ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەققەت چوڭ، ھەق-ناھەقنى قانداقمۇ ئارىلاشتۇرۇۋېتىشكە بولسۇن؟ دېگەن گەپلەرنى قىلدى.

مەن بۇ گەپلەرگە قايىل بولۇپ توققۇز تەزىم قىلغۇم كېپىكەتتى. سەممىي پوزىتسىيە ئىلمىي پوزىتسىيە دېمەكتۇر، ئىلىم بولمىسا ئېغىزمۇ ساغلام بولمايدۇ، بۇ نېمىدېگەن قالتىس گەپ-ھە! ئىنكارلارنى ئىنكار قىلمەن دەپ ھەرقانچە ئىنكار قىلساڭمۇ ئىلمىدىن ئايرىلالماي-

سەن! شۇغىنسى ئىلمىي ئىش قىلاي دېسەڭ ئىمكانىيەت يار بەرمەيدۇ! نومۇر ئالالمايسەن! ئاھالىسى مليونغا يېتىدىغان شەھەردە مۇنتىزم ئېغىز كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىدىن ئارانلا بىرى بار، ئارقا ئىشكى يوقلار ئالدىنقى كۆنى ئاخشىملا دوختۇرخانا دەرۋازىسىغا بېرىپ ئۆچەرەت تۇتۇشى كېرەك، بىزدەك ياشىنىپ قالغان بوۋاي-مومايلار، كېسەلچان ئەر-خوتۇنلاردا ياش ۋاقتىمىزدىكىدەك ئۆچەرەتكە تۇرىدىغان ئىشتياق نېمىش قىلسۇن؟ ئىشتياقلىق بولمىغان ئالالمايسەن، چىشىڭنى ئىلمىي ئاساستا داۋالىتىشقىمۇ ئىلاج قىلالمايسەن! تېلېفوندا پالانى قېيىن ئاغا، پوكۇنى تاغا، پۇستانى كىچىك ئاپا دەپ ئېيتىپ قويۇپلا داۋالاش بۆلۈمىگە غادايغان پېتى كىرىۋېرىدۇ-دە، ھەممىدىن ياخشى داۋالىنىپ، ھەممىدىن ئاز پۇل تۆلەيدۇ، بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك! نېمە دېگۈلۈك!

ئەسلىدە ئېغىز كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىنىڭ نومۇر بېرىش ئەھۋالىدىن ئانچە خەۋىرىم يوق ئىدى ۋە ئۇنىڭغا ئانچە پىكرىمۇ يوق ئىدى. بۇرادەرلىرىم مېنى ئىلمىگە ئەھمىيەت بەرمىدى دەپ ئەيىبلىگەنلىكى ئۈچۈن، ئىختىيارسىز ئىلىم ماكانىدىن ئاغرىنىشقا باشلىدىم، بۇ ھەقتە گەپ قىلغانچە غەزىپىم تېشىپ ئۆزۈمنى باسالماي قالدىم. باشقىلاردىن ئاغرىنىشقا باشلىغان ھامان، يۈزۈڭمۇ سەل قىلىنلىشىپ قالدىكەن.

فاكۇلتېت مۇدىرى ماڭا شەھىرىمىزگە يېڭىدىن جۇ فامىلىلىك بىر باشلىق تەيىنلەنگەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۇقۇمۇشلۇق كىشىلەرگە ھۆرمەت قىلىدىغان، زىيالىيلارنى ئاسرايدىغان كىشى ئىكەنلىكىنى، بىرمۇنچە پروفېسسور ۋە بىلىم ئىگىلىرىنىڭ كونكرېت قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىپ بەرگەنلىكىنى ئېيتىپ، شۇ كىشىگە بىر پارچە خەت يېزىڭ، شەھەر باشلىقى غەمخورلۇق قىلسا، روھ ماددىغا ئايلىنىدۇ-دە، چىشىڭزغا ئاسانلا شىپالىق تېپىلىدۇ دېدى.

مەن ئارىسالدا بولۇپ بىر قارارغا كېلەلمىدىم. خىزمەتداشلىرىم ئاكتىپلىق كۆرسىتىپ، مېنى چىشى ئاغرىۋاتقاندا ئوبدان يازالمايدۇ،

بىز يېزىپ بېرەيلى دېگەن يەرگە كېلىشتى ۋە خەتنى ھەش-پەش دېگۈچىلا يېزىپ پۈتكۈزدى، خەتنە چىش ئاغرىقىنىڭ ئازابى بايان قىلىنىپ، نومۇر ئېلىشتا ئارقا ئىشكتىن ماڭىدىغان ناتوغرا ئىستىل تەنقىدلەنگەنىدى. تەسىرلىك ۋە كىشىنى قايىل قىلارلىق يېزىلغان بۇ خەتنى ماڭا ئوقۇپ بېرىۋىدى، مەن باشقىچە پىكىر بېرەلمىدىم. ئۇلار خەتنى دەرھال ئاققا كۆچۈرۈپ، ماڭا ئەمزا قويۇڭ دېدى. مەن مۇنداق خەت يېزىش دۇرۇس بولارمۇ يوق دېگەننى ئويلاپ بولغىچە خوتۇنۇم تامغام بىلەن سۇرۇق قۇتىسىنى ئەكىلىپ، خەتكە تامغا بېسىپ ئۇلۇغۇردى. خىزمەتداشلىرىم خەتنى مېنىڭ ئورنىمدا تۆت فۇڭلۇق ماركا چاپلاپ پوچتا ساندۇقىغا سېلىۋىتىدىغان بولدى، يولداشلىرىمنىڭ دوستلۇق مېھرىدىن تەسىرلىنىپ كەتتىم.

خەت سېلىۋېتىلگەندىن كېيىن، ئۆزۈم ناھايىتى سەت، ناھايىتى ئۈيات بىر ئىش قىلغاندەك دەككە-دۈككىگە چۈشۈپ قالدىم. ئۆزۈمنىڭ بىر تال چىش ئاغرىقىنى دەپ شەھەر باشلىقىنى ئاۋارە قىلغىنىم نېمىسى، پۈتۈن شەھەردىكى بىر مىليون ئادەمنىڭ ھەربىرىدە 36 تالدىن جەمئىي 36 مىليون تال چىشى بار دېگەن سۆز، مۇبادا ھەممىلا ئادەم بىر تال چىشى ئۈچۈن شەھەر باشلىقىنى ئاۋارە قىلغىلى ئۇرسا، شەھەر باشلىقى قانداقمۇ ئىشلىيەلسۇن! بۇنداق قىلىقنى «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىن، ئىسيانچىلاردىن قېپقالغان يامان كەيپىياتنىڭ زەھىرى دېمەي بولامدۇ دېگەنلەرنى ئويلاپ بەك خىجىل بولدۇم.

شۇ خەت سېلىنىپ ئەتىسى شى شۆيا (شى خۇيجاڭ) دىن خەت تاپشۇرۇۋالدىم، ئۇ خېتىدە ئۆزىدىن ھېچقانداق چاتاق چىقمىغانلىقىنى، ئۆتكەندە بولۇنغان گەپلەر پۈتۈنلەي ئۇقۇشماسلىقتىن بولغانلىقىنى يېزىپتۇ، يەنە خېتىدە چىشىڭىز ئاۋارە قىلسا مېنى ئىزدەڭ دەپتۇ. ئۇ ئەمدى تازلارنى داۋالاش ئىلمىي جەمئىيىتى دېگەن باشقا بىر جەمئىيەتنىڭ مۇدىرى بولماقچىكەن، ئۇ چەت ئەلدىن 15 مىڭ مارك پۇل يارەمگە ئىگە بولۇپتۇ ھەمدە چېچىڭىزدا

باشقىچە ئەھۋال بارمۇ-يوق، ئەگەر بولسا خالىغان چېغىڭىزدا يارىدەم قىلمەن دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ يۈرەكئالدى بولۇپ كۇنىگە نەچچە رەت چېچىمنى تۈتۈپ باقىدىغان بولدۇم.

دېگەندەك، شۇ كۇنىنىڭ ئەتىسى شەھرىمىزنىڭ تېلېۋىزىيە پېگى خەۋەرلىرىدە تازلارنى داۋالاش ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ قۇرۇلغانلىقى كۆرسىتىلدى، قۇرۇلۇش مۇراسىمىغا جەلىل ئادەم قاتناشىپتۇ. شى شۆيا چىرايىدىن كۆلكە ياغدۇرۇپ، ئۇيان-بۇيان چېپىپ ناھايىتى جانلىنىپ كېتىپتۇ. باشقىلار ماڭا ئۇنىڭ ھەققەتەن يېڭىلىق يارىتۇچى شەخس ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى.

يەنە بىر كۇنى ئېغىز كېسەللىكلىرى بۆلۈمىنىڭ بىر پارچە ئالاقسىنى تاپشۇرۇۋالدىم، ئۇنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى مۇنداق ئىكەن:

جۇ شىجاڭغا يازغان خېتىڭىزنى بىزگە ئەۋەتىپ بەردى. نومۇر ئېلىشتا ئارقا ئىشكىتىن مېڭىش ئەھۋالىنى تەنقىد قىلغانلىقىڭىز توغرا، ئاساسىي جەھەتتىن پاكىتقا ئۇيغۇن. سىزنىڭ ياشىنىپ قالغان تۆھپىكار زىيالىي ئىكەنلىكىڭىزنى كۆزدە تۇتۇپ، شەھەر باشلىقى ئىشخانىسىنىڭ يولبورۇقىغا بىنائەن، چېشكىزنى داۋالاشقا ئاغرىتماي داۋالايدىغان باش دوختۇر زى ۋۇتۇڭنى بەلگىلدۇق، مۇشۇ ئاينىڭ 28-كۇنى ئەتىگەن سائەت 8دە دوختۇرخانىمىزنىڭ ئالىي بۆلۈمىگە قاراشلىق 54-داۋالاش ئۆيىگە كېلىپ كۆرۈنىڭىز بولىدۇ. كەلگەندە نومۇر ئالمەن دەپ يۈرمەي، دوختۇرغا كۆرۈنگەندىن كېيىن تولۇقلاپ قويىسىڭىز بولىدۇ، خىزمىتىمىز ھەققىدە داۋاملىق تەنقىد ۋە تەكلىپ بېرىپ تۇرۇشىڭىزنى قارشى ئالىمىز. كېلىپ ھەمكارلىششىڭىزنى تۆت كۆز بىلەن كۇتىمىز، دوختۇرخانىمىز چېشى ئاغرىغانلارنىڭ داۋالىنىشى ئۈچۈن تاللايدىغان ئەڭ ياخشى جايدۇر!

مەن بەك خۇرسەنت بولدۇم. شەھەر باشلىقى نېمە دېگەن

ياخشى، ئۇ خەلقنى ئۆز پەرزەنتىدەك سۆيىدىكەن! دوختۇرخانا نېمە دېگەن ياخشى، نېمە دېگەن كەمتەر! ئىش ئۇنۇمى نېمە دېگەن يۇقىرى، دېگىننى ئەمەلدە كۆرسىتىشى نېمە دېگەن چاققان، بۇ جەھەتتە توكيودىكى چىش دوختۇرخانىسىنمۇ بېسىپ چۈشىدىكەن! دوختۇر نېمە دېگەن ياخشى، داۋالايدىكەنۇ-ئاغرىتمايدى-كەن، ماڭا خۇدايىمنىڭ رەھمى كەلگەن ئوخشايدۇ! ئۆمرۈمدە جان قېيىشتىن، شەھۋەتخورلۇقتىن ساقلىنىپ، ياخشىلىق، خەير-ساخاۋەتكە بېرىلىپ كەلگەنلىكىمنىڭ خاسىيىتىنى ئاخىرى كۆرىدىغان ئوخشايمەن دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

بىراق تۇرۇپلا يەنە بالدۇرقىدىنمۇ بەكرەك قورقۇشقا باشلىدىم. ئېغىز كېسەللىرى دوختۇرخانىسىغا بارسام راستىنلا تارتماي ساقايتالامدۇ؟ شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ئاغرىپ، سېسىپ، ئەينەككە قارىسامۇ كۆزگە تۇتۇلۇك كۆرۈنمەس بولۇپ قالغان كىچىككىنە بىر تال چىشىمنى ئامان ساقلاپ قېلىشتىن ئۈمىد بارمۇ؟ چىشىمنى تارتمايدۇ ياكى تارتسىمۇ ئاغرىتمايدۇ دەپ خاترجەم بولۇشۇم مۇمكىنمۇ؟ مەيلى ئېغىز كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسى بولسۇن ۋە مەيلى جەننەت دوختۇرخانىسى بولسۇن، مەيلى ئاغرىتماي داۋالايدىغان دوختۇر بولسۇن ۋە مەيلى كوچىلاپ تەكشۈرىدىغان دوختۇر بولسۇن، چىشىمنى تارتماقچى بولسا بەۋىش قىلىش ئوكۇلى سالماي قالامدۇ؟ ئامبۇر، سۈمبە ئىشلەتمەي، قان چىقارماي، يوغان كاما پەيدا قىلماي قالامدۇ؟ مېنىڭ شۇنچە كۆچەپ كېتىشىم چىشىمنى تارتقۇزۇشتىن قورققانلىقىمدىن بولغان ئەمەسمىدى؟ شۇنچە كۆچىگە نلىرىم مانا ئەمدى كېلىپ ئاخىرى چىشىمنى تارتقۇزۇپ ئازاب چېكىشكە سەۋەب بولۇۋاتامدۇ؟ ئەمدى ئاق-كۆڭ دېيىشكە ئورۇن قالمىدى، ئەمدى چىشىمنى داۋالاتماي كېچىكتۈرسەم بولمايدۇ، ئەڭ ياخشى يولنى تاللايمەن دەپ يۈرۈپ ئاخىرى مۇشۇ كۇنگە قالدىم، بۇنىڭدىن باشقا تاللىغۇدەك يول يوق! چىش دېگەنمۇ شۇنچە پالاكەت كەلتۈرىدىكەن-ھە!

مەن ۋاقىتنى سائەتلەپ ھېسابلاشقا باشلىدىم. ئاينىڭ

27-كۆنى ئاخشىمى سائىتىمگە مىنۈتنىڭ بىر قاراپ كېچىچە ئۇخلىماي، كىشىنىڭ ئۆز ئۆمرىدە چىشتىكى ئۆزگىرىش تۆپە يىلىدىن بولىدىغان ئازاپلىق كەچۈرمىشلىرىنى ئويلاپ چىقتىم. ئادەم تۇغۇلغاندا چىشسىز تۇغۇلىدىكەن، تۇغۇلۇپ سەككىز ئايلىق بولغاندا ئۈتتۈر چىش چىقىدىكەن، ئىككى ياشقا تولغاندا قاتار سۈت چىشى چىقىدىكەن، ئۈنىڭدىن كېيىن ھەممە چىش يېتىلىپ بارىدىكەن. چىشنىڭ ئۆسۈشى بىلەن بىللە ئاغرىقمۇ يامىشىدىكەن. چىشنى ساقلاشمۇ، ئالدۇرۇۋېتىشمۇ تەسكە توختايدىكەن، چىشنىڭ ئۆسۈشىمۇ، يوقىلىشمۇ قېيىن بولىدىكەن! ھەتتا جەستىڭ كۆيدۈرۈلۈپ كۈلۈڭ كومزەككە قاچىلانغاندىن كېيىنمۇ ساق چىشلىرىڭ بىلەن خارلانغان ۋە زەخمەت يىگەن چىشلىرىڭ ئارام بەرمەيدىكەن. نېمە دەپ شۇنچە ئوبدان، شۇنچە ئۆتكۈر چىشنى ئىنتا بەرگەندۇر؟ ھەي! ئەنە شۇنداق ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى ئاينىڭ 28-كۈنىمۇ يېتىپ كەلدى، قاق سەھەردە خوتۇنۇم ماڭا تۇخۇمنى چېقىپ پۈتۈن پىشۇرۇپ بەردى، ئىككىمىز بىر-بىرىمىزگە پەرىشان ھالەتتە قارىشىپ ئولتۇردۇق.

— ئاغرىشىدىن قورقماڭ! چىداشلىق بېرىڭ، داۋاملىق چىداشلىق بېرىڭ! — دېدى خوتۇنۇم.

«چىداشلىق بېرىڭ» دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ يىغلۇۋېتىشكە قىل قالدىم. خوتۇنۇم بىلەن ئوبدان خوشلىشاي دەپ:

— مەن كەتسەم، ئۆزىڭىزنى ئاسراڭ! — دېدىم.

يۈرىكىمنى توم قىلدىم! ئاخىرى روھىي جەھەتتىكى تۇسالغۇلارنى يېڭىپ، چىشىمنى تارتقۇزۇشتىن، ئاغرىشتىن قورقۇشنى تاشلاپ، ئېغىز كېسىللىكلىرى دوختۇرخانىسىغا جاسارەت-غەيرەت بىلەن باردىم. دەرۋازىۋەننىڭ سوئاللىرىغا قەتئىيلىك بىلەن جاۋاب بېرىپ، ئالىي بۆلۈمنىڭ داۋالاش ئۆيىگە كىردىم-دە، سېستىرا قىزنىڭ ئالدىدا ئۆزۈمنى يېڭى بىر قىياپەتتە كۆرسىتىپ تۇردۇم.

— چىشىڭىزنى كۆرسەتكىلى كەلدىڭىزمۇ؟ — دېدى سېستىرا قىز كۈلۈمسىرەپ، ئۇنىڭ ئاپئاق چىشلىرى پارقىراپ تۇراتتى.

مەنمۇ كۆلۈمسىرەپ، ئىششىپ كەتكەن ئىگىكمىنى تۇتۇپ تۇردۇم.
نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكمىنى چۈشەندۈرۈپ، ئالاقىنى چىقىرىپ كۆرسەتتىم.

— ئاپلا، ماۋۇ قاملاشماسلىقنى قاراڭ، زى ۋۇتۇڭ دوختۇر ئاخشام مېگىسىگە قان چۈشۈش كېسىلى بىلەن ئىچكى كېسەللەر بۆلۈمىگە كىرىپ قالدى، شۇ يەردە جىددىي قۇتقۇزۇلۇۋاتىدۇ. باشقا دوختۇرلارنىڭ بۇ ئەھۋالدىن خەۋىرى يوق. ئۆزىگىزگە مەلۇم، بىزنىڭ داۋالاش ئىشىمىز پىلان بويىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ. سىز ئالاقىنى قالدۇرۇپ ئۆيىگىزگە قايتىپ تۇرۇڭ. مەن سۈرۈشتۇرۇپ، ئورۇنلاشتۇرغاندىن كېيىن سىزگە ئۇقتۇراي...، — دېدى سېستىرا قىز غۇلجىنى كېرىپ.

كۆڭلۈم لاسسىدە بولدى! جاھاندا مۇنداق ئىشمۇ بولامدىغان! ئادەمنى مۇنداقمۇ ئانىي تاپامدىغان! دەپ ئويلىدىم.

بىراق...

ئېغىز كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىدىن چىقىپ كوچا ئاپتوبۇسىغا قىستىلىپ يۇرۇپ چىقىۋالدىم، ئاپتوبۇس ئۈچ بېكەت يول يۈرگەندىن كېيىن، بىردىنلا بۇگۈن چىشمنى تارتقۇزۇپ، ئوتتا كۆيگەندەك جاننى قىيناپ يۈرۈشۈمگە ئورۇن قالمىدى، قولۇمدىن كېلىدىغان ھەممە تىرىشچانلىقنى كۆرسەتتىم، چىشمنى بۇگۈن تارتقۇزماسلىق بىشانەمگە پۈتۈلگەن ئىكەن، بۇنىڭغا نېمە ئىلاجىم بار؟ ئاغرىغان چىشنى تارتقۇزماسلىق ئاللانىڭ ئىرادىسى دېگەنلەرنى ھېس قىلىپ يەتتىم.

ئۆز-ئۆزۈمدىن ئاجايىپ خۇشال بولۇپ روھلىنىپ قالدىم، تارتقۇزمىغان چىشمنىڭ ئاغرىشمۇ توختاپ قالدى. ئاغرىق چىشمنى تارتقۇزمىغان بولسامۇ، تارتقۇزغاندىنمۇ بەكرەك كۆڭلۈم ئېچىلىپ كەتتى! قىزىق ئىش-ھە! لاۋزى، جۇاڭزىلارنىڭ نەزەرىدە چىشنى تارتقۇزۇش تارتقۇزمىغانغا، تارتقۇزماسلىق تارتقۇزغانغا باراۋەر دېمەك بولىدىكەن. بۇددا نەزەرىدە، چىش دېمەك قايغۇ دېمەك بولىدىكەن، چوڭ قايغۇ ئازاب دېمەك بولىدىكەن، يەنى ئازاب دېگىزى

چەكسىز-بېپايان، قايتمىسلىق ئارقىغا، يوقسەن شۇ زامان دەبدىكەن.
ك. ھەزرەتنىڭ نەزىرىدە چىشنى تارتقۇزۇش قىممەتنىڭ كۆپىيىش
جەريانىدىن ئىبارەت بولىدىكەن. س. ھەزرەتنىڭ نەزىرىدە ئاغرىش
دېمەك چىش ماھىيىتىنىڭ ياتلىشىشى دېمەك بولىدىكەن. سىستېما
نەزەرىيىسىنىڭ نەزىرىدە چىشنى تارتقۇزۇش سىستېما قۇرۇلۇشى
بولىدىكەن. ب. ھەزرەتنىڭ نەزىرىدە چىش دوختۇرلۇقى جەننەتكە
كىرىشنىڭ ئەڭ چوڭ توسالغۇسى بولىدىكەن. ن. ھەزرەتنىڭ
نەزىرىدە چىش ئاغرىقى پەسلىك ۋە بەختسىزلىكنىڭ گۇۋاھچىسى،
سېپنىڭ مېنى كۆزدە تۇتمىغانلىقتىن ئاغرىغانلىقىنىڭ ئازابى، باشقىلارنىڭ
چۈشىنىشىگە ئېرىشەلمىگەنلىك ئارقىسىدا روي بەرگەن ئۇلۇغۋار
يالغۇزلۇقنىڭ گۇۋاھچىسى بولىدىكەن، چىشقا دائىر مەدەنىيەت
كىشىنى چىرىگەن چىشتىنمۇ بەكرەك ئازابقا سالىدىكەن...

چىشمىنى تېخى تارتقۇزمىغان بولساممۇ، لېكىن تارتقۇزغاندىكىدىنمۇ
بەكرەك چوڭقۇر ساۋاقتا ئىگە بولدۇم.

8679 - نومۇرلۇق مۇھىم دېلو

(يېڭى يېزىلغان قىياسى ھېكايە)

1

1986 - يىل 7 - ئاينىڭ 9 - كۈنى، ج ك پ خ ئۆلكىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى جېڭ يۈگېڭنىڭ ئىش ئۈستىلىدە ئىككى پارچە ماتېريال قاتار تۇراتتى. ئۇنىڭ بىرى ئۆلكىلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمى ئىز باسار كادىرلارنى تەكشۈرۈپ كۆرۈش گۇرۇپپىسىنىڭ شاپىگرافتا بېسىلغان تەكشۈرۈش دوكلاتى ئىدى؛ يەنە بىرى تۆت كىشى ئىمزا قويۇپ، قارا قەغەزدە كۆپەيتىپ بېسىلغان شىكايەت خېتى ئىدى. تەكشۈرۈش دوكلاتىمۇ، شىكايەت خېتىمۇ م. شەھەرلىك پارتكومنىڭ يېڭى شۇجىسى جۇ شىچۈڭ ھەققىدە يېزىلغانىدى.

تەكشۈرۈش دوكلاتىدا مۇنداق دېيىلگەن:

بولداش جۇ شىچۈڭنىڭ م. شەھەرلىك پارتكومنىڭ خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلغىنىغا ئاران سەككىز ئاي ۋاقىت بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ خېلى ئوبدان باھاغا ئېرىشتى. ئۇ ئاكتىپ، قىزغىن ۋە كۆچلۈك يېڭىلىق يارىتىش روھىغا ئىگە، ئۇ ئامما ئارىسىغا چۆكۈپ، تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلىشقا ئەھمىيەت بەرگەن؛ ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويغان، ئىشتا ئادىل بولغان، كىشىلەرگە باراۋەرلىك ئاساسىدا مۇئامىلە قىلغان؛ جاپاغا چىداپ ئاددىي-ساددا ياشىغان، ئىنتىزامغا رىئايە قىلىپ، نەمۇنىلىك، باشلامچىلىق رول ئويناغان... تەكشۈرۈش دوكلاتىدا بىرمۇنچە جانلىق مىسال كەلتۈرۈلگەن. بىرىنچى

مسال، ئۇ ئاممىدىن كەلگەن خەت-چەكلەردىن بايقىغان مەسىلىلەرنى چىك تۇتۇپ، جامائەت ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ سابىق باشلىقى باش بولۇپ سادىرقىلغان ئىقتىسادىي جىنايەت دېلوسىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلىغان. ئىككىنچى مسال، ئۇ مۇۋاپىقىيەت قازانغان بىر تۈركۈم ئوتتۇرا ياشلىق زىيالىيلارنىڭ تەمىنات مەسلىسىنى ئۆزى بىۋاسىتە كۆزۈل بۆلۈپ ھەل قىلغان. ئۈچىنچى مسال، ئۇ ئۆزى تا ھازىرغىچە قەۋەتلىك بىنانىڭ ئىككى ئېغىز ياتاق، بىر دالانلىق كىچىك ئۆيىدە ئولتۇرۇپ، ئۆزىگە تەقسىم قىلىنغان ئالتە ئېغىزلىق چوڭ ئۆينى پىشقەدەم يولداشلارغا بېرىسىگە ئۆتۈپ بەرگەن...

تەكشۈرۈش دوكلاتىدا جۇ شىچۈگنىڭ ئاسان تېپىلمايدىغان ياش، قابىل، ماڭغان يولى توغرا، ناھايىتى ئىقتىدارلىق ئوبدان كادىر ئىكەنلىكى، ئۇنى ئۆلكىلىك پارتكوم رەھبەرلىكىگە قويۇلىدىغان ئىزباسار كادىرلارنىڭ ئالدىنقى قاتارغا كىرگۈزۈشكە بولىدىغانلىقى تىلغا ئېلىنغان.

شىكايەت خېتىدە جۇ شىچۈگغا تامامەن باشقىچە باھا بېرىلگەن، ئۇنىڭ مەزمۇنى مۇنداق:

بىز ئىنتايىن قاتتىق غەزەپسىز بىلەن ئۆلكىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىغا شۇنى پاش قىلىمىزكى، م. شەھەرلىك پارتكومنىڭ تىك ئۈچار ئايروپىلاندا ئۆستۈرۈلگەن يېڭى شۇجىسى جۇ شىچۈڭ كۈچىگە تايىنىپ باشقىلارنى بوزەك قىلدى، ئەترايغا ئادەم توپلاپ گۈرۈھ ئۆيۈشتۈردى، ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ ئۆز نەپسىگە چوغ تارتتى، ھوقۇقىنى قالايمىغان ئىشقا سېلىپ، زورلۇق-زومبۇلۇق قىلدى، م. شەھىرىدە چىقىدىغان كەچلىك گېزىت ئىككىنچى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى تاۋ شىيۈگنى كىشىنى چۆچۈتىدىغان ۋەھشىيانە ئۇسۇل بىلەن زىيانكەشلىك قىلىپ ئولتۇرۇپ قويدى...

شىكايەت خېتىدە ئېيتىلىشىچە، شۇ شەھەردە ئولتۇرۇشلۇق يۇەن

كېيىك دېگەن بىر پېنسىيگە چىققان كادىر بار ئىكەن. يۇمن كېيىك جۇ شىچۈگنىڭ دادىسىنىڭ يېقىن دوستى ئىكەن، جۇ شىچۈڭ بالا ۋاقتىدىن تارتىپلا يۇمن كېيىك بىلەن تونۇش بولغاچقا، ئىككىسى ئاتا-بالىدەك يېقىن ئۆتۈپتىكەن. يۇمن كېيىك باشتا پەرزەنت كۆرمىگەچكە، جۇ شىچۈگنى ئۆز بالىسىدىنمۇ ئەتىۋار كۆرگەنمىش. يۇمن كېيىك ئوتتۇرا ياش ۋاقتىدا خوتۇنى ئۆلۈپ كېتىپتۇ، ئۇ قايتا ئۆيلەنگەندىن كېيىن يۇمن شياۋفاڭ ئاتلىق بىر بالا يۇزى كۆرۈپتۇ. يۇمن شياۋفاڭ م. شەھەرلىك تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىگەچكە، ئۇنى كەچلىك گېزىت ئىككىنچى تەھرىر بۆلۈمى ئۆگەنچى ئىش بېجىرگۈچىلىككە قوبۇل قىپتۇ. يۇمن شياۋفاڭ خىزمەتنى ئوبدان ئىشلىمىگەنلىكى ھەمدە تۇزۇمگە خىلايلىق قىلىپ، ئىدارىنىڭ تامغىسىنى خالىغانچە ئىشلىتىشكە ئوخشاش چاتاقلارنى تېرىغانلىقى ئۈچۈن، تاۋ شيۇڭ ئۇنى تەنقىدلەپتۇ. ئاخىرىدىن ئۇزاق ئۆتمەي، يۇمن شياۋفاڭ تۈيۇقسىزلا ئىلىشىپ قېلىش كېسىلىگە مۇپتىلا بولۇپ، سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش دوختۇرخانىسىغا كىرىپ قاپتۇ. يۇمن كېيىك ئەدىبىنى بېرىمەن دەپ پەيلىنى بۇزۇپ كەچلىك گېزىتخانىسىغا نەچچە قېتىم بېرىپتىكەن، باشقىلار نەسىھەت قىلىپ قايتۇرۇۋېتىپتۇ، جۇ شىچۈڭ م. شەھىرىگە يۆتكىلىپ كەلگەندىن كېيىن، يۇمن كېيىگنىڭ دېگەن گەپلىرىگلا ئىشىنىپ، ھەدىگەندە كەچلىك گېزىتخانىسىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىنى ئالماشتۇرۇۋەتكەنمىش، ئۇنىڭدىن كېيىن يۇمن شياۋفاڭنىڭ ئەھۋالىنى تەكشۈرۈشكە خىزمەت گۇرۇپپىسى ئەۋەتكەنمىش. ئىككىنچى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى تاۋ شيۇڭ قاتتىق بېسىم ئاستىدا قېلىپ، ئەھۋالنى يۇزمۇيۇز مەلۇم قىلىپ، پاكىتنى ئايدىڭلاشتۇرۇش مەقسىتىدە جۇ شىچۈڭ بىلەن كۆرۈشۈشنى نەچچە قېتىم تەلەپ قىلسا، جۇ شىچۈڭ رەت قىلغانمىش ھەمدە تاۋ شيۇڭنى ئەسكى ئۇسۇل دەپ ئەيىبلەن گەپلەرنى تارقاتقانمىش. تاۋ شيۇڭ 6-ئاينىڭ 1-كۈنى كەچتە ئۇشتۇمتوت ئۆلۈپ قاپتۇ، گېزىتخانىدىكى يولداشلارنىڭ ھەممىسى

دەرگۇمان بولۇپ، ئۇنىڭ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغانلىقى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن دېگەن تونۇشقا كەپتۇ. بىراق، گېزىتخانىنىڭ يېڭى رەھبىرى، جۇ شىچۈگنىڭ بىر نەۋرە ئاكىسى جۇ شىياڭ تەكشۈرۈشكە ۋە مۇھاكىمە قىلىپ بېقىشقا يول قويماي، تاۋ شيۇگنىڭ جەسىتىنى ھاپلا-شاپلا كۆيدۈرگۈزۈپ، ئۇنىڭغا ئۆۋال قىپتۇ...

2

جېڭ يۈگېڭ ئىككىلا ماتېرىيالنى كۆرۈپ بولۇپ، ئۆزاققىچە ئويغا پاتتى. تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ تەكشۈرۈش دوكلاتىغا ئەلۋەتتە ئىشىنىشكە بولاتتى. تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىدا ياش كادىرلار باشقارمىسىنىڭ زېرەك، قابىل كادىرلىرىلا بولۇپ قالماي، ئۆلكىلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ ئېكىسىنچى سەپكە چېكىنگەن سابىق باشلىقى ۋە مۇئاۋىن باشلىقىمۇ بار ئىدى. تەشكىلات بۆلۈمى دېگەن سۆزىنىڭ ئۆزىدىنلا تەلەپچانلىق، پۇختىلىق ۋە تەمكىنلىك چىقىپ تۇراتتى. تۆت كىشى ئىمزا قويغان خەتنىڭ سۆزلىرى راۋان، مەنتىقى ئېنىق، ئىملاسى ئۇچۇق ۋە چىرايلىق ئىدى، ئىمزا قويغانلارنىڭ ئىسىم فامىلىسىمۇ ھەقىقىي ئىدى، بۇ بىكار تەلەپ مۇتتەھەملەر ۋە ناكەس چۈيۈرەندىلەرنىڭ قارىسىغا تۆھمەت چاپلىشىغا ئوخشايدىغان، پۇختا پىكىر يۈرگۈزۈپ، ئەھۋال جاۋابكارلىق بىلەن ئىنكاس قىلىنغان ھەرىكەت ئىدى.

جېڭ يۈگېڭ پېنسىيگە چىقىش يېشىدىن ئۆتۈپ 63 كە كېلىپ قالغانىدى. ئۇ ئۆز ئۆمرىدە يېزا باشلىقى، ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى، سوت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى، تەشۋىقات بۆلۈم باشلىقى، تەشكىلات بۆلۈم باشلىقى بولۇپ، ھەر خىل ئېغىر ۋە غەلىتە دېلولارنى بىر تەرەپ قىلغان، بىراق ئۇنىڭ ھەر ئىككىسى بىرلا كىشى ئۇستىدە ناھايىتى ئەستايىدىللىق بىلەن يېزىلغان، ئەمما بەرگەن باھاسى بىر-بىرىگە تامامەن زىت كېلىدىغان ئىككى ماتېرىيالنى بىرلا ۋاقىتتا تاپشۇرۇۋېلىشى تونجى قېتىم بولۇۋاتقان ئىش

ئىدى. گۆدەكلەردىن پەرقلىنىدىغان چوپچوك تۆت ئادەمنىڭ پاش قىلغانلىرىنى ئويدۇرما دېيىشكە بولامدۇ؟ شۇنچە ئېتىبارلىق تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىنىڭ رەسمىي دوكلاتىنى كىرىكۈنچىلىق دېيىشكە بولامدۇ؟ شۇنچە سالاپەتلىك شەھەرلىك پارتكۇم شۇجىسى ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىپ باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلىدىغان، خەقنىڭ جېنىغا زامىن بولىدىغان ئىشلارنى قىلغانمدۇ؟ نەق پاكىت-ئىسپاتى بولمىسا، شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى بولغان كىشىنى بىر ئەمەس، تۆت ئادەم بىر ئېغىزدىن ئاشۇنداق ئېغىر جىنايەتنى ئارتىپ شكايەت قىلامدۇ؟!

تېلېفون جىرىڭلىدى. بۇ ئۆلكىلىك پارتكومنىڭ بىرىنچى قول رەھبىرىدىن كەلگەن تېلېفون ئىدى:

— بۈگۈن جۇ شىچوڭ توغرىسىدا ئىككى پارچە ماتېرىيال تاپشۇرۇۋالدىم...، — ئۆلكىلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئاۋازىدىنمۇ تەئەججۇپلىنىش ۋە قاتتىق كۆڭۈل بۆلۈش ئالامىتى بىلىنىپ تۇراتتى.

— مەن سىزگە مەلۇم قىلاي دەپ تۇرغانتىم، — دېدى جېڭ يۈگېڭ، — شۇنداق، تولۇق تەكشۈرۈپ ئېنىقلىماي قويمايمىز، بۇنىڭغا بېپەرۋالىق قىلىشقا بولمايدۇ.

ئۇ تېلېفون بېرىۋېتىپ، خاتىرە دەپتىرىگە «8679— نومۇرلۇق مۇھىم دېلو» دېگەننى يېزىۋالدى.

3

جېڭ يۈگېڭنىڭ تاۋ شيۈگۈنىڭ خوتۇنى ۋۇ يۈيىشانى تېپىپ سۆزلەشتى.

سوئال: تاۋ شيۈڭ ئۆلۈپ كېتىش ئالدىدىكى ۋەقە ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىنكى ئەھۋاللارنى ماڭا بىر قۇر سۆزلەپ بېرىڭ، بولامدۇ؟

جاۋاب: نېمىسىنى سۆزلەي، ئۇ ئاللىقاچان ئۆلۈپ جەسىتى كۆيدۈرۈلۈپ كۈلگە ئايلىنىپ بولدى. مەن ئۇنىڭغا تەھرىر بۆلۈم مۇدىرى دېگەن ئىشنى قىلماڭ، سىزنى مۇدىر بولۇڭ دېگىنى ئۆلۈمگە

تۆتۈپ بەرگەنلىكى دەپ ئاللىقاچان ئېيتقان ئىدىم، ھەتتا ئەگەر مۇدىر بولىدىغان بولسىڭىز، سىز بىلەن ئاجرىشىمەن دەپمۇ ئېيتقانىدىم...

سوئال: نېمىشقا ئۇنداق دېدىڭىز؟

جاۋاب: ئۇ ئازابتىن باش كۆتۈرەلمىدى، ئۇ ھەربىر ماقالە، ھەتتا ھەربىر سۆزنىڭمۇ دەردىنى تارتتى. ئۇ گېزىتنىڭ قوشۇمچە سەھىپىسىدىكى ئاق قالغان ئورۇننى تولدۇرۇش ئۈچۈن، بۇزۇلغان تۇخۇمنى قانداق بىلىش ھەققىدە كىچىككىنە بىر تۈرمۈش ساۋاتى بېسىپ، بىر داس سۆزغا ھەممە تۇخۇملارنى سالسىڭىز، ساق تۇخۇم تېگىگە چۆكىدۇ، بۇزۇلغان تۇخۇم لەيلەپ قالىدۇ دېگەننى چۈشەندۈرگەن ئىكەن...

سوئال: ئوبدان چارە ئىكەنغۇ.

جاۋاب: ئاردىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە كىمدۇر بىرسى ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىپتۇ. ئۇ كېچىسى ئۇخلىيالماي تاڭ ئاتقىچە ئۈچ قېتىم ئۆيىگۈ دورىسى ئىچىپ چىقتى. سەۋەبىنى شۇنچە سوراپسامۇ دېگىلى ئۇنىمىدى. كېيىنرەك دەپ بېرىشىدىن بىلدىمكى، مەلۇم بىر كىشى ئاشۇ «تۈرمۈش ساۋاتى» نى ئاكتېپلارغا قارىتىلغان تەنە دەپتۇ.

سوئال: نېمىدېگەن بىمەنىلىك.

جاۋاب: ئۇنى مۇدىر قىلىپ قويغانلىقىنى بىمەنىلىك دېسە بولىدۇ. ئىككىمىز توي قىلغاندىن بۇيان، رەھبەرلىكىنىڭ ئۇنى بىرەر قېتىم نەزەرگە ئىلىپ قويغانلىقى نەدە تۇرۇپتۇ؟ ئۇنىڭ سىياسەتكە كۆڭۈل بۆلمەيدۇ، پىكرى ئېچىلمىغان، ئۇي-پىكرىنى ئاشكارا قىلمايدۇ، تەشكىلگە يېقىنلاشمايدۇ، باش چۆكۈرۈپ ھارۋا سۆرەشنىلا بىلىپ، قايسى يولغا كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ باقمايدۇ، كەسپىنى ئەلا بىلىپ، سىياسەتكە سەل قارايدۇ، ئاق مۇتەخەسسىسلىشىش يولىغا مېڭىۋاتىدۇ دېگەنگە ئوخشاش تەنقىدلەردىن بىرەر قېتىم خالىي بولغان ۋاقتىنى بىلمەيمەن؟ 80-يىللارغا قەدەم قويغاندىن كېيىن، ئۇ سەل كەم ئەللىككە كىرىپ قالغان چاغدا، ئەتەي ئۇنى پارتىيەگە قوبۇل قىلماقچى بولۇشتى! ۋاقتى كەلگەندە تېخى ئۇنى ئاممىنىڭ رايى

بىلەن سىناقچى بولۇشتى. كونا مۇدىر پېنسىيگە چىققانلىقى ئۈچۈن، 98 پىرسەنت ئامما تاۋ شىۋگىنى مۇدىرلىققا كۆرسەتتى! سىلەر خەلقنىڭ رايىنى سىناش دېگەنگە ھەرگىز قارىسىغا ئېشىنىپ كەتمەڭلار! ھازىر ئادەملەر ئەسكىلىشىپ كەتتى، ئۇلار ئۆزلىرىنى باشقۇرالمايدىغان، ئۆزلىرىگە چىشى پاتمايدىغان ياۋاش، گومۇش، بوزەك بىرسىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ قويۇپ، ئۆزلىرى راھەتتە يۇرۇشنى خالايدۇ، بىراق تاۋ شىۋگ... (كۆز يېشى قىلدى)

سوئال: ھەي! يۇمەن شياۋفاڭ توغرىسىدىكى ئەھۋاللارنى سۆزلەپ بېرەلەمسىز؟

جاۋاب: يۇمەن شياۋفاڭ؟ ھە، يۇمەن شياۋفاڭ! ئېيتىپ كەلسەم خاتالىق مەندە، تاۋ شىۋگىنى مەن خەيلى قىلدىم. ئۇ يۇمەن شياۋفاڭنى ئۇنداق ناچار، مۇنداق ناچار، ئىشقا ئوبدان چىقمايدۇ، قولى ئەگرى، ھۆكۈمەت تامغىسىنى خۇسۇسىي ئىشىغا ئىشلەتتى، ج خ ئىدارىسىدىكىلەرمۇ ئىنكاس قىلدى... دېگەنگە ئوخشاش گەپلەرنى قىلىپ يۈردى. مەن ئۇنىڭغا: سىز چوپچوڭلا ئادەم تۇرۇپ، كىچىككىنە بىرسىبرىق تۆكىنىمۇ باشقۇرالمامسىز؟ ئېيتىشقا تېگىشلىك گەپلەرنى ئېيتىشكىز كېرەك-تە! ئېيتىشقا تېگىشلىك گەپلەرنى ئېيتسىڭىز، ئۇ ئاڭلىمسا، بۇ ئۆزىنىڭ ئىشى بولىدۇ. بىرەر ئېغىز گەپمۇ قىلمىسىڭىز، بۇنى ئۆزىڭىزدىن كۆرسىڭىز بولىدۇ. تەھرىر بۆلۈم مۇدىرى بولغان ئادەممۇ شۇنچىۋالا توخۇ يۈرەك بولۇپ كېتەمدىغان! دېگەن گەپلەرنى قىلدىم. ئۇنىڭ بىردىنلا يۈرەكلىك بولۇپ كېتىشىنى نەدىن بىلەي... ئىككىمىز توي قىلىپ نەچچە ئون يىلغىچە مۇنداق باتۇرلۇق قىلىپ باقمىغان. ئۇ خۇددى لاۋشىيەن ئالدىنقى سېپىدە تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەن ۋېيتنام ئالۋاستىلىرىدىن ئىككىنى ئۆز قولى بىلەن ئۆلتۈرگەن جەڭچىلەردەك خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇ يۇمەن شياۋفاڭنى تەنقىدلەپتۇ. ئۇ بۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇنداق قىلىدىغانلىقىنى، دەيدىغان گېپى بولسا دەيدىغانلىقىنى، ئېيتىدىغان پىكرى بولسا ئېيتىدىغانلىقىنى، تەنقىدلەشكە تېگىشلىك بولسا تەنقىدلەيدىغانلىقىنى

ئېيتتى... براق يۈەن شياۋفاڭنىڭ كېيىنچە ئېلىشىپ قېلىشىنى كىم بىلسۇن؟ يۈەن شياۋفاڭ ئېلىشىپ قالغان كۈندىن باشلاپ، تاۋ شيۈڭ ئاھ-ئۆھ تارتىپ يۈردى، مانا كۆردۈڭمۇ، خەق مېنى بىر ياشنى قىستاپ سارايڭ قىلىپ قويدى دېسە قانداق قىلىمەن! دېگەن گەپلەرنى قىلدى.

سوئال: ئۇنىڭ مۇنداق ئاددىي قاراشتا بولغىنى قاملاشماپتۇ.

جاۋاب: شۇنى دېسلە! مەن شۇنىڭغا ھەيران، باشقا رەھبەر بولغانلار بىرەر ئادەمنى ئۆيان-بۇيان قىلسا، ھەتتا خاتا بىر تەرەپ قىلسا، خاتا قولغا ئالسا، خاتا ئۆلۈمگە بۇيرۇغان بولسا، ھېچقانچە بىئارام بولۇپ كەتمەيدىكەن! رەھبەر دەپ شۇلارنى ئېيتسا بولغۇدەك، ئادەمنى خاتا بىر تەرەپ قىلغانلارمۇ يەيدىغىنىنى يەپ، ئىچىدىغىنىنى ئىچىپ، ئۇسسىدىغان مەنسىپىگە ئۆسۈپ يۇرۇۋاتىدىغۇ! تاۋ شيۈڭنىڭ نېمە خاتالىقى بولسۇن؟ ئۇ كىچىككىنە بىر ئاقىنانچىنى تەنقىدلىگىنىگە خەقنى سارايڭ قىلىپ قويغان بولامدۇ؟ كېيىنچە ئۇنى ھەممىدىن بەك قورقىتىۋەتكىنى —

سوئال: كېيىنچە نېمە بولدى؟

جاۋاب...

سوئال: كېيىنچە نېمە بولغانلىقىنى سۆزلەڭچۇ؟

جاۋاب: ...

سوئال: ماڭا قارايڭ، بايانىن ناھايىتى ئېچىلىپ سۆزلەۋاتمامتىڭىز؟ مەن سىزگە شۇنى ئوچۇق ئېيتاي، ئېرىڭىزنىڭ ئۆلۈمى توغرۇلۇق خەقتە ئىنكاس بار، ھەتتا بۇ ئىشنى ئاشۇ...

جاۋاب: ياق، ياق، بۇنداق تاپىنى يوق گەپلەرنى ئېيتمايلا قويسلا. بىز بولساق م. شەھرىنىڭ پۇقراسى، يەيدىغان تامىقمىز، ئولتۇرىدىغان ئۆيىمىز، نۇپۇسىمىز، ئادىل باھادا ئېلىپ يەيدىغان تۇخۇمىمىزغىچە ھەممىسى م. شەھرىدە، ئۆلسەك جەسىتىمىزنى كۆيدۈرىدىغان يەرمۇ م. شەھرىدە. شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسىغا پىكرى بولسا، نېمىدەپ بىزنى چېتىۋالىدىكەن؟ بىزنىڭ پىكرىمىز يوق،

پىكىرىمىز يوق، قىلچە پىكرىمىز يوق، خەق ئۆلۈپ بولغاندا، تۇشمۇ-تۇشتىن كەلگىلى تۇرغانىنىڭ، كۆڭۈل بۆلگەنىنىڭ، ئەقىل كۆرسەتكەنىنىڭ، مەردلىك قىلغانىنىڭ... نېمە كېرىكى؟ بىز ھازىرقى ئۆيىمىزگە 83-يىلى كۆچۈپ كەلدۇق. ئۇنىڭ ئالدىدا بىز مېنىڭ ئاتا-ئانام تۇرۇشلۇق ئۆينىڭ بالكونىدا تۇراتتۇق. تۆت جان ئادەمنىڭ ئىككى ئېغىزلا ئۆيىمىز بار ئىدى. ئاكام بۇرۇنلا ئۆيلەنگەچكە بىر ئېغىزنى ئىگىلىگەنىدى، قېينىنەدەم ئانام بىلەن ھېچلا چىقىشالمغانىدى، مەن توي قىلماقچى بولغاندا، تاۋ شيۇڭنى ئۆي تاپارمىكىن دېسەم، نەدىكىنى، ئۆي بېرىدىغانلار ئۇنى يېقىنمۇ يولاتمىدى. شۇڭا بالكوننى توسۇپ ھوجرا قىلدۇق-تە، توپتوغرا يىگىرمە يىل ئولتۇردۇق! 83-يىلى ئۆي كۆچكەندە، ماشىنا تاپالماي، تاۋ شيۇڭ ئۆزى ئۈچ چاقلىق ھارۋىنى ھەيدەپ 16 قېتىمدا توشۇپ بولدى، يارىدەملىشىدىغان ھېچكىم چىقمىدى. خەقتىن ئاغرىنىشقا بولامتى؟ ھەممەيلەنىنىڭ كۈنى تەس ئۆتۈۋاتقان تۇرسا، تاۋ شيۇڭ گومۇشلۇق قىلىپ خەق بىلەن قىلچە ئالاقە قىلشىنى بىلمەيتتى. كېيىن ئۇ مۇدىر بولۇۋېدى، ھەممە ئادەم ئۇنى ئىزدەپ كەلگىلى تۇردى، بىرسى ئۆي تەلەپ قىلسا، يەنە بىرسى يارىدەم پۇل تەلەپ قىلاتتى، بىرسى ماشىنا سوراپ كەلسە، يەنە بىرسى مائاشىنى ئۆستۈرۈشنى تەلەپ قىلىپ كېلەتتى، ئۇ بىرەر ۋاقلىق تامىقىنى ئارامدا يەپ باققان بەندە ئەمەس... ئۇ ئۆلۈپ كېتىۋېدى باشقىلا يەنە ئۇزۇلمەي كېلىپ، بىرسى ئۇنى دېسە، بىرسى بۇنى دەپ مېنى ساراڭ قىلىپ قويايلا دەۋاتىدۇ. مەن ھېچنېمىنى بىلمەيمەن، بىلمەيمەن، مېنى ئىزدىمەڭلەر! تاۋ شيۇڭنىڭ قانداق بولۇپ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى مەن نەدىن بىلەي؟ ئۇنى مەن قەستلەپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپتىمەنمۇ؟ ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى مەن تەلەپ قىلىپتىمەنمۇ؟ نېمىدەپ ئۇنى تەھرىر بۆلۈم مۇدىرلىقىغا تەينىلەپتىكەن؟ ئۇ مۇدىرلىققا تەينىلەنگەندە، مەن ئۇنىڭ بىلەن بىر ھەپتىگىچە جېدەللەشتىم. بىر چەينەك، ئۈچ پىيالىنى يەرگە تاشلاپ چېقىۋەتتىم! ئۇنى مۇدىر قىلىپ قويغان سىلەر

ئۆزۈڭلەر! ئۇنى يۇرەكتالدى قىلىپ قويغان ئۆزۈڭلەر! ئۇنى رەھبەرلىكىڭ گېپىدىن چىقماسلىققا دەۋەت قىلغان ئۆزۈڭلەر! ئەمدىزە ئۇنى تەكشۈرۈپ، چاتاق تاپماقچىمۇ، مەن بۇنىڭغا رازى ئەمەس! مەن بۇنىڭغا ئارىلاشمايمەن! بۇ ئىش بىلەن مېنىڭ ئالاقەم يوق! نېمە قىلمەن دېسەڭلەر ئۆزۈڭلەرنىڭ ئىشى، مېنى ئوتتۇرىغا چىقىرمەن دېمەڭلەر، مېنىڭ لاياقتىم توشمايدۇ! مېنىڭ كارىم يوق...

ئۇ ھۆكۈمەت يىغلاشقا باشلىدى، سوئال-جاۋاب ۋاقتىنچە شۇ يەردە توختاپ قالدى.

4

جېڭ يۈكچىڭ تاۋ شيۈگۈنىڭ دادىسى بىلەن سۆزلەشتى.

جاۋاب: شۇنداق، مەن ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ پېنسىيگە چىققان ئوقۇتقۇچىسى، مەن ئۇزاق ۋاقىت تولۇقسىز ئوتتۇرىغا ئالگېبرا، گېئومېتريە دەرسلىرىنى ئۆتتۈم، تۆت بالام بار ئىدى، چوڭى تاۋ شيۈڭ ئىدى، ئۇنىڭ ئىككى سىڭلىسى، بىر ئىنىسى بار ئىدى، چوڭ ئوغلۇم، چوڭ ئوغۇل دېگەننىڭ مەنىسىنى چۈشىنىدىغانسىز؟ مانا مەنمۇ چوڭ ئوغۇل ئىدىم. چوڭ ئوغۇلنىڭ قەدىر-قىممىتى دادىدىنمۇ ئۈستۈن تۇرىدۇ. چوڭ ئوغۇللارنىڭ ھەممىسى ئاخىرى دادىغا ئايلىنىدۇ. ھەممىلا دادا بولغۇچىلارنىڭ چوڭ ئوغۇللۇق قىلالمىشى ناتايىن. چوڭ ئوغۇل بولغانلار كىچىكىدىن تارتىپلا ئائىلىسى ۋە ئۆكا-سىڭلىلىرى ئالدىدا جاۋابكارلىقنى ئۈستىگە ئالىدۇ، ئۇلارنىڭ سۆز-ھەرىكىتى ئۆكا-سىڭلىلىرىغا نەمۇنە بولىدۇ. چوڭ ئوغۇللارنىڭ بېلى كېچىك تۇرۇپلا مۆكچىيىشكە باشلايدۇ. ھەممىدىن بەك ئېچىم ئاغرىيدىغىنى تاۋ شيۈڭ ئوغلۇمنىڭ قاچانلا قارىسام بېلىنى مۆكچەيتىپ يۈرۈشى ئىدى. ئۇنىڭ قايسى ۋاقىتتىن باشلاپ مۆكچىيىدىغان بولۇپ قالغانلىقى ئېسىمدە يوق، ئۇنىڭ 12 ياش چاغلىرى ئېسىمدىن چىقمايدۇ، تاۋ شيۈڭ 12 ياش ۋاقتىدىن تارتىپلا مۆكچىيىشكە باشلىغان بولسا كېرەك!

براق يېقىندىن بۇيان، قېرىلىق يېتىپ ئەقلىمدىن ئازغان ئوخشايمەن دەپ ئۆزۈمدىن ئۆزۈم گۇمانلىنىدىغان بولۇپ قالدىم. خەۋىرىڭىز بارمىكىن-تاڭ، 83-يىلى مېڭەمدە قان نوكچىسى ھاسىل بولۇپ، دوختۇرخانىدا ئۇچ ئاي يېتىپ چىقتىم، پۈتۈنلەي ھۆكۈمەت خىراجىتى ھېسابىغا داۋالىنىپ ساقايدىم، ئەمما ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتىم بۇرۇنقىغا يەتمەيدىغان بولۇپ قالدى. ياق، ئۇنىڭ 12 يېشىدىن تارتىپلا بىلى مۆكچەيگەنلىكىگە ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ، ھازىرقى 12 ياشلىق ئوغۇل بالىلارغا قارايدىغان بولسىڭىز، شۇنچە شوخ، سەكرەپ ئويناقلاپ يۈرىدۇ، ئۇلاردا يول ماڭغاندا بىلى مۆكچىيىدىغان ئىش نەدە بولسۇن، ئوغلۇمنى ئويلىسام نېمىدېگەن دەھشەت...

سوئال: بۇ گەپچە بولغاندا، تاۋ شېۋاڭ كېچىك چېغىدىن تارتىپلا تەس كۆنىدە قاپتىكەن، ناھايىتى، بوغۇلۇپ ياشاپتىكەن، شۇنداقمۇ؟

جاۋاب: بوغۇلۇش! بوغۇلۇش دېگەن قانداق ئۇ؟ نەدىن پەيدا بولغان مودا گەپ بۇ؟ مەن 80 گە يېقىنلاپ قالدىم، بوغۇلۇش دېگەننى بىلمەيمەن. ئۆزۈمنىڭ چوڭ ئوغۇللۇقىنى بايانتىن سىزگە ئېيتتىم، بىز ئاكا-ئۇكا، ئاچا-سىڭىل يەتتە بىر تۇغقان ئىدۇق، ئاتا-ئانىمىز بالدۇرلا ئۆلۈپ كەتكەن. مەن ئۇكىلىرىم بىلەن سىڭىللىرىمنى دەپ 11 يېشىمدىلا شاگىرتلىققا كىردىم، 14 يېشىمدا ساراي خىزمەتچىسى بولدۇم، 24 يېشىمدا داشۆگە ئىمتىھان بېرىپ ئۆتتۈم، بىر تەرەپتىن ئوقۇسام، يەنە بىر تەرەپتىن ھەر كۈنى ئاخشىمى سارايغا بېرىپ پۈلغا ئىشلىدىم. مەن ئىككى سىڭىلىمنى تالاغا چىقاردىم، تۆت ئىنىمگە ياردەملىشىپ ھەممىسىنى ئۆيلەپ قويدۇم، ماڭا ئەڭ ئاخىرىدا ئۆيلىنىش نۆۋىتى كەلدى. يېشىم 36 گە كېلىپ قالغاندا، 42 ياشلىق بىر تۇل خوتۇنغا ئۆيلەندىم، ئۇنىڭ بىر ئوغلى بار ئىكەن، تاۋ شېۋاڭ ئەنە شۇ، شۇچاغدا ئۇ ئەمدىلا 5 ياشقا كىرىپتىكەن. مەن توي قىلغاندا، ئۇكىلىرىم، سىڭىللىرىم، ئۇكىلىرىمنىڭ خوتۇنلىرى، سىڭىللىرىمنىڭ ئەرلىرى ئولاش-چولاش كېلىپ مېنى مۇبارەكلىدى. خۇشاللىقدا كۆز يېشى قىلدى، مەنمۇ

كۆز يېشى قىلدىم. شۇ چاغدا مەن قانداقلا بولمىسۇن ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-ئانامنى ئالدىدا يەرگە قارىتىپ قالمايدىغان بولدۇم دېدىم... ئۇ ئون ئىككىيلەن بىراقلا ئالدىمغا كېلىپ تىزلاندى... قېرىغاندا ئەقلىدىن ئېزىپتۇ دېگەن ئەدەپلەرنى دەپ نېمە قىلاتتىم؟ مەندە بوغۇلۇش دېگەن بولۇپ باقمىغان... ھازىرقى ياشلاردەك كۆنگە پۇتا ئېچكۆزۈپ، ئېسىل شاكىلات يېگۈزۈپ قانچىكى ئەزىزلەپ باقسام، شۇنچە بوغۇلۇش ھېس قىلىدىغان ئەھۋال مەندە نېمىشىش قىلسۇن!

سوئال: يولداش تاۋ شيۈگىنىڭ...

جاۋاب: ...

سوئال: مەن يولداش تاۋ شيۈگىنىڭ بەختكە قارشى ئۆلۈپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا گەپ سورىماقچى...

• جاۋاب: ...

سوئال: بۇ سىزنى ئازابلاندۇرىدىغان ئىش ئىكەنلىكى ماڭا مەلۇم. بىراق يولداش تاۋ شيۈگىنىڭ بەختكە قارشى ۋاقتىسىز ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنىڭ ھەقىقىي سەۋىبىنى ئېنىقلاش بىزنىڭ بۇرچىمىز. بۇنىڭدا مەسىلە بار دېگەن بەزى ئىنكاسلارنى ئاڭلىدۇق.

جاۋاب: ماڭا قاراڭغۇ.

سوئال: سىز ھېچنېمىدىن ئەندىشە قىلماڭ... بىز بولساق پارتىيىنىڭ ئىنتىزام تەكشۈرگۈچى خادىملىرى، بىزنىڭ ۋەزىپەمىز — ئادالەتنى ياقلاپ، ئىنتىزامغا خىلاپ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش، ئىش ئەۋلىياسىغا چېتىلغان ھالەتنىمۇ قىلچە يۈز خاتىرە قىلمايمىز.

جاۋاب: ئەندىشە-پەندىشە دېگەننى قويۇڭ، ماڭا قاراڭغۇ. تاۋ شيۈڭ تۇغقەپ كەتتى، ھەر قانچە قىلغان بىلەنمۇ تىرىلىپ قالمايدۇ. چېچى ئاقارغانلارنىڭ چېچى قارىلارغا ھازا تۇتۇپ يىغلىشى ئەزەلدىن ئەڭ ئازابلىق ئىش ھېسابلىنىپ كەلگەندى، مەن ئۇنىڭدىن چاتاق چىقىشنى پەملەپلا كەلگەنىدىم، ئۇنىڭ بەك

بالدۇر بىلى مۇكچە يگەن، ئۇنى تونۇيدىغان، تونۇمايدىغان بىرمۇنچە ئادەملەر مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ غەزەپلىنىۋاتقانلىقىنى، ناھەقچىلىققا چىدىمايۋاتقانلىقىنى ئىزھار قىلىشتى، ھەر چوڭ گەپلەرنى قىلىپ، گېزىتخانىنى، شەھەرلىك پارتكومنى، رەھبەرلىكىنى تىللاپ كېتىشتى، ئۇلارنىڭ دەردىمگە دەرمان بولۇۋاتقانلىقىنى ياكى يەل بېرىپ مېنى ئۆچۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلمىدىم. ئۆزۈمچە ئۇلارنى ئوت قۇيرۇقلۇق قىلغىلى كەلگەن دەۋاتىمەن. ئۇلار تاۋ شىۋگىنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىدە سەر بار، زىيانكەشلىك، سۈيىقەست بار دېيىشتى. مەن ئۇلاردىن ئىسپات كۆرسىتىشنى تەلەپ قىلسام، ئىسپات كۆرسىتىپ بېرەلمىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇلار تاۋ شىۋگىنىڭ جەسىتىنى كۆيدۈرۈشكە يول قويماسلىق كېرەك، جەسىتىنى كۆيدۈرۈشكە زادى ماقۇل بولماسلىق كېرەك، جەسىتى تۇغقىچە كەتسە ھەممىدىن قۇرۇق قالىدىغان گەپ، ئۆزى ئۆلۈپ كەتكەن بولسۇ، لېكىن جەسىتىلا بولسا، شۇنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ رەھبەرلىككە شەرت قويۇپ تالاشقىلى بولىدۇ، ئۇجۇر-بۇجۇرىغچە تەكشۈرۈشنى تەلەپ قىلىپلا قالماي، نەپىقە پۇلىنى جىقراق تەلەپ قىلىش كېرەك، «500 كويىچەن بىلەنلا پۈتتى قىلمەن دەيدىغان ئۇنداق ئاسان ئىش ئەمەس بار»، يەنە تاۋ شىۋگىنى مەنىۋى مەدەنىيەت ئۆلگىسى دەپ ئېتىراپ قىلىشنى تەلەپ قىلىش كېرەك. ھازىر ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيىگىزدىكى تەرەتخانىنىڭ زوگزىيىش جايىنى سۇ بىلەن چايقىلىدىغان تەرەت قاچسىغا ئالماشتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلىش كېرەك. تاۋ شىۋگىنىڭ قېينىنىسىنى ۋاقتىلىق ئىشچىلىققىتىن مۇقىم ئىشچىلىققا ئۆزگەرتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىش كېرەك، تاۋ شىۋگىنىڭ يازغان چوڭ-كىچىك ماقالىلەرنى توپلام قىلىپ نەشر قىلدۇرۇپ بېرىشنى، مۇقاۋىسىنى رەختتىن قاتۇرۇپ، كېتابنىڭ ئېتىنى سېرىق ھەل بىلەن بېسىشنى تەلەپ قىلىش كېرەك... دېگەنلەرنى ئېيتىشتى، مەن ئۇنداق قىلمىدىم، ئۇنداق قىلىشقا يۈزۈم چىدىمايتتى. بۇرۇن ئۆلگەنلەر يەرلىكتە ئارام تاپىدۇ دېيىلەتتى، ھازىر ئۇچاقتا ئارام تاپىدۇ

دېيىلدىغان بولدى. مەن پۈتۈن ئۈمرىنى ئەندىشىدە ئۆتكۈزگەن تاۋ شېۋگىنى ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئارامىدا ياتقىلى قويماي، جەسەتخانىدا بىزنىڭ سۆھبىتىمىز تۈگىگىچە توڭلىتىپ قويۇشقا چىدىمىدىم... مېنىڭ تۇتقان بۇ يولۇمغا نارازى بولۇپ، تاۋ شېۋگىنىڭ ئوكا-سىگىللىرى مەندىن رەنجىدى، مېنى ئەخمەققە چىقاردى...

سوئال: ھەم، ئوبدان پوزىتسىيە تۇتۇپسىز، ناھايىتى ئاڭلىق ئىش كۆرۈپسىز. بىراق ئۆزىڭىزنى پاك تۇتۇشنىلا ئويلاپ، يامان ئادەم، ناچار ئىشلارغا قارشى كۆرەش قىلىشنى قولدىن بەرمىسىڭىز بولمايدۇ. سىز دېگەندەك بەزى دوستلار كېلىپ غوڭغا كۆتۈرۈشكە قۇتراتقانلىقىنى تاۋ شېۋگىنىڭ يولدىشى، يەنى سىزنىڭ چوڭ كېلىنىڭىزمۇ ئېيتتى. سىز ماڭا بۇ ئىشقا كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان يولداشلارنىڭ كىملەر ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرەلەمسىز؟

جاۋاب: ھە، ياق، ئېسىمدە قالماپتۇ (ئۇ يۆتىلىشكە باشلىدى) ئېيتمايلا قويماي. كەچۈرۈڭ.

5

جېڭ يۇڭپىڭ ۋۇ زوۋېن بىلەن سۆزلەشتى. ۋۇ زوۋېن شىكايەت خېتىگە ئىمزا قويغان تۆت كىشىنىڭ بىرىنچىسى ئىدى. ئۇ ئۆز ۋاقتىدا كەچلىك گېزىتخانىسىنىڭ باشلىقى بولغان، ھازىر پېنسىيىگە چىققان.

جاۋاب: ھەممە ئەھۋالنى خەتتە ئېنىق يازدۇق. سىلەر بۇ ئىشنى بىپەرۋالىق قىلماي، ئوبدان بىر تەرەپ قىلىڭلار بولىدۇ. بىپەرۋالىق بىلەن چالا-بۇلا ئىش قىلىش جانغا زامىن بولىدۇ! ئۆتمۈشتە ھەربىي يۇرۇشتە بولغان بىر ئىش ھېلىمۇ ئېسىمدە، 1947-يىلى جياڭ جېيشى نۇقتىلىق ھۇجۇمغا ئۆتۈش دېگەن بىر نېمىنى يولغا قويۇۋاتاتتى، ئۇنىڭ ماشىنىلاشقان قوشۇنلىرى تېرىق بىلەن ملىتقا تايىنىپ جەڭ قىلغۇچى بىزنىڭ قوشۇنىمىزنىڭ كەينىدىن قوغلاپ كېلىۋاتاتتى. ئارىدا دەريادىن ئۆتۈشكە توغرا كەلدى، ئۆتۈشكە بولىدىغان-بولمايدىغانلىقىنى تەكشۈرۈپ بىلىپ كېلىش ئۈچۈن

بىر سەركەردە گۈرۈپپا ئەۋەتىلدى، ئۇلار قايتىپ كېلىپ: «سالام باشلىق، سۇ بەك چوڭقۇر ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە كېمىمۇ يوقكەن، زادى ئۆتكىلى بولمىغۇدەك! ئېتىشمساق، باشقا ئامال يوق، ئۇ خۇمپەرلەر بىلەن ئېلىشايلى!» دېدى، ھەممەيلەن شۇ پىكىردە بولدى. بىراق باشلىقمىز خاتىرجەم بولالماي، ئۆزى بېرىپ تەكشۈرۈشكە كىرىشتى. ئۇ بىر تال بامبۇك خادىنى ئېلىپ، بىردەم ئۇ ياققا، بىردەم بۇ ياققا مېڭىپ دەڭسەپ كۆرگەندىن كېيىن: ھەي بولداش، سىز نەدىكى گەپنى قىلىپ يۈردىڭىز؟ ئۆتكىلى بولىدىكەنغۇ! دېدى. باشلىقمىز كۆرسەتكەن يول بىلەن مېڭىۋىدۇق، دەريانىڭ ئەڭ چوڭقۇر يېرى ئاران بەلگە كەلدى، ۋاي دېگۈدەك نەرى بولسۇن؟ قوشۇن دەريادىن ئۆتتى، غەلبە قىلىشقا كۆزى يەتسە جەڭ قىلماقچى، كۆزى يەتمسە جەڭ قىلماي كېتىۋەرمەكچى بولدى. شۇ چاغدا باشلىقمىز سەركەردە گۈرۈپپىسىدىكىلەرگە يولداشلار، بىپەرۋالىق بىلەن چالا-بۇلا ئىش قىلىش جانغا زامىن بولىدۇ! بۇ نۆۋەت سىلەرگە كەڭچىلىك قىلدىم، كېيىن يەنە شۇنداق چالا-بۇلا ئىش قىلىدىغان بولساڭلار، ئېتىپ تاشلايمەن! دېدى.

شۇ چاغدا سىز قايسى قىسمدا بولغان؟ ھا-ھا، ئىككىمزلا بىر دالا ئارمىيىسىدە بوپتىكەنمىزدە! قوشۇنىمىز چوڭ، ئادىمى كۆپ بولغاچقا تونۇشمىغان ئىكەنمىز!

سوئال: سىزدىن شۇنى سورايمەن، سىلەر يولداش جۇ شىجۇڭنى كۆچىگە تاپىنىپ باشقىلارنى بوزەك قىلدى، ئەترايغا ئادەم توپلاپ گۈرۈھ ئۈيۈشتۈردى، ھوقۇقىنى قالايمىغان ئىشقا سېلىپ زورلۇق-زومبۇلۇق قىلدى، تاۋ شيۇڭنى كىشىنى چۆچۈتىدىغان ۋەھشىيانە ئۇسۇل بىلەن زىيانكەشلىك قىلىپ ئۆلتۈرۈپ قويدى دەپسەلەر، بۇنىڭغا دەلىل-ئىسپاتىڭلار بارمۇ؟

جاۋاب: كۆچىگە تاپىنىپ باشقىلارنى بوزەك قىلماي نېمە قىپتۇ! بۇنىڭغا خەلق ئىسپات بولالايدۇ! ئاما ئىسپات بولالايدۇ! ئاممىنىڭ كۆچى ئۇلۇغ، ئاممىنىڭ كۆزى ئۆتكۈر! جۇ شىجۇڭ بىلەن يۈەن

كېپىنىك قەدىناسلىقىنى، ئىككىسىنىك ئالاقىسى ئادەتتىكىدىن باشقىچە ئىكەنلىكىنى كىم بىلمەيدۇ! جۇ شىچۈك 40 نەچچە يېشىدىلا بىزنىك شەھەردە شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى بولۇپ بەك غادىيىپ كەتتى! ئۇ يۈەن كېپىك بىلەن ئۇنىك ئوغلىغا يان باسماي قالامدۇ؟ يۈەن كېپىك ۋە ئۇنىك ئوغلى قۇيرۇق كۆتۈرمەي قالامدۇ؟ جۇ شىچۈك تاۋ شىيۈگىنى يامان كۆرمەي قالامدۇ؟ تاۋ شىيۈك بۇنىڭدىن جىددىيلەشمەي قالامدۇ؟

سوئال: سىزنىك ئېيتقانلىرىڭىز ناھايىتى مۇھىم گەپلەر. بىراق ھەممىسى قياس، تەھلىل، بىزنىك خىزمىتىمىزگە ھەممىدىن زۆرۈرى نەق دەلىل-ئىسپات. دېمەك، زادى بىرەر دەلىل-ئىسپات بارمۇ...

جاۋاب: بۇ قانداقلارچە قياس بولسۇن؟ قانداقلارچە نەق دەلىل-ئىسپات بولمىسۇن؟ تاۋ شىيۈك مېنىك قول ئاستىمدا نەچچە ئون يىللاپ ئىشلىدى، ئۇ خىزمەتكە شۇنچە جان كۆيدۈرەتتى، ئاددىي-ساددا ياشايتتى، سەممىي مۇلايىم ئىدى. ئۇنى مەن ئوبدان چۈشىنەتتىم، ئۇنى مۇدىرلىققا مەن كۆرسەتكەن. مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى ۋاقتىدا ئۇنى قارىسىغا ئىشپىيون ساناپ، ئېغىزغا سىلىنغان جا چىشىنى خەۋەرلىشىش ئەسۋابىغا ئوخشاتتى، نېمىدېگەن بىمەنىلىك! ئۇ بۇنىڭغا لام-جىم دېمىدى، تەشكىلگە ئىشىنىدىغانلىقىنىلا ئېيتتى. نېمىدېگەن ئوبدان يولداش! يولداش جۇ شىچۈك بەك ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى! بىز ئۇنى قوللىغاندۇق. ئۇ كېيىلەكەلمەيلا ئۆزى بىلگىنىچە ئىش قىلىشقا باشلىدى، ئۆزىگە بەك ئىشىنىپ كەتتى، ئۇ مولالاق ئادەمدۇ! بولۇپمۇ ئادەمگە ياقمايدىغان ئىشى شۇكى، بىر قىسىم مۇخبىر-قەلەمكەشلەرنى ئىشقا سېلىپ ئۆزىنى ماختايتتى، ھەتتا تەشكىلات بۆلۈممۇ ئۇنىڭ دامىغا چۈشۈپ قاپتۇ! ئىككى ئېغىزلا ئۆيدە تۇرىدۇ دېگەننى قانداق قىلاي، قانچە تار ئۆيدە ئولتۇرسا، شۇنچە ئىنقىلابىي ھېسىياتلىنىدىغان گەپمۇ؟ ئۇنىڭدىمۇ يۇقىرى رەھبەرلەر كوچىدا سەرگەردان بولۇشنى كېرەكمۇ؟ تېگىنىنى سۈرۈشتۈرگەندە ئۇ ئىنتايىن سولچىللىققا ياتىدىغان،

ئەمەلىيەتتىن ئايرىلغان، ئىلمىيلىككە يات گەپلەر. مەن گېزىتخانىدا
ئوغۇن يىل ئىشلەپ مۇنداق ساختا گەپلەرنىڭ، چوڭ گەپلەرنىڭ،
قۇرۇق گەپلەرنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتقان! ئۆزىڭىز بېرىپ
كۆرۈپ باقسىڭىز بولىدۇ، جۇ شېچۈڭ ھازىر بىر قەۋەتلىك بەش
ئېغىز ئۆيدە تۇرۇۋاتىدۇ، تاملىرى سۈلياۋ قەغەز بىلەن زىننەتلەنگەن،
ئۈنى قارىسىغا ماختاپ نېمە قىلىدىغاندۇ! سىز ئىككى پۇتىڭىزنى
يېنىڭ قىلىپ گېزىتخانىغىمۇ بېرىپ كۆرۈپ بېقىڭ، سوراپ بېقىڭ،
ھەر ئىشنى بىر سوراپ باق دەپتىكەن كۆڭزى. ماۋ جۇشىمۇ
تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلمىغانلىڭ پىكىر بايان قىلىشقا ھەققى يوق دەپ
ئېيتقان. سىز گېزىتخانىغا بېرىپ ئەر-ئايال، چوڭ-كىچىك، تەھرىر،
مۇخبىر، قارا خىزمەتچى، باسما ئىشچىلىرىنىڭ ھەممىسىدىن بىرمۇ
قۇر تەكشۈرۈپ بېقىڭ، جۇ شېچۈڭنىڭ ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ يۇمەن
شياۋفاڭنىڭ ئىشىغا ئارىلاشقانلىقىنى بىلمەيدىغان كىم بار؟ جۇ
شېچۈڭنىڭ ۋەزىپىگە تەيىنلەنگەنلىكى توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش
چۈشكەن ھامان، ئۇنىڭ ئۆزى كېلىپ بولغىچە، گېزىتخانىدا ۋە تالا
تۈزدە يۇمەن شياۋفاڭنىڭ خىزمىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلىدىكەن! ۋۇ
زوۋېن ئۆرۈلىدىكەن! دېگەن گەپ-سۆز تارقىلىپ كەتتى. ئۇ كېلىپ بىر
ئاي بولماي، دېگەندەك مېنى ئىككىنچى سەپكە چېكىندۈردى.
شەھەرلىك پارتكومدا «يۇمەن شياۋفاڭ ۋەقەسى» دېگەننى
كۆتۈرۈپ چىقتى! ئىچكى قىسىمدا تاۋ شيۇڭنى ئېتىنى ئاتاپ تەنقىد
قىلىپ، ھۇججەتكە بېسىپ، ئۆلكىگە مەلۇم قىلدى! يەنە تېخى
خىزمەت گۇرۇپپىسى ئەۋەتتى! خىزمەت گۇرۇپپىسى ئەۋەتىپ نېمە
قىلىدۇ؟ يولداش ئۇ نېمە قىلماقچى بولغان دېمەمسىز؟ ئۇ خەقنىڭ
ئەدىبىنى بەرمەكچى، خەقنى ئوتقا ئىتتىرىپ قېينىماقچى بولدى!
جۇ شېچۈڭ تاۋ شيۇڭنىڭ يۇمەن شياۋفاڭغا زىيانكەشلىك قىلىپ ئۇنى
سارىڭ قىلىپ قويغانلىق ۋەقەسىنى تەكشۈرمەكچى بولدى! نەدىمۇ
ئۇنداق ئىش بولسۇن!

(يولداش ۋۇ زوۋېن بەك ھاياجانلىنىپ كەتكەچكە نەپەس

ئېلىش سەل قېيىنلاشتى. جېك يۈكىمك دەرھال ئۇنىڭ يولدىشىنى چاقىرتتى، يولدىشى ئۇنىڭ بېشىغا ئوكسىگىن قاچىلانغان ياستۇق قويۇپ بەردى. جېك يۈكىمك ئۇزمەي ئۆزرە ئېيتىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئالاقزادىلىك ئىچىدە خوشلاشتى. ئۇ شۇ ئاخشىمى ۋۇ زوۋېننىڭ ئائىلىسىگە تېلېفون بېرىپ، ۋۇ زوۋېننىڭ ساق سالامەت ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىنلا ئۇخلا دېدى).

6

جېك يۈكىمكنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەيدىغان ئۈچ خىزمەتچى ئۇنىڭغا ئەھۋالنى دوكلات قىلدى:

سىزنىڭ تاپشۇرۇقىڭىز بويىچە، گېزىتخانىدىكى بولداشلار بىلەن كەڭ دائىرىدە ئۇچراشتۇق، نەچچە كۈنگىچە ئۇ يەردىكىلەر بىلەن جەمئىي 40 نەچچە قېتىم سۆزلەشتۇق، گېزىتخانا رەھبەرلىرىدىن ئۈچ كىشى بىلەن، بۆلۈم باشلىقلىرىدىن توققۇز كىشى بىلەن، تەھرىر-مۇخبىرلار (رەسمىي ئۇنۋان ئالغانلار) دىن 13 كىشى بىلەن، ئادەتتىكى كادىرلاردىن يەتتە كىشى بىلەن، سىياسىي خىزمەت خادىملىرىدىن بەش كىشى بىلەن، ئىشچىلاردىن ئۈچ كىشى بىلەن ئۇچراشتۇق. ھەممەيلەننىڭ دېگەن گەپلىرى ئاساسەن بىرىيەردىن چىقتى.

1. كىشىلەر تاۋ شيۈگدە بىرەر سوزۇلما كېسەللىك بارلىقىنى زادى ئاڭلاپ باقمايتىكەن، بۇدا ئۇ ئوشتۇمتوت ئۆلۈپ كەتكەچكە، بۇ تاسادىپىي ئەھۋال ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىدە گۇمان تۇغدۇرۇپتۇ.

2. كۆپ سانلىق (78پرسەنت) كىشى تاۋ شيۈگنىڭ ئۆلۈمىنى يۇمان شياۋفاگنىڭ ئىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك دەپ قارايدىكەن.

3. ھەممەيلەن دېگۈدەك جۇ شىچۈگنىڭ يۇمان ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن ئالاھىدە مۇناسىۋىتى بارلىقىنى ئاڭلىغان ئىكەن ۋە شۇنداقلىقىغا ئىشىنىدىكەن. جۇ شىچۈڭ ۋەزىپىگە ئولتۇرغاندىن كېيىن

يۇمن كېڭەك بىلەن يۇمن شياۋفاڭنىڭ دەردىنى ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا مەخپىي مەسلىھەتلەشكەنمىش. كۆپچىلىك ۋۇ زووڭبىننىڭ ئىككىنچى سەپكە چېكىنىۋېرىۋاتقانلىقىنى يۇمن شياۋفاڭنىڭ ئىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك دېگەنگەن ئىشنىدىكەن. ئۇلارنىڭ دېيىشىچە، ۋۇ زووڭبىن چېكىنگەن ھامان تاۋ شيۇڭ تېخىمۇ جىددىيلىشىپ كەتكەن. جۇ شىچۈڭ شەھەرلىك پارتكوم دائىمىي كومىتېتىنىڭ يىغىنىدا سۆز قىلغاندا، يۇمن شياۋفاڭنىڭ ئىشىنى تىلغا ئېلىپ، تاۋ شيۇڭ يۇمن شياۋفاڭنىڭ ئېلىشىپ قېلىشىغا جاۋابكار بولۇشى كېرەك دېگەنمىش، يەنە تاۋ شيۇڭنىڭ مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى ۋاقتىدىكى ئىپادىسىنى تەكشۈرۈپ بېقىش كېرەك — ئۇچ خىل كىشىلەردىنمۇ ئەمەس دېگەن گەپنى قىلغانمىش. (بىز بۇ توغرۇلۇق بىر قانچە رەھبىرىي يولداش بىلەن ئىنچىكىرەك سۆزلەشتۇق. بىز تەكشۈرۈپ كۆرسەك شەھەرلىك پارتكوم دائىمىي كومىتېتى يىغىنىنىڭ رەسمىي خاتىرىسى ۋە ئەسلى خاتىرىسىدىن يۇمن شياۋفاڭ، تاۋ شيۇڭ دېگەن سۆزلەر زادى چىقمىدى دېسەك، ئۇلار: بەلكىم جۇ شىچۈڭ ئۆز سۆزى شۇ يەرگە كەلگەندە خاتىرىلىمەگىلەر، روھىنى ئىگىلىسەگىلەرلا بولدى دەپ ئالاھىدە تاپىلىغان بولۇشى مۇمكىن دېدى. بىز ئۇنىئالغۇ لېنىتىسىنى ئەكەلدۇرەيلى دېسەك، ئۇلار: بەلكىم سۆزى شۇيەرگە كەلگەندە لېنىتىغا ئېلىشىنى بۇيرۇق بىلەن توختىتىپ قويغان بولۇشى مۇمكىن دېدى. بىز بۇنى نەدىن بىلىسىلەر دەپ سوريىساق، ئۇلار: بۇنى كىم بىلمەيدۇ؟ ھازىر سىياسىي بيۇرونىڭ يىغىن ئېچىش ئەھۋالىنىمۇ ھەممە ئادەم بىلىدىغان بولۇپ كەتتى، يا بولمىسا ئۇنىڭ سۆزى شۇ يەرگە كەلگەندە لېنىتا ئالماشتۇرۇشقا بۇغرا كەلگەن بولۇشى مۇمكىن، ئۇ بالدۇرقى لېنىتا تۆگەپ، كېيىنكى لېنىتا باشلىنىشى ئارىلىقدا سۆزلىگەن بولسا، ئۇنى قانداق تەكشۈرەلەيسىز؟) دېدى.

4. ھەممەيلەن جۇ شىچۈڭ تاۋ شيۇڭنىڭ مەسلىسىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت گۇرۇپپىسى ئەۋەتىش توغرۇلۇق بۇيرۇق چۈشۈرۈپ بولغان دېيىشتى، خىزمەت گۇرۇپپىسىدا كىملەر بارلىقىغا كەلگەندە،

هەرکىمنىڭ دېگىنى بىر-بىرىگە ئوخشماي چىقتى.

5. جۇ شىشياڭنىڭ ئۆزىدىن باشقا ھەممە ئادەم ئۇنى جۇ شىچۇڭنىڭ بىر نەۋرە ئاكىسى، جۇ شىشياڭ جۇ شىچۇڭنىڭ مۇددىئاسى بويىچە تاۋ شيۇڭ بىلەن ئايرىم سۆزلىشىپ بېسىم ئىشلەتكەن، باشقىلار تاۋ شيۇڭدىن جۇ شىشياڭ سىز بىلەن يۈەن شياۋفاڭنىڭ ئىشى توغرۇلۇق سۆزلەشتىمۇ دەپ سورىسا، تاۋ شيۇڭ ھەسرەت بىلەن ھەجىيىپ بېشىنى چايقىغان، بۇنىڭدىن قارىغاندا بېسىم قاتتىق بولغان دېدى.

جۇ شىشياڭ بىلەن سۆزلەشسەك، ئۇ جۇ شىچۇڭ بىلەن تونۇشمايدىغانلىقىنى ئېيتتى، ئەمما ئۆزىنىڭمۇ، جۇ شىچۇڭنىڭمۇ يۇرتى ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ ۋ. ناھىيىسىدە ئىكەنلىكىنى ئېيتىراپ قىلدى. ئۇ ئىنچىكەلەپ تەكشۈرۈپ كەلسە مېنىڭ جۇ شىچۇڭ بىلەن تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتىم بولۇشى مۇمكىنلىكىنى ئىنكار قىلمايمەن. چۈنكى ئاشۇ ناھىيىدىكى جۇ فامىلىلىكلەرنىڭ يىلتىزى بىر دېدى. ئايرىم سۆزلەشكەنلىكى توغرىسىدا سورىساق، جۇ شىشياڭ يۈەن شياۋفاڭ توغرۇلۇق قىلچە گەپلەشكىنىمىز يوق، مەن تاۋ شيۇڭ بىلەن ئۇنى كەچلىك گېزىتخانىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرلىكىگە ئۆستۈرمەكچى بولغانلىقىمىز توغرۇلۇق سۆزلەشكەن، ئۇ رەت قىلدى دېدى. كۆپ سانلىق (63پىرسەنت) كىشى ئۇنداق ئەمەس، جۇ شىشياڭ راست گەپ قىلماپتۇ دېيىشتى.

6. كۆپ سانلىقى كىشىلەر دەپنە قىلىش ئىشى بەك تېز، بەك ئالدىراش ئادەتتە ئىشلەندى دەپ ھېسابلايدىكەن. تاۋ شيۇڭ ۋاپات بولۇپ 6-كۈنى جەسىتى كۆيدۈرۈلۈپتۇ. دوختۇرخانىنىڭ جەسەتخانىسىنى باشقۇرىدىغانلارمۇ: جەسەتنى نېمە ئانچە تېز ئېلىپ كېتىسىلەر» دەپ سورىغانمىش (دوختۇرخانىنىڭ تۇزۇمىدە جەسەتخانىدا ساقلاش ئۈچ كۈندىن ئېشىپ كەتمەيدۇ دەپ بەلگىلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن جەسەتنى جەسەتخانىدا بېرىم يىلغىچە تۇرغۇزىدىغان يۇقىرى رېكورد يارىتقانلار بولغان. ئۆلۈكنىڭ

ئائىلە تەۋەلىرى تەزىيە نامىدىكى بىرەر تىنىش بەلگىسىگمۇ قوشۇلمىسا، ئۆلۈكنى جەسەتخانىدىن يۆتكەشكە ئۇنىماي تۇرۇۋالىدىكەن).

7. بىزنىڭ كەلگەنلىكىمىز ۋە ئېلىپ بارغان پائالىيىتىمىز توغرىسىدا گەپ-سۆز كۆپىيىپ كەتتى. بەزىلەر ئەگەر يۇقىرى يەردىن «تاۋ شيۇگ ۋەقەسىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاڭلار» دەپ تەستىق چۈشكەن دېسە، بەزىلەر قانۇن دوختۇرىنىڭ قولىدا مەخپىي ئارخىپ، ئۆلۈكنى تەكشۈرۈشتىن چىقارغان مەخپىي خۇلاسە بار ئىكەن، تاۋ شيۇگ سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن، ئۇنى باشقا بىرسى ئۆلتۈرۈپ قويغان، گېلىدىن تىرناقنىڭ ئىزى سىزىلىپتۇ، بۇ ئۇنى باشقا بىرسىنىڭ بوغۇپ ئۆلتۈرگەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ دەپتۇ. كۆپرەك ئادەم كەينىمىزدە بىزنى قوللايدىغان كىم بارلىقى، بىزگە قانداق ۋەزىيە تاپشۇرغانلىقى ئۈستىدە پەرەز قىلىپ يۈرۈپتۇ. ئۇلار بىزنىڭ ئارقا تىرىكىمىزنىڭ كىملىكى، ئارقا تىرىكىمىزنىڭ ئارقا تىرىكى كىملىكى، ھەممە ئارقا تىرىكىمىزنىڭ كەينىدە تۇرغان باش ئارقا تىرەكنىڭ كىملىكىنىڭ توغرۇلۇق غۇلغۇلا قىلىشىپتۇ. ئۇلار بىزنى بۇ يەرگە جۇ شىچۈگدىن چاتاق تېپىش ئۈچۈن كەلگەن، جۇ شىچۈگنىڭمۇ يۆلەنچۈكى، ئارقا تىرىكى بار دەپ، جۇ شىچۈگنىڭ ئارقا تىرىكىنىڭ كىملىكى، ئارقا تىرىكىنىڭ ئارقا تىرىكى كىملىكى، ھەممە ئارقا تىرىكىنىڭ كەينىدە تۇرغان باش ئارقا تىرەكنىڭ كىملىكى توغرىسىدا غۇلغۇلا قىلىشىپتۇ. بىزنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىمىزنى بىزگە ئارقا تىرەك بولغۇچىنىڭ ئارقا تىرىكىنىڭ ئارقا تىرىكى بىلەن جۇ شىچۈگغا ئارقا تىرەك بولغۇچىنىڭ ئارقا تىرىكىنىڭ ئارقا تىرىكى ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنىڭ ئىنكاسى دەپ ھېسابلاپتۇ. نۇرغۇن كىشىلەر جۇ شىچۈگنىڭ سىياسىي تەقدىرى ئۈستىدە ھۆكۈمالىق قىلىشىپتۇ.

(جېك يۇگېنىڭ شۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ غەزەپ بىلەن كايىدى: چۆيلۈپتۇ! ھەممە ئىشقا گۇرۇھۇازلىق نۇقتىسىدىن، ئۇ تەرەپ، بۇ تەرەپ دېگەن نۇقتىدىن قارايدىغان ئىش بولسا، پارتىيە پارتىيە بولماي، دۆلەت دۆلەت بولماي قالمامدۇ!)

8. بىز ئەھۋال ئۇقۇش جەريانىدا شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدۇقكى، ھازىر ئاممانى ئارىسىغا چۈشۈپ تەكشۈرىمەن، تەتقىق قىلمەن دېسەك نۇرغۇن قىينچىلىققا دۇچ كېلىدىكەنسەن. بىر قىسىم ئاممانى ئۇچۇق گەپ قىلماي ئۇزىنى قاچۇرۇپ، بىرمۇنچە گەپ سوراشقا بىلمەيمىز دەپلا تۇرۇۋالدى، بىزدىن يىراقتا قاچتى، تېگىنى سۇرۇشتۇرۇپ كەلسە، ئۇلار بىرەر زىددىيەتكە ئارىلىشىپ قېلىشتىن قورقىدىكەن. بىر پىشقەدەم كوررېكتور بىزگە ئۇچۇرتىن-ئۇچۇق: «مۇنداق ئىشلارنى مەندىن سورىماي قويۇڭلار، مەن پۈتۈن ئۆمرۇمدە باشقىلارنىڭ ئىشىغا پىقىن يولاپ باقمىغان» دېدى. ئاز ساندىكى بىرقانچەيلەن بىزنىڭ كەلگەنلىكىمىزگە ئاجايىپ بەك قىزىقىپ، ھەرخىل يوللار بىلەن بىزدىن گەپ ئالماقچى، بىزنىڭ كەينىمىزدە كىم بارلىقىنى، ۋەزىيىتىمىز نېمىلىكىنى، جۇ شۇچۈڭ، جۇ شىشياڭلارغا قانداق قارايدىغانلىقىمىزنى بىلمەكچى بولۇشتى. بۇلتۇر تېخنىكۇمنى پۈتتۈرگەن بىر ياش بىزنىڭ جۇ شىشياڭنى ۋەزىيىتىدىن ئېلىپ تاشلاشقا ۋەدە بېرىشىمىزنى تەلەپ قىلىپ، ئەگەر جۇ شىشياڭنى گېزىتخانا باشلىقلىقىدىن ئېلىپ تاشلىساڭلار ياكى يۆتكۈۋەتسەڭلەر، ئەھۋالنى ئېيتىپ بېرىمەن، ئۇنداق قىلمايدىغان بولساڭلار ئەھۋال ئىنكاس قىلمەن دەپ رەھبەرلىكىنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنىدىغان ئىشنى قىلمايمەن دېدى. بىز بىزدە بىرەر پىشپ قالغان كۆز قاراش يوق، بىز ئەھۋالنى ئوبيېكتىپ ئاساستا ئۇقۇپ بېقىش ئۈچۈن كەلدۇق، بولۇپمۇ بىزدە بىرەر كەمنى بىر تەرەپ قىلماقچى بولغان پىكىر يوق دېسەك، ئۇ ياش مەككارلىق قىلىپ: بولدى، بولدى، سىلەرنىڭ بىرەر خاھىش، بىرەر مەقسەت بىلەن كەلگەنلىكىڭلار تۇرغان گەپ، ھەرقانداق تەكشۈرۈشنىڭ مەقستى، خۇلاسىسى ئاللىقاچان تەييارلاپ قويۇلۇشىنى كىم بىلمەيدۇ؟ تەكشۈرىمز دېگىنىڭلار ئۆزۈڭلەرگە پايدىلىق ماتېرىيال تاپماقچى بولۇشتىن باشقا نەرسە ئەمەس، راست گەپنى قىلسام، ئەگەر مەقستىڭلار جۇ شۇچۈڭ بىلەن جۇ شىشياڭنى ئاغدۇرۇش بولسا، مەن سىلەرگە پايدىلىق ماتېرىيال،

يەنى تاۋ شيۇڭنىڭ ئۆلۈمى ھەققىدىكى گۇمانىنى پىشىدىغان ماتېرىيال بېرەلەيمەن. ئەگەر مەقسىتىڭلار ئۇ ئىككىسىنى قوغداش بولسا، ئىش تېخىمۇ ئاسان، مەندە بۇ توغرىسىدىكى ماتېرىيال تېخىمۇ جىق، مەن تاۋ شيۇڭنىڭ ئۆلۈمى ھەققىدىكى گۇمانلارغا بىر-بىرلەپ رەددىيە قايتۇرالايمەن... دېدى.

(جېك يۇڭپىڭ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ شۇنداق غەزەپلەندىكى، شۇمۇ گەپ بولدىمۇ، ھۇ داپ يۇز، نومۇسسىز، ئۇ پارتىيە ئەزاسىمكەن؟ دېدى).

ياق. دەرۋەقە، سىرلىق يول بىلەن كېلىپ بىزگە ئەھۋال ئېيتقۇچىلارمۇ، كۆز قىسىپ، قېشىنى ئويناتقانلارمۇ، كۆپتۈرۈپ گەپ قىلغانلارمۇ بولدى، ئۇلارنىڭمۇ نېيىتى ساپ ئەمەستەك...

7

جېك يۇڭپىڭ كەچلىك گېزىتخانىسىنىڭ باشلىقى جۇ شىشياڭ بىلەن سۆزلەشتى.

جاۋاب: گېزىتخانىنىڭ خىزمىتىنى تەكشۈرۈشكە كەلگەنلىكىڭلارنى قارشى ئالىمىز، مەن گېزىتخانىغا كەلگىلى ئەمدىلا يەتتە ئاي بولدى. مېنىڭ گېزىتخانىغا كېلىشىمنى ئۆتكەن نۆۋەتلىك شەھەرلىك پارتكوم بەلگىلىگەن، ئۇ چاغدا جۇ شىجۇڭ ھەرگىز م. شەھىرىدە ئىشلىمەيتتى. مەن كەلگەندىن كېيىن، مۇھىمى تەھرىرلىك فاكىجىنى ۋە بەنزە قۇرۇلۇشىنى تۈزىتىم. شۇنى ئېيتماي بولمايدىكى، بىزنىڭ كەچلىك گېزىتىمىز بەك ناچار باشقۇرۇلغان، خادىملارنىڭ ساپاسى بەك نۆۋەن ئىكەن، يەنى ئاخباراتچىلىق كەسپىدە تەربىيە ئالغان ۋە مەلۇم سىياسەت، نەزەرىيە سەۋىيىسىگە ئىگە بولغان تەھرىرلەر بەك ئاز ئىكەن، باشقۇرۇش خادىملىرىمۇ يېتىشمەيدىكەن. تاۋ شيۇڭنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى ۋە يۈەن شياۋفاڭنىڭ كېسىلگە كەلسەك، بۇنىڭ تولىمۇ بەختسىزلىك ئىكەنلىكىدە گەپ يوق. بىراق مەن بۇنىڭغا بىرەر سىر بار دەپ قارىمايمەن. دوختۇرخانىنىڭ ئىسپات

قەغەزدە ناھايىتى ئېنىق يېزىلغان. تاۋ شىيۇڭ يۈرەك مۇسكۇلى تىقىلمىسى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن، بۇ كېسەل تۈيۈقسىز قوزغالغان، يۈرەك مۇسكۇلىنىڭ تىقىلىشى كەڭ دائىرىلىك بولغان، ئۇنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بارغاندا ئەمەلىيەتتە نەپسى توختاپ قالغان، ئوكسىگېن پۈرۈتۈپ، يۈرىكىنى ئۆۋۈلاپ ئۇچ سائەتكىچە تېز قوتقۇزۇلغان بولسىمۇ، نەتىجە چىقمىغان، ئېلېكتروكاردىئوگرامىمدا تۈز سىزىق ھاسىل بولغان، قان بېسىمى نۆلگە چۈشۈپ قالغان، باشقا ئىلاج تېپىلمىغاچقا جەسەتخانىغا ئەكىرىپ قويۇلغان. يۈەن شياۋفاڭ ياشلىق دەۋرىگە خاس ئېلىشچە قېلىش كېسىلگە مۇپتىلا بولغان. ئۇنىڭ بۇ كېسىلىنىڭ نەسىلدىن قالغان تەرىپىمۇ بار. ئۇنىڭ ئانىسى، يەنى يولداش يۈەن كېفىڭنىڭ خوتۇنى ئېلىشچە قېلىش كېسىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن. يۈەن شياۋفاڭ دوختۇرخانىدا داۋالانغاندىن بۇيان ناھايىتى كۆپ ئۆگىشىپ قالدى، ھازىر ئۇ دوختۇرخانىدىن چىقىپ ئۆيىدە دەم ئېلىۋاتىدۇ. بۇ گەرچە بەختسىز ئىش بولسىمۇ، لېكىن ھېچقانچە چوڭ ئىش ئەمەس.

تاۋ شيۇڭنى دەپنە قىلىش ھەققىدە ئېقىپ يۈرگەن ئۆسەك سۆزلەر پۈتۈنلەي تۆخۈمدىن تۇغ ئۇندۇرگەندەك بىر ئىش. ئۇ ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئائىلە تەۋەلىرىنىڭ ئىپادىسى ئوبدان بولدى، ئۇلار تەڭلىككە سالىدىغان ئىشلارنى قىلمىدى، بۇنىڭ قانداقتۇ غەلىتە بىرى بولسۇن؟ بىز نەپقە بېرىش خىزمىتىنى ئىشلىدۇق. بىز گېزىتخانا رەھبەرلىرى تاۋ شيۇڭنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىدىن بىر-بىرلەپ ھال سورىدۇق، تەزىيە بىلدۈردۇق، دەپنە قىلىش ئىشى توغرۇلۇق پىكىر ئالدۇق، ئۇنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى پۈتۈنلەي تەشكىلىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا بويسۇندىغانلىقىنى ئېيتتى. گېزىتخانىمىزدىكى خىزمەتچى خادىملارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك تاۋ شيۇڭنىڭ جەسىتى بىلەن ۋىدالىشىش مۇراسىمىغا قاتناشتى، شەھەرلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ۋىدالىشىش مۇراسىمىغا قاتناشتى ۋە گۈلچەمبىرەك تەقدىم قىلدى. جەسىتىنى كۆيدۈرىدىغان چاغدا،

جەسەتنى ئۆزۈم بىللە ئېلىپ باردىم، مۇشۇنىڭ ئۆزىلا يېتەرلىك بولدى، تاۋ شىۋىڭنىڭ دەرىجىسى بويىچە ئېيتقاندا، ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇۋېتىشكە بولمايتتى. ھازىر ھەممىنى ھۆكۈمەت خىزمەتچىلىرىنىڭ دەپنە ئىشىنى تەشكىل ئۆز ئۈستىگە ئېلىۋاتىدۇ. ئەگەر بۇنداق ھەددىدىن ئاشۇرۇپ ئىش كۆرگەن بولساق، كېيىن باشقىلار ئۆلۈپ كەتكەندە قانداق قىلىدىغان گەپ؟ دېمەك ھەممىگە باراۋەر مۇئامىلە قىلىپ، بەلگىلىمە بويىچە ئىش قىلماي بولمايدۇ. ھازىر نورمال ئىشنى نورمالسىز ئىشقا چىقىرىۋېتىدىغان ئەھۋال بولۇۋاتىدۇ! مۇبادا ئۇنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى بىر-ئىككى ئايغىچە يولسىزلىق قىلىپ چاتاق تېرىغان بولسا، مۇنداق غەيرىي نورمال ئىشنى نورمال ئىش دەپ قارايدىغانلار چىققان بولاتتى، ئۇنداقتا بۇ تولىمۇ غەلىتە ئىش بولاماتتى!

مەن بىلۈاتىمەن، ھەممە ئۆسەك سۆزلەرنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن، مېنىڭ بىلىدىغىنىم سىلەرنىڭكىدىن كۆپ. مەسىلەن، بەزىلەر قارىسىغا گەپ قىلىپ، تاۋ شىۋىڭ خوتۇنى بىلەن ئاراز ئىكەنلىكىنى دېيىشۋاتىدۇ؛ بايا يەنە بەزىلەر تاۋ شىۋىڭنىڭ دادىسى ئۇنىڭغا ئۆگەي ئىكەن، ئائىلە تەۋەلىرىنىڭ تەشكىل ئالدىدا چاتاق چىقارمىغانلىقى ئەنە شۇ سەۋەبتىن بولغان دېيىشۋاتىدۇ.

مەن سىلەرگە چىن كۆڭلۈمدىن شۇنى ئېيتىپ قويايكى، سىلەرنىڭ كېلىشىڭلار ئوبيېكتىپ جەھەتتە خىلمۇ-خىل پىكىرلەرنىڭ ئەۋج ئېلىشىغا سەۋەب بولدى، گېزىت ئادەتتە تەرەپ-تەرەپتىن ئەيىبلىنىپ تۇرغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە گېزىتخانا رەھبەرلىرى بەش يىل ئىچىدە ئۆچ قېتىم يەكئۈشەنگە نلىكى ئۈچۈن، بۇنىڭ سەلبىي تەسىرى بەك ئېغىر. كىشىلەر ناھايىتى سەزگۈر بولۇپ كەتتى، بىرەر ۋەقە يۈز بەرسىلا داۋراڭ كۆتۈرمەي قالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە جاھاننىڭ مالىمان بولۇشىنى تىلەپلا يۈرىدىغان ئاز ساندىكى چاتاقچىلار بار. مانا بۇ مەدەنىيەت زور ئىنقلابى پەيدا قىلغان يامان ئاقىۋەت. بىر قىسىم كىشىلەر ئۆز تەجرىبىسىنى يەكۈنلەپ،

جاپا چېكىپ ئىشلىسەك ئۆسمەك تەس، ئۇنىڭدىن كۆرە ئانچە-مۇنچە چاتاق چىقىرىپ، جېدەل تېرىپ ئۆزۈڭنى كۆرسەتكەنگە يەتمەيدۇ دېگەن يەرگە كەلگەن.

يولداش جۇ شىچۈڭغا كەلسەك، ئۇنىڭ ئوبدان يولداش ئىكەنلىكىدە گەپ يوق، ئۇنىڭ ماختىمايدىغان ئادەم يوق. ئۇنىڭ ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيى توغرىسىدا ئاشۇنداق ماختاش قەلەمكەشلەرنىڭ قىلغان ئىشى. ئۇنىڭ يولداش جۇ شىچۈڭ بىلەن ئالاقىسى يوق. ئۇنىڭ ئۆستىدىن ئەرز قىلىشتىكى سەۋەب نېمە؟ ناھايىتى روشەنكى، كىم قانچىكى نەتىجە قازانغان، ئوبدان باھالانغان، داڭقى چىقارغان، ئېتىبار بىلەن ئىشلىتىلگەن، ماختالغان، ئىستىقبالللىق بولغان بولسا، بەزىلەر ئۇنىڭغا شۇنچە قايىل بولمايۋاتىدۇ، ئۇنى شۇنچە يامان كۆرۈۋاتىدۇ، ئۇنىڭ ئۆستىگە جۇ شىچۈڭنىڭ ستاژى قىسقا تۇرسا، ئۇنىڭ ئۆستىدە ئەرز قىلمايدىغانلار چىقماي قالامدۇ؟

... كەچۈرۈڭ، گېزىت سەھىپىسىنى ئالدىن ئورۇنلاشتۇرۇش يغىنىنى ئاچىدىغان ۋاقتىم بولۇپ قالدى، ئەتىكى گېزىتنى قوشۇمچە ساندىن ئىككىنى قوشۇپ چىقارماقچى ئىدۇق، بەت ياسىلىپ بولغاندى، ئازراق چاتاق چىقىپتۇ، كېيىن ۋاقىت چىقىرىپ يەنە سۆزلىشەيلى، ئەڭ ياخشىسى ئەمدى سۆزلەشمىسەكمۇ بولىدۇ، ھەممىمىز بەك ئالدىراش، جۆڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش جىددىي ئىش، كۆچمىزنى يوقلاڭ ئىشلاغا زايا قىلماي، ئازراق بولسىمۇ تېجەپ قالايلى، ئىشنى نۆلدىن باشلاپ، بىر ھازا ئايلىنىپ ئاخىرى يەنە نۆلگە قايتىپ كېلىدىغان ئىشنى قىلمايلى!

سوئال: توختاڭ، ماگا ئوچۇق جاۋاب بېرىڭ، يۈەن شياۋفاڭ ۋەقەسى توغرۇلۇق يولداش جۇشىچۈڭ بىلەن سىز بىرەر گەپ قىلغانمۇ؟ بىرەر ئىش ئورۇنلاشتۇرغانمۇ؟ بىرەر ئويدا بولغانمۇ؟ بىرەر پىلان قۇرغانمۇ؟

جاۋاب: زادى ئۇنداق ئىش يوق. يەنە بىر تەكرارلاپ ئېيتايلى، بۇ نۆلگە باراۋەر، پۈتۈنلەي نۆلگە باراۋەر ئىش.

سوئال: رەھمەت. سىزنىڭ مۇشۇ ئېيتقانلىرىڭىزنى يازما ماتېرىيال قىلىپ رەتلەپ چىقمەن، ئەگەر ئېتىراپ قىلسىڭىز، ئىمزا قويۇپ بېرىسىز.

جاۋاب: ئېتىراپ قىلىمەن، ئەگەر ئەھۋال ئۇنىڭدىن باشقىچە بولۇپ چىقسا، ھەممە جاۋابكارلىقنى ئۆستۈمگە ئېلىشقا مەن تەييار. ھازىر ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان ئىشلار بولۇۋاتىدۇ...

8

جېڭ يۈكچىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئورگان تارقاتقان بىر ئىچكى پايدىلىنىش ماتېرىيالىنى تاپشۇرۇۋالدى. مەتبەئەدە بېسىلغان بۇ ماتېرىيالدا مۇنۇلار ئالاھىدە كۆرسىتىلگەن:

م. شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى جۇ شىچۈگنىڭ خىزمەت ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ، ئۆز تۈغقىنى يۈەن كېڭىڭ ئائىلىسىگە يان بېسىپ، م. شەھىرىدە چىقىدىغان كەچلىك گېزىت ئىككىنچى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى تاۋ شىيۈگنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىگە زامىن بولغان ۋەقەسى پاش قىلىنغىنىغا ئىككى ئايدىن ئاشتى، لېكىن ھازىرغىچە ئۇنىڭ نەتىجىسى ھەققىدە قىلچە خەۋەر يوق. بۇنىڭدىن شۇنى تولۇق كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى: 1. مەنسەپدارلار بىر-بىرىنى قانات ئاستىغا ئېلىپ، باش-ئۇچىنى بىلىپ بولمايدىغان، چىگىش، بۇزۇلماس ئالاقە تورىنى شەكىللەندۈرگەن، ھەرقانداق كىشى بۇ ئالاقە تورى بىلەن ئېلىشماقچى بولسا، خۇددى جۇ باجىيې تور قاپلىغان غاردا دۆپەرلەر قۇرغان تورغا چۈشۈپ قالغاندەك قاتمۇقات چىرمىلىپ پۈتۈنلەي ئامالسىز قالىدۇ. 2. بەزىلەر ئىشنى كەينىگە سۈرەپ، ئۇنۇمگە ئەھمىيەت بەرمەيۋاتىدۇ. ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتا ئادەم دېگىزى تاكتىكىسىنى ئىشقا سېلىپ، پۈتمەس-تۈگمەس تەكشۈرۈش، سۈرۈشتۈرۈش، پىكىر ئېلىش، مۇھاكىمە قىلىش، ئىزدىنىش دېگەنلەرگە بەنت

بولۇپ، ھەركىم ئۆز گېپىنى يورغلىتىپ، پارتىيىنىڭ نوپۇزلۇق ئورگىنىنى ئاخىرى چىقمايدىغان بەس-مۇنازىرە كۆلۈبىغا ئايلاندۇرۇپ قويۇۋاتىدۇ. 3. بەزىلەر رەھىمدىللىق، قولى يۇمشاقلىق قىلىپ، نوچىلارغا چېقىلىشقا جۈرئەت قىلالمايۋاتىدۇ. بەزى يولداشلار تارىخىي تەجرىبە-ساۋاقلارنى خاتا قوبۇل قىلىپ، ئىشنىڭ كۆپەيگىنىدىن ئازايغىنى ياخشى دېگەن ئوي بىلەن باشقىلارنى رەنجىتىپ قويۇشتىن، ئارىلىشىپ قويسا قۇتۇلالماي قېلىشتىن، ھازىر بىر تەرەپ قىلغان ئىشنىڭ بىر مەزگىل ئۆتكەندە ئاغدۇرۇلۇپ كېتىشىدىن ئېھتىيات قىلىپ، بىر تەرەپ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلمايۋاتىدۇ، سۈرۈشتۈرۈشكە تېگىشلىك ئىشلارنى سۈرۈشتۈرمەيۋاتىدۇ، مىڭى توردىن چۈشۈپ قالسا قالسۇنكى، بىرەرسىگە ئۆزال بولۇپ قالمىسۇن دېگەن يولنى تۇتۇۋاتىدۇ...

جېك يۇڭپىڭ بۇ ماتېرىيالنى باشتىن-ئاخىر كۆرۈپ چىقىپ سەل نارازى بولدى-دە، مۇنچىزا ئالدىراپ نېمە قىلماقچى؟ — دېدى.

مۇقاۋىسىغا ھوللىۋود ئايال چولپىنىنىڭ سۈرىتى بېسىلغان بىر ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان بىرىنچى ئەسەر دەل «توقۇلمىغان ھېكايە» ئىدى. ئۇنىڭدىكى ئادەم، يەر ناملىرى توقۇلغان، ئەمما مەزمۇنى جۇ شىجۇڭ — تاۋ شىۋڭ — يۈەن كېپىڭ ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ھەققىدىكى ۋەقەگە تولىمۇ ئوخشىشىپ كېتەتتى، ياكى دەل شۇنىڭ ئۆزى ئىدى.

ھېكايىنىڭ خاتىمىسىدە ھەسرەت بىلەن مۇنداق دېيىلگە نىدى:

ئۇ (ئۇ دېگىنى گويا تاۋ شىۋڭگە ئوخشايتتى) ئۆلۈپ كەتتى، بىراق ئۇنىڭ ئۆلۈشىگە زامىن بولغان نوپۇزلۇق ئەمەلدارنىڭ قولىنى تۇتۇۋالالمايسىز. نوپۇزلۇق ئەمەلدار تەھدىتلىك قولىنى سوزماي تۇرۇپلا — بەلكىم مۇنداق قولنى سوزۇشنىڭ قىلچە ھاجىتى بولماي تۇرۇپلا — ئۆلگۈچى ئاللىقاچان بەرداشلىق بېرەلمەي، روھىي جەھەتتە ۋەيران بولۇپ، يۈرىكى پارە-پارە بېرىلىپ كەتكەن. مۇنداق بىر كىچىك

شەخسنی نابۇت قىلىش ئۈچۈن نوپۇزلۇق ئەمەلدارنىڭ قول سېلىشى كېرەك بولاتتىمۇ؟ چېخوپنىڭ ھېكايىسىدىكى كىچىك خىزمەتچى «كاتتا ئەرباب» ئالدىدا چۈشكۈرۈپ سالغانلىقى ئۈچۈن قورقۇپ ئۆلۈپ كەتكەن. بۇنىڭدا «كاتتا ئەرباب» نىڭ نېمە جاۋابكارلىقى بولسۇن؟ «كاتتا ئەرباب» بۇنىڭغا جاۋابكار بولمايدۇ. «كاتتا ئەرباب» كىچىك خىزمەتچىگە زالىملىق بىلەن چاپلىشىۋالغان بولماي، بەلكى كىچىك خىزمەتچى «كاتتا ئەرباب» قا پەسكەشلىك بىلەن چاپلىشىۋالغان. «كاتتا ئەرباب» نى ئۆلەر-تىرىلىشىگە قارىماي سارايدەك چاپلىشىۋالغان كىچىك خىزمەتچىگە پېتەرلىك سەۋر-تەقەت قىلمىغان دېيىلەمسىز؟ نېمىدېگەن ئېچىنىشلىق! فېئودالىق ئىمتىياز، جىسمانىي بېقىندىلىق، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئادەمنى ئەنە شۇنداق قان چىقارماي ئۆلتۈرىدۇ! ئۇ بىكاردىن بىكار ئۆلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۇنتۇلۇپ كېتىش ۋە سەل قارىلىشتىن باشقىغا ھەققى يوق.

ئى ئاجىز، سىزنىڭ ئېتىكىز كىچىك شەخس جۇمۇ!

تەھرىر خاتىمە سۆزىدە بۇ ھېكايىنى كىشىنى غەپلەتتىن ئويغىتىدىغان بىرگى ئەسەر، قالتىس ئەسەر دېگەنلەرنى يازغان.

بۇ ھېكايىنىڭ ئېلان قىلىنىشى م. شەھرىدە غايەت زور تەسىر قوزغىغاتتى، بەزىلەر تىللىسا، بەزىلەر ماختىدى. بىرمۇنچە كىشىلەر جۇ شىچۈئنىڭ سىياسىي تەقدىرى ھەققىدە پال ئېچىپ، قېنى ئۇ مەنسىپىنى قاچانغىچە ساقلاپ قالالاركىن؟ دېيىشتى. يەنە بەزىلەر جېڭ يۈئېپىڭنىڭ ئالدىغا كېلىپ: «خەق ئۆز ھېكايىسىدە شۇنچە ئېنىق، شۇنچە چوڭقۇر، شۇنچە مۇپەسسەل تەسۋىرلىگەن تۇرسا، سىلەر يەنە نېمىسىنى تەكشۈرۈسىلەر؟» دېدى.

ئىككى كۈندىن كېيىن، مۇقاۋىسىغا ئاۋسترالىيە قاپچۇقلۇق چاشقىنى بىلەن ئۇنىڭ بالىلىرىنىڭ سۈرىتى بېسىلغان بىر ژۇرنالغا «يول ئاچقۇچىنىڭ خىسلىتى» دېگەن ماۋزۇدا بىر پارچە خەۋەر

ئەدەبياتى بېسلدى. ئۇنىڭدا جۇ شجۇڭ ئىسمى ئاتاپ ماختىلىپ، جۇ شجۇڭ يول ئاچقۇچىلار تېپىدىكى ئىختىساس ئىگىسى، يېڭى تېپتىكى رەھبىرىي كادىر، م. شەھىرىدە تۇرۇپ جاھانغا، كەلگۈسىگە يۈزلەنگەن كىشى، ئۇ 200 مىڭ شەھەر خەلقىنى يادىدىن چقارمىغان، تۇنۇگۈن بىلەن بۈگۈننىلا ئەمەس، بەلكى ئەتە بىلەن ئۆگۈنىنمۇ كۆڭلىگە پۈككەن، ئۇنىڭدا جاسارەتمۇ بار، پاراسەتمۇ بار، قىزغىنلىقمۇ بار، زېرەكلىكمۇ بار دېيىلگەن. ئۇ قوياشقا قاراپ پەرۋاز قىلغان شۇڭقارغا، بوران-چاپقۇن ئىچىدە ئۇچۇۋاتقان بورانقۇشقا، بولپ① يېڭى ئۇچراتقان تۇلپارغا، يېپيېڭى كەشپىياتقا باشلامچى بولغان سەركەر-دىگە ئوخشىتىلغان. ئېلىمىزدە ئىسلاھاتچىلارنىڭ، يول ئاچقۇچىلارنىڭ تەقدىرى رومانتىك پاجىئەدىن خالىي ئەمەسلىكى ئېيتىلىپ، يول ئاچقۇچىلارنىڭ مەيدانغا كېلىشى كونىلىققا يېپىشۋالىدىغان، ھېچنېمە بىلەن كارى بولمايدىغان، ئەيىش-ئىشرەتتە ياشايدىغان ھەننۇا بىيۇروكراتلارغا سىياسىي ۋە مەنىۋى جەھەتتە ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلغانلىقتىن دېرەك بېرىدۇ، شۇ سەۋەبتىن، يول ئاچقۇچىلار بەزىلەر ئۈچۈن كۆزنىگە سانجىلغان مىخ، پۈتىغا سانجىلغان تىكەن بولۇپ قالىدۇ، يول ئاچقۇچىلارغا زەربە بېرىدىغانلارنىڭ ئادەتتىنىپ قالغان ئۇسۇلى شۇكى، ئۇلار پىتنە-ئىغۋا ئويدۇرۇپ، بوقلاڭ بەتنام ئارتىپ، پاسكىنا يۇندا چاچاندەك قارا چاپلاپ يول ئاچقۇچىلارنى ھەرقانچە قىلسىمۇ ئۆزىنى ئاقلىيالمايدىغان ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويىدۇ ۋە ئاخىرى بېرىپ ناھەق قارىسىغا ئاغدۇرۇۋېتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن جاھانىنى تىنچىتىۋې دەپ كۆڭلى ئاجايىپ ئارام تېپىپ قالىدۇ! دېيىلگەن.

ماقالىنىڭ ئاخىرىدا، ئەي ھالى ئېچىنىشلىق بىچارە خالايىق، ھوشيار بولۇڭلار! شەھەرلىك پارتكومىڭلارنىڭ يېڭى شۇجىسىنى قوغداڭلار، ئۇنى ئىپلاس ھۆجۇمدىن قوتقۇزۇڭلار! دېيىلگەن.

9

جىمىڭ يۈگېپىڭ ئەنە شۇ ماتېريال، ماقالە ۋە ھېكايىلەرنى

① بولپ — چۈنجىۋې دەۋرىدە ئات تونۇشقا ئۇستىلىقى بىلەن تونۇلغان كىشى — ت.

ئوقۇپ چقىپ چوڭقۇر ئويغا پاتتى، ئۇ ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ مەسئۇلى بولۇش سۈپىتى بىلەن رەسمىيەتى ۋە تەشكىلىي سىستېمىسى مۇكەممەل، خىزمەت تەجرىبىسىگە باي تەلەپچان بىر نوپۇزلۇق ئورگانىنى ئىگىلەپ تۇراتتى. ئۇ خىلمۇ-خىل ھۆججەت-ئالاقە، ئارخىپ ماتېرىياللىرىغا ئىگە ئىدى ھەمدە بىرمۇنچە ئالاقىدار ئورۇنلارنىڭ ماسلىشىشنى قولغا كەلتۈرەلەيتتى. ئۇنىڭ قول ئاستىدا كامالەتلىك دېيىشكە بولمىسمۇ لېكىن قابىلىيىتىنى ھەرگىز تۆۋەن چاغلاشقا بولمايدىغان خادىملار بار ئىدى. ئۇ ھەر خىل خادىم ۋە تۈرلۈك ئىشلارنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشتا نۇرغۇن قولايلىقلا ئىگە ئىدى. ئۇنىڭ م. شەھرىگە كەلگىنىگە ئون نەچچە كۈن بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ئىشنىڭ تەكتىنى بىلىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، تەكشۈرۈش، ھال سوراش ئىشنى كەڭ كۆلەمدە ۋە چوڭقۇر ئېلىپ بارغان بولسىمۇ، لېكىن تاھازىرغىچە كۆپچىلىكنىڭ گېپىي ھەرخىل چقىپ بىرەر خۇلاسىگە كېلەلمىدى، ئۇنىڭ بۇنىڭدىن ئالغان تەسىراتى مۇنداق بولدى: ئىش سەۋەبسىز بولمغان، ئەمما نەق پاكىت تېپىلمايۋاتىدۇ. بىراق ئاشۇ ماتېرىياللارنى ۋە ماقالىلەرنى يازغان موللاملار قانداقلارچە ئىشنىڭ قارىسىنى قارا، ئېقىنى ئاق دەپ شۇنچە ئېنىق بىلگەندۇ؟ ئىچكى ماتېرىيال ۋە توقۇلما ھېكايە ئاپتورلىرىنىڭ قارىشى بويىچە بولغاندا، جۇ شىچۈڭ فېئودال كۆچلەرنىڭ نامايانىدىسى، خەلقنىڭ شىلىسىگە مىنۇئالغان تۆرە، قان چقارماي جان ئالىدىغان ئەزرائىل بولۇپ چقىدۇ. ھوقۇق دېمەك جىنايەت بولۇپ چقىدۇ، ھوقۇق دېمەك ھەممە كىچىك شەخسلەرنى بېسىپ يانجىيدىغان تەيشەن تېغىدەك ئېغىر بېسىم بولۇپ چقىدۇ. دېمەك ھوقۇق تۆتقانلار گۇناھكار، قەرزدار، يولسز، ئادالەتسز بولۇپ چقىدۇ، ھوقۇق تۆتمىغانلار بولسا يوللۇق، دەلىل-ئىسپات ئىگىسى، ئادالەتنىڭ، ۋىجدانىنىڭ نامايەندىسى بولۇپ چقىدۇ، ھەممە جاۋابكارلىقتىن خالي بولۇپ چقىدۇ. مۇبادا ئاشۇ ئاپتورنىڭ مەنتىقىگە ئەمەل قىلىنىدىغان بولسا، يولۇققانلا «ھوقۇقدار» نى يوقاتسلا بولمدىمۇ؟ تەكشۈرۈپ

يۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى بولسۇن؟ ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ نېمە كېرىكى بولسۇن؟ بۇ ئاپتور ھەممىلا ئىشنى نېمىدېگەن ئايدىڭ، نېمىدېگەن ئەپلىك، نېمىدېگەن ئاسان چاغلىغان-ھە! بۇ ئاپتور ئەنزە ئۈستىدە ھۆكۈم قىلىش، ئەلنى ئىدارە قىلىش ۋە جاھانىنى تىنچىتىشنى قولىنى شىلتىپ قويسىلا پۈتىدىغان ئىش، بىزنىڭ بىرمۇنچە كادىرلىرىمىز ئەنە شۇنداق قول شىلتىشنى خالىمايۋاتىدۇ دەپ بىلسە كېرەك! بۇ نەقەدەر ئەرزان توختايىدىغان سىياسىي تەشەببۇس ھە!

كېيىنكى ئاپتورغا كەلسەك، يول ئاچقۇچىنى مەدھىيىلەيدىغان خەۋەر ئەدەبىياتىنى يازغان بۇ ئەپەندى ئۆزىنى پۈتۈنلەي جۇ شىچۈگنىڭ قوينىغا ئېتىپ، جۇ شىچۈگنى بىراقلا ئىسلاھاتچىلارنىڭ، يول ئاچقۇچىلارنىڭ نامايەندىسىگە، ئۇلۇغ دەۋر ئېقىمىنىڭ، تارىخ چاقنىڭ ۋەكىلىگە، تەتۈر ئېقىمغا قارشى دولقۇن پېرىپ ئىلگىرىلىگەن گىگانت زاتقا ئايلاندۇرۇپ قويغان، جۇ شىچۈگغا قارشى تۇرغانلارنى ۋە نارازى بولغانلارنى دۆت، نادان، مۇتەئەسسىپ، كۆزى كىچىك، ياۋۇز، چاكىنا، چەرەندە-پەرەندە... قىلىپ كۆرسەتكەن، ئۇلۇغ زات جۇ شىچۈگنىڭ بىر تالاي رەزىل چەرەندە-پەرەندىلەرنى، دۆت خۇمپەرلەرنى باشلاپ ئالغا چاممدىشى مۇمكىنمۇ؟ ئىككىنچى تۇرلۇك قىلىپ ئېيتساق بىر توپ ئەخمەقلەر، ئەسكىلەر، ئەخلاقسىز سەۋىبسى ۋە ئەقلىي پىتىلىشى تولمۇ گۇمانلىق نادانلار جۇ شىچۈڭ دېگەن ئەزىمەتنىڭ ئالغا بېسىش يولىدىكى پۈتلىكاشاڭغا ئايلانغان دېسە ئىشىنىشكە بولاتتىمۇ؟ بىر ئويلاپلا ۋە بىر قارارلا بەش قولدەك بىلەۋبىلىشقا بولىدىغان مۇنداق ئاددىي، مۇنداق ئايدىڭ، مۇنداق تېز پۈتىدىغان، مۇنداق كۆچ كەتمەيدىغان ئىش بولىدىغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى، نېمىدېگەن پەيزى بولاتتى-ھە! مۇبادا ئاشۇ دانىشمەن موللالار ھاكىمىيەت بېشىدا تۇرىدىغان بولسا، سۆرەلمىلىك، روھسىزلىق دېگەنلەرنى بىراقلا سۈپۈرۈپ تاشلاپ، «مۇزاكىرە قىلىپ كۆرەيلى» دەپ ئولتۇرماي، مۇشۇ كۆنلەردە ئون ئايدىمۇ پۈتتۈرۈش ناتايىن بولغان ئىشلارنى ئون مىنۇتتىلا پۈتتۈرمەي قويمايمىز،

قىرقىدىغانىنى تازا قىرقىپ، قىرىدىغانىنى تازا قىرىپ، مۇكاپاتلايدىغانلارنى كاتتا مۇكاپاتلاپ، جازالايدىغانلارنى قاتتىق جازالاپ، بىر پەس چوڭ دولقۇن كۆتۈرۈپ، بىر پەس تازا پەسەيتىپ، بىر تالاي كىشلەرگە ئۆلۈم جازاسى بېرىپ، بىر تالاي كىشلەرنى مەنسىپىدىن ئېلىپ تاشلاپ، بىر تالاي كىشلەرنىڭ مەنسىپىنى تۆۋەنلىتىپ، بىر تالاي كىشلەرنى ئۈستۈرۈپ، بىر تالاي كىشلەرنى تارتۇقلاپ، بىر تالاي كىشلەرگە باش ئۇرۇپ سەجدە قىلىپ، شۇنىڭ بىلەن ئەلنى تازا ئوڭشاپ، ھەققەت، ئالىي ساخاۋەت، ئادىللىق، ئادالەت دېگەنلەرنى تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش بىلەن، تۆت كەررە تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش بىلەن بىرلا ۋاقىتتا ئەمەلگە ئاشۇرماي قويمايمىز دەيدىغاندەك تۇرىدۇ. مانا بۇ ماۋ تەي ۋە مارتىن ماركىلىق براندىدىنمۇ بەكرەك لەززەت بېغىشلايدىغان، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان ئوتۇپىيە دېمەكتۇر!

توختاڭ! شۇغىنسى ئىككى دانانىڭ ھۆكۈمى بىر-بىرىگە دەلمۇ دەل زىت كېلىدۇ! قايسىسىنىڭكىنى ئاڭلاش كېرەك؟ ئىككى موللا ئۆز ئارا ئۇرۇشۇپ قالمىغدى؟ ئالىيجانابلار سۆزلىگەنگە ئۇرۇش چىقىپ كەتمەس؟ ئاغزىدىكى سۆز بىلەن كىمنۇ كىمنى قايىل قىلالسۇن؟ چۈنچىيۇ، جەنگو دەۋرلىرىدە «ئاغزىنى ئىشقا سېلىش» نىڭ رولى ئىنتايىن چوڭ بولغان بولسا كېرەك، ئۇ چاغدىكى ئۆلۈمالا مۇھىمى «ئاغزى» غا تايىنىپتىكەندۇق، ئۆلار ئاغزىنى ئاچقان ھامان پادىشاھلارنى شادلاندۇرۇپ، تالاي باتۇرلارنى سۆز بىلەن بېسىپ چۈشۈپ، سەردارى لەشكەرلىككە ۋە ۋەزىرلىككە ئىلىنىشىپتىكەندۇق، بىرەر يېڭى ھاكىمىيەتنىڭ قانۇنىنى يولغا قويۇش بولسۇن، ئەسكەر ئىشلىتىش بولسۇن، ئۆزۈنغا ياكى توغرىسىغا بىرلىشىش بولسۇن، بۆلۈنۈپ تۇرۇشى بولسۇن، شەھەرنى قانغا بويىشى بولسۇن ئېغىزدىن چىققان ھامان روھ مادىدىغا ئايلىنىپ ئەمەلدە كۆرۈلۈپتىكەندۇق، ئۆلۈمالا ئاغزىنى ئىشقا سېلىپلا «مىڭ دەن ئاشلىق» «تۆمەن دەن ئاشلىق»، قا ئىگە بوپتىكەندۇق... ھازىرچۇ، ھازىر زامان ئۆزگەرگەن، خىزمەت قىلىۋاتقىنىغا 40 يىل بولغان جېڭ يۈڭپىڭ ئاغزىغا تايىنىپ

غەلىبە قازانغان بىرەر مىسالنى كۆرۈپ باقمىغان.

بەلكىم ئۇلار ئالاھىدە بىكسى بار كىشىلەرمۇ يا؟ ئۇلار ھەم سەزگۈر، ھەم بىلىملىك كىشىلەر بولۇشى مۇمكىن. ھەممىدىن توغرا يول — ئۇلارغا تولۇق ئىشىنىمۇ كەتمەسلىك، ئىشەنمەيمۇ قويماسلىق جېكى يۇڭچىك ئۇلكىگە تېلېفون بېرىپ ئۆزىنىڭ قول ئاستىدىكى ھەممىدىن قابىل بىر باشقارما باشلىقىغا ھىلىقى توقۇلما ھېكايىنىڭ ۋە خەۋەر ئەدەبىياتىنىڭ ئاپتورلىرىنى تېپىش، ئۇيلىرىگە بېرىپ ھال سوراپ، ئۇلارغا 8679-نومۇرلۇق مۇھىم دېلو ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىش توغرىسىدا بىرەر يول كۆرسەتىشىنى مۇراجىئەت قىلىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇردى.

10

جېكى يۇڭچىك پېنسىيىگە چىققان پىشقەدەم كادىر يۈەن كېفېك بىلەن سۆزلەشتى.

سوئال: ئاڭلىشىمىزچە سىزنى شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى جۇ شىجۇڭنىڭ دادىسى بىلەن ئادەتتىن ئۆزگىچە ئالاقىسى بار دەيدىغۇ؟

جاۋاب: ئارىمىزدا جەڭگىۋار دوستلۇق بار. ئىنقلابىي قۇربان جۈيىنىڭ مېنى ئىنقلاب يولىغا باشلىغان كىشى. ئۇنىڭ قوشۇنى بىزنىڭ يېزىغا كەلگەن شۇ كۈنلەردە، مەن مۇشۇ كىچىك بازادىكى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىردىنبىر ئېنگلىز تىلى ئوقۇتقۇچىسى ئىدىم. يولداش جۇ يېڭ مەن بىلەن بار يوق بىر سائەتلا سۆزلەشتى. مەن قەتئىي قارارغا كېلىپ ئۈيدىن چىقىپ كەتتىم-دە كومپارتىيىگە، 8-ئارمىيىگە ئەگىشىپ ئىنقلاب قىلدىم...

(جېكى يۇڭچىك ئۇ كۈنلەردە «ئاغىز» نىڭ قۇدىرىتى ھازىرقىدىن كۆپ ئارتۇق ئىكەن-دە! دېگەنىنى ئويلىدى) يانۇن تاجاۋۇزچى ئارمىيىسى تەسلىم بولغاندىن كېيىن، گومىنداڭ بىلەن ئۇرۇش باشلىنىپ كەتتى، ئامېرىكىلىقلار «ياراشتۇرۇش» قا كەلدى، مەن

يولداش جۇ يىگىنىڭ تەرجىمانى بولۇپ قالدىم. ئامېرىكا تەرەپ ۋەكىلى كارتېر شاگۇبې يولداش جۇيىگا 15-ئەسىردىكى بىر يەلكەنلىك كېمە مودېلىنى تەقدىم قىلدى، كولۇمبو يېڭى قۇرۇقلۇقنى مۇشۇ كېمىگە ئولتۇرۇپ تاپقان بولسا كېرەك. 1948-يىلى يولداش جۇيىنىڭ جەڭ مەيدانىدا باتۇرلۇق بىلەن قۇربان بولدى. شۇ كۈنلەردە جۇ شىجۇڭ ئون ياشلاردا بارمىدىكىن؟ مەدەنىيەت زور ئىنقلابىي ۋاقتىدا جۇ شىجۇڭنىڭ ئائىلىسىدىن ھېلىقى يەلكەنلىك كېمىنىڭ مودېلى چېقىپ قالغان، تەشكىل سىرتقا چېقىپ تەكشۈرۈشكە كۈچ ئۈيۈشتۇرۇپتىكەن، تەكشۈرە-تەكشۈرە مېنىڭ يېنىمغا كەپتۇ. مەن بولغان ئەھۋالنى چۈشەندۈرسەم ھەمدە شۇ ئىشنى ئۆز قولۇم بىلەن بىجىرگەنلىكىمنى ئېتىراپ قىلسام، تازا بوپ بەردى، ئىنقلابىي قۇربان جۇ يىگىنمۇ، مېنىمۇ ئامېرىكا ئىشپىيونى قىلىپ بېكىتىشتى... ئالاقەم يوق دېسەمۇ ئىشەنمىدى، ئېنگلىزچە ئۆگىنىپ نېمىمۇ قىلاتتىم؟ ئىنقلابىي قۇربانىنىڭ يۈزىگە شۇنداق قارا سۈرتسا قانداق بولىدۇ...

سوئال: ئوغلىڭىز يۈەن شياۋفاڭنىڭ بەزى ئەھۋاللىرىنى سۆزلەپ بېرىڭ.

جاۋاب: ئەھۋال مۇنداق. مەن ئىنقلابقا قاتناشقان چېغىمدا ئاللىقاچان ئۆيلىنىپ بولغان: تۇيمىز كىچىك چېغىمزدا ئاتا-ئانىمىزنىڭ چات كېرىشى بىلەن بولغان. مەن ئىنقلابقا قاتنىشىپ ئۆزاق ئۆتمەي ئۆيگە خەت يېزىپ ئەر-خوتۇن ئىككىمىزنى ئاجراشتۇرۇۋېتىشىنى تەلەپ قىلدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇدا بويناق ئۆتتۇم. ئازادلىقتىن كېيىن تۇرمۇشتا خاتىرجەم بولغان چاغدىلا يۈەن شياۋفاڭنىڭ ئانىسى بىلەن توي قىلدىم. توي قىلىپ بەش يىل بولغاندا، يۈەن شياۋفاڭ دېگەن مۇشۇ بىرلا بالا يۈزىنى كۆردۈم. ئۇ ئالاھىزەل ئەللىككە كىرىپ قالغان چاغلىرىم ئىدى. بۇ بالىمىزنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىمىزنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولىدۇ، ئەلۋەتتە. بۇ بالا باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرىدىغان چاغدا مەدەنىيەت زور ئىنقلابى

باشلىنىپ قالدى. ئۇزاق ئۆتمەي مەن «ئامېرىكا ئىشپىيونى» دېگەن گۇمان بىلەن قاماقتا چۈشۈپ قالدىم، بالىنىڭ ئانىسى قاتتىق قورقۇپ كېتىپ كېسەل بولۇپ تۇڭەپ كەتتى...

سوئال: نېمە كېسەل...

جاۋاب: باشتا روھىي جەھەتتىكى كېسەلگە مۇپتىلا بولغان، ئۆلۈپ كېتىشى ئۆپكە ياللۇغىدىن بولغان... دەرۋەقە، بۇنى مەن ئۇ ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئاڭلىدىم. ئۇ ۋاپات بولغان كۈنلەردە مەن قاماقتا، خەۋەرسىز قالدىم.

سوئال: يۇمەن شياۋفاڭ قانداق قىلىپتۇ.

جاۋاب: قارايدىغان ئادىمى يوق، لالما ئىتتەك كوچىمۇ كوچا سەرگەردان بولۇپ يۈرۈپتۇ، كېسىنچە ئۇنى چوكا مۇز ساتىدىغان بىر تۇل مۇمايى يېنىغا ئاپىرىۋاپتۇ... مەن قاماقتىن بوشاپ چىققاندىن كېيىن يۇمەن شاۋفاڭنى مىڭ تەسلىكتە ئاران تاپتىم. بۇ بالا خۇددىي بىلمەس دەرىجىدە خامۇشلىشىپ، كۆپكۈندۈزدىمۇ توختىماي ئۆخلايدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئۇ ئادەتتە چۈشلۈك تامىقىنى يەپ بىر يانتاقچە تاكەچلىك تامان ۋاقتى بولغىچە ئۇخلاپ، تۇرتۇپ ئويغاتمىسا ئويغانمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئەگەر بىرەرسى ئويغىتىپ قويمىسا شۇ ئۇخلىغانچە ئەتىسىگىچە قويماي ئۇخلايدىكەن. ئۇنىڭغا بەك ئىچىم ئاغرىدى، بەك ئىچىم پۇشتى، مەن يۇتۇن ئەس-يادىم بىلەن ئۇنىڭ ئۆسمۈرلۈككە خاس ھايات قىزىقىشىنى ئويغاتماقچى بولۇپ، ئاشخانىلارغا تاماقتا ئەكىردىم، «ئىچكى قىسمىدا قويۇلىدىغان» كىنولارنى كۆرسەتتىم. قولىغا نۇرغۇن پۇل بەردىم. شۇنداق قىلىپ، 1980-يىلغا كەلگەندە ئۇ ئەيش-ئىشرەتكە بېرىلگەن بالا بايۋەتچىگە ئايلاندى. 16 يېشىدىلا قىزلار بىلەن يۈرۈشكە باشلىدى. ئۆزىنىڭ ئېيتىشىچە ئۇ بىردودىلا 12 بوتۇلكا پېۋىنى ئىچۈۋېتىدىغان بوپتۇ. كېيىنكى كۈنلەردە قىمار ئوينىغانلىقى ۋە ئۇرۇش-جېدەل چىقارغانلىقى ئۈچۈن ج خ ئورۇنلىرى تەرىپىدىن ئىككى كېتىم تۇتۇپ قېلىندى... ئۇنىڭغا ئاران دېگەندە كەچلىك گېزىتخانىسىدىن ۋاقتلىق ئىش تېپىپ

بەردىم.

سوئال: ئۇنىڭ گېزىتخانىدىكى ئىپادىسى قانداق بولدى؟

جاۋاب: خەۋىرىم يوق. مەن ئۇنى ج خ ئىدارىسىدىن ئىككىنچى قېتىم ئېلىپ چىققاندا تازا دۇمبالىدىم. كۆڭلۈم قاتتىق رەنجىگەچكە، ئۇنىڭ بىلەن قاتتىق ئېلىشىقچى بولدۇم. نەچچە ئون شاپىلاق ئۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن، ئۇرۇپ ئىككى چىشىنى چۈشۈرۈۋەتتىم. ئۇنى مەرھۇم ئانىسىنىڭ سۈرىتى ئالدىدا بىر كىچە يۆكۈندۈرۈپ قويدۇم. كېيىنچە ئۇ جىق ياۋاشلاپ قالدى، بىراق مۆڭدىمەس بولۇۋالدى. مەن قېرىغاندا يۈزۈمنى قېلىنلاشتىپ، ئۇنىڭغا، بۇنىڭغا يالۇرۇپ يۈرۈپ، ئۇنىڭغا بىر كىشىلىك خىزمەت تېپىپ بەردىم.

سوئال: كەچلىك گېزىت ئىككىنچى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى تاۋ شيۈگۈنىڭ يۈەن شياۋفاڭنى تەنقىد قىلغانلىقىدىن خەۋىرىڭىز بارمۇ؟

جاۋاب: خەۋىرىم يوق. بۇ گەپنى مەن يۈەن شياۋفاڭ روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسىغا كىرىپ قالغاندىن كېيىن ئاڭلىدىم. ئۇزۇمنىڭ بايقىشچە يۈەن شياۋفاڭنىڭ كېسىلى كېچىلەپ-كېچىلەپ ئۇخلىمىغانلىقتىن بولغان. ئۇ كېچىلەپ-كېچىلەپ بىنانىڭ ئاستىدا ئۇيان-بۇيان مېڭىپ ئۇزۇچە بىرنېمىلەرنى دەپ، ئۇزى بىلەن ئۆزى سۆزلىشىپ يۈرىدىغان بولۇپ قالغان. بىر كۈنى بۇ بالىنى كوچا مۇھاپىزەتچىلىرى تۇتۇۋېلىپ ئالدىمغا ئېلىپ چىقتى ۋە مەندىن بۇ سىزنىڭ بالىڭىزمۇ دەپ سورىدى. مۇھاپىزەتچىلەر ئۇ بالىنى كېچىدە ۋېلىسىپت ئوغرىلاشنى پايلاپ يۈرگەن بالا ئوخشايدۇ دەپ قاپتۇ... يۈەن شياۋفاڭ دوختۇرخانىغا كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، دوستلار ئۇزۇلمەي كېلىپ ماڭا خەۋەر يەتكۈزگىلى تۇردى، تاۋ شيۈگۈنى ئۇنداق ئەسكى، مۇنداق ئەسكى، يۈەن شياۋفاڭنىڭ ئەدىبىنى بەردى، ئۇنى سوراققا تارتىپ، قىستاپ كېسەل قىلىپ قويدى دېگەن گەپلەرنى قىلىشتى...

سوئال: شۇنداقمۇ قانداق؟

جاۋاب: خەۋىرىم يوق. دەرۋەقە مەن باشقىلارنى يۇمن شياۋفاڭنىڭ سىلىق مۇئامىلە قىلسىكەن دەيمەن. شياۋفاڭنىڭ لەنىتى يەرلىرى بولسۇن لېكىن ئۇ بەكلا بىچارە ئەمەسمۇ؟ مەن ئۇنى ئۇرۇپ سالغىنىم بىلەن، باشقىلارنىڭ ئۇنىڭغا بىرەر ئېغىز قاتتىق گەپ قىلشىنى خالىمايمەن...

سوئال: ئۇنداق بولسا، سىزنىڭ گېزىتخانىغا بېرىپ، يۇمن شياۋفاڭنىڭ كېسەل بولۇپ قېلىشى توغرۇلۇق گېزىتخانا رەھبەرلىرىگە پىكىر بەرگەن بېرىڭىز بارمۇ؟ جېدەللەشكەن ۋاقتىڭىز بارمۇ؟

جاۋاب: ئۇنداق ئىش يوق. مەن گېزىتخانىغا باردىم بارمىغاندىمۇ گېزىتخانا رەھبەرلىرىدىن يۇمن شياۋفاڭنى كېسەل بولۇپ قالدى دەپ رويخەتتىن چقىرىۋەتمىسەڭلەر دېگەننى ئىلتىماس قىلىپ باردىم. مەن ئۇلارغا روھىي كېسەلگەمۇ ئىلمىي پوزىتسىيە تۇتۇشقا توغرا كېلىدۇ دېدىم...

سوئال: خوش، يولداش جۇ شىچۈڭ شەھەرلىك پارتكوم خىزمەتچىگە رياسەتچىلىك قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا يۇمن شياۋفاڭ توغرۇلۇق گەپ قىلغان بېرىڭىز بارمۇ؟

جاۋاب: ئەلۋەتتە، ئۇ مېنى يوقلاپ كەپتۇ، ئىككىمىز ئۇنىڭ دادىسىنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى ئىشلىرىنى بىللە ئەسلىدۇق... ئۇنى شۇنداق ئەسلەيدىغان ئىككىمىزدىن باشقا كىم بولسۇن. بىز ئىككىمىز بىر يەردە بولغاندىلا، ئېنقىلابىي قۇربان جۈيىڭ خۇددى ھاياتتەك بىلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئانىسى ئاللىقاچان ۋاپات بولغان، ئۆكىلىرى، سىڭىللىرى كىچىك قالغان. بالىلارنىڭ چوڭى جۇ شىچۈڭ. مەن ئالەمدىن ئۆتىدىغان بولسام، ئۇنىڭ دادىسىنى بىللە تۇرۇپ ئەسلەيدىغان كىمى بار دەيسىز؟ يېقىنقى يىللاردىن بېرى چوڭلار كەينى-كەينىدىن تۇگەپ كەتتى، بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك؟

سوئال: يۇمن شياۋفاڭ توغرۇلۇق؟ يۇمن شياۋفاڭ توغرۇلۇق نېمە دېيىشەتتۇق؟ ئۇ مېنىڭ ئوغلۇم. جۇ شىچۈڭ مېنىڭ ئوغلۇمنىڭ ئېتى شياۋفاڭ ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئۇ سورۇنۇبدى، مەن روھىي

كېسەللەر دوختۇرخانىسىدا يېتىۋاتىدۇ دېدىم. ئۇ كاتىپىنى بۇيرۇپ داۋالاش ئەھۋالىنى سۈرۈشتۇرىدىغانلىقىنى، دوختۇرخانىنىڭ ئوبدان كۆڭۈل بۆلۈشىنى تاپىلايدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن ئاۋارە بولماڭ، دوختۇرخانا يامان ئەمەس داۋالاۋاتىدۇ دېدىم... ئاندىن يەنە مۇبادا سىز ھال سوراپ قويمەن دېسىڭىز بۇنىڭغا تولىمۇ رەھمەت ئېيتىمەن دېدىم.

سوئال: گېپىڭىز تۈگىدىمۇ؟

جاۋاب: تۈگىدى.

سوئال: تاۋ شېۋىڭ توغرۇلۇق گەپ بولمىغانمۇ؟

جاۋاب: ياق، (سەل تۇرۇۋېلىپ) ھەئ، ئۇ تاۋ شېۋىڭ يۈەن شياۋفاڭنى قىستاپ ئاغرىتىپ قويىدى دېگەن گەپنى ئاڭلىغانلىقىنى ئېيتقاندەك قىلغان. ئۇ مەندىن شۇ توغرۇلۇق سورىغاندا، مەن بىلمەيدىغانلىقىمنى ئېيتقان. مەن ئۆمرۈم بويى ئۆزى تارتقان دەردىنى باشقىلاردىن ئېلىشنى ياقلىماي كېلىۋاتىمەن، بۇنىڭدىن ئىككىلىنىپ باققىنىم يوق. بىلسەم بىلمەن دەيمەن، بىلمىسەم بىلمەيمەن دەيمەن. مەندە تاۋ شېۋىڭدىن چاتاق تاپىدىغان ھېچقانداق ئاساس يوق، تاۋ شېۋىڭنى تا ھازىرغىچە كۆرۈپ باققىنىمۇ يوق.

سوئال: تاۋ شېۋىڭ ئۆلۈپ كېتىپتۇ، تۇيۇقسىز ئۆلۈپ كېتىپتۇ.

جاۋاب: ھىم، بۇ گەپنىڭ مەنىسى نېمە؟ تاۋ شېۋىڭ ئۆلۈپ كەتسە ئەمدى كېلىپ مەن بىلەن مېنىڭ بالام جاۋابكار بولامدىكەنمىز؟

سوئال: بۇ ئۇقۇشماسلىق بولۇپ قالمىسۇن. سىز بولسىڭىز پىشقەدەم يولداش، سىزگە گەپنىڭ ئوچۇقىنى قىلىۋېرىڭ. تاۋ شېۋىڭنىڭ ئۆلۈپ كېتىش سەۋەبى ئۇستىدە مۇنداق بىر قاراش بار ئىكەن، يەنى يولداش جۇ شىچۈڭنىڭ سىز بىلەن مۇناسىۋىتى ياخشى بولغاچقا، يۈەن شياۋفاڭغا كۆيۈنۈپ تاۋ شېۋىڭلەرگە قىلغان مۇئامىلىسىگە خەقنىڭ پىكرى بار ئىكەن، ھەتتا تاۋ شېۋىڭنىڭ يۈەن شياۋفاڭنى كېسەل قىلىپ قويۇش جاۋابكارلىقىنى سۈرۈشتۇرۇش ئۈچۈن بەزى تەدبىرلەرنى قوللانماقچى بولغان ياكى قوللانغان، تاۋشېۋىڭ

بىسمغا ئۇچراپ ئاخىرى ئاشۇنداق بەختسىزلىككە دۇچار بولغان دېگەن گەپلەرمۇ بار ئىكەن. سىزنىڭ مۇشۇ مەسىلە توغرىسىدىكى قارىشىڭىزنى بىلىپ باقتۇم بار.

جاۋاب: مېنىڭ بۇ توغرۇلۇق ھېچقانداق قارىشىم يوق. ئاشۇنداق دېيىشكە تولۇق ئاساس بار-يوقلۇقىنىمۇ بىلمەيمەن. مېنىڭ يولداش جۇ شىجۇڭدىن تاۋ شيۇگۇنىڭ جاۋابكارلىقىنى سۈرۈشتۈرۈشنى تەلەپ قىلغان پىرىم يوق. جۇ شىجۇڭنىڭ شياۋفاڭنىڭ كېسىلىگە كۆڭۈل بۆلگەنلىكى دوستانە كۆڭۈل بۆلۈشتىن باشقا گەپ ئەمەس. ئۇ مەندىن بەزى ئەھۋاللارنى سورىغان، ئەمما گېزىتخانا ياكى تاۋ شيۇگۇگە بىرەر تەدبىر قوللىنىش توغرۇلۇق گەپ قىلغىنى يوق.

سوئال: ئۇنداق بولسا، سىزنىڭچە، جۇ شىجۇڭ سىز بىلەن سۆزلەشكەندىن كېيىن بىرەر تەدبىر قوللانغاندەك قىلامدۇ؟

جاۋاب: بىلمىدىم. مۇنداق ئاقىۋەت يۈز بېرىشىنى خىيالىمغا كەلتۈرۈپ باقمىنىم يوق. مۇبادا جۇ شىجۇڭنىڭ دادىسى بىلەن بولغان جەڭگىۋار دوستلۇقۇمنىڭ تاۋ شيۇگۇگە، جۇ شىجۇڭغا، ئاخىرى كېلىپ ئوغلۇم بىلەن ئۆزۈمگە مۇنداق چاتاق تېپىپ بېرىشىنى بىلگەن بولسام، م. شەھىرىدىن كۆچۈپ كېتىپ، ئۆزۈم تونۇيدىغان شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسىدىن يېراق قاچسام بوپتىكەندۇق. شۇنچە قېرىپمۇ نېمىشقا ئۆلۈپ كەتمىگەندىمەن؟ جۇيىڭ بىلەن ياكى ئۆمۈرلۈك ھەمراھىم بىلەن بىللا ئۆ ئالەمگە «كەتكەن» بولسام خويما ياخشى بولار ئىكەن!

سوئال: گەپنى بەك يېراقتا تارتىپ كەتتىڭىز، كەچۈرۈڭ ئۇنداقتا مەن يۇەن شياۋفاڭ بىلەن كۆرۈشۈپ باقاي بولامدۇ؟

جاۋاب: كۆرۈشۈڭ. بىراق ئۇنىڭدىن گېزىتخانىنىڭ ئىشىنى سوراپ سالماڭ، بولۇپمۇ تاۋ شيۇگۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى دەپ سالماڭ.

11

ئاخشىمى ئۆلكىلىك پارتكوم شۇجىسى مەخسۇس لىنبيە ئارقىلىق

تېلېفون بېرىپ، جېك يۆگىتىشكە تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى سۆزلەپ بېرىدۇ.

— ئەھۋالدىن قارىغاندا، — دېدى جېك يۆگىتىپ، — يولداش جۇ شىجۈننى تاۋ شيۈگىگە زىيانكەشلىك قىلىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويىدى دېگەنگە تولۇق ئىسپات يوقتەك تۇرىدۇ، بىرمۇنچە گەپلەر تەخمىن ۋە پەرەز بىلەن ئېيتىلغانلۇ، لېكىن كەڭ تارقالغان.

— ئۇ گەپلەر ئۆلكىگىمۇ يېتىپ كەلدى. بولۇپمۇ جۇ شىجۈننىڭ بەك تېز ئۆستۈرۈلگەنلىكىگە بۇرۇنلا پىكرى بار يولداشلار قاتتىق غەزەپكە كەلگەن. ئۇلار تېز ھەم قاتتىق چارە كۆرۈشنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. يەنە كېلىپ ئۆلكىلىك پارتكومنىڭ ئۆلكىلىك پارتكوم رەھبەرلىكىگە كۆرسىتىلىدىغان ئىز باسارلارنىڭ ئىسمىلىكىنى مۇزاكىرە قىلىۋاتقانلىقى ۋە يۇقىرىغا يوللاش ئالدىدا تۇرغانلىقى سىزگە مەلۇم. ئەسلىدە جۇ شجۇڭ شۇ ئىسمىلىكتە ئالدىنقى قاتاردا ئىدى، ئەمدى ئۇنى شۇ ئىسمىلىككە كىرگۈزۈش-كىرگۈزمەسلىك بىر مەسىلە بولۇپ قالدى.

— مەن ئەھۋالنى چوڭقۇر ھەم ئەتراپلىق تەكشۈرۈش يولىدا تىرىشۋاتىمەن، — دېدى جېك يۆگىتىپ، — يولداش جۇ شجۇڭدا ئانچە چوڭ مەسىلە يوقتەك قىلىدۇ، ئەمما ئېقىپ يۈرگەن ئاشۇ گەپلەر ئۇنىڭ خىزمىتىگە تەسىلىك تۇغدۇرۇپ قويغان. جەزىملەشتۈرۈشكە بولىدىغان بىر ئەھۋال شۇكى، جۇ شجۇڭنىڭ ئىلغار ئىش ئىزلىرى رەتلەشتە دېگەندەك ھەق بېزىلماي كۆپتۈرۈۋېتىلگەن.

— بۇ ياخشى بولماپتۇ، — دېدى ئۆلكىلىك پارتكوم شۇجىسى.

جېك يۆگىتىپ تېلېفون تۇرۇبكىسىنى قويۇۋەتكەندىن كېيىن سۈيى ئىسسىق مۇنچىغا چۈشتى، ئاندىن مۇنچا كىيىمىنى يېپىنچاقلىنىپ سافاغا ئولتۇرغاندىن كېيىن بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، بىر ھەپتىدىن بېرى ئىگىلىگەن ھەرخىل ئەھۋاللارنى بىر قۇر ئەسلەپ چىقتى. ئەھۋالدىن قارىغاندا، يۈەن شياۋفاڭنىڭ كېسەل بولۇشى ۋە تاۋ شيۈگىنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىگە ئاساسەن-ئۆزلىرىنىڭ فىزىئولوگىيىلىك،

پسخىك خۇسۇسىيتى سەۋەب بولغاندەك قىلاتتى. بۇنىڭدا ئىنتىزامغا خىلاپ ئەھۋالنىڭ بولۇشى ئېھتىمالدىن يىراقراق ئىدى. ھەتتا رەھبەرلىكنىڭ جاۋابكارلىقى بار دېگەندىنمۇ ئېغىر ئېچىشقا بولمايتتى. رەھبەر، ھەي رەھبەر، سەن باشقۇرىدىغان، سەن جاۋابكار بولىدىغان ئىشلار نېمىدېگەن كۆپ ھە، تىرىكچىلىك، قېرىقلىق، كېسەل بولۇش، ئۆلۈپ كېتىش، ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش، تاماق يېيىش، شادلىنىش، غەزەپلىنىش، قايغۇرۇش، زوقلىنىش، نېرۋا كېسىلى، يۈرەك سانجىقى دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى قانداقلارچە سېنىڭ ئىشىڭ بولىدۇ؟ مەنسەپدارمۇ سەن، ئاتا-ئانىمۇ سەن، بودىساتۋاممۇ سەن، دوختۇرمۇ سەن بولىدىغان بولساڭ قانداقمۇ ھۆددىسىدىن چىقىپ بولالايسەن؟

جېڭ يۈڭپىڭ: شەھەرلىك پارتكوم شۇجىلىقىغا بىر ياش كادىر مىڭ تەسلىكتە ئاران ئۆستۈرۈلگەنىدى، ھەر ساھەدىكىلەرنىڭ ئىنكاسىمۇ ياخشى بولغانىدى، ئاخىرىغا كەلگەندە نەدىكى بىر دېلونى پەيدا قىلىپ، ھەدەپ سېپستقلىي تۇرۇشۇپتۇ، نېمىدېگەن كۆڭۈلسىزلىك! دېگەنلەرنى ئويلىدى. ئۇنىڭ ئىنتىزام تەكشۈرۈش ئىشى بولۇشىغا بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈنلا ئەمەس ئىدى! ئۇنىڭ ئۆتمۈشتىكى بىر باشلىقى ناھايىتى كۆرەڭلەپ، مەن نازىر-ئىدارە باشلىقى دەرىجىلىك كادىردىن 14نى، باشقارما باشلىقى دەرىجىلىك كادىردىن 72نى ئۆز قولۇم بىلەن بىر تەرەپ قىلدىم دەپ پو ئاتقان... بۇنىڭ پەخىرلەنگۈدەك نېمىسى بولسۇن؟

جېڭ يۈڭپىڭ ئەپسۇسلاندى. ئۇ ئۆتمۈشتىمۇ مۇشۇنداق ئىشنى قىلىپ كۆرگەن. بىر تالاي خادىمنى ئۆيۈشتۈرۈپ، شۇنچە ئېچىرلەپ، چالا قويماي قاتتىق تەكشۈرگەن بولسىمۇ، ئاخىرقى نەتىجە «ئىش سەۋەبسىز يۈز بەرمىگەن، بىراق تەكشۈرۈشتە نەق دەلىل تېپىلمىدى» دېگەندىن ئىبارەت بولغان. بۇنى بىھۇدە ئەمگەك دېيىشكە بولامدۇ؟ بۇنى جۇ شىياڭ ئېيتقاندەك باشتىن-ئاخىر ئۆلگە باراۋەر دېيىشكە بولامدۇ؟

باشتىن-ئاخىر نۆلگە باراۋمىز؟ راست بۇ قارىماققا شۇنداق كۆرۈنىدۇ. بىراق، ئۇنىڭ نۆلدىن بۇرۇنقىسىنمۇ، نۆلدىن كېيىنكىسىنمۇ نۆلگە باراۋمىز دېيىشكە بولمايدۇ. ئەگەر تىرىشچانلىق كۆرسىتىش ئارقىسىدا ئىش ھامان نۆلگە ئايلانسا، بۇ ناھايىتى ئوبدان بولغان بولمامدۇ؟

ئۇ ئەمدىلا كارىۋاتقا چىقىپ ياتاي دەپ تۇرغاندا، بىرسى ئىشكنى چەكتى. كەلگەن مېھمان 40 ياشلاردا بولۇپ، ئۇزۇن چاچ قويغان، كۆزەينەك تاقىغان ئىدى، ئاۋازى ئايالالارنىڭكىدەك تەسۈرلەپ بېرىشكە بولمايدىغان يۇمشاق ئەۋرىشىم ئىدى، ئۇ ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ ئۈچىم ياۋ يېرەن دېدى.

مېھمان: ئاڭلىسام ئالدىنقى كۇنلەردە مېنى ئىزدەپتىكەنسىزغۇ؟

جېڭ: سىز كىم بولىسىز؟

مېھمان: جۇ شىچۈڭ ئۇستىدىكى ئەرزگە قول قويغان تۆت كىشىنىڭ بىرسى مەن. سىزگە شۇنى ئېيتماقچى، مېنىڭ دەللى-ئىسپاتىم، گۇۋاھچىلىرىم بار، قولۇمدا «مەخپىي قورال» بار.

جېڭ: نېمە ئۇ؟

مېھمان: گېزىتخانىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى چىن شىتاۋ شىيۇگگە بىر پارچە خەت پازغان، شۇ خەتنىڭ كوپىيىسى مېنىڭ قولۇمدا، بۇ تاۋ شىيۇڭ ئۆلۈپ كېتىشتىن بىر ھەپتە ئىلگىرى يېزىلغان. خەتتە تاۋ شىيۇگنىڭ يۇەن كېفېڭ ئائىلىسىگە بېرىپ ئۆزرە ئېيتىشى، ئىككىنچى تەھرىر بۆلۈمنىڭ يۇەن شياۋفاڭنى رەسمىي خىزمەتكە ئىلىشى ۋە يۇەن شياۋفاڭ دوختۇرغا كۆرۈنگەندە بولغان چىقىمنىڭ ھەممىسنى ئۈستىگە ئىلىشى تەلەپ قىلىنغان، يەنە تاۋ شىيۇگنىڭ تەھرىر بۆلۈمدىكى بارلىق خادىملار مەجلىسىدە ئۆز-ئۆزىنى تەنقىد قىلىپ، ھەممەيلەننى توغرا قاراشقا كەلتۈرۈشى تەلەپ قىلىنغان، خەتنىڭ ئاخىرىدا: شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى يولداش جۇ شىچۈڭنىڭ يۇەن كېفېڭلار بىلەن بولغان ئالاقىسى ئالاھىدە، يۇەن شياۋفاڭنى بىر تەرەپ قىلىش ۋە ئورۇنلاشتۇرۇش كېچىك ئىش

ئەمەس، ئۇ مەنپەئەتكە تاقىشىدىغان ئىش، بۇ ھەرگىز ئىسكىزدىن چىقمىسۇن! دېيىلگەن.

جېك: سىز ھازىر قەيەردە ئىشلەۋاتىسىز؟

مېھمان: بۇرۇن شەھەرلىك پارتكومدا ئىشلەيتتىم.

جېك: ھازىرچۇ؟

مېھمان: ئىشتىن چىقىۋالدىم، جۇ شىچۈك ماڭا زەربە بەردى. گېزىتخانىغا بېرىشنى ئويلاۋاتىمەن.

جېك: ئۇنداقتا چىن شىنىك تاۋ شيۇڭگە يازغان خېتىنىك كوپىيىسى قانداقلارچە سىزنىك قولىڭىزغا چۈشۈپ قالدى؟

مېھمان: بۇنى سورىمايلا قويۇڭ، سىزگە شۇنى دەپ قويايكى، مەن بوش كەلمەيدىغىنى. جۇ شىچۈك توغرىسىدىكى ماتېرىياللارنى يۇقىرىغا يوللىۋەتتىم. ئۆلكىدىكى نۇرغۇن يولداشلار جۇ شىچۈگدىن نارازى ئىكەن، مەن بىر-بىرلەپ ئۇقۇپ باقتىم. ھەم، جۇ شىچۈڭنىڭ كۆتى ئېچىلىپ قالدى. ئۇنى ياپمەن دەپمۇ ياپالمايدۇ! ئۆلكىلىك پارتكومنىڭ بۇرۇنقى بىرىنچى قول باشلىقى جۇ شىچۈڭنىڭ مۇھىم ئارقا تىرىكى ئىكەندۇق، بىراق بۇ «ئارقا تىرەك» جۇ شىچۈڭنى ئۆستۈرۈپ بولۇپلا ئۆزى چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇ بۇ يىل 5-ئايدا جېگەر راكى بولۇپ ئۆلۈپ كېتىپتۇ. مەن باشتىلا بىزدەك ئەمەلىي خىزمەت قىلىدىغانلارغا تايانسىڭىز، بىز بىلەن ئۇبدانراق مۇناسىۋەت قىلسىڭىز ئۆزىڭىزگە پايدىلىق، گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، مەشەنىك نوچىلىرى مانا بىز دەپ جۇ شىچۈڭنىڭ يۇزىدىن يۇزىگە ئېينىقانىدىم. بىراق ئۇ قۇلاق سالماقتا يوق، ماڭا زىق سانجىپلا كەلدى. بىزنىڭمۇ ئۇنىڭغا ئامالىمىز بار! جۇ شىچۈك دېگەن نەرسە باشتا بۇ يەرگە كۆكرىكىنى كېرىپ يوغان چامداپ كەلگەن بولسا، ئەمدى ئۇنى ھالسىرىتىپ، سالپايتىپ، بۇ يەردىن ئۆمىلەپ كەتكۈزمەي قويمايمەن... يولداش لاۋ جېك، مەن تۇزلا كەتكەن بىر بەندە! مەن بوش كەلمەيدىغىنى. ××، ×××، ××× لارنىك، ئاندىن قالسا، × ×× نىك ئاكسىنىك بىز بىلەن ئازدۇر-كۆپتۇر ئالاقىسى بار،

شۇنىڭغا ئىشەنچىم كاملىكى، جۇ شىچۈك يەقلىماي قالمايدۇ! بولدى، بۇ گەپلەر تۇرۇپ تۇرسۇن، چىن شى يازغان خەتنىڭ كوپىيىسىنى كۆچۈرۈپ بېسىپ سىزگە ئالغاچ كەلدىم، ئۇنىڭ بىر نۇسخىسىنى تېخىمۇ يۇقىرى جايغا يوللۇۋەتتىم (ئۇ ئۇڭ بىگىز قولى بىلەن يۇقىرى تەرەپنى كۆچەپ كۆرسەتتى). بىز ئەرز خەت يازغان تۆتەيلەن م. شەھەرلىكى داڭدار ئادەملەرمىز، سىز ئەمدى يەنە ئىككىلىنىپ نېمە قىلىسىز؟ بۇ ئىشنى چاپسان بېجىرىپ، يۇقىرىغا تېز يوللاڭ، ئۇزۇنگۈزمۇ خىزمەت كۆرسىتىڭ!

مېھمان كەتكەندىن كېيىن، جېڭ يۈڭپىڭ كېچىچە خىيال سۈرۈپ تۇرۇڭ ئوخلىيالمىدى: بۇ نېمە ئادەم ئۇزى، نېمە ئانچە گېپىي چوڭ ئۇنىڭ؟ ئۇنىڭ «بوش كەلمەيمەن» دېگىنى نېمىسى؟ شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى بولغان جۇ شىچۈك، ئۇلكىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسى بولغان جېڭ يۈڭپىڭ «بوش كەلمەيدىغانلار-دىن» ھېسابلانماي، بۇ كۆتۈلمىگەن مېھمانىنىڭ «بوش كەلمەيدىغان» بولغىنى قانداق گەپ؟ «بۇرۇن شەھەرلىك پارتكومدا ئىشلەيتتىم، دېگىنىدىن قارىغاندا ئۇنىڭ ئۇز ئاقىۋىتىنىڭ نېمە بولۇدىغانلىقىنى پەملىيەلمەي يۈرگەن ئادەم ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرىدۇ، شۇنداق تۇرۇقلۇق بىر شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ سىياسىي تەقدىرى ئۈستىدە ھۆكۈمالىق قىلغىنى نېمىسى؟ ئۇنىڭ گېزىتخانىغا بېرىشنى ئويلاۋاتمەن دېگىنى تېخى بارمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ، شۇنداق تۇرۇپ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرنىڭ تەھرىر بۆلۈم مۇدىرىغا يازغان مەخپىي خېتىنى قانداق قولغا چۈشۈرگەندۇر؟ بولۇپمۇ ئۇزى ياشلا تۇرۇپ، مەن بىلەن تۇنجى قېتىم كۆرۈشۈۋاتقاندا شۇنچە قوپال، ئۆكتەملىك بىلەن سۆزلىگىنى نېمىسى؟ ئەجەب ئۇزۇمۇ ئۇنى قوغلاپ چىقىرىشقا جۇرئەت قىلماپتىمەنغۇ؟ بۇ راستىنلا سالاپىتى ئالاھىدە، بوش كەلمەيدىغان، ھەيۋىسىمۇ ئالاھىدە ئادەممۇ يا؟ ۋا دەرىخا، «بوش كەلمەيمەن» دەپ ھەيۋە ئىشلەتكەنلەردە پرىنسىپ بولمايدۇ، «ھەيۋە» بىلەن پارتىيە ئىستىلىنى ئوڭشىغىلى بولمايدۇ!

12

جبك يۆكپىك گېزىتخانىنىڭ دوختۇرخانىدا يېتىۋاتقان مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى چىن شى بىلەن سۆزلەشتى.

سوئال: سىز يۇمن شياۋفاڭ توغرۇلۇق تاۋ شيۇگگە خەت يازغانمۇ؟

جاۋاب: ھەئە، يازغان، بىراق تاۋ شيۇگگە بەرمىگەن.

سوئال: نېمە دەيسىز؟ ئۇنىڭغا بەرمىگەن؟

جاۋاب: بەرمىگەن. بۇنداق ئىشلارنى خەتكە يېزىپ يۈرۈش قاملاشمايدىغۇ دېگەننى ئويلاپ بەرمىگەن.

سوئال: ئۇنداقتا يېزىپ نېمە قىلاتتىڭىز؟

جاۋاب: تاۋ شيۇگنىڭ مىجەزىنى بىلەتتىم. ئۇ ئۆمۈر بويى يىزىقچىلىق بىلەن ھەپىلەشكەن، ئۇ يېزىققا ھەممىدىن بەك ئەھمىيەت بېرەتتى. يازما ئاساس بولمسا، ئۇ ئارىسالدى بولۇپ، زادى بىر قارارغا كېلەلمەيتتى. يازما نەرسىگە ئىگە بولسا، ئۇيان-بۇيان قىلماي يۈزدە يۈز بېجىرەتتى.

سوئال: يېزىپ بولغان خەتنى بەرمىگەنلىكىڭىز ئىشەنچ قىلالماي يۈرىكىڭىز پوكۇلدىغانلىقىدىن بولغانمۇ؟

جاۋاب: يۈرىكىم نېمە دەپ پوكۇلدايدىكەن؟ غەلىتلا سوئال سورايدىغان يولداش ئىكەنسىز! مەن گېزىتخانىنى، تاۋ شيۇگنىڭ ئۆزىنى ئاسراشنى كۆزدە تۇتتۇم، شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى ئۇياقتىن كېلىپلا بۇياقتىن گېزىتخانا توغرىسىدا، تاۋ شيۇڭ توغرىسىدا يامان تەسىرات ئالمسۇن دېدىم.

سوئال: شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى يولداش جۇ شىچۈڭ سىزگە تاۋ شيۇڭ تۇغرۇلۇق، يۇمن شياۋفاڭ توغرۇلۇق بىرمەر گەپ قىلغانمۇ؟ بىرمەر ئىش تاپشۇرغانمۇ؟

جاۋاب: بۇ، بۇ، يادىمدا يوق، بىراق يولداش جۇ شىچۈڭ بىر قانچە يىغىندا ئادەملەرنى بىر تەرەپ قىلىشتا ئېھتىياتچان بولۇش

كېرەك، ياشلارنى ئاسراش كېرەك، ئىجابىي تەربىيە بېرىشنى ئاساس قىلىش كېرەك، ئىككىنچى سەپكە چېكىنگەن پېشقەدەم يولداشلارغا ئوبدان ئېتىبار بېرىش كېرەك دېگەن گەپلەرنى قىلدى، ئۇنىڭ بۇ گەپلىرى ماڭا بىرەر ئەھۋالنى كۆزدە تۇتۇپ ئېيتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

سوئال: نېمىنى كۆزدە تۇتۇپ دېمەكچىسىز؟ تاۋ شيۈڭ بىلەن يۆەن شياۋفاڭنىڭ ئىشىنما؟ ئۇنىڭ دېگەن گەپلىرى ھەممە ئادەم ئېيتىدىغان گەپلەرغۇ؟

جاۋاب: سىزنىڭ ئورنىڭىز مېنىڭكىدىن ئۈستۈن، ستاژىڭىز مېنىڭكىدىن ئۇزۇن، قېنى ئېيتىڭچۇ، سىز خىزمەتتە رەھبەرلىكىڭ مۇددىئاسىنىڭ تېگىگە يېتىشكە دىققەت قىلىپ باقمىغانمىدىڭىز؟

سوئال: بۇ گېپىڭىزدىن قارىغاندا، يولداش جۇ شجۇڭ كونكرېت ئورۇنلاشتۇرمىغان، سىز ئۇ خەتنى رەھبەرلىكىڭ مۇددىئاسىنى پەملەپ يازغان ئىكەنسىزدە.

جاۋاب: قايىقا تارتىپ ئويلىسىڭىز ئويلاۋېرىڭ، مۇبادا ھەممىلا ئىشنى رەھبىرى يولداشلار ئۆزى ئوچۇق سۆزلەپ، بۇاستە قول سېلىپ ئىشلەيدىغان بولسا، بىزدەك ئادەملەرنىڭ نېمە كېرىكى بولسۇن؟

سوئال: خوپ، ئۇنداق بولسا يازغان خېتىڭىزنىڭ كوپىيىسى نەدە؟

جاۋاب: بۇ گېپىڭىز بەك ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى. مەن ئۇنداق خەت يازغىنىمنى ئېقرار قىلمىسام قىلمايۋېرەتتىم. ئەۋەتىلمىگەن خەت خۇددى ئېغىزدىن چىقمىغان گەپكە، ئېلان قىلىنمىغان ماقالىگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ ئىنتىزامغا، قانۇنغا خىلاپ ئىش بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ مەن ئەۋەتمىگەن خەتنى سۈرۈشتۇرىدىغان نېمە ھەققىڭىز بار؟ كوپىيىسىنى دەمسىز؟ ئۇنى كۆيدۈرۈۋەتتىم، تاشلۇەتتىم، بەلكىم تەرەت قەغىزى قىلغان بولۇشۇمۇ مۇمكىن. ئۇنى سۈرۈشتۇرۇشكە ھەققىڭىز يوق... بۇ بەئەينى ھەرىكەت ئېلىپ بارغان چاغلاردىكى

ئىنتايىن سولچىللىققا خاس قىلمىش.

سوئال: سىزدىن ئاخىرقى بىرگەپنى سورايمەن، ياۋ يىرەن دېگەن بىر يېگىتنى تونۇمسىز؟

جاۋاب: ياۋ يىرەن؟ ھە، ئېسىمگە كەلدى، ئۇ ناھايىتى قابىل، ناھايىتى ئەقىللىق يېگىتقۇ، ئۇ بىر يىلنىڭ ئالدىدا ماڭا گېزىتخانىغا كېلىپ ئىشلىگۈسى بارلىقىنى ئېيتىپ، بىرمەر ۋەزىپىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويىسىڭىز دېگەنىدى.

سوئال: ھىمم؟ ئۇ گېزىتخانىغا بارمىغان دەڭچۇ؟

جاۋاب: ئۇنىڭ ئۇياقتىن كېلىپلا بەنزىگە كىرىمەن دېگىنى قېيىن ئىش-تە، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ كېيىنرەك ماڭا جۇ شىجۇڭغا كاتىپ بولماقچى بولغانلىقىنى ئېيتتى.

سوئال: نېمە دەيسىز؟

جاۋاب: ئۇ ھازىر جۇ شۇجىغا كاتىپلىق قىلۋاتامدۇ-يوق؟ نەچچە ئايدىن بېرى دوختۇرخانىغا كىرىپ قېلىپ... ھوي، توغرا، توغرا، جۇ شۇجىنىڭ كاتىپىنىڭ فامىلىسى لىۋ، ئۇنتۇپ قالغىنىمنى قارا، ياۋ يىرەن نېمە ئۈچۈن جۇ شۇجىغا كاتىپ بولىدىكەنا؟

13

ئۇچ نەپەر خادىمنىڭ ياۋ يىرەننى ۋە ئۇ ئىنكاس قىلغان ئەھۋالنى تەكشۈرۈش نەتىجىسى:

تاۋ شىيۈگۈنىڭ خوتۇنى دېگەن گەپتىن قارىغاندا، تاۋ شىيۈڭ شۇنداق بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالغان. بۇ خەتتىنى باشقا بىرسى ئەمەس، دەل ياۋ يىرەن ئەكىلىپ بەرگەن. شۇ كۈنى ياۋ يىرەن بۇلارنىڭكىگە كەلگەندىن كېيىن، تاۋ شىيۈڭ بىلەن بىر ھازاغىچە مەخپىي سۆزلەشكەن. مېھمان كەتكەندىن كېيىن، تاۋ شىيۈگۈنىڭ چىرايى تاتىرىپ، چېكسىدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتكەن. خوتۇنى ئۇنىڭدىن شۇنچە كوچىلاپ سورىسا ئۇ جاۋاب بەرمەي، ئاشۇ خەتنى چىقىرىپ كۆرسەتكەن.

تاۋ شيۇگنىڭ خوتۇنى دېگەن گەپتىن قارىغاندا، ئۇ خەتنىڭ ئەسلىدىكى قوليازمىسى ئەمەس، كۆچۈرۈپ يېسلغان نۇسخىسى ئىكەن.

تاۋ شيۇگنىڭ خوتۇنى تاۋ شيۇڭ ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ خەتنى زادى تاپالمايتۇ.

شەھەرلىك پارتكومدىكى بىر قىسىم خادىملارنىڭ دېيىشچە، ياۋ يېرەن بۇرۇن شەھەرلىك پارتكوم ئىشخانىسىدا ئادەتتىكى كادىر بولۇپ ئىشلەپتىكەن. ئۇ ناھايىتى زېرەك، تونۇشلىرى كۆپ، پو ئېتىشقا ئامراق ياش ئىكەن، جۇ شىچۈڭ كەلگەندىن كېيىن، ياۋ يېرەن كاتىپ بولسام دەپ ئۆزىنى ئۆزى تونۇشتۇرۇپتۇ، تەشكىلات بۆلۈمى ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ مۇۋاپىق كۆرمەپتۇ.

ياۋ يېرەننىڭ پائالىيەت ئىقتىدارى ناھايىتى كۆچلۈك ئىكەن. ئۇنى كاتىپ بولسۇن دەپ شەھەر دەرىجىلىك تۆت نەپەر پېشقەدەم كادىر، ئۆلكىدە ئىشلەيدىغان ئاتاقلىق، بىر كىشى، مەملىكەت بويىچە ئاتاقلىق بىر ۋەتەنپەرۋەر زات شەھەرلىك پارتكومغا تەۋسىيە خېتى ۋە يېقىنچىلىق خېتى يېزىپتۇ، ياۋ يېرەن يۇەن كېھىڭنىڭ ئوپىگە بېرىپ، ئۇنىڭ ئۆز دوستلۇقىدىن پايدىلىنىپ بىر پارچە سالام خەت يېزىپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلىپتىكەن، يۇەن كېھىڭ رەت قىپتۇ.

ياۋ يېرەن م. شەھەرلىدىكى مەشھۇر ئاسار ئەتىقىلەر ۋە تەبىئىي شەرت، شارائىتلار توغرىسىدا بىر كىتاب تۈزۈپ سايا‌ھەتچىلىك نەشرىياتىنىڭ نەشر قىلىشىغا بېرىپتۇ ۋە جۇ شىچۈڭنىڭ كىتابقا ئىسىم ۋە كىرىش سۆز يېزىپ بېرىشىنى تەلەپ قىلىپتۇ. ئۇ جۇ شىچۈڭغا بۇاستە تېلېفون بېرىپ، مېنى كاتىپ قىلىپ ئىشلەتمەكچىلىكىنى گەپ ئاممىنىڭ پىكرى بار، يەنى سىزنى باشقا يەردىن كەلگەن، ياۋ يېرەنگە ئوخشاش يەرلىك كادىرلارغا دېگەندەك ئىشەنمەيدۇ دېيىشۇاتىدۇ، بۇ ھال سىزنىڭ شۇجىلىق خىزمىتىڭىزگە قىينچىلىق تۇغدۇرىدۇ، شۇڭا بېغىشلىما ۋە كىرىش سۆز يېزىپ بەرسىڭىز، ئاشۇ ئۇقۇشماسلىق تۇگەيدۇ-دە، بۇ ماڭا پايدىلىق بولۇپلا قالماي،

سىزگىمۇ سىياسىي جەھەتتە پايدىلىق، سىزنىڭ مۇشۇ يەردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن بىر تالاي يەرلىك كادىرلار بىلەن ئىنتىپاقلىشىشىڭىزغا پايدىلىق دەپتۇ. جۇ شىجۇڭ ناھايىتى خاپا بولۇپ رەت قىپتۇ. كېيىنرەك جۇ شىجۇڭ باشقىلارغا: «بۇ قانداق ئادەم ئۆزى؟ ئەجەب تەپ تارتماي ماڭا پوپوزا قىلىپ تەھدىت سېلىۋاتىدىغۇ؟ بۇنداق ئادەمنى قانداقمۇ شەھەرلىك پارتكومدا ئىشلەتكىلى بولسۇن؟» دەپتۇ.

ياۋ يىرەن بەكمۇ «سېخى» ئىكەن، بولۇپمۇ مېھمان چاقىرىش ۋە سوۋغا تەقدىم قىلىشقا ئۇستا ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ سىرتتا ماختىنىپ، لاپ ئۇرۇپ، ئالدامچىلىق قىلىشقا ئاز قالغاندا، باشقىلار پاش قىلىپ قويۇپتۇ. ئىشخانا مۇدىرى ئۇنى ھەيدەۋەتمەكچى بولۇپ تۇرغاندا، ئۇ ئىككى بوتۇلكا ماۋتەي، بىر سىم جىك ئادەمگىياھ «شىمالىي ئامېرىكىنىڭ» ئاپېرىپ سوۋغا قىپتۇ، نەتىجىدە چوڭ ئىشى كىچىكلىتىلىپ، پالاكەتتىن قۇتۇلۇپ قاپتۇ. ئۇ م. شەھىرىدىكى داڭدار ئادەملەرنىڭ ھەممىسگە دېگۈدەك سوۋغا بېرىپ بوپتۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا بىر مۇنچە داڭدار كىشىلەرگە خالىس خىزمەت قىلىپ، ئۇلارغا ئۆزلىرى ئوتتۇرىغا چىقىپ قېلىشىنى ئەپسۇس كۆرگەن ئىشلارنى بېجىرىپ بېرىپتۇ. بۇ شۇجىنىڭ نەۋرىسىنى باشقا مەكتەپكە يۆتكەپ بېرىش، ئۇ «باشلىق» نىڭ ئوغلىغا ئۈي ھەل قىلىپ بېرىش، دورا ئېلىپ بېرىش، خىزمەتكار ئايال تېپىپ بېرىش، پويىز بىلىتى، كىنو بىلىتى ئېلىپ بېرىش، يېگىت-قىزلارغا لايىق تېپىپ بېرىش، مۇخبىرلارغا خەۋەر يازدۇرۇپ ئاتاق چىقىرىش دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ قولىدىن كېلىدىكەن. ياۋ يىرەن بىر كۈنى بىر چېلەككە تاماكا، ھاراق ۋە قۇۋۇەت دورىسى قاچىلاپ جۇ شىجۇڭنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپتىكەن، جۇ شىجۇڭ ئالماي قايتۇرۇۋېتىپتۇ.

ياۋ يىرەن «يۇقىرى» نىڭ خەۋىرىنى بەك جىق بىلىدىكەن. شەھەر، ئۆلكىدىن تارتىپ تا مەركەزگىچە كىم بىلەن كىمنىڭ نېمە زىددىيىتى بار — كىم كىمنىڭ ئادىمى، كىم ئۇستۇنلۇك ئىگىلەپ، كىم موللاق ئەتكەن، خۇددى «فوتوتېلېگراف» تا بىلىپ

تۇرغاندەك، ھەممىدىن خەۋەردار ئىكەن، شۇنچە نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭ چىشىغا تېگىشتىن قورقۇپ، ئۇنىڭ «يولى» نى بىلەلمەيدىكەن.

بەزىلەرنىڭ دېيىشچە، ياۋ يېرەننىڭ ئىندىيە-ئىستىلى بەك ناچار ئىكەن، ئەمما ھېچكىم ئۇنىڭغا بىر نېمە دېيەلمەيدىكەن، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ ياخشى گېپىنى قىلمىدىغانلار ئاز ئەمەسكەن. بەزىلەر ياۋ يېرەندە چوڭ خاتالىق يوق دەيدىكەن، ھەتتا ئۇنى ئۇمۇمىي جەھەتتىن سۆيۈملۈك ياخشى يولداش دەيدىغانلارمۇ بار ئىكەن. ئۇنى تەۋسىيە قىلىپ خەت يازغان ھېلىقى ئاتاقلىق ۋەتەنپەرۋەر زات ياۋ يېرەننى سىلىقلىغۇچى مايغا ئوخشىتىپ، مۇشۇنداق سىلىقلىغۇچى ماي بولغاندىلا، جەمئىيەتنىڭ ھەممە بۆلەك-زاپچاسلىرى تېخىمۇ تەڭگەش ئايلىنىپ تۇرالايدۇ دەپتۇ.

ئۇقۇشمىزچە، گېزىتخانا رەھبەرلىكى ياۋ يېرەننى يۆتكەپ كېلىشكە ئاساسىي جەھەتتىن قوشۇلۇپ بوپتۇ، ئۇنى يۆتكەپ كېلىپ ئۆلۈپ كەتكەن تاۋ شيۈگۈنىڭ ئىزىغا ئىككىنچى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى ھەمدە تەھرىر ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى قىلماقچىكەن، يەنى ياۋ يېرەننىڭ ئۆزى ئېيتقاندەك، ئۇنى «بەنزىگە كىرگۈزمەكچى» ئىكەن، بۇنى جۇ شىچۈگۈنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈزۈش ھاجەتسىز بولغاچقا، چوڭ توسالغۇ يوز بەرمەس دەپ پەرەز قىلىشىدىكەن. ياۋ يېرەن بارغانلا يېرىدە ئۆزىنىڭ گېزىتخانا «بەنزىسىگە كىرگەنلىكى» نى جاكارلاپ يۈرۈپتۇ.

14

يېشى 30 لاردىن ئاشقان بىر ئايال يولداش ئىزدەپ كېلىپ، ئۆزىنىڭ تاۋ شيۈگۈنىڭ سىگلىسى تاۋ جۇ ئىكەنلىكىنى، تېخنىكا پەنلىرىنى ئوقۇغانلىقىنى، چەت ئەلدە بىلىم ئېلىپ يېگىلا قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ جېكۈ يۈگىپىڭ بىلەن تۇزۇك سۆزلەشمەيلا ھۆكۈمپ يىغلاشقا باشلىدى.

تاۋ جۇ: بۇ زادى قانداق گەپ؟ بۇ تولىمۇ ئادەتسىزلىك،

ئاكامنىڭ قېيىن-قىستاق بىلەن ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى قايتىپ كېلىپ ئاڭلىدىم. نېمە ئۈچۈن قانۇنىي جاۋابكارلىقىنى سۈرۈشتۇرۇرمەيسىلەر؟ چەت ئەلدە مۇنداق ۋەقەنى ھەرگىز بوش قويۇپ بەرمەيدۇ. يېشى 50 تىن ئاشقان، جامائەت ئۈچۈن ئىشلەپ، قانۇن سىزىقىدىن چىقمىغان، تىرىشچانلىق-ئىقتىسادچىللىق بىلەن ياشىغان بىر پۇقرا مۇشۇنداق ناھەق ئۆلۈپ كېتەمدۇ؟ دېموكراتىيە ۋە قانۇن دېگەن زادى بارمۇ-يوق، ھۇ...

جېك: يولداش تاۋ جۇ، يىغلىماڭ، سەۋرقىلىڭ، گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، بۇ ۋەقەگە بىز ئەھمىيەت بېرىۋاتىمىز. ئۆلكىلىك پارتكوم رەھبەرلىرىمۇ كۆڭۈل بۆلۈۋاتىدۇ. بىز تۆت كىشى بۇ يەرگە كەلگىلى ئون نەچچە كۈن بولدى، مانا بىز مۇشۇ ۋەقەنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلماقچى بولۇۋاتىمىزمۇ؟ پىكىر بەرسىڭىز، تەلەپ قويسىڭىز ھەتتا تەنقىد قىلسىڭىز قارشى ئالمىز، بولۇپمۇ مەن سىزنىڭ دەلىل-ئىسپات كۆرسىتىشىڭىزنى قارشى ئالىمەن، دەلىل-ئىسپات بولمسا، كىمنىڭ جاۋابكارلىقىنى سۈرۈشتۈرىدىغان گەپ؟

تاۋ جۇ: ئىسپات دېگەن تولۇپ تۇرۇپتىغۇ، سىزگە يەنە نېمە ئىسپات كېرەك؟ ئاكام ئۆلۈپ كېتىپتۇ، ئۇ ئەمدىلا 50تىن ئاشقانىدى. بۇرۇن ئۇ ھېچقانداق چوڭ كېسەل بولۇپ باقمىغان، مۇشۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟ جۇ شىچۈڭنىڭ يۈەن كېپىگلار بىلەن ئاياق-چاپاقلىقىغا گۇمان كېتەتتىمۇ؟ مانا كۆرۈپ بېقىڭ، بۇ ئاكام ھايات ۋاقتىدا بىزنىڭ قويغان ئەڭ ئاخىرقى بىر ۋاراق خاتىرە — يەڭگەمنىڭ، شۇنداقلا دادامنىڭ تولمۇ بوشلۇق قىلغىنىغا ئاچچىقىم كېلىۋاتىدۇ. سىز ئۆتكەندە بارغاندا، ئۇلار بۇ خاتىرىنى كۆرسىتىشكە زادى جۈرئەت قىلالمايتۇ.

تاۋ شيۈگۈنىڭ خاتىرىسى 1986-يىل 18-ماي، ھاۋا توتۇق.

بېشىمغا چاقماق چۈشتى. مەن ئۆمرۈم بويى كىشىنىڭ ئەدىبىنى بېرىدىغانلارغا ھەممىدىن بەك نەپرەتلىنىپ كەلگەنىدىم. ھالا بۇگۈنگە كەلگەندە مانا ئۆزۈم خەقنىڭ

ئەدىبنى بېرىپ نېرۋا كېسىلى قىلىپ قويغۇچىغا ئايلىنىپ قاپتىمەن.

ھوقۇق، مەن ھوقۇقتىن قورقاتتىم. ئۆچە كە شكەندەك ماڭمۇ تېرىقچىلىق ھوقۇق تەگكەنىدى. شۇ تېرىقچىلىق ھوقۇق ئۆچە كە شكەندەك، بىسمىنك ئېغىرلىقى تەيشەن تېغىغا تەك كېلىدىغان كاتتا ھوقۇقلۇق جۇ شۇجىنىك چىشىغا تېگىپ قويۇپتۇ.

ئۆزۈمگە ئۆزۈم قاتتىق نەپرەتلىنىۋاتىمەن. شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسىنى خىيالىمغا كەلتۈرسەملا نېمىشقا چىرايىم تاتىرىپ، چىشلىرىم كاسىلداپ كېتىدۇ-ھە؟ نېمىشقا شۇنچە غەلىتە ھالەتكە چۈشۈپ قالىمەن؟ جۇ شۇجى سۆز قىلغان چېغىدا چىرايىنى ئېچىپ كۈلۈمسىرەيدۇ. مانا بۇ تېخىمۇ قورقۇنچلۇق، كۈلۈمسىرەشنىك تېگىدە نېمە بارلىقىنى كىم بىلسۇن؟ نېمىشقا مېنى چاقىرىپ ئاپىرىپ تەنبىھ بەرمەيدىغاندۇر، ۋەزىپەمنى ئېلىپ تاشلاپ چارە كۆرمەيدىغاندۇر؟ شۇنداق قىلسا بىراقلا يەڭگىللەپ قالاتتىم! مۇنداق يا ئۆلۈككە، يا تىرىككە چىقارماي، يا ئاققا ئايرىماي، يا قارىغا تارتماي، ئەتە نېمە بولارىكىن دېگەن باش-ئايىغى يوق غەمگە سېلىپ قويۇپ نېمە قىلىدىغاندۇ؟

شياۋ ياۋ①كەلدى. ئۇ مۇئاۋىن باش مۇھەررىر چىننىك ماڭا يازغان يولبورۇقىنى ئېلىپ كەپتۇ. شياۋ ياۋنىڭ گېپىدىن قارىغاندا، چىن تولمۇ ئۇستاتلىق قىلغان، ئۇ خەتنى بېزىپ تاشلاپ قويۇپتۇ، دېمەك كېيىنكى كۈنلەردە جۇ شۇجى سۆرۈشتى قىلسا قالسا جاۋابكارلىق چىنغا چۈشمەي، پۈتۈنلەي ماڭا چۈشىدىكەن. ئەگەر مەن خەتنى تاپشۇرۇۋالمىدىم دېسەم، ئۇ چاغدا تېخىمۇ چوڭ يالغانچى بولۇپ چىقىدىكەنمەن. چىن خېتىدە يەنە خىزمەت گۈرۈپپىسى ئەۋەتىلمەكچى ئىكەنلىكىنى، مېنىڭ چوڭ يىغىندا ئۆزۈمنى تەكشۈرۈشۈم،

① ياۋ يېرەتنى دېمەكچى. ت.

يۈەن كېپىگىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئۆزىرە ئېيتىشىم لازىملىقىنى ئېيتىپتۇ.

مەن چوڭ يىغىندا تەكشۈرۈش دېگەندىن بەك قورقىمەن. چوڭ يىغىندا تەكشۈرۈپ قايسى يۈزۈم بىلەن ئۆزۈمنى ئادەم دەپ يۈرەي!

مۇشۇ نەچچە يىلدىن بېرى قانداق ئامەتلەرگە ئىگە بولۇۋېدىم ھە؟ پارتىيىگە كىرگەنىدىم، ئۆستۈرۈلگەنىدىم، مائاشىم ئۆسكەنىدى، ئۆيى تەقسىم قىلىنغانىدى... مانا ئەمدى ئەجىلىم توشقان ئوخشايدۇ!

جېك: رۇخسەت قىلىسىڭىز بىرسىنى بۈيرۈپ بۇ خاتىرىنى تەكرار باسمىدا كۆچۈرتۈۋالاي، بىز بۇنى چوقۇم ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ ئېنىقلاپ، ئەستايىدىل بىر تەرەپ قىلىمىز.

تاۋ جۇ: تەكشۈرىمىز-تەكشۈرىمىز دەپ ئاخىرىغا بارغاندا ئايىغىنى چىقارماي تاشلاپ قويىمىز دەڭچۇ. جۇڭگو مانا شۇنداق بوشاڭ-لىق-بېپەرۋالىق ئادىتىدىن زىيان تارتىۋاتىدۇ. چەت ئەلدە تۇرغان ۋاقتىمدا جۇڭگولۇقلار دۆتمۇ؟ ياق، دۆت ئەمەس؛ جۇڭگونىڭ ئۆرپ-ئادەتلىرى قالاقمۇ؟ ئۇنداق دېيىشمۇ تەس، چۈنكى ئەڭ تەرەققىي تاپقان ئەللەردىمۇ خورا پاتلىق، پەرھىز، ئەخمەقلىق دېگەنلەر بار، جۇڭگولۇقلار ھۆرۈنمۇ؟ ياق، ئۇنداقمۇ ئەمەس، بىراق جۇڭگولۇقلار بەكمۇ بېپەرۋا، بەكمۇ باشباشتاق دېگەنلەرنى تولا ئۇيلانىدىم. مېنىڭ ئاكام كىچىك شەخس بولغاچقا، ئۇنىڭ ئۆلۈمى چۈمۈلىنىڭ ئۆلۈمىچىلىكمۇ ئېتىبارغا ئېلىنمايتۇ، ئۇنى دەپ ھەيۋەتلىك شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ چىشىغا تېگىشكە كىممۇ جۈرئەت قىلسۇن، ھە! مانا ئۆزۈممۇ قورقۇپ تىترەككە چۈشۈۋاتىمەن. بايا تىن بۇ يەرگە چەت ئەلدە ئۆزلەشتۈرگەن قارامىلق ھەيۋەم بىلەن كىرگەنىدىم، مانا ئەمدى قانداق قىلىشىمنى بىلمەي قېلىۋاتىمەن، مېنىڭ مەشەگە كېلىپ ئاشۇ گەپلەرنى قىلغانلىقىمنى دادام بىلەن يەڭگەم بىلىدىغان بولسا قورقۇپ بۇرەك كېسىلى تۇتۇپ قالىدۇغۇ دەيمەن.

جېك: بەك ئاشۇرۇۋەتتىڭىز. خەلقنىڭ تۇرمۇشى ياخشىلىنىپ، روھىي جەھەتتىمۇ بارغانچە يەڭگىللەپ جانلىنىپ بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرمەيدىگىزمۇ؟ مۇبادا ئەھۋال سىلەر ئېيتقاندەك بولسا، سىزمۇ قايتىپ كەلمىگەن بولاتتىڭىز.

تاۋ جۇ: دۇرۇس، دۇرۇس، دۇرۇس، گەپلىرىڭىز قالتىس، بۇنىڭ ئۈچۈن سىزگە قالتىس رەھمەت، ئاكامنىڭ قېيىن-قىستاق بىلەن ئۆلۈپ كەتكەنلىكى، بىزنىڭ تەپتارتماي ئەرز قىلغانلىقىمىز ئادەمنى قالتىس خۇشال قىلىدىغان ئىش، دۇرۇس ئېيتتىڭىز، مەن ھېچنېمىدىن قورقمايمەن، بېيجىڭغىچە ئەرز قىلىپ بارماي قويمايمەن!

15

جېك يۇڭچېك جۇ شىجۇڭ بىلەن سۆزلەشتى.

جۇ: مەن بۇ مىش-مىش گەپلەرگە قىزىقمايمەن. ياق، ئۇلارنى قىلچە ئەھمىيتى يوق دېمەكچى ئەمەسمەن، ۋاقتىم يوق، چولام تەگمە يۆتكىدۇ دېمەكچىمەن. مەن ھازىرقى ئورنۇمدا قاچانغىچە ئىشلىشىمنى بىلمەيمەن. بەزىلەر قارشى تۇرىدىكەن دەمسىز؟ بەزىلەرنىڭ قارشى تۇرۇشى تۇرغان گەپ. جۆگىۋدا ئادەم بەك جىق. بىرسى ئىشلىسە، بىرمۇنچىسى قاراپ تۇرىدۇ، بىرمۇنچىسى سۆز-چۆچەك قىلىپ قۇسۇر تاپىدۇ. سەن خىزمەتنى پەملەپ يۈرسەڭ، خەق سېنى پەملەپ يۈرىدۇ، سەن خىزمەتنى پەملەپ، ۋاقىت يېتىشمەي ۋاقتانلىقىنى ھېس قىلىپ، ۋەزىپىنى ئورۇنداش ئۈچۈن پاپپاسلاپ ھەممگە تەڭ يېتىشەلمەي يۈرسەڭ، خەق سېنى پەملەپ، ھالىڭدىن كەتكۈزۈش كويىدا بارلىق كۆچىنى ئايانماي ئىشقا سالىدۇ. ياق، مەنمۇ ئۆزۈم ياقتۇرمايدىغان ئادەتتىن خالىي بولالمىدىم. مەنمۇ مېنى پەملەپ يۈرگەنلەرنى پەملەپ باقتىم، ئۇلارنىڭ باشقىلارنى پەملەيدىغان قىلىقلىرىنى تولۇق بىلىپ چۈشىنىپ يەتكەن يەردىمەن. مەنمۇ ئۇلار قىلغانىنى قىلىدىغان بولسام ئۇلاردىن بەكرەك ئۈستا چىقىپ قالتىس قاملاشتۇرۇۋېتەلەيمەن... بىراق

ئۇنداق قىلالمايمەن-دە، پارتىيە مېنى ئىشلە، بىر شەھەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، ئىسلاھات، گۈللەندۈرۈش ئىشلىرىنى باشقۇر دەپ ئەۋەتكەن. ئەگەر مەنمۇ قىلتاقتا چۈشۈپ، ئاشۇ نامەرد ئادەملەر بىلەن جېدەللىشىپ يۈرسەم تولىمۇ بىمەنىلىك بولغان بولاتتى! مۇبادا ھەممىلا ئادەم بىر-بىرىنىڭ پېيىگە چۈشۈپ، يوقىلاڭ ئىشلار بىلەن جېدەللىشىپ يۈرىدىغان بولسا، كومىۋنىزم نەدە قالىدۇ!

جېك: بۇ گەپچە سىز تاۋ شيۇڭنى تەنقىدلەپ باقمىغان، يۈەن شياۋفاڭنى كۆزلەپ بىرەر تەدبىر قوللىنىشنىمۇ ئورۇنلاشتۇرۇپ باقمىغان ئىكەنسىز-دە؟

جۇ: تاۋ شيۇڭ دەمسىز؟ تاۋ شيۇڭ دېگەنىنى ئەسلا تونۇمايمەن. مەن تونۇشۇشقا ۋە ئېسىمدە تۇتۇشقا تېگىشلىك كىشىلەر بەك تولا، قايسىنى ئېسىمدە تۇتۇپ بولالايمەن. مەن يۈەن شياۋفاڭنى ئۇبدانراق داۋالاشنى ئۆگىتىڭگەن. دوختۇرخانىدىكىلەر ئۇنىڭ كېسىلى ئوڭشىلىۋاتقانلىقىنى ئېيتىۋېدى، خاتىرجەم بولدۇم. بۇنىڭ نېمە يامىنى بار؟

جېك: بەزى ئىنكاسلار بار ئىكەن...

جۇ: بۇنىڭغا ئىلاجسىم يوق. ئېغىز ئۇلارنىڭ تۇرسا، بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك. ئۇلاردا قانائەتلەنگۈدەك مەدەنىي تۇرمۇش ۋە ئىشتىن سىرتقى ھەۋەس كەم. ئۇلارغا ۋاقىت بار، بىزگە ۋاقىت يوق، ئۇلار نۇشمۇ-نۇشتە ئالاقە باغلاپ مۇناسىۋەت ئورنىتىدۇ، بىز ئۇنداق قىلمايمىز. ئۇلار قولىدىن كەلگەنلىكى ئەسكىلىكىنى قىلۇبېرىدۇ، بىز ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلەيمىز. ئۇلار ئۆز ئىشىنى دەپ پوكاندەك قىزارغىچە تالاش-تارتىش قىلىدۇ. بىزدە قانداقلا بولمىسۇن كەمتەرلىك دېگەن نەرسە بولۇشى كېرەككۇ، قىلىق دېگەنىنى ئالايلى. بىز كەمتەرلىك، ئالىيجانابلىق، كەڭ قورساقلىققا ياتىدىغان قىلىقلارنى ياقتۇرمىز، ھەممىنى يېپىدىن-يېڭىسىغچە زىغىرلاپ ئولتۇرىدىغان، ئوغرى مۇشۇكتەك تىمسىقلاپ يۈرىدىغان قىلىقلارنى ياقتۇرمايمىز.

جېك: سىز دەۋاتقان «ئۇلار» كىملەرنى بىلدۈرىدۇ؟

جۇ: «ئۇلار» دېگىنىم ئاشۇ نامەرد ئادەملەرنى بىلدۇرىدۇ. ئۇلار خېلىلا بازارغا ئىگە، ئۇلار يۇقىرىدا ئېيتىلغان قىلمىقلار جەھەتتە «ئۇستۇنلۇك» كە ئىگە. بىراق ئۇلارنىڭ زەئىپلىكى شۇ يەردىكى، ئۇلارنىڭ جاھان قالايمىقانلاشمىسا كۆڭلى ئارام تاپمايدىغان ۋە يوق يەردىن چاتاق تۇغدۇرىدىغان قىلمىقلىرى ئوبيېكتىپ ئەھمىيەتكىمۇ، خەلقنىڭ ئارزۇسىغىمۇ خىلاپ.

جېك: بۇ گېپىڭىزچە بولغاندا، ئاشۇ ئەيىبلەشلەرنى پۈتۈنلەي رەت قىلىدىكەنسىز دە؟

جۇ: قوبۇل قىلمايمەن. ئېچىنىشلىقى شۇكى، ناتوغرا ئىستىل ئەھمىيەتتە، ئوبيېكتىپ ھالدا مەۋجۇت بولۇپلا قالماي، ئۇ مەنتىقە، پىكىر يۈرگۈزۈش، پەرەز بىلەن گەپ قىلىش قېلىپىغا، مېتودولوگىيىگە ئايلىنىپ قېلىۋاتىدۇ! ناتوغرا ئىستىلنىڭ زەھەرلىرى قېنىغا سىڭىپ كەتكەن ئادەملەرنىڭ نەزەرىدە سېنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشۇڭنىڭ ھەممىسى ناتوغرا ئىستىل بولۇپ چىقىدۇ! ئۇلار جۇ شىچۈڭنىڭ دادىسى يۆمەن شياۋفاڭنىڭ دادىسى بىلەن تونۇش بولغانلىكەن، جۇ شىچۈڭنىڭ خىزمەت ھوقۇقى بولغانلىكەن، دېمەك جۇ شىچۈڭ خىزمەت ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ، يۆمەن شياۋفاڭلار ئائىلىسى ئۈچۈن يەنى ئۆز ئائىلىسى ئۈچۈن مەنپەئەت كۆزلىمەي قالمايدۇ دەپ پەرەز قىلىدۇ، ھەممە گەپ مانا مەشھەدە.

جېك: بۇ گەپچە بولغاندا، خىزمەت گۈرۈپپىسى ئەۋەتىش، كۆپچىلىكىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆزىنى تەكشۈرتۈش دېگەنلەرنى زادى ئويلاپ باقمىغان ئىكەنسىز، شۇنداقمۇ؟

جۇ: كەچۈرۈڭ، مۇنداق سوئالغا مېنىڭ جاۋاب بېرىپ ئولتۇرۇشۇمنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق.

جېك: چىن شىمۇ ئېيتتى...

جۇ: چىن شىنىڭ كىملىكىنى بىلگىنىم يوق.

جېك: ياۋ يېرەنمۇ ئېيتتى...

جۇ: ئۇنداق كونكرېت مەسىلىلەرنى شەھەرلىك پارتكومدىكى

ئالاقىدار يولداشلاردىن سوراشتۇرسىڭىز بولىدۇ. ئەگەر ئەتراپلىق تەكشۈرۈشنى لايىق تاپسىڭىز، كاتېپىمغا ئېيتاي، ئۇ سىزگە بىزنىڭ ھەممە پائالىيەت ۋاقتىمىزغا ئائىت ماتېرىياللارنى تېپىپ بېرىشون. كەچۈرۈڭ، كەلگۈنىڭ ئالدىنى ئېلىش خىزمەتى يەنىنىڭ ئاچىدىغان ۋاقتىم توشۇپ قالدى.

16

ياۋ يېرەن جېڭ يۈگىسىگا تېلېفون بەردى: — ھە، سىزگە شۇنى ئۇقتۇرۇپ قويايلى، ئاگلىسام مەن يوللىغان ماتېرىيالغا يۇقىرىدىكىلەر ناھايىتى ئەھمىيەت بېرىپ تەستىق ساپتۇ، نېمە؟ كۆرمىدىم دەمسىز؟ سىز كۆرگەن بولسىڭىز مەن سىزگە ئۇقتۇرۇپ يۈرمىگەن بولاتتىم!

سىزگە يەنە شۇنى ئېيتىپ قويايلى، تاۋ جۇنىڭ چەت ئەللەدە ناھايىتى تەسىرى بار. ئۇ ئاكىسىغا ئوخشىمايدۇ جۇمۇڭ. ئۇ تالانت ئىگىسى. ئۇ يۇقىرى-تۆۋەن ۋە ئۆيچۆرىسىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بىلەن سۆزلىشەلەيدۇ. ئاگلىسام يېقىندا ئۇنى يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبىرىي يولداش قوبۇل قىلىدىكەن. ئۇ شۇ رەھبەر بىلەن كۆرۈشسىلا ئەرز قىلىشى مۇمكىن! ئۇنىڭدىن تاشقىرى، چوڭ گېزىتلەردىن بىرسىنىڭ بىرمۇچى بېتىگە تاۋ جۇنىڭ ئىلغار ئىش ئىزلىرى بېسىلىدىكەن! بۇنى مەن شۇ چوڭ گېزىتخانا باشلىقىنىڭ ئۆزىدىن ئاگلىدىم، قىل سىغمايدۇ!

چىن شى بىلەن قانداقراق سۆزلەشتىڭىز؟ ئۇ جۇ شىچۈگىنىڭ ئۆزىگە ئىش تاپشۇرغانلىقىنى ئېيتىراپ قىلمىدىغۇ دەيمەن؟ دۆرۈس، ئۇنىڭ شۇنداق دېيىشى تۇرغان گەپ. ھازىرقى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق بولۇۋالدى، ئىشنىڭ كۆپەيگىنىدىن ئازايغىنى ياخشى دەپ، زىددىيەتتىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان، نېمىلا ئىش بولسا بەس دەيدىغان بولۇۋالدى. ئۇ جۇ شىچۈگنى ياقلىسا، جۇ شىچۈگمۇ ئۇنى بەكرەك ياقلايدۇ-دە، ئۇنىڭ دېگەنلىرىگە ئىشەنمەك.

نېمە؟ گېزىتخانىغا يۆتكىلىشنى دەمسىز؟ ئەلۋەتتە، جۇ شىچۈگمۇ

چىن شىمۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ. مېنىڭ ئۇلار بىلەن شەخسىي ئاداۋىتىم يوق. مېنىڭ جۇ شىچۈڭ شۇجى بىلەنمۇ شەخسىي ئاداۋىتىم يوق. مەن پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ، نا توغرا ئىستىللارغا قارشى تۇرۇۋاتىمەن.

17

جىڭ يۈگىنگلار م. شەھەرىدە 70 كۈن تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدى. ئىلگىرى-ئاخىر 70 نەچچە كىشى بىلەن سۆزلەشتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلكىنگە قايتىپ ئۇلكىلىك پارتكوم بىلەن مەركىزىي ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىغا يوللايدىغان تەكشۈرۈش دوكلاتى ئۇستىدە نەيارلىق كۆردى.

ئۇلكىلىك پارتكوم شۇجىسى جۇ شىچۈڭنىڭ ئۇلكە دەرىجىلىك ئىز باسار كادىرلار ئىسملىكىدىن چىقىرىۋېتىلگەنلىكىنى بىلىندۇرۇپ، تاللاشقا بولىدىغانلار شۇنچە جىق تۇرسا، تالاشتا قالغان، تۆۋەندە ئۇستىدىن گەپ-سۆز قاياتاق كەتكەن بىرسىنى ئىسملىككە كىرگۈزۈپ نېمە قىلىمز؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە مۇشۇ بىر قانچە يىل مابەينىدە جۇ شىچۈڭنىڭ ئۆستۈرۈلۈشى بەك تېز بولۇپ كەتكەنلىكى تۇرىدۇ، پۈختىراق ئىش قىلغىنىمز تۇزۇك. كىشىلەرنىڭ ئىنكاسىدىن قارىغاندا جۇ شىچۈڭنىڭ ئاچچىقى يامانراقكەن دېدى.

جىڭ يۈگىنىڭ باش لىگىشتىپ، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قالدى.

بىرمۇنچە كىشىلەر جۇ شىچۈڭ تاۋ شيۈگىنى قىستاپ ئۇلتۇرۇپ قويۇپتۇ دېگەن گەپنى ئاستىرتىن غۇلغۇلا قىلىپ، جانلىق، تەسىرلىك سۆزلەپ يۈردى. جىڭ يۈگىنىڭ توغرىسىدىمۇ سۆز-چۆچەك پەيدا بولدى. بەزىلەر ئۇنى جۇ شىچۈڭنىڭ «كۈشەندىسى»، ئۇ چاتاق تېپىش ئۈچۈن تەكشۈرۈشكە بېرىپ، نەتىجىدە بىكار ئاۋارە بوپتۇ دېسە، يەنە بەزىلەر جىڭ يۈگىنىڭ جۇ شىچۈڭ بىلەن «بىر يول» دېگىلى ئادەم، ئۇنىڭ م. شەھەرىگە تەكشۈرۈشكە بېرىشى ئاشكارا تەكشۈرگەن بولۇپ، ئاستىرتىن قانات ئاستىغا ئېلىش،

ئاخىرىدا بېپىسىخور-يوشۇرۇپ چوڭ ئىشنى كىچىك ئىشقا، كىچىك ئىشنى يوق ئىشقا چىقىرىش ئۈچۈن بولغان دېيىشتى. ئۆلكىلىك پارتكوم ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك ئورۇن جېڭ يۈگىپىڭ ئۈستىدە شىكايەت قىلىنغان بىگى خەت تاپشۇرۇۋاپتۇ دېگەن گەپلەرمۇ چىقتى.

ئارىدىن بىر نەچچە ئاي ۋاقىت ئۆتكەندە، جېڭ يۈگىپىڭ ئۆتكەنكى بىر ئىشنى بىردىنلا ئېسىگە ئېلىپ ھېلىقى قابىل باشقارما باشلىقىدىن جۇ شىچۈگنى ئېتىنى ئاتىماي تەنقىد قىلغان ماقالىنىڭ ۋە جۇ شىچۈگنى ئېتىنى ئاتاپ كۆككە كۆتۈرگەن ماقالىنىڭ ئاپتورلىرىنى تاپقان-تاپمىغانلىقىنى سۈرۈشتۈردى.

قابىل باشقارما باشلىقى بۇ ئىككى پارچە ماقالىنىڭ ئاپتورى بىرلا كىشى ئىكەنلىكىنى مەلۇم قىلدى.

جېڭ يۈگىپىڭ ھەيران بولۇپ: نېمە؟ — دېدى.

قابىل باشقارما باشلىقى: مېنىڭمۇ ئەقلىم يەتمەي قالدى، شۇڭا سىزگە مەلۇم قىلمىدىم. مەن ئۇ ئاپتورنىڭ ئۆزى بىلەن كۆرۈشتۇم. ئۇ ماڭا ئۆز ئاغزى بىلەن ئېيتىپ بەردى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۇ ستېرېئوچىلىق، قۇرۇلمچىلىق دەيدىغان يېڭىچە بىر يىزىقچىلىق ئۇسۇلىنى سىناق قىلىۋېتىپتۇ. ئۇ پىكاسسو ستېرېئوچىلىق ئۇسۇلىنى رەسساملىققا تەتبىق قىلغان. مەن ئەدەبىياتقا تەتبىق قىلىۋاتمەن دەيدۇ.

جېڭ يۈگىپىڭ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ھاڭ-تاڭ قالدى. ئۇ بۇ دۇنيا نېمىشاندىق بارغانچە ئۆزگىرىپ ھەرخىل-ھەر ياڭرا ئىشلار كۆپەيىپ كېتىۋاتىدۇ-ھە؟ ئۆتمۈشتە بىرەر دۇشمەن جاسۇسىنى، بىرەر خائىننى، بىرەر خىيانەتچى-ئوغرىنى، بىرەر ئەخلاقى بۇزۇلغان ئادەمنى بىر ياقلىق قىلىش ناھايىتى ئاسان بولاتتى! بۇ دۇنيا ئۆزگىرىپ ئۆزگىچە بولۇپ كېتىۋاتىدۇغۇ! بەلكىم ئۆزۈم راست قېرىپ قالغان ئوخشايمەن، پېنسىيگە چىقىش دوكلاتى يازسام بولغۇدەك دېگەنلەرنى ئويلىدى.

يەنە بىر خەۋەرگە قارىغاندا: بىر كىچىك گېزىتكە بېسىلغان خەۋەردە ياۋ يېرەن «مەنىۋى مەدەنىيەت ئۇلگىسى» دېيىلىپتۇ. ياۋ يېرەن گېزىتخانىغا بېرىشنى خالىماي قالغانمىش، ئۇنى گېزىتخانىدىنمۇ چوڭ ۋە يۇقىرى ئورۇن كۈتۈپ تۇرۇۋاتقان ئىمىش.

هويلا ئىچىده هويلا

ئۇ شەھەرگە ئەمدىلەتىن قايتا كۆچۈپ كېلىپ، قورقۇشۇم بېسىلغان ۋاقتىم ئىدى. كىشلەر مېنى نورمال ئادەم قاتارىدا كۆرگىنىدە يا يىغلىشمىنى، يا كۈلۈشمىنى بىلمەي قالدىم. كىشلەر ئاقنى ئاق، قارىنى قارا دېيىلەيدىغان بولغان چاغدا يا تەنتەنە قىلىشمىنى، يا ئازابلىنىپ جىم تۇرۇشۇمنى بىلمەي قالدىم. مەن بىر تۇغقىنىمنىڭ ئۆيىدە، خوتۇنۇم كوللېكتىپ ياتاقتا، ئوغلۇم يەنە بىر تۇغقىنىمزنىڭ ئۆيىدە تۇرغانتۇق، بار-يوق ئازغىنا ۋەيرانە مال-مۈلكىمزنىمۇ باشقا بىر تۇغقىنىمزنىڭ ئۆيىگە قويۇپ قويغانتۇق.

جۇڭگولۇقنىڭ تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتىنى مۇھىم بىلىشى بىكار ئەمەسكەن. شۇ كۈنلەردە «خۇڭخۇ قىزىل قوغدىغۇچىلار ئەترىتى» ناخشىسىنى ئېيتىشقا بولىدىغان بولغانىدى. «خۇڭخۇ سۈيى دولقۇنلايدۇ توخنىماي» دېگەن ناخشىنى ئاڭلىغان ھامان، ئىختىيارسىز كۆزۈم ياشقا تولاتتى.

بىر كۈنى ئاخشىمى مېنى ئىككى ناتونۇش كىشى ئىزدەپ كەپتۇ. ئۇنىڭ بىرى ئاپتاپتا قاپقارىداپ كەتكەن ئەر، يەنە بىرى ئاپئاق. پاكىز ئايال ئىدى، ھەر ئىككىسى قويۇق ياقا يۈرت تەلەپپۇزىدا سۆزلەيتتى. بۇ يات كىشلەرنى كۆرۈپ سەل قورقۇنۇپ قالدىم-دە، ئىش سەل سىرلىق بىلىنگەچكە، گېپىم قولاشماي قالغانلىقىغا قارىماي، ئۇلارنىڭ تونۇشتۇرۇش ئېلىپ كەلگەن-كەلمىگەنلىكىنى سورىدىم.

— كومپوزىتور لىۋ مىڭ سىز بولامسىز؟

مەن باش چايقىدىم.

— «كىچىك قارلىغاچ» دېگەن، باللار ناخشىسىنىڭ ئاپتورى سىز ئەمەسمۇ؟ — گويا مەن بىرنەۋرە ئىنسىدەك، ئۇلار ماڭا

ئاھايىتى قىزغىن مۇئامىلە قىلدى.

— بۇ، شۇنداق، — دېدىم مەن ئۆزۈمنى قاچۇرالماي، — كىچىك قارلىغاچ، كىچىك ئاق توشقان دېگەن ناخشىلارنى ئېشىتكەن ئادەمنىڭ كومپوزىتورلۇق دېگىلى بولسۇن! مېنىڭچە ئۇ ئاللىقاچان كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى... مەن قارىسىغا ئانچە-مۇنچە ناخشىلارنى ئىشلەپ باققان، ئۇنىڭ زادى تېلغا ئالغۇچىلىكى يوق، — مەن يەنىلا ئېتىشكە قىل قالدىم، — كېيىن يازمايدىغان بولدۇم...

— بىراق بىزنىڭ پېشقەدەم يۇمنجاڭ سىزنى تاپماي قويماڭلار دەپ تاپىلىغانىدى، سىزنى تاپمىز دەپ سۈرۈشتۈرمىگەن يېرىمىز قالمىدى! — دېدى ھەر ئىككىلەن بىر ئېغىزدىن.

— ئۇلار ھەر ئىككىسى مۇزىكا شۇيۇمننىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى ئىكەن، بىرسىنىڭ فامىلىسى چېن يەنە بىرسىنىڭ لى ئىكەن، ئۇلارنىڭ يۇمنجاڭنى ئاتاقلىق پروفېسسور جاۋ خېڭمەن ئىكەن.

— كېلەر ئايدا بىزنىڭ شۇيۇمندە ئاممىۋى ناخشىلار ھەققىدە سۆھبەت يېغىنى ئۆتكۈزۈلمەكچى، جاۋ يۇمنجاڭ سىزنى شۇ يىغىنغا تەكلىپ قىلىپ ئەكەلمەي قويمايمەن دەيدۇ.

— مەن ئەمدىلەتىن ئۆي كۆچۈرۈپ قايتىپ كەلدىم، خىزمىتىمنىڭ نەگە تەقسىم قىلىنىشىنمۇ بىلمەيمەن، بەلكىم كۆمۈر كانىغا ياكى مۇھىت تازىلىقى ئىدارىسىگە تەقسىم قىلىنارمەنمكىن؟ مېنىڭ باللار ناخشىسى ئىشلەش بىلەن شۇغۇللانغان ۋاقتىم ئاران بىر يىلدىن ئاشىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى 20 نەچچە يىلنى كۆمۈر بىلەن ھەپىلىشىپ ۋە يەر سۈپۈرۈپ ئۆتكۈزدۇم.

ئۇلار كۆڭلى-كۆكسىنى شۇنچە كەڭ تۇتۇپ، تولىمۇ ئەپسۇسلىنىش بىلەن كۈلۈپ كەتتى ۋە:

— ئۇنداقتا سىزنىڭ كەسپىي پائالىيىتىڭىزنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش تېخىمۇ زۆرۈر ئىكەن... بېرىش-كېلىش ماشىنا كىرايىڭىزنى شۇيۇمن كۆتۈرىدۇ...، — دېدى.

مېنىڭ كەسپىي پائالىيىتىم ئۆزۈن يىل شۇغۇللانغان كۆمۈر قېزىش

ياكى يەر سۈپۈرۈش بولماي قانداقلارچە ئازغىنا ۋاقىت شۇغۇللانغان ناخشا ئىشلەش بولىدۇ دېگەننى چۈشىنەلمەي گاڭگىراپ قالدىم. «ناخشا ئىشلەش!» دېگەننى ئويلاپ ئۆزۈمنى ئوبدان تۇتۇۋالماقچى بولدۇم، «كىرانى مەكتەپ كۆتۈرىدۇ!» دېگەن گەپتىن قارىغاندا دۆلەتنىڭ ئادەمى بولۇپ قاپتىمەن-دە، پويىزغا ئوچۇق-ئاشكارا ئولتۇرۇپ، كارىۋات بېلىستىنى مەردانلىك بىلەن سېتىۋېلىپ كامانداروپكىغا چىقىدىغان بوپتىمەن-دە! كامانداروپكىغا چىقىدىكەنمەن، كومپوزىتورلۇق سۈپەت بىلەن كامانداروپكىغا چىقىدىكەنمەن! دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

پىشقەدەم يۈەنجاڭ! ئوقۇتقۇچى لى! ئوقۇتقۇچى چېن! لار كۆز ئالدىمغا كېلىپ ھەي لېۋىمگە دېدىم، كىچىك قارلىغاچ دېگەن ناخشام قارا كىيىم كىيگەنلىرىم، كىچىك ئاق توشقان، قۇلاقلىرىگە سوزۇلغان دېگەن ناخشام... يۈرەكنى ئويىنىتىدىغان باللار خورى! خىيالىمدىن تىزىلىپ ئۆتتى.

يىغىنغا باردىم. مەن ئۇلار تۇرغان شەھەرگە — كونا دېسە ئونىڭدىنمۇ ئارتۇق كونىسى تېپىلمايدىغان، ئەمما مەڭگۈ خارابلاشمايدىغان شەھەرگە باردىم. ھەممە بىنالارنىڭ ۋە كوچىلارنىڭ ئۈستىنى گويا بىر قەۋەت قوغدىغۇچى پەردىدەك چاڭ-توزان قاپلاپ تۇراتتى. مەن جاۋ يۈەنجاڭ، چېن ۋە لى ئوقۇتقۇچىنى يوقلاپ باردىم. مەندە ھەممىدىن بەك ئۇنتۇلماس تەسىرات قالدۇرغىنى شۇ بولدىكى، ئۇلارنىڭ تۇرۇشلۇق ئۆيلىرى مۇقەددەس ئوردا سارايلىرىغا ئوخشاپ كەتتى. قارا دەرۋازىسىنىڭ سىرلىرى چۈشۈپ كەتكەن، ھويلا تاملىرى ئېگىز ئىدى، يېشىللىقى ئۈزگىرىپ سارغىيىشقا ۋە قىزىرىشقا باشلىغان دەرەخلەرنىڭ ئۇچى يىراقتىنلا كۆرۈنۈپ تۇراتتى... دەرۋازا گۈمبىزى يوغان بىر ئېغىز ئۆيچىلىك بار ئىدى، ئۇنىڭ نېرىسىدا ناھايىتى يىراقتەك كۆرۈنگەن، ئۆزۈم كۆرمىگەنگە ئۇزاق بولغان ھويلا تۇراتتى، دېرىزە ئالدىدا بامبۇكلار، تاشتەكلىك گۈللەر،

تاشلىنىپ قالغان ئەمما باشتىكى ھۆسن جامالىنى ساقلاپ قالغان تاش ئورۇندۇق، تاش جوزىلار تۇراتتى. جاۋ يۇەنجاڭ ئۇدۇل ئۆيدە، ئىككى ئوقۇتقۇچى ئىككى ياقتىكى يان ئۆيلەردە تۇرىدىكەن، جەنۇب تەرەپتىكى ئۆيدە يېڭىلا توي قىلغان ياش ئاسىستېنت شىياۋجۇ تۇرىدىكەن، ئۇنىڭ بۇرۇتى خەت تارتمىغان بالا دېسە ئارتۇق كەتمەيدىكەن. ئادەمگە قىزىق تۇيۇلمىدىغىنى شۇكى، ھويلىلار بىر-بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن بولۇپ، تۇرالغۇ ئۆيلەر ئەڭ سىرتىدىكى ھويلىغا جايلاشقان، مۇشۇ ھويلىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان ئۆينىڭ يېنىدىكى كىچىك ئىشكىتىن ئۆتسە ئارىدىكى ھويلىغا چىقىشقا بولىدىكەن، ئارا ھويلىدىكى سەككىز ئېغىزلىق ئۆي شۇيۈەننىڭ ماتېريال بۆلۈمى ئىكەن. ئۆز ۋاقتىدا ھەممە ئىشكىلەرگە پېچەت چاپلىنىپ، تۆمۈر قۇلۇپ سېلىنىپ، پېچەتلەر قىزىرىپ، قۇلۇپلار داتلىشىپ كەتكەچە تۇرغان، مەن بارغاندا ئىشكىلەر ئاللىقاچان ئېچۈۋېتىلگەچكە پېچەتلەر يىرتىلىپ كەتكەنۇ، ئەمما تېخى يۇيۇپ تازىلانمىغان، تۆمۈر قۇلۇپلار كۆندۈزى ئېچىلىپ، كەچلىكى يەنە سېلىپ قويۇلىدىكەن، ئۆيلەرنىڭ ئىچىدە تۇرلۇك كىتابلار، مۇزىكا نوتىلىرى ئوگىتەي-توگتەي دۆۋىلىنىپ، چېچىلىپ يېتىپتۇ، جازىلاردا ۋە يەردە ساپلا پلاستىنكا ۋە پلاستىنكا پارچىلىرى تۇرۇپتۇ. ئاشۇ سەككىز ئېغىز ئۆينىڭ ئۆزى بېشىغا بالا-قازا كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن بالا-قازا دەستىدىن ۋەيران بولۇپ كەتمىگەن ۋىجدان، ئالىيجانابلىق ۋە سەنئەت ئۈچۈن مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ ناخشا ئېيتىۋاتقاندەك ئىدى. ھويلىنىڭ ئۈزۈن-چوگقۇرلۇقى قانچىلىك؟ دېسىگىز، ھويلىدا شاخلىرىدا سانجاق-سانجاق چىلانلار ساڭگىلاپ تۇرغان ئىككى تۈپ چىلان دەرىخى بار ئىدى، چىلانلار گويا «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ سىنىقىنى باشتىن كەچۈرمىگەندەك بېقىملىق ھەم شوخ كۆرۈنەتتى. كومپوزىتور ياكى غەيرىي رەسمىي كومپوزىتورنى چىلان شىخىدا زوگزىيىپ ئولتۇرغان بىر قېرى مۇشۇك قارشى ئالدى. مۇشۇكنىڭ كۆزىدىن ئېغىر غەمكىنلىك ۋە يەتكچە شۇبھە ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى.

جەنۇبتكى ئىككى ئېغىز ئۆينىڭ يان تەرىپىدە سىرلانمىغان كىچىككىنە بىر ياغاچ ئىشىك تۇراتتى، شۇ ئىشىكتىن ئۆنسە ئۆچىنچى ھويلىغا كىرىشكە بولاتتى. ئۆچىنچى ھويلىدا جەنۇب ۋە غەربكە جايلاشقان يان ئۆيلەرلا بولۇپ، ئادەتتىن تاشقىرى ئېگىز ئىدى. ئۆينىڭ ئىچىدە چىرايلى سارغايغان، ئۆزى ئورۇق كەلگەن، كىيىملىرى جۇل-جۇل بولۇپ كەتكەن، كۆزلىرىدىن نۇر چاقناپ تۇرىدىغان كىشىلەر شۆيۈەن ژۇرنىلىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش تەييارلىقى بىلەن مەشغۇل بولۇپ ئولتۇرۇشاتتى. دېمەك بۇ شۆيۈەن ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ ئىشخانىسى ئىدى، يەنە مۇبەيگە قويۇلغان قوناق گۆللا ئالاھىدە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. تەھرىر بۆلۈمىدىكىلەر مېنى ماقالە يېزىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدى. مەن خېلى كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسەتكىنىمدىلا ئاندىن ماقالە يازالايدىغانلىقىمغا ئىشەنچ باغلىيالايتتىم، شۇنىڭدەك رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن كۆل رەڭ، كۆڭ گاباردىن رەختتىن ئۆلچەملىك چاپان كىيگەن كىشىلەرنىڭ ئىلگىرى ئابروي قازانغان مۇشۇ شۆيۈەننىڭ ژۇرنىلىنى بېڭىباشتىن چىقىرالايدىغانلىقىغمۇ ئىشەنچ باغلىيالايتتىم. ئاشۇ ئۆچ قەۋەت ھويلىنى زىيارەت قىلغاندىن كېيىن، مۇشۇنداق ھويلا ئىچىدە ھويلىسى بار دۆلەتتە قانداقلارچە مەدەنىيەت زور ئىنقلابى پارتلىغانلىقىغا زادىلا ئەقىل يەتكۈزەلمىدىم.

ئۆنىڭدىن كېيىن يۇمەنجاڭ جاۋ خېڭئەن ۋە ئوقۇتقۇچى لى، چېنلار مېنى تاماققا تەكلىپ قىلدى. ئاشخانا قاينام بازارنىڭ ئېغىزىغا جايلاشقان ئۇچ قەۋەتلىك بىنا ئىكەن. قارا سىرى چۈشۈپ كەتكەن يوغان دۆگلەك جوزىغا ئولتۇرۇۋېدىق، تۆتىمىز يېرىمغىمۇ كەلمىدۇق. ئاشخانىنىڭ ئىچىنى ئاراڭ-چۇرۇڭ بىر ئاپتو. نۇرغۇن كىشىلەر ھاراق ئىچىشۋاتقانىنىڭ ئۈستىگە ھاراق ئويۇنى ئويناۋاتقانلارمۇ، جېدەل چىقىرىپ ۋارقىرىشىۋاتقانلارمۇ، چىنە-تەخسىلەرنى چوكا بىلەن تاراڭشىتىۋاتقانلارمۇ بار ئىدى. بىز خېلى كۆپ ھاراق ئىچتۇق، توخۇ گۆشىدىن لازا ئارىلاشتۇرۇپ قورۇلغان سەي بىلەن سىشۇەنزە يېدۇق، مەن جىقراق ئىچۇۋلىپ سەل مەست بولۇپ قالدىم، بىز

سەنئەت بىلەن كىشىلىك تۇرمۇشىدا يۈز بەرگەن بىر مۇنچە دەرد-ئەلەملەر ۋە ئۆتكۈر كۆز قاراشلىرىمىز ھەققىدە كەڭ-كۆشادە سۆزلەشتۇق، بىرلا كۆرۈشۈپ كونا قەدىناسلاردەك بولۇپ كەتكەن دوستلۇقىمىزنىڭ شۇنچە قويۇق، تەسىرلىك بولغانلىقىدىن ھەيرانمەن، ئادەم بىلەن ئادەمنىڭ تېزدىنلا شۇنچە چىقىشىپ كەتكەنلىكىدىن ھەيرانمەن.

«سىرداشلارنىڭ قەدىر-قىممىتى بىر-بىرىنىڭ دىلىنى چۈشىنىشتە!»

«ھاياتىڭدا ئۆزۈڭنى چۈشىنىدىغان سىرداشقا ئىگە بولۇش ھەممىدىن ئەۋزەل!»

«يەنە بىر يېڭى سىرداشقا ئىگە بولۇش ھەممىدىن خۇشاللىق ئىش!»

«بار پۇتۇن ئالەمدە بىزنىڭ چىن قەلبىداش دوستىمىز، بۇ جاھاننىڭ ئۇ چېتىمۇ بولغۇسى تام قوشنىمىز!»

بىز ئەنە شۇ كونا ئەمما لەززەتلىك سۆزلەردىن ھۇزۇرلاندۇق. ھەممىز ئۆزىمىز بېسىپ ئۆتكەن ئەگرى-توقاي يوللارنى قىن-قىنىغا پاتماي دېگۈدەك سۆزلەپ چىقتۇق — تا بۇ كۈنگىچە تىرىك ياشاپ كەلگەنلىكىمىز ھەتتا بىر يەرگە جەم بولۇپ ھاراق ئىچىشۇاتقانلىقىمىز دىن ئىنتايىن شادلاندۇق.

— مەن زادى ئىشە نچىمنى يوقاتماي كېلىۋاتىمەن! — دېدىم مەن، — مەن بۇرۇنلا ئېيتقان، دۇنيادا بەربىر ياخشى ئادەم كۆپ! ئادەملەرنىڭ خۇددى بۆرىگە ئوخشاش بىر-بىرىنى يەۋېتىدىغاندەك ئۇرۇش-جېدەل قىلىشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلارنىڭ دىلى ئاخىرى بىر-بىرىگە يېپىشىدۇ!

— ئاق كۆڭۈللۈكلىكىڭنى تاشلىماپسىز! سىزنىڭ يەنە نۇرغۇنلىغان گۈزەل باللار ناخشىسى ئىشلىيەلەيدىغانلىقىڭىزدا گەپ يوق! — دېدى جاۋ يۈەنجاڭ مەردانىلىك بىلەن، ئىككى ئوقۇتقۇچىمۇ

بۇنىڭغا باش لىڭشتىپ قوشۇلدى.

— مېنىڭ يېڭى ھاياتىم بۇدا مۇزىكا شۇيۇمنىگە قىلغان سەپىرىمدىن باشلاندى. قايناق رەستىنىڭ ئېغىزىدىكى ئۇچ قەۋەتلىك بىنادا ئۇچ روملا ھاراق ئىچكەندىن كېيىن، يۇزۇم قىپقىزىل قىزىرىپ ئۇزاققىچە رەڭگىمدىن يوقالمىدى.

ئارىدىن ئۇچ ئاي ۋاقىت ئۆتكەندە، شۇيۇمن ژۇرنىلىغا ئاتاپ ئۆزۇمگە قالتىس بىلىنگەن بىر پارچە ماقالە يازدىم. ئاشۇ شەھەرگە يەنە بىر رەت بېرىپ، ماقالىنى ئۆزۈم ئاپىرىپ بەرمەكچى بولدۇم.

قىش كىرىپ، ئەمدىلا تۇنجى قار چۈشكەن كۈنلەر ئىدى. باشقىلارنى ئاۋارە قىلغۇم كەلمەي، پويىزدىن چۈشۈپلا شۇ ئەتراپتىن بىرسىم جىڭ گۆشنان سېتىۋېلىپ ئاۋۇالى قورساق تويغۇزدۇم، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاغزىمغا يۇققان ماي يۇقىنى پارقىرىتىپ تەھرىر بۆلۈمگە باردىم.

باشتىكى ھويلىدا ئىنىس جىن كۆرۈنمەيتتى. ئۇستىنى قار قاپلىغان بامبۇكلار باشقىچىلا ئىسكەتكە كىرگەنىدى. ئۇستىگە ئاق قاردىن داستىخان سېلىنغان تاش جوزا چوڭقۇر خىيالغا پاتقاندەك قىياپەتتە ئىدى. بىر خوراز گويا زېرىكىپ ئېچى پۇشقاندەك قى-قى قىلىپ بىرلا سايىرىغاندىن كېيىن، قارىسىغا سايىرىغانلىقىنى تۇيغاندەك شاپىلدە توختاپ قالدى-دە، بىر بېسىپ-ئىككى بېسىپ، قار ئۇستىدە بامبۇك يايرىقىغا ئوخشاش ئىز قالدۇرۇپ ئاستا كېتىپ قالدى. ئارا ھويلىدا ئۆز ئىشى بىلەن ئالدىراپ ئۇيان-بۇيان كېتىشۋاتقان بىر قانچە ئوتتۇرا ياشلىق كىشىلەر ماڭا دىققەت قىلمىدى، مەنمۇ ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى تونۇمايتتىم. بۇ ئولجىغا قالغان جاننى تەڭ مۇبارەكلەيدىغان چاغلار ئۆتۈپ، ھەممە ئادەم ئۆز ئىشى بىلەن ئالدىراۋاتقان ۋاقىت ئىدى. چىلان دەرىخىگە قونغان قارلار خۇددى غايىبلىق ئىچىدىكى قانداقتۇر بىر نەرسىنىڭ ھەرىكىتىدىن سىلكىنگەن-

دەك، كىشلەرنىڭ مېڭىشى بىلەن تەڭ ئاز-ئازدىن تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئەڭ ئىچكىرىدىكى ھويلا تولمۇ جىمجىت ئىدى. مەن شۆيۈەن ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ، ئاق پەردىنى قايرىغاندىن كېيىن ئۆيگە كىردىم.

ئۆينىڭ ئىچىدە ئادەم كۆرۈنمەتتى. ئىش ئۈستەللىرى ئاددىي بولسىمۇ، لېكىن يېپىپگى ئىدى. ئۈستەل ئۈستىدىكى ھالەتتىن قارىغاندا، ھەممە ئۈستەللەرنىڭ ئىشلەۋاتقان ئىگىسى بارلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۆينىڭ چېپ ئوتتۇرىسغا كونا تەقلىتىكى چويۇن مەش قويۇلغان بولۇپ تەپتى ناھايىتى ئىسسىق ئىدى. مەش تۆپىسىگە قويۇلغان ئالىيۇمىن چۆگۈننىڭ سۇيىق ھۆشى-ھۆش قېلىپ قاينىشى ئالدىدا تۇراتتى. مەن يېرىتىق كونا سافاغا ئولتۇرۇپ ئۈستەللەر ئۈستىدە چېچىلىپ ياتقان ماقالە-سالام خەت قەغەزلىرىنى، شىلىم، قەغەز تىككۈچ، قەلەمدانلارنى ۋە چۆگۈندىكى سۇنىڭ قىش كۈندە ئېيتۇاتقان ناخشىسىنى تاماشا قىلىپ ھەددىدىن زىيادە ھۆزۈرلاندىم. مۇشۇنداق ھۆزۈرلىنىپ باقمىغىنىمغا، جاھاندا مۇشۇنداق ھۆزۈر بېغىشلايدىغان ھويلا، ئۆي، مەش ۋە كونا سافالار بارلىقىنى بىلىپ باقمىغىنىمغا ئۆزاق زامان بولغانىدى. بېگەن گۆشنالىرىم تېنىمگە سىڭىپ، ئىسسىق تارقىتىپ ھاردۇق يەتكۈزۈشكە باشلىدى، ھاراق ئىچىپ كەيپ بولغاندەكىددەك ئۇخلاپ قالدىم.

مەن يازغان ماقالەمنى ئەنە شۇنداق ئايرىپ بەردىم. ئىككىنچى قېتىملىق مۇزىكا ھاياتىمنى ئەنە شۇنداق باشلىدىم، يەنە كېلىپ، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بار زېھنى-كۈچۈمنى بالىلار ناخشىسى ئىجادىيىتىگە قاراتماي، مۇزىكا نەزەرىيىسى ھەققىدىكى تەتقىقاتقا قارىتىدىغان بولدۇم.

جاۋ يۈەنجاڭ، ئوقۇتقۇچى لى، چېنلار ۋە مېنى بىلىدىغان، ياخشى كۆرىدىغان نۇرغۇن دوستلار مېنى بالىلار ناخشىسى ئىجادىيىتى بىلەن داۋاملىق شۇغۇللىنىشقا رىغبەتلەندۈردى، ئۆزۈمۇ «كىچىك قارلىغاچ» ناخشىسىنى ئىشلىگەن ئۆتمۈشۈمنى تەكرار-تەكرار ئەسكە ئالدىم

هەمدە ئۆزۈمنى پىكىباشتىن قايتا-قايتا سىناپ كۆردۇم، «1-ئىيۇن» بالىلار بايرىمى بولغاندا تەكلىپ بويىچە پىئونېرلار ئەترىتىنىڭ بايراق چقىرىش مۇراسىمغا قاتناشتىم، كاناي ۋە دۇمباق ساداسى ئېچىدە پىئونېرلار ئېسىپ قويغان قىزىل گالىستۇكنى تاقىدىم. شۇ يەردىكى ئايالالار بىرلەشمىسى بىلەن كومۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى رەھبەرلىرى مېنى قوبۇل قىلدى ھەمدە بالىلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئىشغا داۋاملىق تۆھپە قوشۇشقا دەۋەت قىلدى، مېنى يۇرتىكى بالىلار ئۈچۈن سوقىدۇ دېگۈچىلەرمۇ كۆپ بولدى... بىراق مەن يازمىدىم ۋە يازالمىدىم. چۈشۈمدە بالىلار ئۈچۈن قالتىس ناخشىلارنى ئىجاد قىلىپ چۈشىگەن بولساممۇ، لېكىن ئويغانغان ھامان ئۇ ناخشىلار نەگىدۇر غايىب بولۇپ كەتتى. مېڭەمدە بالىلارغا خاس ساددا ۋە يېقىملىق مېلودىيىلەر، ساددا ۋە يېقىملىق ئاھاڭلار پەيدا بولدى-يۇ، لېكىن ئېسىمگە ئېلىپ بولغىچىلا ئۇ ئاھاڭلارنى بوران-چاپقۇن، خەۋپ-خەتەر ۋە تۇرلۇك چاكىنا سۆيقەستلەر سۈمۈرۈپ كەتكەندەك بولدى. كىچىك قارلىغاچ، كىچىك ئاق توشقان ناخشىلىرىنى ئىشلىگەن چاغدىكى كەيپىياتىمنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى ئۈمىد قىلغان بولساممۇ، لېكىن شۇنداق كەيپىياتنىم ئەمدىلا قوزغىلاي دېگەندە ئۇنى قانداقتۇر بىر قول كېلىپ نېرى ئىتتىرىۋەتكەندەك (ياكى قانداقتۇر بىر پۈت كېلىپ نېرى تېپىۋەتكەندەك) بولدى. يەنە كېلىپ، بالىلار ناخشىسىنى ئىشلىيەلمەس بولۇپ قالغانلىقىمنى سەزگەندە خۇددى شۇنداق بولۇشىنى ئالدىنئالا بىلىدىغاندەك كۆزۈمدىن بىرەر تامچە ياشمۇ ئاقماس بولۇپ قالدى. ئەسلىدە ئوقۇتقۇچى لى بىلەن چېن ئىككىسى مېنى ئىزدەپ كەلگەن ۋە «كىچىك قارلىغاچ» ناخشىسىنى تىلغا ئالغان چاغنىڭ ئۆزىدىلا ئازابلىنىپ ئۇن سېلىپ يىغلۇۋېتىشكە قىل-قال قالغانىدىم.

سىلەرگە مەلۇم بولغىنىدەك، ھېلى ئۇنداق، ھېلى بۇنداق قىلىپ يۈرۈپ، ئاخىرى مۇزىكا نەزەرىيىسى دېگەن ئاتاقلا ئېگە بولۇپ قالدىم. ئاغدىن-باغدىن ماقالە قوراشتۇرغۇچى بىر ژۇرنال

مېنى «سەنئەت تەنقىدچىسى» دەپ ئاتاپتۇ. شامالنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش تۆتۈپ، ئىزا تارتماي پو ئاتىدىغان بىر گېزىت ئۇزۇنىڭ ئەڭ كېيىنكى سەھىپىسىنىڭ بىر بۇرجىكىگە بېسىلغان ماقالىسىدە مېنى «سەنئەت پەيلاسوپى» دەپ ئاتاپتۇ. سەنئەت پەيلاسوپى دېگەننىڭ نېمىلىكىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ، ئېشىقلىپ بېرەر بېچى تاج كىيگۈزۈلسە ھەممەيلەن خۇش بولىدىغان ئوخشايدۇ. «قالپاق كىيگۈزۈش» نى ھەققەتەن ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىدىكى چوڭ بىر كەشپىيات دېسە بولىدۇ.

مەن مۇزىكا نەزەرىيىچىسى دېسە مۇزىكا نەزەرىيىچىسىگە ئوخشايدىغان، ئىجادىيەتچى دېسە ئىجادىيەتچىگە ئوخشايدىغان، تەنقىدچى دېسە تەنقىدچىگە ئوخشايدىغان شۇ يولنى بويلاپ «روناق» تېپىشقا باشلىدىم.

مەن بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى پروفېسسور جاۋ خېڭئەن بىلەن ئىككى ئوقۇتقۇچىنىڭ ھىممىتىدىن بولۇۋاتقانلىقىغا ئىشەنىدىم. ئۆز ۋاقتىدا ھازىرقىدەك مودېغا ئايلانغان تاساديېيلىق، قىسمەت ۋە سەۋەبتىن تاشقىرىلىق يوقلۇقىغا ئىشەنىدىم. مەن مۇبادا پروفېسسور جاۋ خېڭئەن 50-يىللاردا «كىچىك قارلىغاچ» ناخشىسىنى تاساديېيي ئۇچراتمىغان بولسا، ياكى بۇ ناخشىنى ئۇچراتقان بولسىمۇ لېكىن ئالدىراش بولغانلىقى، شۆيۈەنچىلەرچە تارتىنچاقلىقى، ئۇيقۇسىز قالغانلىقى ياكى خوتۇنى بىلەن تاكالالىشىپ قېلىپ كەيپى بۇزۇلغانلىقى ئۈچۈن ئاشۇ ناخشىغا ۋە ئۇنىڭ ئاپتورىغا زادى دىققەت قىلمىغان بولسا، يەنە بىر مۇنچە ئېھتىماللىقا ھەتتا بەئەينى مۇقەررەرلىككە ياتىدىغان تاساديېيلىق يۈز بەرگەن بولاتتى، ھەرقانداقلىكى تاساديېيلىق يۈز بەرگەن بولاتتى، ھەرقانداقلىكى تاساديېيلىق ئۇلارنىڭ چاقىرىق چاقىرماسلىقىغا سەۋەب بولغان بولاتتى، چاقىرىق چاقىرمىغان بولسا، مەن چوغى ئۆچكەن كۆلدەك روھىي ھالەتكە مۇپتىلا بولاتتىم-دە، مۇزىكا دېگەنگە زادى-زادى يېقىن كېلەلمىگەن بولاتتىم دېگەنلەرنى نەچچە-نەچچە ئويلىدىم. ئارخىپىمدىن قارىغاندا، مەن كۆمۈر زاۋۇتىغا ياكى مۇھەت

تازىلىقى ئىدارىسىگە تەقسىم قىلىنسام مۇڭا يېقىراق بولاتتى.
1979-يىلدىكى كەيپىياتىمدىن ئالغاندا، مەن ئاخىرقى ئۆمۈرىمنى خاتىرجەم ئىشلەيدىغان ئىش بىلەن ئوتكۈزۈشنى ئۈمىد قىلاتتىم. خەۋەرلىشىش بۆلۈمىدە ئىشلەشنى، كىنوخانىدا بىلەت يىغقۇچى بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتىم، ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق تۇرىدىغان شېرىن خىيالىم كۆتۈپخانىدا مۇلازىم بولۇش ئىدى. شۇ كۈنلەردە يۈز زىيالىينىڭ ئىچىدە 99 نەپ كۈنلەرنى بىكارچىلىق بىلەن دەم ئېلىپ ئوتكۈزىدىغان ئىشلارنى قىلسام دەپ ئىلتىجا قىلىۋاتقانلىقى ماڭا مەلۇم ئىدى.

دەسلەپكى بىر قانچە يىلدا مەن جاۋ يۈەنجاڭ بىلەن بىر نەچچە نۆۋەت خەت ئېلىشتىم، بىر نەچچە ئېغىز گەپ بىلەنلا ئارىمىزدا سەممىي دوستلۇق ئورناپ قالدى. مەن ئۇنى ئۇستازىم دەپ ئاتىدىم، ئۇ مېنى زىرىكىشكە چىداپ، ئۆز ھاياتىمنى باللارغا بېغىشلاشقا دەۋەت قىلدى. ئۇ ئۆز ئەسەرلىرىنى ۋە تەرجىمىلىرىنى ماڭا ئەۋەتىپ تۇردى، مەنمۇ توختىماي ئېلان قىلغان ماقالىلىرىمنى ئۇنىڭغا ئەۋەتىپ تۇردۇم. گەپنىڭ راستىنى ئېيتقاندا مەن زىرىكىش ئەمەس، بىر مەھەل داڭقى چىقارغانتىم. كۆمۈر كانىدىن قايتىپ كەلگەن ۋاقتىمدا مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسىمۇ ئەمەس ئىدىم. ئارىدىن بەش يىل ئوتكەندە شەھىرىمىزدىكى مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى بولۇپ قالدىم.

1983-يىلى پروفېسسور جاۋ خېنئەنگە خەت يېزىپ، ماقالىلىرىمنى ئەۋەتسەم جاۋاب خەت كەلمىدى، 1984-يىلى يېڭى يىلدا ۋە چاغاندا تەبرىك خېتى يازسامۇ جاۋاب كەلمىدى. گېزىت خەۋىرىدىن شۇنى بىلدىمكى، جاۋ يۈەنجاڭ شۆيۈەننىڭ يۈەنجاڭلىق ئورنىدىن ئايرىلىپ، شۇ شەھەرلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرلىقىنى ئۈستىگە ئالپتۇ. ئۇ ياق 1984-يىلى كۆزدە ماڭا ئالدىن ئۆختۇرمايلا بىزنىڭ شەھەرگە يېغىنغا كەپتۇ. مەن خەۋەر تاپقان ھامان مېھمانخانىغا ئىزدەپ بېرىپ ئۆيگە تەكلىپ قىلدىم، ماڭا كۆپ ياخشىلىق قىلغان بۇ كاتتا پروفېسسورنى ھەر

هالدا ئۆيۈمگه — ئوچ ئېغىز ياتاق، بىر دالانلىق ئۆيۈمگه باشلاپ كېلىپ بىر ژاقلىق تاماق بىلەن مېھمان قىلىۋالدىم. پاراڭ ئارىسىدا شۇنى بايقىدىمكى، ئۇياق بىرقانچه يىلدىن بۇيانقى مۇزىكا ئىجادىيىتى ژه مۇزىكا نەزەرىيىسىنى ئىما-ئىشاره بىلەن بىر مۇنچه تەنقىد قىلدى، ئۇ يامغۇردىن كېيىنكى موگزەدەك باش كۆتۈرگەن بىر مۇنچه ياشلارنىڭ يامغۇردىن كېيىن كوركىرىغان پاقىلاردەك ھەممىلا يەردە كوركىراپ يۈرگەنلىكىنى ياقتۇرمايدىكەن. ئۇ ماڭا ناھايىتى سىلىق يول بىلەن مۇنداق دېدى:

— ھازىر ئەھۋالىڭىز ئۆزگەردى، سىز ياش ھەم بىگىڭىز بار، قولىڭىزدىن ئىشمۇ كېلىدۇ، سەھەر قۇياشىدەك ناھايىتى تېز ئۆرلەۋاتىسىز. ئىستىقبالىڭىزنى چەكسىز دېپىشكە بولىدۇ...

— سىز مەڭگۈگە مەن ھۆرمەتلەيدىغان پېشقەدەم...، — دېدىم مەن ئالاقزادىلىك ژه خجىللىق بىلەن ئۆزۈمنى قويۇشقا يەر تاپالماي.

— خەقنىڭ قارىسىغمۇ كۆز يەتكۈزمەيۋاتسام، نەرسم پېشقەدەم بولسۇن! ئۆلۈم ئالدىدا جان تالىشىۋاتقانلا گەپ، باشقىلارغا مېيىتلىك بولۇپ بېرەي دېسەمۇ ياراتماسمىكىن دەپ ئەنسىرەۋاتىمەن!

يۈرىكىم قارت قىلىپ چېكەمدىن تەر چىقىپ كەتتى، ئۆزۈمنىڭ توغرا قىلمىغانلىقىمنى سەزدىم. گۇناھىمنى تىلەپ، تەلىم ئالاي دەپ تۇرسام، ئۇ كىشى بىردىنلا يۇمشاپ، ئەدەبىيات ژه مۇزىكا ساھەسىدىكى ئاشىق-مەشۇقلارغا دائىر يېڭى خەۋەرلەرنى سۆزلىگىلى تۇردى.

مەن ئوقۇتقۇچى لى بىلەن چېنىغمۇ نەچچه پارچه خەت يازسام تۆزۈك جاۋاب كەلمىگەنىدى.

بىر-بىرىنى ئۇنتۇپ قالغان دەريانىڭ بېلىقلىرىغا ئوخشاپ قالغان ئوخشايمىز، — دېگەنلەرنى ئويلىدىم مەن، — ھەممىزنىڭ كۆڭلى ياخشى بولۇپ قالدى، ھەممەيلەن ئۆز كەسپىمىز، ئۆز ئىشىمىز بىلەن بولۇپ كەتتۇق، 78-، 79-يىللىرى ئاپەتتىن ئامان قالغانلىقىمىزنى

تەبرىكلەشكەن چاغدىكى روھىي ھالىنمىز ئۆزگەردى. بۇنىڭ ئۆزى خۇشاللىنارلىق ئەمەسمۇ؟ گېزىتلەرمۇ ۋەزىيەت كىشىنى خۇشال قىلماقتا، يۇكسىلىش كىشىنى خۇشال قىلماقتا، نەتىجىلەر كىشىنى خۇشال قىلماقتا دەپ ئېيتىشقا خۇشتار بولۇۋاتامدۇ؟

بىراق قۇرۇق كاتاكتا قالغان ياكى قۇرۇق كاتاكتىن ئەمدىلا قۇتۇلغان، ئۆز ۋاقتىدا سۈدا بىللە يايرايدىغان بېلىقلارنىڭ بىر-بىرىنى ئۇنتۇپ قېلىشى ھەرگىزمۇ مۇمكىن ئەمەس. بىر دەريانىڭ بېلىقلىرى بىر-بىرىنى ئۇنتۇمايدۇ. بىر دەريادا تۇرغان بۇ بېلىقلار كۆپ دېگەندە «بىر-بىرى بىلەن خەت ئېلىشمىغان» ياكى «بىر يەرگە جەم بولۇشمىغان» خالاس. بىر-بىرىنى ئەسلەش، بىر-بىرىنى سېغىنىش، بىر-بىرىدىن مىننەتدار بولۇش، بىر-بىرىگە بەخت تىلەش، بىراق كەمدىن كەم خەۋەرلىشىش، بىپايان كەڭلىك ۋە باش ئايىغى يوق خيالىلارغا ھەمراھ بولۇپ تۇرۇش دەل بېلىق ھاياتىدىكى گۈزەللىك ئەمەسمۇ؟

كېيىنچە ئۆزۈلمەي خەۋەر كېلىشكە باشلىدى. پروفېسسور جاۋ خېڭئەن مەندىن نازارى بولۇپ، بىر نەچچە قېتىملىق سۆزىدە مېنىڭ ئىسمىمنى ئاتمای ھەتتا ئاتاپ تەنقىد قىلغان ئىمىش، ھەتتا مۇنداق ئادەملەرگە زادى قايىل ئەمەسلىكىنى ئېيتقان ئىمىش. مەن بۇ گەپلەرگە ئىشەنمىدىم. ماڭا مۇنداق خەۋەرلەرنى يەتكۈزگەن دەيدىغانلار ياقتۇرمىدىم. بىراق باللار ناخشىسى ئىشلەيدىغان كومپوزىتور كېيىن يېتىلگەن بىر مۇنەۋۋەر ياش ئۆزىگە پروفېسسور جاۋ خېڭئەن يازغان بىر پارچە خەتنى ماڭا بەردى:

«... باللار ئۈچۈن ھارماي-تالماي خىزمەت قىلغۇچى كىشىلەرنى ھۆرمەتلەيمەن ۋە يولداش دەپ بىلىمەن. ئەمما يەنە بىر خىل كىشىلەر بارکى، ئۇلار باللار ناخشىسى ئىشلەشكە تاينىپ باش كۆتۈرگەن، باللارنى دەستەك قىلىپ ئەدەبىيات-سەنئەت قوشۇنىغا كۆز بويىاپ كىرىۋالغان، ئۇلار ئىشكتىن كىرىۋالغىچە

باللارنى ۋاستە قلىپ، ئىشكىنى كىرىۋالغاندىن كېيىنلا باللارنى بىر چەتكە تاشلاپ قويدى، بېشىغا كىيگەن يالغان تاجسىنى قانداقتۇر ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان مۇزىكا تەنقىدچىسى، سەنئەت پەيلاسوپى دېگەن نېمىلەر بىلەن ئەتەي پەردازلىدى ھەمدە پەسكەشلىك بىلەن يۇقىرى ئورۇننى چاڭگىلىغا كىرگۈزۈپ، ئۆزىنىڭ يۇقىرى ئۆرلەش مەقسىتىگە يەتتى، مەن مۇنداق ئادەمگە زادى قايىل ئەمەس! مەن ئۆزۈمنىڭ كۆزى كورلۇق قىلغانلىقىمغا ئۆكۈنمەن، ئۇنىڭغا ياردەم قولۇمنى سۇنۇپ نېمە قىلاتتىم! »

يۇزۇم پوكاندەك قىزىرىپ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمايلا قالدىم. بۇ مېنى دەۋاتقانمىكەنە؟ مەن قاچانلاردا مۇنداق ئەسكىگە ئايلىنىپ قالغاندىمەن؟ ئۇنىڭ مۇنداق يامان گەپلەر بىلەن زىق سانجىشقا، ماڭا ئەڭ كونا، ئەڭ چىرىك، ئەڭ چاكنا، ئەڭ ئېپلاس سۆزلەر بىلەن بوھتان چاپلاشقا نېمە ئاساسى بار، مەن ئۇياقنىڭ ھېممەتىشە پەقىتگە ئېسىل ھېسسىياتىم بىلەن مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، ئۇياقنى سېغىنىپ، مەدھىيەلەپ كېلىۋاتقان ئىدىمغۇ! ئۇياقنىڭ سالاپەتلىك پىشقەدەم تۇرۇپ قايىل ئەمەسمەن دېگىنى نېمىسى؟ مەن ئۇياقتا پۈتۈنلەي قايىل بولغان ئىدىمغۇ! بۇ مېنى دەۋاتقانلىقى ئەمەسمۇ؟ جۇڭگو بويىچە باللار ناخشىسى ئىشلەيدىغانلار، مۇزىكا تەنقىدچىسى بولغانلار ماڭا بەش قولدەك مەلۇم، جاۋ ئاقساقالنىڭ ئەيىبلەشلىرىگە چېتىلىدىغان مەندىن باشقا كىم بولسۇن؟

مەن يىغلىمىدىم. پەقەت تېخىمۇ ئېچىنىش بىلەن ئۆمىدسىزلەندىم-- دە، ھەقىقەتەن ئەقلىم گاللۇاڭلىشىپ، تالانتىم تۆگەپ، « كىچىك ئاق توشقان » ، « كىچىك قارلىغاچ » دېگەنگە ئوخشاش بىرەر ناخشىنى ئىككىنچى يازالماس بولۇپ قالغانلىقىمنى ئېتىراپ قىلدىم.

بۇنىڭدا سەل ئۇقۇشماسلىق بولغانلىقىغا ئىشەنمەيمەن. جاۋ ئاقساقال پاك، لىللا ئادەم ئىدى، «سەۋەبسىز مۇھەببەتمۇ، سەۋەبسىز نەپرەتمۇ بولمايدۇ» دېگەن گەپ بار. ئۆزۈمگە تەلەپچان بولۇشۇم كېرەك، بىر قانچە يىلدىن بېرى شەرت-شارائىتىم ئوڭۇشلۇق بولغانلىقى ئۈچۈن كۆرەڭلەپ خۇددۇمنى بىلمەي قالدىممۇيا؟ گەپ سۆز قىلغاندا قائىدىنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتكەن يەرلىرىم بارمۇيا؟ ئوتتۇرىغا چىققاندا مەغرۇرلىنىپ كەتكەن يەرلىرىم بارمۇ يا؟ كىشىلەر بىلەن ئالاقە قىلغاندا چوڭلارغا ھۆرمەتسىزلىك قىلپ قويدۇممۇ يا؟ ئۇستازلارنى ھۆرمەت قىلىشتا سەممىي بولمىغان يېرىم بارمۇ يا؟ «سەنئەت» ۋە «ماھارەت» نى كۆزلەپ يولدىن چىقىپ كەتكەن يېرىم بارمۇ يا؟ كۆلكە-چاقچاقلاردا ئاشۇرۇۋېتىپ، ئويناشقاندەك ئىش قىلغان يېرىم بارمۇ يا؟ دېگەنلەرنى ئويلاپ، كىشىلەر بىلەن مۇئامىلە قىلىشتا، نام-مەنپەئەت، تىرىكچىلىك، يېتىپ-قوپۇش، ئەدەب-ئەخلاق، قائىدە-يوسۇن، ئەر-ئايال، بېرىش-كېلىش قىلىش... دېگەنگە ئوخشاش ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە قائىدىگە خىلاپلىق قىلغان، ئۆزۈمنى قاتتىق تىزگىنلىيەلمىگەن، بىپەرۋالىق قىلغان يەرلىرىم بارمىكىن دەپ ئۆزۈمنى بىر قۇر تەكشۈرۈپ كۆردۈم. ھەققەتەن بۇگۈن قىلۋاتقانلىرىم توغرا، بۇرۇن قىلغانلىرىم ناتوغرا، باشقىلارنىڭ قىلغىنى توغرا، ئۆزۈمنىڭ قىلغىنى ناتوغرا بولغاندەك بىلىنىپ، بىر مۇنچە مەسىلە تاپتىم، ساۋاقتا ئىگە بولدۇم. ئۆزۈمگە بەدىنىمنىڭ ساق يېرى قالماي جاراھەت بېسىپ كەتكەندەك بىلىنىپ، گەجگەمدىن تەر شۇرقىراپ، تىكەن ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك بىئارام بولدۇم ۋە ئۆزۈمنىڭ ياشاپ تۇرالغانلىقىمغا قانداق شۈكرى ئېيتىشىمنى بىلەلمەي قالدىم.

شۇنداقتىمۇ، ھۆرمەتلىك جاۋ ئاقساقال شۇ قەدەر غەزەپلەنگۈدەك، شۇ قەدەر يامان تىللارنى ئىشلەتكۈدەك زادى نېمە قىلغانلىقىمنى بەربىر چۈشىنىپ يېتەلمىدىم.

ئۇلاردىن بۇئاستە ياكى ۋاستە ئارقىلىق مەسلىھەت ۋە

يولبورۇق ئالاي دەپ خەت يازماقچى بولدۇم. بىراق ئورۇنسز ئىش قىلغان بولۇپ قالماي، سوربغانلىرىم تۆلۈمدىن توقماق چىققاندەك بىلىنىپ، ئەدەبسزلىك بولۇپ قالسا، ئۇنى چۈشەندۈرۈپ تۈگىتەلمەي قالماي، ئىش يامىنغا ئۆرۈلۈپ، خەقنىڭ ئىشكىگە قىلىچ كۆتۈرۈپ بېرىپ جەڭگە چاقىرغاندەك بولۇپ قالماي، كەينىمدە ئاندا-ساندا تارقىلىپ يۈرگەن ئۆسەك سۆزلەر يۈز تۇرانە ئىخىلاپقا ئايلىنىپ ئورنىغا كەلتۈرۈپ بولمايدىغان كۆڭۈلسزلىككە ئايلانمىسۇن دېگەنلەرنى ئويلاپ، يازغۇدەك تۈزۈك گەپ تاپالمىغاچقا يازمايلا قويدۇم. بۇ خەتنى يازماق «دېبيوسسى توغرىسىدا» باكى «كۆسەن قەدىمكى نەغمىلرىنىڭ مەنبەسى ئۆستىدە ئىزدىنىش» دېگەن ئەسەرلەرنى بېزىشتىنمۇ تەس بىلىندى.

ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپ، ئاشۇ قەدىمي شەھەرگە ئۇچىنچى قېتىم بېرىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم. پويىزدىن چۈشۈپلا يەنە گۆشنان يەي دەپ بارسام، نەدىكىنى دۆكىنى باشقىدىن ياسىلىپ، جەنۇب بىلەن شىمالنىڭ ئېسىل سەيلىرىنى، مەززىلىك نازۇ نېمەتلىرىنى ساتىدىغان ئالىي دەرىجىلىك ئاشخانىغا ئايلىنىپ كېتىپتۇ، ئۇنىڭ ئىشكى ئالدىدا ھەشىمەتلىك سايامەت ئاپتوموبىللىرى ۋە پىكاپلار تۇرۇپ كېتىپتۇ. مەن بۇرۇن مەست بولغىچە ئىچىشكەن يەردىكى ئاۋات كوچا ئېغىزىغا كەلدىم، ئۇ يەردە بانكا بىناسى، ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتنىڭ بىرلەشمە ئىشخانا بىناسى، ئۇنىۋېرسال ئىشلەيدىغان چوڭ ۋە شىياڭگاڭ سودىگەرلىرى بىلەن بىرلىشىپ باشقۇرۇلغان، ئىشكى ئالدىدا تارام-تارام فونتانلار ئېتىلىپ تۇرغان «ئېسلزادىلەر كاتتا مەيخانىسى» قەدەر كۆتۈرۈپ تۇرۇپتۇ. قەدىمي كونا شەھەر بېيىپكى قىياپەتكە كىرىپ قاپتۇ، مەن بۇ شەھەرنىڭ ھازىرقى قىياپىتىگە قاراپ ئۆتەۋشىنى ئەسلەپ، چەكسز خۇرسىنىدىم.

قەلبىمنى ھەممىدىن بەك ھاياجانغا سالىدىغىنى جاۋ يۈەنجاڭ ۋە ئوقۇتقۇچى لى، چېنلار بىلەن كۆرۈشۈش ئىدى. مەن كۆپكۈندۈزدە

بارماقچى بولدۇم، ئارىمىزدىكى دوستلۇقنىڭ، ئورتاق تەقدىر ھاسىل قىلغان ئورتاق تىلنىڭ ئاندا-ساندا يۈز بەرگەن ئارازلىقىنى يۇز كۆرۈشۈشمىز بىلەنلا پۈتۈنلەي غايىب قىلۇپتىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم. مەن ئۇلارنىڭ تۇرۇشلۇق جايىغا باردىم... ئۇلارنىڭ تۇرۇشلۇق جايىنى تونۇيالماي قالدىم. بۇ قەدىمىي شەھەردە يۈز بەرگەن شۇ قەدەر چوڭ ئۆزگىرىشلەرنى كۆرگەن ۋە ھەممە ئۆزگىرىشلەرنى ئاللىقاچان كۆڭلۈمگە پۈكۈپ قويغان بولسامۇ، لېكىن بەربىر ھەيران قالماي تۇرالمىدىم.

كىچىك قورۇلارنى بىر-بىرىگە ئۇلاپ تۇرىدىغان كونا ھويلا كۆرۈنمەيتتى، ئۇنىڭ بۇرۇنقى ئورنىدا گويا قېلىپتا قۇيۇپ چىقىرىلغاندەك ئىككى كوربېتۇس قەۋەتلىك بىنا ئىنتايىن ھەيۋەتلىك ئېگىز قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. مەن ئاۋۋال مۇئاۋىن مۇدىر جاۋ خېڭئەننىڭ ئۆيىنى تاپتىم. تۆت ئېغىز، بىر دالانلىق ئىككى يۇرۇش ئۆي تامامەن يېڭىچە ئىدى. ئۆيگە بېغىرەكنى تۈتە رەختە تاشلانغان جۇپلىمە ساما، رويال قويۇلغان. تاملارغا چەت ئەلنىڭ نەپىس سەنئەت بۇيۇملىرى ئېسىلغان. ئۇنىڭ ئىچىدە بىر پادىچى قىزنىڭ قاپارتما نەقىش ھەيكىلى كىشىنى مەپتۇن قىلاتتى. ئۇزۇن مۆگىزلۈك، جىن تەلەنىڭ ھەيكەللەرمۇ تۇراتتى، نەپىس بۇيۇملار ئىشكاپىدا خان جەمەتى ياساۋۇللىرىنىڭ ئويۇنچۇق ھەيكەللىرى تىزىقلىق تۇراتتى، مېھمانلار ئىشكاپنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدىن قارىسىلا خان جەمەتى ياساۋۇللىرىنى كۆرەلەيتتى. چىنە-چەينەكلەر چەت ئەلنىڭ ئىككى قەۋەت گۈل ئويۇلغان فارفۇردىن ئىشلەنگەنىدى. ئىچىدىغان چاي شىنخو كۆلىنىڭ 50 گرامىنى 8 — 9 يۇەنگە ئاران سېتىۋېلىشقا بولىدىغان ھەققىي لۇڭجىڭ چېيى ئىدى.

— رازىلىيە قەھۋەسىنى ئىچسىزغۇ دەيمەن؟— دېدى جاۋ ئاقساقال يېقىملىق كۆلكە چىراي بىلەن، — يا بولمىسا ھاراق ئىچەمسىز؟ ماۋتەي قۇيايمۇ ياكى كونياكمۇ؟

جاۋ ئاقساقال ناھايىتى پاراڭ خۇمار ئادەم ئىدى، قەدىمكى،

هازىرقى، جۇڭگودىكى، چەت ئەللەردىكى سەنئەت، كىشىلىك تۇرمۇشى، ئادەمىيلىك، ئىشچانلىق، ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش، سودا-سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسگە ئۆز قارىشى بار ئىدى. بىز كۆرۈشۈپلا بۇرۇنقى قەدىناس، سەممىي دوستلاردەك چىقىشىپ كەتتۇق. ئۇ قىزغىن، نازاكەتلىك، ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئەركىن ئازادە سۆزلەپ، ھەم ئىززەت ھۆرمىتى ۋە سالاپىتىنى تۇلۇق ساقلاپ قالدى، ھەم مېھمان بولۇپ كەلگەن ماڭا ئىنتايىن ھۆرمەت بىلدۈردى. سەنئەت پەلسەپىسى، باللار ناخشىسى ئۇستىدە گەپ بولغاندا، مەنسىز گەپلەرنى قىلىپ كەلگىنىم بىكار كەتمىسۇن دەپ گەپنى ئەتەي شۇ تەرەپكە بۇرىدىم. ئۇيغاق قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە:

— ئىجادىيەتكە زور ىقشقا بولمايدۇ! — دېدى ئۇ، — ھازىر يازمىغان بولسىڭىز، كېيىن يازسىڭىز بولىدۇ، يازالمىغان بولسىڭىز، ئالدىرماي يازسىڭىز بولىدۇ! خىزمەتنى ئىشلەيدىغانغا بەرىبىر ئادەم كېرەك، نەزەرىيە بىلەن شۇغۇللىنىشقىمۇ ئادەم كېرەك! پەلسەپەنمۇ تەتبىقلاشقا توغرا كېلىدۇ، قىلغان سۆزىڭىز ھەق بولسا ھەممە ئېتىراپ قىلىدۇ! سۆگەكنى شىلغاندەك، تاشنى يۇنغاندەك جېرىقسىز ئىزدىنىش، ئىنچىكىلەپ ئۆگىنىش روناق تاپقانلىقىنىڭ ئىپادىسى!

ناھايىتى روشەنكى ھېلىقى خەتنى ھەرگىز ئۇيغاق يازغاندەك قىلمايتتى، يا بولمىسا ئۇ خەتنى يازغان تەقدىردىمۇ ماڭا قارىتاقاندەك قىلمايتتى، يا بولمىسا بىرمەر گەپنى ئاڭلاپ قېلىپ دەماللىققا ئاشۇ خەتنى يازغان بولسىمۇ، ئۇنى ئاللىقاچان ئېسىدىن چىقىرىپ قويغاندەك ئىدى. مەن ئۆزۈم قارىسىغا گۈمان قىلىپ قارا قورساقلىق قىلغان ئوخشايمەن دەپ خىجىل بولۇپ قالدىم.

مەن ئۇيغاقنىڭ ئوقۇتقۇچى چىن بىلەن لىنى سۈرۈشتۈردۇم ھەمدە ئۇلاردىن جاۋاب خەت كەلمىگەنلىكىنى ئېيتتىم. جاۋ ئاقساقال مەندىن ئۇلارغا خەتنى قانداق يازغانلىقىمنى سورىدى. مەن ھەر نۆۋەت ئىككىسگە قارىتىپ بىر پارچىلا خەت يازغانلىقىمنى، بەزىدە

چىن ئارقىلىق ئىگە تىگدۇ دەپ، بەزىدە لى ئارقىلىق چىنغا تىگدۇ دەپ ئەۋەتكەنلىكىنى ئېيتتىم. جاۋ ئاقساقال قولىنى پۇلاڭشتىپ كۆلۈپ كەتتى، كۆلكە دەستىدىن ئىچىۋاتقان كانىيەك گېلىغا تۇرۇپ قېلىپ، قاتتىق قېقىلىپ كەتتى، مەن ئۇياقىنىڭ دۈمبىسىگە مۇشتلاپ، ئالدىغا تۆكۈرۈك قاچىسىنى ئەكېلىپ بەردىم. ئۇ خېلىغىچە ھاسىراپ، ماڭا چۈشەندۈردى:

— ئۇنداقمۇ خەت يازامدىغان؟ ئۇنداق يازغان خەت مارکا ئىقتىساد قىلمىقى پايدىلىق بولغىنى بىلەن كۆڭۈلدىكى سەممىيلىكىنى ئىپادىلەشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ، ئۆزىڭىزنى زادى كىمگە سەممىيلىك كۆرسەتتىم دېيەلەيسىز؟ — ئۇ ياق گاڭگىراپ قېلىۋاتقانلىقىمنى كۆرگەندىن كېيىن سۆزىنى ئىزھارلىدى، — نەچچە يىلدىن بېرى ئۇ ئىككىي ئوقۇتقۇچى ئارىسىدا بىرمۇنچە ئىختىلاپ تۇغۇلدى. ئۆچەكەشكەندەك 1982-يىلى مائاش ئۆستۈرۈش بولغاندا ئوقۇتقۇچى لىنىڭ مائاشى ئۆستۈرۈلۈپ، چىننىڭ ئۆستۈرۈلمىدى. 1984-يىلى ئۇنۇڭ باھالىنىدا، ئوقۇتقۇچى چىننىڭ ئۇنۇڭ ئۆستۈرۈلۈپ، لىنىڭ ئۆستۈرۈلمىدى... ئۇنىڭ ئۇستىگە بەزىلەر ئارىدا گەپ توشۇپ، ئىككىيلەننىڭ مۇناسىۋىتىنى جىددىيلەشتۈرۈپ قويدى... ئىلاجسىز ھەر ئىككىسىنى ئىشتىن چېكىندۈردۇق. ئەسلىدە مەن ئىككىسىدىن قايسىسلا بولسا مېنىڭ ئورنۇمغا يۆنىگىڭ بولسۇن دەپ قايتا قايتا تەۋسىيە قىلغانىدىم، نەتىجىدە ھەر ئىككىسى زىيان تارتتى... ئىككىسىنىڭ ھازىرمۇ مۇناسىۋىتى جايىدا ئەمەس.

— مەن ئۇلارنى يوقلاپ قويماي دەۋاتىمەن، دېدىم مەن سەل ھاياجانلىنىپ، گويا ئانچە مۇنچە جاۋابكارلىقىم ۋە ئىشەنچىم بار دېگەندەك.

— بولدى قويۇڭ، بەك تەكلىكتە قالىسىز، دېدى جاۋ ئاقساقال، ئاۋۋال ئوقۇتقۇچى چىننى يوقلاپ، ئاندىن لىنى يوقلايدىغان بولسىڭىز، لى سىزنى ئىشىك تۆۋىدىن قايتۇرۇۋېتىدۇ. ئاۋۋال لىنى يوقلاپ ئاندىن چىننى يوقلايدىغان بولسىڭىز، چىنمۇ سىزنى قارشى ئالمايدۇ،

ئەگەر سىز ئۇلارنى بىر-بىرىگە تۆيدۈرماي يوقلايدىغان بولسىڭىز، تېخىمۇ رەنجىتىپ قويىسىز... مانا مەنمۇ ئۇلارنى يوقلىمىغىلى ئۇزاق بولدى. ھەر يىلى چاغاندا تېلېفوندا تەبرىكلەپ قويىدۇم، ئۇلار ئاۋۇال كىمگە تېلېفون بەرگەنلىكىمنى بايقىيالمىغان بولسا كېرەك. سىز بېرىپ شىاۋجۇنى، يەنى بالدۇر جەنۇب تەرەپتىكى ئۆيدە ئولتۇرغان ھېلىقى يىگىتنى يوقلاپ قويۇڭ، ئۇ ھازىر يۆەنجاڭ بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ.

شىاۋجۇنىڭ مۇنداق تېز ئارىدىلا يۆەنجاڭ بولۇپ قېلىشىنى خىيالىمغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدىم، ئويلاپ باقسام ئۆز ئەھۋالىمنىمۇ «خىيالىمغا كەلتۈرۈپ باقمىغان» ئەمەسمىدىم؟

مەن نېمىلا بولسا مەيلى دەپ ئوقۇتقۇچى لى بىلەن چېنىنى يوقلاشقا باردىم. بىراق ھەر ئىككىسى ئۆيدە يوق بولۇپ چىقتى. مېنىڭ ئالدىمغا ئىشكىنى ئېچىپ ئۇلارنىڭ بالىلىرى چىقتى، ئۇلار ماڭا زادى ئۆيگە يېقىن يولاتمايدىغان نەزەر بىلەن قارىغانىدى، بەك ئىزا تارتتىم، مەن ئەنە شۇنداق نازارەت ئاستىدا تۇرۇپ، ھەر ئىككى ئوقۇتقۇچىغا كىچىككىنە خەت يېزىپ تاشلاپ قويدۇم.

شىاۋجۇنى يوقلاپ بېرىۋىدىم، بەئەينى قەدىناسلاردەك كۆرۈشۈپ كەتتۇق، ئۇنىڭ چىرايىدىن چېچەنلىك ھەم مۇرادىغا يەتكەنلەرگە خاس ھاكاۋۇرلۇق بىلىنىپ تۇراتتى. سۆز ئارىسىدا بايقىسام ئۇ جاۋ، چېن، لىلارنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك ئانچە ھۆرمەت قىلمايدىكەن. دەرۋەقە، توشقان ئۆز ئۆۋىسى يېنىدىكى ئوتنى چىشلىمەس دېگەندەك، ئۇ ئۇلارنىڭ قانداقتۇرۇپامان گېپىنى قىلمىدى، پەقەت ئارىلاپ-ئارىلاپ پالانى «قېرىپ قالدى» پوكۇنىنىڭ پالانى نۇقتىئىنەزەرى، پالانى تەلىماتىنىڭ «ۋاقتى ئۆتتى» دېگەندەك گەپلەرنى قىلدى. مەنمۇ بىردىنلا تۆيغۇنلىشىپ، بۇياقتىنىڭ كۆڭلىدە مەنمۇ قېرىپ قالغان ۋە ۋاقتى ئۆتكەنلەردىن ئىكەنمەنمۇ؟ غەزەم ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن باش كۆتۈرۈشۈمۇ تېز، قېرىشىمۇ تېز بولدى، ئىلگىرى مەھرۇم بولغان ھەممە ۋاقتىمنىڭ ئورنىنى

تولدۇرغانىدەك تىرمىشىپ، تۇرمۇشۇم بارغانچە قولاي، ئەپچىل بولۇپ قالدى، دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

گەپلىشۈپتىپ خىيالىم سەل چېچىلىپ كەتتى، شياۋجۇ ماڭا شۆيۈەن ژۇرنىلىنىڭ ئۇچ يىللىق توپلىمىنى تەقدىم قىلدى، بۇ مېھمانىنى ئۇزىتىپ قويۇشتىن بېشارەت ئىدى. توپلام قېلىن قىلىپ ناھايىتى پۇختا تۇپلىنىپتۇ، قولۇمغا ئالسام خېلىلا ئېغىر بىلىندى. مەن خوشلاشتىم.

— كېيىن يەنە كېلىڭ، جەزمەن كېلىڭ، كېيىنكى نۆۋەتتە كەلگىنىڭىزدە «ئىسلىزادىلەر مەيخانىسى» غا بېرىپ پاقلان كاۋېپى يەيمىز، — دېدى شياۋجۇ، ياق، جۇ يۈەنجاڭ مەردانە كۆلۈپ.

مەن قايتىپ چىقىپ 10 نەچچە مېتر يەرگىچە بارغاندىن كېيىن كەينىمگە قارىدىم. 11 قەۋەتلىك ئىشخانا بىناسى، توققۇز قەۋەتلىك ياتاق بىناسى قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. بۇلار مۇشۇ جايدىكى تازا ئېگىز بىنالار ئىدى. ئىككى بىنا ماڭا ھەم شۇنچە تونۇش، ھەم شۇنچە يات تۇيۇلدى، بۇلارنىڭ ھويلا ئىچىدە ھويلىسى بار قورۇنىڭ ئورنىنى ئىگىلىگەن بىنالار ئىكەنلىكىگە گەپ كەتمەيتتى. ياش ھەم قابىل يۈەنجاڭنىڭ ماڭا ئېيتىشىدىن قارىغاندا، بۇ ئىككى بىنانىڭ سېلىنىشى ئونىڭ كۆرسەتكەن خىزمىتى ئىكەن، ئۇ ۋەزىپىگە ئولتۇرۇش بىلەنلا ئاساسىي قۇرۇلۇشنى تۇتۇپ، ھەممەيلەننى خوشال قىلىۋېتىپتۇ. بولۇپمۇ ياتاق بىناسى سېلىنىپ، شۆيۈەندىكى پىشقەدەم پروفېسسورلارنىڭ ھەممىسى ئالتە ئېغىزلىقتىن سەككىز ئېغىزلىققىچە ئۆيدە تۇرىدىغان بوپتۇ، دوتسېنتلار تۆت ئېغىزلىقتىن ئالتە ئېغىزغىچە، لېكتورلار ئۈچ ئېغىزلىقتىن تۆت ئېغىزلىققىچە ئۆيدە تۇرىدىغان بوپتۇ. ئاتسېنتلار ۋە مەمۇرىيەتتە «بۆلۈم باشلىقىدىن تۆۋەن» خادىملارمۇ كەم دېگەندە ئىككى ئېغىزلىق بىر يۇرۇش ئايرىم ئۆيدە تۇرىدىغان بوپتۇ. مۇنداق روشەن نەتىجىگە قايىل بولماي تۇرالمىدىم.

— بۇرۇنقى قورۇيۇڭلار كۆپ ئالاھىدىلىككە ئىگە ئىدى-دە، دېدىم مەن سەل ئەپسۇسلىنىپ.

— ئۇ قورۇ بىلەن مۇنچە جىق ئادەمنىڭ ئۆي مەسىلىسىنى

قانداقمۇ ھەل قىلىشقا بولسۇن؟ جاۋ ئاقسال بۇرۇن ئاران ئۇچ ئېغىز ئۆيدە تۇراتتى، ھەممىسنى قوشقاندا ئاران 40 كۆتادرات مېتر كېلەتتى! مانا ھازىر ئۇياق ئولتۇرغان ئۇيغۇنك پايدىلىنىش كۆلىمى 140 نەچچە كۆتادرات مېتر كېلىدۇ! — دېدى جۇ يۈەنجاڭ دەللىل كەلتۇرۇپ.

بۇ ئىككى بىنا ئاساسەن مەملىكەت بويىچە بىر تۈتاش ئۆلچەم بويىچە سېلىنغان، ئادەم قايسى قالغۇدەك دەرىجىدە قېلىپلاشتۇرۇپ ياسالغان، قىزىل خىش، سېمونت تاختا، تەييار قۇرۇلما ماتېريال ئىشلىتىلگەن، ئۇزۇنچاق تۆت چاسا دېرىزىلىرى رەتلىك ئورۇنلاشتۇرۇلغان، يېنىپ تۇرىدىغان چىراغلىرىمۇ كۆپ ئىكەن. دېرىزە پەردىلىرىلا خىلمۇخىل ئىكەن، تېلېۋىزور ئانتېنىلىرى قىسمى — قىسمى بولۇپ، تۇرلۇك ئاۋازلار ئاڭلىنىپ تۇرىدىكەن، كىشىلەر كۆڭلى توق، غېمى يوق، خاتىرجەم تىرىكچىلىك قىلىپ زامانىۋىلاشتۇرۇشنى تېز سۈرئەت بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتىتۇ. شۇنچە كەچ كىرىپ كەتكەنلىكىگە قارىماي، مايدا قورۇلغان چوڭ راكىنىك پۇراقلىق ھىدى دىماغغا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. يەنە غەربىي گېرمانىيىلىك ناخشا چولپىنى ننانىك «99 ھاۋا شارى» دېگەن ناخشىسى بىلەن بېرلىنۇزنىك «فانتازىيىلىك سىمفونىيىسى» بىردە ئۆرلەپ، بىردە پەسلەپ ئاڭلىنىپ تۇراتتى. مۇزىكا شۆيۈەندىكى ئوقۇتقۇچى-خىزمەتچىلەردىن كىمنىك ئۆيىدە شارپ ۋە پىلىپ مارکىلىق تېلېۋىزور يوق دېيەلەيسىز؟ يەنە تېخى رويال، ئىلېكترونلۇق مۇزىكا ۋە دۇخوۋۇي چالغۇ ئەسۋابلىرى مەشق قىلىپ چىلىنۋاتاتتى. قولتۇقۇمغا قىستۇرۇۋالغان شۆيۈەن ژۇرنىلى توپلىمى ماڭغانسېرى ئېغىر تۇيۇلۇپ كەتتى. تەھرىر بۆلۈمىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى قانداقلىقىنى بىلەلمىدىم، ھەر ھالدا چۆيۈن مەشىنى ئىشلەتمەيدىغان، چۆگۈندە سۇ قاينىتامايدىغان بولغاندۇ. دەرۋەقە، بامبۇكلارمۇ، چىلانلارمۇ، قېرى مۇشۇك ۋە خورازمۇ كۆرۈنمەيدىغان بولغاندۇ. قارىساق قارمۇ كۆرۈنمەيدۇ — بۇ قار پەسلى ئەمەسكەن، قەۋەتلىك بىنادا ئولتۇرغانلار قار-يامغۇردىن

پەسلی ئەمەستە، قەۋەتلىك بىنادا ئولتۇرغانلار قار-يامغۇردىن يىراقلىشدۇ. ئۆزۈمنۇ قەۋەتلىك بىنادا تۇرۇۋاتمامدىم؟ ئۇ ئايرىم بۆلۈنمىلىك بىنا دەپ ئاتىلىدۇ. ئىخ، يېقىملىق، تۇتاش ئۇچ هويلىلىق غەربىبانە قورۇ قېنى سەن هە!

بىر شېئىردا مۇنداق دېيىلگەن:

هويلا ئىچىدە هويلا بىلمەيمەن تۆرى قايدا،
قاتار-قاتار بىنالار بولدىكى قاچان پەيدا؟
يايرىتار كۆكۈللەرنى تۇغمەس يېڭى كۆيلەر،
كونا دوستلۇق رىشتىسى يازسام قىلىدۇ شەيدا...

ئوقۇتقۇچى شى چىنشىن

جا هاندا ئادەمنى ھەمىدىن بەك ئازابقا سالىدىغان ئېسىل پەزىلەت ساپ مۇھەببەت ئىكەن — مانا بۇ ئادەمگە كۆچلۈك تەسىر قىلىدىغان سۆز. بۇ بىر جۈملە سۆزنى نەچچە كېچىنى ئويغۇسىز ئۆتكۈزگەن ئايال تىل ئوقۇتقۇچىسى شى چىنشىن ئۆخلىغىنى بىلەن ئۆخلىمىغىنىنىڭ تايىنى يوق ھالەتتە تۇرۇپ، خۇددى جۈملە تۇزۇش مەشقى قىلغاندەك، نېمە بولغانلىقىنى ئۆزىمۇ ئاڭقىرىپ يەتمەستىن تۇزگەنىدى. ئۇ ساپ مۇھەببەت ئېسىل پەزىلەت بولالامدۇ-يوق؟ دەپ دەمالىلقا ئىككىلىنىپ قالغانمۇ بولدى.

« ساپ مۇھەببەت بەلكىم ئېسىل پەزىلەت بولالمسا كېرەك، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — بىراق ياش بېسىم بولىدىكەن، بولغاندىمۇ چوڭ بېسىم بولىدىكەن. ياشىنىڭ مۇھىملىقى ئۇ ئۆتۈپ كەتكەندىلا بىلىنىدىكەن. 17 ياش ۋاقتىمدا، 19 ياش ۋاقتىمدا، ھەتتا 25 ياش ۋاقتىمدا نېمىدېگەن بىغەم بالا مىجەز ئىدىم ھە.»

ئۇ مۇشۇ دېرىزىنى ياقتۇرمايۋاتاتتى. ئۆزىنىڭ يېڭى ئۆيىنى بولسا ئىنتايىن ياخشى كۆرەتتى، چۈنكى ئۇ پاكىز ھەم رەتلىك ئىدى ھەمدە ئۇ ئىچى ئازادە ۋە يوپيورۇق كەلگەن يېڭى سىرنىڭ پۇرىقى تارقىلىپ تۇرىدىغان بىر ئېغىزلىقلا ئۆيى ئىدى. ئۆيدىكى نەچچە-نەچچە قەغەز يەشىككە قاچىلانغان كىتابلارنى بىرىنچى قەۋەتتىن ئالتىنچى قەۋەتكە ئۇ ئۆزى مۆرىسىدە كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىققانىدى. ئۇ مۇشۇ ئاھالە بىناسىنىڭ ناتونۇش ئادەملەرنىڭ ئايىغ تىۋىشى، كۆلكە-پاراڭلىرى ۋە دىمى سىقىلىپ ھاسىراشلىرى ئازراق ئاڭلىنىدىغان ئەڭ ئوستۇن قەۋىتىدە ئولتۇرۇشنى ياخشى كۆرگەنىدى. بىراق ئويلىمىغان يەردە، ئۇنىڭ دېرىزىسى ئالدىدىكى تۇز يەردە يېقىنىدىلا ناھايىتى ئېگىز بىر تۇرخۇن پەيدا بولۇپ قالدى. بۇ

تۇرخۇن قىزىل خىشتىن رەتلىك جەگە چىقىرىپ تۇپتۇز قوپۇرۇلغان بولۇپ تۆمۈر شوتىسى بەك سۇرلۇك كۆرۈنەتتى... بۇ تۇرخۇن قىش كۈنلىرى زەھەرلىك ماددا ئارىلاش قويۇق ئىس تارقىتىدىغانلىقىغا قارىماي كىشىگە ئازدۇر-كۆپتۇر يىللىق تۇيۇلسىمۇ، لېكىن ياز كۈنلىرى ئارتۇقچە تۇيۇلۇپ خۇددى ھايانقا سانجىلغان تىكەندەك كۆزگە سەت ۋە غەلىتە كۆرۈنەتتى.

نېمە ئانچە توخۇ يۇرەكلىك قىلىپ ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ يۈرىمەن؟ ئۆزۈمنىڭمۇ خۇشال بولغان، يايرىغان، ئازابلانغان ۋە ئىنتىزار بولغان چاغلىرىم بولغانغۇ؟ — ئۇ شۇلارنى ئويلىغىنىدا «لايىق تېپىش» تا كەينى-كەينىدىن مەغلۇپ بولغان كەچۈرمىشلىرى كۆز ئالدىغا كەلدى... ئۇھەر بىر مەغلۇبىيەتتىن كېيىن بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك ئېھتىياتچان، گۇمانخور ۋە سوغۇق تەلەت بولۇپ قالغانىدى. «بۇ ئادەمگە ماقۇل دەپ يۈرگىچە ئىككى يىلنىك، ئۈچ يىلنىك، بەش يىلنىك، سەككز يىلنىك ئالدىدىلا ھېلىقى بىرسىگە، ھېلىقى كىشىگە، ئاشۇ ئادەمگە ماقۇل بولسام بوپتىكەندۇق» دەپ پۇشايمان قىلاتتى... بۇ نېمىدېگەن پالاكەت پۇشايمان ۋە سەۋەنلىك ھە.

شۇنداق قىلىپ تىل ئۇقۇتقۇچىسى شى چىنشىن 36 ياشقا كىرىپ قالدى.

36 ياش گومۇشتەك تىك غادىيىپ تۇرغان تۇرخۇن ئالدىدا تاقەت قىلىپ تۇرالمايدىغان ياش ئىدى.

بىر قانچە ئوماق كەپتەر ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرەتتى.

يېشى 36 گە كىرىپ قالغان شى چىنشىن ئۆز كۆڭلىگە ياقمىدىغان بىرەر ئىش دوستىنى ئۆز ئۈيىگە تەكلىپ قىلىشنى ئەقلىگە سىغدۇرالمايتتى. ئۇينىك پولى سۈلياۋ ياتقۇزۇپ زىننەتلەنگەن، تېمىغا ياپونىيىدە ئىشلەنگەن، ھەر بىرىم سائەتتە بىر رەت يېقىملىق ئاھاڭدا جىرىڭلايدىغان ئېلېكترونلۇق كۆارتىس سائەت ئېسىلغان، يېزىق ئۈستىلىگە ئايپاق بىر قىزنىڭ ھەيكىلى قويۇلغانىدى. شى چىنشىن جەننەتتە ياشىغۇچى بۇ قىزغا بەك ھېرىسمەنىدى. بولۇپمۇ

ئۇ كارىۋېتىنى كىر قوندۇرماي ئاجايىپ پاكىز تۇتقانىدى، كارىۋات ياپقۇچنى ھەر ئىككى كۇندە بىر يەڭگۈشلەپ تۇراتتى. ئۇ كارىۋېتىغا ھەر قانداق ئادەمنى ئولتۇرغۇزمايلا قالماستىن، بەلكى ھەر قانداق قوپال، پەسكەش كۆزنىك تىكىلىشىگمۇ يول قويماي كېلىۋاتاتتى. بىرەرسى كېلىپ ئىشكىنى چەكسە، ئۇ ئالدى بىلەن چىملىدىقىنىك چىك تارتىلغان-تارتىلمىغانلىقىنى تەكشۈرۈپ كۆرەتتى.

ئۇ ئۆزىنىك مۇشۇ كىچىك دۇنياسىغا بىرەر يات ئەرنىك قەدەم بېسىشىغا يول قويۇشنى، مۇشۇ ھەممە نەرسىسى پاكىز-رەتلىك، مۇقەددەس، ئاددىي ھەم يېقىملىق پىنھان جايدا كۆزگە سەت كۆرۈنىدىغان ئېگىز ھەم قوپال تۇرخۇننى چېلىقتۇرۇشنى ئەقلىگە سىغدۇرالمايتتى.

بۇ تۇرخۇن ئۇنىڭغا گويا ئىپلاس ئالۋاستىدەك تۇيۇلۇۋاتاتتى. بۇ تۇرخۇننىك ساقلىنىپ تۇرۇشى ئۇنىك ئۈچۈن بىر تەھدىت ئىدى.

پاۋلوت زىيارەتكە كېلىپ داغدۇغا كۆتۈرۈۋەتتى. شى چىنشن مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىدە ئىشلەيدىغان بىر كونا ساۋاقدىشىنىك ياردىمى بىلەن ئەك ئاخىرقى ناخشا كېچىلىكىنىك بىر بىلىتىنى سېتىۋالدى. ئۇ شان-شۆھرەت دېگەننىك نېمىلىكىنى، ناخشىنىك، ئاۋازنىك، ئادەمنىك ۋە زالنىك شان-شۆھرىتىنى ئەنە شۇ چاغدىلا چۈشەندى. ئۇ گويا شان-شۆھرەتلىك ناخشا دېگىزىدا مەۋج ئۇرۇۋاتقان بۇزۇغۇنغا ئوخشاپ قالدى.

ئۇنىڭ ئۆز يېنىدا ئولتۇرغان بىر ئوتتۇرا ياشلىق ئەرنىك كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تېمىۋاتقانلىقىغا توساتتىن كۆزى چۈشۈپ، ئۆزىمۇ ئىختىيارسىز كۆز يېشى قىلدى.

— شى لاۋشى①، سىزمۇ كەپتىكەنسىز ھە، — دېدى ئەر ئۇيۇندىن تارقىغاندا ئۇنىڭغا.

---

① ئوقۇتقۇچى (ئۇستاز) شى.

شى چىنشىن ھاڭ-تاڭ بولۇپ، يۈرىكى دۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى.

— مېنىڭ بالام سىزنىڭ سىنىپىڭىزدا ئوقۇيدۇ، مەن سىز ئاچقان ئاتا-ئانىلار مەجلىسىگە قاتناشقان، — دېدى ئەر چۈشەندۈرۈپ. ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچە تەمكىن ھەم سىلىق ئىدى. كىشىلىك ھاياتنىڭ غايەت زور ئاچچىق-چۈچۈكىنى تېتىپ باقمىغان كىشىنىڭ مۇنداق ئاۋازدا سۆزلىيەلىشى مۇمكىن ئەمەسدى. بۇ ئاۋاز بىر تۇرۇپ قۇلاققا يېقىملا ئاڭلانغاندەك قىلسا، بىر تۇرۇپ ناھايىتى يىراقتا ئاڭلانغاندەك قىلاتتى.

— سىز ناخشا ئاڭلاۋاتقاندا قارىسام يىغلاۋېتىپسىز، — دېدى شى چىنشىن تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك (ئۇ ئۆزىنىڭ تەنتەكلىك قىلغانلىقىنى مەڭگۈ كەچۈرەلمەيتتى، يەنە كېلىپ «كۆز يېشى قىلمۇېتىپسىز» دېيىش ئورنىغا «يىغلاۋېتىپسىز» دەپ سالغانىدى، «يىغلاش» دېگەن سۆز بالىلار ئارىسىدىلا بولىدىغان سۆز ئىدى).

چىراغلار چاراقلاپ، شان-شۆھرەتلىك ناخشا، ئالقش ياڭراۋاتقان ۋە تەنتەنە قىزىۋاتقان پەيتتە ئايئاق بىر كەپتەر ئۇچۇپ يۈرەتتى.

سۇنئىي تاغدىن كۆز يېشىدەك تارامىلاپ سۇ تېمىپ تۇراتتى. بالىنىڭ ئانىسى يادىمغا چۈشتى...، — دېدى ئەر كۈلۈمسىرەپ — يىگىرمە بالىنىڭ ئالدىدا بۇ ناخشىنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئېيتقانىدۇق. بىز نېمىدېگەن سەت ئېيتقان ھە! مانا بۇ پاۋلوت... ناخشىنى مۇشۇنداقمۇ چىرايلىق ئېيتىدىغان ئادەم بولىدىكەن، ناخشىنى مۇنداق ئېيتقانىنى ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ئاڭلىشىم. بىراق ئۇ — بالىنىڭ ئانىسى تۇغقەپ كەتتى-دە.

(ئۇ شۇنداق دېدىمۇ؟ راستلا شۇنداق دېدىمۇ؟ بۇ گەپلەرنى قىلىشىدىكى سەۋەب نېمە؟ مەن نېمىدەپ شۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇردۇم؟ ئۇ ھېچقانداق گەپ قىلمىغان بولۇپ، ناخشا ئاۋازى ۋە كۆز يېشى مەندە شۇنداق سېھرىي خىيال پەيدا قىلدىمۇ يا؟ مەندەك بىر 36 ياشلىق سەرگۈزەشتىلىك ئايالدا سېھرىي خىيال پەيدا

بولمايدۇ دېيىشمۇ تەس. ئۆزۈمۇ ئاشۇنداق «خىيالكۆيلۈق» قا ياتىدىغان ھېكايىلەرنى ئوقۇپ كۆرگەن...).

ئۇ كېچىچە تۆزۈك ئۇخلىيالمىدى. ئەتراپىدا ناخشا ئوستىگە ناخشا ياڭراپ چقتى، پاۋلوتنىك شان-شۆھرەتلىك ناخشا ئاۋازى ئۆچكەندىن كېيىن، كىشىنى چوڭقۇر ئويغا سالىدىغان يەنە بىر تەمكىن، يۇمشاق ئاۋاز ياڭراپ شى چىنشىننىك يۈرەك قېتىدىن مەھكەم ئورۇن ئالدى.

شى چىنشىن ئەتىسى ياز كۈنى تاشلىنىپ قالغان تۆرخۇننى ئايلىنىپ ئۆچۈۋاتقان بىر توپ كەپتەرنى كۆردى. بۇ كەپتەرلەرنىڭ تۆگۈلگەن نازۇك قىزىل پەنجىلىرى، تۆكى قارامتۇل كەلگەن قاناتلىرى ۋە ئاقۇش پوكانلىرى كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. ئارىدا ئىككى قانىتى قارىدەك ئاپئاق، پىسماق قۇيرۇقى سىياھدەك قارا بىر كەپتەر بار ئىدى. كەپتەرلەر تۆرۇپ بىر-بىرىدىن يىراقلاشسا، تۆرۇپ بىر يەرگە توپلىشاتتى، تۆرۇپ تارقىلىپ قىشايغان پېتى ئاسمانغا كۆتۈرۈلسە، تۆرۇپ كەينى-كەينىدىن پەسلەپ، تاقىر تۆرخۇن ئوستىگە قونۇپ دەم ئالاتتى، ئۇلارنىڭ شۇ ھەرىكەتلىرى ناھايىتى كۆركەم ئىدى.

كەپتەرلەرنىڭ بەزىلىرى تۆرخۇننىڭ ئەڭ ئېگىز ئۇچىغا قونغان بولسا، بەزىلىرى ئايلىنىپ كېلىپ تۆمۈر شوتىنىڭ ئەڭ ئەپلىك بالدىقىغا قونىاتتى. يۇقىرىسىغا، پەس تەرىپىگە، ئالدىغا ۋە كەينىگە ساپلا كەپتەر قونغان تۆرخۇن كەپتەرنىڭ دەم ئېلىش جايىغا، كەپتەر دەرىخىگە ۋە كەپتەر مۇنارىغا ئايلىنىپ قالاتتى. كەپتەرلەر تۆرخۇن ئوستىدە دەخلسز ھالەتتە ئۆز تۆكىنى چوقىلاپ پىتلىنىپ، گۇ-گۇكلاپ، قانات قېقىپ ئەركىن، بەخەتەر ۋە خاتىرجەم ھەرىكەت قىلىشاتتى. ئارىدا بىر كەپتەر پۇرىغان ئوچقاندىن كېيىن ناھايىتى تېزلا يەنە قايتىپ كېلىپ بايا ئوچقان جايىغا قوندى، ئۇ ئۆز ئەركىنلىكىدىن قانداق بەھرىمەن بولۇشىنى ۋە پايدىلىنىشنى بىلەلمەي قالغاندەك قىلاتتى، بۇنى كۆرۈپ شى چىنشىن پىسكۆكىدە

كۆلۈپ قويدى.

« تۇرخۇننىڭ ماڭا سەت ۋە قوپال تۆيۈلۈشىدىكى سەۋەب نېمە؟ كەپتەرلەرنىڭ ئۇنىڭغا ئىشتياقى ۋە ھاجىتى چۈشۈۋاتامدۇ؟ »

« ھەرقانداق تار قاراشتىن خالىي بولغان ۋە ئەركىن پەرۋاز قىلىۋاتقان كەپتەرلەر تۇرخۇنغا ئالاھىدە يېقىن سۈپەت بېغىشلاۋاتىدۇ. »

« ئۆزۈم يېقىن تونۇشقان مۇشۇ كىشىنى — ئوقۇغۇچىمنىڭ دادىسىنى مېھمان بولۇشقا تەكلىپ قىلسام، ئۇمۇ كەپتەرنى ياخشى كۆرەر بەلكىم » .

شۇ ئويلاردىن كېيىن، شى چىنشىن ناھايىتى چوڭ بېسىم ئاستىدا قالغاندەك بولدى، ھەرقانداق كىشىنىڭ بۇنداق زىيارەت قىلىپ، يوقلاپ كېلىشى ئۇنىڭ ئۈچۈن تەھدىت ۋە دەخلى-تەرۇز ئىدى. ئۇ ھەربىر ئاخشىمىنى دەخلىسىز، تولمۇ خاتىرجەم ئۆتكۈزۈپ كېلىۋاتاتتى.

تۇرخۇن ئەركىنلىك ۋە مۇستەقىللىق سىمۋولىغا، زېمىننىڭ ئاسمان ئالدىدىكى ئېپتخارىغا ئايلىنىپ، ئەركىن پەرۋاز قىلغۇچى كەپتەرلەرنىڭ قونىدىغان ۋە ئۇچىدىغان تايانچىسى بولۇپ بېرىۋاتاتتى، يۇگەنسىز شوخ ئۇچار قاناتلارغا دەخلى-تەرۇزسىز دەم ئېلىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بېرىۋاتاتتى. سۈتتەك پاك كەپتەرلەرنىڭ ياز كۈنلىرى بۇلۇتقا باش قويغان تۇرخۇنغا قونۇپ ئارام ئېلىشى نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك ئىش. توپ-توپ كەپتەرلەرنىڭ بىر يەرگە جەم بولۇشى ئۇچۈن خالىس خىزمەت قىلىدىغان تۇرخۇن بولۇپ بېرىشى نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك ئىش.

بۇ ئالەمنىڭ يۈزىرى پەللىسىنىڭ تېخىمۇ شان-شۆھرەتلىك ئىكەنلىكىدە گەپ يوق. بۇ ئەر بايا نېمە دېۋېدى؟ ھە، مۇنداق شان-شۆھرەتلىك ناخشىنى ئۆمرۈمدە تۇنجى رەت ئاڭلىشىم دېدى... ئۇنىڭ ياش مۇنچاقلىرى ئاشۇ شان-شۆھرەتلىك « مېنىڭ قويا-شىم » دېگەندىن گۈۋاھلىق بېرىپ تۇرمامدۇ؟

قونۇپ دەم ئېلىشقا يارايدىغان مۇشۇنداق ئېگىز مۇنار بولىشى لازىم.

مۇشۇنداق پەرۋاز قىلىپ تۇرىدىغان كەپتەرلەر بولمىقى لازىم.

شى چىنشىن يىغلۇۋەتتى، قىزىق ياشتىن كۆز چانىقى ئوت ئالغاندەك بولدى.

بىنانىڭ پەس تەرىپىدىكى بىر قەۋەتلىك ئۆينىڭ كۆل رەڭ كاھىشلىق ئۆگزىسىدە ۋە ھاۋادا توزۇپ تۇرغان چاڭ-توزانلار ئارىسىدا جلۇلىنىپ تۇرغان كەچكى شەپەق نۇرلىرى بارا-بارا سۇسلىشىپ، پارلاق تۇسىنى يوقاتتى-يۇ، لېكىن يېقىملىق ھالىتى ساقلىنىپ قالدى. ئەتراپىنى ئاستا-ئاستا قاراڭغۇ پەردىسى قاپلاشقا باشلىدى.

«ئۇياق ئۇنتۇپ قالدىمكىنا؟» — شى چىنشىن شۇ خىيال بىلەن تۇرغاندا، بىر ئاق كەپتەر تۇرخۇندىن تۆۋۈقسىز ئۇچۇپ چۈشۈپ، شى چىنشىننىڭ ئالدىنچى قەۋەتتىكى يېڭى ئۆينىڭ دېرىزە تەكچىسىگە قوندى.

ھەي كەپتەر، كەپتەر، خەت ئېلىپ كەلگەن بولساڭچۇ.

شى چىنشىن دېرىزە ئەينىكىدىن يۇرەكئالدى بولۇپ تۇرغان كەپتەرگە سەپسالسا، كەپتەرمۇ دېرىزە ئەينىكىنىڭ سىرتىدىن يۇرەكئالدى بولۇۋاتقان شى چىنشىنغا سەپسالدى.

ۋاقىت ئەنە شۇ تەرىقىدە سېكۈنتلاپ، مىنۇتلاپ، كۈنلەپ، يىللاپ ئۆتۈۋەردى، ياندىكى، كۆز ئالدىدىكى بەخت ئەنە شۇنداق قولدىن كېتىپ قالدى... شى چىنشىن كەپتەر بىلەن سىنچىلاپ قارىشىپ نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى.

شۇدەم تامدىكى ئېلېكترونلۇق كۆزارتىس سائەت چىرايلىق ئاھاڭدا سايراشقا باشلىدى، كىمدۇر بىرىنىڭ سائەت ئاۋازىغا تەڭكەش قىلغاندەك ئىشكىنى ئاستا، ۋەزمىن ۋە رىتىملىق چېكىشى ئاڭلاندى.

— ئۇ كەپتۇ-دە:

شۇنچىمۇ پارلاق
چاقنايسەن ئاپتاپ،
باشقا قوياش بار،
كۆڭلۈمدە بىراق.

شى چىنشىن ئىشككە ئېتىلىپ بېرىپ، ھېچنېمگە قارىماي ئىشكىنى ئۇلۇغ ئاچتى... بىراق ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قالدى.

ئىشك ئالدىدا تۇرغىنى ياتلا بىر يېگىت ئىدى، ئۇ چېچىنى دانە-دانە بۇدۇر قىلىپ ياسىتىۋالغان، ئۇچىسىغا ئۇۋچىلار ئىشلىتىدىغان ئاچ سېرىق كالتە يەڭ كىيىم، ئاستىغا تولىمۇ كالتە تەنھەرىكەتچى ئىشتىنى كىيىۋالغان بولۇپ، سېمىز پاقالچاقلىرى ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇراتتى، پۇتىغا پاتقاق يېپىشقان چىۋىخەي كىيىۋالغانىدى. قارىداپ كەتكەن ئەتلىرى پارقىراپ تۇراتتى، ئۇ ئاغزىنى ئاچقىنىدا ئاپئاق چىشلىرى كۆرۈنۈپ قالدى.

— شى لاۋشى، — دېدى ئۇ يالۇرغاندەك، — مەن، مەن كەپتىرىمنى تۇتۇشقا كېلىۋىدىم، مېنىڭ كەپتىرىم سىزنىڭ دېرىزىڭىزنىڭ تەكچىسىگە قونۇۋالدى، كەچۈرۈڭ...

ئۇنىڭ سۆزلىرىنى زادى چۈشىنەلمىگەن شى چىنشىن قارىسىغىلا باش لىڭشىتىپ قويدى، ھەتتا «مەرھەمەت» دەپ قول ئىشارىسى قىلغاندەكمۇ بولدى، يېگىت ئاللىقاچان ئۆيگە كىرىپ بولغانىدى.

— چىراغنى ئۆچۈرۈۋەتسىڭىز، — دېدى يېگىت.

شى چىنشىن بۇ گەپنى ئاڭقىرىپ ئۇلگۈرگۈچە يېگىت چىراغنى ئۆزى بېرىپ ئۆچۈرۈۋەتتى، ئۇ گويا بۇ ئۆيى بىلەن ناھايىتى تونۇشتەك ھەرىكەت قىلدى، ئۇ تەمتىرىمەستىن دېرىزىنى ئېچىپ كەپتىرىنى تۇتۇۋالدى ۋە رەھىمەت ئېيتقاندىن كېيىن چىراغنى قايتا يانداۋرۇپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

يەردە يېگىتنىڭ پاسكىنا چىۋىخېيىنىك ئىزنى قېپقالدى، ئۇ دېرىزىنى ئوبدان تاقمايلا چىقىپ كەتكەنىدى، كېچە قاراڭغۇسىدا تۇرخۇن بۆلەكچىلا تۇتۇق ۋە غەلىتە كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

شى چىنشىن كارىۋىتىنى توسۇپ تۇرىدىغان چىملىدىقىنىڭ چوڭ ئېچىلىپ قالغانلىقىنى مانا ئەمدىلا سەزدى.

بۇ ئەھۋاللار كۆپ بولسا ئىككى مىنۇتلا داۋام قىلغانىدۇر. كەپتەرىدىنمۇ، تۇرخۇندىنمۇ، دەرىزىدىنمۇ ۋە يېگىتىنمۇ شى چىنشىنغا

یامانلىق كەلمىگەن بولسىمۇ، لېكىن شى چىنشىنغا ئۆزى قەدىرلەيدىغان قانداقتۇ بىرنەرسىسى ئايىغ ئاستى قىلىنغاندەك بىلىنىپ كەتتى.

شى چىنشىن ئۇن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدى، ئۇنىڭ مۇھەببەتتە كەينى-كەينىدىن يېڭىلگەنلىكى يادىغا چۈشكەنىدى، ئۇ ئۆزى بىلەن دىدارلاشقان ھەممە كىشىدىن نەپرەتلەنىدى. ئۇ يولسىز، ئائىلىسى مۇئامىلىگە دۇچ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلىپ كۆڭلى بىئارام بولدى.

... شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئۇخلاپ قالدى ۋە چۈش كۆردى، چۈشىدە ئاسمانىنى ئاپتاپ، كەپتەر ۋە ناخشا قاپلاپ تۇرغانلىقىنى كۆردى.

ئاۋاز يالليۇغى كېسىلى

— غەيرىي ئىلمىي فانتازىيىلىك ھېكايە

خە ۋەرلەردىن قارىغاندا، ئاۋاز تېخنىكىسىنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالى مۇنداق بولىدىكەن: (1) پەۋقۇلئاددە كىچىكلىشىش. كۇندىلىك تۇرمۇشتا ئىشلىتىلىدىغان يېڭى تېپتىكى ئاۋاز ئەسۋابلىرىنى يانچۇقىغا سىيلىۋېلىشقا، قول سائىتىگە ۋە كۆزەينەكنىڭ پۇتىغا ئورنىتىۋېلىشقا، يالغان چىشتەك ئېغىزغا سىيلىۋېلىشقا، ئۇزۇكتەك قولغا تاقىۋېلىشقا، ھەتتا گۈزەللەر قويدۇرغان خالەدەك يۈز، كالپۇك ۋە ئېگەككە يېپىشتۇرۇپ قويۇشقا بولىدىكەن. (2) ئۇنىۋېرساللىشىش. ھازىرغا قەدەر بارلىققا كەلگەن ئاۋاز ئەسۋابلىرى ئاۋازنىڭ كۆچلۈك-ئاجىزلىقىنى تەڭشەش بىلەنلا چەكلەنگەن بولسا، بۇنىڭدىن كېيىن ئاۋازنىڭ سۈپىتىنىمۇ تەڭشىيەلەيدىغان بولىدىكەن، يەنى چاستوتا قوشۇلمىسىغا قاراپ، يېقىملىق، يۇمشاق، پەس، ھەيۋەتلىك، قاتتىق ۋە شوخ دېگەن ئالتە چوڭ تېپقا ئايرىيالايدىكەن، ھەر بىر تېپنى يەنە بىر قانچە تارماق تېپقا ۋە ئۇششاق تېپقا ئايرىيالايدىكەن، مەسىلەن، يېقىملىق دېگەن تېپنى يەنە قىلارلىق، سۆيۈندۈرمەرلىك، جەلىپكارلىق، مەپتۇن قىلارلىق، نازاكەتلىك، چوڭقۇر مەنىلىك دېگەن تارماق تېپلارغا ئايرىيالايدىكەن، ھەر بىر تارماق تېپنى ئەرلەر ئاۋازى، ئايالار ئاۋازى، يۇقىرى ئاۋاز، ئوتتۇرا ئاۋاز، تۆۋەن ئاۋاز دېگەن قىسىملارغا ئايرىپلا قالماستىن، يەلكى خۇشاللىق، ئەسەبىيلىك، قايغۇلۇق، غەزەپلىك دېگەنگە ئوخشاش تۈسلەرگىمۇ ئايرىيالايدىكەن... (3) ئاپتوماتلىشىش. ئېلېكترونلۇق مېڭە بىلەن تىزگىنلىنىدىكەن، ھەربىر ئېلېكترونلۇق مېڭىگە 10 مىليوندىن 50 مىليونغىچە پروگراممىنى قاچىلاپ ساقلاشقا بولىدىكەن، بۇ پروگراممىلار ئىجتىمائىي ئالاقە، نۇتۇق سۆزلەش،

مۇھەببەت ئىزھار قىلىش، جاڭجاللىشىش، تاشقى ئىشلار، دوكلات قىلىش، ئۆزىنى تەكشۈرۈش دېگەنگە ئوخشاش بىر قانچە چوڭ تېما ئايرىلىدىكەن، ھەربىر تېما ب د ت دا ئىستېمال قىلىنىدىغان خەنزۇچە، ئىنگلىزچە، فرانسۇزچە، رۇسچە تىللاردىن تاشقىرى ئىسپانچە ۋە ياپونچە تىللاردا ئىشلەيدىكەن ھەممە ھەممە تىللار بويىچە ئەڭ مەدەنىي، بىر قەدەر مەدەنىي، مەدەنىي، ئانچە مەدەنىي ئەمەس، مەدەنىي ئەمەس، ئىنتايىن قوپال دېگەن تۇرلەرگە ئايرىلىدىكەن. مەسىلەن، جاڭجاللىشىش تۇرنىي ئالساق، بۇ پروگراممىنى ئىشقا سېلىشتا ئەسۋاب سەللا باشقۇرۇلسا، ئالتە خىل تىلدا: «سەن يولسىزلىق قىلۋاتسەن! سېنىڭ خاتا! بۇنداق كېتىۋەرسەڭ بەك خەتەرلىك! سەن ئەگرى يولغا كىرىپ قالدىڭ! بىزنىڭ مۇنازىرىمىز چوڭ ھەق، چوڭ ناھەق مەسىلىسىگە ياتمۇ! تەسلىم بولمىساڭ ھالاك بولسەن...» دېگەنگە ئوخشاش جاڭجاللار ھەتتا «سەن خۇمپەر! سەن ئىپلاس! ئاخىرى بېشىڭنى يەپسەن! سېنىڭ ئاناڭ شەيخىنىڭ قوينىدا ياتقان!...» دېگەنگە ئوخشاش تىللاشلار بىر ئۇرلەپ، بىر پەسىيىپ ئاڭلىنىپ تۇرىدىكەن. مۇھەببەت ئىزھار قىلىش تۇرنىي ئالساق: «مەن سىزنى سۆيىمەن! سىزنى سېغىنىمەن! سىزنى ھەر كۈنى چۈشۈمدە كۆرىمەن! سىز ماڭا مېھر ئاتا قىلدىڭىز! سىز مېنىڭ ئاپتىپىم! ئەتىر گۈلۈم! سىز مېنىڭ يۈرىكىمنى تارتىۋالدىڭىز! مەن سىزنىڭ ئىشقىڭىزدا مەجنۇن! مەن سىزنىڭ ئوتىڭىزدا كۆيۈپ كۈل بولۇۋاتىمەن...» دېگەنگە ئوخشاش ئاشقانە سۆزلەر ھەتتا «مەن سىزگە 14 كارائاتلىق ئالتۇن جابدۇق سوۋغا قىلىمەن! دورا يېيىشنى ئۇنتۇماڭ...» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر تۇرلۈك تىلدا تېمبىرى، ئاھانگى ۋە قانتىقلىقى ھەر خىل ئاۋازدا توختىماي ئاڭلىنىپ تۇرىدىكەن.

ئارتىسلار ئىشلىتىدىغان مەخسۇس ئاۋاز سىستېمىسىنىڭ باھاسى يۇقىرىراق (ھەربىرى 10 مىڭ دوللاردىن 5 مىليون دوللارغىچە) بولسىمۇ، لېكىن ئىقتىدارى ئادەمنىڭكىگە ئوخشايدىغان، ئادەمنى

هەيران قالدۇرىدىغان ۋە ئادەمنى بەسىپ چۈشىدىغان دەرىجىدە تېخىمۇ قالتىس ۋە مۇكەممەل بولىدىكەن، ئۇ ھەر خىل ئەلنەغمە تۇرلىرى ۋە ئويۇن تۇرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىش بىلەنلا قالماي، بەلكى مېي لەنقاش، چېك يەنچىۋ، لىيەن كورۇ، خۇاسىياۋ، لىۋگۇاڭنىك، جاك گۈيلەن، پاۋلوت، شالياپىن، «مۇشۇك پادىشاھ» پرېسلېي، چاپلىن، يۈھان رېنون، دېك لىجۇنلەرنىڭكىگە ئوخشاپ كېتىدىغان تۇرلۈك ئاۋازلارنى ساقلىيالايدىكەن.

شۇنداق قىلىپ، y دۆلەتتە z يىلغا بارغاندا، ئاۋاز ئەسۋابلىرى تەرەققىي تېپىپ «ئاۋاز ئەسۋابلىرىلا ياڭراپ تۇرىدىغان، ئادەم ئاۋازى ئاڭلانمايدىغان» دەرىجىگە يېتىدىكەن. ئارتىسلار سەھنىدە ئويۇن كۆرسىتىپ ناخشا ۋە دېكلاماتسىيە ئېيتماقچى بولسا، سىياسەتچىلەر مەيداندا ۋە زالدا سىياسىي نۇتۇق سۆزلىمەكچى ۋە سىياسىي رەقىبى بىلەن ئاشكارا مۇنازىرىلەشمەكچى بولسا، مال سېتىۋچىلار يېڭى مەھسۇلاتلىرىنى بازارغا سېلىپ ساتماقچى بولسا، سايا ھەتكە يول باشلىغۇچى بولغانلار يىراقتىن كەلگەن مېھمانلاغا مەشھۇر يادىكارلىقلارنى تونۇشتۇرماقچى بولسا، تىجارەتچىلەر سودا سۆھبىتى ئۆتكۈزمەكچى بولسا، يېگىت-قىزلار مۇھەببەت ئىزھار قىلماقچى بولسا، ئاتىلار بالىلىرىغا پەند-نەسىھەت قىلماقچى بولسا، قىزلار قول سۇنۇپ پۇل سورىسا، سوتچىلار گۇناھكارلارنى سوراق قىلسا، ئەرلەر خوتۇنلىرىغا، بۆلۈم باشلىقى باشقارما باشلىقىغا، باشقارما باشلىقى شويۇرغا بېيلىنسا... ھەممىلا جايدىن ئۇنلۈك پاراڭلار، ناخشا ئاۋازى، كۈلكە ئاۋازى، يىغا ئاۋازى، ئۇھ تارتىش، تەنتەنە قىلىش، غەزەپلىنىش... ئاڭلىنىپ تۇرىدىكەن، بىرلا يېرى قايسى ئاۋازنىڭ ھەققەتەن سۆزلىگۈچى ۋە ئۇن سالغۇچىنىڭ كۆڭلىدىن چىقىۋاتقانلىقىنى ھېچكىم بىلەلمەيدىكەن. كۆڭلىدىن چىققانلىقىنى بىلىش ئۈيغاقتا تۇرسۇن، ھەتتا كانىيىدىن، ئاغزىدىن چىقىۋاتقانلىقىنمۇ بىلەلمەيدىكەن. بۇنىڭ ئەكسىچە ئاۋازلارنىڭ تولىسى ئېلېكترونلۇق مېڭە ئورنىتىلغان دەرىجىدىن تاشقىرى ئاۋاز

ئەسۋابلىرىدىن چىقىپ تۇرىدىكەن!

نېمىدېگەن دەھشەت-ھە! قىزلار ئۆزلىرىگە كىمنىڭ مۇھەببەت تەلىپى قويۇۋاتقانلىقىنى، يەنى يىگىتنىڭ ئاۋاز ئەسۋابىدىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيدىكەن. تاماشىچىلار چاۋاك چېلىش كېرەكمۇ ياكى ئەمەسلىكىنى ۋە كىم ئۇچۇن چاۋاك چېلىشنى، يېگىدىن كۆككە كۆتۈرۈلگەن سەھنە چولپانلىرىنى ماختاش كېرەكلىكىنى ياكى يېگىچە ئويۇن كۆرسىتىش ئۈچۇن ئاپتوماتىك، پەۋقۇلئاددە كىچىك ئاۋاز ئەسۋابلىرىنى ئىشلەپ بەرگەن لايىھىلىگۈچىلەر بىلەن تېخنىكلارنى ماختاش كېرەكلىكىنى بىلەلمەيدىكەن. دىپلوماتلار كىم بىلەن مۇنازىرىلىشىش كېرەكلىكىنى، ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي ۋالاقلاپ ئاق-قارىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىپ، خالىغانچە جۆيلۈپ، چىرايلىق گەپلەر بىلەن ئۆزىنى پەردازلاۋاتقان رەقىبىنىڭ بىرمۇ دۆلەتنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرى، ب د ت دا تۇرۇشلۇق باش ئەلچىسى ئىكەنلىكى ياكى دىپلوماتىيە مۇنازىرىسى قاچىلانغان ئاۋاز ئەسۋابىدىنلا ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيدىكەن. ھەتتا جاڭجاللىشىش ۋاقتىدا ئۆز رەقىبىگىزنى ھەرقاچان كۆزىنى يۇمۇپ ھاردۇق چىقىرىپ مۇداپىئە كۆرۈۋاتىدۇ دېگەن خىيال كاللىڭىزغا كەلگەن ھامان ئاۋاز ئەسۋابىنى باشقۇرىدىغان «جاڭجاللىشىش توپچىسى» نى سەللا بېسىپ قويىسىڭىز، سىزنى ھەم جاڭجاللىشالمايدىغان، ھەم رەقىبىڭىزنى ئەسلا كەچۈرمەيدىغان ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويىدىكەن. بۇنداق ھالەت سىزنى ئۆز ئاۋاز ئەسۋابىڭىزنى جاڭجاللىشىش سىستېمىسىنى ھەرىكەتلەندۇرۇشكە مەجبۇر قىلىدىكەن-دە، ئاخىرى جاڭجاللىشا-جاڭجاللىشا ھەر ئىككىيلەننى بەزدۇرىدىكەن، ھەر ئىككىيلەننى ئۆز ئەسۋابىنى غەزەپ بىلەن ئۇرۇۋېتىلىپ (ياكى ئويۇۋېتىلىپ، كوچىلاپ چىقىرىپ، يۇلۇۋېتىلىپ) يەرگە چۆرۈپ، ئۇستىدىن چەيلەپ: «بولدى تويدۇم! قوي جاڭجاللىڭنى! كۆتەر قاسقىنىڭنى!» دېگۈزىدىكەن.

(خاتىرجەم بولۇڭ كىتابخان، ئاۋاز ئەسۋابلىرىنى لايىھىلىگۈچى، ھۇنەر ئىشلەتكۈچى، ماتېرىيال تەييارلىغۇچى ۋە قۇراشتۇرغۇچى

تېخنىك خادىملار مۇشۇنداق ئەھۋالنى ئاللىقاچان ئالدىن پەملەپ، ئاۋاز ئەسۋابلىرىنى تېپىككىمۇ، نىقاشقىمۇ، چېقىشقىمۇ، چۆرۈشكىمۇ، تاشلاشقىمۇ، چەيلەشكىمۇ چىداملىق» قىلىپ ياسىغان، ئۇ سۈدىنىمۇ، ئوتتىنمۇ قورقمايدىغان، پولاتتىن مەھكەم تاۋلانغان، ھەرقانداق خەۋپ-خەتەرگە يولۇققىمۇ ئاۋازىنى ئۆزگەرتمەيدىغان ئەسۋابلار ئىكەن).

ھەممىدىن ئېچىنىشلىقى، كىشىلەر باشقىلارنىڭ ئاۋازىنى پەرق ئېتەلمەيلا قالماستىن، ئۇلارنىڭ تەقى-تۇرقى، كىيىم-كېچىكى، تەن-تېرىسىنمۇ زادى پەرق ئېتەلمەيدىكەن. ئايالارنىڭ يۈزىدە ئىككى تال خال تۇرغان بولسا، ئۇنىڭ قايسىسى راست خال، قايسىسى ئاۋاز ئەسۋابى ئىكەنلىكىنى ئايرىۋالغىلى بولمايدىكەن. ھەتتا چىرايىغا قاراپ رەم باقىدىغانلارمۇ غەمگە پېتىپ قالىدىكەن، ئەسلىدە رەمچىلەر ياخشى-يامانلىقىنى ۋە قىسمەتنى خالىغا قاراپ بىلىپ كەلگەن. مەلۇم ئايالنىڭ بېشىدا بىرمۇ چازا، مەلۇم ئەرنىڭ كىيىمىدە بىرمۇ تۆگمە، مەلۇم ئايالنىڭ بارمىقىدا بىرمۇ ئۈسمە پەيدا بولۇپ قالغان، مەلۇم ئەرنىڭ قەلىمىنىڭ قالپىقى باشقىلارنىڭكىدىن ئۇزىراپ قالغان... بولسا، كىشىلەر بۇلارنى كۆزگە ئۇچۇق چېلىقمايدىغان ئاۋاز ئەسۋابىمكىن دەپ قالىدىكەن.

قىسقىسى نەگىلا قارىسا ئاۋاز ئەسۋابى كۆرۈنىدىكەن، گويا جاھاننى ئاۋاز ئەسۋابى قاپلاپ كەتكەندەك بىلىنىدىكەن! ئاۋاز ئالىملىرى تۆۋەندىكىدەك يېڭى مەھسۇلاتلارنى تەتقىق قىلىپ ئىشلەپچىتىپ: ئىنتىك قاۋىشىنى فارتورنادا (فرانسۇز كانىيىدا) تەڭكەش قىلىپ چېلىنىدىغان مۇزىكىغا ئايلاندۇرالايدىغان ئىنقا خاس ئاۋاز ئەسۋابى، مۇشۇكنىڭ مياڭلىشىنى ھاۋايىنىڭ ئېلېكترلىك گېتارىدا چېلىنىدىغان مۇزىكىغا ئايلاندۇرالايدىغان مۇشۇككە خاس ئاۋاز ئەسۋابى، پىياز قىيمىسىنىڭ قىزىق ياغقا تاشلانغاندىكى ئاۋازىنى چېچە نەتاڭدىكى دېڭىز تاشقىنىدەك شاۋقۇنلۇق ئاۋازغا ۋە كەپكۇرنىڭ قازانغا تەگكەندىكى ئاۋازىنى چىن مەنىدە پاخماچاچ

ئەزمەتلەر چالىدىغان روك مۇزىكا ساداسىغا ئايلاندۇرالايدىغان ئىشانا ئاۋاز ئەسۋابى، ئاندىن قالسا، قول يۈيىدىغان سۇخانىغا خاس ئىشلەنگەن هور ئاۋازىنى، دولقۇنسىمان يۇقىرى ئاۋازلارنى، تەڭكەش، ئارىيە، يۇقىرى سىيرىلما، سىنكوپا ئاهاڭلىرىنى ئاڭلاشقا ئىمكان بېرىدىغان ئاۋاز ئەسۋابى... دېگەنگە ئوخشاش ئادەم كۆرۈپ قانايدىغان، ئاڭلاپ هارمايدىغان ئەسۋابلار بار ئىكەن.

Y دۆلەتتە Z يىلى ئۆتكۈزۈلگەن كاتتا شېئىر مۇسابىقىسىدە بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئاتاقلىق شائىر يىن جېڭشياڭ كۆڭفۇزىنى مەدھىيىلەپ يازغان شېئىرىي تەقلىدىدە مۇنداق بىر شېئىر يېزىپتۇ:

نەقەدەر ياخشى ئاۋاز ئەسۋابى،
بولمىغان بۇرۇن ئۇنىڭ ئەجدادى.
يوق ئۇنىڭ ئەسلا غەيرىي تەڭدىشى،
ئۇنەر مغلداپ ئەمدى ئەۋلادى.
ئاۋازدىن چاقنار ئاۋاز ساماسى،
ئالەمنى تۇتقەل قاپلار ساداسى.
ئادەم ۋە هايۋان تۇتقەپ كېتەركى،
تۇتقەمەس لېكىن ئاۋاز ئەسۋابى.
ئاقىل ۋە نادان تۇتقەپ كېتەركى،
تۇتقەمەس لېكىن ئاۋاز ئەسۋابى.
خاهى يوقلۇقتا، خاهى بارلىقتا،
بولغۇسى ئەلا ئاۋاز ئەسۋابى.
نەقەدەر ياخشى ئاۋاز ئەسۋابى،
نەقەدەر بەلەن ئاۋاز ئەسۋابى.

ئالىملار مۇكاپاتقا ئېرىشكەن شائىر يىن جېڭشياڭنىڭ شۇ شېئىرىنى تېز ئاردىلا ماتېماتىكىلىق پروگراممىغا ئايلاندۇرۇپ، هەر

خىل ئاۋاز ئەسۋابلىرىغا قاچىلاپ كىرگۈزگەن، شۇنىڭ بىلەن «نەقەدەر ياخشى ئاۋاز ئەسۋابى، نەقەدەر بەلەن ئاۋاز ئەسۋابى» دېگەن ناخشا تۇرۇپ ئەرلەر ئاۋازىدا، تۇرۇپ ئايالالار ئاۋازىدا، تۇرۇپ قېرىلار ئاۋازىدا، تۇرۇپ ياشلار ئاۋازىدا، تۇرۇپ يىغا ئاۋازىدا، تۇرۇپ كۆلكە ئاۋازىدا، تۇرۇپ ياۋروپا ئاھاڭىدا، تۇرۇپ يەرلىك ئاھاڭىدا... ياڭراپ تۇرىدىغان بولغان.

شۇنداق قىلىپ Y دۆلەتتە بارا-بارا يېغىندا ئاۋاز كېسەللىكى تارقىلىپ كەتكەن، بۇ كېسەلگە مۇپتىلا بولغانلار باشقىلارغىمۇ، ئۆزىگىمۇ، مۇھەببەتنىڭ يېقىملىق، شېرىن لەززىتىگىمۇ، سىياسەتچىلەر-نىڭ جۇشقۇن، مەردانە سۆزلىرىگىمۇ، دىپلوماتلارنىڭ تۆگمەس مۇنازىرىسىگىمۇ ناخشىچىلارنىڭ ئەۋرىشىم ئاۋازىغىمۇ، شائىرلارنىڭ ھاياجانلىق دېكلاماتسىيىسىگىمۇ، دەردمەنلەرنىڭ خۇداغا نالە قىلىپ يىغلىشىغىمۇ، ئامەتكە ئېرىشكەنلەرنىڭ خۇشچاقچاق پاراڭلىرىغىمۇ، ئايروپىلان قىزلىرىنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتىگىمۇ، ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەنلەرگە ئېتىلغان ملىتىق ئاۋازىغىمۇ، بوۋاقلارنىڭ ئىڭەلەپ يىغلىشىغىمۇ، جېنى ھەلقۇمىغا يەتكەن ئاغرىقلارنىڭ ئىنجقلىشىغىمۇ... ئۇشەنمەيدىغان، قىسقىسى ھېچنېمىگە، ھەتتا شامالغىمۇ، يامغۇرغىمۇ، دەريا غىمۇ، يەر تەۋرەشكىمۇ ئىشەنمەيدىغان بولۇپ قالدىكەن... كېچىشىپ دېئاگنوز قويۇش نەتىجىسىدە، مۇنداق ھەددىدىن زىيادە گۇمانخورلۇق كېسىلى خامۇشلۇق تېپىغا كىرىدىغان ھېسسىي توسالغۇلۇق روھىي كېسەلنىڭ بىر تۈرى دەپ ھېسابلىنىپتۇ. بۇنداق كېسەل بولغانلار ھەر كۈنى «گۇمانخورلۇقنى پەسەيتىش» تۈرىدىكى دورىلارنى كۆپلەپ يەپ تۇرۇشى كېرەككەن، بولمىسا ئۇلار تائامدىن قېچىلىپ، ھېچنېمىنى كۆڭلى تارتمايدىغان، ھەتتا ھاياتقا بولغان ئىشەنچىنى يوقىتىپ، ئاسانلا ئۆزىنى نابۇت قىلىدىغان بولۇپ قالدىكەن.

كېچىشىپ دېئاگنوز قويۇش جەريانىدا، تۇنجى نەپەر دوختۇر: بۇ ئاغرىقلار راستىنلا كېسەلگە مۇپتىلا بولغانمۇ؟ ئاغرىقلارنىڭ ئۆزلىرى ۋە تۇغقانلىرى بايان قىلغان كېسەل ئەھۋالى راستىنلا ئۇلارنىڭ

يۇرىكىدىن ۋە ئاغزىدىن چىققانمۇ ياكى ئۇلارنىڭ ئاۋاز ئەسۋابى سىستېمىسى ئۇلار ئۆچۈن يالغان ئاغرىق ۋە يالغان كېسەل تارىخى پەيدا قىلىپ، ھۆكۈمەت پۇلى بىلەن ھەق تۆلىنىدىغان دورىلارغا ۋە يالغان رۇخسەت سوراش ئىسپاتىغا ئىگە بولۇش ئۈچۈن ساختىلىق ئىشلەتكەنمۇ؟ دېگەن گۇمانىنى ئوتتۇرىغا قويغان. بۇ دوختۇرلار ئاغرىقلارنى تۇرلۈك لابوراتورىيە ئورۇنلىرىدا قېيىلىڭاچ قىلىپ فىزىكىلىق، خىمىيىلىك ئۇسۇل، B تېپلىق ئاۋازدىن تېز دولقۇنلۇق ئاپپارات، رادىئوئاكتىپلىق ۋاستىلەر بىلەن تەكشۈرۈشكە يوللاشنى، ئاۋاز ئەسۋابى دېگەن گۇمان تۇغدۇرغۇچى كېسىم-كېچەك، زەب-زىننەت، چاچ، يالغان چىش، تىرناق، خال... لارنىڭ ھەممىسىنى كۆزدىن يوقتىشنى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئەڭ ياخشى روھىي كېسەل دوختۇرلىرىنى قېيىلىڭاچ ئاغرىقلار بىلەن سۆزلىشىپ، ئۇلارنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى ئاڭلاپ بېقىشقا ئۈيۇشتۇرۇشنى، شۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن توغرا دىئاگنوز قويۇپ دورا بىلەن داۋالاشقا بولىدىغانلىقىنى تەكلىپ قىلغان.

باشقا دوختۇرلار بىر-بىرىگە قارىشىپ ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالغان، ئاخىرىدا داۋالاش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرى ئاشۇ تۆت دوختۇرنىمۇ «يېغىندا ئاۋاز كېسىلى» گە گىرىپتار بولغانلار دەپ بېكىتىپ، ئۇلارنىڭ جىگىرىنىڭ ئىشلىشىنى تەكشۈرتكەن ۋە ئۇلارغا خامۇشلۇققا قارشى دورىنى كۆپلەپ بېگۈزگەن ھەمدە ئۇلارنى روھ تەھلىل قىلغۇچى مۇتەخەسسىسلەرنىڭ پىسخىك تۆتۈپ داۋالىشقا تاپشۇرغان.

ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي باشقا بىر تېپتىكى يەنە بىر ئاۋاز خۇسۇسىيەتلىك روھىي كېسەل پەيدا بولغان، بۇ كېسەلنى مۇتەخەسسىسلەر كېڭشى B تېپلىق تارقىلۇچان يېغىندا ئاۋاز كېسىلى دەپ قارارلاشتۇرغان. مۇنداق كېسەلگە مۇپتىلا بولغانلار ئۆزلىرىنىڭ ئاۋاز ئەسۋابى سىستېمىسىنى 24 سائەت توختىماي ئىشقا سېلىپ ئۆزگەرتىپ تۇرىدىكەن-دە، ئۇنىڭدىن بىر تۇرۇپ ئەرلەر يۇقىرى ئاۋازى، بىر تۇرۇپ ئاياللار تۆۋەن ئاۋازى ئاڭلىنىدىكەن، بىر تۇرۇپ

جۇشقۇن، مەردانە ئاھاڭدىكى قۇترىتىش نۇتقى ئاڭلانسا، تۇرۇپلا يۇمشاق ھەم سوزۇق ئاۋازدا مۇھەببەت ئىزھار قىلىش، ئۆزى سوئال سوراپ ئۆزى جاۋاب بېرىش، ئۆزى بىلەن ئۆزى تالاش-تارتىش قىلىش، ئۆزى يىغلاپ، ئۆزى كۈلۈش، ئۆز ئۆزىنى ماختاپ پو ئېتىش، ئۆز-ئۆزىدىن ئېچىنىپ، پۈشايمان قىلىش، ئۆزىچە خىيال سۈرۈپ ھەسرەتلىنىش، ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشىش دېگەنگە ئوخشاش قىسمى-قىسمى، ئاجايىپ-غارايىپ، مالىماتاك ئاۋازلار ئاڭلىنىدىكەن، ئاغرىقلارنىڭ چىرايى سارغىيىپ، ئەتلىرى ئورۇقلاپ، تەرلىرى يامراپ، چىشلىرى كىرىشىپ، قول-پۇتلىرى تارتىشىپ، يۈرەك سوقۇشى تېزلىشىپ، قان بېسىمى ئۆرلەپ كېتىدىكەن... ھەتتا يۈرەك ھەرىكىتى زەئىپلىشىپ، شوك بولۇپ پۈتۈنلەي ھوشىدىن كېتىدىكەن. مۇتەخەسسىسلەر بۇ كېسەلنى زامانىمىزدىكى خەلقئارالىق يېڭى تېپتىكى ئەسەبىيلىككە ياتقۇزغان روھىي كېسەل دەپ ھېسابلايدىكەن، مۇنداق كېسەلگە مۇپتىلا بولۇشنى جەمئىيەتنىڭ تەرەققىي تاپقانلىقى ۋە پەن-تېخنىكىدىكى يۈكسىلىشىنىڭ پارلاق مۇھىم ئالامىتى دەيدىكەن، مۇنداق كېسەلگە مۇپتىلا بولغانلار ئۆچۈن دوختۇرلارنىڭ بۇ ئاسىتە يېتەكچىلىكىدە لىتى كارىبونات تۇرىدىكى دورىلارنى كۆپلەپ يېيىش پەرز ئىكەن، كېسىلى ئېغىرلارنى ئىككى مىڭ ۋولتتىن كۆچلۈك يۇقىرى بېسىملىق توكقا چاقماق تېزلىكتە سوقتۇرۇپ ئۆرۈشەتكەندىن كېيىن، شەرەپ بىلەن داۋالاش لازىم ئىكەن.

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، سەنئەتكارلار ئالاھىدە تەخلىتتىكى ئاۋاز ئەسۋابلىرىنى زاكاز قىلىش، ئىشلىتىش ۋە قوغداش ئۇسۇتىدە قاتتىق كۈچ سەرپ قىلۇۋېتىتۇ. ھەممەيلەن ئالاھىدە تەخلىتتىكى ئاۋاز ئۇسكۇنىلىرىدىن پايدىلىنىدىغان «قالتىس ئۇستىلىق» نى بارلىتىش يولىدا قاتتىق باش قاتۇرۇپ، پۈتۈن ئەقلىنى ئىشقا سېلۇۋېتىتۇ. ناخشىلىق مۇزىكا، چالغۇ، دراما، ئوپېرا، ئەلنەغمە... دېگەنگە ئوخشاشلارنىڭ ھەممىسىدە ئاۋاز ئەسۋابىدىن پايدىلىنىدىغان بوپتۇ! ئاۋاز ئەسۋابىنىڭ يارىتىلىشى ئادەملەرنىڭ ئاۋازى بوم

قوڭغۇراقتەك، گۈلدۈرماما‌مدەك، 247 كاناي تەك چېلىنغاندەك چقىدىغان بولغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ئاۋاز ئەسۋابىدىن ئۆزۈلمەي ئېشەكنىڭ هاڭرىشى ئاڭلىنىدىغان بىر «ناچشچى» بىردىنلا ئامەت قازىنىپتۇ. ئاۋاز ئەسۋابىنىڭ يارديمىدە هەممە دراما ئارتىسلىرى مۇهەببەت تەشنالىقىدا ئەڭ يۇمشاق ۋە تەسىرلىك ئاۋاز چىقىرالايدىغان بولغاندىن كېيىن، تالانتلىق بىر چولپان «رومىئو ۋە جۇلىيە» دراما‌مسىدا رومىئونىڭ رولىنى ئالغاندا «جۇلىيە» نى كۆرگەن هامان ئاۋاز ئەسۋابىنى ئىشقا سالغانلىقتىن، پىلىموتنىڭ ئوققا تۇتۇش ئاۋازى، زەمبىرەكنىڭ پارتلاش ئاۋازى، جەڭچى ئايروپىلانىنىڭ شۇڭغۇغان ئاۋازى، تانكنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى ئاڭلانغان، ئۇ ئەنە شۇ ئۆزگىچە ئويۇن كۆرسىتىش ماهارىتى بىلەن شۇ يىللىق ئەڭ ياخشى ئەر چولپان دېگەن ئاتاققا ئېرىشكەن، هالاكەت گىردابىغا بېرىپ قالغان دراما ئىشى جانلىنىپ كەتكەن.

شۇنىڭدىن كېيىن، Y دۆلەتتە يغنىدا ئاۋاز كېسىلىنىڭ ئۇچىنچى دولقۇنى مەيدانغا كەلگەن، بۇ كېسەل زامانىۋى C تىپلىق تارقىلۇچان ئاۋاز ياللۇغنى دەپ ئاتالغان. بۇ دولقۇننىڭ ئالاهىدىلىكى هەممە ئاۋازلارنىڭ ئاستىن-ئۈستۈن قېيىپ كېتىشىدىن ئىبارەت بولغان. ئاغرىق چاي ئىچكەندە ئاپتوموبىلنى تېز تورموز قىلغان چاغدىكىدەك ئاۋاز چقىرىشقا خۇشتار بولغان، هاراق ئىچكەندە ئاشىق-مەشۇقلارچە نازلىنىپ-ئەركىلەپ ئاۋاز چقىرىدىغان بولغان، قول ئېلىشقاندا ئۆزمەي چۇشكۇروش ئاۋازىنى چقىرىدىغان بولغان، ئۇخلىغاندا مۇشۇكنىڭ تالىشىدەك ئاۋاز چقىرىدىغان بولغان، قەدىناس دوستلىرىنى كۆرگەندە بوران چقاندەك ئاۋاز چقىرىدىغان بولغان، ئۆزلىرى هۆرمەتلەيدىغان چوڭلارنى كۆرگەندە ئىچى قېتىپ قالغانلار ئىنجقلاپ چوڭ تەرەت قىلغاندەك ئاۋاز چقىرىدىغان بولغان، كىچىك بالىلارنى ئۇچراتقاندا چوشقا بوغۇزلىغاندىكىدەك ئاۋاز چقىرىدىغان بولغان، تاكاللىشپ قالغاندا رومكا سوقۇشتۇرغاندەك ۋە بىر نەرسە چاينىغاندەك ئاۋاز چقىرىدىغان بولغان، رومكا سوقۇشتۇرغاندا ۋە

غىزا يېگەندە ياغاچچى جادو ھەرە تارتقاندەك ئاۋاز چقىرىدىغان بولغان. ئاشىق-مەشۇق بولۇشنى ئىستىگەنلەر بۇرۇنقىدەك «سىزنى سۆيىمەن، سىز مېنىڭ جېنىم» دېيىش ئورنىغا «ھەرگىز ياخشى ئاقىۋەت كۆرمەيسەن، پېچاق يەپ ئۆلسەن!» دەيدىغان بولغان. ئىشقىۋاز قىزلار بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغىنىدا قاتتىق مەستانە بولۇپ خۇددىنى يوقتىپ قويغان. مۇشۇ ئۇچىنچى دولقۇندىكى ئاغرىقلارنى داۋالىماقچى بولغان دوختۇرلار تاپشۇرۇق قالدۇراي دېسە زۇۋانى تۇتۇلۇپ زادى گەپ قىلالماي قالغان، ئۇلار سترىلكىنىڭ ئايلىنىش يولى بويىچە ئەڭ كىچىك توپچىنى بورىغىنىدا، ئۇنىڭدىن چاماشچى ۋە مۇشتلاشچىلارنىڭ پاق-پۇق، ھۆ-ھېۋ قىلغىنىدەك ئاۋازلار ئاڭلانغان، ئۇلار توپچىنى يەنە بىر بورىغىنىدا «كۇنىگە تۆت قېتىم، ھەر قېتىمدا تۆت تالدىن يەڭ» دەيدىغان سۆز ئورنىغا بىردىنلا «توپ كىردى...» دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپ، پۈتبول مۇسابىقە مەيدانىدىكىدەك شاۋقۇنلۇق تەنتەنە ئەۋج ئېلىپ كەتكەن، ئۇنىڭدىن كېيىن، ساقچى كالتىكىنىڭ چاتاق چىقارغان ياشلار بەدىنىگە ئۇرۇلۇش ئاۋازى ۋە تاياق يېگۈچىلەرنىڭ چىرقىراش ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىغان.

بىرقانچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن، پارلامېنت ئۇچ ئايغىچە مۇنازىرە قىلىپ (مۇنازىرىدە قېلىچ، مىلتىق، خەنجەر-نەيزە، ئايروپىلان، زەمبىرەك، راكېتا، مىنا، گرانات، ئاتوم بومبىسى قاتارلىق قورالالارنىڭ ئاۋازىنى چقىرىدىغان ھەممە ئاۋاز ئەسۋابلىرى ئىشقا سېلىنىپ) ئاخىرى ئاۋاز ئەسۋابلىرىنى جامائەت سورۇنلىرىدا ئىشلىتىشنى ۋە ئاۋاز ئەسۋابلىرىنىڭ ئاۋازىنى چوڭايتىشنى چەكلەش ھەمدە ئاۋاز ئەسۋابلىرىدا ئېلېكترونلۇق مېڭە ئىشلىتىشنى مەنئى قىلىش توغرىسىدا بىر پەرمان ماقۇللىغان. بۇ پەرمان ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، ئۆكتەچى پارتىيە قارشىلىق بىلدۈرۈپ 15 قېتىم ھەرىكەت ئۇيۇشتۇرغان، 3 مىڭ 54 ئادەم قېتىملىق زوراۋانلىق ۋەقەسى يۈز بەرگەن. ئاردىدىن يەنە بىر قانچە يىل ئۆتكەندە، ئاۋازنىڭ

سان-ساپاسىنى ئاپتوماتىك تەڭشەيدىغان ئەڭ كىچىك تېپلىق ئاۋاز ئەسۋابلىرى يوشۇرۇن ھالەتكە كۆچۈپ، ئەتكەسچىلىك، خۇسۇسىي پايدىلىنىش، قاراڭغۇ بازار قىلىش، توپلىشىپ قولدىن قولغا ئۆتكۈزۈپ ھايانكەشلىك قىلىش ھەرىكەتلىرى كۈندىن-كۈنگە ئەۋج ئېلىپ كېتىپتۇ. پارلامېنت يەنە بىر رەت ئۇزاق مۇنازىرە قىلغاندىن كېيىن، ئاۋاز ئەسۋابلىرىغا قارشى ئورگان ۋە ئاۋاز ئەسۋابلىرىغا قارشى مەخپىي ساقچى قۇرۇپتۇ، بارلىق ھۆكۈمەت خادىملىرى ۋەزىپىگە ئولتۇرغان چېغىدا، بىر قولدا ئىنجىلنى سىلاپ، يەنە بىر قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ «يېقىر ئەزىلدىن ئاۋاز ئەسۋابى ئىشلىتىپ باققان يېرىم يوق...» دەپ قەسەم بېرىدىغان بوپتۇ.

قىسقىسى «كۆرەش» تېخى ئاياغلاشمايتۇ، ھەق-ناھەقنى ئايرىش قېيىن بولۇۋېتىپتۇ، بەزىلەر Y دۆلەتنىڭ سىياسىي ۋەزىيىتى بۇنىڭدىن كېيىن تۇراقلىق بولمايدۇ دەپ پەرەز قىلۇېتىپتۇ. كىشىنى ئاز-تولا خاتىرجەم قىلىدىغان بىردىنبىر ئەھۋال شۇ بوپتۇكى، پارلامېنت ئاۋاز ئەسۋابلىرىغا قارشى تەدبىر قوللىنىشنى ماقۇللىغاندىن كېيىن، غەلىتە كېسەللەر بارا-بارا ئازىيىپ، ئاۋاز ئەسۋابىدىن پايدىلىنىشقا بېرىلگەن ھەر خىل ئارتىسلار ئەستايىدىللىق بىلەن ئاۋاز مەشقى قىلىشقا باشلاپتۇ.

ئىككى ماۋزۇلۇق ھېكايە

كۆچ سىنىشش

— بارمايمەن دېدىمۇ قەتئىي بارمايمەن!
بارمايمەن، بارمايمەن، قەتئىي بارمايمەن!

مەن سىزگە بىرسى ئارقىلىق ئۇقتۇرۇپ قويغان ئىدىمغۇ؟ ۋاقتىم يوق. كەچۈرۈڭ، ھەقىقەتەن ۋاقتىم يوق، ئىش، شۇنداق، ئىش دېگەن تاغدەك بېسىپ تۇرۇپتۇ. مەجلىس ئېچىش، ھۆججەت تەييارلاش، سۆز قىلىش، قارار قىلىپ بېكىتىش، ئىمزا قويۇپ تارقىتىش ھەممىسى ماڭا قاراشلىق. ئاندىن قالسا، ئانچە-مۇنچە كىتاب كۆرۈپ، مەسىلىلەر ئۈستىدە ئويلانمسام بولمايدۇ، كۆزدىن كەچۈرىدىغان، سۆھبەتلىشىدىغان ئىشلار بار، شۇنداق، مەن ئۆز كەسپىمدىن پۈتۈنلەي ۋاز كېچەلمەيمەن. ئۆز كەسپىمنى تاشلاپ كۇن بويى ئېچىلىش مۇراسىمىغا، يېپىلىش مۇراسىمىغا، خاتىرە يىغىنلىرىغا، مۇكاپات تارقىتىش يىغىنلىرىغا، قارشى ئېلىش، ئۇزىتىش، سالام بېرىش... توي-تۆكۈن، ئۆلۈم-يېتىم ئىشلىرىغا قاتنىشىپ يۈرسەم بولمايدۇ! يەنە كېلىپ سىزنىڭكىگە ئوخشاش ئىلمىي جەمئىيەتلەر ئونلاپ، يۈزلەپ، مىڭلاپ قۇرۇلۇۋاتىدۇ، ئىسلاھات، ئاممۇۋى تەشكىلات دېگەن بايراق ئاستىدا قۇرۇلۇۋاتىدۇ، ئۇڭدا يېتىپ داش قازاندىن تاماق تىلەپ يەۋاتىدۇ... ھە تېخى جەمئىيىتلارنىڭ قۇرۇلغىنىغا ئەمدىلا ئۈچ ئاي بولدى، قۇرۇلغىنىغا ئەمدىلا ئۈچ ئاي بولغان جەمئىيەتنىڭ نېمىسىنى خاتىرىلەيسەر، تۇغۇلغان كۆنىنى ئۆتكۈزىمىز دەپ نېمە قىلسىلەر! بىزدەكلەر كەچكىچە سىلەرنى قۇتلۇقلايمىز، سىلەرگە يۈز تېپىپ بېرىمىز، سىلەرگە يان تاياق بولۇپ تەخسە كۆتۈرۈشۈپ بېرىمىز دەپ يۈرسەڭ، ئۆز ئىشىمزنى

قانداق قىلىمىز؟ ئاممىنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمىز؟ مۇشۇنداق قىلىۋەرسەڭلار ئاخىرى نەگە بارىدۇ...

ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيىگە قايتىپ كەلگەن جاۋ جۈرېن خوتۇنىدىن جۇڭخۇا مەنزىرە ئىلمىي جەمئىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ ئۈچ ئايلىق خاتىرە يىغىنىغا قاتنىشىش توغرىسىدىكى گەپنى ئاڭلىغان هامان قايناپ كەتتى. ئۇ يىغىنغا بارالمايدىغانلىقىنى خەت ئارقىلىق، كاتىپى ئارقىلىق، تېلېفون ئارقىلىق ۋە يۈزمۈيۈز تۇرۇپ يۈمشاق ۋە قاتتىق گەپلەر بىلەن بەش، ئالتە بەش، ئالتە قېتىم ئىزهار قىلغانىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق يەنە يىغىنغا چاقىرغۇچى ئۆيگە ئىزدەپ كېلىپ، ئۇنىڭ خوتۇنىنى ئارىغا سالغان! جاۋ جۈرېن قورسىقىغا پاتماي كېتىۋاتقان ئاچچىقىنى ئىچىدە نەچچە ئايلاندۇرۇپ، غەزىپىنى ئاران بېسىپ، مەيۈسلۇك بىلەن:

— ۋاقتىم يوق، راستتىنلا بارالمايمەن، — دېدى.

— هەي ياخشى بولماسمكىن، — دېدى خوتۇنى كۈلۈمسىرەپ، ئۇ ئېرىگە قارىغاندا تەربىيە كۆرگەنىدەك ۋە تەمكىنەك كۆرۈنەتتى، — شياۋ لۇ نەچچە قېتىم ئىزدەپ كەلدى، ئۇتكەن نۆۋەت مۇشۇ ئۆيدە سىزنى بىر سائەتتىن ئارتۇق ساقلاپ ئولتۇردى، سىز ئۇياقنى كۆرۈپ تۇزۇك بىرمۇ-ئىككى ئېغىز گەپ قىلمايلا تەكلىپنى رەت قىلىپ قايتۇرۇۋەتتىڭىز...

— ئۇ چاغدا مەن باشقا بىر يىغىنغا ئالدىراۋاتقان تۇرسام...

— ۋاھ، باشقا بىر يىغىنغا شۇنچە ئالدىرىغان كىشى ئۇنىڭ ماۋۇ يىغىنغا بېرىپ قارىمىزنى كۆرسىتىپ قويسىڭىز بولمامدىكەن؟ شياۋ لۇنىڭ دېيىشچە، سىزنى سۆز قىلدۇرمايدىكەن، يىغىن توگىگىچە تۇتۇۋالمايدىكەن، رەئىس مۇنبىرىگە چىقىپ ئون مىنۇت ئولتۇرۇپ بەرسىڭىزلا بولىدىكەن...

— بۇ شەكىلۋازلىق بولماي نېمە؟ مەنزە خەققە كۆرسىتىش ئۈچۈن تىزىپ قويىدىغان ئەۋرىشكە بولۇپ بېرىدىكەنمەندە!

— بۇنداق قۇرۇق گەپلەرنى قىلغانىنىڭ نېمە پايدىسى؟ شياۋ

لۇ بارغۇ جىگدا توختايدىغان گەپنى قىلمۇاتىدۇ. ئۇنىڭ دېيىشىچە، سىز بېرىپ بەرسىڭىز يېغىننىڭ مەرتىۋىسى باشقىچە بولىدىكەن، يېغىن زالىنىڭ مەركىزىي زالىنى ئىجارىگە ئالالايدىكەن، مۇخبىرلار كېلىپ خەۋەر قىلىدىكەن، يېغىن ئەھۋالى تېلېۋىزوردا كۆرسىتىلىدىكەن، يېغىن راسخوتىنى ھۆكۈمەت ھېسابىغا ئۆتكۈزۈشكە، ئۆلچەمنى ئۆستۈرۈشكە بولىدىكەن... سىزلا بارمىسىڭىز، جاڭ ئاقساقال، لى ئاقساقال، لىۇ شۇجى، سۇ جۇشلارمۇ بارىدىكەن، ھەتتا جاڭ ئاقساقال ئۇلارنىڭ جەمئىيىتىگە پەخرىي رەئىس بولۇپ بېرىشنى ماقۇل كۆرۈپتۇ. ئىلمىي جەمئىيەت راسخوتىنى...

— ئۇنداقتا مەن بارسام تېخىمۇ قاملاشمايدىكەن! — دېدى جاۋ جۇرېن ئاۋازىنى ئۇنلۇك قىلىپ، — ھە، جاڭ ئاقساقالنى پەخرىي رەئىس، پروفېسسور جۇنى رەئىس قىلىپ، شياۋ لۇ ئۆزى مۇئاۋىن رەئىس بولماقچى، ئاندىن بىزگە ئوخشاش باشلىقلارغا تەبرىكلەتمەكچى ئىكەنده. راستتىنى ئالغاندا بۇ جەمئىيەت ھەممەيلەننى شياۋ لۇنىڭ تەخسىسىنى كۆتۈرگۈزمەكچىدەك قىلىدۇ...

— شۇمۇ گەپمۇ؟ شياۋ لۇمۇ كۆپچىلىككە خىزمەت قىلىدىكەنغۇ، ئۇ يازدا چىگداۋدا، قىشتا شىنجېن ئالاھىدە رايونىدا تۇرىدىكەن، ئۇياق ئىلمىي جەمئىيەتنىڭ پائالىيەت پىلانىنى ئېلان قىلىپتۇ!

جاۋ جۇرېن خوتۇنغا سەپسېلىپ، بۇياق قانداقلارچە پۇتۇنلەي شياۋ لۇ تەرەپكە ئۆتۈپ كەتكەن ھە؟ دەپ ھەيران بولدى. نەچچە كۈندىن بېرى بارمىسىڭىز قاملاشمايدۇ دەپ سەممي مەسلىھەت بەرگۈچىلەر بىر نەچچىگە يەتكەندى. ئەجەبا، جۇڭخۇا مەنزىرە ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئۇچ ئايلىق خاتىرە يېغىنغا بارمىسام تەتۈر يول تۇتۇپ، قېلىپتىن چىقىپ ئەل-جامائەت، ئۇرۇق-تۇغقانلاردىن ئايرىلىپ قالىدىغان ئىش بولارمۇ؟ دېگەنلەرنى ئويلىدى جاۋ جۇرېن.

خوتۇنى كۆڭلىدە پىلان قۇرغاچ كەچلىك تاماق تەييارلىدى. تاماق ئۈستىلىدە ئولتۇرۇپ، ئوغلى تازا يوغان بىر ئىستاكان

پۈتنى ئىچىۋەتكەندىن كېيىن:

— دادا، سىز راستىنلا مەنزىرە ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ يىغىنىغا بارمايمەن دەۋاتامسىز؟ — دەپ سورىدى.

— ھەئە.

— ئۇنداق قىلسىڭىز دۇرۇس بولمايدۇ. شياۋ لۇ بۇرۇن بىز بىلەن تام قوشنا بولۇپ ئولتۇرغان، سىز مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىشنى كۆتۈپ ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغان كۈنلىرىڭىزدە، ئۇنىڭ ئانىسى بىزگە تۇيدۇرماي ئىككى تال تاسما بېلىق كىرگۈزۈپ بەرگەن... مانا ماۋۇ ئۈزىمىز ئىچىۋاتقان پۈتىنىمۇ شياۋ لۇغا دەپ ئالدۇردۇق!

— نېمە دېدىڭ؟

— نېمە-پىمڭزنى قويۇڭ! سىز ئەمەل تۇتۇپلا قووۇم-قېرىنداشلار-دىن يۈز ئۆرىگەن بولسىڭىز، بىز يۈز ئۆرىمەيمىز! جاھاندا ئامەمدىن ئايرىلىپ قالغان كىشىنىڭ ھالىغا ۋاي...

— ماۋۇ بېلىق كونسېرۋاسىنىمۇ شياۋ لۇ ئەكىلىپ بەردى، — دېدى خوتۇنى جاۋ جۇرېن ئېتىراز بىلدۈرۈپ بولغىچە دەرھال سۆز ئېلىپ تەمكىنلىك بىلەن، — مەن ھېلىقى بىر كوروپكا تاماكىنى ئۇنىڭغا بېرىۋەتتىم، سىز تولا چېكىۋەرسىڭىز، ئاسانلار راك بولۇپ قالىسىز...

تېلېفون جىرىڭلىدى، جاۋ جۇرېن ئورنىدىن تۇرۇپ ياتاق قوشۇمچە كۆتۈپخانا ئۆيىگە ماڭغاندىن كېيىن كەينىگە بۇرۇلۇپ:

— ئەگەر ھېلىقى ئىش توغرۇلۇق شياۋ لۇدىن كەلگەن تېلېفون بولسا مەن ئالمايمەن، مېنى يوق دەڭلار، — دېدى ئۆيىدىكىلەرگە.

خوتۇنى بىلەن ئوغلى بىر-بىرىگە قاراپ كۈلۈپ قويدى. ياندىكى ئارا تام ئۆيدىن گەپ ئوچۇق ئاڭلانمىسمۇ لېكىن مۇلايىم، دوستانە كۈلكە ئاۋازى ۋە سۆزلىشىش ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

جاۋ جۇرېن پۈتۈن بىر ئاخشاملىق ۋاقىت ئىچىدە ھۆججەت-ئالاقىلەر-نى باش كۆتۈرمەي كۆرۈپ بىر تەرەپ قىلدى، ۋاقىت 12 بولاي

دېگەندى، ئۇ ئەمدىلا شۇ كۈنكى گېزىتنى قولىغا ئېلىپ كۆرۈشكە باشلىغانىدى.

ئىشكنى ناھايىتى يېنىك چېكىش ئاۋازى ئاڭلاندى.

جاۋ جۇرېننىڭ خوتۇنى ئىشكنى ئېچىشقا چىقىپ كېتىپ، قايتىپ كىرگەندىن كېيىن، شياۋ لۇنىڭ بىر ئېغىزلا گېپىم بار، بىر مىنۇت ۋاقتىتلا تۇگەيدۇ دەپ كەلگەنلىكىنى ئېيتتى.

شياۋ لۇ كىرىپ جاۋ جۇرېنغا تەزىم قىلدى، ئۇ جاۋ جۇرېنغا ۋەزمىن، كەمتەر ۋە ئەدەبلىك قىياپەتتە قاتتىق تىكىلىپ، ناھايىتى ئېنىق تەلەپپۇز بىلەن:

— جاڭ ئاقساقالنىڭكىدىن كېلىشىم، — دېدى ئۇ، — جاڭ ئاقساقال بىزنىڭ يېغىنىمىزغا قاتنىشىپ، جەمئىيىتىمىزگە پەخرىي رەئىس بولۇپ بېرىدىغانغا ماقۇل بولدى. ئۇياق ئۇزۇن سەپەرنى ئەسلەپ يازغان ۋە يېقىندا ئېلان قىلىنغان ماۋۇ ماقالىسىنى سىلىگە ئەۋەتتى، سىلىنى كۆرۈپ قاملاشمىغان يەرلىرى بولسا كۆرسىتىپ بەرگەي دېدى. كەچۈرسىلە، سىلىنى بىئارام قىلىپ قويدۇم...

«بۇ يېغىنغا جاڭ ئاقساقال قاتنىشامدىكىنا؟» دەپ ئويلىدى جاۋ جۇرېن. ئۇنكەن نۆۋەت جاڭ ئاقساقال ھەمكارلىشىپ باشقۇرۇلغان كارخانىنىڭ ئىش باشلاش مۇراسىمىغا قاتنىشىپ لېنتا كېسىپ بەرگەندە جاۋ جۇرېن بارمىغان ئىدى. كېيىن ئىدارىسىدىكى يولداشلارنىڭ ئېيتىشچە، جاڭ ئاقساقال: «جاۋ جۇرېن قېنى، نېمىشقا كەلمىدى؟» دەپ سورىغان ئىمىش.

شياۋ لۇ كېتىپ ئەتىسى ئىدارىدىكى يولداشلارنىڭ ھەممىسى جاۋ جۇرېنغا بۇداقى يېغىنغا قاتناشقىنىڭىز تۇزۇك، قاتناشمىسىڭىز، خەق سىزنى تەكەببۇر ئىكەن، جاڭ ئاقساقالدىنمۇ كىبرىسى چوڭكەن دەيدۇ، جاڭ ئاقساقالنىڭ ئالدىدىمۇ ھۆرمەتسىزلىك قىلغان بولىسىز دېگەن مەسىلىھەتنى بەردى.

— ئۇنداق بولسا لى ئاقساقال، لىۋ شۇجى، سۇجۇشى، خۇاڭ تىڭجاڭ، لۇجۇيجاڭلار بارامدىكەن-يوق سوراپ بېقىڭ...، — دېدى

جاڭ جۇربن كاتىپغا.

ئاربدىن يېرىم سائەت ۋاقىت ئۆتكەندە، كاتىپى ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى:

— لى ئاقساقال ئەگەر جاڭ ئاقساقال بارسا مەنمۇ بارىمەن دەۋاتىدۇ. لىيۇ شۇجى جاڭ ئاقساقال بىلەن لى ئاقساقالنىڭ باربدىغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپتۇ، شۇڭا چوقۇم بارىمەن دەۋاتىدۇ. سۇجۇشى بارماسلىقىمدىن بېرىشىم ئېھتىمالغا يېقىن دەۋاتىدۇ. خۇاڭ تىڭجاڭ، لۇجۇيجاڭلار... سىلىنىڭ ئاغزىلىرىغا قارايدىكەن، سىلى بارسىلا ئۇلارمۇ باربدىكەن...

ئاربدىن ئۇچ كۈن ئۆتۈپ يىغىن ئېچىلىدىغان كۈنى قاق سەھەردە، شياۋ لۇ تېلېفون بېرىپ:

— ئۇلارنىڭ ھەممىسى كېلىدىغان بولدى...، — دېگەن سۆزنىلا ئېيتىپ قويدى.

— باراي، باراي، جەزمەن باراي! — دېدى جاۋ جۇربن ئۇلۇغ تىنىپ.

جاۋ جۇربن يىغىن زالىغا بېرىپ، ئىززەتلىك مېھمانلار دەم ئالىدىغان ئۆيگە كىردى، ئۇ يەردە لىيۇ شۇجى، سۇ جۇشى، خۇاڭ تىڭجاڭ، لۇجۇيجاڭ...لارلا ئولتۇراتتى، جاڭ ئاقساقال بىلەن لى ئاقساقالنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. جاۋ جۇربن شياۋ لۇنىڭ قىلتقىغا چۈشكەنلىكىنى ھېس قىلىپ ئوغسى تازا ئۆرلىدى. «ھازىرقى بىر قىسىم ياشلارنىمۇ بىلىپ قويدۇم، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — جاڭ ئاقساقالنى مېنىڭ نامىمنى سېتىپ ئالىدىغان بولسا، جاڭ ئاقساقالنىڭ نامىنى سېتىپ ماڭا بېسىم ئىشلىتىۋېدە. ئۆزۈمنمۇ ھەيران، ئۆزۈم ھەم يوللۇق، ھەم ھوقۇقلۇق تۇرۇپ، شياۋ لۇدەكلەرنىڭ بۇرنىمدىن چۈلۈك ئۆتكۈزۈشىگە ماقۇل بولۇپ تۇرۇپ بەرگىنىمنى قارىمامدىغان».

خۇشاللىقدا قىزىغا پاتماي قالغان شياۋ لۇ يۇقىرى-تۆۋەن چېپىپ، باشلىقلار بىلەن، مۇتەخەسسىسلەر بىلەن قول ئېلىشىپ، كىنوغا ئېلىش، سىن ئېلىش ئىپپاراتىدا رەسىمگە چۈشۈش، چاي

قۇيۇش، خاتىرە بۇيۇملىرى تەقدىم قىلىش ئىشلىرى بىلەن شاپاشلاپ يۈرەتتى. چىرايى گۈلدەك ئېچىلىپ كەتكەنىدى.

جاۋ جۇرېن جاك ئاقساقال بىلەن لى ئاقساقالنىك ئىمە سەۋەبتىن كەلمىگەنلىكىنى سۇرۇشتۇرۇپ بولغىچە قىزغىن ئالقىش ياڭراپ، كەيپىيات جانلىنىپ كەتتى. ئۇ دوستانە ئىناق كەيپىيات ئىچىدە كوچىلاپ سۇرۇشتۇرۇش نېيىتىدىن يالتايدى. بۇ مۇڭەپپەقىيەتلىك يېغىن ئەھلى جاۋ جۇرېندەك ئەزىز مېھمانلارنىك رەئىس مۇنبىرىگە قەدەم تەشرىپ قىلىشىنى كۈتۈۋاتاتتى، رەئىس مۇنبىرىنىك ئۇستىگە قىپقىزىل شەلپەردىن ئۈزۈن لوزۇنكا ئېسىلغان. جاۋ جۇرېن سەھەنگە چىققاندا پۈتۈن زالدىكى خالايىققا كۆلۈمسىرەش بىلەن نەزەر تاشلاپ، بىلىنەر-بىلىنمەس قول پۈلاڭشتىپ قويۇشنى ئۇگىنىپ قالغانىدى.

قول

بەك قاتىلاڭچىلىق بولۇپ كەتكەنده، دوستلۇق دېگەنمۇ بەۋزە ئىشقا ئايلىنىپ قالدىكەن. باشلانغۇچ مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان، ئىسمى تولۇق ئۇنتۇلۇپ كەتمىگەن بىر ساۋاقداش قاقلاپ پىشۇرۇلغان تاتلىق ياڭيۇ بىگەچ ماڭغان خالتا كوچا، ئۇستازىنىك لەقمى ۋە بىر پارتىدا ئولتۇرغان، ئاغزىنى دۇمسايتىشقا ئادەتلەنگەن قىز ساۋاقدىشى، تويى بولغان كۈنى چۈرۈك چىلانىنى جىق يەۋەتكەن، كېچىسى نۆۋەتچى بولغاندا، ئېھتىياتسىزلىق قىلىپ ئالتە ئاتار تاپانچىدىن ئوق چىقىرىۋەتكەن بىر خىزمەتدىشى... توغرىسىدا... سۆزلەپ بەرمەكچى بوپتۇ. بۇرۇن بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار ئۇستىدە سۆزلىشىش ئارىلاشما ئائىم يېيىشكە ئوخشايدىغان، تەمى ياخشى بولغىنى بىلەن يېيىشكە چىدىسالك بولمىدىغان ئىش بولغاچقا، ھەمسۆھبەت بولغۇچى ئەر ئۇنى ماقۇل كۆرمەپتۇ.

پىنسىيگە چىققاندىن كېيىن بۇ ئەرنىك كۈن بويى ئارىلاشما ئائىم يەپ، دۇكىلياك ھارىقنى ئوخشاش ھاراقلارنى ئىچىپ كونا

گەپلەرنى ئەسكە ئېلىشدا گەپ يوق. مۇشۇنىڭ ئۈزىلا باقىۋەندە تۇزۇمىنى بىكار قىلىش زۆرۈرلۈكىنى كۆرسەتمىدۇ.

شۇنداقتىمۇ ماۋۇ ئەر باشلىق سۆزلىشىشكە كەلگەن ئايالنى كاتېپىنىڭ زورى بىلەن ئاخىرى قوبۇل قىلدى.

ئايالنىڭ ئېرى ئون كۇنىنىڭ ئالدىدا ۋاپات بولغان. ۋاپات بولغان بۇ مەرھۇم ئەمىلمۇ، داڭقمۇ، ئېتىبارىمۇ يوق، مۇشۇ ئەر باشلىقنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەيدىغانلارنىڭ ئەڭ تۆۋەندىكى مۇلازىملىرىدىنمۇ تۆۋەن تۇرىدىغان كىشى ئىدى. بىراق ئۇ ۋاپات بولۇپ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئۆزىنىڭ مۇھىملىقىنى بىر قېتىم نامايان قىلغان. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ ئايال يولداش يۇزمۇيۇز تۇرۇپ دەيدىغان مۇھىم گېپىم بار دېگەنىدى.

ئايال يولداش ئۇ ئەر باشلىققا بېشى يەرگە تەگكۈدەك ئېگىلىپ تەزىم قىلدى. ئۇ ئەللىكىلەردىن ھالقىغان، چاچلىرى ئاقىرىپ بولاي دەپ قالغان ئايال بولغاچقا قاتتىق ھاسىراپ ئەر باشلىقنى چۆچۈتۈۋەتتى. بۇ باشلىققا ئوخشاشلا ياش ۋاقتىدا رەھبەر بولغانلارنى چىن قەلبىدىن ھىمايە قىلىپ، ھۆرمەتلەيدىغانلاردىن ئىدى. مانا ئەمدى رەھبەر بولۇش نۆۋىتى ئۆزىگە كەلگەندە باشقىلارنىڭ مەسخىرىسىگە ۋە تۇگمەسىن كاشىلىسىغا ئۇچرىمىدى دېگەندىمۇ نارازىلىقىغا ئۇچراپ ئۇگىنىپ قالغانىدى.

— سىلىگە رەھمەت، مىڭ رەھمەت! — دېدى ئايال يولداش پۈتۈك ئاۋازدا، ئۇ سۆزسىز تولا يىغلاپ ئۇنى پۈتۈپ قالغان، — مېنىڭ يولدىشىم جان ئۇزۇش ئالدىدىمۇ سىلىنى تىلغا ئالدى.

«بۇ نېمە گەپ؟ مېنى تىلغا ئالدى دەيدىغۇ؟ قانداقلارچە مېنى تىلغا ئالسۇن؟» دەپ قورقۇپ كەتتى ئەر باشلىق. ئۆلۈم ئىشى چاتىقى كۆپ ئىش ئىدى، مۇبادا ماتەم مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلمىسە چاتىقى تېخىمۇ كۆپىيىپ كېتەتتى. ئۆلۈكنى توختىتىپ قويۇپ سۆھبەت ئۆتكۈزۈشكە، تەزىيىسىنى ئەڭ ئوبدان سۆيەت سۆزلەر بىلەن يېزىشقا، ئۆلگۈچىنىڭ پارتىيە ستاژىنى ئۇزارتىپ ئۇيات ئىشلىرىنى

يېپىپ كۆرسىتىشكە، يەنە ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭ شەھەر نوپۇسىنى ھەل قىلىشقا تۇغرا كېلەتتى، دەپنىسىنى قىلىپ، جەسىتىنى كۆيدۈرۈشكىچە بولغان ئارىلىقتا ئەگرى-توقايلىق كۆپ بولاتتى.

ئايال يولداش كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ۋە خۇشاللىقىنى بىلدۈرۈپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— مېنىڭ يولدىشىم ئۆزىنىڭ ھېچ ئىش قولىدىن كەلمەيدىغان ئەرزىمەس ئادەم تۇرۇپ سىلىنىڭ غەمخورلۇقلىرىغا ئېرىشكەنلىكىنى ئېيتتى. سىلى ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلدىلا، ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلغان بىردىنبىر رەھبەر سىلى. ئۇ سىلىدەك مەرتۇلنىڭ ۋە ئابرويلۇق كىشىنىڭ غەمخورلۇقىغا ئىگە بولدى. سىلى كېچىككىنە بىر بەدىگە ئۆلۈم ئالدىدا مېھرىبانلىق قىلدىلا. بۇنىڭ ئۈچۈن سىلىگە رەھمەت! سىلىگە مەرھۇمنىڭ روھىي رەھمەت ئېيتىدۇ، خۇش بولىدۇ. مەن ئۆلۈپ كەتسەممۇ سىلىگە رەھمىتىم تۈگىمەيدۇ... كەچۈرسىلە، ۋاقىتلىرىنى ئېلىپ قويدۇم، خۇش، مەن كېتەي...

— توختاڭ! — دېدى ئەر باشلىق ۋە كۆڭلىدە: «ئەزەلدىن تونۇشلۇقۇم يوق، كۆرۈپ باققانىدەكمۇ قىلمىغان بۇ ئايال ئۇ دۇنيا بۇ دۇنيا رازى بولىدىغان رەھمەتلىرىنى ئېيتىۋاتىدۇ... نېمە قىلغىنىمغا رەھمەت دەيدىغاندۇ... قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ئۆزى ھايات بولسىمۇ مۇسىبەت قايغۇسىدا قالغان بۇ ئايالغا: ياق، سىزنى زادى تونۇمايمەن، ئېرىڭىزنىمۇ تونۇمايمەن، سىز كاللىڭىز ئېلىشپ قالغانىدەك قارىسىغا رەھمەت دەۋاتىسىز، مېھرىبانلىق ۋە رەھمەت دېگۈدەك ھېچ ئىش بولغىنى يوق دەيمەنمۇ...» دېگەنلەرنى ئويلىدى.

— ھە، ھىم، — دېدى ئەر باشلىق، — ئۆزىڭىزنى ئاسراڭ، سەبرى قىلىڭ. نېمە قىيىنچىلىقىڭىز، نېمە تەلىپىڭىز بولسا... ئادرېسىڭىزنى ۋە ئېتىڭىزنى يېزىپ بېرىڭ...

ئۇ ئايال يولداشنىڭ كۆزىدىكى ياش مۇنچاقلىرىنى كۆرۈپ، ئۆزىمۇ كۆزىگە ياش ئالدى.

ئارىدىن بەش كۈن ئۆتكەندە، ئەر باشلىق ماشىنىدا بىر

ئويداڭ چوڭقۇر يەردە چايقىلىپ كېتىۋېتىپ ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا بولغان بىر ئىشنى بىردىنلا ئېسىگە ئالدى. ئۇزى نازىر بولۇپ تۇرغان شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ ئۆلكىلىك پارتكومغا مەجلىسكە كېتىۋاتقاندا ماشىنىسى قاتتىق داققاڭشىپ بۇزۇلۇپ قالغان. شوپۇر باشقا ماشىنا چاقىرسا يېرىم سائەتسىز يېتىپ كېلەلمەيدىغانلىقىنى ئېيتقان. بۇ باشلىق ئامالسىز شۇ ئەترايتىكى بىر ئاھالە بىناسىغا كىرگەن. ئۇنىڭ قول ئاستىدىكىلىرىنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەيدىغان ۋە ساقايماس كېسەلگە مۇپتىلا بولغان بىرسى دەل شۇ بىنادا ئولتۇرۇشلۇق ئىكەن. ئۇ شۇ ئاغرىقنى يوقلاپ كىرگەن. چىرايى تاتىرىپ، چاچلىرى چۈۋۈلغان، يۈزى مەينەتلىشىپ كەتكەن ئاغرىق كىشى ئۇنى كۆرۈپ كۈلۈمسىرەپ خۇشال بولغان. ئاغرىقنىڭ يېگىلەپ، سارغىيىپ بىر تېرە بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغان ۋە تەر چىقىپ تۇرغان شادىدەك قولىنى يوتقان ئىچىدىن سوزغانلىقى ئەر باشلىقتا ئۇنتۇلماس تەسىرات قالدۇرغان. ئاغرىق ئۇنىڭ قولىنى قىسقاندا، بۇ شادىدەك قول ئۇ باشلىقنىڭ ساغلام ئېسىل قولىدىن كۆپ كۆچلۈك بىلىنگەن. باشلىق ئۇيىگە قايتقاندىن كېيىن قولىنى ئەتىر سوپۇن بىلەن ئۇچ قېتىم سوپۇنلاپ يۇغان. بۇنىڭغا ماشىنا ماتورىدىن چاتاق چىققانلىقى سەۋەب بولغانلىقىنى ئېيتمىغان. ئۇ ئاشۇ ئاغرىق كىشىنىڭ شۇنچە ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈشىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىكەن.

ئۇ يا ئۇزىنى ئەيىبلەشىنى، يا ئۆز كۆڭلىنى ياساشىنى، يا ئۆلۈڭ ھالدا سەممىيلىك قىلىپ، ئاق كۆڭۈل كىشىنى رەنجىتىش خەۋپىگە قارىماي، ئۇزىگە مۇناسىپ بولمىغان رەھمەتنى رەت قىلىشنى ۋە يا ئاشۇ ئادەمنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا يادىدىن چىقارماي، چىن قەلبىدىن ئىزھار قىلغان رەھمىتىنى قوبۇل قىلىۋېرىشنى بىلەلمەي قالدى. ئۇ ئۇزىنىڭ قولىغا سەپسالغىنىدا ئالقىنى ئوتتەك قىزىشۋاتقاندەك، يارىدەمگە موھتاج نۇرغۇن قوللار ئۇزىگە سوزۇلۇۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

بۇ كىتاب خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتى تەرىپىدىن 1990-يىلى 6-ئايدا ئەشىر قىلىنغان 1-نەشرى بويىچە 1-باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.
本书根据人民文学出版社 1990 年 6 月第 1 版北京第 1 次印刷版本翻译出版。

مەسئۇل مۇھەررى: ئوسمان موللەك
مەسئۇل كورېكتورى: ساۋۇت سالاھدىن

توپچى چولپانىنىڭ ئاجايىپ كەچۈرمىشى

ۋاڭ مېڭ

تەرجىمە قىلغۇچى: ئەخمەت پاسار

*

نەشر قىلغۇچى ۋە تارقاتقۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
(بېيجىڭ شەھىرى خېپىڭلى شىمالىي كوچا 5-قورۇ، پوچتا نومۇرى:100013)
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
« بوغدا » ئېلېكترونلۇق مەتبەئە مەركىزىدە تىزىلدى
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا 1- باسما زاۋۇتى
1993-يىل 11-ئايدا 1-قېتىم نەشر قىلىندى
1993-يىل 11-ئايدا ئۈرۈمچىدە 1-قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 6.50 يۈەن

（京）新登字 154 号

球 星 奇 遇 记

（维吾尔文）

王 蒙 著

艾·帕萨尔 译

民族出版社出版发行（北京市和平里北街五号，邮编：100013）

各地新华书店经销 《博格达》电子排版中心排版

新疆新华一厂印刷

开本：850×1168 毫米 1/32 印张：15.5

1993 年 11 月第 1 版

1993 年 11 月乌鲁木齐第 1 次印刷

印数：0001—3,000 册 定价：6.50 元

ISBN7-105-01839-9/I·414

民 文（维 69）

مۇھتەرەم كىتابخان، قولىڭىزدىكى «چولپانىنىڭ كەچۈرمىشى» ناملىق بۇ كىتاب ھايات‌تىنىڭ ئەڭ مۇشەققەتلىك ۋە ئەڭ مۇھىم مەزگىللىنى شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر خەلقى بىلەن، بولۇپمۇ ئۇيغۇر دېھقانلىرى بىلەن ئۆتكۈزگەن ئېلىمىزنىڭ ھازىرقى زامان ئاتاغلىق يازغۇچىسى يولداش ۋالڭ مېڭنىڭ نەشرىياتىمىز تەرىپىدىن چىقىرىلغان «قەلبىنۇر» ناملىق ھېكايە-پوۋېستلار توپلىمىدىن كېيىنكى يەنە بىر كىتابى. ئاپتور بۇ توپلامدىكى ھېكايىلەردە ھازىرقى جەمئىيەت دۇچ كېلىۋاتقان خىلمۇخىل مۇرەككەپ-چىگىش رېئاللىقنى نەزەردىن ساقىت قىلماي، ئۆزىگە خاس بەدىئىي ماھارەت بىلەن تولىمۇ قىزىقارلىق قىلىپ سۈرەتلىگەن. كىشىلەر ئارىسىدىكى ئادالەتپەرۋەرلىك، ئاقكۆڭۈللۈك، ئالىيجانابلىق ئىنسانىي پەزىلەت مەدھىيلىنىپ، زوراۋانلىق، ئاچكۆزلۈك، ئالدامچىلىق، كاززاپلىق قاتارلىق رەزىل ئىللەتلەرنى قاتتىق سۆككەن. مۇھتەرەم كىتابخان سەمىگىزدە بولسۇنكى، داڭلىغانلىق ئەمەس، بۇ كىتابنى بىر ئوقۇپ قويۇڭ، مانا شۇ چاغدا سىز ئېھتىمال، راست دەپتىكەن دەپ قايىل بولىسىز.

ISBN7—105—01839—9/I・414
民 文(维 69) 定 价:6.50 元